PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Śląskie.
Pozytywna energia

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

PSDB
part of the WYG group

Regio Group

Raport ostateczny z badania ewaluacyjnego ex-ante regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020

30 maja 2014 r.

Projekt finansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013

Spis treści

1. Spis skrótów 5

2. Indeks odniesień do wymagań wynikających z art. 48 rozporządzenia ogólnego 6

3. Streszczenie 7

4. Metodologia 13

4.1. Analiza desk research 13

4.2. Wywiady grupowe z przedstawicielami IZ i IP RPO WSL i PO KL 14

4.3. IDI z ekspertami 14

4.4. Warsztaty/FGI 14

4.5. Ankieta CAWI/CATI 15

4.6. IDI z przedstawicielami subregionów 15

4.7. Model Hermin 15

4.8. Model statystyczno-przestrzenny 16

5. Wyniki badania 17

5.1. Obszar badawczy A Czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne 17

5.2. Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów? 55

5.2.1. Analiza i ocena związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy zaplanowanymi w ramach programu działaniami i ich produktami a oczekiwanymi rezultatami 55

5.2.2. Sposób zastosowania zasady koncentracji tematycznej (uzasadnienie oraz spójność z logiką interwencji w tym w szczególności z celami programu) 92

5.2.3. Spójność wewnętrzna celów i działań planowych do realizacji w ramach osi priorytetowych, jak i pomiędzy poszczególnymi osiami priorytetowymi, w celu oceny stopnia i zakresu ich komplementarności w tym spodziewanych efektów synergicznych 106

5.2.4. Trafność zastosowania poszczególnych form wsparcia 117

5.2.5. Trafność sposobu uwzględnienia wymiaru terytorialnego interwencji oraz zasady zintegrowanego podejścia do rozwoju społeczno- ekonomicznego w tym w szczególności w odniesieniu do interwencji ukierunkowanych na obszary problemowe 129

5.2.6. Przewidywany wpływ projektów dużych i kluczowych na realizację celów priorytetów i programu 168

5.2.7. Adekwatność wielkości i struktury nakładów finansowych pod kątem ich spójności z wyzwaniami i potrzebami, planowanymi działaniami oraz założonymi celami 174

5.2.8. Ogólna ocena wpływu realizacji programu na sytuację społeczno-ekonomiczną regionu (w tym prawdopodobne, a dotychczas nieprzewidziane w projekcie programu pozytywne i negatywne efekty oddziaływania Programu) 176

5.2.9. Analiza alternatywnych sposobów realizacji założonych celów 179

5.2.10. Wpływ na realizację założeń i celów programu pozostałych polityk, strategii i programów wdrażanych na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym oraz innych czynników zewnętrznych związanych z bieżącą i prognozowaną sytuacją społeczno-ekonomiczną 185

5.2.11. Uwarunkowania zewnętrzne w stosunku do programu operacyjnego, mające wpływ na jego skuteczność i efektywność, w tym warunki wstępne (warunkowość ex-ante), których zasady stosowania zawarte zostały w art. 17 projektu rozporządzenia ogólnego 199

5.3. Obszar badawczy C: Czy założenia i cele programu są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, w tym w szczególności ze strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi oraz Umową Partnerską? 201

5.4. Obszar badawczy D: Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych (realizacja zasad równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju)? 214

5.4.1. Stopień i zakres uwzględnienia zasad horyzontalnych w procesie programowania (czy w ramach przygotowywania diagnozy oraz całego Programu brane były pod uwagę/poddawane analizie zasady równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju oraz czy w procesie programowania uczestniczyły podmioty zaangażowane w promocję zasad horyzontalnych?) 214

5.4.2. Przewidywany wkład Programu w realizację celów polityk horyzontalnych 255

5.4.3. Sposób uwzględnienia zasad horyzontalnych w procesie wdrażania, monitorowania i ewaluacji Programu 259

5.4.4. Podsumowanie analizy w zakresie obszaru badawczego D 261

5.4.5. Rekomendacje odnośnie polityk horyzontalnych do wykorzystania w ramach procesu opracowywania i wdrażania Programu 266

5.5. Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu? 268

5.5.1. Potencjał administracyjny, w tym zasoby ludzkie instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020, wiedza i doświadczenie pracowników (w tym system szkoleń), system rekrutacji i selekcji, system motywacyjny, fluktuacja kadr, warunki pracy, zasoby materialne 268

5.5.2. Struktury i rozwiązania organizacyjne w ramach oraz pomiędzy instytucjami systemu realizacji (m.in. podział kompetencji/zadań, koordynacja działań, mechanizmy koordynacji i monitorowania komplementarności i synergii efektów podejmowanych działań, komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna, systemy gromadzenia i elektronicznej wymiany danych) 272

5.5.3. Obszary ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji programu, sposoby ograniczania zidentyfikowanych ryzyk i barier 276

5.5.4. Planowane uproszczenia dla beneficjentów 290

5.6. Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji? 291

5.6.1. Trafność, przejrzystość, wiarygodność statystyczna, agregowalność, dostępność, solidność (ang. robustness) wskaźników realizacji (produktu i rezultatu) 291

5.6.2. Dobór wskaźników (oraz ich wartości) dla oceny realizacji celów pośrednich tzw. „kamieni milowych" (trafność doboru – czy wskaźniki dostarczają odpowiedniej informacji na temat postępów we wdrażaniu; realność ich osiągnięcia w wyznaczonych terminach, dostępność niezbędnych danych; czynniki zewnętrzne mogące mieć wpływ na realizację wskaźników rezultatu; czy wskaźniki wybrane jako podstawa ewentualnych korekt finansowych są reprezentatywne dla działań podejmowanych w ramach poszczególnych priorytetów. 298

5.6.3. Sposoby umożliwiające terminowe dostarczanie odpowiedniego zakresu danych m.in. na użytek sprawozdań rocznych. 315

5.6.4. Źródła oraz metody generowania danych oraz sposoby służące zapewnieniu wysokiej jakości pozyskiwanych danych. 315

5.6.5. Potrzeby w zakresie dostępu do danych niezbędnych do skutecznej realizacji procesu ewaluacji, w tym w szczególności dla zaawansowanych metodologicznie badań ewaluacyjnych przeprowadzanych m.in. za pomocą metod kontrfaktycznych (identyfikacja luk informacyjnych w tym zakresie oraz zaproponowanie sposobów pozyskiwania niezbędnych danych) 326

5.6.6. Zasoby ludzkie oraz potencjał instytucjonalny, system monitorowania i ewaluacji (obszary ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji procesów monitorowania i ewaluacji) 353

5.6.7. Kompletność, trafność i wykonalność zaproponowanej przez IZ koncepcji procesu ewaluacji programu 355

6. Wnioski i rekomendacje 366

6.1. Ogólna ocena projektu Programu 366

6.2. Tabela wniosków i rekomendacji z etapu 1 368

6.3. Tabela wniosków i rekomendacji z etapu 2 385

7. Aneksy 391

7.1. Opis zakresu i sposobu uwzględnienia w Programie wniosków i rekomendacji 391

7.2. Koncepcja procesu ewaluacji (projekt) 397

7.3. Synteza wyników SOOŚ 418

7.4. Analiza systemu wskaźników 420

7.5. Weryfikacja aktualności oceny w odniesieniu do IV wersji RPO WSL 2014-2020 443

7.6. Diagramy poprawionej logiki interwencji dla poszczególnych priorytetów 450

7.7. Raport metodologiczny 450

1. Spis skrótów

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

FGI – zogniskowany wywiad grupowy

ICT (TIK) – Technologie Informacyjne i Komunikacyjne

IDI – Indywidualny wywiad pogłębiony

IOB – Instytucje Otoczenia Biznesu

IP/IP2 – Instytucja Pośrednicząca/Instytucja Pośrednicząca drugiego stopnia

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KRK – Krajowe Ramy Kwalifikacji

LLL – Lifelong Learning

MPiPS –Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

MRR – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

MŚP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

OZE – Odnawialne Źródła Energii

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PO IR – Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój

PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki

PO PC – Program Operacyjny Polska Cyfrowa

PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

RPO WSL – Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego

WLWK – Wspólna Lista Wskaźników Kluczowych

WRS – Wspólne Ramy Strategiczne

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

2. Indeks odniesień do wymagań wynikających z art. 48 rozporządzenia ogólnego

Analiza:

Wkładu Programu w realizację unijnej strategii na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, przy uwzględnieniu wybranych celów tematycznych i priorytetów oraz potrzeb krajowych i regionalnych;	Obszar badawczy C
Spójności wewnętrznej proponowanego programu lub działania i jego związku z innymi istotnymi instrumentami;	Obszar badawczy B, rozdział 4.2.3
Spójności alokacji zasobów budżetowych z celami programu;	Obszar badawczy B, rozdział 4.2.7
Spójności wybranych celów tematycznych, priorytetów i odpowiadających im celów programów ze wspólnymi ramami strategicznymi, umową partnerską oraz zaleceniami dla poszczególnych państw przyjętymi na podstawie art. 121 ust. 2 Traktatu oraz zaleceniami Rady przyjętymi na podstawie art. 148 ust. 4 Traktatu;	Obszar badawczy C
Adekwatności i zrozumiałości proponowanych wskaźników właściwych dla programu;	Obszar badawczy F, rozdziały 4.6.1-4.6.2
Sposobu, w jaki oczekiwane produkty/usługi przyczynią się do osiągnięcia rezultatów;	Obszar badawczy B, rozdział 4.2.1
Czy wartości docelowe ujęte ilościowo dotyczące wskaźników są realistyczne, przy uwzględnieniu przewidywanego wsparcia z funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych;	Brak tego elementu w projekcie programu
Uzasadnienia proponowanej formy wsparcia;	Obszar badawczy B, rozdział 4.2.4
Adekwatności zasobów ludzkich i zdolności administracyjnych do zarządzania programem;	Obszar badawczy E, rozdziały 4.5.1-4.5.2
Przydatności procedur monitorowania programu oraz gromadzenia danych koniecznych do przeprowadzenia ocen;	Obszar badawczy F, rozdziały 4.6.3 – 4.6.5
Przydatności celów pośrednich wybranych na potrzeby podstawy oceny wykonania;	Brak tego elementu w projekcie programu
Adekwatności planowanych środków mających na celu promowanie równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz zapobieganie dyskryminacji;	Obszar badawczy D, rozdział 5.4
Adekwatności planowanych środków mających na celu promowanie zrównoważonego rozwoju.	Obszar badawczy D, Rozdział 5.4

3. Streszczenie

Niniejszy raport jest podsumowaniem ewaluacji ex-ante projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (RPO WSL 2014-2020).

Ewaluacja została przeprowadzona w dwóch etapach. W ramach pierwszego etapu skupiono się przede wszystkim na ocenie trafności i spójności wewnętrznej programu oraz spójności zewnętrznej. Ocena została przeprowadzona w okresie lipiec - wrzesień 2013. Ocenie poddano projekt RPO z czerwca 2013 r. W drugim etapie dokonano weryfikacji aktualności oceny w odniesieniu do wersji RPO WSL 2014-2020 z lutego 2014 oraz skupiono się na ocenie systemu realizacji programu. II etap przeprowadzono w okresie grudzień-maj 2014.

Celem ewaluacji była ocena przyjętej w ramach regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 logiki interwencji. Cel ten został zrealizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. ocenę czy planowane do realizacji w ramach programu interwencje publiczne znajdują uzasadnienie społeczno-ekonomiczne,
2. ocenę czy realizacja zaplanowanej w ramach programu interwencji publicznej przyczyni się do osiągnięcia pożądanych celów rozwojowych, zaspokojenia i rozwiązania zdiagnozowanych potrzeb i problemów społeczno- ekonomicznych
3. ocenę spójności programu z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym oraz przyczynianie się programu do realizacji polityk horyzontalnych,
4. ocenę systemu realizacji programu (w tym układu instytucjonalnego oraz założeń programu w obszarach monitoringu i ewaluacji).

Zakres badania objął trzy moduły badawcze (I-III) i 6 obszarów badawczych (A-F):

Moduł badawczy	Obszary badawcze
I. Ocena trafności i spójności wewnętrznej programu	A. Czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne? B. Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?
II. Ocena spójności zewnętrznej programu	C. Czy założenia i cele programu są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, w tym w szczególności ze strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi oraz Umową Partnerską? D. Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych (realizacja zasad równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju)?
III. Ocena systemu realizacji programu,	E. Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu? F. Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

Badanie zostało zrealizowane przy użyciu kilku metod badawczych zapewniających triangulację wyników ewaluacji:

- Analizę desk research, na którą składała się:
  - Analiza danych statystycznych
  - Analiza dokumentów „programowych" (np. projekt nowego RPO, RPO WSL 2007-2013, dokumenty strategiczne województwa śląskiego, dokumenty strategiczne poziomu krajowego, inne dokumenty)
  - Analiza literatury (publikacje, raporty),
- Pogłębione wywiady indywidualne (IDI) dziedzinowymi z obszarów zbieżnych z obszarami wsparcia w ramach Programu Operacyjnego – łącznie przeprowadzono 19 IDI,
- Pogłębione wywiady indywidualne (IDI) z przedstawicielami subregionów – łącznie przeprowadzono 8 IDI,
- Grupowe wywiady zogniskowane (FGI) oraz warsztaty tematyczne, w których wzięli udział przedstawiciele potencjalnych beneficjentów oraz instytucji lokalnych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego województwa śląskiego – łącznie przeprowadzono 2 FGI i 2 warsztaty,
- Grupowe wywiady zogniskowane (FGI) z przedstawicielami urzędu marszałkowskiego i innych instytucji włączonych w proces przygotowania programu – łącznie przeprowadzono 4 wywiady tematyczne i jeden wywiad przekrojowy dotyczący systemu wskaźników, monitorowania i ewaluacji (ostatni wywiad

przekrojowy będzie dotyczył planowanego systemu instytucjonalnego i zostanie przeprowadzony w kolejnym etapie realizacji ewaluacji),
- Analizy statystyczne przy użyciu modelu Hermin.

Wyniki ewaluacji zostały przedstawione w podziale na obszary badawcze.
W odpowiedzi na to czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno- ekonomiczne (obszar badawczy A) stwierdzono w toku analizy, że w wielu miejscach w tekście diagnozy nie podano źródeł danych a brak takich informacji, zarówno w przypadku danych ilościowych jak i jakościowych, znacząco obniża jasność tekstu. Często także nie podano roku, z którego pochodzą prezentowane dane. Ponadto układ treści diagnozy nie jest do końca czytelny, gdyż nie wyróżniono w jasny sposób podsumowań. W opisie niektórych obszarów nie przedstawiono wniosków płynących z zaprezentowanych danych, a jedynie powtórzono informacje opisane wcześniej w tekście. Rekomendowana jest więc poprawa nieaktualnych danych ilościowych zgodnie z uwagami wskazanymi w treści raportu. Zalecane jest także uwzględnienie uwag, co do poprawności danych. W odniesieniu do stopnia przełożenia poszczególnych obszarów diagnozy na zapisane cele priorytetów warto wskazać że:

- zasadnicza część celów priorytetów została sformułowana szeroko, co powoduje że obszar diagnozy wpisuje się weń bezpośrednio lub pośrednio – przykładem może być tutaj drugi cel szczegółowy Priorytetu VI Transport, który mówi o rozwoju regionalnego systemu transportu kolejowego, przy czym planowana interwencja (zakup taboru) obejmuje jedynie niewielki wycinek działań zmierzających do rozwoju tego systemu,
- diagnoza stanowi często opis szerokiego tła interwencji, co przy braku zdefiniowanych priorytetów i wyzwań rozwojowych zaciemnia jedynie obraz planowanej interwencji -przykładem może być tutaj ponownie priorytet VI Transport w którym diagnoza obejmuje sytuację w obszarze poszczególnych systemów transportu (w tym wodnego, lotniczego) a sformułowany cel odnosi się jedynie do dwóch podsystemów (drogowego i kolejowego),
- w niektórych celach zawarto interwencję odnoszącą się do dwu lub więcej obszarów diagnozy, co zasadniczo nie jest wadą jednak należy pamiętać, że takie cele mogą być trudniejsze do monitorowania (konieczność formułowania wskaźników odnoszących się do kilku obszarów. Przykładem może być tutaj drugi cel szczegółowy Priorytetu I (zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki), który zawiera w sobie elementy opisu co najmniej trzech obszarów diagnozy.

W ocenianym projekcie Programu stwierdzono brak analizy SWOT co w sposób istotny utrudnia możliwość odtworzenia relacji przyczynowo-skutkowych pomiędzy potrzebami i wyzwaniami a zdefiniowanymi celami.

Szczegółowa analiza diagnozy pod kątem poprawności formułowanych wniosków wykazała niewiele niezgodności. Aczkolwiek diagnoza powinna skupiać się na ukazaniu związków przyczynowo-skutkowych tj. prezentacji danych i informacji, na podstawie których wyciągane są wnioski. Obecnie jednak większą uwagę poświęca się przedstawieniu danych. Analiza zgodności prezentowanych danych i wyciąganych na tej podstawie wniosków z zakresem interwencji wskazała na możliwość a czasem konieczność uzupełnień diagnozy. Należy więc zweryfikować tekst diagnozy pod kątem zgodności i kompletności z planowaną interwencją. Stąd też **rekomendowane jest przyjęcie podejścia, w którym diagnoza obejmowałaby jedynie te obszary, które odzwierciedlałaby dalszą logikę interwencji**.

Tekst stanowi wyłącznie opis poszczególnych tematów i zjawisk, natomiast nie zawiera jasnej konkluzji na temat wagi i wpływu danych czynników na obecny i przyszły rozwój regionu – nie zawiera jasnego wskazania wyzwań, potrzeb i potencjałów rozwojowych. Wskazane jest **zawarcie oceny (czyli nadanie priorytetu) prezentowanym czynnikom** (wyzwania, potrzeby i potencjały rozwojowe) w kontekście ich obecnego i przyszłego wpływu na rozwój regionu.

Odnośnie tego czy zaproponowana logika interwencji umożliwi realizację założonych celów (obszar badawczy B) analiza została przeprowadzona odrębnie dla każdej osi priorytetowej. W przypadku Priorytetu I Nowoczesna gospodarka stwierdzono, że logika interwencji nie jest poprawna. W przypadku niektórych działań brakuje diagnozy lub nie wskazano problemów, które interwencja ma rozwiązać. Konieczne jest zatem doprecyzowanie tych kwestii w diagnozie. Co się tyczy Priorytetu II Cyfrowe Śląskie to analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że trzy spośród czterech działań odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby. Brakuje jedynie diagnozy obszaru digitalizacji zasobów. Dodatkowo, warto pogłębić tutaj analizę korzystania firm z TIK. Analiza wykazała również, że nie wszystkie potrzeby znalazły swoje odzwierciedlenie w proponowanych działaniach, warto jest zatem wyjaśnić taką decyzję. Brakuje bowiem działań dotyczących zwiększania dostępu do Internetu dla firm i osób wykluczonych cyfrowo, a także działań informacyjno-szkoleniowych. Z kolei w przypadku Priorytetu III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP logika interwencji również nie jest poprawna. W przypadku kilku działań brakuje diagnozy i nie wskazano problemów, które interwencja ma rozwiązać. Brak diagnozy dotyczy np. działań związanych ze wsparciem MŚP z branży turystycznej, instytucji otoczenia biznesu, klastrów, czy też terenów typu brownfield. Konieczne jest zatem doprecyzowanie tych kwestii w diagnozie. W zakresie Priorytetu IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna proponowane działania w dużym stopniu odpowiadają na zdiagnozowane problemy, brak jednak wśród działań takiego, które odpowiada na problem związany z ilością zanieczyszczeń zatrzymanych i zneutralizowanych w

urządzeniach oczyszczających. Ponadto zaplanowane działania w tym Priorytecie zostały właściwie dobrane do problemu, który mają rozwiązać, chociaż w raporcie wskazano kilka zaleceń, które mogą jeszcze wzmocnić skuteczność działań. Proponowane działania mogą przynieść planowane produkty i rezultaty, jednak w raporcie proponowane są pewne zmiany i uzupełnienia kierując się katalogiem wskaźników z WLWK. Również działania zaplanowane do realizacji w ramach Priorytetu V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów odpowiadają w dużym stopniu na zdiagnozowane w programie potrzeby. Nie przewidziano jednak wsparcia urządzeń do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych, a także w zakresie odpadów przemysłowych. Analiza wykazała również słabość diagnozy w zakresie zagrożenia azbestowego, ochrony różnorodności biologicznej, a także stanu obiektów zabytkowych i konieczności zabezpieczenia ich przed zagrożeniami. Zaplanowane w Priorytecie V działania zostały dobrze dobrane pod kątem problemów, na które odpowiadają. Jednak logika interwencji w tym Priorytecie jest niekompletna. Nie wskazano rezultatów dla niektórych działań, jeden z celów powinien zostać przeformułowany, nie zawsze też widoczny jest związek między produktami a rezultatami. Analiza logiki interwencji w Priorytecie VI Transport pokazuje, że konieczne jest doprecyzowanie diagnozy i wskazanie w niej precyzyjnych potrzeb w zakresie liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego, taboru, czy infrastruktury drogowej. W przypadku transportu kolejowego sugeruje się zmianę celu (na cel odpowiadający interwencji i poprawie jakości podróży).

W ramach Priorytetu VII Regionalny rynek pracy w opisie diagnozy nie jest możliwa jednoznaczna identyfikacja problemów, zatem nie było możliwe dokonanie oceny związku między diagnozą a proponowanymi działaniami. Mimo to stwierdzono, na podstawie innych źródeł, że proponowane działania stanowią odpowiedź na problemy i wyzwania regionu. Podważono zasadność jednego z celów dotyczących aktywizacji pracodawców w zakresie tworzenia miejsc pracy, w szczególności przy użyciu narzędzia w postaci staży i praktyk. Analiza powiązania diagnozy i proponowanych działań w ramach Priorytetu VIII wykazała, że niezbędne jest uporządkowanie treści tak, by jednoznacznie wypunktowane zostały problemy i odpowiadające im działania. Badania i doświadczenie pokazują jednak, że generalnie przewidziano właściwe działania w stosunku do problemu, z wyjątkiem szeroko zakrojonych akcji promocyjnych nakłaniających pracodawców do zatrudniania osób z grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W raporcie wskazano szereg braków w zestawie wskaźników odnoszących się do tego Priorytetu. W przypadku Priorytetu IX logika interwencji została zachowana, wskazano jedynie braki w zestawie niezbędnych wskaźników rezultatu. W przypadku kolejnego Priorytetu (Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna) poprawy wymaga logika interwencji w zakresie infrastruktury zdrowotnej, gdyż działanie nie znajduje pełnego uzasadnienia w diagnozie oraz nie został wskazany żaden rezultaty mierzący jego osiągnięcie. W przypadku rewitalizacji wskazano na wiele wad w przyjętym systemie wskaźników produktu i rezultatu monitorujących ten obszar wsparcia. Analiza logiki interwencji w odniesieniu do Priorytetu XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego wykazała, że jedno z proponowanych działań nie ma uzasadnienia w diagnozie, jednak zaplanowane działania zostały właściwie dobrane pod względem problemów. W raporcie sugeruje się doprecyzowanie dwóch celów szczegółowych tego Priorytetu, a także przyjęcie szeregu bardziej ambitnych wskaźników rezultatu umożliwiających pomiar rzeczywistej zmiany.
Analiza koncentracji tematycznej projektu RPO WSL 2014-2020 wykazała, że przyjęte wartości procentowe alokacji dla poszczególnych priorytetów oddają zapotrzebowanie w ramach poszczególnych obszarów wsparcia programu. Wyjątkiem jest tutaj Priorytet VII, gdzie alokacja wydaje się być na tyle wysoka, że rodzi obawy o efektywność wydatkowania tych środków. Można też zauważyć, że wsparcie priorytetów „inwestycyjnych" oraz w mniejszym zakresie skierowanych na rozwój innowacyjności, gdzie zapotrzebowanie na środki jest duże, zawsze będzie wymagało dokonania pewnego strategicznego wyboru. Przyjęte przez region w projekcie Programu wartości oddają kompromis pomiędzy zapotrzebowaniem wynikającym z diagnozy i przeprowadzonych badań, a dostępną alokacją środków.
W raporcie wskazuje się na wysoką spójność wewnętrzną celów i planowanych działań, w tym między Priorytetami współfinansowanymi z EFS i EFRR. Nie zidentyfikowano żadnych działań wzajemnie sprzecznych celów czy działań.
W zdecydowanej większości przypadków analiz potwierdziła trafność planowanych form wsparcia. Jedynie w odniesieniu do dwóch Priorytetów zasugerowano włączenie możliwości zastosowania innej formy wsparcia (pożyczki zamiast dotacji). Również tryby wyboru projektów zyskały w analizie potwierdzenie ich trafności, za wyjątkiem jednego z Priorytetów (infrastruktura zdrowotna), w którym proponuje się zastosowanie trybu konkursowego zamiast projektów kluczowych.

Analiza trafności uwzględnienia wymiaru terytorialnego wsparcia dotyczyła zasadniczo dwóch głównych instrumentów służących jego realizacji tj. zintegrowanych inwestycji terytorialnych oraz rozwoju lokalnego kierowanego przez lokalną społeczność. Pierwszy z instrumentów ma zostać wykorzystany w dość szeroki sposób – objęto nim kilka działań oraz priorytetów RPO, co uznaje się za sytuację optymalną pod kątem efektywności programu. Zdecydowano się także objąć ZIT obszar całego regionu, a wsparcie różnicować w odniesieniu do czterech subregionów. Zapisy RPO oraz wyniki badań jakościowych wskazują na dobre dostosowanie interwencji do potrzeb subregionów, jednakże tylko na wysokim poziomie ogólności. Drugi z instrumentów czyli CLLD nie został uwzględniony w obecnym kształcie programu, chociaż istnieją przesłanki świadczące o możliwości jego uwzględniania. Obszarem tematycznym szczególnie predestynowanym do objęcia instrumentem jest obszar rewitalizacji. W kontekście wymiaru terytorialnego interwencji należy także zwrócić uwagę na obszary strategicznej interwencji – zapisy RPO muszą odnosić się do zróżnicowania obszarów, a zwłaszcza wskazywać potrzeby obszarów problemowych.
Analiza proponowanej listy projektów dużych i kluczowych wykazała, że znaczna część projektów kluczowych wpisuje

się w założenia celu głównego Programu, jak i celów szczegółowych poszczególnych priorytetów. Przyczyny szukać należy tutaj jednak przede wszystkim w szerokim zakresie sformułowań (zarówno celu głównego, jak i poszczególnych priorytetów). Niemniej jednak w mniejszym (rzadziej) lub większym stopniu (częściej) projekty wpisują się w potrzeby i założenia celów poszczególnych Priorytetów. Tym samym Programu.
Biorąc pod uwagę dostępność środków w ramach RPO WSL 2014-2020 proponowana struktura nakładów finansowych została zaprogramowana w sposób prawidłowy, tj. nie identyfikuje się obszaru w którym alokacja nie pozwoliłaby osiągnąć celów, tym bardziej że bazuje ona na dotychczasowych doświadczeniach. Jest to jednak ocena jakościowa bowiem brak wskaźników dla poszczególnych Priorytetów uniemożliwia dokonanie oceny ilościowej. Zapotrzebowanie na środki w priorytetach „inwestycyjnych" jest zwykle dużo większe niż dostępność środków, co znajduje również potwierdzenie w tym przypadku. Największe potrzeby (tym samym potrzeby, które nie zostaną zaspokojone) identyfikuje się w Priorytecie VI transport, gdzie skala potrzebnych środków znacząco przewyższa dostępną alokację. Podobne choć mniejsze potrzeby dotyczą Priorytetu IV i V Programu: *Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna* oraz *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*. Dostrzegalne jest zagrożenie związane z efektywnym wydatkowaniem kwot zaplanowanych w ramach priorytetów interwencji EFS, w szczególności w ramach Priorytetu VII. Analiza objęła również relację pomiędzy poszczególnymi typami wsparcia w ramach poszczególnych Priorytetów. Badania wskazują na dwa Priorytety, w ramach których podział alokacji na poszczególne Priorytety powinien ulec zmianie. Dotyczy to priorytetu I, gdzie sugeruje się zwiększenie alokacji na działania konkursowe. Biorąc pod uwagę zakres planowanych przedsięwzięć a także konieczność wspierania kluczowych obszarów infrastruktury B+R regionu zasadne wydaje się jednak pozostanie przy istniejących relacjach, przy czym konieczne jest dokonanie w pierwszej kolejności identyfikacji istniejącego potencjału infrastrukturalnego jednostek regionalnej sfery B+R (czyli stworzenie mapy infrastruktury B+R regionu) a dopiero w dalszej kolejności powinien nastąpić wybór projektów kluczowych w tym obszarze. Drugim wskazywanym Priorytetem jest Priorytet IV *Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna*, gdzie sugerowane jest przesunięcie akcentu (a tym samym wielkości środków) z ZIT na projekty konkursowe. Biorąc pod uwagę doświadczenia wynikające z realizacji dotychczasowych Programów rozwoju subregionów oraz zakres wsparcia Priorytetu zmianę taką można uznać za zasadną. Tym bardziej, że część planowanych przedsięwzięć w ramach Priorytetu ma charakter wyłącznie punktowy.

Wpływ realizacji programu na sytuację społeczno-ekonomiczną regionu jest pozytywny. Dotychczasowa interwencja z RPO Województwa Śląskiego miała szczególnie pozytywny wpływ na poziom dochodów ludności będących składnikiem PKB oraz na przedsiębiorczość. Według oceny przeprowadzonej przy pomocy modelu HERMIN wpływ całej polityki spójności w latach 2014-2020 na gospodarkę województwa śląskiego ma spowodować wyższe tempo wzrostu o 0,1 procent rocznie z wyjątkiem 2014 r., gdy wpływ ten wyniesie 0 i 0,9% i 1,8% odpowiednio w latach 2015 i 2016, gdy ten wpływ będzie największy. Środki z RPO natomiast będą stanowić około 85% wszystkich środków związanych z polityką spójności na lata 2014-2020. Wskaźnik zatrudnienia ma być wyższy średniorocznie o około 4,1-5,8%, zaś stopa bezrobocia niższa o od 3,1% do 4,3% średniorocznie niż w sytuacji braku polityki spójności. Głównymi czynnikami rozwoju są i będą inwestycje przedsiębiorstw i samorządów, branże innowacyjne i innowacyjność przemysłu, a także obecność branż produkujących na eksport, obecność największych przedsiębiorstw, wpływy z podatków lokalnych, dostępność transportowa.
W przypadku niektórych Priorytetów zaproponowano alternatywne formy realizacji założonych celów. I tak w odniesieniu do Priorytetu I Nowoczesna Gospodarka oraz Priorytetu III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP proponuje się uwzględnienie działania sprzyjającego i promującego komercjalizację wyników prac B+R oraz promocję współpracy sektora nauki i przedsiębiorstw. Rozważyć można też możliwość obligatoryjnego włączenia przedsiębiorców w działania o charakterze badawczym, realizowane w ramach tego priorytetu. Również w ramach analizy Priorytetu II Cyfrowe Śląskie zaproponowano alternatywne działanie skierowane na promowanie wykorzystania e-usług w społeczeństwie (publicznych e-usług) mając na uwadze, że są to działania które są bliższe interwencji EFS. W ramach Priorytetu VI Transport alternatywnym sposobem realizacji celów mogą być projekty modernizacji infrastruktury (które jednak są projektami kosztownymi, co skutkować będzie raczej ograniczonym zakresem realizowanych przedsięwzięć) oraz projekty pomocy technicznej sprzyjające opracowaniu nowych rozwiązań w obszarze transportu oraz lepszemu rozpoznaniu obecnej sytuacji w tym zakresie. W przypadku Priorytetu XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego proponuje się alternatywne działanie polegające na podnoszeniu kompetencji nauczycieli. W odniesieniu do pozostałych Priorytetów nie zidentyfikowano żadnych alternatywnych form realizacji założonych celów.
W projekcie RPO WSL 2014-2020 zaproponowano trzy warunki ex-ante odnoszące się do następujących celów tematycznych:

- w ramach Celu Tematycznego 1 – opracowanie Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 (przyjęta w dniu 20 grudnia 2012 r.);
- w ramach Celu Tematycznego 6 opracowanie Planu gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014 (przyjęty w dniu 24 sierpnia 2012 r.);
- w ramach Celu Tematycznego 7 przygotowanie listy dróg wojewódzkich przewidywanych do realizacji w ramach RPO WSL 2014-2020 (listę przekazano w dniu 10 kwietnia 2013 r. Ministerstwu Rozwoju Regionalnego).

Wszystkie warunki ex-ante zostały spełnione, a analiza wykazała, że wszystkie te warunki przyczynią się do zwiększenia skuteczności i efektywności wdrażania RPO WSL 2014-2020.

Z przeprowadzonych analiz w ramach obszaru badawczego C wynika, iż autorzy Programu zapewnili trafność celów strategicznych określonych na poziomie unijnym i celów interwencji o charakterze regionalnym przy uwzględnieniu specyficznych uwarunkowań województwa śląskiego. Nie stwierdzono rozbieżności na poziomie założeń czy celów, a także kierunkowych działań czy projektów strategicznych, a logika interwencji w pełni odpowiada zasadom określonym w Rozporządzeniu Ogólnym i WRS (cele tematyczne, osie priorytetowe oraz kierunki działań). Analiza dokumentów strategicznych na poziomie krajowym wykazała dużą spójność pomiędzy celami dokumentów (wynikających ze zidentyfikowanych potrzeb i wyzwań) a celami RPO WSL. Poziom spójności jest determinowany szczegółowością dokumentu strategicznego, który czasem określa jedynie przewodnie kierunki zmian, a czasem rekomenduje konkretne działania czy instrumenty wsparcia. W przypadku dokumentów krajowych, zdecydowana większość zawiera zgodne wnioski w diagnozach społeczno-gospodarczych i formułuje na tej podstawie podobne rekomendacje. W projekcie RPO WSL znaleziono odniesienia do większości dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, a nawet do szczegółowych strategii sektorowych i branżowych, wskazując dodatkowo obszary wspólne i komplementarne, co należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. W większości krajowych dokumentów strategicznych znajdujemy odniesienia do kwestii administracyjno-prawnych. W tym zakresie należy na późniejszym etapie opracowania RPO WSL bardziej szczegółowo określić mechanizmy mające na celu usprawnienie procesów administracyjnych. Aktualny projekt RPO WSL zawiera analizę komplementarnych założeń i celów innych programów, szczególnie na szczeblu krajowym i unijnym, choć nie wszystkich (brak zestawienia z PO PC) ze względu na etap programowania. Bardziej szczegółowego i precyzyjnego opisu wymaga demarkacja - rozgraniczenie interwencji w komplementarnych obszarach z programami operacyjnymi na poziomie kraju. Biorąc pod uwagę zaktualizowany Szablon Programu Operacyjnego, przygotowany przez MRR, odpowiednie zapisy powinny zostać uzupełnione w tej kwestii m.in. w części poświęconej koordynacji. RPO WSL jest również spójny z wydanymi rekomendacjami Rady UE i przyczynia się do realizacji Krajowego Programu Reform, m.in. w zakresie promocji całego cyklu innowacji i rozwoju przedsiębiorczości, a także poprzez wsparcie rynku pracy, poprawę jakości nauczania, aktywizację zawodową, poprawę wydajności w całym łańcuchu produkcyjnym oraz wdrożenie projektów inwestycyjnych w kolejnictwie. Rada Unii Europejskiej zwróciła również uwagę na potrzebę poprawy gospodarki odpadowej i gospodarki wodnej, co także znalazło odzwierciedlenie w zapisach RPO.

Analiza zakresu uwzględniania i przyczyniania się RPO WSL 2014-2020 do realizacji celów polityk horyzontalnych pokazała, że w odniesieniu do zapisów diagnozy w dużej mierze te cele zostały uwzględnione, przy czym rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o odniesienie do grupy etnicznej romskiej zamieszkującej województwo śląskie. Jeśli chodzi o logikę interwencji, to kwestie związane z równością szans, w tym równością szans płci i zapobieganiem dyskryminacji ujęto jedynie w priorytetach współfinansowanych z EFS. Z kolei odniesienia do stosowania zasady zrównoważonego rozwoju znalazły się w opisie wszystkich 12 priorytetów. Jedna z rekomendacji dotyczy zatem uwzględnienia kwestii związanych z równością szans, w tym równością płci oraz zapobieganiem dyskryminacji również w priorytetach przewidujących działania inwestycyjne i infrastrukturalne w postaci tzw. projektowania uniwersalnego. Stwierdzenie to dotyczy także planowanego systemu wskaźników. Ponadto proponuje się w raporcie dodanie wskaźnika, który monitorowałby przyczynianie się Programu jako całości do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Projekt programu zawiera deklaratywne zobowiązanie do przestrzegania na etapie wyboru projektów kryteriów związanych z realizacją polityk horyzontalnych w opisie wszystkich Priorytetów. Brak informacji w Programie o tym, że proces ewaluacji obejmie ocenę stopnia realizacji polityk horyzontalnych. Analiza zapisów Programu, w szczególności planowanych działań, pokazuje, że realizacja RPO przyczyni się do realizacji celów polityk horyzontalnych. Ponadto w Programie zaplanowano szereg instrumentów, które posłużą osiąganiu celów polityk horyzontalnych.

Analizie poddano także istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, w celu stwierdzenia czy jest on wystarczający do realizacji założeń i celów programu, przy czym analizowano obecny układ instytucjonalny przyjmując, że nowy program operacyjny będzie obsługiwany przez te same instytucje. Analiza wskazała, że obecne zasoby ludzkie są wystarczające i odpowiednie do zarządzania i wdrażania nowego programu. Wskazano jednakże, na obecnym etapie analizy na konieczność rozwiązania kwestii ustanowienia jednej instytucji zarządzającej na bazie dwóch dotychczas oddzielnych wydziałów w ramach Urzędu Marszałkowskiego oraz na wzmocnienie kadrowe wydziału obsługującego priorytety współfinansowane z EFS.

Analiza systemu wskaźników wskazała braki w logice przyczynowo-skutkowej w odniesieniu do produktów i rezultatów. Należy też zauważyć, że system wskaźników tworzą: wskaźniki produktu, wskaźniki rezultatu bezpośredniego oraz wskaźniki rezultatu strategicznego w odniesieniu do interwencji EFRR oraz podobny system wskaźników w odniesieniu do interwencji EFS, z wyjątkiem tego, iż wskaźniki rezultatu strategicznego nazywa się tutaj długoterminowymi wskaźnikami. Nie wszystkie wskaźniki są wymagane w odniesieniu do projektu Programu, jednak MRR obok wymogu uwzględnienia wskaźników z listy WLWK zaleca opracowanie wskaźników specyficznych dla Programu. Rekomenduje się dopracowanie systemu wskaźników, w sposób który odpowiadałby sformułowanym wytycznym MRR a jednocześnie sugeruje się rozszerzenie istniejącego katalogu wskaźników o wskaźniki spoza listy WLWK.

Należy też zauważyć, że przeważająca liczba wskaźników produktu została określona w sposób ilustrujący wyłącznie liczbę beneficjentów poszczególnych priorytetów, co na poziomie programu (wysoki stopień ogólności) jest akceptowalne, ale wymaga uszczegółowienia na poziomie działań/poddziałań (odniesienie do konkretnych rodzajów działań w projektach). Rekomenduje się więc położenie większego nacisku na opracowanie wskaźników specyficznych dla programu (zgodnie z sugestiami MRR zawartymi w Szablonie Programu Operacyjnego 2014-2020).

System wskaźników nie tworzy spójnego katalogu indykatorów, pozwalającego skutecznie śledzić postępy we wdrażaniu programu (analiza wskazuje luki w tym obszarze). Jego główną wadą jest niekompletność w zakresie opisywania celów interwencji - wskaźniki nie obejmują całościowo opisanych celów priorytetów, a jedynie wybrane ich fragmenty. Rekomenduje się rozbudowanie katalogu wskaźników, tak aby każde z działań posiadało przynajmniej jeden indykator, w którym agregowane będą bardziej szczegółowe produkty i rezultaty pojedynczych projektów. Ułatwi to monitorowanie postępu realizacji Programu.

Brak w projekcie programu poddawanego ocenie w ramach etapu 1 badania koncepcji procesu ewaluacji uniemożliwił wówczas przeprowadzenie analizy w tym obszarze badawczym. Dostępne na tym etapie dane pozwoliły jednak stwierdzić, że w ramach przyszłej instytucji zarządzającej funkcjonują komórki organizacyjne odpowiadające za monitorowanie i ewaluacje obecnego RPO WSL 2007-2013 oraz komponentu regionalnego PO KL, zatrudniające osoby z pewnym stażem pracy. Wzmocnienia jednak wymaga system szkoleń, gdyż niewiele ich dotyczy kwestii związanych z ewaluacją.

Drugi etap oceny ex-ante objął weryfikację aktualności oceny w odniesieniu do kolejnej wersji RPO, z lutego 2014 r. Wyniki tej analizy pokazano w dodatkowym załączniku do raportu (załącznik 7.5).

W ramach drugiego etapu analizowano reprezentatywność doboru wskaźników oraz wartości wskaźników dla oceny realizacji celów pośrednich tzw. kamieni milowych, które to wskaźniki stanowić mają podstawę do oceny realizacji programu w kontekście podziału rezerwy wykonania w 2019r. Ocena reprezentatywności wskaźników ram wykonania wypadła pozytywnie, aczkolwiek w niektórych przypadkach zwrócono uwagę na możliwe zmiany, pozwalające na dobór bardziej adekwatnych wskaźników. Ocenie poddano również katalog wskaźników celu pośredniego pod kątem realności ich osiągnięcia wraz z podaniem ewentualnych zagrożeń mogących wpłynąć na osiągnięcie planowanej wartości w zamierzonym terminie.

W ramach drugiego etapu ewaluacji analizie poddano również źródła i metody generowania danych oraz wskazano propozycje rozwiązań zapewniających pozyskiwanie wysokiej jakości danych na potrzeby monitoringu. System wskaźników programu wraz z ich metrykami oceniono jako system odpowiedni pod kątem dostępności źródeł danych, sposobów zbierania danych i terminowości dostępu.

Potrzeby w zakresie dostępu do danych na potrzeby ewaluacji wskazano odnosząc się do zaproponowanych przez IZ badań ewaluacyjnych. W ramach badania analizie poddano zakres potrzebnych danych oraz zidentyfikowano ewentualne luki informacyjne i bariery w dostępie do tych danych. Analiza wykazała, że w większości przypadków nie zidentyfikowano problemów z dostępem do potrzebnych danych w kontekście poczynionych założeń metodologicznych, jednakże przy rozszerzeniu zakresu metodologicznego badań, konieczne może się okazać zebranie dodatkowych danych.

Ponadto w ramach etapu 2 badania ewaluacyjnego ex-ante kontynuowano analizę potencjału instytucjonalnego oraz planowanego systemu monitorowania i ewaluacji. Analizie poddano dodatkowe dokumenty szczegółowe takie, jak Regulamin Organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego oraz projekt Koncepcji procesu ewaluacji. Pozytywnie oceniono zmiany struktury organizacyjnej Urzędu, które uwzględniają zarówno zadania związane z perspektywą finansową 2007-2013 jak i przygotowania do nowej perspektywy 2014-2020. Podjęcia ostatecznej decyzji wymaga jeszcze przyporządkowanie zadań związanych z monitorowaniem osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR do konkretnej komórki organizacyjnej Urzędu. W odniesieniu do procesu ewaluacji, oceniono go zasadniczo pozytywnie pod względem budżetu i zasobów ludzkich, wskazano kilka sugestii odnoszących się do metod badawczych oraz harmonogramu badań.

4. Metodologia

Poniżej przedstawione zostały metody i techniki badawcze, które zostały wykorzystane w badaniu ex-ante projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020.

4.1. Analiza desk research

Podstawową metodą badawczą, która znalazła zastosowanie w badaniu była analiza *desk research*, na którą składała się **analiza danych zastanych pochodząca ze statystyk publicznych**[1] **oraz z danych zaczerpniętych z regionalnych Publicznych Służb Zatrudnienia**, dotyczących: gospodarki komunalnej, gospodarki mieszkaniowej, inwestycji i środków trwałych, kultury fizycznej, sportu i rekreacji, kultury i sztuki, ludności, nauki i techniki, ochrony zdrowia i opieki społecznej, podmiotów gospodarczych, przemysłu i budownictwa, rynku pracy, stanu i ochrony środowiska, szkolnictwa (w tym: szkolnictwa wyższego), transportu i łączności oraz wynagrodzeń i świadczeń społecznych.

Zebranie powyższych danych umożliwiło porównanie informacji w nich zawartych z informacjami znajdującymi się w poszczególnych częściach Diagnozy Strategicznej RPO WSL 2014-2020. Dzięki temu możliwa stała się m.in. weryfikacja aktualności danych zawartych w Diagnozie. Co więcej, pozyskane informacje posłużyły do określenia i sprawdzenia założeń dotyczących wskaźników, a także wskazania źródeł danych, które mogą zostać wykorzystane do monitorowania postępu rzeczowego RPO WSL 2014-2020 na różnych jego poziomach.

Ponadto, przeprowadzona została **analiza danych programowych i strategicznych** obejmująca, m.in. projekt RPO Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, RPO WSL 2007-2013, podręczniki procedur i dokumenty strategiczne na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim (w tym: Programy Rozwoju Subregionów, zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020", Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, Strategia Rozwoju Kraju 2020, Strategia dla Rozwoju Polski Południowej do roku 2020, Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Strategia Europa 2020, projekt Umowy Partnerstwa, Wspólne Ramy Strategiczne i inne – pełna bibliografia znajduje się w raporcie metodologicznym do badania).

Celem analizy projektu RPO WSL 2014-2020 była weryfikacja przyjętej logiki interwencji pod kątem: oceny spójności nowego Programu z innymi dokumentami na poziomie regionu, kraju i UE poprzez porównanie celów szczegółowych i operacyjnych (w przypadku dokumentów unijnych) powyżej wymienionych dokumentów z celami oraz zakresem diagnozy ewoluowanego projektu Programu, a także analizowane pod względem sprawdzenia spójności diagnozy z przyjętymi celami Programu, jej spójności z zapisami analiz SWOT oraz wewnętrznej spójności celów poszczególnych Priorytetów Programu. Dokonano także porównania zapisów diagnozy Programu z diagnozą wskazanych dokumentów. Dodatkowo dzięki przeprowadzonej analizie dokumentu: *Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce* dokonano oceny trafności sposobu uwzględnienia wymiaru terytorialnego interwencji. Z kolei dane odnoszące się do układu instytucjonalnego RPO WSL 2014-2020, instytucji zaangażowanych we wdrażanie, dotyczące zakresu zadań, dotychczasowego podziału zadań między instytucjami oraz między komórkami organizacyjnymi poszczególnych instytucji posłużyły do oceny potencjału administracyjnego, struktury i rozwiązań organizacyjnych oraz obszarów ryzyk i barier dla skutecznej i efektywnej realizacji Programu. Wśród analizowanych danych programowych i strategicznych znalazły się także: dokumenty nt. planowanego kształtu systemu monitorowania i ewaluacji oraz danych źródłowych w zakresie polityk horyzontalnych.

Co się tyczy sposobu doboru miast w województwie śląskim do analizy *desk research*, dotyczyła ona jedynie wybranych miast w województwie śląskim. Biorąc pod uwagę takie czynniki, jak wielkość miasta, pełnione przez nie funkcje rozwojowe, gospodarcze i naukowe, zdecydowano się na włączenie do badania następujących ośrodków miejskich: Bielsko-Biała, Częstochowa, Gliwice, Katowice, Rybnik, Tychy oraz Żywiec.

Analiza treści objęła także **analizę literatury naukowej i fachowej** z zakresu rozwoju regionalnego, obszarów wsparcia Programu (np. innowacyjności sektora MŚP, wspierania działalności B+R, rynku pracy, wsparcia sektora MŚP, transportu, rynku pracy, i wielu innych), ale także lektury analiz, opracowań sporządzonych na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Regionu oraz nowego Programu oraz analizę raportów z ewaluacji realizowanych w województwie śląskim w okresie 2007-2013. Wyżej wymienione publikacje posłużyły m.in. do skonfrontowania przedstawionych w nich danych jakościowych z danymi zaprezentowanymi w poszczególnych obszarach diagnozy strategicznej województwa śląskiego. Poza tym zebrane informacje posłużyły pośrednio do ewaluacji spójności wewnętrznej Programu oraz wyciągnięcia wniosków co do planowanej interwencji, a także do oceny wpływu sytuacji społeczno-

[1] Analizie poddano dane dostępne na stronie www.stat.gov.pl, i jej podstronach (Bank Danych Lokalnych, dane branżowe, itd.). Analizowano różne szeregi czasowe, przy czym analiza obejmowała sprawdzenie aktualności danych, a więc sprawdzano dostępność danych za 2012 oraz 2013r.

ekonomicznej na realizację Programu poprzez zdefiniowanie czynników zewnętrznych (i innych), które mogą mieć na niego wpływ oraz wyciągnięcia wniosków co do planowanej interwencji.

4.2. Wywiady grupowe z przedstawicielami IZ i IP RPO WSL i PO KL

Kolejną metodą badawczą wykorzystaną w badaniu ewaluacyjnym ex-ante projektu RPO WSL 2014-2020 było przeprowadzenie **wywiadów grupowych** (Focus Group Interview – FGI) z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej (IZ) i Instytucji Pośredniczącej RPO WSL i PO KL (IP2 RPO WSL i IP oraz IP2 PO KL). W związku z powyższym, w ramach Etapu I oceny ex-ante, przeprowadzono 5 wywiadów grupowych z pracownikami IZ RPO WSL, IP PO KL, IP2 PO KL oraz IP2 RPO WSL, którzy z racji pełnionych obowiązków służbowych zaangażowani są w prace nad RPO WSL 2014-2020 – cztery z nich skoncentrowane były wokół kilku wyszczególnionych celów badawczych, w oparciu o które tworzony jest RPO WSL, jeden zaś - o charakterze przekrojowym - dotyczył systemu wskaźników, m.in. systemu monitorowania i ewaluacji, co przysłużyło się do uzyskania materiału badawczego odnoszącego się do obszaru badawczego F. Wśród obszarów, którym poświęcone zostały tematyczne wywiady grupowe z przedstawicielami IZ i IP RPO WSL i PO KL znalazły się następujące cele tematyczne: wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji, zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych, podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury, wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów, promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych, wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników, wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem oraz inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie.

4.3. IDI z ekspertami

Trzecim narzędziem badawczym wykorzystanym w toku badania ewaluacyjnego były **pogłębione wywiady indywidualne** (Individual In-Depth Interviews – IDI) z ekspertami dziedzinowymi z obszarów zbieżnych z obszarami wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, które miały na celu uzyskanie dodatkowego punktu odniesienia do analizy *desk research*, stanowiącej podstawę analizy ex-ante. Zakres tematyczny wywiadów z ekspertami obejmował następujące pytania ewaluacyjne:

- ✓ Czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne?
- ✓ Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?
- ✓ Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych (realizacja zasad równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju)?
- ✓ Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?
- ✓ Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

Co się tyczy kryteriów doboru respondentów, to powstały one w oparciu o obszary tematyczne odpowiadające zakresom wsparcia w ramach RPO WSL 2014-2020. Finalnie przeprowadzono 19 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z ekspertami w następujących dziedzinach:

- ✓ Ochrona środowiska, gospodarka niskoemisyjna – 2 wywiady,
- ✓ Dziedzictwo kulturowe – 1 wywiad,
- ✓ Innowacyjność – 2 wywiady,
- ✓ Przedsiębiorczość – 2 wywiady,
- ✓ ICT – 1 wywiad,
- ✓ Transport – 2 wywiady,
- ✓ Wsparcie EFS odnoszące się do rynku pracy, adaptacyjności pracowników i włączenia społecznego – 3 wywiady,
- ✓ Ochrona zdrowia – 3 wywiady,
- ✓ Rewitalizacja – 1 wywiad,
- ✓ Edukacja – 2 wywiady.

4.4. Warsztaty/FGI

Następną metodą badawczą, którą zastosowaliśmy do ewaluacji ex-ante projektu Programu Operacyjnego było przeprowadzenie warsztatów/wywiadów grupowych, których zakres przedmiotowy pozostał tożsamy z zakresem

przedmiotowym wywiadów grupowych z przedstawicielami IZ i IP RPO WSL i PO KL. Ostatecznie przeprowadzonych zostało cztery spotkania z ekspertami dziedzinowi z obszarów zbieżnych z obszarami wsparcia w ramach Programu oraz partnerami społeczno-gospodarczymi, które dotyczyły następujących tematów:

- ✓ Innowacyjność i konkurencyjność śląskiej gospodarki (wywiad grupowy),
- ✓ Potrzeby infrastrukturalne województwa śląskiego w obszarze energetyki, ochrony środowiska, transportu (warsztat konsultacyjny),
- ✓ Rynek pracy, kadry gospodarki i włączenie społeczne w województwie śląskim (warsztat konsultacyjny),
- ✓ Wspieranie edukacji w województwie śląskim (wywiad grupowy).

Zakres tematyczny warsztatów/wywiadów również odpowiadał zagadnieniom poruszanym w czasie indywidualnych wywiadów pogłębionych z ekspertami.

W warsztacie konsultacyjnym dotyczącym rynku pracy, kadr gospodarki i włączenia społecznego wzięło udział 35 osób reprezentujących jednostki samorządu terytorialnego, w tym PUP, OPS i PCPR, organizacje pozarządowe prowadzące projekty w obszarze aktywizacji społecznej i zawodowej, przedstawiciele pracodawców, izb gospodarczych. Inkubatorów przedsiębiorczości i agencji rozwoju.

W warsztacie konsultacyjnym dotyczącym potrzeb infrastrukturalnych regionu wzięło udział 20 osób reprezentujących, głównie urzędy miast, lokalne zarządy dróg, związki gmin, uczelnie, instytuty badawcze zajmujące się kwestiami ochrony środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Komunikacyjny Związek Komunalny Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

4.5. Ankieta CAWI/CATI

Kolejnym narzędziem użytym w procesie badawczym była ankieta CAWI (*Computer-Assisted Web Interview*), która została skierowana i rozesłana drogą mailową do pracowników instytucji i ich komórek organizacyjnych, które w przyszłym okresie programowania zaangażowane będą we wdrażanie RPO WSL, w obecnym zaś pełnią funkcję IZ i IP2 dla RPO WSL oraz IP i IP2 komponentu regionalnego PO KL. Łącznie przy użyciu techniki CAWI przeprowadzonych zostało 260 ankiet.

4.6. IDI z przedstawicielami subregionów

Dodatkową metodą badawczą, którą zaproponowaliśmy celem ewaluacji RPO WSL 2014-2020 były pogłębione wywiady indywidualne z przedstawicielami subregionów (Individual In-Depth Interviews – IDI). Naszym założeniem było, iż przyniosą one cenne opinie, m.in. w kontekście wymiaru terytorialnego polityki spójności oraz planów wdrażania Zintegrowanych Inicjatyw Terytorialnych. Przedstawiciele subregionów, z racji tego, iż posiadają duże doświadczenie we wdrażaniu programów subregionów w obecnym okresie programowania, w naszym badaniu pełnili rolę ekspertów – praktyków ds. rozwoju regionalnego oraz jednych z najważniejszych beneficjentów programu. Szczegółowy dobór w tym przypadku został dokonany w oparciu o wnioski płynące z przyjętej logiki interwencji Programu w odniesieniu do zdefiniowanych celów rozwojowych subregionów. Reasumując, przeprowadzonych zostało 8 wywiadów z liderami wszystkich czterech subregionów województwa śląskiego: centralnego (liczba wywiadów: 3, przedstawiciele Urzędów Miast Gliwice, Katowice i Mikołów), północnego (1 – przedstawiciele Urzędu Miasta w Częstochowie), zachodniego (1 - przedstawiciele Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego) i południowego (3 – przedstawiciele Urzędu Miasta w Bielsku-Białej, Żywcu i Pszczynie).

4.7. Model Hermin

Analiza danych z wykorzystaniem regionalnego modelu HERMIN była ostatnim narzędziem wykorzystanym do sporządzenia niniejszego raportu. Służy on głównie do analizowania wpływu zewnętrznych oddziaływań finansowych, w szczególności funduszy UE, na kształtowanie się podstawowych parametrów makroekonomicznych gospodarki województw. Składa się na niego około 20 równań behawioralnych i dużo większa ilość równań tożsamościowych. Wartości parametrów znajdujących się w równaniach behawioralnych zostały wyestymowane, w zależności od zmiennych, na podstawie danych za lata 1995–2012. Analiza przeprowadzona została dla lat: 2012, 2015 oraz 2022. Punktem wyjścia był scenariusz bazowy (zakładający dostępną alokację), negatywny (brak interwencji) oraz pozytywny (alokacja zwiększona o 100%). Dodatkowo, w ramach badania zdecydowano się wykorzystać model statystyczno-przestrzenny.

W odniesieniu do modelu HERMIN analizowane były takie wskaźniki jak: tworzenie wartości dodanej brutto (PKB), wskaźniki rynku pracy (liczba pracujących), bezrobocie (stopa bezrobocia), wydajność pracy i inwestycje (nakłady na środki trwałe) oraz dodatkowo w ramach modelu statystycznego TFP.[2]

4.8. Model statystyczno-przestrzenny

Modele statystyczno-przestrzenne są rozszerzeniem klasycznych modeli ekonometrycznych, do których włączane są efekty przestrzenne tj. przestrzenna zależność i przestrzenna heterogeniczność. Konstruowane są w oparciu o dodanie filtrów przestrzennych (zmiennej objaśnianej, składnika losowego lub zmiennych objaśniających) do liniowego modelu regresji przestrzennej. Przestrzenna zależność w zbiorze obserwacji związana jest z faktem, że pewna obserwacja w danej lokalizacji może zależeć od innej obserwacji o innej lokalizacji. Przestrzenna heterogeniczność to niestabilność przestrzenna relacji w ujęciu postaci funkcyjnej lub niestabilność przestrzenna parametrów badanej relacji. W związku z tym dla pełniejszego zobrazowania czynników rozwoju województwa śląskiego w latach 1995-2011 oraz 2012-2020 przeprowadzono analizę danych statystycznych GUS i zebranych w tym celu dla poziomu podregionów i powiatów. Przeprowadzono analizy dla około 50 zmiennych dla poziomu podregionów i 50 zmiennych dla poziomu powiatów. Dla potrzeb analizy na poziomie podregionów stworzono grupę podregionów województwa śląskiego i okolicznych regionów, tak by uzyskać 25 obserwacji potrzebnych dla analiz przekrojowych. Uwzględniono podregiony tworzące z województwem śląskim rodzaj okręgu z centralną pozycją śląskiego: wszystkie podregiony województwa małopolskiego, podregiony województwa opolskiego, podregiony województwa świętokrzyskiego, podregiony województwa łódzkiego bez skierniewickiego, z województwa wielkopolskiego podregion kaliski, z dolnośląskiego podregiony wrocławski, Miasto Wrocław i podregion wałbrzyski.

Istotne czynniki rozwoju zostały wskazane w oparciu o analizy ekonometryczne tj. modele liniowe szacowane przy wykorzystaniu klasycznej metody najmniejszych kwadratów i w razie konieczności uogólnionej metody najmniejszych kwadratów oraz modele przestrzenne. Dla dobrze dopasowanych modeli liniowych przeprowadzono analizę zasadności zastosowania w tym przypadku modeli błędu i/lub opóźnienia przestrzennego w oparciu o istotności testów na występowanie autokorelacji przestrzennej (Indeksu Morana) oraz testów podstawowych i odpornych LM, pozwalających na wybór odpowiedniego modelu przestrzennego według kryterium najwyższego poziomu istotności testu.

[2] TFP, czyli całkowita produktywność czynników wytwórczych, która odzwierciedla wpływ czynników związanych z innowacyjnością i postępem technicznym na wzrost wartości dodanej.

5. Wyniki badania

5.1. Obszar badawczy A Czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne

Trafność i aktualność diagnozy społeczno-ekonomicznej (w tym aktualność i trafność analizy trendów społeczno-ekonomicznych wykorzystanych w diagnozie społeczno-ekonomicznej)

Dobór dziedzin diagnozy

Diagnoza zawarta w projekcie RPO WSL powstała na podstawie opracowania przygotowanego w ramach aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa a porównanie obu diagnoz pozwala stwierdzić, że opis części zagadnień został wprost przeniesiony z dokumentu Strategii do diagnozy RPO. W Programie dodano także opisy innych obszarów ważnych z punktu widzenia wdrażania interwencji ze środków UE. W krótkim wstępie do diagnozy RPO wyjaśniono, iż „zaprezentowane w diagnozie elementy odpowiadają zagadnieniom opisywanym w celach tematycznych Unii Europejskiej ustanowionych na okres programowania 2014-2020."[3] Jest to podejście jak najbardziej uzasadnione, jednakże nie pokuszono się o dokładniejsze zestawienie celów tematycznych z zapisanymi dziedzinami diagnozy. Nie przedstawiono także innych argumentów przemawiających za takim doborem dziedzin diagnozy.

Zgodnie z przedstawionym podejściem elementy przedstawione w diagnozie powinny odpowiadać sformułowanemu w dalszej części zakresowi interwencji. Inaczej ujmując - przedstawiona diagnoza ma uzasadniać interwencje w poszczególnych obszarach tematycznych. Biorąc pod uwagę fakt, iż interwencja w ramach RPO obejmuje szeroki zakres celów tematycznych, to również w diagnozie zaprezentowano bogaty katalog zagadnień. Szczegółową analizę zgodności dziedzin diagnozy z tekstami diagnostycznymi dokumentów szczebla regionalnego, krajowego i europejskiego przedstawia tabela 1. W analizie odniesiono się do uszczegółowionych obszarów diagnozy RPO, tak aby nie pominąć żadnych zagadnień.

[3] Projekt RPO, s.30.

Tabela 1 Spójność dziedzin diagnozy RPO z dziedzinami występującymi w innych dokumentach.

	Cel tematyczny	Strategie/Programy Rozwoju Subregionów	Strategia Rozwoju Województwa[4]	Strategia Rozwoju Kraju	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	Krajowy Program Reform	Strategia Europa 2020
Położenie i sieć osadnicza regionu		b.d.	☑	☒	☑	☑	☒	☒
Demografia		b.d.	☑	☑	☑	☑	☒	☑
Pozycja gospodarcza regionu	CT1	b.d.	☑	☑	☑	☑	☑	☑
działalność B+R	CT1, CT3	b.d.	☑	☑	☑	☒	☑	☑
nakłady na działalność innowacyjną	CT1, CT3	b.d.	☒	☑	☑	☒	☑	☒
inteligentne specjalizacje regionu	CT1, CT3	b.d.	☑	-	-	-	-	-
transfer wiedzy	CT1, CT3	b.d.	☒	☑	☑	☒	☑	☑
Społeczeństwo informacyjne	CT2	b.d.	☑	☑	☑	☒	☑	☑
Podmioty gospodarki narodowej	CT3	b.d.	☑	☒	☑	☒	☑	☒
atrakcyjność inwestycyjna regionu	CT3	b.d.	☑	☑	☑	☒	☒	☒
degradacja terenów przez działalność przemysłową	CT6	b.d.	☑	☒	☒	☒	☒	☒
Energetyka	CT4	b.d.	☒	☑	☒	☑	☑	☑
odnawialne źródła energii	CT4	b.d.	☒	☒	☒	☑	☒	☑
Zagadnienia ochrony środowiska	CT6	-	-	-	-	-	-	-
powietrze	CT6	b.d.	☑	☑	☑	☒	☒	☒
woda	CT6	b.d.	☑	☑	☒	☑	☒	☒
grunty, gleby, tereny zielone	CT6	b.d.	☑	☒	☒	☑	☒	☒
Dziedzictwo kulturowe	CT6	b.d.	☒	☒	☒	☑	☒	☒

[4] Projekt dokumentu z czerwca 2013.

	Cel tematyczny	Strategie/Programy Rozwoju Subregionów	Strategia Rozwoju Województwa[4]	Strategia Rozwoju Kraju	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	Krajowy Program Reform	Strategia Europa 2020
Transport	CT7	b.d.	☑	☑	☑	☑	☒	☒
Rynek pracy	CT8	-	-	-	-	-	-	-
aktywność ekonomiczna	CT8	b.d.	☑	☑	☑	☒	☑	☑
bezrobocie	CT8	b.d.	☑	☑	☑	☒	☑	☒
elastyczne formy zatrudnienia	CT8	b.d.	☒	☒	☒	☒	☑	☒
Ochrona zdrowia	CT9	-	-	-	-	-	-	-
infrastruktura zdrowotna	CT9	b.d.	☑	☑	☒	☒	☒	☒
problemy zdrowotne mieszkańców	CT9	b.d.	☑	☑	☑	☒	☒	☒
Zagadnienia społeczne	CT9	-	-	-	-	-	-	-
pomoc społeczna	CT9	b.d.	☑	☒	☒	☒	☒	☒
zagrożenie ubóstwem	CT9	b.d.	☑	☑	☑	☒	☑	☑
grupy szczególnie zagrożone marginalizacją – osoby niepełnosprawne	CT9	b.d.	☒	☒	☒	☒	☑	☒
sektor pozarządowy, ekonomia społeczna	CT9	b.d.	☒	☑	☑	☒	☒	☒
podmioty ekonomii społecznej	CT9	b.d.	☒	☒	☒	☒	☒	☒
rewitalizacja	CT6, CT9	b.d.	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Edukacja i opieka nad małym dzieckiem	CT10	b.d.	☑	☒	☒	☒	☒	☒
opieka nad małym dzieckiem	CT10	b.d.	☑	☒	☒	☒	☒	☒
przedszkola	CT10	b.d.	☑	☒	☑	☒	☑	☒
szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne	CT10	b.d.	☑	☒	☑	☒	☑	☑

	Cel tematyczny	Strategie/Programy Rozwoju Subregionów	Strategia Rozwoju Województwa[4]	Strategia Rozwoju Kraju	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	Krajowy Program Reform	Strategia Europa 2020
szkoły artystyczne	CT10	b.d.	☒	☒	☒	☒	☒	☒
szkoły dla dorosłych	CT10	b.d.	☒	☑	☒	☒	☑	☑
ośrodki szkolno-wychowawcze	CT10	b.d.	☒	☒	☒	☒	☒	☒
edukacja na terenach wiejskich	CT10	b.d.	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Wymiar terytorialny		b.d.	☑	☑	☑	☑	-	-
Dziedziny nieuwzględnione w RPO		b.d.	-aktywność społeczna mieszkańców (frekwencja w wyborach i referendach) -bezpieczeństwo publiczne -rolnictwo -sektory tradycyjne -przemysły kreatywne -turystyka -infrastruktura komunalna	-funkcjonowanie instytucji państwa -bezpieczeństwo finansów publicznych -bezpieczeństwo publiczne i narodowe -wydajność gospodarki -dostęp do usług pub. i ich jakość (komunalne) -rozprzestrzenianie się procesów rozwojowych (z miasta na tereny wiejskie) -spójność terytorialna	-instytucje otoczenia biznesu -dostępność usług i dóbr publicznych -infrastruktura kulturowa -zdolność instytucjonalna do zarządzania rozwojem -ocena polityki regionalnej i innych polityk rozwojowych o wpływie regionalnym (wykorzystanie środków UE, inwestycje)	-wewnętrzne powiązania funkcjonalne -miejskie obszary funkcjonalne -dojazdy do pracy najemnej -towarowość rolnictwa -infrastruktura społeczna wyższego rzędu -różnorodność krajobrazu -ochrona przyrody -występowanie złóż kopalin -zagrożenia naturalne -ochrona przeciwpowodziowa	-transport kolejowy	-kryzys gospodarczy -zmiany klimatyczne

Uwagi:

☑ występuje w dokumencie strategicznym, ☒ nie występuje w dokumencie strategicznym, b.d. brak danych, - brak możliwości przeprowadzenia analizy.

Powyższa tabela wskazuje, że proponowane dziedziny diagnozy RPO w dużym stopniu pokrywają się z diagnozami innych dokumentów. Szczególnie dotyczy to obszarów, w których najczęściej podejmowana jest interwencja tj.: pozycja gospodarcza, społeczeństwo informacyjne, rynek pracy. Stopień zgodności dziedzin diagnozy zależy od zakresu dokumentu oraz jego poziomu (np. dokumenty krajowe obejmują wiele zagadnień ważnych w punktu widzenia całego kraju). Należy tutaj zaznaczyć, że część obszarów diagnozy jest spójna z innymi dokumentami (nie ujętymi w niniejszej analizie), i tak np. obszar „inteligentne specjalizacje regionu" powiązany jest wprost z zapisami Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020. Zestawienie dziedzin diagnozy z celami tematycznymi interwencji także wykazuje zgodność. Ponadto, wskazać należy na dwa obszary tematyczne, a mianowicie położenie i sieć osadnicza oraz demografia, które mają charakter ogólny i kontekstowy. Reszta obszarów wydzielona została w nawiązaniu do interwencji. W aspekcie poruszanych obszarów proponuje się jedynie wydzielenie osobnego obszaru dotyczącego instytucji otoczenia biznesu (w tym ośrodków innowacyjności i przedsiębiorczości). Należy również wskazać, że uwzględniając cele tematyczne, diagnoza w pełni pokrywa i odnosi się do sformułowanego zakresu interwencji. Przedstawione obszary diagnozy odpowiadają interwencji podejmowanej w ramach programu. Szczegółowa analiza zagadnienia zasadności interwencji publicznej w poszczególnych obszarach programu została przedstawiona w dalszej części raportu.

Ocena poszczególnych obszarów diagnozy

Uwagi ogólne

Generalną uwagę do całego tekstu diagnozy stanowi brak podawania źródeł danych. W wielu miejscach nie odniesiono się do źródła, z którego pochodzą dane. Mimo, że można wnioskować, że większość z nich pochodzi ze statystyki publicznej (GUS) warto wskazać to we wstępie do diagnozy programu.. Brak źródeł danych zmniejsza jasność i utrudnia możliwość zweryfikowania zaprezentowanych danych. Wskazane jest również ujednolicenie sposobu podawania źródeł – w niektórych przypadkach podano tytuł uwzględnionego opracowania, w innych wklejono bezpośredni odnośnik do wykorzystanego materiału. Należy także zwrócić uwagę na podawanie roku, z którego pochodzą dane – obecnie nie wszędzie można odnaleźć takowe informacje.

Druga ogólna uwaga do tekstu diagnozy dotyczy układu treści, a mianowicie braku jasnego wyróżnienia podsumowań. Teksty, które można w ten sposób nazwać zaznaczone są w ramce, a także znajdują się pod nią (odniesienie obszaru diagnozy do konkretnego priorytetu interwencji). Z kolei w przypadku obszaru ochrona zdrowia nie przedstawiono podsumowania.. Kwestia ta wymaga uporządkowania tj. podjęcia decyzji, które elementy należy umieścić w podsumowaniu, a pod względem merytorycznym – właściwego ułożenia treści, tak aby miała ona charakter wnioskowy (o czym będzie też mowa w dalszej części raportu). W kwestii układu treści w niektórych obszarach tematycznych zauważyć można brak spójności. Dane zaprezentowane w postaci tabel nie mają żadnego odniesienia w tekście –tj. nie zawsze opatrzone są komentarzem, zwłaszcza takim zawierającym elementy oceny i wnioski. Ponadto podział na akapity nie zawsze jest logiczny.

Aktualność danych

W ramach podrozdziału przedstawiono informacje w zakresie aktualności danych prezentowanych w diagnozie. Wskazano analizy, w których można wykorzystać nowsze dane pochodzące zarówno ze statystyki publicznej jak i innych źródeł. Opisano także zauważone błędy co do poprawności danych. Należy jednocześnie zaznaczyć, że dużą trudność w analizie stanowił brak źródeł danych – niekiedy uniemożliwiał on zidentyfikowanie źródeł, z których korzystali autorzy, a przez to utrudniał ich weryfikację. Sytuacja taka jednak nie występowała często, a w poniższych uwagach starano się zwrócić na to uwagę, prosząc o doprecyzowanie źródeł informacji.

W sytuacji, gdy wszystkie podane dane w podrozdziale (tematycznym) były aktualne, nie umieszczono go w poniższej analizie. Wszystkie wskazane poniżej zakresy danych zostały podane, aby wskazać na potrzebę ich aktualizacji (dotyczy to zwłaszcza obszaru zagadnień ochrony środowiska).

POŁOŻENIE I SIEĆ OSADNICZA REGIONU

- Należy zaktualizować dane na temat struktury osadniczej: jak podano w diagnozie system osadniczy składa się z 1 369 miejscowości – z analizy danych GUS wynika, że jest to stan na 1.01.2012 r., natomiast według stanu na koniec roku liczba miejscowości wynosi 1 360.
  Należy zaktualizować dane dotyczące liczby ludności miast regionu zgodnie z danymi z 2012 r. (GUS).

DEMOGRAFIA

Należy zaktualizować dane:

- Zamiast danych za 2011 na temat liczby ludności (4,63 mln) należy podać dane na 2012 r.

- Należy poprawić datę w podpisie mapy 2 Zmiany liczby ludności w gminach woj. śląskiego w latach 2002 -2011 (zamiast 2012), gdyż po sprawdzeniu z materiałem źródłowym okazało się, że mapa zawiera dane dla lat 2002-2011. Ponadto mapę można zaktualizować w oparciu o dane z 2012 roku.
- Dane dotyczące liczby ludności w poszczególnych subregionach także można zaktualizować na 2012 r. Wprawdzie nie podano źródła i roku z którego pochodzą dane, ale ich weryfikacja wskazuje na to, że wykorzystano informacje zawarte w Okresowej ocenie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 czyli dane z 2011 r.
- Współczynnik przyrostu naturalnego i saldo migracji według subregionów (dodać także uzupełnienie dla którego roku są dane);
- Wskaźniki migracji międzywojewódzkiej i zagranicznej;
- Aktualizacja map 3,4,5 (s. 34) dla danych z 2012 r.;
- Wskaźnik obciążenia demograficznego - podano iż wynosi on 54,3 – należy dodać w przypisie komentarz, który wskaźnik obciążenia demograficznego podano, gdyż GUS prezentuje trzy wskaźniki; wartość podanego aktualnie wskaźnika wskazuje, że jest to „ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym" według stanu na 2011 r.;
- Udział ludności poniżej 17 roku życia w ogóle mieszkańców, udział osób w wieku produkcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności;
- Opracować można nowy wykres (rysunek 1 Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych województwach w latach 2002/2011 i 2011/2035) dla danych z 2012 r.;
- Przeciętne dalsze trwanie życia.

POZYCJA GOSPODARCZA REGIONU

- Aktualizacja danych z Eurostat na temat poziomu PKB per capita w porównaniu do średniej UE – dostępne są dane za 2010 r. Należy także zweryfikować poprawność danych Eurostat, gdyż ukazują one, że w 2009 r. poziom PKB na mieszkańca województwa śląskiego stanowił 37% średniej unijnej, natomiast w 2010 r. było to 40%. W tekście natomiast zawarto informację, że w 2009 r. było to 65%.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA

- W odniesieniu do danych: „W województwie zatrudnionych w działalności badawczo – rozwojowej jest ogółem (w EPC) 7 757,8 osób, co stanowi 9,1% zatrudnionych w działalności B+R w skali kraju" należy uzupełnić, że są to dane za 2011 r.
- Należy uaktualnić dane w zakresie ochrony własności przemysłowej – GUS podaje dane za 2012 rok.

NAKŁADY NA DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNĄ

Uaktualnienia wymagają dane dotyczące nakładów na działalność innowacyjną – w przypadku większości podanych informacji można odnieść się do danych za 2011 r.:

- Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych;
- Podział nakładów innowacyjnych według rodzajów działalności innowacyjnej;
- Nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw z sektora usług;

TRANSFER WIEDZY

- Dla danych dotyczących firm innowacyjnych prowadzących współpracę w zakresie działalności innowacyjnej – dodać informacje o roku.

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

Należy uaktualnić następujące dane:

- Udział przedsiębiorstw korzystających z komputerów w ogólnej liczbie przedsiębiorstw – dane za 2012 r. (96,5%) zamiast danych z 2011 r. (GUS)
- Udział przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu, dane za 2012 r. (94,1%) zamiast danych z 2011 r. (GUS)
- Udział przedsiębiorstw korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną – dane za 2011 r (94%), zamiast danych z 2010 r. (GUS);
- Odsetek urzędów posiadających elektroniczne skrzynki podawcze – dane za 2012 r. (zamiast podanych w diagnozie danych z 2011 r.) znajdują się w raporcie „Wpływ cyfryzacji na działanie urzędów administracji publicznej w Polsce w 2012 roku", badanie na zlecenie MAiC, Warszawa, październik 2012.
- Dane zaczerpnięte z raportu MSWiA należy zaktualizować zgodnie z nowych raportem przedstawiającym sytuacje w 2012 r.: „Wpływ cyfryzacji na działanie urzędów administracji publicznej w Polsce w 2012 roku", badanie na zlecenie MAiC, Warszawa, październik 2012. Chodzi o informacje obejmujące: promowanie korzystania z Internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, liczbę urzędów zajmujących się organizacją oraz wsparciem kursów i szkoleń informacyjnych dla obywateli.

- Opis rysunku nr 4 należy uzupełnić o rok, z którego pochodzą dane.

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ

Należy zaktualizować następujące dane:

- Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności - dane za 2012 rok, zamiast danych za 2011r.
- Nowo zarejestrowane podmioty w rejestrze REGON – dane za 2012 r.
- Aktualizacja mapy nr 6 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w roku 2011, dla danych na 2012 r. wraz z ewentualną poprawą opisu.
- Wskaźniki związane z PKB i wartością dodaną brutto (WDB) można będzie zaktualizować w toku prac nad Programem, jak pojawią się odpowiednie dane w GUS.

DEGRADACJA TERENÓW PRZEZ DZIAŁALNOŚĆ PRZEMYSŁOWĄ

- Dane w tabeli 1 Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (ha) można uzupełnić o dane za 2012 r. Wskazane jest także odniesienie tych danych do innych np. udziału w powierzchni regionu albo przedstawienie porównania z innymi regionami. Zamierzeniem autorów miało być wskazanie problemu w zakresie degradacji terenów, jednakże podane dane nie uzasadniają tego jeśli nie zastosuje się odpowiedniego punktu odniesienia.

ENERGETYKA

- Należy podać szczegółowe dane (np. w postaci wykresu lub tabeli), do których odnosi się opis: „W województwie śląskim zlokalizowanych jest najwięcej funkcjonujących oraz najwięcej planowanych i rozbudowywanych elektrowni/elektrociepłowni ogółem, w tym najwięcej wykorzystujących węgiel kamienny jako surowiec energetyczny. Pod względem energetycznym na terenie województwa śląskiego skupionych jest najwięcej w skali kraju źródeł wytwarzania energii elektrycznej, a także sieci przesyłowych (wskaźnik produkcji energii elektrycznej jest najwyższy w skali kraju).”

ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

- Pierwszy akapit („W 2011 r. region zajmuje drugie miejsce..”) wraz z mapą nr 7 nie odnosi się do OZE, stąd też wskazane jest przeniesienie go do działu Energetyka.
- Na mapie nr 7 (Zużycie energii elektrycznej (GWh) i gazu (hm3) w gospodarstwach domowych podziale na subregiony w województwie śląskim w 2010 r.) należy przedstawić dane z 2011 r. (GUS)
- Link podany na str. 52 w przypisie nr 14 nie działa (Źródło: www.ure.gov.pl/uremapaoze/mapa/html)
- Należy podać rok, do którego odnoszą się dane na temat produkcji OZE na terenie woj. śląskiego
- Należy podać źródła danych w opisie potencjału technicznego produkcji energii odnawialnej z różnych źródeł.

ZAGADNIENIA OCHRONY ŚRODOWISKA

POWIETRZE

- Dostępne są dane dotyczące emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych za 2012 rok. Należy zaktualizować tabelę 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/rok) oraz tabelę 2. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/r) w oparciu o dane GUS-u za 2012 rok. .Wielkość wskaźnika udziału zanieczyszczeń zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w ogóle zanieczyszczeń wytworzonych w odniesieniu do zanieczyszczeń pyłowych pozostała taka sama jak w roku 2011 r., natomiast w przypadku zanieczyszczeń gazowych zmalała do 30% (nadal jest to 13. pozycja w kraju, średnia krajowa w 2012 roku wyniosła 58,5%).Należy podać źródło danych: „Na terenie województwa śląskiego pracuje 16 automatycznych stacji monitoringu powietrza, a łącznie ze stanowiskami manualnymi i pasywnymi do oceny jakości powietrza wykorzystuje się obecnie około 200 stanowisk pomiarowych” (s. 55). Na stronie Śląskiego Monitoringu Powietrza dostępny jest ponadto raport roczny za 2012 rok odnoszący się do stężenia PM10 w powietrzu.

WODA

- Dostępne są dane dotyczące zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych za 2012 rok..
- Należy uaktualnić dane dotyczące zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na rok 2012.
- Prośba o podanie źródła danych: „Wody (w tym zasolone wody) z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych w województwie śląskim w 2011 r. wyniosły 142,8 tys. dam3 (Polska 206,2 tys. dam3). Od 2004 r. obserwuje się w tym zakresie tendencję wzrostową” (s. 56). Należy zweryfikować podane dane, gdyż według opracowania GUS-u *Ochrona środowiska 2012* (tabele na stronach 159-160) wody z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych w województwie śląskim liczyły w 2011 roku 221,6 tys. dam3 (wartość dla Polski 1,104 mln dam3). Natomiast wody zasolone (łącznie z wodami zasolonymi z odwadniania

zakładów górniczych) wynosiły dla województwa śląskiego w 2011 roku 142,7 tys. dam3 (wartość dla Polski 206,2 tys. dam3). Co więcej możliwa jest aktualizacja danych o wielkości wód zasolonych na rok 2012.
- Należy uaktualnić dane odnośnie ścieków komunalnych i przemysłowych na rok 2012.
- Błąd w opisie: „Łączna ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wyprodukowanych w Polsce w 2011 r. wyniosła ok. 393,9 hm³, z czego 238,2 hm³ to ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio z zakładów do wód lub do ziemi stanowiące 61,9% a 146,9 hm³ ścieki komunalne stanowiące 38,1% emisji (emisja ogólna najwyższa w kraju)" (s. 56). Wymienione wielkości odnoszą się do województwa śląskiego, a nie całej Polski. Dane z 2012 roku podane zostały w poprzednim podpunkcie.
- Nieaktualność opisu: Oczyszczone w 86% ścieki przemysłowe i ścieki komunalne odprowadzone są do wód powierzchniowych, co powoduje ich znaczne obciążenie. Według BDL udział oczyszczanych ścieków przemysłowych i komunalnych zmniejszył się w 2011 roku do około 82% ścieków wymagających oczyszczania. W 2012 roku utrzymał się na podobnym poziomie. Dla Polski wskaźnik wynosił odpowiednio 92% w 2011 i 93% w 2012 r.
- Należy zaktualizować dane dotyczące komunalnych oczyszczalni ścieków, zgodnie z danymi z 2012 r.
- Należy zaktualizować dane dotyczące oczyszczania ścieków przemysłowych na rok 2012. Należy zaktualizować tabelę 3. Oczyszczanie ścieków w województwie śląskim na tle kraju w 2011 r. oraz tabelę 4. Gospodarka ściekami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r. w oparciu o dane GUS-u z 2012 roku.

GRUNTY, GLEBY, TERENY ZIELONE

- Dostępne są dane dotyczące powierzchni gruntów leśnych niestanowiących własności Skarbu Państwa za 2012 rok.
- Należy podać dane za 2012 r. w odniesieniu do: powierzchni lasów chronionych, powierzchni prywatnych lasów ochronnych, powierzchni gruntów leśnych prywatnych wspólnot gruntowych, powierzchni zalesionych i odnowionych, powierzchni lasów wszystkich form własności, wskaźnika lesistości.
- Należy uzupełnić opis oraz tabelę 6 dotyczące gruntów leśnych i rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej i leśnej wg rodzaju gruntów o dane z 2012 roku.:
- Należy uaktualnić opis dotyczący gruntów rolnych i leśnych wyłączonych z produkcji rolniczej i leśnej wg kierunków wyłączenia zgodnie z danymi z 2012 r.).
- Dostępne są dane dotyczące powierzchni terenów składowania odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych) za 2012 rok. Można o nie uzupełnić tabelę 7. *Tereny składowania odpadów w województwie śląskim w latach 2002-2011 (ha)*
- Błąd w opisie rodzajów odpadów zebranych selektywnie w województwie śląskim w ciągu 2011 roku: tworzywa sztuczne – 19,6 tys. t, tekstylia – 4,4 tys. t.
- Dostępne są dane na temat wytworzonych odpadów przemysłowych za 2012 r. Powinno się uporządkować opisy dotyczące odpadów komunalnych i odpadów przemysłowych.
- Należy podać źródło informacji: „Dla województwa średnia ilość zebranych odpadów na mieszkańca wyniosła w 2011 r. 263,8 kg (s. 63). Według publikacji GUS-u Infrastruktura komunalna w 2011 r. wskaźnik ten wyniósł dla województwa śląskiego w 2011 roku 294 kg/mieszk."
- Należy uzupełnić tabelę 5. *Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w województwie śląskim w latach (ha)* (s. 63) o dane z 2012 r.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

- Dostępne są dane dotyczące muzeów i osób je zwiedzających za 2012 r.
- Mapa 1. *Zagęszczenie muzeów oraz liczba zwiedzających muzea według gmin w 2011 r.* (s. 64) będzie nieczytelna. Można ją zaktualizować do stanu z 2012 r. Należy podać źródło opracowania.
- Dostępne są dane pozwalające uaktualnić tabelę 6. *Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkich konserwatorów zabytków w 2011 r.* (stan w dniu 31 XII) (s. 65). Narodowy Instytut Dziedzictwa udostępnił Tabelaryczne zestawienie różnych typów zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w podziale na województwa obejmujące stan na koniec 2012 roku.
- Dostępne są dane dotyczące przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2012 r.
- Nieścisłości w opisie: „Z drugiej strony, wydatki samorządów na kulturę w województwie w przeliczeniu na mieszkańca – w 2011 r. 154,42 zł., włącznie z transferami między JST – były niskie w porównaniu ze średnią krajową, która wynosiła 176,84 zł. 5 Jedynie województwa podkarpackie i lubelskie wydawały mniej" . Według opracowania GUS-u Kultura w 2011 r. średnia krajowa wydatków na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca wynosiła w 2011 r. 175,33 zł. W województwie śląskim wskaźnik osiągnął wartość 154,45 zł, słabiej wypadły województwa: świętokrzyskie (153,84 zł) i podkarpackie (141,40 zł).
- Należy podać rok, do którego odnoszą się dane na temat struktury wydatków samorządowych na kulturę.

5 „Kultura w 2011 r."

TRANSPORT

- Należy podać źródło mapy 10. *Sieć transportowa województwa śląskiego* (s. 67), w podpisie zaznaczyć rok, który mapa obejmuje.
- W opisach długości dróg wojewódzkich i powiatowych o nawierzchni twardej należy podać, że dane obejmują 2011 rok.
- Obraz na mapie 2. *Gęstość dróg powiatowych w powiatach województwa śląskiego w 2011 r.* (km/km2) (s.68) jest zniekształcony.
- Odnośnie długości sieci komunikacji miejskiej dostępne jest nowsze opracowanie GUS-u Transport - wyniki działalności w 2012 r., gdzie na s. 192 znajduje się tabela dotycząca linii komunikacji miejskiej. Opracowanie zawiera również dane dotyczące przewozu pasażerów komunikacji miejskiej. W BDL dostępne są dane z 2012 roku dotyczące sieci kolejowej normalnotorowej.
- Należy podać źródło danych odnoszących się do pasażerów przewiezionych przez Śląski Zakład Przewozów Regionalnych.
- Dane dotyczące działalności MPL „Katowice" pochodzą z 2010 r. Urząd Lotnictwa Cywilnego udostępnił statystyki przewozów za 2012 rok. Ponadto statystyki roczne znajdują się na stronie portu lotniczego w Pyrzowicach http://www.katowice-airport.com/pl/lotnisko/statystyki-roczne
- Dostępne są dane na temat wypadków drogowych i ich ofiar w 2012 r.

RYNEK PRACY

ELASTYCZNIE FORMY ZATRUDNIENIA

- Należy podać, do jakiego roku odnoszą się dane cytowane za raportem nt. idei flexicurity zrealizowanym przez MPiPS.

OCHRONA ZDROWIA

INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA

- Rysunek 1. *Ilość szpitali w podziale na województwa w 2011 r.* został nieprawidłowo wstawiony do dokumentu i nie widać całego wykresu.
- W opisie podmiotów leczniczych wysokospecjalistycznych w aglomeracjach śląskich wskazane jest przywołanie źródła, tj. cytowanego raportu badawczego. Tabelę 12 można umieścić pod danym opisem.

PROBLEMY ZDROWOTNE MIESZKAŃCÓW

- GUS udostępnił publikację *Trwanie życia w 2012* r. zawierającą dane na temat przeciętnej długości życia.
- Dostępne są wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla roku 2012.
- Dostępne są dane dotyczące ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym za 2012 rok..
- W oparciu o dane z 2012 r. należy uaktualnić rysunek 2. *Zmiany ludności w poszczególnych grupach wiekowych w województwie śląskim w latach 2002 i 2011*.
- Rysunek 8. na s. 86 ma błędny podpis. Przedstawiono tam strukturę wieku i płci ludności województwa śląskiego w latach 2011 i 2035. Dostępne są dane dla ludności wg grup wiekowych i płci dla 2012 r.
- W tytule tabeli 13. *Zgony wg przyczyny w podziale na województwa w 2010 r.* należy poprawić rok. Dane zawarte w tabeli pochodzą z 2011 r.

ZAGADNIENIA SPOŁECZNE

POMOC SPOŁECZNA

- Dane w tym obszarze w dużej mierze wymagają uaktualnienia, przy czym nie można wskazać wszystkich nowszych danych ze względu na to, że Urząd korzystał z informacji, które nie są ogólnodostępne. Analiza strony internetowej www.slaskie.pl w dziale dotyczącym pomocy społecznej wykazała, że w dużym zakresie dostępne są dane na koniec 2012 r. Zgodnie z tym należy poprawić nieaktualne informacje. Są to co najmniej dane dotyczące:
  - Liczby rodzin i osób objętych pomocą społeczną wraz z uaktualnieniem tendencji w tym obszarze (lata 2010-2012);
  - Powodów wykluczenia społecznego w 2012 r.;
  - Liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
  - Liczby placówek opieki społecznej w poszczególnych subregionach.

ZAGROŻENIE UBÓSTWEM

- Aktualizacja wskaźników zagrożenia ubóstwem na podstawie nowszego wydawnictwa GUS: *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*

SEKTOR POZARZĄDOWY, EKONOMIA SPOŁECZNA

- Aktualizacja danych: liczba organizacji pozarządowych wg bazy Stowarzyszenia Klon/Jawor – wg stanu na 2013 r.
- Tabela obejmująca liczbę organizacji działających w poszczególnych obszarach nie ma podpisu. Tytuł podany został pod tabelą, brakuje źródła danych.

PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ

- Dane MPiPS są z pewnością nieaktualne bowiem pochodzą z 2009 r. Lepszym rozwiązaniem jest wykorzystanie danych z bazy na stronie ngo.pl według aktualnego stanu (2013 r.)
- Aktualizacja danych na temat liczby warsztatów terapii zajęciowej (baza ngo.pl lub inne źródło).
- Dane na temat innych podmiotów podawane za bazą Stowarzyszenia Klon/Jawor lub bazą ngo.pl można uaktualnić według stanu na 2013 r.

REWITALIZACJA

- Dane w tabeli 1 *Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (ha*) można uzupełnić o dane za 2012 r. Należy także zwrócić uwagę, że stanowią one powtórzenie informacji zawartych w opisie obszaru *Degradacja terenów przez działalność przemysłową*.

EDUKACJA I OPIEKA NAD MAŁYM DZIECKIEM

- Dostępne są dane dla grup wiekowych ludności za 2012 rok.
- Opis dotyczący liczby uczniów w województwie śląskim należy przeredagować. Nie od razu wiadomo, do jakiego okresu się odnoszą (wcześniej w tekście diagnozy występują odwołania do 2000 roku). Ponadto wskazana jest zmiana źródła. Zamiast artykułu z gazety odpowiedniejszy materiał źródłowy stanowi opracowanie GUS-u Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, ewentualnie dane z Banku Danych Lokalnych. Dostępne są dane dla liczby uczniów w różnych typach szkół za 2012 rok.

OPIEKA NAD MAŁYM DZIECKIEM

- W BDL dostępne są dane dla żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych za 2012 rok.

PRZEDSZKOLA

- Błąd rachunkowy w opisie placówek przedszkolnych. W roku szkolnym 2011/2012 w województwie śląskim było ich 1 784. W placówkach tych było więcej miejsc niż podano, ponieważ w materiale źródłowym (Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012) nie podano miejsc w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych.

SZKOLNICTWO PODSTAWOWE, GIMNAZJALNE I PONADGIMNAZJALNE

Dostępne są wskaźniki komputeryzacji szkół w 2012 roku.

SZKOŁY ARTYSTYCZNE

- Należy ponownie sformatować tabelę 14. *Szkoły artystyczne województwa śląskiego w roku szkolnym 2011/2012*. Nagłówki są nieczytelne. Odnośnik z gwiazdką powinien zostać umieszczony pod tabelą.

Trafność opisów diagnozujących dla dziedzin diagnozy

Adekwatność i poprawność prezentowanych szeregów czasowych

W ramach podrozdziału analizie poddano poprawność i adekwatność zaprezentowanych w diagnozie szeregów czasowych, wraz z odniesieniem do dokumentów diagnozujących sytuację województwa śląskiego (szczebla regionalnego). Analizy te przebiegały równolegle z analizą aktualności danych. Na podstawie zestawienia tekstu diagnozy z dostępnymi danymi ilościowymi pochodzącymi ze statystyki publicznej oraz opisami zawartymi w innych dokumentach, można wnioskować, że prezentowane w diagnozie szeregi czasowe uwzględniają dane i trendy przedstawiane w innych źródłach. Podstawowym ocenianym dokumentem jest tutaj Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego[6]- diagnoza ze strategii wykazuje pełną zgodność z zapisami RPO co wynika także z faktu, że ta druga została w części zaczerpnięta z dokumentu strategicznego. Jednakże, w przypadku części regionalnych dokumentów strategicznych sektorowych porównanie z danymi z diagnozy RPO jest trudne ze względu na fakt, iż wykorzystywano w nich starsze dane. Na przykład w Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego znajdziemy dane odnoszące się zazwyczaj do 2007 r. Aczkolwiek analizując prezentowane trendy wynikające z szeregów czasowych, można wskazać na ich zgodność z tymi zawartymi w diagnozie RPO. Spójność z innymi dokumentami wynika także z traktowania za podstawowe źródło danych statystyk GUS. Ewentualne rozbieżności mogą tu tylko wynikać z błędnej interpretacji prezentowanych danych.

[6] Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+", projekt, Katowice, czerwiec 2013.

Pozytywnie należy ocenić zastosowanie układów danych dynamicznych i statycznych, w zależności od opisywanego zjawiska i obszaru tematycznego. Podsumowując, nie ma konieczności przedstawiania alternatywnych szeregów czasowych.

Identyfikacja problemów, potrzeb i ich spójność z prezentowanymi danymi

Celem niniejszego podrozdziału była analiza problemów i potrzeb sformułowanych w diagnozie Programu, przy uwzględnieniu spójności z prezentowanymi danymi oraz kompletności z wnioskami z dokumentów strategicznych i literatury. Dodatkowym elementem była analiza poprawności formułowanych tez i wniosków.

Ocena tekstu diagnozy (por. Tabela 27) wskazuje, że zdecydowana większość problemów została odpowiednio zdefiniowana tj. w oparciu o podane wcześniej dane ilościowe bądź jakościowe. W poniższej tabeli wskazano ewentualne uchybienia w tym zakresie czyli sytuacje wymagające podania dodatkowych danych albo odwołania do analiz jakościowych. Wysoko należy ocenić spójność problemów sformułowanych w diagnozie z analizami i wnioskami zawartymi w dokumentach strategicznych i literaturze.

Przyglądając się kompletności części wnioskowej diagnozy w zakresie definiowania problemów regionu, można zauważyć, że nie zaprezentowano zbyt szerokiego katalogu problemów. Należy zaznaczyć, że na podstawie przedstawionych w diagnozie informacji (zwłaszcza danych ilościowych) możliwe jest sformułowanie szerszych i pełniejszych wniosków. Poniższa tabela ukazuje iż w ramach niektórych obszarów tematycznych diagnozy nie sformułowano ani jednego problemu. Należy dodać, że część problemów jest sformułowana w sposób niejasny, niepozwalający na klarowne zaliczenie danego zjawiska w poczet tych negatywnych. Konieczne jest zatem przedstawienie interpretacji prezentowanych danych, mając zwłaszcza na uwadze czytelników nie będących ekspertami w danej dziedzinie. Jak wspomniano, w diagnozie zawarto bogaty zasób danych ilościowych. Przyjmując, że diagnoza ma w sposób syntetyczny uzasadniać podejmowaną interwencję (na co wskazują wytyczne MRR – nowy szablon programu operacyjnego), należałoby skupić się na przedstawianiu problemów i potrzeb, a nie prezentacji danych. W obecnej formie diagnoza zawiera szereg niepotrzebnych danych – nie tylko z punktu widzenia interwencji (co zostało też opisane w dalszej części raportu), ale również zasadności ich ukazywania bez części wnioskowej. Należy dążyć do unikania przedstawiania danych bez identyfikowania na ich podstawie potrzeb, problemów czy wyzwań. Możliwe, że w prawidłowej prezentacji danych pomogłoby opracowanie analizy SWOT – stanowi ona bowiem nie tylko podsumowanie części diagnostycznej, ale także niejako weryfikacje, które obszary/aspekty są dla nas najważniejsze i warte dodatkowego uwypuklenia.

Na uwadze należy mieć przedstawienie związków przyczynowo-skutkowych, a więc spójny ciąg obejmujący prezentację odpowiednich danych, identyfikację na ich podstawie problemów, a następnie formułowanie wyzwań. Pozwolić to ma na uzasadnienie podejmowanej interwencji czyli stanowić przesłankę do definiowania katalogu działań. W obecnym projekcie RPO ukierunkowanie na formułowanie związków przyczynowo-skutkowych należy ocenić nisko.

W poniższej tabeli wskazano katalog problemów formułowanych w dokumentach strategicznych i literaturze (przy czym były to opracowania zawierające dane nie starsze niż z 2010 r.). Zaznaczyć należy, że jest to lista otwarta, możliwe są jej uzupełniania, co wynika między innymi z faktu, że formułowane problemy zależą od charakteru i szczegółowości danego opracowania (np. szereg szczegółowych problemów znajdziemy w opracowaniu tematycznym dotyczącym ochrony środowiska). Drugim ważnym aspektem jest to, że to od instytucji formułującej dokument czy też projektującej interwencję zależy wybór głównych kierunków czy obszarów, uwzględniając oczywiście charakter danej interwencji/wsparcia (jego zakres, cele, beneficjentów, terytorium)

Tabela 2 Analiza spójności problemów prezentowanych w diagnozie RPO WSL[7]

	Diagnoza RPO WSL - problemy		Spójność z innymi dokumentami i literaturą przedmiotu		
Obszar diagnozy	**Problem wskazany w diagnozie RPO WSL**	**Problem wynika z danych zaprezentowanych w diagnozie**	**Problem spójny z zapisami dokumentów strategicznych**	**Problem spójny z literaturą**	**Inne problemy regionu zdefiniowane w dokumentach i/lub literaturze w obszarach tematycznych diagnozy RPO**
Demografia	Duża koncentracja ludności na terenie regionu	Tak	Tak	Tak	-
	Negatywne procesy i prognozy demograficzne (ujemy przyrost naturalny)	Tak	Tak	Tak	
	Emigracja ludzi młodych	Tak	Tak	Tak	
	Ograniczenie dostępności kapitału ludzkiego w gospodarce regionu	Tak	Tak	Tak	
	Wzrost liczby osób starszych	Tak	Tak	Tak	
Pozycja gospodarcza regionu	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-Słaba korelacja pomiędzy kierunkami kształcenia a potrzebami pracodawców -Wysokie uzależnienie lokalnych rynków pracy od przemysłów tradycyjnych (przemysłu wydobywczego)
działalność B+R	Niedostateczne wyposażenie jednostek w aparaturę naukowo-badawczą i wysoki stopień jej zużycia	Nie – należy podać odwołania do analiz jakościowych albo ilościowych	Tak	Tak	-Niski poziom wdrażania patentów -Niski udział nakładów na B+R w całości nakładów na innowacje -Niski udział finansowania działalności B+R ze środków prywatnych -Mała liczba podmiotów gospodarczych tworzących i inwestujących w centra badawczo -rozwojowe mające swe siedziby w regionie
	Niski wskaźnik GERD (nakłady na B+R w stosunku do PKB)	tak	Tak	Tak	
	Rozwój innowacji stymulowany prawie wyłącznie przez	Nie – należy podać odwołania do	Tak	Tak	

[7] Opracowując tabelę odwołano się tylko do aktualnych dokumentów i opracowań tj. takich, które odnoszą się do danych nie starszych niż z 2010 r.

	fundusze unijne	analiz jakościowych			
nakłady na działalność innowacyjną	W diagnozie podano część danych, ale nie sformułowano problemu.	-	-	-	-Niskie nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną -Odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr (migracje krajowe i zagraniczne)
inteligentne specjalizacje regionu	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-
transfer wiedzy	Parki przemysłowe i technologiczne o niewystarczającym potencjale, wymagające nakładów inwestycyjnych	Nie – należy podać odwołania do analiz jakościowych	Tak	Tak	-Niski poziom efektywności nowo powstałych instytucji otoczenia biznesu -Ubogi katalog usług proinnowacyjnych z zakresu transferu wiedzy
	Niski poziom współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami	Nie – należy podać odpowiednie dane	Tak	Tak	
Społeczeństwo informacyjne	Niewystarczająco szybki wzrost wskaźników SI (np. przedsiębiorstwa z dostępem do internetu)	Tak	Tak	Tak	-Niedostateczny rozwój infrastruktury informatycznej – w regionie występują obszary nie objęte infrastrukturą szerokopasmową (tzw. obszary białe), jak również tereny, na których znajduje się wymagana infrastruktura, ale występuje tylko jeden operator usług teleinformatycznych (tzw. obszary szare).
	Niskie zaangażowanie urzędów w promowanie internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym	Tak	Tak	Tak	
	Niższy od średniej krajowej odsetek przedsiębiorstw korzystających z internetu w kontaktach z administracja publiczną	tak	Tak	Tak	
Podmioty gospodarki narodowej	Liczba podmiotów gospodarczych i liczba nowo rejestrowanych podmiotów na 10 tys. mieszkańców niższe od średniej krajowej	Tak	Tak	Tak	-Niska przeżywalność nowych przedsiębiorstw
	Niski udział regionu w handlu z partnerami spoza UE	Nie – brak wskazania danych	-	-	
atrakcyjność inwestycyjna regionu	Niski poziom bezpieczeństwa publicznego	Tak	Tak	Tak	-Słabe wykorzystanie terenów inwestycyjnych (atrakcyjne tereny bez

	Spadek wartości inwestycji w latach 2007-2010 wyższy od średniej dla kraju	Tak	Tak	Tak	inwestorów) -Nieefektywna współpraca w kreowaniu spójnych ofert inwestycyjnych, turystycznych i kulturalnych (słaba integracja ofert poszczególnych miast) -Niekorzystny wizerunek województwa śląskiego i powolnie dokonujący się proces jego zmiany
degradacja terenów przez działalność przemysłową	Znaczna degradacja terenu związana z rozwojem przemysłu wydobywczego i przetwórczego oraz urbanizacją, wymagająca nadania nowych funkcji	Tak	Tak	Tak	-Bardzo duża skala niezbędnych działań w zakresie degradacji terenów (działania kompleksowe)
Energetyka	*Nie sformułowano problemów*				-Uzależnienie od węgla kamiennego
odnawialne źródła energii	*Nie sformułowano problemów*				-Niewielki udział energii pochodzącej z odnawialnych źródeł energii
Zagadnienia ochrony środowiska					
powietrze	Największa w Polsce emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych	Tak	Tak	Tak	-
	Bardzo niski poziom zneutralizowanych zanieczyszczeń gazowych	Tak	Tak	Tak	
	Przekroczenie norm pyłu zawieszonego PM10	Tak	Tak	Tak	
	Wysoki poziom niskiej emisji	Tak	Tak	Tak	
woda	Skąpe zasoby eksploatacyjne wód podziemnych	Tak	Tak	Tak	-Duża ilość nieoczyszczanych ścieków, zły stan techniczny sieci kanalizacyjnej -Niewystarczający stopień skanalizowania regionu
	Wysokie zanieczyszczenie wód powierzchniowych	Tak	Tak	Tak	
	Problemy w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków związane z koncentracją przemysłu	Tak	Tak	Tak	
grunty, gleby, tereny zielone	Duże nagromadzenie odpadów (komunalnych i przemysłowych)	Tak	Tak	Tak	-Niski wskaźnik zbiórki odpadów komunalnych na tle kraju i regionów UE -Nieefektywny system gospodarki

					odpadami -Niska jakość przestrzeni publicznych (rekreacyjnych) -Rozproszony system gospodarki odpadami -Niewykorzystana pełna przepustowość istniejących instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów -Nadmierne zakwaszenie gleb -Niska świadomość ekologiczna mieszkańców
Dziedzictwo kulturowe	Liczba osób zwiedzających muzea na 1 000 ludności niższa od średniej krajowej (lata 2002-2011)	Tak	Tak	Tak	- Zły stan obiektów zabytkowych
	Niskie wydatki samorządów na kulturę	Tak	Tak	Tak	
Transport	Niezadowalające powiązanie sieci dróg lokalnych z siecią dróg wyższych kategorii	Sformułowanie jakościowe	Tak	Tak	-Braki w systemie i zły stan dróg lokalnych -Duże natężenie ruchu (duża liczba samochodów) oraz brak obwodnic miast i aglomeracji -Brak koordynacji w zarządzaniu infrastrukturą drogową oraz zintegrowanego systemu zarządzania ruchem -Marginalne znaczenie lotnisk lokalnych i ich niedoinwestowanie -Brak zintegrowania między koleją a innymi środkami transportu -Zły stan techniczny taboru kolejowego
	Przepływ ruchu tranzytowego przez centra miast	Sformułowanie jakościowe	Tak	Tak	
	Zły stan techniczny infrastruktury kolejowej, w szczególności na obszarach eksploatacji górniczej	Sformułowanie jakościowe	Tak	Tak	
	Systematyczny spadek liczby pasażerów obsługiwanych przez Śląski Zakład Przewozów Regionalnych	Tak	Tak	Tak	
	Brak szybkiego połączenia kolejowego Portu Lotniczego w Pyrzowicach z miastami Metropolii Górnośląskiej	Sformułowanie jakościowe	Tak	Tak	
	Duża liczba (na tle innych regionów) wypadków drogowych oraz ofiar śmiertelnych	Tak	Tak	Tak	
Aktywność	Bardzo niski współczynnik	Tak			-Niski poziom współpracy pomiędzy

ekonomiczna	aktywności zawodowej mieszkańców				instytucjami wspierającymi zatrudnienie
bezrobocie	Przejawy nierówności w sytuacji kobiet na rynku pracy	Tak	Tak	Tak	-Problemy ze znalezieniem pracy przez osoby młode (poniżej 30 roku życia), w tym ze znalezieniem pierwszej pracy
	Znacząco gorsza sytuacja kobiet niż mężczyzn na rynku pracy	Tak	Tak	Tak	
	Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat	Tak	Tak	Tak	
	Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	Tak	Tak	Tak	
elastyczne formy zatrudnienia	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-
Ochrona zdrowia					
infrastruktura zdrowotna	Nierównomierne przestrzennie rozłożenie placówek lecznictwa	Tak	Tak	Tak	
problemy zdrowotne mieszkańców	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-Zły stan zdrowotny mieszkańców i słabo rozwinięty system profilaktyki zdrowotnej -Brak systemowych działań w obszarze promocji aktywnego i zdrowego stylu życia
Zagadnienia społeczne					
pomoc społeczna	Słaby wynik pod względem liczby miejsc w placówkach opieki społecznej na 10 tys. mieszkańców	Tak	Tak	Tak	-Wysoka koncentracja problemów społecznych na terenach zdegradowanych, „urbanizacja biedy”
	Powiększająca się grupa członków gospodarstw domowych pobierających zasiłki rodzinne na dzieci	Tak	Tak	Tak	
zagrożenie ubóstwem	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-W latach 2009-2010 wystąpił niewielki wzrost odsetka ludności objętej pomocą społeczną z tytułu ubóstwa podczas gdy w całej Polsce zanotowano spadek wskaźnika - Koncentracja ubóstwa w miastach, a nie na wsi

					(tendencja odwrotna niż w całym kraju)
grupy szczególnie zagrożone marginalizacją – osoby niepełnosprawne	Stosunkowo wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w ogóle mieszkańców regionu	Tak	Tak	Tak	-Niewystarczająca liczba placówek wspierających osoby niepełnosprawne i nierównomierne ich rozmieszczenie, zwłaszcza na wsi -Niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych -Niski poziom świadomości pracodawców z otwartego rynku pracy w zakresie finansowych korzyści płynących z zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych, niski wskaźnik zatrudnienia na tle kraju	Tak	Tak	Tak	
sektor pozarządowy, ekonomia społeczna	Najniższy w kraju wskaźnik organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	Tak	Tak	Tak	
podmioty ekonomii społecznej	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	-Niewielka rola ekonomii społecznej w przeciwdziałaniu marginalizacji społeczno-zawodowej -Krótki okres funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych i brak świadomości korzyści, jakie niesie ekonomia społeczna -Niedobór wykwalifikowanej kadry w obszarze ekonomii społecznej
rewitalizacja	Znaczący obszar gruntów wymagających rekultywacji	Tak	Tak	Tak	-Brak kompleksowego systemu/programu renaturalizacji i rewitalizacji terenów zdegradowanych
	Duże potrzeby w zakresie kompleksowej rewitalizacji obszarów zajmowanych długotrwale przez działalność przemysłową	Sformułowanie jakościowe	Tak	Tak	
opieka nad małym dzieckiem	Niska wartość wskaźnika liczby miejsc w żłobkach i żłobkowych oddziałach dziecięcych w przeliczeniu na	Tak	Tak	Tak	-Niedostosowanie przestrzenne sieci placówek opieki i edukacji, w tym żłobkowej/przedszkolnej do potrzeb

	10 tys. dzieci				
przedszkola	Wzrost zapotrzebowania na miejsca w przedszkolach (od 2005 r.); zbyt mała liczba dostępnych miejsc	-	-	-	-Niedostosowanie przestrzenne sieci placówek opieki i edukacji, w tym żłobkowej/przedszkolnej do potrzeb
szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne[8]	Konieczność racjonalizacji sieci szkół, wpływająca na pogarszanie się ich przestrzennej dostępności oraz reedukację kadry nauczycielskiej	Tak	Tak	Tak	-Niski poziom wyspecjalizowania szkół ponadgimnazjalnych, przez co nie dysponują one wystarczającą bazą dydaktyczną (środki są rozpraszane) -Duża przypadkowość w doborze drogi kształcenia przez młodzież, wzmagająca problemy ze znalezieniem pracy w przyszłości -Niska jakość dokształcania zawodowego i niedostosowanie do potrzeb rynku pracy
	Przedwczesne kończenie nauki przez młodzież	Tak	Tak	Tak	
szkoły artystyczne	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	
szkoły dla dorosłych	Bardzo niski udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym	Tak	Tak	Tak	-Utrudniona dostępność terytorialna do szkół dla dorosłych ze względu na lokalizację tego typu jednostek głównie w dużych miastach
ośrodki szkolno-wychowawcze	*Nie sformułowano problemów*	-	-	-	
edukacja na terenach wiejskich	Utrudniony dostęp do edukacji ludności wiejskiej	Tak	Tak	Tak	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów strategicznych oraz literatury. Wykorzystano między innymi: *Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020"*; *Strategia ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030*, Katowice, listopad 2012; *Program ochrony środowiska dla województwa śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018*, Katowice, marzec 2011; *Program Rozwoju Technologii województwa śląskiego na lata 2010-2020*; *Strategia rozwoju transportu do 2020 roku* (z perspektywą do 2030 roku) z dnia 22 stycznia 2013 r.; Jolanta Pasek, Andrzej Poloczek, *Rynek pracy w województwie śląskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012*; Regionalny Plan działań na rzecz zatrudnienia na rok 2013*, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice 2013; *Wojewódzki program wyrównania szans osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu na lata 2011-2016*, Katowice 2011; *Ubóstwo w województwie śląskim – skala, przyczyny, skutki*, Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012; *Jednostki samorządu terytorialnego wobec wyzwań sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim*, Raport z badania jakościowego, ROPS Województwa Śląskiego, Katowice 2012; Badanie pt.: *"Rynek pracy województwa śląskiego - identyfikacja obszarów problemowych, ocena funkcjonującego modelu edukacyjnego oraz roli lokalnych liderów gospodarczych w kreowaniu nowych możliwości na rynku pracy*, PSDB; Nauka i technika w 2010, Warszawa, 2012; Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011, GUS; Potencjał i bariery polskiej innowacyjności. Raport IBS, Warszawa 2012 r.; Raport o stanie sektora MSP, PARP, 2012.

[8] Do analizy tego obszaru dołączono obszar „Edukacja i opieka nad małym dzieckiem", gdyż wskazane tam informacje tematycznie są połączone.

Sformułowane w diagnozie, a przedstawione w powyższej tabeli problemy oceniono także pod kątem tego czy stanowią one te najważniejsze z punktu widzenia rozwoju regionu i najważniejsze z punktu widzenia nowego regionalnego programu operacyjnego. Jak zaznaczono, diagnoza zaprezentowana w RPO jest szeroka, co oznacza, że obejmuje znaczący zakres tematyczny, jednocześnie pozwalając objąć najistotniejsze problemy regionu. Przede wszystkim należy podkreślić, że diagnoza wymaga uzupełnienia warstwy wnioskowej między innymi o zaproponowane w powyższej tabeli problemy. Wiele z problemów (por. tabela powyżej) wymienionych obecnie w diagnozie (kolumna: *problem wskazany w diagnozie RPO WSL*) oraz problemów wskazanych w innych dokumentach strategicznych i raportach tematycznych (*kolumna Inne problemy regionu zdefiniowane w dokumentach i/lub literaturze w obszarach tematycznych diagnozy RPO*) niewątpliwie stanowi te najważniejsze z punktu widzenia rozwoju regionu. Świadczy o tym ich rola w dokumentach strategicznych regionu, wyznaczających kierunki interwencji w najbliższych latach. Odnieść się można zwłaszcza do strategii rozwoju społeczno-gospodarczego regionu[9]. Należy więc zwrócić uwagę na obszary tematyczne nie uwzględnione obecnie w diagnozie RPO (nie podlegające interwencji ze środków UE w ramach RPO). Jak wykazała przeprowadzona analiza spójności dziedzin diagnozy RPO z innymi dokumentami, w strategii rozwoju regionu wskazano dodatkowo następujące dziedziny: aktywność społeczna mieszkańców (frekwencja w wyborach i referendach); bezpieczeństwo publiczne; rolnictwo; sektory tradycyjne; przemysły kreatywne; turystyka; infrastruktura komunalna. W projekcie zaktualizowanej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego za najważniejsze problemy rozwojowe można uznać zagadnienia określone w analizie SWOT jako słabości (czyli problemy którym nadano już pewną wagę). Analiza jest dość obszerna, wśród zdiagnozowanych słabości wskazać można nie uwzględnione w diagnozie RPO. Są to przede wszystkim: deficyt budownictwa i niska jakość komunalnych zasobów mieszkaniowych, nieefektywne lub nadmierne wykorzystanie terenów o potencjale turystycznym, niekontrolowana suburbanizacja, rozlewanie zabudowy, nieuporządkowane zarządzanie przestrzenią, brak efektywności w zakresie planowania i realizacji działań w obszarach metropolii, aglomeracji i ich bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego, brak współpracy i konsekwencji w działaniach na rzecz wykreowania Metropolii Górnośląskiej, niekorzystny wizerunek województwa śląskiego i powolnie dokonujący się proces jego zmiany, niska jakość przestrzeni publicznych (rekreacyjnych), przestarzała struktura energetyczna (przemysłowa), niezadawalający stan infrastruktury kolejowej i drogowej na obszarze transgranicznym. Strategia podkreśla więc w dużej mierze problemy związane z zarządzeniem przestrzenią oraz ze współpracą z otoczeniem (w tym współpraca metropolitalna oraz współpraca transgraniczna), a także odnosi się do turystyki. Generalnie jednak zdecydowana większość problemów wskazanych w Strategii znalazła się także w RPO tj. opisane zostały w obecnym projekcie lub mieszczą się w poszczególnych obszarach tematycznych diagnozy RPO (wskazano je w powyższej tabeli jako potencjalne uzupełnienia). Z kolei z oceny eksperckiej (na podstawie analizy literatury i badań jakościowych) wynika, że istotne dla rozwoju regionu są również problemy związane z konkurencyjnością gospodarki oraz kondycją dużych przedsiębiorstw, problematyka migracji oraz problematyka transportu publicznego. Te ostatnie znajdują swoje odzwierciedlenie w diagnozie.

Podsumowując należy wskazać, że problemy wskazane w RPO stanowią te najważniejsze z punktu widzenia potrzeb rozwojowych regionu, co potwierdza analiza dokumentów strategicznych regionu oraz wyniki badań jakościowych. Zestawienie problemów wskazanych w RPO ze słabościami zdiagnozowanymi w strategii rozwoju województwa ukazuje wysoką zbieżność. Niemniej jednak istnieją również inne obszary, których nie porusza diagnoza a które mogą być uznane za istotne z punktu widzenia rozwoju regionu.

Istotnym elementem badań w ramach niniejszego podrozdziału była weryfikacja poprawności formułowanych wniosków oraz przedstawienie innych nieścisłości zauważonych w tekście diagnozy. Ewentualne rozbieżności w poszczególnych obszarach diagnozy zostały zaprezentowane poniżej. W sytuacji, gdy dany podrozdział tematyczny został oceniony pozytywnie, nie umieszczono go w poniższej analizie.

POZYCJA GOSPODARCZA REGIONU

- Ciekawe informacje niesie tzw. „syntetyczny wskaźnik konkurencyjności", jednakże nie wskazano dokładnej metodologii jego liczenia ani dokładnych źródeł danych. Na podstawie tekstu można domniemywać, że inicjatywa jego stworzenia to autorski pomysł – warto zaznaczyć czy wskaźnik nie został zaczerpnięty ze źródeł zewnętrznych oraz czy opracowanie wskaźnika za 2007 rok było związane z wdrażaniem funduszy unijnych.
- Autorzy odnoszą się do przyrostu PKB w latach 2002-2010 konkludując, że był on niski, co może zmniejszać znaczenie regionu w gospodarce kraju. Wydaje się jednak, że takie stwierdzenie nie jest do końca uprawnione, gdyż region utrzymuje się na stałym poziomie – startował z wysokiego poziomu (określonego jako rok 2002) i w przeciwieństwie do regionów słabo rozwiniętych osiągnął niższą dynamikę. Nie oznacza to jednak, że stabilny wysoki poziom PKB może prowadzić do obniżenia znaczenia regionu. 10 wynik w kraju pod względem dynamiki PKB ukazuje, że jest dużo regionów, które „doganiają" liderów (m.in. województwo śląskie).
- Analiza tempa wzrostu i wartości PKB w podziale na podregiony „wskazała, że najlepiej rozwijającymi się obszarami w województwie są podregiony: gliwicki i tyski". Do tej grupy nie zaliczono jednak podregionu katowickiego, uzasadniając to tempem wzrostu PKB w ostatnich latach poniżej średniej wojewódzkiej. Jednakże, podregion ten osiąga bardzo wysoki wskaźnik wartości PKB per capita - 140,3% średniej krajowej (drugi wynik w

[9] Projekt Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+", Katowice, czerwiec 2013.

regionie). W tym przypadku trudno więc mówić jeszcze o wzroście, gdyż startujemy z wysokiego poziomu. Stąd też warto tutaj dodać także ten podregion, gdyż niewątpliwie należy on do grupy najlepiej rozwiniętych (można przyjąć tutaj tylko poziom PKB powyżej średniej krajowej). Proponowane jest także dodanie szczegółowych danych na temat PKB per capita i jego dynamiki przy wymienianych podregionach, co przybliży istniejącą sytuację. Obecnie przy dość długim opisie nie podano żadnych konkretnych danych (s. 36-37).

DZIAŁALNOSĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA

- Przy opisie potencjału B+R warto pokazać jednostki z działalnością B+R według sektorów (w tym w sektorze przedsiębiorstw). Można takie dane także umieścić w tabeli 1 (s. 39).
- W przypadku zdań: „Działalność jednostek naukowych skupiona jest wokół takich sektorów jak: ochrona środowiska, energetyka, automatyka i elektronika, budownictwo, rynek medyczny. Takie same specjalizacje można wyróżnić wśród ośrodków innowacyjności i przedsiębiorczości." Zgodnie z definicją[10] za ośrodki innowacji i przedsiębiorczości uznaje się IOB oferujące różnorodne wsparcie, jednakże trudno raczej mówić o ich specjalizacjach tematycznych. Należy sprecyzować do jakiego typu instytucji odnosi się powyższe zdanie (s.38).
- Brakuje opisu najważniejszych ośrodków badawczych – potencjału nauki. Z perspektywy interwencji skierowanej do jednostek naukowych (Priorytet I) warto krótko przedstawić najważniejsze ośrodki badawcze regionu i ich potencjał (w kontekście związków przyczynowo-skutkowych).
- Rozwinięcia wymaga zapis: „Problemem jest niedostateczne wyposażenie jednostek w aparaturę naukowo-badawczą i wysoki stopień jej zużycia" (s.38). Należy także podać źródła (np. raporty ewaluacyjne, analizy) z których wynika takowe stwierdzenie. Posłużyć się można m.in. danymi GUS, z publikacji Nauka i technika w 2010 r. (s.66) mówiącymi o alokacji aparatury naukowo-badawczej według jej wartości brutto oraz stopnia jej zużycia.
- Należy dodać dane o wskaźniku BERD. Większą uwagę powinno się zwrócić na dane dotyczące prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa (w kontekście Priorytetu I).
  Twierdzenie „Rozwój innowacji i jednostek IPT w województwie w porównaniu do średniej krajowej stoi na wysokiej pozycji, ale niestety stymulowany jest prawie wyłącznie przy wykorzystaniu środków pomocy publicznej płynących z funduszy unijnych." (s. 40) wymaga podania uzasadnienia np. w postaci wyników badań ewaluacyjnych.

NAKŁADY NA DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNĄ

- Proponuje się przeniesienie fragmentu dotyczącego liczby studentów i absolwentów szkół wyższych do innego podrozdziału (np. działalność B+R jako opis zasobów ludzkich na rzecz B+R), ze względu na fakt, że obecnie tematycznie trudno go łączyć z opisanymi zagadnieniami w zakresie nakładów przedsiębiorstw. W kontekście planowanej interwencji możliwa jest także rezygnacja z opisu tego zagadnienia.
- Z perspektywy wzmacniania potencjału innowacyjności przedsiębiorstw ważne mogą być także informacje o udziale przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie czy wartości produkcji sprzedanej produktów nowych dla rynku.
- Należy przedstawić dane dotyczące innowacyjności mikroprzedsiębiorstw i MSP. Obecną wadą diagnozy jest generalny brak przedstawiania danych w podziale na wielkość firm (mimo że cały Priorytet III jest skierowany na MSP).

TRANSFER WIEDZY

- Opis infrastruktury wsparcia technologii i innowacji należy wzbogacić o dane ilościowe oraz uporządkować podane już informacje na temat parków i inkubatorów technologicznych (można m.in. wykorzystać publikację Bąkowski A., Mażewska M. (red.), Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2012, PARP, Warszawa, 2012 oraz dane podawane przez PAIZZ). Ponadto, należy dodać dane jakościowe, m.in. z ewaluacji interwencji z lat 2007-2013 na temat rozwoju infrastruktury transferu technologii oraz podać źródła (uzasadnienia) twierdzeń: „Wymagają one jeszcze nakładów inwestycyjnych, aby ich potencjał w sposób istotny oddziaływał na gospodarkę regionu. W dalszym ciągu brak jest parku technologicznego działającego w obszarze medycyny." (s. 43).
- Dane dotyczące firm innowacyjnych prowadzących współpracę w zakresie działalności innowacyjnej – dodać informacje o roku.
- Podrozdział warto uzupełnić o dane dotyczące zakupu wiedzy zewnętrznej (w 2011 r., GUS), zwłaszcza, że odwoływano się do znaczenia zakupu technologii.
- Stwierdzenie „Poważnym problemem dla rozwoju działalności innowacyjnej oraz badawczo-rozwojowej w Polsce jest bardzo słaba współpraca między jednostkami naukowymi i badawczo-rozwojowymi a przedsiębiorstwami."

[10] Por. Bąkowski A., Mażewska M. (red.), Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2012, PARP, Warszawa, 2012.

odnosi się do obszaru całego kraju i nie koresponduje ze wskazanymi w tym samym akapicie danymi ukazującymi relatywnie najlepszą pozycję województwa śląskiego w tym zakresie.

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ

- Nie przedstawiono danych na temat przedsiębiorstw w podziale na ich wielkość. Nacisk powinien być położony na charakterystykę sektora MSP.

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA REGIONU

- Należy rozszerzyć opis Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a także skrótowo przedstawić inne istotne obszary inwestycyjne na terenie województwa. Obecnie informacje są niepełne.
- We fragmencie „W 2010 roku wartość BIZ napływających do województwa śląskiego wyniosła 568 mln euro (7,8% krajowych BIZ). Wartość inwestycji, jakie napłynęły do Polski w latach 2007-2010 bardzo wyraźnie zmniejszała się z roku na rok. Spadek ten wyniósł 57,6% dla Polski, podczas gdy napływ BIZ do województwa śląskiego zmniejszył się aż o 68,5%" warto także zaznaczyć, że pod względem wielkości średniorocznego napływu BIZ do województw w okresie 2007-2010 województwo śląskie zajmuje drugie miejsce. Dane na temat spadku wartości inwestycji nie będą wtedy jedynymi prezentowanymi, a ponadto dla zachowania jasności należałoby dopisać, że w dużej mierze wynikało to z pogarszającej się ogólnie sytuacji gospodarczej poza Polską (kryzys gospodarczy).

DEGRADACJA TERENÓW PRZEZ DZIAŁALNOŚĆ PRZEMYSŁOWĄ

- Akapit „do infrastruktury gospodarczej działającej w województwie śląskim…" nie wpisuje się w podrozdział, w którym został umieszczony (obecnie odczytywać można że jest to „degradacja terenów przez działalność przemysłową" chyba że zamierzeniem autorów było umieszczenie go w podsumowaniu). Wskazane jest podzielenie i przeniesienie tekstu w odpowiednie miejsca albo rezygnacja z podawania tych dość ogólnych informacji.

ZAGADNIENIA OCHRONY ŚRODOWISKA

WODA

- Tabelę 4. Oczyszczanie ścieków w województwie śląskim na tle kraju w 2011 r. (s. 57) i tabelę 5. Gospodarka ściekami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r. (s. 58) zaleca się zestawić w jedną tabelę prezentującą zagadnienie gospodarowania ściekami w województwie.

GRUNTY, GLEBY, TERENY ZIELONE

- Brakuje jakiegokolwiek odniesienia w tekście diagnozy do tabeli 3. Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w województwie śląskim w latach (ha) (s. 63). W Diagnozie Strategicznej takie odniesienie przedstawiało się następująco: Województwo śląskie w 2011 r. zajmowało trzecie miejsce w kraju w ilości gruntów wymagających rekultywacji ogółem (zaraz po województwach wielkopolskim i dolnośląskim). Zrekultywowano 243 ha (3. miejsce w kraju, po województwach opolskim i podkarpackim), w tym na cele rolnicze 68 ha i leśne 40 ha. Zagospodarowano natomiast 42 ha (3. miejsce w kraju po województwach podkarpackim i wielkopolskim), w tym na cele rolnicze 21 ha i leśne 3 ha (s. 228).
- Wskazane jest uporządkowanie wniosków w ramce podsumowującej dany obszar tematyczny.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

- W związku z tym, iż we wnioskach podsumowujących dany obszar tematyczny (s. 66) zawarto informację o niskiej liczbie osób zwiedzających śląskie muzea w odniesieniu do stopnia wykorzystania bazy noclegowej, należy w diagnozie zaprezentować dokładniejsze dane obejmujące powyższe zagadnienie.

TRANSPORT

- Fragment: Niezadowalające jest powiązanie sieci dróg lokalnych z siecią dróg wyższych kategorii, a w konsekwencji niedostateczne wykorzystanie rozwijającej się infrastruktury komunikacyjnej w regionie i obniżenie dostępności komunikacyjnej części obszarów województwa (s. 68) stanowi podsumowanie stanu sieci drogowej w województwie, zatem wskazane jest jego przesunięcie do dalszej części tekstu.

- Wskaźnik liczby wypadków drogowych i ich ofiar (s. 72) podany dla jednego roku niewiele pokazuje. Jeśli ma na celu zobrazowanie bezpieczeństwa na śląskich drogach, należy zaprezentować go w ujęciu dynamicznym. Ponadto wskazane by było przesunięcie tego fragmentu diagnozy do opisu dotyczącego transportu drogowego.

RYNEK PRACY

ELASTYCZNE FORMY ZATRUDNIENIA

- Opis obszaru opiera się prawie wyłącznie na wynikach jednego raportu (nt. idei flexicurity zrealizowanym przez MPiPS), co więcej bez odniesienia do sytuacji województwa śląskiego. W tym wypadku dane takie dają wyłącznie ogólny pogląd na sytuację. Należy sięgnąć do innych źródeł i uzupełnić diagnozę w tym obszarze. Przykładowo, krótki opis stosowanych form elastycznego zatrudnienia w śląskim firmach zawiera raport pt.: „Rynek pracy województwa śląskiego – identyfikacja obszarów problemowych, ocena funkcjonującego modelu edukacyjnego oraz roli lokalnych liderów gospodarczych w kreowaniu nowych możliwości na rynku pracy", Katowice, wrzesień 2011, s. 218.

OCHRONA ZDROWIA

- Brakuje wydzielonego graficznie podsumowania powyższego obszaru tematycznego.

ZAGADNIENIA SPOŁECZNE

GRUPY SZCZEGÓLNIE ZAGROŻONE MARGINALIZACJĄ – OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

- Cytowane dane pochodzą wyłącznie ze spisów powszechnych (GUS). Warto je wzbogacić o dodatkowe informacje z innych źródeł

REWITALIZACJA

- Obszar należy uzupełnić o szerszy zakres informacji, w tym głównie jakościowych w odniesieniu do konkretnych miejsc wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych.

WYMIAR TERYTORIALNY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

- na mapie 13 (s. 106) nie umieszczono podpisów wszystkich gmin.

Uwzględnienie zróżnicowań (potrzeb) między subregionami oraz roli największych miast regionu

W niniejszej części, analizie poddano dwa spójne ze sobą zagadnienia, a mianowicie uwzględnienie w diagnozie zróżnicowań między subregionami oraz uwzględnienie roli największych miast regionu. Są one o tyle istotne, że w dużej mierze zostały wyeksponowane w zapisach dokumentów KE mówiących o rosnącej roli zintegrowanego podejścia terytorialnego (stąd też interwencja w ramach ZIT). Ponadto, programy operacyjne powinny uwzględniać dokumenty krajowe, w tym wskazania dotyczące OSI. Zapisy Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego podkreślają znaczenie miast (w tym tych o znaczeniu krajowym, regionalnym, subregionalnym) jak istotnych OSI dla rozwoju regionów i kraju.

Przechodząc do tekstu diagnozy, należy w pierwszej kolejności zauważyć iż przyjęta struktura diagnozy sprawia pewne trudności w analizie niniejszego zagadnienia, bowiem część zagadnień tematycznych w zakresie danych ilościowych została przeanalizowana w poszczególnych obszarach, natomiast niejako podsumowanie najważniejszych danych i problemów poszczególnych subregionów zostało umieszczone w podrozdziale Wymiar terytorialny. Należy jednak podkreślić, że przeprowadzone tam analizy są głównie jakościowe. Rola największych miast jako stolic subregionów jest nierozerwalnie związana z opisem subregionów, stąd też można w dużej mierze te zagadnienia powiązać i przeprowadzić spójną analizę.

Na podstawie poniższej tabeli można stwierdzić, że przy opisie poszczególnych obszarów tematycznych w niewielu miejscach odniesiono się do sytuacji subregionów czy roli miast. Sposób przedstawiania w diagnozie informacji o subregionach nie jest spójny; trudno stwierdzić dlaczego w ramach jednego obszaru tematycznego zróżnicowano podane informacje, a w ramach innego nie. Z pewnością wartościowy jest rozdział *Wymiar terytorialny*, przedstawiający sytuację poszczególnych subregionów, jednakże można mieć zastrzeżenia co do braku danych ilościowych w tamtym miejscu.

Z kolei do sytuacji największych miast warto nawiązać w przypadku opisu zjawisk, które w dużej mierze ich dotykają (zarówno cechy wyróżniające, jak i te negatywne). Część zagadnień jak np. rewitalizacja, obszary zdegradowane, działalność B+R, pozycja gospodarcza, atrakcyjność inwestycyjna jest silnie związana z miastami. Nie wymaga to dodawania długich opisów w diagnozie, a raczej zaznaczenia takowej sytuacji.

Tabela 3 Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami oraz roli największych miast regionu w tekście diagnozy RPO WSL

	Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami			Uwzględnienie zróżnicowań między największymi miastami		
	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia
Położenie i sieć osadnicza regionu	Brak	☐		Wskazanie największych miast.	☑	
Demografia	Uwzględniono w opisie: gęstości zaludnienia, przyrostu naturalnego.	☑		Ukazano miasta z największym oraz najmniejszym obciążeniem demograficznym.	☒	Istnieje możliwość dodania informacji o negatywnych lub pozytywnych tendencjach w zakresie liczby ludności w największych miastach, o ile te czynniki mogą mieć istotny wpływ na ich dalszy rozwój.
Pozycja gospodarcza regionu	Uwzględniono w przypadku PKB na mieszkańca.	☑		Brak	☒	Można ukazać najsilniejsze gospodarczo miasta, w tym odnieść się do pozycji stolicy regionu na tle innych ośrodków krajowych.
działalność B+R	Brak	☐		Brak	☒	Można ukazać koncentrację potencjału B+R w najważniejszy ośrodkach.
nakłady na działalność innowacyjną	Brak	☐		Brak	☐	
inteligentne specjalizacje regionu	Brak	☐		Brak	☐	
transfer wiedzy	Brak	☐		Częściowo, wskazując miejsca lokalizacji najważniejszych ośrodków innowacji.	☐	
Społeczeństwo informacyjne	Uwzględniono w przypadku danych nt. udział gmin/powiatów z poszczególnych subregionów województwa śląskiego realizujących zadania z zakresu technologii i usług teleinformatycznych.	☑		Brak	☐	
Podmioty gospodarki narodowej	Uwzględniono w przypadku danych: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.	☑		Uwzględniono w przypadku danych: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.	☑	
atrakcyjność inwestycyjna regionu	Brak	☒	Można podjąć próbę określenia atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych subregionów, aczkolwiek jeszcze bardziej wskazane wydaje się to dla	Brak	☒	Wskazane jest ukazanie chociażby sytuacji stolicy regionu pod względem inwestycji, ale też zaznaczenie roli innych ośrodków np. raport Atrakcyjność inwestycyjna

	Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami			Uwzględnienie zróżnicowań między największymi miastami		
	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia
			poziomu głównych miast. Istotne jest to, ze względu na objęcie działań w zakresie uzbrojenia terenów inwestycyjnych narzędziem ZIT.			podregionów Polski w 2012 r., Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową oraz inne rankingi międzynarodowe (European Cities and Regions of the future 2012/2013, FDI Intelligence).
degradacja terenów przez działalność przemysłową	Brak	☑		Brak	☒	Można podać informacje jakościowe (ewentualnie ilościowe) na ile problem dotyczy największych miast regionu.
Energetyka	Brak	☒	Obszar można spróbować uzupełnić o dane w podziale na subregiony, ze względu na wprowadzony w jego ramach instrument ZIT.	Brak	☐	
odnawialne źródła energii	Uwzględniono w opisie zużycia gazu i energii elektrycznej oraz możliwości wykorzystania OZE.	☑		Brak	☐	
Zagadnienia ochrony środowiska	-	-	-			-
powietrze	Dane dotyczące wielkości emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych.	☑		Brak	☐	
woda	W podziale na subregiony opisano liczbę oczyszczalni komunalnych.	☒	Wskazane również w przypadku ścieków przemysłowych odprowadzonych do wód powierzchniowych, przepustowości oczyszczalni przemysłowych oraz w przypadku wód zasolonych.	Brak	☐	
grunty, gleby, tereny zielone	Dane dotyczące: powierzchni gruntów leśnych niestanowiących własności Skarbu Państwa, powierzchni terenów składowania odpadów, zebranych w ciągu roku odpadów komunalnych bez wyselekcjonowanych, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i	☑		Brak	☐	

	Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami			Uwzględnienie zróżnicowań między największymi miastami		
	Uwzględnione elementy (dane)	**Czy opis jest wystarczający**	**Możliwość uzupełnienia**	**Uwzględnione elementy (dane)**	**Czy opis jest wystarczający**	**Możliwość uzupełnienia**
	po przeliczeniu na 1 mieszkańca, wytworzonych odpadów przemysłowych w przeliczeniu na 1 km2.					
Dziedzictwo kulturowe	Dane w zakresie liczby muzeów oraz struktury wydatków samorządowych na kulturę.	☑		Wzmianka o Częstochowie i Katowicach pojawia się w diagnozie ze względu na znajdujące się tam pomniki historii.	☑	
Transport	Subregiony uwzględnione zostały w opisie dróg powiatowych, zarówno w aspekcie ich długości, jak i gęstości sieci.	☑		Zwrócono uwagę na Centralną Magistralę Kolejową, łączącą Katowice z Warszawą. Ponadto Katowice odgrywają dużą rolę w regionie w aspekcie transportu lotniczego (opis MPL „Katowice").	☑	
Rynek pracy	-	-	-	-	-	-
aktywność ekonomiczna	Brak	☐		Brak	☐	
bezrobocie	Uwzględniono przy przedstawianiu stopy bezrobocia, udziału kobiet w ogóle bezrobotnych, bezrobocia wśród młodzieży.	☑		Uwzględniono przy przedstawianiu stopy bezrobocia, udziału kobiet w ogóle bezrobotnych, bezrobocia wśród młodzieży.	☑	
elastyczne formy zatrudnienia	Brak	☐		Brak	☐	
Ochrona zdrowia						
infrastruktura zdrowotna	Brak.	☒	Obszar objęty ZIT – można spróbować odnieść się do poszczególnych subregionów.	Znaczenie aglomeracji śląskich podkreślone zostało w przypadku wysokospecjalistycznych podmiotów leczniczych.	☑	
problemy zdrowotne mieszkańców	Dane dotyczące ludności w wieku przed- i poprodukcyjnym.	☑		Brak	☐	
Zagadnienia społeczne						
pomoc społeczna	Uwzględniono w opisie liczby placówek pomocy społecznej.	☑		Brak	☐	
zagrożenie ubóstwem	Brak	☐		Brak	☒	Wskazane jest podanie informacji o zagrożeniu ubóstwem w miastach, ze względu na tendencję do „urbanizacji biedy" w regionie
grupy szczególnie zagrożone marginalizacją –	Brak	☒	Można spróbować dokonać ilościowej lub jakościowej analizy	Brak	☐	

	Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami			Uwzględnienie zróżnicowań między największymi miastami		
	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia
osoby niepełnosprawne			zróżnicowania potrzeb subregionów ze względu na objęcie obszaru tematycznego instrumentem ZIT.			
sektor pozarządowy, ekonomia społeczna	Brak	☒	Brak .	Brak	☐	
podmioty ekonomii społecznej	Brak	☒	Można spróbować dokonać ilościowej lub jakościowej analizy zróżnicowania potrzeb subregionów ze względu na objęcie obszaru tematycznego instrumentem ZIT.	Uwzględniono podając liczbę spółdzielni socjalnych.	☒	Wydaje się, że szczegółowe podawania informacji na temat liczby różnego typu podmiotów w miastach nie jest konieczne, natomiast można zaznaczyć, czy potencjał tych podmiotów koncentruje się w miastach.
rewitalizacja	Brak	☒	Analizę tego zagadnienia można pogłębić o zróżnicowania między subregionami (w powiązaniu z analizą problemów miast regionu). Obszar objęty ZIT.	Aktywność w zakresie inwestycji rewitalizacyjnych.	☒	Analizę tego zagadnienia można pogłębić o wskazanie miast, których ten problem szczególnie dotyczy. Można dodać informację o wszystkich największych miastach regionu co do liczby projektów w zakresie rewitalizacji w zestawieniu z ich potrzebami.
Edukacja i opieka nad małym dzieckiem	Brak	☒	Biorąc pod uwagę planowaną interwencję, w której nacisk położony zostanie na wzrost jakości usług świadczonych przez placówki wychowania przedszkolnego i zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego, wskazane jest zróżnicowanie potrzeb subregionów przynajmniej w obrębie tych obszarów.	Brak	☐	
opieka nad małym dzieckiem	Brak	☒	Można rozważyć uzupełnienia.	Brak	☐	
przedszkola	Brak	☒	Ze względu na ZIT można podać informacje o sytuacji w subregionach.	Brak	☐	
szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne	Brak	☒	Ze względu na ZIT (szkolnictwo zawodowe) można podać informacje o sytuacji w subregionach.	Brak	☐	

	Uwzględnienie zróżnicowań między subregionami			Uwzględnienie zróżnicowań między największymi miastami		
	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia	Uwzględnione elementy (dane)	Czy opis jest wystarczający	Możliwość uzupełnienia
szkoły artystyczne	Brak	☐		Brak	☐	
szkoły dla dorosłych	Brak	☒	Można rozważyć uzupełnienia.	Brak	☐	
ośrodki szkolno-wychowawcze	Brak	☐		Brak	☐	
edukacja na terenach wiejskich	Brak	☐		Brak	☐	

Źródło: opracowanie własne.

W obecnym projekcie diagnozy RPO, analizy w układzie subregionalnym zostały podzielone pomiędzy poszczególne obszary tematyczne i osobny podrozdział *Wymiar terytorialny*. W przypadku tematycznych opisów diagnostycznych w niektórych miejscach odniesiono się do sytuacji subregionów, jednakże ten sposób prezentacji nie pozwala na całościowy ogląd sytuacji. Utrudnione jest to tym bardziej, że informacje jakościowe i wnioski zostały zebrane w podrozdziale *Wymiar terytorialny*. Co więcej, dla formułowanych tutaj problemów czy potrzeb nie znajdujemy często uzasadnienia w danych ilościowych prezentowanych wcześniej.

Podsumowując, diagnoza prawidłowo ukazuje zróżnicowanie terytorialne regionu. Jedynie w odniesieniu do kilku obszarów (np. edukacja na terenach wiejskich, zagrożenie ubóstwem, elastyczne formy zatrudnienia, czy też nakłady na działalność B+R) brak jest prezentacji danych i informacji w ujęciu terytorialnym, przy czym w każdym z tych przypadków wynika to z braku dostępności danych. Z kolei dla części obszarów wskazać można potencjalne zakres uzupełnień, które w jeszcze większym stopniu niż ma to miejsce obecnie podkreśliłyby terytorialny wymiar interwencji. W odniesieniu do tych obszarów (patrz kolumna *Możliwość uzupełnienia* w powyższej tabeli) można zastanowić się nad uporządkowaniem opisów i dodaniem brakujących analiz danych ilościowych i jakościowych.

Zbieżność z zapisami innych dokumentów (niższego szczebla)

W ramach niniejszego zagadnienia analizie podlegać miały opisy diagnozujące zawarte w strategiach rozwoju subregionów oraz w strategiach rozwoju największych miast regionu. Jednakże przeprowadzenie kompletnych analiz nie było możliwe ze względu na brak dokumentów subregionalnych oraz z uwagi na niską jakość opisów diagnozujących w strategiach miast (nieaktualne dane bądź wąski zakres prezentowanych informacji). Dokonana w ograniczonym zakresie analiza wykazała, że diagnoza RPO jest zgodna z analizowanymi dokumentami strategicznymi głównych miast regionu, co wynika z jej charakteru tematycznego zbieżnego z zagadnieniami poruszanymi w dokumentach miast (w przypadku opisów zawartych w poszczególnych obszarach tematycznych) oraz dość dużego stopnia ogólności.

Trafność sformułowania założeń dotyczących spodziewanych tendencji zmian w zakresie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju [11]

Identyfikacja determinant rozwoju – czynniki rozwoju i bariery

Analiza diagnozy RPO wskazuje, iż w największym stopniu przedstawiony został opis sytuacji zastanej, bez definiowania determinant rozwoju. Generalnie nie dokonano analizy zewnętrznych (wobec regionu) czynników rozwoju. Diagnoza opiera się na charakterystyce regionu w oderwaniu od uwarunkowań zewnętrznych takich jak: koniunktura międzynarodowa, polityka gospodarcza państwa, otoczenie regionu. Pewne elementy takich analiz można odnaleźć np. w obszarze Położenie i sieć osadnicza regionu, gdzie odniesiono się do współpracy z partnerami zagranicznymi. Jednakże poza stwierdzeniem faktu, że taka współpraca jest możliwa nie zawarto żadnej oceny czy wartościowania tego czynnika.

Pełna analiza została przedstawiona w przypadku czynników wewnętrznych, aczkolwiek skupiono się tutaj na ich opisie, a nie starano się ich wartościować. Przedstawione podsumowania w kolejnych obszarach tematycznych można określić raczej jako wypunktowania najważniejszych faktów, niż jako element wnioskowy skierowany na identyfikację determinant rozwoju społeczno-gospodarczego. Brak elementów oceny przedstawianych danych, zwłaszcza w obliczu ich szerokiego zakresu tematycznego, nie pozwala jasno określić, które czynniki można uznać za bariery, a które za szanse rozwojowe. W diagnozie zbyt małą wagę przywiązywano do oceny prezentowanych danych.

Uwzględnienie elementów prognostycznych

Uwzględnienie elementów prognostycznych w analizowanym tekście diagnozy należy ocenić nisko. Autorzy diagnozy w niewielkim stopniu formułowali założenia prognostyczne, które mogą stanowić ograniczenia brzegowe dla kierunków interwencji.

Dobrze opisane elementy prognostyczne można znaleźć w niewielu obszarach tematycznych np. w obszarze Demografia przedstawiono tendencje w zakresie liczby ludności na podstawie prognozy GUS do 2035 r. Niekorzystne procesy demograficzne można uznać za jedne z najważniejszych ograniczeń projektowanej interwencji. Brakuje natomiast pogłębionych analiz prognostycznych w innych obszarach tematycznych, jednakże można to uzasadniać brakiem dostępnych danych czy gotowych raportów.

Podsumowanie

W ramach analizy problemu „trafność i aktualność diagnozy społeczno-ekonomicznej" ocenie poddano szereg aspektów m.in. oceniono dobór dziedzin diagnozy, układ treści, aktualność danych, ukazywanie problemów i potrzeb (w tym subregionów i miast). Wyniki badania świadczą o tym, że obecne opisy diagnozujące są raczej trafne, jednakże wymagają uporządkowania i uzupełnienia. Największą wagę należy przywiązać do ukazania związków przyczynowo-skutkowych, w tym identyfikacji problemów i potrzeb w obszarach tematycznych objętych interwencją. Brak takowych elementów stanowi w tym momencie największy mankament diagnozy, zwłaszcza w obliczu opublikowanego przez MRR dokumentu „Szablon

11 Czynniki zewnętrzne (egzogeniczne): globalizacja, koniunktura międzynarodowa, relacje między władzą centralną a regionem (prawo, polityka, środki finansowe), polityka gospodarcza państwa, otoczenie regionu, w tym środowisko przyrodnicze (regiony sąsiadujące), transfery wiedzy i kapitału, powiązania pomiędzy przedsiębiorstwami i ich otoczeniem. Czynniki wewnętrzne (endogeniczne): infrastruktura techniczna (transport, sieci energetyczne itp.), infrastruktura społeczna, oświata, służba zdrowia, kultura, administracja, NGO), środowisko przyrodnicze, kapitał ludzki (ludność), w tym intelektualny (kwalifikacje) oraz społeczny (relacje społeczne), potencjał naukowo-badawczy, poziom przedsiębiorczości.

programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem". Z kolei aktualność danych należy ocenić na średnim poziomie, aczkolwiek można to tłumaczyć momentem przygotowywania poszczególnych opisów.

Podsumowując, przedstawiona diagnoza nie identyfikuje determinant społeczno-gospodarczego rozwoju (czynniki stymulujące rozwój i bariery) i skupia się przede wszystkim na opisie sytuacji (charakterystyce). Tym samym analiza nie przedstawia możliwości wzmacniania stymulant rozwoju i neutralizowania barier rozwojowych. Z drugiej strony, biorąc pod uwagę nowe wytyczne w sprawie przygotowania programów operacyjnych, rozszerzanie opisów o opisy szerokich determinant rozwoju nie jest wskazane.

W niewielkim stopniu w opisie formułowano też elementy prognostyczne, w tym dotyczące trendów rozwojowych. Choć prognozy i rozpoznanie uwarunkowań powinny stanowić tło planowanej interwencji, warto podkreślić, że ze względu na ograniczony zakres części diagnostycznej nowego wzoru Programu, nie należy traktować powyższego jako błąd.

Trafność diagnozy rozumiana jako rzetelne ukazanie sytuacji województwa (w tym prezentacja szeregów danych ilościowych, przedstawienie danych jakościowych, sformułowanie problemów i potencjałów rozwojowych), należy ocenić jako właściwą. Zestawienie opisów diagnozujących z dokumentami strategicznymi (zwłaszcza strategią rozwoju regionu) i dostępnymi raportami pozwala stwierdzić, że szeroka diagnoza RPO zawiera najważniejsze problemy regionu. Opisy diagnozujące w RPO i innych dokumentach są w dużej mierze zbieżne jeśli chodzi o zakres tematyczny, a przeprowadzony proces wnioskowania także się pokrywa. Jednocześnie należy podkreślić, że wnioski zawarte w diagnozie RPO wymagają uzupełnienia; w raporcie wskazano potencjalne zagadnienia (problemy rozwojowe) w obszarach tematycznych RPO, która należałoby uwzględnić. Podsumowując, diagnozę należy ocenić jako trafną, aczkolwiek wymagającą uporządkowania i uzupełnienia, zwłaszcza w warstwie wnioskowej.

Sposób priorytetyzacji zidentyfikowanych w diagnozie wyzwań i potrzeb społeczno-ekonomicznych

Zasadniczą wadą dokumentu jest – w ujęciu niniejszego zagadnienia badawczego - brak priorytetyzacji zidentyfikowanych w diagnozie wyzwań i potrzeb społeczno-ekonomicznych. Opis diagnozy sytuacji regionu przedstawia szeroko sytuację społeczno-ekonomiczną regionu oraz sytuację w poszczególnych wybranych obszarach merytorycznych realizacji programu, niemniej jednak w części przypadków brakuje nawet jasnego wskazania problemów do rozwiązania i wyzwań stojących przed regionem w związku z podejmowaniem nowej interwencji. W efekcie trudno jest ocenić, czy sformułowane dalej cele interwencji są poprawne w kontekście najważniejszych wyzwań, a podejmowane działania posłużą rozwiązaniu zidentyfikowanych (najważniejszych) problemów.

Przykładem dobrej praktyki może być projekt RPO Województwa Pomorskiego 2014-2020, gdzie po przeprowadzeniu diagnozy przeprowadzono syntezę wyzwań stojących przed województwem.[12] Podobną syntezę możemy znaleźć też w projektach programów krajowych (np. PO Polska Wschodnia 2014-2020). Innym rozwiązaniem jest przygotowanie diagnozy w poszczególnych obszarach tematycznych w sposób problemowy, czyli tak by jasno identyfikowała ona najważniejsze wyzwania i problemy do rozwiązania – przykładem może być tutaj diagnoza przygotowana w ramach prac nad RPO Województwa Małopolskiego (*np. pomimo stosunkowo wysokiego wskaźnika ogólnej gęstości dróg w regionie (1,85 km/km2, tj. 2. pozycja w kraju), szczególnie w południowej oraz wschodniej części Małopolski, odczuwalny jest brak połączeń komunikacyjnych, zwłaszcza o wysokich parametrach pojemności i przepustowości. Podobnie problemem jest duże natężenie ruchu tranzytowego odbywającego się przez centra wielu miast i miejscowości, co wiąże się nie tylko ze znaczną emisją spalin i hałasu na ich terenie ale również znaczącym obniżeniem bezpieczeństwa podróżnych i mieszkańców*).[13]

Warto przy tym dodać, że diagnoza tam gdzie zawiera odniesienia do problemów i wyzwań, identyfikuje jednak istotne z punktu widzenia rozwoju obszary, co znajduje potwierdzenie np. w wywiadach pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami subregionów. Brakuje tu jednak podsumowania oraz nadania odpowiedniej wagi identyfikowanym czynnikom.

Priorytety wyzwań i potrzeb społeczno-ekonomicznych można odnieść również do alokacji finansowej przeznaczonej na poszczególne priorytety RPO. W tym rozumieniu priorytety wyznaczać będą środki finansowej, które zamierza przeznaczyć się na rozwiązanie problemów w ramach osi priorytetowych. Poniżej przedstawiono więc ocenę priorytetów w takim właśnie ujęciu.

[12] Zarys projektu Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, czerwiec 2013.
[13] Wstępny projekt Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 939/13 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 18 lipca 2013 r.

Tabela 4 Priorytetyzacja wyzwań i potrzeb społeczno-gospodarczych

Priorytet	Alokacja na Priorytet (%)	Ocena alokacji względem potrzeb zdefiniowanych w diagnozie
I	9,70%	Alokacja przeznaczona na oś priorytetową odpowiada potrzebom regionu w zakresie budowania gospodarki wiedzy, w tym przede wszystkim infrastruktury badań i innowacji a także inwestycji przedsiębiorstw w B+R. Biorąc pod uwagę aspiracje regionu oraz zapisy regionalnej strategii innowacji możliwe jest zwiększenie kwoty alokacji na Priorytet, niemniej trudno uznać obecny poziom alokacji za zbyt niski.
II	3,0%	Biorąc pod uwagę dotychczas realizowane projekty, wydaje się że alokacja przeznaczona na Priorytet jest relatywnie wysoka względem istniejących potrzeb (choć brak jest informacji o szczegółowych potrzebach w tym zakresie). Niemniej jednak priorytet uznać należy za zbyt wysoki.
III	10,1%	Mając na uwadze szeroki katalog działań, zróżnicowanie beneficjentów (w tym przedsiębiorstwa i IOB) oraz charakter przedsięwzięć planowanych do realizacji można stwierdzić, iż alokacja na działanie odpowiada istniejącym potrzebom w tym zakresie. Potwierdzają to zaprezentowane dane w diagnozie Programu.
IV	11,5%	Kosztochłonny charaker planowanych do realizacji przedsięwzięć uzasadnia podjęcie interwencji w tej wysokości i odpowiada specyfice regionu zawartej w opisie diagnozy oraz w innych dokumentach strategicznych. .
V	8,7%	Kwota alokacji na Priorytet – przy uwzględnieniu charakteru planowanych do realizacji w nim działań – jest uzasadnona istniejącymi potrzebami regionu w tym zakresie. Interwencji nadano odpowiedni do jej wagi priorytet.
VI	20,00%	Kosztochłonny charakter przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach Priorytetu oraz istniejący i opisane w diagnozie potrzeby uzasadniają wielkość planowanej alokacji dla priorytetu.
VII	8,5%	Szeroki charakter problemów zdefiniowanych w diagnozie w odniesieniu do zapisów priorytetu uzasadnia skalę środków alokowanych na priorytet. Interwencji w tej osi nadano najwyższy priorytet (spośród EFS-owych) co znajduje potwierdzenie w dotychczasowych działaniach i wspomnianej diagnozie.
VIII	4,9%	Biorąc pod uwagę charakter przedstawionych i planowanych do realizacji działań, jak równie zapisy diagnozy wysokość wsparcia uznać należy za odpowiednią do istniejących potrzeb.
IX	5,5%	Zapisy diagnozy w części odnoszącej się do priorytetu wskazują na duże potrzeby w zakresie planownaych do realizacji działań. Niemniej jednak priorytet nadany planowanej interwencji jest zbyt wysoki, także biorąc pod uwagę potrzeby w zakresie innych działań finansowanych z EFS.
X	6,4%	Skala środków (i priorytet z tego wynikający) jest adekwatna do potrzeb wynikających z diagnozy sytuacji, w szczególności dotyczy to podnoszenia jakości specjalistycznych usług medycznych w regionie.
XI	5,5%	Skala środków jest adekwatna do potrzeb regionu wynikających z diagnozy sytuacji, przy czym możliwe jest zwiększenie alokacji na priorytet (niemniej trudno uznać obecny poziom alokacji za zbyt niski).
XII	2,2%	Wartość alokacji przeznaczonej na realizację działań priorytetu jest zbyt niska względem potrzeb opisanych w diagnozie (i opisie priorytetu). Tym samym zbyt niski należy uznać priorytet nadany interwencji osi.

Podsumowując można stwierdzić, że w odniesieniu do interwencji planowanej w ramach dwóch priorytetów nadano priorytety nie uzasadnione opisanymi w diagnozie potrzebami lub też niewspółmierne do interwencji w ramach pokrewnych działań w ramach funduszu (EFS lub EFRR). Dotyczy to priorytetu II oraz IX. Z kolei w dwóch priorytetach możliwe jest potencjalnie zwiększenie nadanej priorytetyzacji, czyli zwiększenie alokacji na Priorytet (Priorytet I oraz XI). W przypadku pozostałych priorytetów wielkość alokacji jest uzasadniona istniejącymi potrzebami społeczno-gospodarczymi, lub wynika z zapisów diagnozy (lub innych dokumentów). Generalnie priorytetyzację wyzwań i potrzeb należy uznać za właściwą.

Trafność zaproponowanych celów, priorytetów, działań programu w kontekście zidentyfikowanych/zdefiniowanych wyzwań i potrzeb społeczno-ekonomicznych. Czy problemy/kwestie przedstawione w diagnozie przekładają się we właściwych proporcjach na cele priorytetów i programu? Czy poszczególnym kwestiom została nadana odpowiednia waga?

Diagnoza Programu została sformułowana w sposób dosyć szeroki co powoduje, że prawie wszystkie zapisy diagnozy znajdują swoje odzwierciedlenie w postaci celów i planowanych do realizacji przedsięwzięć / działań. Ale diagnoza opisuje też sytuację w obszarze, w którym nie planuje się interwencji (np. diagnoza sytuacji w zakresie transportu lotniczego).

Z punktu widzenia diagnozy oraz konieczności wskazania w niej związków przyczynowo-skutkowych istotniejsze wydaje się jednak wskazanie istniejących braków. Poniższa tabela zawiera podsumowanie analizy stopnia przełożenia zapisów diagnozy Programu na cele poszczególnych priorytetów i celu głównego projektu RPO, jak również wskazanie obszarów, w których diagnoza wymaga uzupełnienia.

Tabela 5 Diagnoza programu a cele priorytetów

Obszar diagnozy	Przełożenie na cel Programu	Przełożenie na cele Priorytetów	Obszary diagnozy wymagające uzupełnienia
Położenie i sieć osadnicza regionu	2	-	
Demografia	2	-	
Pozycja gospodarcza regionu	2	-	-Instytucje otoczenia biznesu oraz inkubatory przedsiębiorczości -Przedsiębiorstwa branży turystycznej -Promocja i popularyzacja nauki
działalność B+R	2	1	-Instytucje naukowe
nakłady na działalność innowacyjną	2	1	-Instytucje naukowe
inteligentne specjalizacje regionu	2	1	
transfer wiedzy	2	1	
Społeczeństwo informacyjne	2	1	-Digitalizacja zasobów i treści
Podmioty gospodarki narodowej	2	1	
atrakcyjność inwestycyjna regionu	2	1	
degradacja terenów przez działalność przemysłową	2	1	
Energetyka	2	1	
odnawialne źródła energii	2	1	
Zagadnienia ochrony środowiska	2	1	-Ochrona różnorodności biologicznej
powietrze	2	1	

woda	2	1	
grunty, gleby, tereny zielone	2	1	
Dziedzictwo kulturowe	2	1	-Zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego
Transport	2	1	-Charakterystyka liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego
Rynek pracy	2	1	-Mobilność mieszkańców -„Tworzenie" przedsiębiorstw i rozpoczynanie działalności gospodarczej -Problematyka przejścia z systemu edukacji na rynek pracy
aktywność ekonomiczna	2	1	
bezrobocie	2	1	-Wspieranie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia
elastyczne formy zatrudnienia	2	1	
Ochrona zdrowia	2	1	
infrastruktura zdrowotna	2	1	
problemy zdrowotne mieszkańców	2	1	
Zagadnienia społeczne	2	1	
pomoc społeczna	2	1	
zagrożenie ubóstwem	2	1	
grupy szczególnie zagrożone marginalizacją – osoby niepełnosprawne	2	1	
sektor pozarządowy, ekonomia społeczna	2	1	
podmioty ekonomii społecznej	2	1	
rewitalizacja	2	0	*Propozycja dodania celu: Rewitalizacja terenów zdegradowanych*
Edukacja i opieka nad małym dzieckiem	2	1	
opieka nad małym dzieckiem	2	1	

przedszkola	2	1	
szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne	2	1	
szkoły artystyczne	2	1	
szkoły dla dorosłych	2	1	
ośrodki szkolno-wychowawcze	2	1	
edukacja na terenach wiejskich	2	1	
Wymiar terytorialny	2	-	

Uwagi:
2- obszar uwzględniony w celu, 1- obszar częściowo uwzględniony w celu, 0 - brak uwzględnienia, - nie dotyczy .

Jedną z wad ocenianego projektu Programu jest brak analizy SWOT bazującej na przeprowadzonej diagnozie sytuacji. Konsekwencją jest tutaj brak wskazania czynników, które stanowiłyby o dominującej w przyszłym okresie programowania strategii działania w ramach podejmowanej interwencji (czy to strategii agresywnej, konkurencyjnej, konserwatywnej lub defensywnej). Jako konsekwencję można podać również wspomniany już w raporcie brak określenia priorytetów i wyzwań rozwojowych. Trzecią konsekwencją jest to, iż zapisane cele nie wynikają ze zdefiniowanych w analizie SWOT czynników. Jako, że analiza SWOT dla tak wielu obszarów może nie być narzędziem czytelnym, proponuje się cząstkowe jej opracowanie dla poszczególnych obszarów analizy, odpowiadających priorytetom Programu. Dobrą praktyką może być analiza SWOT opracowana w ramach prac nad projektem RPO Województwa Małopolskiego.[14]

Cele szczegółowe projektu Programu – jak już zauważono w poprzednim podrozdziale - zostały sformułowana dosyć szeroko, co powoduje, że w części nie spełniają one kryteriów SMART. Kryteriów tych nie spełniają następujące cele szczegółowe:

Priorytet I
- wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej
- zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki

Priorytet III
- wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie
- wzmocnienie Instytucji Otoczenia Biznesu

Priorytet IV
- poprawa efektywności produkcji i zużycia energii
- wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego

Priorytet V
- ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej
- rekultywacja terenów zdegradowanych
- ochrona dziedzictwa kulturowego

Priorytet VI
- rozwój regionalnego transportu kolejowego

Priorytet X
- zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych

Priorytet XI
- wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie.

Dostępna wersja projektu nowego RPO pozwala również odnieść się do zagadnienia stopnia wpisywania się celów szczegółowych priorytetów w cel główny Programu.

[14] Wstępny projekt Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 939/13 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 18 lipca 2013 r.

Analiza tabeli 5 pozwala przede wszystkim stwierdzić, że ze względu na szeroki zakres celu głównego sformułowane cele szczegółowe wpisują się weń w stopniu istotnym, a zasadnicza ich większość w stopniu wskazującym na duży lub bardzo duży udział w realizacji celu głównego.

Pomimo szerokiego zapisu celów szczegółowych (co wynika z analizy za pomocą kryteriów SMART) zostały one sformułowane w sposób, który odzwierciedla najważniejsze potrzeby regionu. Niemniej jednak nie zawsze cele te wynikają wprost z opisu obszarów diagnozy. Brak jest więc w tym zakresie pełnej przejrzystości, co wskazuje się przede wszystkim w analizie logiki interwencji Programu, tj. części B niniejszego raportu. Tam też analizuje się czy i w jakim stopniu cele przekładają się na cele zapisane w poszczególnych Priorytetach Programu.

Czy zastosowana w programie zasada koncentracji tematycznej odnosi się do potrzeb/wyzwań zidentyfikowanych w ramach diagnozy? Jakie występują ewentualne niezgodności?

Analizie poddano stopień odniesienia zasady koncentracji tematycznej do potrzeb/wyzwań sformułowanych w ramach diagnozy (szersza analiza zasady koncentracji tematycznej została przeprowadzona w punkcie B). Koncentracja tematyczna oznacza skupienie się na określonej liczbie celów, które jednocześnie mają wspomagać realizację celów Strategii Europa 2020. Według Umowy Partnerstwa[15] koncentracja tematyczna ma dotyczyć kluczowych dla rozwoju w najbliższych latach dziedzinach, a dzięki odpowiedniemu zaangażowaniu środków powinna wzmacniać istniejące potencjały rozwojowe i zapewniać ich lepsze wykorzystanie. Dodatkowo wskazuje się, że interwencja ma zostać podjęta na polach, w których działanie rynku jest niewystarczające lub tam gdzie zachodzi konieczność pobudzenia inwestycji prywatnych (dla osiągnięcia zaplanowanych celów i rezultatów). Praktycznym przejawem koncentracji tematycznej jest zastosowanie tzw. ring-fencingów czyli przeznaczenie określonego minimalnego poziomu alokacji na konkretne cele tematyczne. W przypadku EFRR są to cele tematyczne 1,2,3,4, natomiast w odniesieniu do EFS – cele tematyczne 8,9,10.

Tabela przedstawia zestawienie celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych oraz potrzeb i wyzwań zidentyfikowanych w ramach diagnozy RPO, uzupełnione o proponowane poziomy alokacji dla RPO WSL na cele tematyczne objęte minimalnymi poziomami koncentracji.

Tabela 6 Koncentracja tematyczna a potrzeby/wyzwania sformułowane w diagnozie RPO

Priorytet RPO WSL	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Poziom finansowania przyjęty w RPO WSL (dla CT objętych koncentracją tematyczną)	Problemy/wyzwania rozwojowe
I	1	1.1	13 %	-Niedostateczne wyposażenie jednostek w aparaturę naukowo-badawczą i wysoki stopień jej zużycia -Niski wskaźnik GERD (nakłady na B+R w stosunku do PKB)
		1.2		-Rozwój innowacji stymulowany prawie wyłącznie przez fundusze unijne -Parki przemysłowe i technologiczne o niewystarczającym potencjale, wymagające nakładów inwestycyjnych - Niski poziom współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami
II	2	2.2	4%	-Niewystarczająco szybki wzrost wskaźników SI (np. przedsiębiorstwa z dostępem do internetu)
		2.3		-Niewystarczająco szybki wzrost wskaźników SI -Niskie zaangażowanie urzędów w promowanie internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym -Niższy od średniej krajowej odsetek przedsiębiorstw korzystających z internetu w kontaktach z administracja publiczną
III	3	3.1	14%	-Liczba podmiotów gospodarczych i liczba nowo rejestrowanych podmiotów na 10 tys. mieszkańców niższe od średniej krajowej -Niski udział regionu w handlu z partnerami spoza UE Spadek wartości inwestycji w latach 2007-2010 wyższy od średniej dla kraju
		3.3		
		3.4		
IV	4	4.1	15%	*W diagnozie RPO nie sformułowano problemów*
		4.2		-Największa w Polsce emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych -Bardzo niski poziom zneutralizowanych zanieczyszczeń gazowych -Przekroczenie norm pyłu zawieszonego PM10
		4.3		-Wysoki poziom niskiej emisji
		4.5		-Wysoki poziom niskiej emisji
V	6	6.1		-Duże nagromadzenie odpadów (komunalnych i przemysłowych)
		6.2		-Wysokie zanieczyszczenie wód powierzchniowych

[15] Umowa Partnerstwa, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r., Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. .

				-Problemy w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków związane z koncentracją przemysłu
		6.3		-Liczba osób zwiedzających muzea na 1 000 ludności niższa od średniej krajowej (lata 2002-2011) -Niskie wydatki samorządów na kulturę
		6.4		*W diagnozie nie sformułowano problemów*
		6.5		-Znaczna degradacja terenu związana z rozwojem przemysłu wydobywczego i przetwórczego oraz urbanizacją, wymagająca nadania nowych funkcji
VI	7	7.2		-Niezadowalające powiązanie sieci dróg lokalnych z siecią dróg wyższych kategorii -Przepływ ruchu tranzytowego przez centra miast -Duża liczba (na tle innych regionów) wypadków drogowych oraz ofiar śmiertelnych
		7.4		-Zły stan techniczny infrastruktury kolejowej, w szczególności na obszarach eksploatacji górniczej -Systematyczny spadek liczby pasażerów obsługiwanych przez Śląski Zakład Przewozów Regionalnych
VII	8	8.5	66,10 % wkładu EFS na 4 PI czyli 8.7, 8.9, 9.4, 10.1 (w tym 14,3% alokacji ze środków EFS na CT 9)	-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców -Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat -Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych
		8.6		-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców
		8.7		-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców -Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat -Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych
VIII	8	8.8		-Przejawy nierówności w sytuacji kobiet na rynku pracy -Znacząco gorsza sytuacja kobiet niż mężczyzn na rynku pracy
		8.9		*W diagnozie nie sformułowano problemów*
		8.10		-Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat
IX	9	9.4		-Stosunkowo wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w ogóle mieszkańców regionu -Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych, niski wskaźnik zatrudnienia na tle kraju
		9.7		-Słaby wynik pod względem liczby miejsc w placówkach opieki społecznej na 10 tys. mieszkańców
		9.8		-Najniższy w kraju wskaźnik organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców
X	9	9.1		-Nierównomierne przestrzennie rozłożenie placówek lecznictwa
		9.2		-Znaczący obszar gruntów wymagających rekultywacji -Duże potrzeby w zakresie kompleksowej rewitalizacji obszarów zajmowanych długotrwale przez działalność przemysłową
XI	10	10.1		-Wzrost zapotrzebowania na miejsca w przedszkolach (od 2005 r.); zbyt mała liczba dostępnych miejsc -Konieczność racjonalizacji sieci szkół, wpływająca na pogarszanie się ich przestrzennej dostępności oraz reedukację kadry nauczycielskiej -Przedwczesne kończenie nauki przez młodzież -Utrudniony dostęp do edukacji ludności wiejskiej
		10.3		-Bardzo niski udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym
XII	10	10.4		-Konieczność racjonalizacji sieci szkół, wpływająca na pogarszanie się ich przestrzennej dostępności oraz reedukację kadry nauczycielskiej

Jak wynika z przedstawionej tabeli, w projekcie RPO zasada koncentracji tematycznej odnosi się do potrzeb/wyzwań opisanych w diagnozie. W stosunku do większości zawartych w programie priorytetów inwestycyjnych można odnaleźć zapisy diagnozy, stanowiące podstawę do podjęcia interwencji w tych obszarach. W niektórych miejscach nie znaleziono odpowiedniego przyporządkowania, jednak wynika to ze słabości warstwy wnioskowej diagnozy (co też zostało podkreślone we wcześniejszych fragmentach raportu). Odnosi się to również do celów tematycznych, w których zastosowano ring-fencingi (np. nie sformułowano problemów w odniesieniu do priorytetu inwestycyjnego 4.1 i 8.9). Możliwe jest skoncentrowanie obecnych opisów diagnostycznych na najważniejszych obszarach z punktu widzenia koncentracji tematycznej z silniejszym podkreśleniem warstwy wnioskowej. Pozwoliłoby to zaakcentować najważniejsze problemy czy wyzwania regionu i ukazać ich pełniejsze powiązania z priorytetami inwestycyjnymi. Nie zauważa się natomiast żadnych niezgodności.

Podsumowanie

Najważniejszy wniosek jaki płynie z analizy powyższej tabeli (Diagnoza a cele priorytetów) to wniosek wskazujący na bardzo szeroki zakres celu głównego RPO. Jest on sformułowany w sposób na tyle generalny, że w zasadzie wszystkie obszary

diagnozy wpisują się weń bezpośrednio (albo w obszar wzrostu konkurencyjności albo też w obszar poprawy spójności społecznej, gospodarczej czy też przestrzennej).

Z kolei w odniesieniu do stopnia przełożenia poszczególnych obszarów diagnozy na zapisane cele priorytetów warto wskazać że:

-zasadnicza część celów priorytetów została sformułowana szeroko, co powoduje że obszar diagnozy wpisuje się weń bezpośrednio lub pośrednio – jak pokazuje tabela 53 **dotyczy to wszystkich celów** a przykładem może być drugi cel szczegółowy Priorytetu VI Transport, który mówi o rozwoju regionalnego systemu transportu kolejowego, przy czym planowana interwencja (zakup taboru) obejmuje jedynie niewielki wycinek działań zmierzających do rozwoju tego systemu,

-diagnoza stanowi często opis szerokiego tła interwencji, co przy braku zdefiniowanych priorytetów i wyzwań rozwojowych zaciemnia jedynie obraz planowanej interwencji -przykładem może być tutaj ponownie priorytet VI Transport w którym diagnoza obejmuje sytuację w obszarze poszczególnych systemów transportu (w tym wodnego, lotniczego) a sformułowany cel odnosi się jedynie do dwóch podsystemów (drogowego i kolejowego),

-w niektórych celach zawarto interwencję odnoszącą się do dwu lub więcej obszarów diagnozy, co zasadniczo nie jest wadą jednak należy pamiętać, że takie cele mogą być trudniejsze do monitorowania (konieczność formułowania wskaźników odnoszących się do kilku obszarów. Przykładem może być tutaj drugi cel szczegółowy Priorytetu I (zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki), który zawiera w sobie elementy opisu co najmniej trzech obszarów diagnozy. Analiza adekwatności celów względem problemów znajduje się w obszarze B badania.

W ocenianym projekcie Programu brak jest analizy SWOT co w sposób istotny utrudnia możliwość odtworzenia relacji przyczynowo-skutkowych pomiędzy potrzebami i wyzwaniami a zdefiniowanymi celami. Trudno jest też ocenić w tym kontekście trafność doboru strategii do zidentyfikowanych potrzeb.

Część sformułowanych celów (katalog wymieniony powyżej) nie spełnia kryteriów SMART, a jednym ze skutków (istotnych w punktu widzenia niniejszego badania) będzie prawdopodobne wystąpienie problemów dotyczących monitorowania ich realizacji. Natomiast ze względu na szeroki zakres sformułowanego celu głównego Programu, cele te będą miały potencjalnie duży udział w jego realizacji.

Należy rozważyć więc zmianę diagnozy zawartej w diagnozie Programu, z diagnozy prezentującej szerokie tło przyszłej interwencji, na diagnozę najważniejszych problemów, barier i wyzwań rozwojowych regionu (dokonując przy tym ich priorytetyzacji), zgodnie z wytycznymi MRR w zakresie nowego szablony programu operacyjnego. Dzięki temu bardziej czytelna stałaby się logika wnioskowania z poziomu diagnozy na poziom celów poszczególnych priorytetów Programu.

W Programie nie zdefiniowano priorytetów i wyzwań rozwojowych, a co za tym idzie, trudno jest odnieść się do zagadnienia wag nadanych poszczególnym kwestiom diagnozy. Niemniej jednak diagnoza identyfikuje ważne problemy, wynikające z zapisów dokumentów strategicznych i literatury. Bardziej szczegółową analizę zawiera część B raportu. Istotność poruszonych w diagnozie zagadnień potwierdza również analiza koncentracji tematycznej. Zasada koncentracji tematycznej odnosi się do potrzeb/wyzwań opisanych w diagnozie. Zauważyć można, że zapisy diagnozy wpisują się w wybrane priorytety inwestycyjne, stanowiąc podstawę do podjęcia interwencji. Jednakże pojawiają się także priorytety inwestycyjne, w przypadku których opisy diagnostyczne nie są wyczerpujące, a wnioski (tj. sformułowanie potrzeb i wyzwań) się nie pojawiają. Wynika to ze słabości warstwy wnioskowej diagnozy. Dlatego też wskazane jest większe skoncentrowanie zapisów diagnozy na najważniejszych obszarach z punktu widzenia koncentracji tematycznej z silniejszym podkreśleniem warstwy wnioskowej. Pozwoliłoby to zaakcentować najważniejsze problemy czy wyzwania regionu i ukazać ich pełniejsze powiązania z priorytetami inwestycyjnymi. Nie zauważa się natomiast żadnych niezgodności.

Zasadność interwencji publicznej w poszczególnych obszarach programu.

Zasadność interwencji została poddana analizie której celem było sprawdzenie, czy możliwe jest finansowanie działań w ramach planowanych obszarów wsparcia z innych źródeł niż RPO WSL 2014-2020. Poniższa tabela wskazuje więc alternatywne względem środków RPO źródła wsparcia. Dotyczy to zarówno wsparcia bezpośredniego, jak działań pokrewnych, zbliżonych swoim zakresem do planowanej interwencji. W tym drugim przypadku mowa jest o działaniach komplementarnych. Wskazano również – tam gdzie to uzasadnione – środki budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego.

Tabela 7 Alternatywne źródła finansowania interwencji

Obszar Programu	Możliwe alternatywne źródła finansowania
Działalność B+R, nakłady na działalność innowacyjną, inteligentne specjalizacje regionu, transfer wiedzy	Możliwe alternatywne źródła finansowania interwencji wynikającej z zapisów I Priorytetu RPO WSL to przede wszystkim środki UE w postaci Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, a także środki nowego programu ramowego - HORYZONT 2020 (w szczególności dwóch pierwszych filarów Programu, tj. Doskonałość w nauce oraz Wiodąca pozycja w przemyśle).
Społeczeństwo informacyjne	Komplementarne działania możliwe będą do realizacji w ramach PO Polska Cyfrowa 201402-2020, niemniej jednak brak jest możliwości bezpośredniej realizacji zapisanych w RPO WSL działań.
Atrakcyjność inwestycyjna regionu	Działania o charakterze systemowym (a więc nie odpowiadającym bezpośrednio interwencji w ramach RPO WSL) zbliżone swoim zakresem do planowej w Programie interwencji będą realizowane w ramach PO IR 2014-2020. Niemniej jednak brak jest możliwości bezpośredniej realizacji takich działań.
Degradacja terenów przez działalność przemysłową	Brak alternatywnych źródeł finansowania.
Energetyka, w tym odnawialne źródła energii	Komplementarne działania możliwe będą do realizacji w ramach PO IiŚ 2014-2020. Brak szczegółów utrudnia jednak wskazanie na ile możliwe będzie realizowanie podobnego typu przedsięwzięć. Niektóre z działań potencjalnie mogą być również finansowanie ze środków budżetu państwa (NFOŚiGW).
Zagadnienia ochrony środowiska, powietrze, woda, grunty, gleby, tereny zielone	Komplementarne działania względem niektórych zapisanych w RPO WSL możliwe będą do realizacji w ramach PO IiŚ 2014-2020. Niemniej jednak brak jest bezpośrednich alternatywnych źródeł finansowania planowanych działań.
Dziedzictwo kulturowe	Brak jest bezpośrednich alternatywnych źródeł finansowania planowanych działań. Potencjalnie alternatywnym źródeł finansowania są środki budżetu państwa.
Transport	Komplementarne działania względem niektórych zapisanych w RPO WSL możliwe będą do realizacji w ramach PO IiŚ 2014-2020. Niemniej jednak brak jest bezpośrednich alternatywnych źródeł finansowania planowanych działań.
Rynek pracy, aktywność ekonomiczna, bezrobocie, elastyczne formy zatrudnienia	Możliwe uzupełniające działania (lub pokrewne) możliwe będą do realizacji w ramach PO WER 2014-2020. Komplementarność źródeł finansowania może wystąpić również w przypadku niektórych działań RPO WSL oraz Programu Horyzont 2020 (filar 3 – Wyzwania społeczne). Alternatywą są tutaj z kolei środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.
Ochrona zdrowia i infrastruktura zdrowotna, problemy zdrowotne mieszkańców	Możliwe uzupełniające działania (lub pokrewne) możliwe będą do realizacji w ramach PO WER 2014-2020 (w szczególności dotyczy to realizowanych w ramach tego programu projektów systemowych). Alternatywą są tutaj z kolei środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.
Zagadnienia społeczne, pomoc społeczna, zagrożenie ubóstwem, grupy szczególnie zagrożone marginalizacją – osoby niepełnosprawne, sektor pozarządowy, ekonomia społeczna, podmioty ekonomii społecznej	Możliwe uzupełniające działania (lub pokrewne) możliwe będą do realizacji w ramach PO WER 2014-2020 (w szczególności dotyczy to realizowanych w ramach tego programu projektów systemowych). Alternatywą są tutaj z kolei środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.
Rewitalizacja	Brak alternatywnych źródeł finansowania.
Edukacja i opieka nad małym dzieckiem,	Możliwe uzupełniające działania (lub pokrewne) możliwe będą do realizacji w ramach PO WER 2014-2020 (w szczególności dotyczy to

przedszkola	realizowanych w ramach tego programu projektów systemowych). Alternatywą są tutaj z kolei środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.
Szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne, ośrodki szkolno-wychowawcze, edukacja na terenach wiejskich	Możliwe uzupełniające działania (lub pokrewne) możliwe będą do realizacji w ramach PO WER 2014-2020 (w szczególności dotyczy to realizowanych w ramach tego programu projektów systemowych). Alternatywą są tutaj z kolei środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.

Analiza zapisów powyższej tabeli wskazuje, że interwencja w ramach RPO WSL 2014-2020 jest zasadna z punktu widzenia możliwego zastąpienia planowanych działań innymi źródłami wsparcia. Brak jest bowiem alternatywnych programów, które realizowałyby takie samo wsparcie. Z kolei możliwa jest realizacja działań pokrewnych, zbliżonych swoim charakterem (komplementarnych) do tych planowanych w ramach nowego Programu. W największym stopniu dotyczy to interwencji planowanej w ramach Priorytetu I i III Programu, jak również działań zbieżnych z interwencją PO WER 2014-2020. Dwa spośród obszarów nie mają i nie będą miały alternatywnych źródeł finansowania i to zarówno w ujęciu bezpośrednim jak i pośrednim (rewitalizacja oraz degradacja terenów poprzez działalność przemysłową). W pewnym ujęciu dla niektórych działań (w szczególności z zakresu edukacji i infrastruktury edukacyjnej) alternatywą mogą być środki budżetu państwa oraz środki jednostek samorządów terytorialnych.

5.2. Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?

5.2.1. Analiza i ocena związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy zaplanowanymi w ramach programu działaniami i ich produktami a oczekiwanymi rezultatami

Wynikiem analiz są, oprócz poniższych opisów, również diagramy stanowiące aneks do raportu.

PRIORYTET I ('NOWOCZESNA GOSPODARKA')

W ramach priorytetu I **działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby w sposób częściowy**.

Pierwszym wskazanym problemem jest **niedostateczne wyposażenie jednostek w aparaturę naukowo-badawczą i wysoki stopień jej zużycia**. Znajduje on pokrycie w działaniach, bowiem w RPO preferowane będą przedsięwzięcia, które przyczynią się do wsparcia niezbędnej infrastruktury służącej innowacjom i badaniom naukowym kreowanym przez ośrodki naukowe, badawcze, w tym interdyscyplinarne oraz Instytucje Otoczenia Biznesu w zakresie tworzenia i komercjalizacji rozwiązań technologicznych zgodnych z inteligentnymi specjalizacjami województwa.

Poważnym problemem dla rozwoju działalności innowacyjnej oraz badawczo-rozwojowej w Polsce jest **bardzo słaba współpraca** między jednostkami naukowymi i badawczo-rozwojowymi a przedsiębiorstwami. Wskaźnik relacji nakładów na działalność badawczą i rozwojową do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w województwie śląskim jest niski, w 2010 r. wyniósł 0,46%. W celu eliminacji tego problemu zaproponowano wsparcie dla projektów badawczych przyczyniających się do wzrostu innowacyjności gospodarki regionu. Jest to działanie wystarczające pod warunkiem, że **prace badawcze będą miały charakter badań stosowanych i prac wdrożeniowych**.

Kolejne **działanie nie wynika z przeprowadzonej diagnozy**. Chodzi o wsparcie skierowane na stworzenie miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu promocję, popularyzację nauki i innowacji wśród mieszkańców regionu, w szczególności dzieci i młodzieży, a także umożliwiające stymulację zainteresowań naukowych oraz upowszechniające wiedzę w regionie.

Kolejne cztery działania dotyczące wdrożenia własnych lub zakupionych wyników badań naukowych, rozwoju niezbędnej infrastruktury badawczej w przedsiębiorstwach (w tym *living-labs*), wsparcia usług innowacyjnych i projektów dotyczących pozyskania i implementacji innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych wraz z ich promocją – **posiadają poprawnie sporządzoną diagnozę, a problemy są jasno wyartykułowane**.

> Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów wykazała, że planowane działania wynikają z diagnozy. Brak jest jedynie diagnozy sytuacji w kwestii centrum promocji i popularyzacji nauki i innowacji.
>
> Konieczne zatem jest doprecyzowanie tej kwestii w diagnozie bądź usunięcie działania.

W ramach priorytetu I zaplanowane **działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać z **wyjątkiem działania skierowanego na stworzenie miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu promocję, popularyzację nauki i innowacji** wśród mieszkańców regionu, w szczególności dzieci i młodzieży, a także umożliwiającym stymulację zainteresowań naukowych oraz upowszechniającym wiedzę w regionie. Nie odnaleziono wystarczającego potwierdzenia tej potrzeby w literaturze, doświadczeniu, czy wiedzy ekspertów.

Działania, które przyczynią się do realizacji założeń *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020* (RSI) poprzez wsparcie niezbędnej infrastruktury służącej innowacjom i badaniom naukowym kreowanym przez ośrodki naukowe, badawcze, w tym interdyscyplinarne oraz Instytucje Otoczenia Biznesu w zakresie tworzenia i komercjalizacji rozwiązań technologicznych zgodnych z inteligentnymi specjalizacjami województwa – znajdują potwierdzenie nie tylko w samej RSI, ale również w innych dokumentach[16], doświadczeniu i wiedzy ekspertów. Ci ostatni wskazali na konieczność przygotowania diagnozy w tym zakresie – **mapy infrastruktury badawczej województwa śląskiego**.

[16] Ocena wsparcia działalności innowacyjnej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013.

W przypadku wsparcia projektów badawczych przyczyniających się do wzrostu innowacyjności gospodarki regionu – potrzeba tego działania wynika również z dokumentów[17], jak i doświadczenia oraz wiedzy ekspertów. Podobnie jak działanie dotyczące wsparcia stworzenia własnych lub zakupienia wyników badań naukowych.

Z RSI, doświadczenia i wiedzy ekspertów wynikają również działania służące rozwojowi niezbędnej infrastruktury badawczej w przedsiębiorstwach (w tym *living-labs*), wspierające usługi innowacyjne oferowane przez Instytucje Otoczenia Biznesu działające w regionie oraz w ograniczonym zakresie rozwój niezbędnej infrastruktury przyczyniającej się do wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw.

> Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów, wykazała, że proponowane działania są trafne i odpowiadają zdiagnozowanym potrzebom w omawianym obszarze. Warto podkreślić, że potrzeba realizacji zaplanowanych w ramach priorytetu I działań wynika nie tylko z przedstawionej diagnozy, ale również znajdują one potwierdzenie w dokumentach (szczególnie RSI), poprzednich doświadczeniach oraz wiedzy ekspertów. Wyjątkiem w tym zakresie jest działanie zorientowane na centrum promocji i popularyzacji nauki i innowacji, o czym była mowa wcześniej.

W ramach priorytetu I generalna **ocena logiki interwencji jest negatywna** i wymaga przebudowy. Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Analiza logiki priorytetu wykazała, że struktura celów wymaga zmiany – na poziomie celów szczegółowych ale też wskaźników. Wymieszano tutaj podmioty interwencji: IOB/firmy/jednostki naukowe. Nie zdefiniowano potrzeb i wyzwań, działania są ważne i potrzebne, ale nie mają uzasadnienia w zapisach i przyjętych wskaźnikach.

Na **poziomie produktów** sytuacja jest pozytywna – produkty generalnie odpowiadają działaniom z jednym wyjątkiem – centrum popularyzacji nauki i innowacji. Na **poziomie rezultatów** sytuacja przedstawia się gorzej. Rezultaty zostały poprawnie przygotowane w odniesieniu do prac B+R, projektów i wdrożeń. Przy czym można mieć zastrzeżenia co do łączenia ze sobą wsparcia oferowanego przedsiębiorstwom, IOB i jednostkom naukowym, o czym była mowa wyżej. Dla pozostałych produktów brakuje rezultatów lub są one nieadekwatne. Dla przykładu rezultat *„Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu”* nie odzwierciedla celu działań. Bardziej odpowiednie będzie precyzyjne wskazanie, co przedsiębiorstwa uzyskają dzięki wsparciu.

Priorytet I realizuje dwa cele szczegółowe:

Cel 1 *Wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej*

Cel 2 *Zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki*

Zaproponowane działania w dużym stopniu realizują cele powyższych priorytetów.

W ramach priorytetu I wyróżniono kilka czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki wspierające:

- **polityka innowacyjna kraju** (w szczególności aspekty podatkowe) – czynnik wynikający z relacji między władzą centralną a regionem. Czynnik wzmacnia skłonność do prowadzenia działalności B+R;
- **koniunktura gospodarcza** na świecie – czynnik wynikający z sytuacji międzynarodowej;
- rozwój **krajowego systemu wsparcia** usług proinnowacyjnych – czynnik wynikający z relacji między władzą centralną a regionem.

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono jeden czynnik pozytywnie wpływający na efekty:

- zainteresowanie firm prowadzeniem działalności B+R – czynnik wynikający z polityki gospodarczej państwa.

[17] Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013–2020; Juchniewicz M., Grzybowska B., Innowacyjność mikroprzedsiębiorstw w Polsce, Warszawa, 2010; Ocena wsparcia działalności innowacyjnej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013.

Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów, wykazała, że czynniki zewnętrzne, które mogą mieć wpływ na realizację logiki interwencji występują głównie na etapie rozwiązywania problemów przez działania, ale mają rolę wyłącznie ułatwiającą prowadzenie tych procesów.

PRIORYTET II ('CYFROWE ŚLĄSKIE')

W ramach priorytetu II **wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby** z jednym wyjątkiem. Brakuje diagnozy potrzeby wsparcia projektów ukierunkowanych na digitalizację zasobów i treści w celu wzmocnienia procesu cyfryzacji zasobów będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego i/lub lokalnego, jak również utworzenie nowych treści cyfrowych stanowiących element zasobów publicznych. Oczywiście działania takie są niezwykle potrzebne, niemniej warto byłoby **doprecyzować co ma być przedmiotem digitalizacji**.

Analiza wykazała też braki w diagnozie sytuacji w obszarze **aktualnego korzystania przez firmy z technologii ICT** (liczba firm korzystających z komputerów jest niewystarczająca). Tym bardziej, że działania w Programie bezpośrednio do tego nawiązują.

O ile w przypadku działań, które w poprawny sposób odpowiadają na potrzeby, przy odwrotnym postawieniu pytania, luki są znaczące. Okazuje się, że potrzeby przywołane w diagnozie nie znajdują potwierdzenia w proponowanych działaniach. Przy czym wyjaśnić należy, że cześć takiego wsparcia realizowana będzie na poziomie kraju (np. budowa sieci oraz dostępu do Internetu).

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że trzy spośród czterech działań odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby. Brakuje diagnozy digitalizacji zasobów. Dodatkowo, należy pogłębić analizę korzystania firm z TIK i jeżeli tego wymaga sytuacja w województwie, zaplanować działania w tym obszarze.

Analiza wykazała również, że nie wszystkie potrzeby znalazły swoje odzwierciedlenie w proponowanych działaniach, należy więc uzupełnić zapisy RPO o brakujące rodzaje działań lub wyjaśnić decyzję dotyczącą rezygnacji z realizacji działań tego typu. Brakuje bowiem działań dotyczących zwiększania dostępu do Internetu dla firm i osób wykluczonych cyfrowo, a także działań informacyjno-szkoleniowych.

W ramach priorytetu II można stwierdzić w stosunku do całości zapisów programu, że zaplanowane **działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakim mają przeciwdziałać. Wynikają one zarówno z dokumentów, jak i dotychczasowych doświadczeń, a także zostały potwierdzone przez ekspertów biorących udział w badaniu. Stąd pomimo drobnych niedociągnięć, które powinny zostać zweryfikowane i poprawione, plan interwencji w obszarze społeczeństwa informacyjnego oceniono jako wysoce adekwatny do potrzeb rozwojowych województwa. Istotnym aspektem realizacji priorytetu II jest także spójność proponowanych rozwiązań z dokumentami o charakterze strategicznym. W szczególności wśród dokumentów, które sygnalizują potrzebę realizacji poszczególnych działań są dokumenty szczebla europejskiego[18], strategie z poziomu krajowego[19] jak i regionalnego[20].

Działanie dotyczące tworzenia usług publicznych w postaci cyfrowej, a także rozwiązania teleinformatyczne oraz budowa publicznych punktów dostępu do Internetu – wynikają ze wskazanych dokumentów na każdym poziomie.

Wsparcie projektów w zakresie inwestycji w rozwiązania teleinformatyczne służące rozwojowi przedsiębiorstwa, a w szczególności rozwojowi produktów i usług opartych na TIK – wynika z dokumentów szczebla krajowego i regionalnego.

Najbardziej problematyczna jest kwestia digitalizacji zasobów. Samo działanie wynika z zapisów Strategii Kierunkowej Rozwoju Informatyzacji Polski do roku 2013, jednakże **brak jest literatury potwierdzającej sam fakt konieczności wsparcia digitalizacji zasobów**.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że proponowane działania są trafne gdyż znajdują potwierdzenie w dokumentach, poprzednich doświadczeniach oraz wiedzy ekspertów.

Powyżej wskazane niedoskonałości dotyczące braku diagnozy w przypadku jednego działania – przekładają się na ocenę całej logiki. W ramach priorytetu II brakuje trzech działań, które realizowałyby potrzeby zapisane w diagnozie.

[18] Europejska agenda cyfrowa.
[19] Strategia Kierunkowa Rozwoju Informatyzacji Polski do roku 2013.
[20] Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2015.

W przypadku produktów brakuje wskaźników opisujących stworzone publiczne punkty dostępu do Internetu oraz wskaźnika produktu dotyczącego digitalizacji zasobów (np. w postaci liczby zdigitalizowanych zasobów). Co więcej, obecny rezultat tego działania (*'Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych'*) nie jest rezultatem, a raczej produktem (powstaje w trakcie realizacji projektu). Rezultatem byłby natomiast wskaźnik związany np. z liczbą użytkowników zdigitalizowanych zasobów. Logika interwencji tj. powiązanie produktów i ich rezultatów wymaga więc dopracowania.

W przypadku rezultatów trudno mówić o logice powiązań z produktami – lub z drugiej strony wpływowi na realizację celów priorytetu, bowiem po przeniesieniu obecnego rezultatu dotyczącego pojemności zdigitalizowanych zasobów – **w priorytecie w ogóle nie ma wskaźników na tym poziomie**. Dlatego proponuje się ewentualnie wprowadzenie dodatkowych wskaźników rezultatu odpowiadających poszczególnym działaniom, przy czym należy zauważyć, że nie jest to warunek obligatoryjny a jedynie dodatkowa propozycja względem istniejącego katalogu wskaźników. Są to wskaźniki spoza listy WLWK a potencjalnym uzasadnieniem jest tutaj lepsze dopasowanie wskaźników do planowanej interwencji. Mogą to być przykładowo następujące wskaźniki:

- liczba użytkowników usług publicznych on-line,
- liczba użytkowników punktów dostępowych,
- wzrost liczby klientów wspartych przedsiębiorstw dzięki realizacji projektów,
- liczba użytkowników zdigitalizowanych zasobów.

Priorytet realizuje dwa cele szczegółowe:

Cel 1 *Zwiększenie poziomu dostępności i wykorzystania publicznych usług cyfrowych w regionie*

Cel 2 *Zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP*

Warto zwrócić uwagę, że cele te nie zostały poprawnie określone. Przede wszystkim w cel 1 słabo wpisuje się działanie dotyczące tworzenia publicznych punktów dostępu do Internetu (brakuje bezpośredniego przekonania, że takie punkty wpłyną na zwiększenie korzystania z usług publicznych on-line).

Po drugie, nie jest możliwe obecnie przyporządkowanie działania dotyczącego digitalizacji zasobów któremukolwiek z celów. W tym względzie działanie to nie jest adekwatne do celów – i przez to nieskuteczne.

Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że oprócz niedostosowania działań do diagnozy, logika interwencji w zakresie adekwatności produktów do zaplanowanych działań nie jest adekwatna. Wymagane jest dodania dwóch wskaźników (i przeniesienia wskaźnika rezultatu na ten poziom). Modyfikacji wymagają również wskaźniki związane z rezultatami, które mogą zostać osiągnięte w ramach działań i ich produktów. Związane jest to z uzupełnieniem wszystkich czterech wskaźników rezultatu.

W ramach priorytetu II wyróżniono szereg czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące trzy czynniki:

- **regulacje prawne** w obszarze niektórych e-usług (np. brak - do niedawna - możliwości administrowania on-line zasobami medycznymi) – czynnik utrudniający wynikający z relacji miedzy władzą centralną a regionem,
- **koszty realizacji przedsięwzięć** – czynnik utrudniający wynikający z obiektywnych przesłanek, w szczególności z kosztochłonności wykorzystywanych technologii,
- **zainteresowanie wykorzystaniem e-usług**, także o charakterze publicznym (popyt na e-usługi) – czynnik utrudniający wynikający z przyzwyczajeń ludzi do wykorzystywania tradycyjnych form dostarczania usług.

Nie wyróżniono innych czynników wpływających na realizację działań priorytetu, w tym na poziomie produktów i rezultatów. Dotyczy to zarówno liczby przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie, liczby udostępnionych usług publicznych, jak i liczby zdigitalizowanych utworów publicznych udostępnionych on-line.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że mogą wystąpić czynniki utrudniające rozwiązywanie problemów przez działania wynikające z uregulowań prawnych, kosztów przedsięwzięć, a także z przyzwyczajeń ludzi.

PRIORYTET III ('WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP')

W ramach priorytetu III **działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby w sposób częściowy**.

Działanie dotyczące wsparcia projektów dotyczących pozyskania i implementacji innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych wraz z ich promocją – **posiada poprawnie sporządzoną diagnozę, a problemy są jasno wyartykułowane**.

Działanie dotyczące ponownego wykorzystania terenów typu *brownfield* (kompleksowego uzbrojenia terenów pod inwestycje wraz z ich promocją) wynika ze znacznej degradacji terenu, w szczególności na obszarach o długotrwałej działalności przemysłów silnie wpływających na środowisko i przestrzeń. Powierzchnia terenów zdegradowanych wymaga podjęcia wielokierunkowych działań w celu stworzenia warunków dla realizacji nowych funkcji m.in. gospodarczych. Jednakże należy pamiętać, że **to działanie niesie ze sobą wiele zagrożeń**. Dotychczasowe doświadczenia wskazują raczej na zainteresowanie terenami typu *greenfield* niż *brownfield*, a co za tym idzie, może być ograniczony popyt na tego typu tereny.

Pozostałe działania zapisane w priorytecie **nie mają postawionej diagnozy i nie przytoczono argumentów na istnienie problemów do rozwiązania** (chociaż praktyka pokazuje, że wiele z nich ma miejsce w województwie). W ramach Programu przewiduje się wsparcie MSP z branży turystycznej przyczyniające się do rozwoju gospodarczego regionu poprzez wykorzystanie walorów turystycznych, potencjału turystycznego i kulturowego oraz wysokich walorów krajobrazowo-przyrodniczych regionu. Mimo braku diagnozy, z wywiadów wynika, że takie działanie jest potrzebne – przede wszystkim w subregionie południowym i północnym województwa.

Kolejnym działaniem, które nie jest oparte na diagnozie, jest rozwój istniejących inkubatorów przedsiębiorczości. Generalnie analiza literatury wskazuje na konieczność wspierania tego typu przedsięwzięć, niemniej jednak nie ma pewności, czy jest ono niezbędne w województwie śląskim. Zdają się to również potwierdzać zapisy Strategii rozwoju województwa.

Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku wsparcia rozwoju klastrów regionalnych i lokalnych przyczyniającego się do wzmocnienia współpracy pomiędzy jego członkami, jak również umacnianiu pozycji klastra i jego członków na arenie międzynarodowej. Dotychczasowe **doświadczenia w województwie śląskim nie są najlepsze jeśli chodzi o wspieranie działalności klastrów o czym świadczą liczne opinie wyrażone podczas wywiadów i warsztatów**. Niemniej samo działanie jest potrzebne. Równie potrzebne jest działanie zmierzające do rozwoju istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu, przyczyniających się do zwiększenia konkurencyjności MŚP. Jednak brak diagnozy uniemożliwia odniesienie się do konkretnych przedsięwzięć planowanych w ramach RPO.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu wykazała, że w przypadku kilku działań brakuje diagnozy i nie wskazano problemów, które mają one rozwiązać. Brak diagnozy dotyczy działań związanych ze wsparciem MŚP z branży turystycznej, rozwoju inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów, wykorzystania terenów typu *brownfield* oraz rozwoju istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu.
>
> Konieczne zatem jest w tym zakresie doprecyzowanie tych kwestii w diagnozie bądź usunięcie działań, które nie wynikają z materiału analitycznego przygotowanego na potrzeby programowania interwencji.

W ramach priorytetu III zaplanowane **działania odnoszą się do istniejących** problemów. W niektórych przypadkach (klastry) nie odnaleziono jednak wystarczającego potwierdzenia tej potrzeby w literaturze, doświadczeniu, czy wiedzy ekspertów.

Projekty koncentrujące się na pozyskaniu i implementacji innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych wraz z ich promocją powinny być zgodne z RSI, ale ich realizacja wynika z innych dokumentów[21], poprzednich doświadczeń oraz wiedzy eksperckiej.

Wsparcie dla przedsiębiorstw z branży turystycznej nie jest opisane w diagnozie, ale wynika z doświadczeń z wdrażania RPO WSL 2007-2013, a także jest wskazywane przez ekspertów.

Projekty przyczyniające się do rozwoju przedsiębiorczości poprzez rozwój istniejących inkubatorów przedsiębiorczości wynikają z trzech źródeł: dokumentów[22], doświadczeń i wiedzy ekspertów. Podobne oparcie mają działania zmierzające do rozwoju istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu, przyczyniających się do zwiększenia konkurencyjności MŚP[23].

[21] Ocena wsparcia udzielonego przedsiębiorcom w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województw Śląskiego na lata 2007-2013; Juchniewicz M., Grzybowska B., Innowacyjność mikroprzedsiębiorstw w Polsce, Warszawa, 2010; Ocena wsparcia działalności innowacyjnej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013

[22] Publikacje PARP z serii Raport o stanie sektora MSP (w tym za rok 2012), analiza potencjału sektora mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce w ujęciu ogólnopolskim i regionalnym na podstawie danych GUS i Eurostatu; Przedsiębiorczość w Polsce, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, sierpień 2012.

[23] Wynika to z dokumentu: Przedsiębiorczość w Polsce, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, sierpień 2012.

Zastrzeżenia odnośnie wsparcia klastrów wynikają z raportu PARP[24], doświadczeń i wiedzy ekspertów.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że proponowane działania, za wyjątkiem kilku wskazanych wcześniej, są trafne i odpowiadają zdiagnozowanym potrzebom w omawianym obszarze i są właściwe z punktu widzenia tego obszaru. Warto podkreślić, że potrzeba realizacji zaplanowanych w ramach priorytetu III działań wynika nie tylko z przedstawionej diagnozy, ale również znajdują one w znacznej części potwierdzenie w dokumentach (szczególnie RSI), poprzednich doświadczeniach oraz wiedzy ekspertów.

W ramach priorytetu III generalna **ocena logiki interwencji jest negatywna** i wymaga przebudowy. Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Analiza logiki obu priorytetów wykazała, że struktura celów wymaga zmiany – na poziomie celów szczegółowych ale też wskaźników (podobnie jak w Priorytecie I także tutaj wymieszano wszystkie podmioty interwencji ze sobą: IOB/firmy/jednostki naukowe).

Na **poziomie produktów** sytuacja jest pozytywna – produkty generalnie odpowiadają działaniom.

Na **poziomie rezultatów** sytuacja przedstawia się gorzej, m.in. można mieć zastrzeżenia co do łączenia ze sobą wsparcia oferowanego przedsiębiorstwom, IOB i jednostkom naukowym. Dla pozostałych produktów brakuje rezultatów lub są one nieadekwatne. Rezultat dotyczący innowacji produktowych jest nieadekwatny do działania, w którym zamierza się wspierać wszystkie rodzaje innowacji, nie tylko ten jeden. Na diagramie dotyczącym Logiki interwencji priorytetu III zaproponowano nowe wskaźniki rezultatu. Są to wskaźniki spoza listy WLWK a potencjalnym uzasadnieniem jest tutaj lepsze dopasowanie wskaźników do planowanej interwencji.

Priorytet III realizuje trzy cele szczegółowe:

Cel 1 *Wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*

Cel 2 *Wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie*

Cel 3 *Wzmocnienie Instytucji Otoczenia Biznesu*

Zaproponowane działania w różnym stopniu realizują cele priorytetu. Najsłabsze znaczenie dla realizacji celów ma działanie związane z przygotowywaniem terenów typu *brownfield*. Podobnie, działanie dotyczące wsparcia klastrów średnio będzie realizować cele osi III. Średnie znaczenie będzie miało również wsparcie przedsiębiorstw z branży turystycznej, głównie z powodu wsparcia jednej z branż, a także, co wskazano wyżej, wsparcia obszarowego. Można przy tej okazji zadać również pytanie, dlaczego wspierana jest jedna branża przedsiębiorstw i dlaczego wsparciem nie są objęte np. branże związane z inteligentnymi specjalizacjami województwa (np. branża ICT, branża medyczna, itd.)?

W ramach priorytetu III wyróżniono kilka czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki wspierające:

- **polityka innowacyjna kraju** (m.in. aspekty podatkowe, wsparcie systemowe działalności innowacyjnej, itd.) – czynnik wynikający z relacji między władzą centralną a regionem. Wpływ polityki innowacyjnej kraju może mieć charakter wzmacniający podejmowanie aktywności innowacyjnej przez przedsiębiorstwa czy klastry;
- **koniunktura gospodarcza** na świecie – czynnik wynikający z sytuacji międzynarodowej;
- rozwój **krajowego systemu wsparcia** usług proinnowacyjnych – czynnik wynikający z relacji między władzą centralną a regionem.

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono jeden czynnik o pozytywnym charakterze:

- zainteresowanie firm prowadzeniem działalności innowacyjnej – czynnik wynikający z polityki gospodarczej państwa.

> Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów, wykazała, że czynniki zewnętrzne, które mogą mieć wpływ na realizację logiki interwencji występują głównie na etapie rozwiązywania problemów przez działania, ale mają rolę wyłącznie ułatwiającą prowadzenie tych procesów.

PRIORYTET IV ('EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA')

[24] Klastry w województwie śląskim, PARP, Warszawa, 2011.

W ramach priorytetu IV **działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby w dużym stopniu**. Głównym problemem wskazanym w diagnozie jest wysoki poziom emisji antropogenicznej zanieczyszczeń powietrza. Ten rodzaj emisji koncentruje się na trzech poziomach – emisji przemysłowej, z sektora bytowego oraz związanej z komunikacją. Zaplanowane w programie działania odnoszą się w różnym stopniu właśnie do tych trzech aspektów funkcjonowania gospodarki. W szczególności zwraca się uwagę na działanie związane ze wzrostem efektywności energetycznej oraz wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych, które mogą w realny sposób wpłynąć na zmniejszenie sprzedaży energii cieplnej, zużycia gazu i energii elektrycznej. W oczywisty sposób przyczyni się to również do rozwoju tej dziedziny energetyki, która wykorzystuje odnawialne źródła energii. Dlatego umacniane w ramach programu trendy związane z odpowiedzialnością i świadomością ekologiczną w ramach trzech wskazanych wcześniej obszarów emisji antropogenicznej pozwolą na uzyskanie długotrwałych efektów. Z kolei wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego może doprowadzić do zwiększenia liczby pasażerów komunikacji miejskiej, choć jak zauważono w projekcie RPO, odsetek obsłużonych pasażerów w regionie jest – po województwie mazowieckim – największy w kraju. Istotniejsze z punktu widzenia wskazanego problemu jest sukcesywne zastępowanie taboru komunikacyjnego rozwiązaniami pozwalającymi na zmniejszenie zanieczyszczeń związanych z komunikacją, co przy jednoczesnym wzroście liczby pasażerów, pozwoli na osiągnięcie zakładanych celów.

Działania zaplanowane do realizacji pomogą również **rozwiązać niektóre ze zdiagnozowanych problemów w zakresie ochrony powietrza** – emisji antropogenicznej, z działalności przemysłowej, z sektora bytowego i transportu. Pierwsze z nich może również przyczynić się do zmniejszenia przekroczeń dopuszczalnych poziomów pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu obserwowanych w ostatnich latach w niektórych stacjach pomiarowych.

Biorąc pod uwagę projekty realizowane w ramach działania związanego ze wzrostem efektywności energetycznej oraz wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych należy zwrócić uwagę, że **w mniejszym stopniu może się ono przyczynić do redukcji emisji gazów i pyłów z zakładów** szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza[25] (dane o emisji z tych źródeł podane są w diagnozie). W przypadku **likwidacji „niskiej" emisji „wysoka" emisja (z elektrowni) może się nawet zwiększyć**.

W programie **nie ma działań (projektów), które miałyby bezpośredni wpływ na zwiększenie ilości zanieczyszczeń zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających** (dane charakteryzujące to zagadnienie znajdują się w diagnozie). Takie wsparcie powinno zostać uwzględnione, należy jednak zauważyć, że są to przedsięwzięcia podejmowane „u końca rury" (czyli koncentrujące się na już wytworzonych zanieczyszczeniach), natomiast program przewiduje likwidację zanieczyszczeń powietrza „u źródła", np. dzięki rozwojowi infrastruktury służącej do produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Poza tym projekty związane z instalacją urządzeń oczyszczających mogą być realizowane z poziomu krajowego (w zależności od ostatecznej wersji linii demarkacyjnej).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że w dużym stopniu zaplanowane działania odpowiadają na zdiagnozowane i opisane w RPO WSL potrzeby, przy czym problematyczne kwestie dotyczą dwóch działań. Po pierwsze ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z transportu miejskiego może zależeć m.in. od rodzaju wspieranych środków komunikacji miejskiej i od zachowań mieszkańców (m.in. rezygnacji z samochodów na rzecz korzystania z komunikacji miejskiej czy rowerów). Po drugie, powodzenie działań polegających na redukcji emisji gazów i pyłów z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (dane o tych emisjach zawarte są w diagnozie) zależy od tego, ile zakładów zaliczanych do tej kategorii uzyska wsparcie.

W ramach pierwszego działania zaplanowanego do realizacji w priorytecie IV przewiduje się wzrost efektywności energetycznej oraz wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych. **Potrzeba lepszego wykorzystania energii jest powszechnie akceptowalna. Poprawa wykorzystania energii oznacza mniejsze wykorzystanie ograniczonych zasobów paliw pierwotnych, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i innych zanieczyszczeń przypadających na wytworzenie określonego produktu**[26].

Działanie to zakłada również wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, a więc tych źródeł, które mają tę szczególną właściwość, że nie zużywają się w procesie ich użytkowania, a ich wykorzystanie nie zubaża przyszłych pokoleń w zasoby

[25] Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza to tzw. punktowe źródła emisji zanieczyszczeń, do których zaliczono wszystkie jednostki organizacyjne ustalone przez ówczesnego Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40 z późn. zmianami). Ustalona w ten sposób zbiorowość jednostek sprawozdawczych (zakładów) utrzymywana jest corocznie, co m.in. zapewnia zachowanie ciągłości i porównywalności wyników badania. Zbiorowość ta może być powiększona jedynie w szczególnych wypadkach, np. o jednostki nowouruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń. Należy podkreślić, że wyniki tego badania nie charakteryzują całkowitej emisji zanieczyszczeń powietrza, lecz dotyczą sektora energetyczno-przemysłowego decydującego o skali i strukturze emisji (60-70%). *Ochrona środowiska 2012*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012, s. 212.

[26] G. Błajszczak, *Efektywność energetyczna – przegląd przepisów i norm*, 2011, nr 10, s. 597.

energetyczne[27]. Zastępując paliwa kopalne, OZE mogą być wykorzystane do ograniczenia emisji zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych. Do wzrostu produkcji energii ze źródeł odnawialnych mogą przyczynić się rodzaje projektów przewidzianych do wsparcia. Przykładem takich przedsięwzięć są wskazane w projekcie szczegółowego opisu priorytetów projekty typu „słoneczne gminy," polegające na zakupie i montażu kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych indywidualnych właścicieli gospodarstw domowych. Takim projektem jest realizowany w wybranych gminach województwa mazowieckiego projekt „Słoneczne gminy Wschodniego Mazowsza – energia solarna energią przyszłości", zakładający zakup i montaż 1396 kolektorów słonecznych Realizacja projektu w czterech gminach województwa mazowieckiego ma pozwolić na zaoszczędzenie 520 ton węgla rocznie[28]. **Odnawialne źródła energii zlokalizowane blisko odbiorcy mogą znacznie poprawić efektywność wykorzystania energii** (generacja rozproszona)[29].

Priorytet zakłada także likwidację niskiej emisji, czyli tej która pochodzi z niewielkich kotłowni i palenisk domowych, w których spalanie węgla odbywa się w nieefektywny sposób (np. węglem, który ma niskie parametry grzewcze)[30] czy też stosowane jest współspalanie odpadów komunalnych. Sprawność energetyczna takich instalacji jest niska, czego skutkiem jest nadmierne zużycie węgla, wyższe aniżeli wynika to z zapotrzebowania na energię w tych źródłach[31]. Do sposobów ograniczania niskiej emisji można zaliczyć zastępowanie źródła ciepła na sprawniejsze, dzięki czemu zmniejsza się zużycie energii pierwotnej paliw lub poprzez podłączenie obiektu do sieci systemu ciepłowniczego[32]. Ciepło systemowe ma być zdaniem ekspertów znakomitym rozwiązaniem służącym ograniczaniu niskiej emisji.

Przy dofinansowaniu zabiegów służących ograniczeniu niskiej emisji należy wybierać te, które będą **działaniami kompleksowymi i rzeczywiście będą przyczyniać się do ograniczenia zużycia energii** oraz **spadku emisji gazów cieplarnianych**. Należy zauważyć, że te zabiegi mogą przyczynić się również do ograniczenia innych zanieczyszczeń gazowych i pyłowych (np. dwutlenku siarki, tlenku węgla, sadzy)[33].

Projekty polegające na termomodernizacji budynków mieszkalnych oraz użyteczności publicznej będą jednym ze sposobów ograniczenia zapotrzebowania na energię wykorzystywaną do ogrzewania budynków oraz redukcji emisji dwutlenku węgla do atmosfery[34]. Poprawę efektywności energetycznej i zmniejszenie emisji zanieczyszczeń można również osiągnąć stosując odnawialne źródeł energii w budownictwie. W strategii rozwoju kraju 2020 zauważa się, że zastosowanie dostępnych i sprawdzonych technologii w zakresie **termomodernizacji budynków** i **sieci ciepłowniczych**, może spowodować **oszczędności w końcowym zużyciu energii cieplnej rzędu 15-35%** w stosunku do stanu sprzed modernizacji obiektu[35].

Wsparcie w zakresie instalacji efektywnego energetycznie oświetlenia można uzasadnić m.in. tym, że znaczną część energii w gminach i pochłania właśnie oświetlenie – dróg, ulic czy miejsc publicznych. **Modernizacja oświetlenia (polegająca np. na zastosowaniu technologii LED w oświetleniu ulicznym) może zmniejszyć koszty zużycia energii elektrycznej nawet o połowę (świadczą o tym np. doświadczenia gminy Trzebielino w województwie pomorskim[36]). W Oslo dzięki 10 tys. inteligentnym latarniom ulicznym zmniejsza się emisję CO_2 o 1440 ton rocznie, a zużycie energii o 70%**[37].

Przewidywane wsparcie dotyczy również **źródeł kogeneracyjnych**. W literaturze wskazuje się, że zaletą kogeneracji jest dużo większa sprawność ogólna łącznej produkcji energii elektrycznej i ciepła, w porównaniu z procesami rozdzielonymi[38]. Skojarzone wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej, przy zwiększonej sprawności, przynosi (wymierne) korzyści w postaci zmniejszenia zużycia paliwa, a także obniżenia emisji gazów i lotnych pyłów do atmosfery[39].

---

[27] W. Jabłoński, J. Wnuk, *Zarządzanie odnawialnymi źródłami energii. Aspekty ekonomiczno-techniczne*, Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Sosnowiec 2009, s. 48.

[28] http://rpo.mazowia.eu/aktualnosci/plock-blonie-kobylka-ostrow-mazowiecka-oraz-przesmyki-z-dofinansowaniem-unijnym.html?selectMonth=2013-11.

[29] Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa do 2020 r., Projekt z dnia 28 czerwca 2012 r., Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2012.

[30] *Stan środowiska w Polsce. Sygnały 2011*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2011, s. 16; P. Daniszewski, *Dynamika stężenia wybranych składników chemicznych w opadach atmosferycznych na terenie miasta Szczecin*, „International Letters of Chemistry, Physics and Astronomy" 2012, Vol. 5, s. 85.

[31] K. Kubica, *Efektywne i przyjazne środowisku źródła ciepła – ograniczenie niskiej emisji. Poradnik*, Polski Klub Ekologiczny, Katowice 2007, s. 4.

[32] J. Piszczek, A. Osicki, P. Kukla, *Programy ochrony powietrza programy poprawy jakości powietrza programy ograniczania niskiej emisji. Sposoby obliczania stanu wyjściowego i efektu ekologicznego*, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, Katowice 2010, s. 8 i 10.

[33] Zob. np. Program ograniczenia niskiej emisji na terenie gminy Gaszowice, Gaszowice 2009.

[34] R. Stachniewicz, *Uwzględnienie efektu ekologicznego przy ocenie efektywności docieplenia ścian zewnętrznych budynku jednorodzinnego*, „Materiały Budowlane" 2011, nr 3, s. 93.

[35] Strategia Rozwoju Kraju 2020, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012 r.

[36] *Nowoczesne oświetlenie na Kaszubach. Pierwsze w Polsce*, „Gazeta Kaszubska" z 30.11.2012 r., http://www.gazetakaszubska.pl/37655/nowoczesne-oswietlenie-na-kaszubach-to-pierwsza-wies-w-polsce.

[37] Zarządzanie zmianą gospodarczą. Berlin, Oslo, Londyn, Melbourne w wyścigu o niską emisję i efektywność energetyczną. Inspiracje dla Warszawy i Mazowsza, Stowarzyszenie doradców gospodarczych Pro-Akademia, s. 18.

[38] T. Motowidlak, *Istota skojarzonego wytwarzania energii elektrycznej na rynkach krajów Unii Europejskiej*, „Energetyka" 2007, nr 6, http://www.cire.pl/pliki/2/istota_skojarzonego.pdf.

[39] W. Lewandowski, *Proekologiczne odnawialne źródła energii*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 2007, s. 39-48.

Wsparcie **niskoemisyjnego transportu** (drugie działanie realizowane w ramach IV priorytetu) wpisuje się w cel zakładający przekształcenie UE w konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną (*low carbon economy*). Cel ten zakłada ograniczenie wewnętrznych emisji do 2050 r. o 80% w porównaniu z ich poziomem z 1990 r.[40] W Unii Europejskiej transport drogowy jest źródłem ok. 20% emisji dwutlenku węgla.

W Rezolucji Parlamentu Europejskiego stwierdza się, że zwiększanie udziału transportu publicznego jest najbardziej opłacalnym i najskuteczniejszym sposobem zmniejszenia całkowitej wielkości emisji CO_2 pochodzących z transportu pasażerskiego[41]. O tym, że inwestycje w proekologiczny transport publiczny przynoszą redukcję emisji gazów cieplarnianych i zmniejszone zużycie energii świadczą doświadczenia Londynu. Używane w tym mieście autobusy o napędzie hybrydowym redukują zużycie paliwa o 30% i obniżają emisję CO_2 o 30%[42].

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaplanowane w programie rodzaje działań (rodzaje interwencji) zostały właściwie dobrane pod kątem problemu, który mają rozwiązać. Proponujemy jednak włączyć do zakresu Programu działanie związane z wypracowaniem bardziej efektywnych form pozyskiwania energii z węgla, a cały proces likwidacji niskiej emisji powinien być procesem dalece zintegrowanym i koordynowanym. Z kolei w przypadku niskoemisyjnego transportu miejskiego proponujemy wprowadzenie zmian. Zapisy dotyczące zakupu taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego powinny zostać przeformułowane, tak aby wsparcie koncentrowało się na zakupie taboru niskoemisyjnego (np. napędy: elektryczny, hybrydowy). To samo dotyczy tej części zadania, która odnosi się do modernizacji posiadanego taboru transportu publicznego. Zwiększenie liczby dostępnych jednostek taboru komunikacji miejskiej umożliwi nie tylko przewiezienie większej liczby pasażerów, ale bezpośrednio przyczyni się do redukcji emisji gazów cieplarnianych. Wsparcie do zakupu nowego taboru powinno być powiązane ze szkoleniami kierowców zawodowych w zakresie tzw. *ekojazdy*.

Analiza zapisów priorytetu IV potwierdza, że **zaplanowane działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby, a jednocześnie przyczynią się do osiągnięcia wskazanych w programie produktów i rezultatów**. Przewidziane w programie produkty i rezultaty powinny zostać jednak zmodyfikowane.

Produkt „Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych" powinien być potraktowany – zgodnie ze Wspólną Listą Wskaźników Kluczowych (WLWK 2014) – jako rezultat (przy czym zapis w programie należy poprawić, tak aby było jasne, że chodzi o różne gazy cieplarniane wyrażone w tonach ekwiwalentu dwutlenku węgla, a nie tylko o dwutlenek węgla). Zapisany w projekcie RPO rezultat „Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów" został usunięty ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK 2014).

Działaniu związanemu z efektywnością energetyczną i odnawialnymi źródłami energii powinny odpowiadać produkty:

- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków,
- Liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii,
- Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną,
- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE,
- Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE,
- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE,
- Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE[43].

Tym produktom odpowiadaj następujące rezultaty:

- Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych
- Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej w wyniku realizacji projektów,
- Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów,
- Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych,
- Spadek zużycia energii elektrycznej przez wsparte przedsiębiorstwa

[40] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. (KOM(2011) 112 wersja ostateczna).

[41] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2007 r. w sprawie wspólnotowej strategii na rzecz zmniejszenia emisji CO2 pochodzących z samochodów osobowych i lekkich pojazdów dostawczych (2007/2119(INI))

[42] Zarządzanie zmianą gospodarczą. Berlin, Oslo, Londyn, Melbourne w wyścigu o niską emisję i efektywność energetyczną. Inspiracje dla Warszawy i Mazowsza, Stowarzyszenie doradców gospodarczych Pro-Akademia, s. 23.

[43] Pozostałymi produktami, zgodnie z WLWK mogą być: Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie, Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje, Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw, Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje), Liczba wybudowanych instalacji do produkcji biokomponentów, Liczba wybudowanych instalacji do produkcji biopaliw, Liczba wybudowanych zakładów produkujących urządzenia do produkcji biokomponentów/biopaliw, Liczba zmodernizowanych zakładów produkujących urządzenia do produkcji biokomponentów/biopaliw.

- Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej[44].

W przypadku działania związanego z niskoemisyjnym transportem miejskim przewidzianym w projekcie programu produktom[45] (liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej oraz liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych) nie przyporządkowano żadnych rezultatów. Tymi rezultatami będą:

- Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych. Wydaje się jednak, że wartość tego wskaźnika może być trudna do ustalenia, zwłaszcza dla projektów związanych z budową zintegrowanych węzłów przesiadkowych.
- Liczba samochodów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych obiektach „Park&Ride". Wskaźnik ten będzie miał jednak ograniczone zastosowanie – jedynie do węzłów przesiadkowych typu „Park&Ride"[46].

> Przewidziane w programie produkty i rezultaty powinny zostać zmodyfikowane.

Należy zauważyć, że w przypadku projektów służących likwidacji „niskiej emisji" należy raczej oczekiwać redukcji nie tylko gazów cieplarnianych, ale **również innych zanieczyszczeń powietrza**, jak np. pyły. Takiego **produktu jednak nie przewidziano w Programie**, mimo, że potrzebę zmniejszenia emisji z sektora bytowego czy też ograniczenia przypadków przekroczeń dopuszczalnych poziomów pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu została zauważono w diagnozie.

Wydaje się, że produkt polegający na liczbie zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej nie uwzględnia (przynajmniej w swoje nazwie) tego, że chodzi o takie środki transportu, które można uznać za niskoemisyjne czy „czyste". Wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego ma bowiem przynieść dwa produkty: zakupione/zmodernizowane jednostki taboru komunikacji oraz zintegrowane węzły przesiadkowe.

> W produkcie polegającym na liczbie zakupionych / zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej należy uwzględnić, że chodzi o takie środki transportu, które można uznać za niskoemisyjne czy „czyste".

Między działaniami a produktami istnieje bezpośredni związek logiczny: w ramach działań przewidziane są tylko dwa rodzaje projektów: zakup taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego oraz budowa, przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike). Zgodnie z projektem szczegółowego opisu priorytetów w ramach projektów związanych z budową infrastruktury kwalifikować się będą wyłącznie przedsięwzięcia związane z kompleksową budową i przebudową zintegrowanych węzłów przesiadkowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą związaną z transportem zbiorowym (nie jest możliwa realizacja przedsięwzięć związanych z budową/przebudową pojedynczego obiektu infrastrukturalnego).

W ramach priorytetu IV **zaplanowano tylko jeden rezultat**: zaoszczędzoną energię pierwotną w wyniku realizacji projektów (usunięty z WLWK 2014). Zmniejszenie zużycia nośników energii pierwotnej (węgla, gazu, ropy) może być oczywiście wynikiem podejmowania działań, które w założeniu mają spowodować spadek emisji gazów cieplarnianych. Takim działaniem jest zwłaszcza rozwój OZE, choć należy zaznaczyć, że **możliwość zastąpienia na szerszą skalę energetyki konwencjonalnej energetyką niekonwencjonalną jest dość ograniczona**. Poza tym, odchodzenie od energetyki konwencjonalnej (opartej głównie na węglu) jest w Polsce, a zwłaszcza w województwie śląskim sprawą kontrowersyjną i może prowadzić do niekorzystnych skutków społeczno-gospodarczych.

Zaoszczędzona energia pierwotna w wyniku realizacji projektów może być też skutkiem dwóch pozostałych produktów – zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji oraz zintegrowanych węzłów przesiadkowych (choć jak wynika ze szczegółowego opisu priorytetów dotyczą one działania związanego ze wsparciem niskoemisyjnego transportu, któremu nie przypisano rezultatu).

[44] Pozostałymi rezultatami, zgodnie z WLWK, mogłyby być: Spadek zużycia wody przez wsparte przedsiębiorstwa oraz Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach.

[45] Innymi produktami mogłyby być, zgodnie z WLWK, mogłyby być Całkowita długość nowych lub ulepszonych linii tramwajowych i linii metra, Pojemność zakupionego lub zmodernizowanego taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej, Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów, Liczba wybudowanych obiektów „Park&Ride", Liczba miejsc postojowych w wybudowanych obiektach „Park&Ride", Liczba miejsc postojowych w wybudowanych obiektach „Park&Ride" dla osób niepełnosprawnych, Liczba wybudowanych obiektów „Bike&Ride", Liczba stanowisk postojowych w wybudowanych obiektach „Bike&Ride", Długość wybudowanych lub zmodernizowanych sieci trolejbusowych, Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych, Długość dróg, na których zainstalowano inteligentne systemy transportowe, Liczba budynków wybudowanych z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego, Liczba budynków przebudowanych z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego.

[46] Innymi rezultatami mogłyby być, zgodnie z WLWK, Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej w wyniku realizacji projektów oraz Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów.

Obecny produkt (spadek emisji gazów cieplarnianych [CO_2]) należy przenieść do wskaźników rezultatu.

Priorytet realizuje trzy cele szczegółowe:

Cel 1 Poprawa efektywności produkcji i zużycia energii

Cel 2 Wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł

Cel 3 Wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego

Zaplanowany rezultat (ilość zaoszczędzonej energii) w dłuższej perspektywie **przyczyni się przede wszystkim do osiągnięcia celu 1**. Rezultat sformułowany jako *„zaoszczędzona energia pierwotna w wyniku realizacji projektów"* może w długim czasie przyczynić się do osiągnięcia tego celu interwencji, który zakłada, że województwo śląskie będzie **regionem o wysokiej jakości życia** opierającym się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie; atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni. Spadkowi zużycia surowców energetycznych towarzyszyć będzie mniejsza emisja szkodliwych zanieczyszczeń, a więc nastąpi poprawa stanu środowiska, które przecież zapewnia przestrzeń geograficzną, czyli pole (lokalizację) działalności gospodarczej, miejsce zamieszkiwania oraz wypoczynku[47]. Czyste środowisko (przestrzeń), a także pozytywny wizerunek w świadomości obecnych i potencjalnych klientów, czy inwestorów wpływa na **poprawę jego pozycji konkurencyjnej**. Dlatego też tak ważne są działania przyczyniające się do poprawy stanu środowiska, a także promujące faktyczne i potencjalne środowiskowe czynniki kształtowania przewagi konkurencyjnej danego regionu. Działania te służą kształtowaniu **ekologicznego wizerunku regionu** i mogą **zachęcać potencjalnych inwestorów** do realizacji przedsięwzięć wykorzystujących zasoby i walory środowiska.[48]

Rozwój rozwiązań sprzyjających **zmniejszeniu zużycia nieodnawialnych nośników energii** (np. poprzez rozwój energetyki odnawialnej) może zachęcić firmy i jednostki do prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej w tym zakresie. Tym samym będzie służyło osiąganiu celu dotyczącego **rozwoju nowej gospodarki** w oparciu o innowacyjność i kreatywność.

Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

Realizacja celów w zakresie efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii i gospodarki niskoemisyjnej w bezpośredni sposób przyczyni się do **celów polityki energetyczno-klimatycznej Unii Europejskiej**. A zatem, można uznać, że dzięki temu **region będzie istotnym partnerem rozwoju Europy**.

W ramach priorytetu IV wyróżniono szereg czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono jeden czynnik utrudniający:

- **brak uregulowań prawnych** w zakresie wytwarzania energii z paliw w indywidualnych źródłach spalania (przepisy istniejące dotyczą jedynie monitorowania emisji spalin w źródłach o mocy powyżej 50 MW) – czynnik wynikający z relacji między władzą centralną a regionem (prawo, polityka, środki finansowe).

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono następujące czynniki:

- **ocieplanie klimatu** mogące przyczyniać się do ograniczenia zapotrzebowania na energię oraz do zwiększania możliwości wykorzystywania energii słonecznej – czynniki ułatwiający realizację wynikający z otoczenia regionu, w tym środowiska przyrodniczego;
- **protesty społeczne** związane z ograniczaniem wykorzystywania węgla – czynnik utrudniający wynikający ze struktury gospodarki województwa;
- **niechęć do realizacji projektów w formule partnerstwa publicznego-prywatnego** – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy jednostkami samorządowymi a przedsiębiorstwami;
- **obniżenie dopuszczalnych pułapów pomocy publicznej** – czynnik utrudniający wynikający z relacji między władzą centralną a regionem (prawo, polityka, środki finansowe);
- **niskie zainteresowanie likwidacją pieców węglowych** – czynnik utrudniający wynikający z mentalności mieszkańców oraz lobby przedsiębiorstw – producentów pieców węglowych;

[47] S. Czaja, A. Becla, *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 59-60; T. Łaguna, M. Witkowska-Dąbrowska (red.), *Ekonomiczne podstawy zarządzania środowiskiem i zasobami naturalnymi*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005, s. 11.

[48] A. Kasztelan, *Środowiskowa konkurencyjność regionów – próba konceptualizacji*, „Problemy Ekorozwoju" 2010, vol. 5, no 2, s. 84.

- problem ze **skoordynowaniem budowy węzłów przesiadkowych** w przypadku, gdy w tych działaniach będą uczestniczyły różne gminy (podział kosztów, obowiązków) – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy jednostkami samorządowymi;
- **niechęć beneficjentów** do wspólnej realizacji projektów – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy podmiotami beneficjentów i ich otoczeniem;
- **niska świadomość ekologiczna** mieszkańców – czynnik utrudniający wynikający z braku odpowiedniej edukacji ekologicznej;

W przypadku **osiągania rezultatów po uzyskaniu produktów** wyróżniono następujące czynniki:

- zachowania i nawyki sprzyjające **marnotrawstwu energii** – czynnik utrudniający wynikający z braku odpowiedniej edukacji ekologicznej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że osiągnięcie produktów jest zagrożone szeregiem czynników wynikających głównie z obiektywnych przesłanek, jak struktura gospodarki, mentalność czy poziom edukacji ekologicznej mieszkańców. Kluczowa jest jednak bariera braku uregulowań prawnych w zakresie wytwarzania energii z paliw w indywidualnych źródłach spalania, która może uniemożliwić realizację tych działań.

PRIORYTET V 'OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW'

Planowane w priorytecie V działania **w dużym stopniu odpowiadają na zdiagnozowane w programie potrzeby**. W szczególności, projekty polegające na realizacji inwestycji w sektorze wodno-ściekowym zmniejszą zanieczyszczenie wód powierzchniowych. W projekcie zapisano, że **największe zagrożenia ekologiczne w województwie śląskim dotyczą właśnie wód powierzchniowych** (których zasoby nie są jednocześnie zbyt bogate). W diagnozie wskazano, że źródłem zanieczyszczeń wód powierzchniowych są nieoczyszczone i niedostatecznie oczyszczone ścieki komunalne[49], ścieki z zakładów przemysłowych, zasolone wody dołowe z odwadniania zakładów górniczych, spływy obszarowe. W projekcie zaplanowane są działania związane z budową i modernizacją sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych[50] oraz oczyszczalni ścieków komunalnych, a więc należy je uznać za uzasadnione. **Nie przewidziano jednak wsparcia urządzeń do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych**. Takie wsparcie może zostać uwzględnione chyba, że będzie ono realizowane z poziomu krajowego zgodnie z ostateczną wersją linii demarkacyjnej. Należy przy tym zauważyć, że w diagnozie programu zwraca się uwagę na relatywnie niewielki w stosunku do produkcji udział ścieków przemysłowych w województwie, co ma być wynikiem powszechnego stosowania obiegów zamkniętych w przemyśle[51].

Działanie związane z **gospodarką odpadami komunalnymi** przyczyni się do rozwiązania problemu tych odpadów, których produkcja stawia region – jak wskazano w diagnozie – na drugiej pozycji w kraju. W województwie wytwarza się również szczególnie dużo odpadów przemysłowych, jednak **w programie nie przewidziano wsparcia w tym zakresie**.

Obok przedsięwzięć związanych z budową i modernizacją zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych przewiduje się wsparcie budowy instalacji do zagospodarowania osadów ściekowych. W diagnozie podano jedynie łączną ilość tych osadów wytworzonych w 2011 r.

Diagnoza nie zawiera w ogóle informacji o **zagrożeniu azbestem** na terenie województwa, mimo, iż w projekcie wskazuje się na wsparcie projektów służących unieszkodliwianiu odpadów zawierających azbest. W diagnozie brak jest także szczegółowych informacji na temat innych odpadów niebezpiecznych.

W ramach działania mają być także wspierane przedsięwzięcia (poprzez projekt kluczowy) które zlikwidują **zagrożenia ekologiczne generowane przez tereny poprzemysłowe**. Znaczne powierzchnie terenów zdegradowanych i zdewastowanych, w tym głównie obszarów poprzemysłowych dotkniętych problemami związanymi z degradacją środowiska przyrodniczego znajdują się w subregionie centralnym (a więc tam, gdzie realizowany jest projekt kluczowy „Ochrona Głównego Zbiornika Wód Podziemnych 330 – Gliwice poprzez kompleksowe unieszkodliwienie odpadów wraz z rekultywacją terenów skażonych Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry" w Tarnowskich Górach").

[49] Zgodnie z art. 9 pkt 16 . Ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (tj. Dz. U. z 2012 r. poz. 145, 951). przez ścieki komunalne rozumie się ścieki bytowe lub mieszaninę ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych.

[50] Niedominującym elementem projektu dotyczącego budowy kanalizacji dla ścieków komunalnych może być budowa sieci kanalizacji deszczowej.

[51] Warto zauważyć, że zawarte w diagnozie programu dane o emisjach ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzonych do wód lub do ziemi nie dotyczą Polski, ale województwa śląskiego. Zob. *Ochrona środowiska 2012*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012, s. 164.

Ochrona różnorodności biologicznej (kolejne działanie w ramach priorytetu V) w niepełnym stopniu odpowiada na zdiagnozowane potrzeby. W Polsce różnorodność ta jest kształtowana m.in. przez powierzchnię lasów czy określone użytkowanie obszarów rolniczych[52]. W programie znajdują się co prawda dane o powierzchni lasów czy powierzchni gruntów rolnych i leśnych wyłączonych z produkcji rolniczej i leśnej na tereny osiedlowe. Ochronie różnorodności biologicznej sprzyjają jednak również różne formy ochrony przyrody (w tym np. Natura 2000), o których nie ma informacji w diagnozie. Nie ma również informacji o gatunkach roślin i zwierząt występujących na terenie województwa[53]. Poza tym brak jest w diagnozie bardziej szczegółowych informacji, które uzasadniałoby wsparcie ochrony obszarów nadwodnych. Z projektu RPO WSL wynika, że wsparcie dla terenów nadwodnych (a także budowy instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych) zostało dodane po konsultacjach społecznych.

Działanie polegające na poprawie stanu środowiska miejskiego ma rozwiązywać zdiagnozowaną potrzebę przeciwdziałania **negatywnym skutkom degradacji materialnej, funkcjonalnej i społecznej na terenach zurbanizowanych**. W diagnozie zapisano, że kwestię rewitalizacji społeczno-gospodarczej należy traktować kompleksowo wskazując w szczególności na następujące czynniki: społeczne – wykluczenie społeczne, ubóstwo, niski poziom edukacji, gospodarcze – mała liczba podmiotów gospodarczych, bezrobocie, degradacja środowiska, mieszkaniowe – warunki życia mieszkańców. Wynika z tego, że w ramach działania związanego z poprawą stanu środowiska miejskiego należy preferować te projekty, które rozwiązują problemy w sposób kompleksowy, uwzględniając aspekty społeczne, gospodarcze, środowiskowe i mieszkaniowe.

Działaniu związanemu z dziedzictwem kulturowym należy przyporządkować **problem stanu obiektów zabytkowych**, jednak to zagadnienie nie zostało w wystarczającym stopniu zdiagnozowane w projekcie programu. Dokument zawiera tylko informacje o liczbie obiektów, a nie o ich stanie czy ewentualnych zagrożeniach.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania w dużym stopniu odpowiadają na zdiagnozowane w programie potrzeby. Nie przewidziano jednak wsparcia urządzeń do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych, a także w zakresie odpadów przemysłowych. Analiza wykazała również słabość diagnozy w zakresie zagrożenia azbestowego, ochrony różnorodności biologicznej, a także stanu obiektów zabytkowych i zagrożeniach.

W ramach priorytetu V zaplanowane **działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać. W literaturze wskazuje się, że oczyszczalnie ścieków i sieć kanalizacyjna są niezbędnym elementem ochrony wód (a także ochrony sanitarnej ludności)[54]. Podstawowym sposobem na odprowadzenie ścieków do naturalnego odbiornika, bez ryzyka jego skażenia bądź pogorszenia warunków biotycznych, jest **zmniejszenie wartości zanieczyszczeń w nich zawartych w oczyszczalni ścieków**. Dobrze zaprojektowana i poprawnie eksploatowana oczyszczalnia pozwala na zmniejszenie zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych do poziomu narzuconego przez obowiązujące prawo[55]. W literaturze znajdują się również wyniki analiz różnych oczyszczalni ścieków wskazujących na wysoką skuteczność eliminacji zanieczyszczeń podczas procesu oczyszczania[56].

Budowa sieci kanalizacyjnych pozwoli na likwidację szamb, które mogą nie zachowywać wymaganej szczelności[57]. Z kolei budowa i modernizacja sieci wodociągowej może służyć nie tylko poprawie jakości wód powierzchniowych i podziemnych, ale również poprawie efektywności wykorzystania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych (zwłaszcza ograniczeniu strat wody)[58].

Instalacje odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych umożliwiają odpowiednie zagospodarowanie odpadów, pozwalając ograniczyć ilość odpadów deponowanych na składowiskach[59]. Odpady na składowiskach zagrażają środowisku m.in. w ten sposób, że są źródłem gazów emitowanych do atmosfery[60].

---

[52] *Stan środowiska w Polsce. Sygnały 2011*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2011, s. 22.
[53] Zob. np. *Stan środowiska w Polsce. Sygnały 2011*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2011, s. 22.
[54] S. Piszczek, M. Biczkowski, *Infrastruktura komunalna jako element planowania i kształtowania rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem terenów chronionych*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich" 2010, nr 14, s. 53.
[55] K. Chmielowski, S. Satora, A. Wałęga, *Ocena niezawodności działania oczyszczalni ścieków dla gminy Tuchów*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich" 2009, nr 9, s. 64.
[56] B. Wiśniewska-Kadżajan, K. Jankowski, J. Sosnowski, *Skuteczność oczyszczania ścieków komunalnych w wybranych oczyszczalniach powiatu siedleckiego*, „Ochrona środowiska i zasobów naturalnych" 2012, nr 52, s. 33.
[57] S. Piszczek, M. Biczkowski, *Infrastruktura komunalna jako element planowania i kształtowania rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem terenów chronionych*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich" 2010, nr 14, s. 50-51.
[58] Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu RPO WSL na lata 2014-2020, Ekovert 2013.
[59] J. Biegańska, J. Ciuła, *Zintegrowana gospodarka odpadami komunalnymi w Polsce jako element zrównoważonego rozwoju*, „Archiwum Gospodarki Odpadami i Ochrony Środowiska" 2011, vol. 13, nr 1, s. 56.
[60] J. Dudek, *Analiza zagrożeń emisją biogazu na terenie po zrekultywowanym składowisku odpadów komunalnych w Krośnie*, „Nafta-Gaz" 2011.

Działanie w zakresie gospodarki odpadami przewiduje również projekty związane z budową instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych, czyli organiczno-mineralnej materii wyodrębnionej ze ścieków w trakcie ich oczyszczania[61]. Z uwagi na swoje właściwości fizykochemiczne oraz zagrożenia, jakie mogą stwarzać dla zdrowia ludzi oraz środowiska, osady ściekowe muszą być poddawane odpowiedniej przeróbce, a następnie odpowiednio zagospodarowane[62].

W literaturze proponuje się pewne uniwersalne rozwiązania mające na celu próby **zahamowania obserwowanego spadku różnorodności biologicznej**. Należą do nich[63]:

1. intensyfikacja badań ukierunkowanych na inwentaryzację gatunków,
2. tworzenie bogactwa biologicznego,
3. upowszechnianie zasad zrównoważonego rozwoju,
4. zachowanie gatunków zagrożonych i ginących,
5. odtworzenie ekosystemów naturalnych.

Można założyć, że przewidziane w RPO WSL **projekty można zaliczyć do wymienionych wyżej kierunków działań**. Pozostaje jednak pytanie o uzasadnienie wyboru konkretnych rozwiązań (poprzez odpowiednie zapisy w diagnozie programu). Wątpliwości można mieć w przypadku działań dotyczących ochrony obszarów nadwodnych i ich szczególnego znaczenia dla ochrony różnorodności biologicznej. Wydaje się, że powinno być to uzasadnione w diagnozie programu (zwłaszcza, że przewidziane są projekty służące ochronie siedlisk przyrodniczych i gatunków).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaplanowane w programie rodzaje działań (rodzaje interwencji) zostały właściwie dobrane pod kątem problemu, który mają rozwiązać.

W ramach priorytetu V zaplanowane działania **mogą przynieść wskazane w programie produkty i rezultaty**. Pomiędzy działaniami i produktami oraz rezultatami zachodzi związek przyczynowo-skutkowy.

Analiza rodzajów przedsięwzięć, które zostaną wsparte wskazuje już jednak na pewne braki. W projekcie RPO WSL przewidziano produkt *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie”*, który – jak wynika z listy typów beneficjentów zawartych w analizie szczegółowego opisu priorytetów – jest chyba sformułowany zbyt wąsko (nie uwzględnia np. jednostek samorządu terytorialnego). Być może należałoby jednak przedsiębiorcę rozumieć szeroko. Zgodnie bowiem z przepisami unijnymi „za przedsiębiorstwo uważa się podmiot prowadzący działalność gospodarczą bez względu na jego formę prawną. Zalicza się tu w szczególności osoby prowadzące działalność na własny rachunek oraz firmy rodzinne zajmujące się rzemiosłem lub inną działalnością, a także spółki lub konsorcja prowadzące regularną działalność gospodarczą”.

Nie wiadomo również, czy produkt *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie”* odnosi się do wszystkich działań w priorytecie. Z WLWK wynika, że wskaźnik ten może być stosowany w odniesieniu do priorytetów inwestycyjnych 6.2, 6.4 i 6.5, a zatem nie obejmuje priorytetów inwestycyjnych 6.1 i 6.3, czyli tych związanych odpowiednio z gospodarką odpadami i ochroną dziedzictwa kulturowego.

Warto zwrócić uwagę, że produktu *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie”* nie ma w projekcie szczegółowego opisu priorytetów.

Konieczne jest zatem uwzględnienie innych produktów (i rezultatów) odpowiadających działaniom przewidzianym w projekcie. W przypadku działania związanego z **gospodarką wodno-ściekową** produktami tymi będą:

- Liczba rozbudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych,
- Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej,
- Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej kanalizacji sanitarnej,
- Długość wybudowanej sieci wodociągowej,
- Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej sieci wodociągowej,
- Liczba wybudowanych / przebudowanych / zmodernizowanych stacji uzdatniania wody,
- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie,
- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje,
- Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje),
- Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych,
- Liczba wybudowanych ujęć wody,
- Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków.

[61] W Ustawie z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach przez komunalne osady ściekowe rozumie się przez to pochodzący z oczyszczalni ścieków osad z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków komunalnych oraz innych ścieków o składzie zbliżonym do składu ścieków komunalnych (Dz.U. z 2013 r., poz. 21).

[62] J. Bień, *Zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych metodami termicznymi*, „Inżynieria i Ochrona Środowiska” 2012, t. 15, nr 4, s. 439.

[63] A. Kędziora, J. Karg, *Zagrożenia i ochrona różnorodności biologicznej*, „Nauka” 2010, nr 4, s. 112-113.

Rezultatami działania mogłyby być te przewidziane w programie (czyli *„Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków”* oraz *„Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę”*). Warto dodać, że rezultatami odpowiadającymi priorytetowi inwestycyjnemu 6.2 są także „Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach” oraz „Spadek zużycia wody przez wsparte przedsiębiorstwa”.

Produktem działania związanego z **gospodarką odpadami** jest obecnie tylko *„Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest”* (w WLWK wskaźnik ten jest sformułowany jako *„Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest”*). Należy uwzględnić także inne produkty:

- Liczba wybudowanych zakładów zagospodarowania odpadów,
- Liczba rozbudowanych / zmodernizowanych zakładów zagospodarowania odpadów,
- Liczba zmodernizowanych, zamkniętych lub zrekultywowanych składowisk odpadów,
- Pojemność wybudowanych składowisk odpadów niebezpiecznych,
- Dodatkowa pojemność rozbudowanych, przebudowanych składowisk odpadów niebezpiecznych,
- Masa unieszkodliwionych odpadów niebezpiecznych,
- Masa odpadów zebranych z likwidowanych dzikich wysypisk i mogilników,
- Liczba wspartych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych.

Obecnie przewidziany rezultat „Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów” jest niewystarczający. Zgodnie z ustawą o odpadach przez recykling rozumie się odzysk, w ramach którego odpady są ponownie przetwarzane na produkty, materiały lub substancje wykorzystywane w pierwotnym celu lub innych celach. Wśród potencjalnych projektodawców znajdują się również zakłady unieszkodliwiania odpadów. Dlatego też wskaźnik „Moc przerobowa zakładu zagospodarowania odpadów”, ” może okazać się przydatny. Ponadto produkty te mogą się przyczynić do uzyskania rezultatu w postaci wskaźnika „Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach”.

Projekt programu zawiera produkt *„Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów”* (według projektu szczegółowego opisu priorytetów jest to produkt działania związanego z gospodarką odpadami). Należy zauważyć, że zgodnie WLWK jest to produkt priorytetów inwestycyjnych 6.4 i 6.5, a więc tych które odnoszą się do ochrony różnorodności i gleby oraz poprawy stanu środowiska miejskiego.

Działaniu związanemu z **ochroną różnorodności biologicznej** przypisano tylko jeden produkt: „Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej”. Takiego produktu nie ma w WLWK. Należy również zauważyć, że działanie związane z ochroną różnorodności biologicznej zakłada też inne przedsięwzięcia oprócz zadań edukacyjnych.

Produktami dla tego działania (przewidzianymi dla priorytetu inwestycyjnego 6.4) będą:

- Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem,
- Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych związanych z edukacją ekologiczną,
- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie,
- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje,
- Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw,
- Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje),
- Liczba parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody objętych wsparciem,
- Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów,
- Liczba opracowanych dokumentów planistycznych z zakresu ochrony przyrody,
- Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych,
- Liczba przebudowanych lub zmodernizowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych,
- Długość utworzonych szlaków turystycznych,
- Długość przebudowanych szlaków turystycznych,
- Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej i infokiosków zapewniających obsługę w min. 2 językach obcych,
- Liczba przeprowadzonych kampanii reklamowych promujących walory turystyczne,

Jako rezultaty dla tego działania należy uwzględnić:

- Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne,
- Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach,
- Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych,
- Powierzchnia siedlisk wspartych w zakresie uzyskania lepszego statusu ochrony.

Brak jest wskaźnika dotyczącego działań mających na celu **poprawę stanu środowiska miejskiego**. Przewidziany jedynie w projekcie szczegółowego opisu priorytetów wskaźnik *„Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów”* jest chyba zbyt wąski, skoro wsparciu mają podlegać też działania polegające na przebudowie lub remoncie obiektów. Poza tym, w WLWK nie ma

takiego wskaźnika. Innymi produktami działania związanego z **poprawą stanu środowiska miejskiego**, które powinny zostać uwzględnione, będą:

- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie,
- Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje,
- Powierzchnia przebudowanych lub wyremontowanych obiektów,
- Liczba przebudowanych lub wyremontowanych obiektów,
- Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje),
- Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów,
- Nowa otwarta przestrzeń na obszarach miejskich,
- Nowe budynki publiczne lub komercyjne na obszarach miejskich,
- Nowe budynki mieszkalne na obszarach miejskich,
- Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich.

Wydaje się, że nie ma wskaźników w bezpośredni sposób dotyczących projektów przewidzianych w ramach działania.

Rezultatami działania związanego z poprawą stanu środowiska miejskiego będą:

- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach,
- Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach,
- Liczba osób mieszkających lub korzystających z terenów/obiektów objętych wsparciem
- Spadek emisji dwutlenku siarki,
- Spadek emisji tlenku azotu,
- Spadek emisji pyłów.

Jedynym zapisanym w projekcie RPO WSL produktem dla działania związanego z **dziedzictwem kulturowym** jest „Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym". Takiego wskaźnika nie przewidziano jednak w WLWK. Zgodnie z tą listą produktami dla priorytetu inwestycyjnego 6.3 będą:

- Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem,
- Liczba zabytków ruchomych objętych wsparciem,
- Liczba instytucji kultury objętych wsparciem,
- Liczba wspartych instytucji paramuzealnych,
- Liczba wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w wyniku realizacji projektu,
- Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury i instytucji paramuzealnych przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- Długość utworzonych szlaków turystycznych.
- Długość przebudowanych szlaków turystycznych.

Rezultatem dla działania będzie „*Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne*".

W obecnej wersji RPO WSL dla działania polegającego na ochronie dziedzictwa kulturowego **nie ma wskaźnika dotyczącego zabezpieczenia obiektów** na wypadek zagrożeń.

> Produkt *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie"* został określony zbyt wąsko (nie obejmuje wszystkich beneficjentów), a także nie jest jasne, których działań dotyczy. Proponowane w projekcie programu produkty i rezultaty nie obejmują wszystkich typów realizowanych działań, dlatego proponuje się uzupełnienie programu o szereg wskaźników produktu i rezultatu odnoszących się do działań związanych z gospodarką wodno-ściekową, gospodarką odpadami, ochroną różnorodności biologicznej, poprawą stanu środowiska miejskiego i zachowaniem dziedzictwa kulturowego.

Zaplanowane **produkty mogą tylko częściowo przyczynić się do osiągnięcia zaplanowanych rezultatów**. Przede wszystkim brak jest informacji, do których działań odnosi się produkt *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie"*. Wśród beneficjentów działań znajdują się bowiem (zgodnie z projektem szczegółowego opisu priorytetów) nie tylko przedsiębiorcy, ale również inne podmioty, takie jak m.in. jednostki samorządu terytorialnego. Aby zapewnić występowanie związku przyczynowo-skutkowego należałoby produkt sformułować inaczej.

Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie jest w oczywisty sposób związana z (dodatkowymi) możliwościami przerobowymi w zakresie recyklingu odpadów (choć zgodnie z WLKW ten wskaźnik nie dotyczy priorytetu inwestycyjnego 6.1). Pomiędzy takimi wskaźnikami jak *„Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów"* i *„Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest"* a rezultatem *„(Dodatkowe) możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów"* nie zachodzi już związek przyczynowo-skutkowy.

Produkt *„Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów"* może dotyczyć wyłącznie projektu kluczowego przewidzianego w obecnym projekcie RPO WSL (uwzględnionego w ramach działania związanego z gospodarką odpadami). W przypadku działania związanego z poprawą stanu środowiska miejskiego produktem mogłaby być przewidziana w projekcie szczegółowego opisu priorytetów *„Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów"*. Wydaje się, że obok tego produktu należałoby dodać inny produkt, np. *„Powierzchnia przebudowanych lub wyremontowanych obiektów"*. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z WLKW produkt „*Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów*" jest – jak już wspomniano – produktem dla priorytetów inwestycyjnych 6.4 i 6.5. Z kolei wskaźników „*Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów*" i „*Powierzchnia przebudowanych lub wyremontowanych obiektów*" nie ma w WLWK.

Produkt zaplanowany dla działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego ma zbyt wąski zakres, gdyż nie obejmuje prac związanych z zabezpieczeniem obiektów dziedzictwa na wypadek zagrożeń.

> Analiza wykazała brak związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy produktami a rezultatem działań z zakresu gospodarki odpadami, a także konieczność dodania wskaźników dotyczących między innymi powierzchni zrewitalizowanych obszarów i obiektów objętych wsparciem, a także – w przypadku dziedzictwa kulturowego – zabezpieczenia obiektów na wypadek zagrożeń.

Priorytet realizuje pięć celów szczegółowych:

Cel 1 *Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym*

Cel 2 *Ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami*

Cel 3 *Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej*

Cel 4 *Rekultywacja terenów zdegradowanych*

Cel 5 *Ochrona dziedzictwa kulturowego*

Zaplanowane **rezultaty przyczynią się w dłuższej perspektywie do osiągnięcia celów interwencji** – dotyczy to zwłaszcza rezultatów *„Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków"* i *„(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)"*. Rezultat *„Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)"* może prowadzić raczej, jak już wspomniano, do poprawy efektywności wykorzystania zasobów wód.

Rezultaty sformułowane jako *„Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków (CI)"* i *„Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)"* mogą w długim czasie przyczynić się do osiągnięcia tego celu interwencji, który zakłada, że województwo śląskie będzie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie; atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni. Usługi wodociągowe i kanalizacyjne (a także gospodarowanie odpadami) zalicza się do technicznych usług publicznych, skierowanych na zaspokajanie zbiorowych potrzeb bytowych społeczności[64]. Szeroko rzecz ujmując, usługi publiczne o charakterze technicznym wiążą się z gospodarką komunalną, rozumianą jako działalność o charakterze użyteczności publicznej, której celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnie dostępnych[65].

Wspomniane wyżej rezultaty, a także rezultat *„(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)"* przyczynią się niewątpliwie do poprawy stanu środowiska, które przecież zapewnia przestrzeń geograficzną, czyli pole (lokalizację) działalności gospodarczej, miejsce zamieszkiwania oraz wypoczynku[66]. Czyste środowisko (przestrzeń), a także pozytywny wizerunek w świadomości obecnych i potencjalnych klientów czy inwestorów wpływa na poprawę jego pozycji konkurencyjnej. Dlatego też tak ważne są działania przyczyniające się do poprawy stanu środowiska, a także promujące faktyczne i potencjalne środowiskowe czynniki kształtowania przewagi konkurencyjnej danego regionu. Działania te służą kształtowaniu ekologicznego wizerunku regionu i mogą zachęcać potencjalnych inwestorów do realizacji przedsięwzięć wykorzystujących zasoby i walory środowiska[67].

Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

[64] L. Borowiec, *Controlling w realizacji usług publicznych gminy*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków 2007, s. 42-43.
[65] Tamże, s. 43.
[66] S. Czaja, A. Becla, *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 59-60; T. Łaguna, M. Witkowska-Dąbrowska (red.), *Ekonomiczne podstawy zarządzania środowiskiem i zasobami naturalnymi*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005, s. 11.
[67] A. Kasztelan, *Środowiskowa konkurencyjność regionów – próba konceptualizacji*, „Problemy Ekorozwoju" 2010, vol. 5, no 2, s. 84.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że logika interwencji wydaje się być niekompletna. Do braków należy zaliczyć: brak przedsięwzięć odpowiadającym niektórym problemom zdiagnozowanym w programie (problem ścieków przemysłowych, odpadów innych niż komunalne i niebezpieczne); niewłaściwe sformułowanie produktu *„Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie”*. Produkt powinien mieć bardziej ogólny charakter. Rezultat związany z liczbą dodatkowych osób korzystających z wodociągu przyczynia się nie tylko do poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych, ale również do poprawy efektywności wykorzystania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych (zwłaszcza ograniczeniu strat wody). Być może należałoby wobec tego zmodyfikować cel *„Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym”*; brak związku logicznego między niektórymi produktami i rezultatem dla działania związanego z gospodarką odpadami; można mieć wątpliwości do którego działania odnosi się produkt *„Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)”*. Wskaźnik *„Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów”* (przyjęty jedynie w projekcie szczegółowego opisu priorytetów) jest niewystarczający (i nie uwzględniony w WLKW): wśród przedsięwzięć przewiduje się np. remont budynków; brak rezultatów dla niektórych działań.

W ramach priorytetu V wyróżniono szereg czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie nie wyróżniono żadnych czynników. W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono następujące czynniki:

- **brak firm-wykonawców** wykonujących zadania związane z unieszkodliwianiem azbestu – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy przedsiębiorstwami i ich otoczeniem
- **niechęć do realizacji projektów w formule partnerstwa publicznego-prywatnego** – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy jednostkami samorządowymi a przedsiębiorstwami;
- **obniżenie dopuszczalnych pułapów pomocy publicznej** – czynnik utrudniający wynikający z relacji między władzą centralną a regionem (prawo, polityka, środki finansowe);

W przypadku **osiągania rezultatów po uzyskaniu produktów** wyróżniono następujące czynniki:

- **niechęć beneficjentów** do wspólnej realizacji projektów – czynnik utrudniający wynikający z powiązań pomiędzy podmiotami beneficjentów i ich otoczeniem;
- **niska świadomość ekologiczna** mieszkańców – czynnik utrudniający wynikający z braku odpowiedniej edukacji ekologicznej.

W przypadku **osiągania celów po uzyskaniu rezultatów** wyróżniono następujące czynniki:

- **opór mieszkańców przed podłączaniem się do wybudowanej sieci wodociągowej** – czynnik utrudniający wynikający z braku zgody właścicieli działek na budowę sieci na terenie ich nieruchomości;
- **opór mieszkańców przed podłączaniem się do wybudowanej sieci kanalizacyjnej** – czynnik utrudniający wynikający z braku zgody właścicieli działek na budowę sieci na terenie ich nieruchomości lub braku odpowiedniej edukacji ekologiczne[68]j ;
- **opór mieszkańców przed segregowaniem odpadów** – czynnik utrudniający wynikający z braku odpowiedniej edukacji ekologicznej.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że osiągnięcie produktów jest zagrożone szeregiem czynników wynikających głównie z obiektywnych przesłanek, jak struktura gospodarki, mentalność, brak zgody właścicieli nieruchomości czy poziom edukacji ekologicznej mieszkańców.

[68] Przed połączeniem do sieci kanalizacyjnej mieszkańcy mogą radzić sobie ze ściekami w różny, czasami nielegalny, sposób. Od momentu podłączenia otrzymywać będą regularne rachunki za odprowadzania ścieków, co spowoduje dla nich wzrost kosztów utrzymania. Problemy z przyłączaniem mieszkańców, a co za tym idzie z osiągnięciem efektu ekologicznego wystąpiły między innymi w Raciborzu i Wiśle. Obowiązek przyłączenia się do sieci kanalizacyjnej mają ci mieszkańcy, którzy wybudowali dom, gdy sieć kanalizacyjna już istniała. Jeśli sieć kanalizacyjna została wykonana po wybudowaniu domu, to nie ma obowiązku podłączania się do niej.

PRIORYTET VI ('TRANSPORT')

W ramach priorytetu VI przewidziano cztery działania. **Wszystkie działania są potrzebne, natomiast diagnoza nie wskazuje rzeczywistych potrzeb w zakresie wsparcia transportu drogowego**. Braki w diagnozie dotyczą również stanu infrastruktury transportu kolejowego, która nie ogranicza się tylko i wyłącznie do taboru kolejowego, ale wiąże się także z całym procesem organizacji i przebiegu podróży (także związanych ze stałą migracją wahadłową, tj. dojazdami do pracy, szkoły). W tym kontekście również można mieć zastrzeżenia do zakresu zaplanowanego działania odnoszącego się do **wsparcia transportu kolejowego**. Nie wiadomo bowiem, w jakim zakresie proponowane działanie (poprawa jakości taboru dla rozwoju połączeń regionalnych) przyczyni się do rozwiązania problemu, jakim jest niewystarczająca mobilność znacznej części ludności regionu, trudności z dojazdem do miejsc pracy, nauki czy wypoczynku., a tym bardziej stanowić będzie substytut dla indywidualnych środków transportu. Rozwiązanie problemu dojazdu do pracy może się okazać dużo bardziej złożone, wymagać będzie złożonych i kompleksowych programów transportowych oraz regulacji prawnych w tym zakresie (np. ograniczających strefy dostępne dla indywidualnych środków transportu). **Zakup taboru kolejowego bez realizacji innych przedsięwzięć** (poprawa oferty przewozowej, poprawa stanu infrastruktury) nie przyczyni się do rozwoju mobilności mieszkańców regionu i wzrostu liczby podróży koleją. Dlatego rozwój regionalnego transportu kolejowego (cel) w wyniku realizacji przedsięwzięcia (zakup 10 jednostek taboru) zostanie najprawdopodobniej ograniczony tylko do tego jednego aspektu. Należy jednocześnie podkreślić, że działanie dotyczące taboru kolejowego może być komplementarne z inwestycjami realizowanymi w działaniu dotyczącym budowy, przebudowy liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że konieczne jest doprecyzowanie diagnozy i wskazanie w niej precyzyjnych potrzeb w zakresie infrastruktury drogowej. W przypadku transportu kolejowego sugeruje się zmianę celu (na cel odpowiadający interwencji i poprawie jakości podróży).

W ramach priorytetu VI zaplanowane **działania zostały w połowie właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać - zakup taboru kolejowego bez realizacji innych przedsięwzięć (poprawa stanu infrastruktury) nie przyczyni się do rozwoju mobilności mieszkańców regionu i wzrostu liczby podróży koleją[69]. W związku z powyższym ocena adekwatności działań w stosunku do wyników przeprowadzonej diagnozy jest negatywna i program wymaga usprawnień w tym zakresie (zarówno w odniesieniu do diagnozy, jak i identyfikacji koniecznych do podjęcia działań w związku ze zidentyfikowanymi problemami).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku działań dotyczących transportu kolejowego konieczne jest przygotowanie bardziej kompleksowych zestawów przedsięwzięć, które rzeczywiście mogą przyczynić się do zaspokojenia potrzeb wskazywanych (lub ogólnie przyjętych) w diagnozie. W związku z powyższym ocena adekwatności działań w stosunku do wyników przeprowadzonej diagnozy jest negatywna i program wymaga usprawnień w tym zakresie (zarówno w odniesieniu do diagnozy, jak i identyfikacji koniecznych do podjęcia działań w związku ze zidentyfikowanymi problemami).

W ramach priorytetu VI **cztery zaproponowane działania przechodzą w sposób logiczny w produkty**. W tym zakresie nie można mieć większych uwag.

Niestety, w Programie nie określono żadnych wskaźników rezultatu, więc w tym zakresie analiza sprowadziła się do zaproponowania poniższych wskaźników rezultatu:

- Skrócenie czasu dojazdu w przewozach pasażerskich i towarowych – jako rezultat wsparcia infrastruktury drogowej (do obliczenia w drodze badania ewaluacyjnego,),
- Wzrost liczby pasażerów korzystających z taboru kolejowego – jako rezultat wsparcia transportu kolejowego.

Priorytet realizuje dwa cele szczegółowe:

Cel 1 *Poprawa dostępności głównych szlaków drogowych regionu*

Cel 2 *Rozwój regionalnego transportu kolejowego*

Jeżeli chodzi o cel 1 Priorytetu VI, to działaniem, które realizuje w bezpośredni sposób ten cel jest wsparcie infrastruktury drogowej na poziomie wojewódzkim i powiatowym.

[69] Massel A., Koncepcja rozwoju transportu kolejowego i infrastruktury kolejowej, jako elementów spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego, Warszawa, listopad 2010.

Jeżeli chodzi natomiast o cel 2, problemy z nim związane były wskazywane już wyżej. Sugeruje się w tym względzie albo zmianę celu na bardziej odpowiadający jakości podróżowania, albo rozszerzenie działań na takie dotyczące poprawy oferty przewozowej, poprawy stanu infrastruktury itp.

Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że brakuje wskaźników rezultatu, dlatego zaproponowano 3 takie wskaźniki. Z kolei w przypadku celów analiza wykazała nieprawidłowości w ich określaniu - cel 2 nie zostanie zrealizowany w pełni przy takim sformułowaniu. Dlatego należy albo go ograniczyć do proponowanego działania (poprawa jakości podróżowania), albo rozszerzyć działania (o poprawę oferty przewozowej, stanu infrastruktury, itp.).

W ramach priorytetu VI wyróżniono szereg czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki:

- **wielkość alokacji** – czynnik utrudniający wynikający z obiektywnych przesłanek podziału środków na cele krajowe, regionalne i horyzontalne.

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom**, a także **rezultatów po uzyskaniu produktów** – wyróżniono następujące czynniki:

- **wielkość alokacji** – czynnik jw.
- **realizacja inwestycji kolejowych** przez PLK w regionie – czynnik ułatwiający osiągniecie rezultatu w postaci wzrostu liczby pasażerów poprzez synergię (wsparcie infrastruktury wraz z zakupem taboru).

W przypadku **osiągania rezultatów po uzyskaniu produktów** wyróżniono następujące czynniki:

- zakres **realizowanych modernizacji** – czynnik ułatwiający osiągniecie celu 2 poprzez synergię komplementarnych działań, wynikający z polityki państwa w zakresie transportu kolejowego,
- zakres dostępnej **oferty przewozowej** – czynnik jw.
- zakres realizacji innych **inwestycji drogowych** (łączniki) – czynnik jw.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że istnieje szereg czynników wpływających na osiąganie poszczególnych poziomów logiki interwencji, z których najwięcej wykazuje wpływ pozytywny i dotyczy synergii z działaniami realizowanymi przez państwo.

PRIORYTET VII ('REGIONALNY RYNEK PRACY')

W ramach priorytetu VII **nie jest możliwe jednoznacznie przyporządkowanie działań do potrzeb**, bowiem słabością opisu jest brak jasnego wskazania problemów i wynikających z nich potrzeb[70]. W związku z tym analiza adekwatności zaplanowanych działań w stosunku do zdiagnozowanych problemów nie może zostać przeprowadzona. Z drugiej jednak strony w oparciu o wiedzę ekspercką można stwierdzić, że większość działań jest niezbędna i zgodna z bieżącą polityką w tym zakresie. Nie budzi wątpliwości potrzeba podejmowania kompleksowych zindywidualizowanych działań na rzecz osób pozostających bez zatrudnienia (bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo), choć wspieranie mobilności przestrzennej wymaga dodatkowego uzasadnienia. Nie budzi również wątpliwości potrzeba wzmacniania uczenia się przez całe życie, choć nie powinno to działanie stanowić wyłącznie odpowiedzi na Wytyczne KE, jak wskazano, lecz powinno być odpowiedzią na jasno określone potrzeby regionu i uwzględniać jego specyficzne wymogi. Nie ma także wątpliwości co do przydatności działań wspierających podejmowanie działalności gospodarczej, jednak również to działanie nie zostało osadzone w warunkach realnych potrzeb regionu.

Jedyne działanie nieuzasadnione potrzebami związanymi z funkcjonowaniem rynku pracy dotyczy uruchomienia instrumentu pozwalającego pracodawcom na tworzenie oferty praktyk bądź staży jako sposobu pomniejszenia ryzyka tworzenia nowych miejsc pracy – nie ma bowiem dowodów, że taka forma wsparcia jest oczekiwana przez pracodawców (a wywiady indywidualne i warsztaty konsultacyjne także nie potwierdziły takich oczekiwań), jak też nie ma dowodów na skuteczność takiego działania.

[70] Potrzeby nie zostały w sposób jasny i jednoznaczny określone w rozdziale zawierającym opis priorytetu i w ogóle nie zostały określone w rozdziale zawierającym diagnozę.

Nie można zatem stwierdzić, że zaplanowane w ramach Priorytetu VII **działań zostały właściwie dobrana** ze względu na brak identyfikacji i opisu problemów, na które stanowić mają odpowiedź. Jakkolwiek bazując na wiedzy eksperckiej, stosowanej praktyce i wyzwaniach stojących przed rynkiem pracy w większości zweryfikowano je pozytywnie. Odnosi się to do wszystkich działań związanych z aktywizacją zawodową osób bezrobotnych i nieaktywnych, w tym do wspierania podejmowania działalności gospodarczej[71]. Nie jest pewne, ze względu na luki w diagnozie, czy niezbędne są działania dotyczące wspierania mobilności przestrzennej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że większość działań odpowiada na potrzeby regionu, choć potrzeby te powinny zostać wyraźnie wskazane w programie. Obecnie bowiem brakuje powiązania wszystkich zaplanowanych działań z przedstawioną diagnozą. Należy zatem przekonstruować tekst tak, aby potrzeby zostały jasno i jednoznacznie nazwane i aby planowane działania zostały do nich jednoznacznie przypisane.

Produkty zaplanowane w ramach priorytetu VII są typowe dla interwencji EFS – są to uczestnicy projektów, zliczani z uwzględnieniem różnych kategorii. Tak określone produkty na pewno zostaną osiągnięte. Nie wskazano natomiast rezultatów – ich ułomną namiastkę stanowić mogą wskaźniki osiągnięcia celów. Jeśli zgodzić się, że rezultaty wyrażono właśnie w ten sposób, to nie ma obawy co do możliwości osiągnięcia rezultatów – a więc zakończenia udziału w projekcie, uzyskania zatrudnienia po zakończeniu udziału w projekcie czy poprawy swojej sytuacji zawodowej po zakończeniu udziału w projekcie. Pomiędzy tak nazwanymi rezultatami a produktami istnieje prosty i silny związek logiczny:

- uczestnicy projektów aktywizacyjnych w sporej części uzyskują zatrudnienie – na podstawie danych z PUP można wskazać, że w 2012 roku efektywność zatrudnieniowa działań aktywizacyjnych (czyli osoby opuszczające rejestr bezrobotnych) wynosiła przeciętnie 61% (dane MPiPS),
- badania pokazują, że udział w projektach służących poprawie kompetencji w niewielkim stopniu, ale wpływa na poprawę sytuacji ich uczestników na rynku pracy. W przypadku tego wskaźnika istnieje jedynie wątpliwość, czy jest w pełni adekwatny do planowanego wsparcia, bowiem z opisu priorytetu nie wynika, by wsparciem miały być obejmowane osoby pracujące. Istotne będzie więc doprecyzowanie sposobu pomiaru tego wskaźnika i jego interpretacji.

Zaplanowane produkty są realne do osiągnięcia i właściwie dokumentują realizację zaplanowanych działań., Nie wskazano rezultatów działań, a jedynie ich namiastkę w postaci wskaźników osiągnięcia celów. W tej formie rezultaty są realnie osiągalne, choć rzeczywista ocena możliwa będzie dopiero wówczas, gdy określone zostaną planowane do osiągnięcia wartości tych wskaźników.

Priorytet realizuje cztery cele szczegółowe:

Cel 1 *Wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia*

Cel 2 *Wzrost kompetencji osób młodych wchodzących na rynek pracy*

Cel 3 *Aktywizacja pracodawców w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc pracy*

Cel 4 *Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia*

Jednym z celów szczegółowych, do którego osiągnięcia program zmierza jest wzrost kompetencji osób młodych, natomiast nie zaplanowano żadnych specyficznych działań skierowanych na rozwiązywanie specyficznych problemów tej grupy społecznej związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Jednocześnie należy zauważyć, że wsparcie tej grupy (różnego rodzaju typy operacji i instrumenty) mieści się w obszernym katalogu działań celu pierwszego. Ponieważ jednak działania na rzecz osób młodych mają być, zgodnie z przyjętą linią demarkacyjną, realizowane na poziomie krajowym, rekomenduje się rezygnację z tak określonego celu, ukierunkowanego na osoby młode.

Problematyczny jest w tym priorytecie cel odnoszący się do aktywizacji pracodawców w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc pracy. Niewątpliwie skuteczność działań aktywizacyjnych będzie silnie ograniczona, jeśli nie będą tworzone miejsca pracy, jednak tworzenie miejsc pracy przez przedsiębiorstwa nie powinno być finansowane ze środków publicznych. Rolą sektora publicznego jest tworzenie warunków prawnych i organizacyjnych sprzyjających rozwojowi firm oraz ewentualne wsparcie w zakresie finansowania inwestycji rozwojowych (patrz Priorytet I i III), a nie finansowanie tworzenia miejsc pracy. Trzeba zwrócić przy tym uwagę na to, że planowane działanie ograniczać ma się do tworzenia miejsc praktyk i staży, a nie miejsc pracy. Rekomenduje się rezygnację z tego celu w ramach Priorytetu VII i skupienie się na zapewnieniu komplementarności pomiędzy działaniami Priorytetu I i III a VII.

Syntetyczny obraz logiki interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

[71] Wskazuje na to np. raport z badań nt Działań aktywizujących osoby w trudnej sytuacji na śląskim rynku pracy, przygotowany przez CDS na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Woj. Śląskiego, 2012.

Logika interwencji począwszy od działań, w odniesieniu do celów, które zostaną osiągnięte, jest poprawna.

W ramach priorytetu VII wyróżniono szereg czynników mających wpływ na wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki:

- **brak doświadczenia w stosowaniu instrumentu ZIT** – jest to czynnik utrudniający; pomimo wyboru zestawu powiązanych między sobą projektów w formie ZIT mogą pojawić się nieprzewidziane trudności, bariery prawne i organizacyjne, które uniemożliwią skoordynowaną realizację projektów, a tym samym rozwiązanie lub zmniejszenie problemów, a przynajmniej opóźnią ich realizację je w czasie
- **odchodzenie pracowników OPS i PUP ze względu na problemy finansowe JST** – jest to czynnik utrudniający rozwiązywanie problemów przez działania, gdyż zbyt mało liczne kadry lub niedoświadczone kadry nie zrealizują projektów o odpowiedniej jakości, tym samym nie rozwiążą/nie zmniejszą problemów.

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono następujące czynniki:

- **brak środków na zapewnienie wkładu własnego przez beneficjentów, zwłaszcza JST** – czynnik utrudniający wskazywany przez rozmówców wywiadów indywidualnych, warsztatów i FGI; może on spowodować mniejsze zainteresowanie realizacją projektów (w szczególności tych współfinansowanych z EFS), a tym samem brak możliwości osiągnięcia produktów
- **niski poziom zainteresowania beneficjentów ostatecznych zmianą swojej sytuacji** – czynnik utrudniający; podobnie jak w przypadku uczestników projektów w P. IX oferowane wsparcie w ramach polityki społecznej z jednej strony oraz niskie wynagrodzenia w gospodarce powodują niechęć do skutecznej aktywizacji zawodowej, co może przełożyć się na niechęć do udziału w projektach lub niepodejmowanie starań po projekcie do poszukiwania pracy.

W przypadku **osiągania rezultatów po uzyskaniu produktów i osiągania celów po uzyskaniu rezultatów** wyróżniono następujące czynniki:

- **dekoniunktura gospodarcza** powodująca np. wzrost bezrobocia – czynnik utrudniający wynikający z koniunktury międzynarodowej, może spowodować, iż pomimo udziału w projekcie sytuacja uczestnika po opuszczeniu programu nie poprawi się ze względu na ogólną złą sytuację gospodarczą i brak miejsc pracy.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją czynniki mogące osłabić skuteczność interwencji związane głównie z czynnikami leżącymi poza systemem wdrażania programu oraz z faktem stosowania nowych instrumentów (ZIT).

PRIORYTET VIII ('REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY')

Prezentacja Priorytetu VIII nie pozwala na jednoznaczne przypisanie działań do problemów, a tym samym określić, na ile są one adekwatne do zdiagnozowanych problemów. Układ logiczny konstrukcji priorytetu w tej części budzi zastrzeżenia i powinien zostać dopracowany. Cele priorytetu są zbyt rozbudowane, zbędnie zawierają opis planowanych działań, który następnie jest powtórzony w inny sposób w kolejnej części („opis priorytetu"). Te powtórzenia nie służą klarowności prezentacji, wręcz przeciwnie. Co najważniejsze, brakuje jasnego jednoznacznego wypunktowania problemów i odpowiadających im działań.

W części diagnostycznej kwestie kadr gospodarki śląskiej nie zostały w ogóle omówione, zaś w części poświęconej Priorytetowi VIII nie wskazano na potrzebę realizacji działań dotyczących wsparcia szkoleniowego i doradczego dla przedsiębiorstw. Potrzeba realizacji takich działań wynika zarówno z analiz porównawczych dotyczących udziału dorosłych Polaków w edukacji ustawicznej (dane z badania Labour Force Survey *z Eurostatu)*, z ogólnopolskich badań pracodawców (kolejne edycja Bilansu Kapitału Ludzkiego, PARP), jak i z badań regionalnych, choćby *„Ocena efektywności i skuteczności wsparcia udzielanego przedsiębiorcom i ich pracownikom w ramach Poddziałania 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw PO KL w województwie śląskim"*[72]). Nie budzi więc wątpliwości potrzeba oferowania wsparcia szkoleniowego, w mniejszym stopniu udowodnione jest w badaniach zapotrzebowanie na wsparcie doradcze. **Jednakże autorzy programu winni jednoznacznie wskazać, jakie problemy dzięki temu wsparciu mogą zostać rozwiązane — tego w ocenianej wersji programu zdecydowanie brakuje.**

[72] ReSource na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, 2012 r.

Podobnie niewystarczająco jasno wskazano, na jaki problem odpowiadać mają działania typu outplacementu (przy czym nie jest jasne, czemu autorzy używają niesprawdzonego pojęcia, przyjętego w PO KL – „typu outplacementu", zamiast stosować pojęcie „outplacementu". Wydaje się, że doświadczenia z wdrażania podddziałania 8.2.1 jasno wskazują, że działania „typu outplacementu" nie powinny być wdrażane (patrz m.in. raport z badania zrealizowanego przez PSDB w woj. pomorskim w 2012 roku).

Autorzy programu wskazują, że zmiany demograficzne wymagają wprowadzania zarządzania różnorodnością w firmach, proponując jako rozwiązanie tego problemu kampanie promocyjne i akcje informacyjne, mające na celu zachęcanie pracodawców do zatrudniania osób z grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w myśl ustawy z dnia 20.04.2004 o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy). Trudno uznać, że działanie to stanowi odpowiedź na problem związany ze starzeniem się społeczeństw i że może stanowić odpowiedź na problem niskiego stopnia zainteresowania i umiejętności w zakresie zarządzania różnorodnością. Pozostałe działania, dotyczące aktywnego starzenia się są adekwatne do zdiagnozowanego problemu.

W diagnozie wskazano strukturalny problem śląskiego rynku pracy odnoszący się do niedostatecznego poziomu rozwoju systemu opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, co uniemożliwia osobom sprawującym opiekę utrzymanie lub powrót do pracy, a nawet utrudnia udział w szkoleniach czy kursach podnoszących kwalifikacje. W projekcie programu zaplanowano odpowiadające temu problemowi adekwatne działania polegające na zwiększaniu dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi oraz innymi osobami zależnymi poprzez tworzenie miejsca opieki nad dziećmi i osobami zależnymi.

W opisie Priorytetu, w części uzasadniającej proponowane działania, wskazano, iż w województwie śląskim, pomimo pozycji lidera zajmowanej przez region w obszarze innowacyjności na tle kraju, nadal wiele jest do zrobienia w zakresie ściślejszego powiązania sektora biznesu i sektora nauki oraz samorządów stymulującego powstawanie a następnie wdrażanie i komercjalizację innowacyjnych pomysłów. Skutecznym rozwiązaniem dla tego problemu mogą być przewidziane w projekcie programu działania, które mają umożliwić rozwijanie i wzmacnianie tych powiązań, np. powstałych w perspektywie 2007-2013 struktur klastrowych, realizację działań na rzecz wdrożenia innowacyjnych pomysłów, w tym poprzez finansowanie dodatkowych badań, w tym badań rynku, szkoleń, praktyk i staży oraz doradztwa, w tym wsparcia coachingowego, opracowywania strategii wdrażania produktów, podnoszenie świadomości prosumenckiej, a także podnoszenia wiedzy nt. komercjalizacji wiedzy jak i ochrony własności przemysłowej. Tego typu działania mogą przyczynić się do nawiązania współpracy między naukowcami a światem biznesu umożliwiając komercjalizację innowacyjnych pomysłów technicznych i technologicznych

> Analiza zapisów priorytetu VIII wykazała, że niezbędne jest uporządkowanie treści tak, by działania jednoznacznie wynikały ze zdiagnozowanych problemów. Bazując na wiedzy płynącej z dostępnych badań i doświadczeniu eksperckim wnioskować można, że generalnie przewidziano właściwe działania w stosunku do problemów związanych z obszarem adaptacyjności przedsiębiorstw i pracowników oraz działań proinnowacyjnych, za wyjątkiem szeroko zakrojonych akcji promocyjnych, które nie znajdują uzasadnienia.

Podobnie jak w przypadku priorytetu VII, również w ramach priorytetu VIII **zaplanowane produkty są typowe dla interwencji EFS** – są to uczestnicy projektów (osoby i przedsiębiorstwa), zliczani z uwzględnieniem różnych kategorii. Tak określone produkty na pewno zostaną osiągnięte. Zastrzeżenie budzi jedynie wskaźnik produktu „liczba utworzonych miejsc pracy", bowiem zaplanowana interwencja nie zakłada wprost wspierania tworzenia miejsc pracy; charakter planowanego wsparcia sprawia, że nie mogą one być nawet zaliczane do rezultatów.

Tych z kolei nie wskazano – jak w przypadku priorytetu VII ich ułomną namiastkę stanowić mogą wskaźniki osiągnięcia celów. Jeśli zgodzimy się, że rezultaty wyrażono właśnie w ten sposób, to nie ma obawy co do możliwości osiągnięcia rezultatów – a więc uzyskania kwalifikacji w ramach projektu, uzyskania nowego lub utrzymania zatrudnienia po zakończeniu udziału w projekcie, czy poprawy swojej sytuacji zawodowej po zakończeniu udziału w projekcie. Pomiędzy tak nazwanymi rezultatami a produktami istnieje prosty i silny związek logiczny:

- uczestnik projektu szkoleniowego z istoty działania ma szanse nabyć kwalifikacje,
- udział w projekcie *outplacementowym* czy typowo szkoleniowym w niewielkim stopniu, ale ma szansę przyczynić się do poprawy sytuacji uczestnika na rynku pracy.

W zestawie wskaźników wyróżniono jednak pewne luki. Brak jest wskaźnika rezultatu dla trzech celów (a więc wskaźnika wskazującego na zwiększenie aktywności osób starszych, poprawy warunków do godzenia życia zawodowego i rodzinnego w tym wypadku wskaźnik należy uzupełnić, oraz wskaźnika wskazującego na zwiększenie transferu wiedzy). W przypadku celu 4 pożądane byłoby zaplanowanie także wskaźnika produktu (odnoszącego się np. do poprawy dostępności wysokiej jakości usług wspierających innowacyjność).

Priorytet realizuje cztery cele szczegółowe:

Cel 1 Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw

Cel 2 *Zwiększenie aktywności osób starszych*

Cel 3 *Rozwój warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego*

Cel 4 *Wzrost transferu wiedzy pomiędzy sektorem nauki a gospodarką*

Logika interwencji jeśli chodzi o związek pomiędzy potrzebami (wskazanymi i „domyślnymi") a celami jest zachowana. Zaplanowane produkty są realne do osiągnięcia i właściwie dokumentują realizację zaplanowanych działań. Nie wszystkie działania mają swoje wskaźniki produktu, co jednak nie jest wadą – wskaźniki nie muszą (wręcz nie powinny) mierzyć wszystkiego, a skupiać się jedynie na tych działaniach, które stanowią sedno interwencji. Gorzej, że nie wszystkie cele mają swoje wskaźniki – brakuje wskaźnika produktu dla celu 4.

Nie wskazano rezultatów działań, a jedynie ich namiastkę w postacie wskaźników osiągnięcia celów. W tej formie rezultaty są realnie osiągalne, choć rzeczywista ocena możliwa będzie dopiero wówczas, gdy określone zostaną planowane do osiągnięcia wartości tych wskaźników, a ponadto część ze wskaźników tej kategorii wymaga korekty. Jak wskazano, brakuje wskaźników rezultatu dla celu 2 , i 4, a wskaźnik rezultatu dla celu 3 powinien zostać doprecyzowany.

Syntetyczny obraz logiki interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Generalnie logika interwencji została zachowana, zidentyfikowano natomiast uchybienia w zakresie wskaźników, co szczegółowo wskazano powyżej.

W ramach priorytetu VIII wyróżniono szereg czynników mających wpływ na wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki:

- **stosowanie przez instytucje publiczne kryterium ceny jako jedynego kryterium wyboru wykonawcy**, w szczególności w obszarze prac inwestycyjnych (budowlanych, remontowych itp.) – jest to czynnik utrudniający rozwiązanie problemu (niskiego poziomu kwalifikacji kadry gospodarki oraz niskiego poziomu udziału w kształceniu ustawicznym), gdyż pracodawcy nie konkurują między sobą jakością a jedynie ceną, dążą więc do oferowania najniższych cen, co uniemożliwia im zatrudnianie odpowiedniego personelu albo podwyższanie kompetencji obecnego personelu poprzez szkolenia, w tym współfinansowanie z EFS (jest to czynnik zgłoszony podczas warsztatów dot. wsparcia z EFS dla kadr gospodarki),
- **wysokie koszty pracy** – czynnik utrudniający; zdaniem pracodawców, koszty prowadzenia działalności gospodarczej, w tym koszty pracy, są wysokie w Polsce, co zniechęca ich do podejmowania działań na rzecz szkolenia pracowników czy bardziej świadomego zarządzania personelem (np. zarządzanie wiekiem, różnorodnością).

W przypadku **osiągania rezultatów po uzyskaniu produktów i osiągania celów po uzyskaniu rezultatów** wskazano następujący czynnik:

- **presja niektórych grup zawodowych na utrzymanie przywilejów emerytalnych, w tym obniżenie wieku emerytalnego** – czynnik utrudniający; przyjęta reforma podnosząca wiek emerytalny jest w Polsce krytykowana przez wiele grup zawodowych, w tym przez największe związki zawodowe, zatem potencjalnie możliwa zmiana decyzji rządu w tej kwestii może spowodować, że rezultaty Priorytetu VIII i jego cele (Zwiększenie aktywności osób starszych) nie zostaną osiągnięte lub nie będą trwałe.
- **kryzys gospodarczy** – czynnik utrudniający; utrzymywanie się złej sytuacji gospodarczej może spowodować, że pomimo poprawy kompetencji, sytuacja pracowników na rynku pracy nie poprawi się.

> Analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją czynniki mogące osłabić skuteczność interwencji, które związane są z niestabilnością prawa (reforma emerytalna), brakiem skutecznych zachęt dla pracodawców do podnoszenia kompetencji swoich pracowników oraz utrzymującą się trudną sytuacją gospodarczą.

PRIORYTET IX ('WŁĄCZENIE SPOŁECZNE')

W ramach priorytetu IX **wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby**.

W Programie określono następujące problemy i potrzeby odnoszące się do Priorytetu IX oraz zaproponowano następujące działania:

- zagrożenie wykluczeniem społecznym grup znajdujących się w szczególnej sytuacji: osób bezrobotnych, osób niepełnosprawnych, rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze, wielodzietnych, osób

opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze itp. – podejmowanie działań z zakresu aktywnej integracji tych grup społecznych

- problemy związane z dostępem do usług opiekuńczych i specjalistycznych (które są deficytowe a są niezbędne dla zapewnienia właściwego włączenia społecznego grup zagrożonych wykluczeniem)– podejmowanie działań wspierających organizowanie podstawowych usług społecznych, np. w postaci centrów społecznościowych
- niski poziom gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych – podejmowanie działań wzmacniających i rozwijających ekonomię społeczną w województwie śląskim.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania odpowiadają na potrzeby.

Wskazane powyżej trzy obszary problemowe potwierdzili uczestnicy IDI oraz warsztatów, uznając je jako pilne i ważne problemy dla regionu śląskiego. Ponadto znajdują one potwierdzenie w aktualnym raporcie: Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012 Rozwój regionalny i lokalny[73].Zawarta w projekcie programu analiza potrzeb jest koherentna także z diagnozą zawartą w dokumencie: Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020, która wskazuje bezrobocie oraz niepełnosprawność jako jedne z głównych problemów, a także w materiałach i dokumentach *Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego*[74]. Również z doświadczeń realizacji PO KL 2007-2013 (między innymi realizacja projektów systemowych w ramach Priorytetu VII) wynika, że istnieje szereg, wskazanych w RPO WSL, problemów związanych zagrożeniem ekskluzją osób niepełnosprawnych, deficytem usług społecznych niezbędnych do aktywizacji społecznej, a także ciągle niewykorzystanym potencjałem ekonomii społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych, zwłaszcza w wymiarze lokalnym i środowiskowym. Problemy te nadal wymagają podjęcia interwencji. Co więcej, doświadczenia PO KL pokazują, że ekonomia społeczna jest ciągle mało wykorzystywaną formułą włączenia społecznego. Potrzeba szerszego wykorzystania ekonomii społecznej w procesach aktywizacyjnych została wskazana w publikacji pt.: *Polityka rozwoju ekonomii społecznej w województwie śląskim*.[75].

W ramach priorytetu IX zaplanowane **działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać.

Działania z zakresu aktywnej integracji, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności, pozwolą na efektywną inkluzję osób zagrożonych oraz pozwolą na uniknięcie zwiększenia się liczby osób zmarginalizowanych. Takie działania są podejmowane od szeregu lat, jednak w większym stopniu mają one charakter działań aktywizujących społecznie i zawodowo dzięki środkom z PO KL. Niemniej jednak dotychczasowe działania wymagają kontynuacji, gdyż tego typu problemy społeczne nadal występują.

Działania polegające na ułatwianiu dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym są niezbędną i komplementarną do programów aktywizacyjnych formą wsparcia, gwarantujące kompleksowość procesu inkluzji. Tworzenie centrów społecznościowych jest odpowiednim działaniem, ponieważ wskazuje na to szereg dobrych przykładów funkcjonowania takich podmiotów w Europie, w tym w Polsce. Rodzajami tego typu podmiotów są: Centra Integracji Społecznej, Centra Wspierania Aktywności Lokalnej CAL czy kluby integracyjne lub świetlice środowiskowe czy centra wsparcia prowadzone przez organizacje pozarządowe. Tego typu instytucje wspierają rozwój innowacji społecznej, przedsiębiorczości i rozwoju lokalnego, prowadzą animację lokalną. Wspierają również proces aktywizacji społecznej i zawodowej oraz działania edukacyjne. Działania tego typu są niezbędne ze względu na konieczność zinstytucjonalizowania aktywności środowisk lokalnych oraz procesów aktywizacyjnych. Tego rodzaju działanie stanowi niezbędną, kompleksową odpowiedź na problemy, których doświadczają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.

Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych staje się obecnie koniecznością i wyzwaniem, jak również dość efektywnym sposobem na rozwiązywanie problemów społecznych wynikających z wykluczenia społecznego. Jest to formuła działań włączających, adekwatna i właściwa do specyfiki województwa śląskiego i adekwatna do potencjału kapitału społecznego organizacji pozarządowych oraz środowisk lokalnych. Wspieranie ekonomii społecznej na szczeblu regionalnym stanowi element polityki rozwoju ekonomii społecznej na poziomie całego kraju i wpisuje się w Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania zostały dobrane właściwie i adekwatnie do problemów i potrzeb.

W ramach priorytetu IX **nie ma sprecyzowanych wskaźników rezultatu**. Za wskaźniki rezultatu uznano wskaźniki realizacji celu Priorytetu IX.

[73] Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa 2012.
[74] *Wojewódzki program wyrównania szans osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu na lata 2011-2016*, Katowice 2011.
[75] Cezary Miżejewski, *Polityka rozwoju ekonomii społecznej w województwie śląskim*, Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Poznań 2010.

Wskaźniki produktu i rezultatu dla aktywnej integracji są logiczne, spójne i właściwe, w tym zwłaszcza dotyczące efektu zatrudnieniowego.

W obszarze dostępu do wysokiej jakości usług społecznych, brakuje wskaźników rezultatu bezpośrednio odnoszących się do korzystania z wysokiej jakości usług.

Wskaźniki produktu i rezultatu dla gospodarki społecznej są logiczne, spójne i właściwe. Dla pełnego obrazu logiki interwencji brakuje jedynie wskaźnika rezultatu dotyczącego liczby podmiotów ekonomii społecznej, które uzyskały wsparcie w programie.

Priorytet realizuje trzy cele szczegółowe:

Cel 1 *Rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji*

Cel 2 *Wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych*

Cel 3 *Rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo w regionie*

Logika interwencji jeśli chodzi o związek pomiędzy potrzebami a celami jest zachowana. Trzem zidentyfikowanym w opisie Priorytetu problemom przyporządkowane są trzy cele szczegółowe. Między potrzebami a celami zachodzi bezpośredni związek logiczny. Z doświadczeń działań w zakresie włączenia społecznego w Polsce i z doświadczeń realizacji PO KL wynika, że formy aktywnej integracji są najefektywniejszym sposobem aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także dostęp do usług jest warunkiem koniecznym integracji społecznej zapewniającym kompleksowość wsparcia. Z kolei wspieranie gospodarki społecznej jest efektywnym i nadal niewykorzystywanym dostatecznie sposobem integracji społecznej, więc należy dalej go rozwijać.

Syntetyczny obraz logiki interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że wskaźniki w przeważającej większości są logiczne, spójne i właściwe. Brakuje jedynie dwóch wskaźników rezultatu dotyczących efektu korzystania z wysokiej jakości usług i liczby podmiotów ekonomii społecznej. Natomiast logika interwencji jeśli chodzi o związek pomiędzy potrzebami a celami jest zachowana.

W ramach priorytetu IX wyróżniono szereg czynników zewnętrznych ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji. W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki:

- **dotychczasowe doświadczenia w zakresie rozwoju w Polsce ekonomii społecznej** – jest to czynnik ułatwiający, gdyż umożliwi w ramach RPO WSL 2014-2020 bazowanie na dorobku PO KL w tym obszarze i jego rozwijanie;
- **polityka państwa przewidująca dalsze wspieranie ekonomii społecznej** – jest to czynnik ułatwiający, gdyż projekty realizowane w ramach RPO WSL 2014-2020 będą wpisywały się również w działania ogólnokrajowe na rzecz rozwijania ekonomii społecznej w Polsce, co może przynieść efekt synergii;
- **niskie wynagrodzenia w gospodarce narodowej** – jest to czynnik utrudniający, gdyż demotywuje osoby zagrożone wykluczeniem społecznym do podejmowania wysiłku w kierunku integracji społecznej i zawodowej, w związku z faktem, że osoby te mogą korzystać z systemu pomocy społecznej i nie są wówczas skłonne do udziału w działaniach z zakresu aktywnej integracji.

Czynnik wpływający na **osiąganie rezultatów po uzyskaniu produktów** i **osiąganie celów po uzyskaniu rezultatów**.

- **dekoniunktura gospodarcza** powodująca np. wzrost bezrobocia – czynnik utrudniający wynikający z koniunktury międzynarodowej, może spowodować, iż pomimo udziału w projekcie sytuacja uczestnika po opuszczeniu programu nie poprawi się ze względu na ogólną złą sytuację gospodarczą i brak miejsc pracy;

PRIORYTET X ('REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA')

W ramach priorytetu X, w części związanej z infrastrukturą zdrowotną, **nie wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby**. Występuje tu jedno kompleksowe działanie infrastrukturalne (inwestycje) mające na celu zwiększenie dostępności i jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych odnoszące się do zidentyfikowanych obszarów deficytowych bądź odzwierciedlające zdiagnozowane specyficzne potrzeby regionalne, w szczególności dot. dostosowania systemu ochrony zdrowia do zmieniających się trendów demograficznych (proces starzenia

się społeczeństwa). **Działanie to znajduje częściowe uzasadnienie w diagnozie** w postaci informacji o zmianach demograficznych (starzenie się społeczeństwa) oraz stanie zdrowia społeczeństwa. Brak jednak w diagnozie uzasadnienia dla ograniczenia wsparcia jedynie do ośrodków regionalnych (co stanowi zagrożenie naruszenia celu szczegółowego priorytetu mówiącego o spójności społecznej), jak również brak wyjaśnienia, które z placówek ochrony zdrowia są zaliczane do ośrodków regionalnych. Diagnoza nie zawiera również informacji o stanie infrastruktury medycznej w województwie śląskim uzasadniającym konieczność dokonywania nowych zakupów inwestycyjnych. W diagnozie nie wykazano potrzeby zwiększania dostępności usług medycznych w ośrodkach regionalnych. Wręcz odwrotnie, według diagnozy dostępność jest bardzo dobra.

W przypadku rewitalizacji **wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby**. Zdefiniowane problemy wyznaczają terytorialne i faktyczne potrzeby, uwzględniając niekorzystne procesy demograficzne, które w przypadku województwa śląskiego w sposób znaczący warunkować będą kierunki polityki społecznej oraz kształt rynku pracy i gospodarkę regionu. Obszary zdegradowane fizycznie w przypadku województwa śląskiego charakteryzują się jednocześnie natężeniem negatywnych zjawisk gospodarczych oraz licznymi deficytami społecznymi. Są to obszary, na których istnieją tereny i obiekty zdegradowane, zdewastowane, w tym głównie poprzemysłowe, dotknięte problemami związanymi z degradacją środowiska przyrodniczego oraz szczególnym nasileniem negatywnych zjawisk społecznych, dezintegracją społeczną i zawodową. Główne wyzwania będą dotyczyć wzmocnienia kompetencji grup defaworyzowanych i zagrożonych marginalizacją przy jednoczesnym przywróceniu funkcji społecznych, jak i gospodarczych obszarów dotkniętych degradacją fizyczną.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku infrastruktury zdrowotnej diagnoza powinna zostać uzupełniona w kwestii ograniczenia wsparcia do ośrodków regionalnych, stanu infrastruktury i konieczności zwiększania dostępności usług medycznych, gdyż inaczej działanie nie jest w pełni uzasadnione. W przypadku rewitalizacji wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby.

W ramach priorytetu X zaplanowane **działania nie zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać tylko w przypadku **infrastruktury ochrony zdrowia**. Dane statystyczne potwierdzają starzenie się społeczeństwa oraz gorszy niż przeciętnie w Polsce stan zdrowia mieszkańców województwa śląskiego. Badane dokumenty[76] potwierdzają spodziewane trendy demograficzne (starzenie się społeczeństwa) i wyzwanie jakie stanowi to dla systemu ochrony zdrowia. Jednakże eksperci jako główne problemy i wyzwania systemu ochrony zdrowia w województwie śląskim (oprócz zmian demograficznych i stanu zdrowia) wskazują **niewystarczające wykorzystanie posiadanej infrastruktury**. Eksperci podkreślali, że **infrastruktura ochrony zdrowia jest bardzo dobra,** a nawet zbyt rozbudowana względem potrzeb. Zdaniem ekspertów kolejne projekty inwestycyjne powinny zostać poprzedzone dokładną inwentaryzacją dostępnych w danym obszarze usług w województwie śląskim, a dotychczas niewykorzystanych w wystarczającym zakresie. **Dopiero po stwierdzeniu braku takich usług można przeznaczyć środki na daną inwestycję.** Jeden z ekspertów potwierdził, iż usługi wysokospecjalistyczne powinny być skoncentrowane w kilku wybranych specjalistycznych ośrodkach. Eksperci potwierdzili nieustanną potrzebę podnoszenia jakości usług medycznych.

W przypadku **rewitalizacji działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać. Po pierwsze w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym oraz regionalnym wskazano na konieczność ukierunkowania niektórych programów rewitalizacyjnych na funkcje społeczne związane z problemami osób szczególnie wymagającymi wsparcia (stąd działania dotyczące aktywizacji osób wymagających wsparcia na obszarach problemowych). Potwierdzenie konieczności kompleksowej rewitalizacja terenów zdegradowanych można znaleźć w rekomendacjach z badania pt. *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych – ocena procesu i identyfikacja pożądanych kierunków działania podmiotów publicznych i prywatnych w województwie śląskim*[77], w którym wskazano, że region boryka się z niskim stopniem realizacji projektów kompleksowych, łączących przedsięwzięcia infrastrukturalne i społeczne. Również w opinii respondenta – eksperta ds. rewitalizacji (IDI) konieczne jest podejście kompleksowe.

Wsparcie na rzecz **rozwoju mieszkalnictwa socjalnego**, wspomaganego i chronionego, w ramach kompleksowych projektów, w powiązaniu ze wsparciem EFS na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w oparciu o istniejącą infrastrukturę, wynika z doświadczeń realizacji projektów związanych z aktywizacją społeczną, gdzie deficytem był brak pełnej możliwości wsparcia z wykorzystaniem już istniejącej infrastruktury.

Z doświadczeń realizacji projektów RPO 2007-2013 (co potwierdził również ekspert ds. rewitalizacji w trakcie IDI) wynika, że efektem wdrożeń projektów nie jest jakościowa zmiana, a głównie rewitalizacja pod względem technicznym. Zatem zasadne jest realizowanie działań kompleksowych. Stąd poprawnie dobranym działaniem jest **przywracanie do życia zdegradowanych społecznie, gospodarczo i środowiskowo obszarów** poprzez przywrócenie im starej lub nadanie nowej

[76] *Badanie poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych*, Warszawa, 2012 dla Urzędu Marszałkowskiego w Katowicach.
[77] FUNDEKO Korbel, Krok-Baściuk Sp. J., Katowice, 2011 r.

funkcji. Chodzi tu o wielowątkowe, wzajemnie uzupełniające się i wzmacniające działania, mające na celu wywołanie jakościowej, pozytywnej zmiany na zidentyfikowanym obszarze.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku infrastruktury zdrowia proponowane działanie nie odpowiada w pełni na rzeczywiste problemy regionu w tym obszarze. Podstawowym problemem jest bowiem brak pełnego wykorzystania posiadanego przez placówki medyczne sprzętu. Działanie polegające na dokonywaniu kolejnych zakupów inwestycyjnych powinno być poprzedzone dokładną weryfikacją czy tego typu sprzęt nie jest już dostępny w regionie.
>
> W przypadku rewitalizacji działania zostały właściwie dobrane pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać.

W przypadku **infrastruktury ochrony zdrowia** istnieje bezpośredni związek między działaniami a produktami, jednak nie wskazano żadnego rezultatu planowanych działań dla wsparcia.

Natomiast w odniesieniu do problematyki rewitalizacji, przede wszystkim na początku warto zaznaczyć, że **nie przyjęto jednej logiki interwencji w odniesieniu do rewitalizacji** w ujęciu horyzontalnym. Działania związane z rewitalizacją znajdują się w kilku priorytetach programu. Kwestia rewitalizacji pojawia się w celu 4 Priorytetu V, ale jedynie w kontekście samej rekultywacji. Ponadto rewitalizacja została ujęta w jednym Priorytecie z infrastrukturą zdrowotną, co wynika ze sposobu konstruowania celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych, ale jest nieuzasadnione funkcjonalnie i merytorycznie.

Dlatego też trudno wskazać w RPO konkretne wskaźniki rezultatu ze względu na **brak kompleksowego podejścia do rewitalizacji** z ukierunkowaniem na rzeczywistą rewitalizację konkretnych obszarów z góry określonych do wsparcia właściwym algorytmem. Powyższe rodzi konsekwencje **niespójności logiki interwencji**. Cały RPO w tym zakresie sprawia wrażenie zaplanowanego od końca, czyli od planowanych działań, a nie od kwestii problemowych.

W zakresie **rewitalizacji** problemów jest więcej. Wykazano **brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikami produktu**, a dodatkowo **dwa wskaźniki produktu ujęte w RPO nie mają swoich adekwatnych wskaźników rezultatu**.

W zakresie działania: *Aktywizacja osób wymagających wsparcia na obszarach problemowych* brak jest związku logicznego i koherencji pomiędzy produktami a rezultatami, tzn. w wyniku pojawienia się produktów nie wystąpi permanentnie rezultat. Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej, Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów* nie świadczą o liczbie osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej – występuje tu nietrafność doboru wskaźników w relacji wzajemnej – jedne z drugimi nie mają większego powiązania. Liczba osób korzystających nie świadczy o powierzchni zrewitalizowanych obszarów i odwrotnie. Są to nieadekwatne względem siebie wskaźniki. Ponadto brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikiem produktu, tym samym brak zaproponowanych wskaźników w programie adekwatnych do działania.

Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów n*ie odzwierciedlają procesu aktywizacji osób wymagających wsparcia na obszarach problemowych.

Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania. Właściwszym wskaźnikiem wydaje się: *Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług aktywizacyjnych z wykorzystaniem infrastruktury na obszarze zrewitalizowanym*.

W zakresie działania: *Kompleksowa rewitalizacja terenów zdegradowanych* (Działania przyjmujące formę przedsięwzięć odpowiadających kompleksowo na potrzeby grup wykluczonych w zakresie ich aktywizacji, które będą miały charakter długofalowego organizowania społeczności lokalnej), analiza wykazała brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikiem produktu. W programie brak zaproponowanych wskaźników adekwatnych do działania. Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów n*ie odzwierciedlają kompleksowości rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Należałoby dodać wskaźnik: *Powierzchnia kompleksowo zrewitalizowanych obszarów*. Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania. Należy dodać wskaźniki dotyczące kompleksowej rewitalizacji oraz rewitalizacji rzeczywistej w wymiarze rezultatów.

W zakresie działania: *Wsparcie na rzecz rozwoju mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego, w ramach kompleksowych projektów, w powiązaniu ze wsparciem EFS na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w oparciu o istniejącą infrastrukturę* (Inwestycje dotyczące mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego, w oparciu o istniejącą infrastrukturę, w powiązaniu z procesem aktywizacji zawodowej, mające na celu usamodzielnienie ekonomiczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym), analiza wykazała, że wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów n*ie odzwierciedlają procesu aktywizacji osób wymagających wsparcia na obszarach problemowych w powiązaniu z projektami

EFS. Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania. Należy dodać w RPO adekwatny wskaźnik, np. *Liczba zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych powiązanych z procesem aktywizacji społeczno-zawodowej i projektami EFS*

W zakresie działania: *Kompleksowe działania mające na celu przywracanie do życia zdegradowanych społecznie, gospodarczo i środowiskowo obszarów poprzez przywrócenie im starej lub nadanie nowej funkcji* (Szereg wielowątkowych, wzajemnie uzupełniających się i wzmacniających działań, mających na celu wywołanie jakościowej, pozytywnej zmiany na zidentyfikowanym obszarze) analiza wykazała brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikiem produktu, brak zaproponowanych wskaźników w programie adekwatnych do działania. Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów* nie odzwierciedlają procesu przywrócenia im starej lub nadania im nowej funkcji. Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania i nie wskazuje pozytywnej, jakościowej zmiany. Należy dodać kilka wskaźników jakościowych obrazujących rzeczywistą rewitalizację.

W zakresie działania: *Wsparcie społeczności zamieszkującej obszar zdegradowany* analiza wykazała brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikiem produktu, brak zaproponowanych wskaźników w programie adekwatnych do działania. Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów n*ie odzwierciedlają wsparcia społeczności zamieszkującej obszar zdegradowany. Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania. Właściwszym wskaźnikiem, który proponujemy uwzględnić, jest wskaźnik nawiązujący do LPR i liczby projektów partnerskich.

W zakresie działania: *dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, które staną się miejscem spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajając tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi* analiza wykazała brak związku logicznego pomiędzy działaniem a wskaźnikiem produktu, brak zaproponowanych wskaźników w programie adekwatnych do działania. Wskaźniki produktu: *Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej* Oraz *Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów* nie odzwierciedlają efektów aktywizacji osób wymagających wsparcia poprzez dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, które staną się miejscem spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej. Wskaźnik rezultatu: *Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej* jest wskaźnikiem ilościowym, a nie jakościowym i nie odzwierciedla efektów działania. Należy dodać wskaźnik dotyczący bezpośrednio istoty działania.

Dodatkowo, brakuje wskaźników rezultatu w wymiarze jakościowym, które odzwierciedlałyby rzeczywistą i pełną rewitalizację danego obszaru w powiązaniu z działaniami w zakresie inkluzji społecznej i aktywizacji społecznej i zawodowej, a także liczbę rzeczywistych przedsięwzięć rewitalizacyjnych zrealizowanych oddolnie i we współpracy i partnerstwie wertykalnym lub horyzontalnym. Propozycje takich wskaźników zamieszczono na diagramie logiki interwencji.

Priorytet realizuje dwa cele szczegółowe:

Cel 1 *Zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych*

Cel 2 *Rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych*

Analiza wykazała, że w przypadku **infrastruktury zdrowotnej** występuje **brak pełnego związku logicznego między działaniem a celem szczegółowym 1**. Przede wszystkim brak zaplanowanego rezultatu interwencji nie pozwala na pełną analizę tego zagadnienia. Ponadto brak wyjaśnienia w diagnozie w jaki sposób ukierunkowanie wsparcia na wybrane ośrodki regionalne zapewni spójność społeczną, w szczególności w zakresie usług skierowanych do osób starszych (chyba, że ta część celu szczegółowego 1 odnosi się do obszaru rewitalizacji). Nie jest również zrozumiałe jakie nowe formy pomocy miałyby być realizowane dzięki temu działaniu (chyba, że ponownie chodzi o rewitalizację). Jedynie część dotycząca zwiększenia jakości jest w pełni logiczna. W sytuacji gdy cel szczegółowy 1 odnosi się w pierwszej części do problematyki rewitalizacji, a dopiero w drugiej – do tematyki infrastruktury zdrowotnej, należałoby dla większej przejrzystości logiki interwencji, wydzielić dwa odrębne cele (podzielić cel szczegółowy 1 na dwa cele).

Konieczne jest także określenie rezultatu, jaki ma przynieść to działanie. Rezultat ten powinien odnosić się do większej jakości usług. Proponuje się następujące wskaźniki

- spadek umieralności na choroby nowotworowe, układu krążenia, układu ruchu, cukrzycę, przewlekłe choroby układu trawiennego i choroby obwodowego układu nerwowego (wskaźnik rezultatu strategicznego) i/lub
- skrócenie czasu oczekiwania na wizytę u lekarza specjalisty z dziedziny…

W przypadku **rewitalizacji** realizacja działań wpływa pozytywnie na osiągnięcie celu 2 tego Priorytetu (a także celu 4 Priorytetu V). Aktywizacja społeczno-zawodowa jest nieodzownym elementem zarówno spójności lokalnej, jak

kompleksowego procesu rewitalizacji. Kompleksowe działania rewitalizacyjne są ściśle skorelowane z rozwojem społeczności lokalnych oraz samym procesem rewitalizacji jako takim oraz rekultywacją.

Z doświadczeń realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WSL 2007-2013 oraz w opinii eksperta biorącego udział w IDI wynika, że wsparcie na rzecz rozwoju mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego, w ramach kompleksowych projektów, jest często powiązane ze wsparciem EFS na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w oparciu o istniejącą infrastrukturę. Jest w średnim stopniu powiązane również z rozwojem spójności lokalnej oraz w stopniu wysokim – z rewitalizacją społeczności ubogich.

Z doświadczeń realizacji projektów rewitalizacyjnych wynika również, że inwestycje (części wspólne budynków), dotyczące tkanki mieszkaniowej, tylko jako część większego projektu mającego na celu rewitalizację zubożonych obszarów publicznych w stopniu średnim wpływają na pełny rozwój społeczności lokalnych i w stopniu średnim wspierają wdrażania programu rewitalizacji.

Z doświadczeń realizacji projektów rewitalizacyjnych wynika, że dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, które staną się miejscem spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajając tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi jest wysoce koherentne z rozwojem społeczności lokalnych oraz procesem rewitalizacji, zwłaszcza w kontekście aktywizacji i inkluzji.

Syntetyczny obraz logiki interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu w odniesieniu do infrastruktury zdrowotnej wykazała, że należy dodać wskaźnik rezultatu, ponieważ obecnie Program nie zawiera żadnej propozycji wskaźników z tego poziomu.
>
> W zakresie rewitalizacji brakuje pełnej logiki interwencji usystematyzowanej według określonej metodyki. Brakuje wskaźników produktu, a zwłaszcza rezultatu w wymiarze jakościowym, które odzwierciedlałyby rzeczywistą i pełną rewitalizację danego obszaru, a także liczbę rzeczywistych przedsięwzięć rewitalizacyjnych zrealizowanych oddolnie i we współpracy i partnerstwie wertykalnym lub horyzontalnym. Ponadto wskaźniki produktu nie są spójne z jednym zaproponowanym wskaźnikiem rezultatu.

W ramach priorytetu X wyróżniono szereg czynników ułatwiających i utrudniających wdrożenie interwencji.

W przypadku **infrastruktury zdrowotnej** – w kwestii **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono następujące czynniki:

- brak sprecyzowanych **celów regionalnej polityki zdrowotnej** i **uzależnienie placówek ochrony zdrowia od finansowania NFZ** i polityki finansowania usług medycznych prowadzonej przez MZ – czynnik utrudniający wynikający z raportu dla UM WSL[78]; brak sprecyzowanych celów regionalnej polityki zdrowotnej oraz prowadzona polityka NFZ powoduje, zdaniem autorów raportu, że usługi śląskich placówek medycznych, są ukierunkowane na świadczenie usług, za które płaci NFZ a nie takie, które wynikają za potrzeb mieszkańców; ma to znaczenie dla finansowania usług medycznych w przyszłości, po zmodernizowaniu placówki ze środków RPO WSL 2014-2020. Z tym faktem jest związany problem wskazywany przez ekspertów w wywiadach niewystarczającego wykorzystania sprzętu i infrastruktury, którymi dysponują placówki, ze względu na brak finansowania ze strony NFZ.

W przypadku **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom** wyróżniono następujące czynniki:

- **trudna sytuacja finansowa** wielu placówek ochrony zdrowia w województwie śląskim – czynnik utrudniający; Publiczne zakłady opieki zdrowotnej należą do jednych z najbardziej zadłużonych w Polsce (zakłady woj. śląskiego odpowiadają za ok. 15% długów), są to także jednostki o jednej z wyższych w Polsce dynamice zadłużania[79]; trudna sytuacja finansowa może uniemożliwić przeprowadzenie inwestycji;
- **uzależnienie wsparcia** z EFRR od realizacji powiązanych projektów z EFS – czynnik utrudniający wynikający z przyczyn obiektywnych; projekty z EFRR nie będą mogły zostać zrealizowane, jeśli placówka nie uzyska środków z EFS w drodze konkursu (brak w programie informacji odnośnie tego, jakiego rodzaju wsparcie z EFS jest planowane do realizacji w powiązaniu z projektami kluczowymi z obszaru infrastruktury zdrowotnej, nie wiadomo czy będą to projekty szkoleniowe dla kadry tych placówek leczniczych w ramach cross-financingu, czy będą to odrębne projekty profilaktyczne; jeśli miałyby to być programy profilaktyczne, to ich realizacja powinna następować po zakupie i zainstalowaniu nowego sprzętu a nie przed, czyli to projekt z EFRR należałoby zrealizować najpierw a projekt z EFS później;);

[78] Raport pt. *Badanie poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych*, Warszawa, 2012 dla Urzędu Marszałkowskiego w Katowicach.
[79] http://www.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/zal_2_dynamikaz_26082013.pdf

- **doświadczenie placówek ochrony zdrowia** w korzystaniu ze środków europejskich (w ramach RPO WSL 2007-2013, PO IG oraz PO IiŚ) – czynnik ułatwiający wynikający z doświadczenia z okresu programowania 2007-2013, w którym placówki zdobyły doświadczenie związane z prowadzeniem inwestycji oraz pozyskiwaniem i rozliczaniem środków europejskich.

W przypadku **rewitalizacji** występuje jeden czynnik utrudniający realizację celów Programu:

- **niewystarczająca polityka strategiczna państwa** w zakresie rewitalizacji – brak obecnie regulacji prawnych związanych z rewitalizacją; brak zagwarantowanych środków centralnych na strategiczną politykę rewitalizacyjną; powoduje to niepewność wśród samorządów jako dysponentów i głównych interesariuszy rewitalizacji (por. IDI z ekspertem tematycznym).

PRIORYTET XI ('WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO')

W ramach priorytetu XI opracowano zestaw działań ukierunkowanych na poprawę jakości świadczonych usług edukacyjnych oraz większego ich dopasowania do współczesnych wyzwań. Dotyczą one poziomu edukacji przedszkolnej, do której dostęp wymaga poprawy i ma również znaczenie dla wyrównywania szans edukacyjnych dzieci pochodzących ze zróżnicowanych społecznie i ekonomicznie rodzin. Drugim działaniem zaprogramowanym do realizacji w obszarze edukacji jest poprawa jakości usług edukacyjnych w kształceniu ogólnym, przy czym zwrócono szczególną uwagę na ofertę skierowaną do uczniów zdolnych (stypendia, specjalne ścieżki rozwoju). Tym samym na dalszy plan odsunięto kwestie związane z realizacją wsparcia na rzecz uczniów napotykających problemy edukacyjne i wychowawcze. Przewidziano także realizację kompleksowych programów rozwojowych, na które składać się mogą zarówno działania skierowane do uczniów, jak i o charakterze systemowym (poprawa jakości pracy szkoły). Pakiet działań związanych z edukacją ogólną obejmuje także współpracę szkół z uczelniami wyższymi. Podjęto również wyzwania związane z dostosowaniem szkolnictwa zawodowego do wymogów wysokiej jakości edukacji spełniającej wymagania rynku pracy, w tym przede wszystkim związane z angażowaniem w proces edukacji pracodawców. W ramach priorytetu XI przewidziano również typy operacji zorientowane na wzrost uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.

Wszystkie przewidziane w programie działania (za wyjątkiem jednego) odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby, a niektóre z nich budzą zastrzeżenia z uwagi na pewne niedoprecyzowania lub brak celowości. Pierwszym takim działaniem jest *„Wsparcie dla nauczycieli nastawione na ich udział w działaniach prorozwojowych"*. Niejasne jest, na czym miałby polegać udział nauczycieli, jakiego rodzaju ma to być wsparcie. Diagnoza (s. 96) wskazuje na problem zmniejszania się liczby dzieci i młodzieży na Śląsku, powodujący konieczność redukcji sieci szkół oraz liczebności kadry nauczycielskiej. W zasadzie w planowanych działaniach nie ma informacji nawiązujących do tego problemu, tzn. w odniesieniu do nauczycieli nie widać problemu konieczności redukcji tego zasobu (np. przekwalifikowań). Pojawia się natomiast zapis odnoszący się do ich udziału w inicjatywach prorozwojowych oraz konieczności realizacji projektów z zakresu *design thinking*, *design management* i *design services*. Niejasny jest cel wpisanego działania, stąd może wydawać się zbędny na tym etapie.

Zastrzeżenia budzi również działanie *„Realizacja projektów z zakresu design thinking, design management i design services dla uczniów i nauczycieli"*. Niejasne jest zamieszczenie w Programie działań nakierowanych na zwiększenie innowacyjności regionu poprzez realizację projektów z zakresu *design thinking*, *design management* i *design services*. Analizując diagnozę w części związanej z rynkiem pracy lub w części dotyczącej inteligentnych specjalizacji regionu – nie wynika z nich, aby **projekty tego typu były kluczowe** w tym kontekście. Wymaga to wyjaśnienia, jak również **objaśnienia czytelnikowi angielskich nazw** tych obszarów, które mogą budzić wątpliwości interpretacyjne. Ponadto umiejscowienie tego zapisu w części adresowanej do uczniów i nauczycieli również nie jest wyjaśnione, nasuwa się pytanie o jakie wsparcie chodzi, kto miałby realizować projekty, na czym miałyby one polegać, czy ma to być część programów nauczania w szkołach itp. Niejasny jest cel wpisanego działania, stąd może wydawać się zbędny na tym etapie. Niespójność pojawia się też w kontekście zapisów na s. 238, gdzie pojawia się dodatkowy adresat projektów z zakresu *design thinking* – administracja publiczna.

Niedoprecyzowanie widać natomiast w przypadku działania *„Projekty programów rozwojowych szkolnictwa zawodowego"* w kontekście szkół artystycznych. Diagnoza poświęca tym typom szkół relatywnie dość dużo miejsca, tymczasem w działaniach nie widać żadnego odniesienia do tak wyszczególnionej grupy placówek. Jedynie w czasie FGI autorzy tej części Programu wyjaśnili – że ze szkół artystycznych mają wywodzić *designerzy*, o których mowa wyżej.

Działanie polegające na realizacji *„projektów innowacyjnych skierowanych dla administracji publicznej"* jest zbędne z uwagi na niejasny cel. Nigdzie w diagnozie nie można znaleźć odniesień, z których wynikałaby konieczność realizacji ww. projektów. Podobnie na s. 237 znajduje się akapit dot. administracji publicznej, do której ma być kierowane działanie najprawdopodobniej o charakterze innowacyjnym – nie jest to jednak wyjaśnione, jaki miałby być charakter tych działań.

Diagnoza wskazuje, że nie ma właściwie różnic w stopie bezrobocia w miastach i na obszarach wiejskich. Cechą wspólną jest z kolei znaczne bezrobocie wśród kobiet, do których kierowane są działania w programie w kontekście poprawy dostępu do opieki na dzieckiem. W kontekście edukacji brak w diagnozie statystyk dotyczących poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej osób dorosłych na obszarach wiejskich, w szczególności kobiet.Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu dotyczących powiązania działań z diagnozą, wykazała, że trzy działania wymagają doprecyzowania, a w przypadku jednego – dotyczącego projektów innowacyjnych dla administracji publicznej – należy rozważyć jego usunięcie lub przeniesienie do innego priorytetu. Z kolei wyjaśnić należy zasadność działań prorozwojowych dla nauczycieli, a także działań z zakresu design thinking, design management i design services oraz nawiązać do konieczności przekwalifikowywania nauczycieli z uwagi na problem zmniejszania się liczby uczniów, chociażby wskazując, że te działania będą realizowane w części dot. adaptacyjności

Rekomenduje się dołączyć do diagnozy analizę poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej osób dorosłych na wsi, w tym w szczególności kobiet.

W ramach priorytetu XI zaplanowane **działania zostały właściwie dobrane** pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać.

Działania związane z dostępem do wysokiej jakości usług przedszkolnych (tj. lepsze wyposażenie przedszkoli, dostosowanie palcówki do właściwych standardów, poprawa jakości realizowanych zajęć, więcej miejsc przedszkolnych) wiążą się z kwestią aktywności zawodowej osób dorosłych, których bytność na rynku pracy wymusza objęcie dobrą opieką i edukacją ich dzieci. Ponadto wysoka jakość edukacji w wieku przedszkolnym j przyczyni się do niwelowania różnic wynikających z wpływu środowiska rodzinnego oraz do osiągania przez dzieci lepszych wyników kształcenia, co w przyszłości może ułatwić im start w życie zawodowe.

Biorąc pod uwagę wpływ kształcenia ogólnego na perspektywy zatrudnienia i podejmowania pracy w przyszłości przez absolwentów, również działania związane z podnoszeniem jakości edukacji w szkołach kształcenia ogólnego i zawodowego odpowiadają na cele priorytetu i zdiagnozowane problemy – np. niższe poziomy osiągnięć uczniów na egzaminie gimnazjalnym. Uzasadnienie wyraźnie wskazuje na to, że działania służyć mają kształceniu na wszystkich poziomach edukacji uniwersalnych kompetencji, co pomóc ma w dopasowaniu absolwentów do potrzeb rynku pracy i oczekiwań uczelni wyższych.

Również wspierania kształcenie ustawicznego dorosłych jest odpowiednim działaniem odpowiadającym na problem związany z niskim udziałem dorosłych pracujących mieszkańców województwa śląskiego w kursach i szkoleniach podwyższających ich kwalifikacje i wiedzę.

Niemniej jednak w przypadku kilku działań analiza wykazała pewne niedociągnięcia i nieścisłości odnoszące się do kwestii szczegółowych.

Po pierwsze, jednym z najsłabiej opisanym zarówno w diagnozie, jak i w części dotyczącej działań, elementem są **obszary wiejskie**. Diagnoza (s. 103) w części *„Edukacja na terenach wiejskich”* przytacza statystykę odnoszącą się *stricte* do tego zagadnienia jedynie w odniesieniu do procenta instytucji szkoleniowych i agencji zatrudnienia zlokalizowanych na terenach wiejskich. Co prawda jest zamieszczone zdanie, że ludność zamieszkująca obszary wiejskie ma utrudniony dostęp do edukacji i ludność zamieszkującą obszary wiejskie charakteryzuje niski poziom wykształcenia, jednakże nie podano danych liczbowych, które w tym przypadku warto by było przytoczyć. Z kolei analizując działania adresowane do osób z terenów wiejskich, jedyny zapis dotyczący tej grupy (s. 237) mówi, że *„istniejące zróżnicowanie w rozwoju pomiędzy miastami a terenami wiejskimi wymusza zaprogramowanie działań, które będą skierowania na obszary wiejskie”*. Drugi zapis wzmiankuje o konieczności poprawy oferty edukacyjnej dla dzieci w wieku przedszkolnym, gdzie głównie mają być uwzględnione tereny wiejskie oraz dzielnice miast. **Analiza literatury** pokazuje, że w Polsce wykształcenie dzieci zależy w znacznym stopniu od wykształcenia rodziców, w szczególności odnosi się to do wykształcenia wyższego. Minimalne **szanse na ukończenie uczelni wyższej** mają więc dzieci tych osób, które posiadają jedynie wykształcenie podstawowe (Raport o stanie edukacji - RoSE, 2010, IBE). Stąd istotne jest **inwestowanie w wykształcenie rodziców dzieci wiejskich**. Według RoSE 2011, analiza zróżnicowania kształcących się osób dorosłych w badaniu BAEL pokazuje, że **mieszkańcy dużych miast kształcą sie znacznie częściej niż mieszkańcy wsi** i małych miast. Jako powody wymienić można fakt tworzenia przez miasta większego popytu na wysoko wykwalifikowanych pracowników, ale można przypuszczać, że niski poziom kształcenia ustawicznego na wsi i w małych miastach jest spowodowany brakiem infrastruktury edukacyjnej, motywacji mieszkańców wsi lub możliwości finansowania.

Drugą kwestią, na którą warto zwrócić uwagę, jest **kształcenie osób dorosłych**. Wiąże się to zarówno z sytuacją ogólną w kraju, charakteryzującą się bardzo niskim na tle innych krajów UE udziałem osób dorosłych w kształceniu ustawicznym, ale również zawartym w diagnozie argumentom. W część dotyczącej rynku pracy wskazuje się na problem bezrobocia, nieaktywnej części społeczeństwa i zmian demograficznych pociągających za sobą **konieczność włączania osób starszych w grono osób pracujących**. Tymczasem kwestia LLL jest potraktowana bardzo pobieżnie. W działaniach znajduje się zapis

dotyczący konieczności objęcia osób dorosłych wsparciem w postaci kursów i szkoleń przekwalifikowujących, niejasne natomiast są dalsze zapisy mówiące o projektach innowacyjnych kierowanych do administracji i działaniach adresowanych do obszarów wiejskich.

W **opinii eksperta**, kształcenie wszelkiego rodzaju – formalne i pozaformalne – jest słusznym kierunkiem dla rozwoju edukacji. Wspomina on o uczeniu się przez całe życie i zwraca uwagę na fakt, że posiadanie pewnych umiejętności i kwalifikacji w danym czasie może być konieczne do uzupełnienia w czasie późniejszym, aby dostosować się do potrzeb pracodawców. Wszelkiego rodzaju uczestnictwo w kursach powoduje, że nabywa się umiejętności potrzebnych w danym momencie na rynku pracy. Ostatnie zmiany w odniesieniu do szkolnictwa zawodowego powodują, że **otwiera się przed szkołami zawodowymi możliwość bardziej elastycznego podejścia do kształcenia** zarówno uczniów, ale i osób dorosłych. Nowością w systemie kształcenia zawodowego jest wprowadzenie kwalifikacyjnych kursów zawodowych (tzw. formy kursowe). Pracodawcy będą mogli zlecać szkołom ich przeprowadzenie, a w kursach będą mogli uczestniczyć uczniowie, absolwenci i osoby dorosłe. Jest też możliwe łączenie szkół zawodowych w centra kształcenia zawodowego i ustawicznego. Obecnie wszystkie szkoły zawodowe mogą funkcjonować jako szkoły dla młodzieży, jak i szkoły dla dorosłych (RoSE 2011, IBE).

> W kontekście kształcenia przez całe życie (LLL – Lifelong Learning) i włączania osób dorosłych w LLL warto rozważyć działania wspierające szkoły zawodowe w ich działaniach na rzecz orientacji na kształcenie osób dorosłych. Wyjście tych placówek z szerszą ofertą na rynek to również szansa dla nich samych, możliwość przekwalifikowania kadry nauczycielskiej, utrzymania szkół i zwiększania postrzegania tych szkół jako ośrodków lepiej służyć społeczności lokalnej.

Trzecią bardzo istotną kwestią jest **obszar szkolnictwa zawodowego**. Właściwie diagnoza nie wyodrębnia specjalnie tego obszaru, zamieszczając statystyki dotyczące szkół i uczniów w części *„szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne”*. Warto przy okazji zwrócić uwagę na spójność samego tekstu diagnozy z zamieszczonym wykresem, który nie obejmie liceów profilowanych, o których wspominają autorzy i który nie ma podanego źródła danych. Ponadto, patrząc na przytoczone statystyki widać, że większy odsetek stanowią uczniowie liceów profilowanych (likwidowanych zresztą ostatnią reformą szkolnictwa zawodowego), techników i zasadniczych szkół zawodowych niż uczniowie liceów ogólnokształcących. To z kolei ma swoje odzwierciedlenie w charakterystyce populacji wchodzącej na rynek pracy. Diagnoza nie mówi też niczego o niedopasowaniu kompetencji i kwalifikacji osób młodych do potrzeb rynku pracy, na co powołują się autorzy w części poświęconej działaniom. Na s. 235 znajdujemy zapis mówiąco tym, że dużą wagę RPO WSL 2014-2020 będzie przykładało do poprawy jakości szkolnictwa zawodowego, stąd wydawałoby się, że diagnoza powinna poświęcić temu zagadnieniu osobną część. Zapis mówiący o tym, że *„nie jest dopasowane do współczesnych wymagań”* i następujący po tym akapit – odwołuje się głównie do sytuacji w Polsce i wydaje się być zbyt ogólny (właściwie uniwersalny, pasujący do każdego innego województwa) w stosunku do charakteru dokumentu (program regionalny). Problemem w podnoszeniu atrakcyjności i efektywności szkolnictwa zawodowego jest jakość kadry nauczycielskiej. W diagnozie i opisie działań program nie poświęca tej kwestii uwagi.

Jak wynika z **badania literatury, problem dobrze wyszkolonej kadry nauczycielskiej szkół zawodowych** postrzega częściej niż co dziesiąty powiat (Raport z Badania funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce, MEN 2011). Prawie 70% powiatów zgłasza problem z pozyskaniem i utrzymaniem dobrze wyszkolonej kadry. Problemy wiążą się z brakiem zainteresowania pracą w szkole z oczekiwanym doświadczeniem i przygotowaniem. Barierą jest brak atrakcyjnych warunków zatrudnienia i brak chęci młodszej kadry do nauki przedmiotów zawodowych. Stąd w szkolnictwie dominuje przewaga osób starszych jako wykładowców nad młodymi nauczycielami. W **opinii eksperta ds. edukacji** szkolnictwo zawodowe wymaga sporych nakładów inwestycyjnych, aby *„przemodelować je na bardziej nowoczesne tory”*. Problem, jaki postrzega ekspert to brak nowej, świeżej kadry nauczycielskiej w tym obszarze. Odejście z dnia na dzień tzw. starej gwardii wiązałoby się z poważnymi brakami kadrowymi w placówkach tego typu.

> W kontekście kształcenia zawodowego rekomenduje się podać statystyki odnoszące się do liczby absolwentów szkół zawodowych i dotyczące zatrudniania osób młodych. Kwestia wsparcia i podniesienia jakości kadry nauczycielskiej w obszarze szkolnictwa zawodowego to jedna z kwestii, którą warto rozważyć w programowanych działaniach. Wiązać się to może zarówno ze szkoleniami, ale i większą możliwością współpracy nauczycieli z pracodawcami w celu uzupełniania i podwyższania ich kwalifikacji. W kontekście „odmłodzenia kadry” proponuje się rozwiązania związane z systemem motywacyjnym dotyczącym wynagradzania, szkoleń i przekwalifikowań, systemem doskonalenia zawodowego, dzięki czemu możliwe będzie przyciągnięcie młodej kadry po szkołach wyższych lub od pracodawców.

W ramach priorytetu XI **nie ma sprecyzowanych wskaźników rezultatu** dotyczących edukacji. Wskaźniki te zaplanowano na poziomie realizacji celów Priorytetu (tak będą one w analizie postrzegane). Poniżej omówiono powiązania przyczynowo-skutkowo pomiędzy poszczególnymi elementami interwencji w tym priorytecie (siłą rzeczy nie jest możliwa analiza

powiązań produktów z rezultatami, chociaż zaproponowano lub zaadoptowano w dalszej części raportu wskaźniki rezultatu).

Priorytet realizuje cztery cele szczegółowe:

Cel 1 *zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego*

Cel 2 *wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego*

Cel 3 *zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy*

Cel 4 *wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie*

Działanie *„Inwestycje w efektywne i wysokiej jakości programy przedszkolne, w tym adaptacja pomieszczeń i doposażenie placówek"* wpływa w bezpośredni sposób na realizację celu 1.,

W przypadku tego działania wątpliwości budzi **zaproponowany wskaźnik** *„Liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną w wieku 3-4 lat w ramach programu, w tym na obszarach wiejskich"*. Biorąc pod uwagę zasygnalizowane w diagnozie statystyki dotyczące wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej (ponad 72% na terenach wiejskich, 77,3% na terenach miejskich) oraz dążenie do osiągnięcia minimum 90% wskaźnika (s. 235), wydaje się, że:

> Nie liczba dzieci objętych wsparciem, a właśnie **wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej powinien być tym najwłaściwszym do monitorowania**. Przy czym taki wskaźnik warto jest umieścić na poziomie rezultatów.

Wątpliwości budzi również wskaźnik *„liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami wyrównującymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej"*, ponieważ zapisy dotyczące działań **nie mówią wprost o zajęciach wyrównujących szanse edukacyjne dzieci**. Zapisy programu odnoszą się do poprawy jakości realizowanych zajęć oraz do konieczności dostosowania placówki do właściwych standardów, jako elementu polityki wyrównywania szans edukacyjnych. Jeśli wskaźnik ten ma obejmować również działania podnoszące jakość zajęć, to warto wyraźnie wskazać w programie takie właśnie rozumienie pojęcia wyrównywania szans edukacyjnych.

W przypadku działania na rzecz *„poprawy jakości edukacji w szkołach kształcenia ogólnego poprzez wsparcie w postaci kompleksowych działań rozwojowych szkół"* również bezpośredni wpływ widać jedynie w zakresie realizacji celu 2, natomiast odniesienie do realizacji celu 4 byłoby wysokie, gdyby więcej uwagi poświęcono zagadnieniom LLL. W dokumencie widać **wyraźny podział na kształcenie dzieci, młodzieży, osób dorosłych**.

W kontekście gorzej postrzeganego szkolnictwa zawodowego działanie dotyczące *„tworzenia ścieżek pracy z uczniem zdolnym wraz z udzielaniem stypendiów dla tych najzdolniejszych"* jest jedną z form podniesienia atrakcyjności tego obszaru. Wielkość oddziału klasowego nie jest głównym determinantem przyrostu wyników nauczania. Bardzo istotne jest organizacja procesu dydaktycznego, uczniowie pracujący w małych grupach osiągają wyższe rezultaty w zakresie np. kompetencji językowych w języku ojczystym niż w klasach większych (RoSE 2010, IBE). Projekty pozwalające opracować ścieżkę pracy z uczniem zdolnym są zbieżne z celami nowej podstawy programowej, gdzie zadaniem szkoły jest odkrywanie i rozwijanie uzdolnień – i szkoła ma odpowiednio do istniejących potrzeb organizować zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych.

W przypadku dwóch kolejnych działań (*„Wsparcie dla nauczycieli nastawione na ich udział w działaniach prorozwojowych"* oraz *„Realizacja projektów z zakresu design thinking, design management i design services dla uczniów i nauczycieli"*) zapisy w Programie są na tyle enigmatyczne, że nie wiadomo o jakie wsparcie i cel realizacji działań chodzi. Ponadto, monitorowanie pierwszego z wymienionych działań za pomocą wskaźnika *„liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli"* nie jest do końca precyzyjne. Zapis *„w tym nauczycieli"* sugeruje, że część działań adresowana będzie wyłącznie lub w dużej mierze do tej grupy zawodowej. Tymczasem opis działań w kilku miejscach wspomina o konieczności poprawy jakości realizowanych zajęć i działań, jednakże nie precyzuje, na czym miałaby ta poprawa polegać. Zawarte zapisy (s. 237) dotyczące uczestnictwa nauczycieli w inicjatywach wiążących się ze wsparciem nastawionym na jakość działań prorozwojowych oraz realizacja projektów z zakresu *design thinking*, *design management* i *design services* dla nauczycieli wydają się jedynymi działaniami adresowanymi do tej grupy i bardzo niejasno sformułowanymi. Ten aspekt był już poruszany podczas omawiania odpowiedzi na poprzednie pytanie badawcze.

Dodatkowo, zaproponowany wskaźnik produktu *„Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli"* jest bardzo obszerny, gdyż może on się odnosić zarówno do uczniów, pracodawców, osób dorosłych kształcących się, nauczycieli. Warto byłoby rozważyć **odrębny wskaźnik dla grupy nauczycieli**.

Jednym z elementów **poprawy atrakcyjności szkolnictwa zawodowego jest podniesienie jakości kadry nauczycielskiej**. Nie znajduje to odzwierciedlenia w zapisach dokumentu programu, a być może jest to jeden z aspektów, który powinien zostać zaadresowany w tym programie w części dotyczącej obszaru szkolnictwa zawodowego. Wiązać się to będzie wówczas z

agregowaniem wskaźnika dotyczącego liczby nauczycieli objętych wsparciem, z wyszczególnieniem nauczycieli kształcenia zawodowego.

Nawiązuje do tego aspektu również działanie *„Promocja szkolnictwa zawodowego”*, które wprawdzie ma średni wpływ na realizację celu 3, ale przede wszystkim ma znaczenie wspierające inne działania. W opisie działań dotyczących szkolnictwa zawodowego zwraca się uwagę na aspekt **konieczności promocji tego obszaru** w celu zmiany jego postrzegania i promocji pozytywnego wizerunku, kształcenia kompetencji tzw. uniwersalnych, wypełnienia deficytu zajęć w zakresie poradnictwa zawodowego i edukacyjnego oraz udziału pracodawców w kształceniu praktycznym. W celu realizacji powyższych postulatów zasadnym ma być kontynuacja wsparcia kompleksowych programów rozwojowych szkół oraz zaangażowanie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych do współpracy z uczelniami wyższymi.

> Dlatego proponuje się wyodrębnienie z tego wskaźnika tylko szkół zawodowych, aby zbadać w rzeczywistości tylko ten obszar szkolnictwa.

Objęcie wskaźnikiem wszystkich rodzajów szkół nie da obrazu w odniesieniu do **szkolnictwa zawodowego, które wskazywane jest jako istotne dla realizacji RPO WSL**. Jest to o tyle zasadne, że wskaźnik dotyczący liczby uczniów objętych wsparciem w ramach programów rozwojowych wszystkich rodzajów szkół znajduje się w propozycji autorów programu jako osobny wskaźnik. Rozdzielenie wskaźników pod kątem wyodrębnienia specyfiki szkolnictwa zawodowego jest również o tyle zasadne, że nie będzie – jak w chwili obecnej – nosiła znamion powielania niektórych propozycji.

Warto tu zwrócić uwagę na sformułowanie celu 3 *„zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy”*. Gdyby cel zakładał również podniesienie atrakcyjności szkolnictwa zawodowego, wówczas wpływ działań promocyjnych byłby większy. Ma to związek z postrzeganiem szkolnictwa zawodowego. Wyniki *„Badania funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce”* (MEN, 2011) pokazują na **istnienie negatywnych stereotypów**, jak np. *„szkoła zawodowa to ostateczność”*, brak społecznej akceptacji dla niektórych zawodów wykonywanych przez absolwentów szkół zawodowych, opinię, że szkoła zawodowa zamyka drogę do dalszej edukacji.

> W celu 3 warto jest dodać sformułowanie dotyczące zwiększenia nie tylko efektywności, ale i atrakcyjności.

Działanie *„Kursy i szkolenia przekwalifikowujące dla osób dorosłych”* realizuje niemal wyłącznie cel 4 ze względu na bezpośredni wpływ na statystyki dotyczące uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym. Jest ono monitorowane przez wskaźnik *„liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym”*. Jest to o tyle dobry wskaźnik, gdyż pokazuje relację, a nie samą liczbę uczestników, jednakże **warto zastanowić się nad zastosowaniem innego** – bardziej ambitnego wskaźnika – który mierzyłby wpływ rzeczywisty interwencji – wskaźnik dotyczący przyrostu liczby osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym w stosunku do roku bazowego.

> W kontekście realizacji celu wzmocnienia kształcenia ustawicznego w regionie, warto zastanowić się nad włączeniem wskaźnika przyrostu liczby osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym w stosunku do roku bazowego – pokazującego rzeczywisty wpływ interwencji na ten obszar.

Projekty *„programów rozwojowych szkolnictwa zawodowego”* mają wpływ na realizację wyłącznie celu 3. Z kolei działanie *„Wsparcie na rzecz rozwoju poradnictwa zawodowego i edukacyjnego”* ma wpływ aż na trzy cele: 2, 3 i 4. Jest to jeden z najsłabiej realizowanych, choć istotnych obszarów wsparcia ucznia. W opinii respondenta – eksperta ds. edukacji – poradnictwo potrzebne jest już na poziomie szkól gimnazjalnych, gdzie powinno się przeprowadzić rzetelne badanie dotyczące predyspozycji uczniów do dalszej edukacji oraz ścieżki zawodowej. Jest to istotny obszar, wspomagający dokonywanie wyboru kształcenia. Doradcy zawodowi mogliby pełnić istotną rolę również przy promocji szkolnictwa zawodowego. Według *„Badania funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce”* (MEN, 2011), analiza sytuacji doradztwa zawodowego w szkołach gimnazjalnych pokazuje, że doradztwo ma raczej charakter doraźny, w większości szkół te role pełni szkolny pedagog lub nauczyciel, a tylko ponad połowa uczniów zasadniczych szkół zawodowych uczestniczyła w zajęciach z doradcą, co pokazuje, że uczniowie nie otrzymują wystarczającej wiedzy na temat możliwości, jakie dostarcza kształcenie zawodowe.

Bardzo duży wpływ na realizację celu 3 będzie miało działanie *„Zwiększenie udziału pracodawców w kształceniu praktycznym”*. Według RoSE 2011 badania OECD wskazują na łatwiejsze przejście ze szkoły do zatrudnienia w krajach, w których praca jest silnie zintegrowana z nauką oraz – na poziomie indywidualnym – wśród uczniów mających doświadczenie zawodowe zdobyte w trakcie nauki. Badania polskich absolwentów (ASM, 2008 na próbie ogólnopolskiej i Public Profits, 2007, na próbie absolwentów szkół zawodowych z województwa małopolskiego) wskazują dodatkowo, że większa jest

pozytywna rola pracy zawodowej lub odbycia nieobowiązkowego stażu czy praktyki w stosunku do praktyk i zajęć praktycznych organizowanych przez szkoły.

W przypadku *„projektów innowacyjnych skierowanych dla administracji publicznej”* niejasny jest cel działania, dlatego trudno jest ocenić ich wpływ na cele priorytetu.

Z kolei *„Badania i analizy wybranych obszarów edukacji”* nie mają bezpośredniego wpływu na realizację celów priorytetu. Są one jednak istotne we wszystkich obszarach, biorąc pod uwagę możliwość monitorowania postępu oraz wykorzystywania wyników analiz do aktualizacji i prowadzania zmian w kierunkach działania – kwestia *evidence-based policy*.

Powyższa analiza nie wyczerpuje jednak wszystkich zmian w logice interwencji – przede wszystkim brakujących wskaźników z poziomu rezultatów, ale i produktów wynikających z analizy spójności, które wyniknęły po analizie spójności logiki (w pytaniu badawczym nr 7) – szczegóły poniżej.

Przede wszystkim nie zaplanowano żadnych wskaźników produktu do monitorowania aż sześciu działań: *działania na rzecz zaangażowania szkól gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych do współpracy z uczelniami wyższymi, projekty pozwalające opracować ścieżkę pracy z uczniem zdolnym, stypendia dla najzdolniejszych uczniów, badania i analizy wybranych obszarów edukacji, realizacja projektów z zakresu design thinking, design management i design services dla uczniów i nauczycieli, projekty innowacyjne skierowane dla administracji publicznej*. W przypadku dwóch ostatnich można jednak zaproponować rozszerzenie istniejącego wskaźnika: *„Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli”*.

W przypadku wskaźników rezultatu proponuje się wykorzystać wskaźnik: *liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu*, przy czym należy wydzielić tutaj pracowników i nauczycieli, a także wskaźnik *„Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym”*. W przypadku wskaźnika *„liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu programu”* należy przeformułować go na wskaźnik odnoszący się do wzrostu kompetencji – w tym brzmieniu nie jest to wskaźnik rezultatu, tylko produktu. Zresztą analiza powiązań logicznych w obrębie tej osi wykazała, że **nie jest wystarczająco precyzyjnie badany aspekt jakości edukacji**, np. poprzez wskaźniki dotyczące podnoszenia jakości kadry nauczycielskiej, efektów uzyskiwanych przez uczniów itd.

Z kolei dla *badań i analiz wybranych obszarów edukacji* należy wprowadzić wskaźnik rezultatu dotyczący *liczby wdrożonych rekomendacji*.

Szczegóły zmian i całą logikę interwencji przedstawiono na diagramie w załączniku.

> Podsumowując, analiza logiki elementów interwencji tego priorytetu, wykazała, że przeformułowania wymagają dwa cele (3 i 4), a jeżeli chodzi o wskaźniki – należy wydzielić wskaźniki produktu odnoszące się do szkolnictwa zawodowego, a także dodać wskaźniki mierzące przyrost liczby osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym, stypendiów, opracowanych ścieżek pracy, szkół zaangażowanych do współpracy oraz badań i analiz. W przypadku wskaźników rezultatu trzeba uwzględnić w programie wskaźniki odnoszące się do jakości edukacji, upowszechnienia edukacji przedszkolnej, grupy nauczycieli, a także przeformułować wskaźnik uczestników kształcenia i szkolenia na wskaźnik badający kompetencje uzyskane dzięki wsparciu.

W ramach priorytetu XI wyróżniono 4 czynniki ułatwiające wdrożenie interwencji oraz 1 czynnik utrudniający.

W przypadku **rozwiązywania problemów przez działania** zaplanowane w programie wyróżniono 3 czynniki:

- rozwiązania systemowe na szczeblu krajowym tworzące **zachęty dla pracodawców do współpracy ze szkołami w organizacji praktycznej nauki zawodu oraz egzaminów** – obowiązujący w Polsce system regulacji prawnych i systemowych powinien gwarantować możliwość i finansowanie dla tych pracodawców, którzy albo zawierają z młodocianymi pracownikami umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego lub przyuczenia do wykonywania określonej pracy, albo inwestują w podnoszenie kompetencji zawodowych zatrudnianych przez siebie osób. Kwoty dofinansowania są uregulowane systemowo. Również rozwiązania finansowe dotyczące kosztów kształcenia pracowników z Funduszu Pracy są regulacjami ogólnopolskimi. Wszelkie zmiany w tym zakresie oraz rozwiązania na szczeblu krajowym dotyczące włączania przedsiębiorców we współpracę ze szkołami są czynnikiem ułatwiającym takie inicjatywy na szczeblu regionalnym;
- **wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji na szczeblu ogólnopolskim** – wdrożenie elastycznego systemu nabywania i potwierdzania kwalifikacji na szczeblu ogólnopolskim ułatwi proces uczenia się osób przez całe życie. Edukacja, w tym zawodowa, powinna być ukierunkowana na ułatwianie szybkiego wejścia absolwentów na rynek pracy oraz utrzymanie aktywności zawodowej osób o różnych poziomach wykształcenia i kwalifikacji. Oznacza to wyposażanie absolwentów, także szkół zawodowych, w kompetencje, które są najbardziej poszukiwane przez pracodawców, ułatwianie dostępu i stwarzanie możliwości uczenia sie przez całe życie, w różnych formach

edukacji, a także przestawienie nauki na efekty kształcenia i określanie efektów uczenia sie z uwzględnianiem potrzeb pracodawców. Powyższe powinien spinać jeden system rozpoznawania i potwierdzania kompetencji w powiązaniu z rynkiem pracy, w tym egzaminów zawodowych (RoSE 2011, IBE);

- **ułatwienie powrotu osobom wychowującym małe dzieci na rynek pracy** – diagnoza dotycząca Śląska sama wskazuje na problem znacznego bezrobocia kobiet będących samotnymi matkami. Z danych wynika, że ponad 19% bezrobotnych kobiet to matki powracające na rynek pracy. Zapewnienie powszechnego dostępu do opieki żłobkowej, przedszkolnej niweluje jeden z głównych problemów, z jakim spotykają się te grupy.

Wszystkie powyższe czynniki wpisując się w czynniki wynikające z relacji miedzy władzą centralną a regionem (prawo, polityka, środki finansowe).

Wśród czynników dotyczących **osiągania produktów dzięki realizowanym działaniom**, wyróżniono dwa:

- **dość znaczna koncentracja przemysłu** zlokalizowana na teranie województwa – koncentracja przemysłu na terenie województwa powinna ułatwić nawiązywanie współpracy między szkołami zawodowymi a pracodawcami oraz tworzyć warunki ku lepszej prognozie zapotrzebowania na kwalifikacje ze strony pracodawców;
- **migracja osób** ze Śląska – diagnoza wskazuje na problem ujemnego wskaźnika migracji zarówno międzywojewódzkiej, jak i zagranicznej. Głównym kierunkiem migracji było województwo ościenne – małopolskie.

Pierwszy z czynników jest czynnikiem ułatwiającym tworzenie produktów i wynika z poprawnych powiązań pomiędzy przedsiębiorstwami i ich otoczeniem. Z kolei drugi czynnik, związany z bardziej atrakcyjnym otoczeniem regionu, będzie utrudniał osiąganie produktów.

PRIORYTET XII ('INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA')

W ramach priorytetu XII **wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby i mogą się przyczynić do zmniejszenia lub wyeliminowania problemu na jaki odpowiadają** Zaplanowano po pierwsze działania inwestycyjne w infrastrukturę wychowania przedszkolnego (polegające na budowie, przebudowie infrastruktury wychowania przedszkolnego wraz z zapewnieniem wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) jako odpowiedź na problem niskiej dostępności placówek tego typu w województwie śląskim. Tym samym utworzenie nowych placówek i przebudowa istniejących przyczyni się do powstania nowych miejsce dla dzieci w przedszkolach zmniejszając lub nawet eliminując wskazany problem. Przy okazji realizowana będzie inna potrzeba wiążąca się z ułatwieniem dla rodziców, w szczególności kobiet, podejmowania aktywności zawodowej poprzez zapewnienie ich dzieciom odpowiedniej opieki.

Drugie działanie jest związane z inwestycjami w infrastrukturę budynków, zaplecza laboratoryjnego, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z wyposażeniem itp. w placówkach kształcenia zawodowego. Ten rodzaj wsparcia odpowiada na drugi zidentyfikowany problem i potrzebę, jakim jest nieodpowiedni poziom nauczania, w tym w szczególności praktycznego, w szkolnictwie zawodowym i tym samym niedopasowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy. Konieczne jest więc zwiększenie potencjału i lepsze dopasowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy a planowane inwestycje infrastrukturalne, w powiązaniu ze wsparciem z EFS w ramach Priorytetu XI, spowodują, że problem ten może zostać znacząco zmniejszony.

W ramach priorytetu XII realizowany jest jeden cel szczegółowy: *zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego oraz zwiększenie dostępności i poprawa warunków kształcenia zawodowego prowadzonego w szkołach*.

Działania dotyczące prowadzenia *„inwestycji w infrastrukturę wychowania przedszkolnego w tym budowa, przebudowa infrastruktury wraz z wyposażeniem, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych"* spowodują wzrost *liczby miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej* (produkt), a następnie powinny się przyczynić do wzrostu *„liczby dzieci korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów"*. **Brakuje jednak takiego wskaźnika rezultatu**.

Z kolei działanie dotyczące infrastruktury szkolnictwa zawodowego spowoduje wzrost *„liczby szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki"* (produkt). W związku z faktem, że wskaźniki te dotyczą szkolnictwa zawodowego, doposażenie w nowoczesna bazę dydaktyczną pozwoli na lepsze dostosowanie kształcenia praktycznego do potrzeb rynku pracy. Dlatego jako rezultat słusznie wskazano wzrost *„liczby uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów"*.

Wpływ na realizację celu priorytetu obu działań jest duży, chociaż w przypadku pierwszego działania – wpływ ten jest większy – co wynika ze sposobu sformułowania celu – zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach w większym stopniu przełoży się na zwiększenie dostępności infrastruktury, niż jej doposażenie (jak w przypadku szkolnictwa zawodowego). Dodatkowo, działanie dotyczące infrastruktury przedszkolnej wpłynie zdecydowanie na realizację również celu 1 priorytetu XI (*„zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego"*).

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że brakuje jedynie wskaźnika rezultatu dotyczącego zwiększenia liczby dzieci korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów. Pozostałe elementy analizy logiki interwencji nie budzą zastrzeżeń.

Do czynników zewnętrznych ułatwiających realizację interwencji można zaliczyć koncentrację przemysłu na terenie województwa, ułatwia ona bowiem nawiązywanie współpracy między szkołami zawodowymi a pracodawcami oraz powinna tworzyć warunki ku lepszej prognozie zapotrzebowania na kwalifikacje ze strony pracodawców.

Czynnikiem utrudniającym realizację działań w obszarze infrastruktury edukacyjnej może być bariera wkładu własnego inwestycji ze strony organów prowadzących szkoły, czyli przede wszystkim. jednostek samorządu terytorialnego. Wiąże się to także z koniecznością zapewnienia finansowania na utrzymanie i późniejszą modernizację sprzętu, co w przypadku istotnych wydatków może być czynnikiem ograniczającym inwestycje powiatów w infrastrukturę szkół zawodowych.

5.2.2. Sposób zastosowania zasady koncentracji tematycznej (uzasadnienie oraz spójność z logiką interwencji w tym w szczególności z celami programu)

Logika interwencji wiąże zasoby z działaniami i efektami. **Zasada koncentracji tematycznej mówi o koncentrowaniu zasobów na najistotniejszych wyzwaniach i potrzebach rozwojowych**[80] **oraz wzmacnianiu istniejących potencjałów rozwojowych w celu zapewnienia ich lepszego wykorzystania.**[81]

Rozdział ten dotyczy przede wszystkim kwestii spójności zastosowanej zasady koncentracji tematycznej z logiką interwencji tj. odpowiedzi na pytania: czy trafnie przypisano cele tematyczne i priorytety inwestycyjne do poszczególnych osi priorytetowych, czy zaproponowane przyporządkowanie priorytetów inwestycyjnych do celów jest spójne z działaniami prowadzącymi do osiągania tych celów, czy i w jakim stopniu alokacja środków odzwierciedla priorytetyzację zdiagnozowanych potrzeb i wyzwań, czy uwzględniono zasadę ring fencingu, czy istnieją odstępstwa w Programie od reguł zawartych w zasadach dotyczących ring-fencingu oraz czy cele programu wpisują się w zasadę koncentracji tematycznej. Istotną barierą dla oceny jest tutaj brak wskazania w zapisach programu najistotniejszych wyzwań i potrzeb rozwojowych, a także zapisów dotyczących wzmacniania istniejących potencjałów - ich brak utrudnia ocenę koncentracji tematycznej w aspekcie oceny tego, czy wynika ona z diagnozy oraz czy przyczynia się do realizacji celów programu.

Zapisy programu w zestawieniu z dokumentami wyższego rzędu (unijnymi oraz umową partnerstwa) świadczą o prawidłowym przypisaniu osi priorytetowych do celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych. W projekcie RPO WSL znajdują się wyczerpujące uzasadnienia przyjęcia 9 celów tematycznych i odpowiednich priorytetów inwestycyjnych, z trafnym odwołaniem do dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym, krajowym oraz unijnym.

Rozumiejąc koncentrację tematyczną przede wszystkim jako wsparcie możliwe tylko w ramach priorytetów powiązanych z celami Strategii Europa 2020, należy stwierdzić, że wszystkie cele (w tym szczegółowe) wpisują się w nowy paradygmat[82]. Interwencja, a więc wszystkie priorytety, została poprawnie przyporządkowana do celów tematycznych, wyodrębnionych w nowej perspektywie finansowej przede wszystkim w celu realizacji Strategii Europa 2020.

Tabela 8 Przyporządkowanie osi priorytetowych RPO WSL do celów tematycznych oraz priorytetów inwestycyjnych.

Priorytet RPO WSL	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
I	1	1.1	EFRR
		1.2	EFRR
II	2	2.2	EFRR
		2.3	EFRR
III	3	3.1	EFRR
		3.3	EFRR
		3.4	EFRR
IV	4	4.1	EFRR
		4.2	EFRR
		4.3	EFRR
		4.5	EFRR
V	6	6.1	EFRR

[80] Zalecenia w zakresie ewaluacji ex-ante programów operacyjnych na lata 2014-2020, MRR, 2013, s. 5

[81] Założenia Umowy Partnerstwa. Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 15 stycznia 2013 r., MRR, Warszawa

[82] Szczegółowa analiza zbieżności celów RPO WSL i Strategii Europa 2020 zawarta została w kolejnym rozdziale niniejszego raportu.

		6.2	EFRR
		6.3	EFRR
		6.4	EFRR
		6.5	EFRR
VI	7	7.2	EFRR
		7.4	EFRR
VII	8	8.5	EFS
		8.6	EFS
		8.7	EFS
VIII	8	8.8	EFS
		8.9	EFS
		8.10	EFS
IX	9	9.4	EFS
		9.7	EFS
		9.8	EFS
X	9	9.1	EFRR
		9.2	EFRR
XI	10	10.1	EFS
		10.3	EFS
XII	10	10.4	EFRR

Źródło: opracowanie własne na podstawie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego, wersja II (czerwiec 2013 r.).

W ramach prac nad RPO WSL zidentyfikowane problemy i główne wyzwania rozwojowe zostały prawidłowo przełożone na cele tematyczne i priorytety inwestycyjne determinujące zasadę koncentracji tematycznej. Zidentyfikowane problemy, wynikające z diagnozy, zostały pogrupowane w tematyczne priorytety, z uwzględnieniem wytycznych Komisji Europejskiej. Z tej perspektywy należy stwierdzić spójność pomiędzy zapisami diagnozy a zastosowaną koncentracją tematyczną. Z pewnością przyczynia się do tego fakt, że aktualna diagnoza jest bardzo szeroka. W tym zakresie dostrzega się konieczność jej zawężenia, przy jednoczesnym silniejszym zaakcentowaniu związków przyczynowo-skutkowych. Należy jasno wskazać problemy i główne wyzwania rozwojowe, które odpowiadać będą stosownym priorytetom inwestycyjnym.

Również cele programu (zdeterminowane wynikami diagnozy) wpisują się w rekomendowane cele tematyczne na kolejną perspektywę finansową, oczywiście przy uwzględnieniu regionalnych, specyficznych uwarunkowań. Koncentracja tematyczna zastosowana w RPO WSL wynika zarówno z wytycznych odnoszących się do nowej perspektywy finansowej, ale również odzwierciedla wnioski płynące z przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej. Wynikiem tego jest prognozowany pozytywny wpływ zaproponowanej koncentracji tematycznej na realizację założonych celów, które z kolei odpowiadają na sformułowane problemy/wyzwania regionalne. Zaznaczyć jednak należy, że aktualny cel główny RPO WSL został określony bardzo szeroko, co automatycznie pociąga za sobą zdiagnozowaną spójność.

Zastosowana koncentracja tematyczna powinna być z założenia spójna z logiką całej interwencji, co oznacza koncentrację zasobów na działaniach kluczowych dla osiągnięcia założonych celów RPO WSL. Przesądza o tym głównie spójność działań przewidzianych w Programie z celami przyjętych do realizacji priorytetów inwestycyjnych. **Przeprowadzone analizy potwierdzają poprawność i zbieżność zaplanowanych kierunków działań wynikających z przedstawionych w programie opisów z celami priorytetów inwestycyjnych, do których zostały trafnie przyporządkowane**. Cele planowanych działań są spójne z celami PI i nie zidentyfikowano w tym zakresie żadnych sprzeczności. Warto jedynie zwrócić uwagę, że opisy w przypadku niektórych priorytetów programu są na tyle szerokie, że trudno jednoznacznie potwierdzić pełną spójność z celami priorytetów inwestycyjnych. Rozwiązaniem będzie tutaj konieczność uzupełnienia opisów celów dla każdego priorytetu inwestycyjnego i osi priorytetowej, zgodnie z nowym szablonem programu operacyjnego.

Można również zauważyć, że autorzy programu w określaniu wsparcia, obok potrzeb regionalnych, w znacznym stopniu kierowali się zaleceniami Komisji Europejskiej i wytycznymi WRS. Należy stwierdzić, że sprecyzowane cele i działania (rozumiane jako ogólne opisy zawarte w poszczególnych osiach programu) przyczynią się do realizacji celów poszczególnych priorytetów inwestycyjnych, a co za tym idzie sformułowanych pod tym kątem celów całego programu. Zgodnie z zaktualizowanym szablonem programu operacyjnego, RPO WSL należy wzbogacić o opis celu/celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego danej osi priorytetowej z osobna, wyrażające rezultaty do osiągnięcia przy udziale środków UE, uwzględniając przy tym sytuację bazową w danej dziedzinie interwencji[83].

Poprawność zastosowania zasady koncentracji tematycznej jest dodatkowo determinowana podziałem środków i alokacją na poszczególne cele tematyczne realizowane przez RPO WSL. Poniżej znajduje się porównanie udziałów (wsparcie UE) poszczególnych celów tematycznych w alokacji Polityki Spójności i RPO WSL dla perspektywy 2014-2020.

[83] Szablon Programu Operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem, MRR, s. 8.

Tabela 9 Udział celów tematycznych w RPO WSL.

Cel tematyczny	Udziały- Polityka Spójności (%)[84]	Aktualne udziały- RPO WSL (%)	Fundusz	Proponowane zmiany	
				Zmiana	Uzasadnienie
1	14,7%	9,7%	EFRR		
2	5,31%	3%	EFRR		
3	6,25%	10,1%	EFRR		
4	10,29%	11,5%	EFRR		
5	0,86%	-	-		
6	8,38%	8,7%	EFRR		
7	31,95%	20%	EFS	⇩	Niewielki zakres działań priorytetu oraz obawy o możliwość wydatkowania w odniesieniu do skali nakładów
8	6,67%	13,4%	EFS i EFRR		
9	7,83%	11,9%	EFS i EFRR		
10	5,01%	7,7%	EFRR i EFS		
11	0,28%	-	-		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektu RPO WSL oraz projektu umowy partnerstwa z 19.07.2013 r.

Z powyższego zestawienia wynika, że autorzy RPO WSL w prawidłowy sposób przewidzieli alokację w programie, a co za tym idzie zachowano proporcje w zakresie realizacji poszczególnych celów tematycznych rekomendowanych dla całej Polityki Spójności w kolejnej perspektywie. Warto jedynie wskazać, że w odniesieniu do Priorytetu VII pojawiły się głosy wskazujące na brak możliwości alokacji tak dużych środków. Dlatego potencjalna zmiana poziomów ring-fencingów na poziomie regionu może dotyczyć tego właśnie Priorytetu. Analizy wskazują, że w przypadku pozostałych priorytetów przyporządkowane wartości są adekwatne do istniejących potrzeb.

W kolejnej wersji Programu (w sekcji poświęconej rozkładowi środków finansowych) należy uzasadnić (jakościowo i ilościowo podział środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne, zgodnie z wymogiem koncentracji tematycznej oraz z uwzględnieniem relatywnej wagi alokacji na poszczególne cele tematyczne w stosunku do całościowej alokacji PO[85]. W związku z tym, idąc w ślad rekomendacji MRR, należy wygenerować matrycę logiczną strategii inwestycyjnej programu (przy jednoczesnym określeniu celów szczegółowych priorytetów inwestycyjnych oraz wskaźników rezultatu odpowiadających poszczególnym celom szczegółowym)[86].

W RPO WSL zastosowano **zasadę ring fencingu**, zgodnie z którą nastąpił procentowy wstępny podział alokacji na poszczególne cele i obszary tematyczne. Alokacje dla poszczególnych priorytetów Programu zostały określone w następujący sposób:

- działania dotyczące innowacji, badań naukowych, rozwoju technologicznego, rozwoju produktów i usług opartych na technologiach informacyjno- komunikacyjnych, wsparcia przedsiębiorców, zwiększenia efektywności energetycznej oraz działania związane z odnawialnymi źródłami energii – 46% całkowitej alokacji przyznanej z EFRR;
- działania mające na celu zwiększenie stopnia wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz poprawę efektywności energetycznej – ok. 15% całkowitej alokacji przyznanej z EFRR;

[84] Do alokacji, w przypadku udziałów dotyczących Polityki Spójności, celów tematycznych zostały wliczone środki przeznaczone na pomoc techniczną w poszczególnych programach operacyjnych.
[85] Szablon Programu Operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem, MRR, s. 6.
[86] Tamże.

- na promowanie włączenia społecznego i walkę z ubóstwem zostanie przeznaczone 21,20 % całkowitej alokacji przyznanej z EFS;
- 66,10 % całkowitej alokacji przyznanej z EFS zostanie przeznaczone na cztery priorytety inwestycyjne.

Powyższe założenia nie uwzględniają dodatkowej alokacji[87], która zostanie przeznaczona na Zintegrowane Inwestycje Terytorialne realizowane na obszarze funkcjonalnym Metropolii Górnośląskiej oraz na wsparcie obszarów strategicznej interwencji.

Tabela 10 Koncentracja tematyczna środków - EFRR.

Priorytet RPO	Wkład EFRR
Nowoczesna gospodarka	13%
Cyfrowe Śląskie	4%
Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	14%
Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	15%
Ogółem	**46%**

Tabela 11 Koncentracja tematyczna środków - EFS.

Priorytet RPO	Wkład EFS
Regionalny Rynek Pracy	21,5%
Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	14,9%
Włączenie społeczne	14,3%
Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	15,4%
Ogółem	**66,10%**

Kolejny projekt RPO WSL należy uzupełnić o **ustalenie alokacji na poszczególne osie priorytetowe**, przy uwzględnieniu poziomów koncentracji środków.

W procesie planowania podziału środków pomiędzy poszczególne obszary wsparcia w RPO WSL 2014 – 2020 powinno się wziąć pod uwagę warunki **krajowej** koncentracji tematycznej wynikające z aktualnego **projektu umowy partnerstwa z dnia 19.07.2013 r.,** które są następujące:

- co najmniej 59% środków EFRR na szczeblu krajowym przydziela się na 1 lub więcej spośród poniższych 4 celów tematycznych:

  • wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji (cel tematyczny 1);

  • wzmacnianie dostępu i wykorzystania oraz jakości informacyjnych i komunikacyjnych technologii (cel tematyczny 2);

  • podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (cel tematyczny nr 3)

  • wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach (cel tematyczny nr 4);

- co najmniej 16% środków EFRR na szczeblu krajowym ma być przeznaczone na wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach (cel tematyczny nr 4);

- co najmniej 21% całkowitych zasobów EFS w państwie członkowskim zostanie przypisana do celu tematycznego 9;

[87] Dodatkowe środki alokowane do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 w wyniku podziału rezerwy programowej w procesie negocjacji kontraktu terytorialnego.

- w ramach EFS 60% przydziału dla każdego programu operacyjnego na maksymalnie cztery priorytety inwestycyjne w ramach celów tematycznych 8, 9 i 10;

- co najmniej 5% środków EFRR na szczeblu krajowym zostaje przydzielonych na zintegrowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.

Tak określone poziomy wskazują na pewne rozbieżności pomiędzy zapisami RPO WSL a funkcjonującymi wymogami w zakresie koncentracji tematycznej środków. Jednak z aktualnych wstępnych założeń[88] wynika, że dla **regionów poziomy te mogą być niższe i wynosić odpowiednio**:

- cel tematyczny 1, 2, 3, 4- 38,3% alokacji każdego RPO,
- cel tematyczny 4- 13,1% alokacji każdego RPO,
- cel tematyczny 9- 7,8% alokacji każdego RPO.

W przypadku działań dotyczących innowacji, badań naukowych, rozwoju technologicznego, rozwoju produktów i usług opartych na technologiach informacyjno- komunikacyjnych, wsparcia przedsiębiorców, zwiększenia efektywności energetycznej oraz działania związane z odnawialnymi źródłami energii, po przyjęciu niższych minimalnych poziomów finansowania dla regionów, nie byłoby konieczności podwyższenia obecnego poziomu 46% w RPO WSL do minimum 59% wkładu EFRR. Po drugie, przyjęcie powyższych, mniej rygorystycznych założeń dla województw powoduje, że działanie: przejście na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, które realizuje w RPO WSL cel tematyczny 4, będzie finansowane zgodnie z przyjętymi zasadami.

Zgodnie z wymogiem, jaki został nałożony na kraje członkowskie, w projekcie RPO WSL zachowano zasadę, iż co najmniej 60% środków EFS w programie operacyjnym finansowanych z tego funduszu zostanie przeznaczone na maksymalnie cztery priorytety inwestycyjne w ramach celów tematycznych 8,9 i 10. W przypadku RPO WSL, 66,10% wkładu EFS przeznaczono na takie priorytety, jak: Regionalny rynek pracy, Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy, Włączenie społeczne oraz Wzmocnienie potencjału edukacyjnego, realizujące odpowiednio priorytety inwestycyjne: 8.7, 8.9, 9.4, 10.1.

Na podstawie art. 7 rozporządzenia EFRR, autorzy RPO WSL, aby poprawnie zastosować zobowiązanie do przeznaczenia minimum 5% wkładu EFRR na realizację zintegrowanych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju miejskiego, które w przypadku Polski a tym samym i województwa śląskiego będą realizowane przy pomocy instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, powinni jednoznacznie w programie określić udział alokacji ZIT we wkładzie EFRR.

Poniższa tabela przedstawia proponowany podział alokacji dla RPO WSL na cele tematyczne objęte minimalnymi poziomami koncentracji w zestawieniu z pierwotnymi poziomami ring- fencingu dla kraju i regionów.

Tabela 12 Podział alokacji RPO WSL na cele tematyczne objęte minimalnym poziomem koncentracji funduszy UE (EFRR i EFS)

<table>
<tr><th>CT</th><th>Minimalny poziom krajowy</th><th>Minimalny poziom regionalny</th><th colspan="2">Poziom finansowania przyjęty w RPO WSL</th></tr>
<tr><td>1</td><td rowspan="4">59% alokacji środków EFRR
(w tym min. 16% środków EFRR na wsparcie CT 4)</td><td rowspan="4">38,3% alokacji każdego RPO ze środków EFRR (w tym min. 13,1% środków EFRR na wsparcie CT 4)</td><td>13%</td><td rowspan="4">46% alokacji ze środków EFRR (w tym 15% na wsparcie CT 4)</td></tr>
<tr><td>2</td><td>4%</td></tr>
<tr><td>3</td><td>14%</td></tr>
<tr><td>4</td><td>15%</td></tr>
<tr><td>8
9
10</td><td>60% przydziału dla każdego PO na max. cztery priorytety inwestycyjne w ramach CT 8, 9, 10.
(w tym min. 21% całkowitych zasobów EFS na CT 9)</td><td>60% przydziału dla każdego PO na max. cztery priorytety inwestycyjne w ramach CT 8, 9, 10.
(w tym min. 7,8% alokacji ze środków EFS na CT 9)</td><td colspan="2">66,10% wkładu EFS na 4 PI
(w tym 14,3% alokacji ze środków EFS na CT 9)</td></tr>
</table>

Czy koncentracja środków na tych celach przyczyni się do osiągnięcia celów programu?

Jak wspomniano, zasada koncentracji tematycznej mówi o koncentrowaniu zasobów na najistotniejszych wyzwaniach i potrzebach rozwojowych[89] oraz wzmacnianiu istniejących potencjałów rozwojowych w celu zapewnienia ich lepszego wykorzystania.[90] Szukając odpowiedzi na pytanie o to czy zastosowana koncentracja tematyczna przyczyni się do realizacji

[88] Przekazane do województw pisma „finansowe", pismo znak DKS-VII-074-21-MM/EP/13.

[89] Zalecenia w zakresie ewaluacji ex-ante programów operacyjnych na lata 2014-2020, MRR, 2013, s. 5

[90] Założenia Umowy Partnerstwa. Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 15 stycznia 2013 r., MRR, Warszawa

celów Programu należy odnieść zapisy programu (a dokładniej opisy priorytetów w nim zawarte) do najistotniejszych wyzwań i potrzeb rozwojowych regionu, a także do istniejących potencjałów rozwojowych. Poniższa tabela zawiera zestawienie celów priorytetów inwestycyjnych, priorytetów RPO oraz zawiera odniesienie do zasady koncentracji tematycznej. Wynika z niej, że autorzy poprawnie określili kierunki programu, biorąc pod uwagę najistotniejsze wyzwania i problemy rozwojowe. Program wpisuje się w wybrane cele tematyczne, a dodatkowo pozostaje w zgodzie z przedstawionymi wyżej zasadami (określonymi w przywołanej wcześniej Umowie Partnerstwa) dot. ring- fencing'ów. Oznacza to, że zagadnienia objęte zasadami ring-fencing'u są odpowiednio uzasadnione w diagnozie.

Tabela 13 Sposób zastosowania zasady koncentracji tematycznej w odniesieniu do celów RPO oraz priorytetów inwestycyjnych.

Priorytet Inwestycyjny	Priorytet oraz cele Priorytetu RPO WSL	Ocena ekspercka
1.1 wzmacnianie infrastruktury badań i innowacji, a także podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności leżących w interesie Europy.	Priorytet I **Cele priorytetu** ● wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej, ● zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki.	Tak, zastosowana koncentracja przyczynia się do realizacji wskazanych celów oraz odnosi się do potrzeb regionu. Wyjątkiem jest tutaj wsparcie skierowane na stworzenie miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu promocję, popularyzację nauki i innowacji wśród mieszkańców regionu, które choć istotne nie odnosi się do najistotniejszych wyzwań i potrzeb rozwojowych. W przypadku tego Priorytetu interwencja wspiera również potencjały rozwojowe regionu.
1.2 promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych i aplikacji z dziedziny usług publicznych, tworzenie sieci, pobudzanie popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację (…), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (…).		
2.2 rozwój produktów i usług opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych, handlu elektronicznym oraz zwiększenie zapotrzebowania na technologie informacyjno-komunikacyjne,	Priorytet II **Cele priorytetu** • zwiększenie poziomu dostępności i wykorzystania publicznych usług cyfrowych w regionie, • zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP.	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do realizacji celów Priorytetu. Interwencja odnosi się do najważniejszych potrzeb, zarówno w odniesieniu do sektora publicznego, jak i prywatnego.
2.3 wzmacnianie zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych dla e- administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia.		
3.1 promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości	Priorytet III **Cel priorytetu** • wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, • wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie, • wzmocnienie Instytucji Otoczenia Biznesu.	Zastosowana koncentracja sprzyjać będzie realizacji celów Priorytetu i odnosi się do potrzeb rozwojowych regionu. W dużej części wspiera również potencjały rozwojowe województwa śląskiego.
3.3 wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług		
3.4 wspieranie zdolności MŚP w zaangażowanie się w proces wzrostu ekonomicznego i innowacji.		

4.1 promowanie produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł 4.2 promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii przez przedsiębiorstwa 4.3 wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i sektorze mieszkaniowym 4.5 promowanie strategii niskoemisyjnych dla obszarów miejskich – niskoemisyjny transport miejski	Priorytet IV **Cele priorytetu** • poprawa efektywności produkcji i zużycia energii, • wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, • wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego.	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do realizacji celów Priorytetu. Interwencja w sposób pełny odnosi się do potrzeb regionu, zarówno w odniesieniu zagadnień efektywności energetycznej, jak i transportu miejskiego.
6.1 zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze odpadów w celu spełnienia wymogów dorobku prawnego dotyczącego środowiska 6.2 zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze wodnym w celu spełnienia wymogów dorobku prawnego dotyczącego środowiska 6.3 ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego 6.4 ochrona różnorodności biologicznej, ochrona gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu NATURA 2000 i zielonej infrastruktury 6.5 działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego	Priorytet V **Cele priorytetu** • poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym, • ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami, • ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, • rekultywacja terenów zdegradowanych, • ochrona dziedzictwa kulturowego.	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do realizacji celów Priorytetu. Interwencja odnosi się do najważniejszych potrzeb regionu, zarówno w odniesieniu gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, różnorodności biologicznej, jak i ochrony dziedzictwa kulturowego czy rekultywacji terenów zdegradowanych. W większości powyższych przypadków wsparcie koncentruje się na ważnych lub bardzo ważnych wyzwaniach regionu.
7.2 zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T 7.4 rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	Priorytet VI **Cele priorytetu** • poprawa dostępności głównych szlaków drogowych regionu, • rozwój regionalnego transportu kolejowego.	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do realizacji celów Priorytetu. Opis przedsięwzięć planowanych do wdrożenia wskazuje na koncentrowaniu się na najważniejszych wyzwaniach regionu w obszarze transportu.
8.5 zapewnienie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników 8.6 trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych, którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu 8.7 samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	Priorytet VII **Cele Priorytetu:** • wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, • wzrost kompetencji osób młodych wchodzących na rynek pracy, • aktywizację pracodawców w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc pracy. • rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia poprzez poprawę dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania, cel będzie realizowany w szczególności poprzez, wsparcie	Zastosowana koncentracja sprzyjać będzie realizacji celów Priorytetu i odnosi się do potrzeb rozwojowych regionu w obszarze zwiększania aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, zwiększaniu kompetencji pracowników lub potencjalnych pracowników, jak i rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

	dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe dla firm w początkowym okresie działalności.	
8.8 równość mężczyzn i kobiet oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego 8.9 adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian 8.10 aktywne i zdrowe starzenie się	Priorytet VIII **Cele priorytetu** • podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wzmocnienie ich potencjału adaptacyjnego oraz doskonalenie umiejętności i kompetencji kadr zarządzających i pracowników, w szczególności poprzez działania wspierające w zakresie diagnozowania i realizacji potrzeb szkoleniowych przedsiębiorców i ich pracowników, wsparcie doradczo – szkoleniowe dla przedsiębiorców i ich pracowników w zakresie rozwoju przedsiębiorstwa w tym zmiany profilu działalności, planowania strategicznego, działania podnoszące poziom świadomości firm, które aktualnie przejawiają niewielką aktywność szkoleniową uwzględniające współpracę z organizacjami reprezentującymi sektor przedsiębiorstw, wspomaganie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie (w tym działania typu outplacement), prowadzenie badań i analiz w zakresie prognozowania zmian gospodarczych w regionie, promowanie i wdrażanie rozwiązań w obszarze społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwach. • zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych poprzez dostosowanie do potrzeb i skuteczne środki na rzecz aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu, w szczególności poprzez działania podnoszenie świadomości w zakresie zdrowego starzenia się i profilaktyki przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, wsparcie w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych umiejętności zawodowych w szczególności dla osób długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, programy umożliwiające wydłużenie aktywności zawodowej pracowników u pracodawców, opracowanie i wdrożenie kompleksowych programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. • rozwój warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, w szczególności poprzez działania	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do realizacji celów Priorytetu. Priorytet został sformułowany tak, aby jak najpełniej realizować wsparcie możliwe w ramach EFS w zakresie kontynuacji polityki województwa śląskiego wobec poprawy zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce. Zdolności te dotyczą zarówno uczestnictwa w przemianach strukturalnych, jak i podejmowania wyzwań rozwojowych.

	zapewniające dostęp do usług opiekuńczych nad dziećmi oraz innymi osobami zależnymi, wdrażanie i upowszechnianie rozwiązań służących godzeniu życia zawodowego i rodzinnego, w tym alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy, przy zachowaniu równowagi między elastycznością a bezpieczeństwem pracy, zachęcenie pracodawców do zatrudniania osób z grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz uświadamianie barier funkcjonujących na rynku pracy z perspektywy płci. • wzrost transferu wiedzy pomiędzy sektorem nauki a gospodarką poprzez wsparcie współpracy w szczególności inicjowanie działań na rzecz korzystania przez MŚP z usług jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych, wsparcie współpracy pomiędzy instytucjami sfery B+R a przedsiębiorstwami a prosumentami, przez działania ukierunkowane na wdrożenie rozwiązań naukowych i technologicznych w działalności przedsiębiorstwa, wspieranie współpracy pracowników przedsiębiorstw i pracowników naukowych w celu transferu wiedzy między sektorem nauki a przedsiębiorstwami, w zakresie staży i szkoleń praktycznych, wsparcie transferu wiedzy, granty na wdrożenie produktów i usług, wdrażanie i monitorowanie *Regionalnej Strategii Innowacji* zakładającej tworzenie i rozbudowę ekosystemu innowacji województwa śląskiego na rzecz rozwoju i wzmacniania współpracy przedstawicieli sektora nauki, przedsiębiorstw, a także samorządów.	
9.4 aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności 9.7 ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym 9.8 wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	Priorytet IX **Cele priorytetu** • rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji, • wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych, • rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo w regionie.	Opis działania wskazuje, że wsparcie będzie koncentrowało się na ważnych problemach (wyzwaniach) z punktu widzenia rozwoju regionu. Opis wskazuje również, że przewidywane do realizacji działania sprzyjać będą realizacji celów.
9.1 inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną,	Priorytet X	Tak, zastosowana koncentracja przyczyni się do

które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych 9.2 wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	**Cele priorytetu** ● zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych, ● rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych.	realizacji celów Priorytetu. Oba obszary dotyczą też najważniejszych i najistotniejszych wyzwań rozwojowych regionu. Dodatkowo w opisie podkreśla się aspekt spójności społecznej i terytorialnej.
10.1 ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego 10.3 poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	Priorytet XI **Cele priorytetu** • zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego; • wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego; • zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy; • wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie.	Opis działania wskazuje, że wsparcie będzie koncentrowało się na ważnych problemach (wyzwaniach) z punktu widzenia rozwoju regionu. Dotyczy to w szczególności obszaru zwiększania efektywności szkolnictwa zawodowego. Opis wskazuje również, że przewidywane do realizacji działania sprzyjać będą realizacji celów Priorytetu.
10.4 inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Priorytet XII **Cel priorytetu** ● zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego oraz zwiększenie dostępności i poprawa warunków kształcenia zawodowego prowadzonego w szkołach.	Opis działania wskazuje, że wsparcie będzie koncentrowało się na ważnych problemach (wyzwaniach) z punktu widzenia rozwoju regionu. Zatem zachowana zostanie zasada koncentracji tematycznej. Opis wskazuje również, że przewidywane do realizacji działania sprzyjać będą realizacji celów tego Priorytetu.

Czy diagnoza uzasadnia skoncentrowanie środków na określonych celach tematycznych?

Analiza dotycząca koncentracji środków na poszczególnych celach tematycznych wpisujących się w Priorytety RPO WSL wskazuje, że wszystkie cele tematyczne znajdują swoje odzwierciedlenie w zapisach diagnozy Programu. Zapisy Programu uzasadniają podział środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne, zgodnie z wymogiem koncentracji tematycznej oraz z uwzględnieniem relatywnej wagi alokacji na poszczególne cele tematyczne w stosunku do całościowej alokacji PO, określonymi w przywołanych wyżej zapisach dot. ring- fencing'ów w Umowie Partnerstwa. Schodząc jednak niżej, na poziom priorytetów inwestycyjnych widoczne są już pewne braki. I tak brak jest uzasadnienia dla podejmowania interwencji w ramach PI 4.1, PI 6.4 i PI8.9. Natomiast słabe odzwierciedlenie diagnozy dotyczy takich obszarów jak PI 2.2 czy PI 8.8. W pozostałych przypadkach diagnoza w pełni uzasadnia skoncentrowanie środków na celach tematycznych które realizuje.

Tabela 14 Koncentracja środków a cele tematyczne Programu.

Priorytet RPO WSL	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Problemy i wyzwania rozwojowe	Uzasadnienie koncentracji środków na celach tematycznych
I	1	1.1	-Niedostateczne wyposażenie jednostek w aparaturę naukowo-badawczą i wysoki stopień jej zużycia -Niski wskaźnik GERD (nakłady na B+R w stosunku do PKB)	***
		1.2	-Rozwój innowacji stymulowany prawie wyłącznie przez fundusze unijne -Parki przemysłowe i technologiczne o niewystarczającym potencjale, wymagające nakładów inwestycyjnych - Niski poziom współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami	***
II	2	2.2	-Niewystarczająco szybki wzrost wskaźników SI (np. przedsiębiorstwa z dostępem do internetu)	*
		2.3	-Niewystarczająco szybki wzrost wskaźników SI -Niskie zaangażowanie urzędów w promowanie internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym -Niższy od średniej krajowej odsetek przedsiębiorstw korzystających z internetu w kontaktach z administracja publiczną	**
III	3	3.1 3.3 3.4	-Liczba podmiotów gospodarczych i liczba nowo rejestrowanych podmiotów na 10 tys. mieszkańców niższe od średniej krajowej -Niski udział regionu w handlu z partnerami spoza UE Spadek wartości inwestycji w latach 2007-2010 wyższy od średniej dla kraju	***
IV	4	4.1	W diagnozie RPO nie sformułowano problemów	0
		4.2	-Największa w Polsce emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych -Bardzo niski poziom zneutralizowanych zanieczyszczeń gazowych -Przekroczenie norm pyłu zawieszonego PM10	***
		4.3	-Wysoki poziom niskiej emisji	***
		4.5	-Wysoki poziom niskiej emisji	***
V	6	6.1	-Duże nagromadzenie odpadów (komunalnych i przemysłowych)	***
		6.2	-Wysokie zanieczyszczenie wód powierzchniowych	***

			-Problemy w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków związane z koncentracją przemysłu	
		6.3	-Liczba osób zwiedzających muzea na 1 000 ludności niższa od średniej krajowej (lata 2002-2011) -Niskie wydatki samorządów na kulturę	**
		6.4	W diagnozie nie sformułowano problemów	0
		6.5	-Znaczna degradacja terenu związana z rozwojem przemysłu wydobywczego i przetwórczego oraz urbanizacją, wymagająca nadania nowych funkcji	***
VI	7	7.2	-Niezadowalające powiązanie sieci dróg lokalnych z siecią dróg wyższych kategorii -Przepływ ruchu tranzytowego przez centra miast -Duża liczba (na tle innych regionów) wypadków drogowych oraz ofiar śmiertelnych	***
		7.4	-Zły stan techniczny infrastruktury kolejowej, w szczególności na obszarach eksploatacji górniczej -Systematyczny spadek liczby pasażerów obsługiwanych przez Śląski Zakład Przewozów Regionalnych	***
VII	8	8.5	-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców -Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat -Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	***
		8.6	-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców	***
		8.7	-Bardzo niski współczynnik aktywności zawodowej mieszkańców -Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat -Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych	***
VIII	8	8.8	-Przejawy nierówności w sytuacji kobiet na rynku pracy -Znacząco gorsza sytuacja kobiet niż mężczyzn na rynku pracy	*
		8.9	W diagnozie nie sformułowano problemów	0
		8.10	-Trudna sytuacja bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat	***
IX	9	9.4	-Stosunkowo wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w ogóle mieszkańców regionu -Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych, niski wskaźnik zatrudnienia na tle kraju	***
		9.7	-Słaby wynik pod względem liczby miejsc w placówkach opieki społecznej na 10 tys. mieszkańców	***
		9.8	-Najniższy w kraju wskaźnik organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	**
X	9	9.1	-Nierównomierne przestrzennie rozłożenie placówek lecznictwa	***
		9.2	-Znaczący obszar gruntów wymagających rekultywacji -Duże potrzeby w zakresie kompleksowej rewitalizacji obszarów zajmowanych długotrwale przez działalność	***

			przemysłową	
XI	10	10.1	-Wzrost zapotrzebowania na miejsca w przedszkolach (od 2005 r.); zbyt mała liczba dostępnych miejsc -Konieczność racjonalizacji sieci szkół, wpływająca na pogarszanie się ich przestrzennej dostępności oraz reedukację kadry nauczycielskiej -Przedwczesne kończenie nauki przez młodzież -Utrudniony dostęp do edukacji ludności wiejskiej	**
		10.3	-Bardzo niski udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym	***
XII	10	10.4	-Konieczność racjonalizacji sieci szkół, wpływająca na pogarszanie się ich przestrzennej dostępności oraz reedukację kadry nauczycielskiej	***

Gdzie: 0 - brak uzasadnienia * - częściowe uzasadnienie ** - zapisy diagnozy uzasadniają koncentrację środków na celu tematycznym *** - zapisy diagnozy w pełni uzasadniają koncentrację środków na celu tematycznym

Jednocześnie należy zauważyć, że podobną analizę można przeprowadzić na poziomie celów tematycznych i celów Programu. Będzie ona zbieżna z analizą powyższą oraz analizą przeprowadzoną w części A raportu (koncentracja na poziomie diagnozy). Wnioski jakie płyną z tej analizy wskazują, że diagnoza uzasadnia (w większości przypadków) podjęcie interwencji w ramach celów tematycznych, choć dokładniejszy obraz zyskuje się schodząc na poziom priorytetów inwestycyjnych. Brakuje bowiem uzasadnienia dla PI 4.1, PI6.4, a także PI 8.9. W mniejszym stopniu dotyczy to PI 2.2 i PI 8.8.Poza tym przypadkami diagnoza uzasadnia koncentrację środków na wskazanych celach tematycznych (i PI).

Podsumowanie

Brak priorytetyzacji w programie uniemożliwia pełną ocenę stopnia dopasowania przyjętej struktury alokacji do zidentyfikowanych potrzeb i wyzwań i tym samym pełną ocenę poprawności zastosowania zasady koncentracji tematycznej. Niemniej jednak analizy wskazują, że:

- przyjęte wartości procentowe alokacji dla poszczególnych priorytetów oddają zapotrzebowanie w ramach poszczególnych obszarów wsparcia programu. Wyjątkiem jest tutaj Priorytet VII, gdzie alokacja wydaje się być na tyle wysoka, że rodzi obawy o efektywność wydatkowania tych środków.
- przedstawione opisy Priorytetów odnoszą się do ważnych wyzwań i potrzeb rozwojowych regionu (dotyczy to de facto wszystkich priorytetów), zaś w zdecydowanie mniejszym zakresie do potencjałów rozwojowych. Opisy wskazują również, że zachowana została zasada koncentracji tematycznej a interwencja służyć będzie osiągnięciu celów priorytetów Programu; należy stwierdzić, że zaproponowana alokacja oraz podział środków odpowiada jednocześnie wymogom określonym poprzez przyjęcie stosownych ring-fencing'ów, jak i głównym potrzebom rozwojowym regionu.

Rekomendacja

W związku z tym, że brak jest w Programie opisu celu/celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego dla każdej osi priorytetowej, należy - zgodnie z zaktualizowanym szablonem programu operacyjnego - wzbogacić program o opis celu/celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego danej osi priorytetowej z osobna, wyrażające rezultaty do osiągnięcia przy udziale środków UE, uwzględniając przy tym sytuację bazową w danej dziedzinie interwencji.

5.2.3. Spójność wewnętrzna celów i działań planowych do realizacji w ramach osi priorytetowych, jak i pomiędzy poszczególnymi osiami priorytetowymi, w celu oceny stopnia i zakresu ich komplementarności w tym spodziewanych efektów synergicznych

PRIORYTET I ('NOWOCZESNA GOSPODARKA')

W ramach priorytetu I analiza komplementarności i synergii jest nieco utrudniona z uwagi na brak diagnozy sytuacji, z której wynikałyby najważniejsze problemy i wyzwania. Dodatkowo, działania tylko w niewielkim zakresie odpowiadają zdefiniowanym w opisie (opisach) priorytetów zagadnieniom, z kolei w celach szczegółowych wymieszano interwencję skierowaną do różnych grup beneficjentów (MSP/IOB/jednostki nauki), natomiast wskaźniki w zasadzie obejmują tylko część interwencji.

Warto jednak zwrócić uwagę na **działania komplementarne funkcyjnie**, które rozwiązują problem niskich nakładów na B+R oraz słabej współpracy między jednostkami naukowymi i badawczo-rozwojowymi a przedsiębiorstwami. Jest ich wiele:

- Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP
- Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych
- Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości
- Wsparcie Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz zwiększenia konkurencyjności MŚP
- Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym

Efekty synergiczne szczególnie mogą być osiągnięte w działaniach zorientowanych na podobne obszary, jednak uwzględniających różne perspektywy organizacji finansowanych przedsięwzięć, problemów czy beneficjentów. Takie efekty są możliwe do uzyskania poprzez stymulację działań przedsiębiorstw w zakresie inicjowania i wdrażania innowacji, co za tym idzie zwiększenia wydatków na przedsięwzięcia proinnowacyjne z konsekwentnym wzmacnianiem podmiotów sektora badawczo-rozwojowego przy założeniu funkcji usługowych tego sektora (np. badania wdrożeniowe). Służyć to będzie generowaniu dodatkowych pomysłów. Synergia może być również uzyskana w działaniach związanych z rozwojem MSP poprzez instrumenty zwrotne oraz jednoczesnym (bądź uprzednim) wsparciem IOB (czyli interwencją przewidzianą w ramach Priorytetu III). Wysoka jakość usług IOB wraz z rozbudzonym popytem wykorzystania instrumentów zwrotnych wywoła zwiększone zapotrzebowanie również w odniesieniu do innych zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej. Ma to szczególne znaczenie dla sektora MSP, w tym przedsiębiorstwa małe, które bardziej ostrożnie korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania niż podmioty duże.

Podobnie, można zauważyć szereg przykładów **komplementarności międzyfunduszowej**. Warto tutaj wskazać działania miękkie z priorytetu VIII (*'Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy'*) które wspierają następujące działanie z priorytetu I: Wzmocnienie potencjału sektora B+R+I na rzecz przedsiębiorstw. To samo działanie wspierają także działania miękkie z priorytetu VII (*'Regionalny rynek pracy'*).

Efekty synergiczne na styku działań finansowanych z EFRR oraz EFS, podobnie jak i komplementarność, uzależnione są w znacznej mierze od ukierunkowywania wsparcia z EFS na uzupełnianie inwestycji infrastrukturalnych. Efekty te będą możliwe przede wszystkim w związku z poszukiwaniem odpowiednio wykwalifikowanych pracowników obsługujących wytworzoną infrastrukturę, bądź nawet pracujących na rzecz jej budowy. Inny obszar uzyskania dodatkowych efektów wynikających z równoczesnego inwestowania w kapitał ludzki (np. w kompetencje kadr gospodarki) wspierać będzie działania o charakterze innowacyjnym oraz inne działania, w których jakość kapitału ludzkiego odgrywa kluczowe znaczenie.

> Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów, wykazała, że pomimo problematycznie zaprezentowanej logiki interwencji w priorytecie I można zauważyć wiele przykładów działań komplementarnych funkcyjnie – rozwiązujących problemy niskich nakładów na B+R oraz współpracy, a także działań komplementarnych z priorytetami współfinansowanymi z EFS.

PRIORYTET II ('CYFROWE ŚLĄSKIE')

W ramach priorytetu II zidentyfikowano **kilka przypadków zazębiania się działań**. Dofinansowanie projektów polegających na tworzeniu usług publicznych (w tym nowych treści) w postaci cyfrowej (w tym mobilnej) z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych – realizujące cel 1 – zazębia się z działaniami na rzecz udostępniania Internetu oraz digitalizacji zasobów.

Digitalizacja zasobów może zazębiać się ze wsparciem udostępniania zasobów (a więc wzmacnia stronę podażową usług). Średni wpływ na realizację celu 1 wynika z faktu, że digitalizacja nie oznacza publicznego udostępnienia w postaci np. konkretnej aplikacji, czy usługi), o czym była mowa wyżej.

Inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne oraz budowę publicznych punktów dostępu do Internetu np. w formie *hotspotów* w miejscach publicznych – realizujące cel 1 – są również komplementarne z działaniami dotyczącymi świadczenia e-usług. Zwiększenie dostępności Internetu spowoduje bowiem zwiększenie wykorzystania go do świadczenia e-usług przez społeczeństwo oraz przez przedsiębiorstwa.

Jeżeli chodzi o **potrzeby, które są realizowane przez różne działania (komplementarność funkcyjna)**, to zdiagnozowano dwa takie przypadki. Po pierwsze, zwiększenie wykorzystania dostępnych usług publicznych w formie on-line przez społeczeństwo. Wszystkie poniższe działania wspierają bądź to stronę podażową (zwiększenie dostępu e-usług) lub infrastrukturę, które umożliwia korzystanie z dostępnych e-usług):

- wsparcie projektów ukierunkowanych na digitalizację zasobów i treści w celu wzmocnienia procesu cyfryzacji zasobów będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego i/lub lokalnego, jak również utworzenie nowych treści cyfrowych stanowiących element zasobów publicznych;
- dofinansowanie projektów polegających na tworzeniu usług publicznych (w tym nowych treści) w postaci cyfrowej (w tym mobilnej) z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz ich udoskonalaniu, integracji i zapewnieniu bezpieczeństwa oraz powszechnego, otwartego dostępu;
- w ramach realizowanych przedsięwzięć dopuszcza się również inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne oraz budowę publicznych punktów dostępu do Internetu np. w formie *hotspotów* w miejscach publicznych, ułatwiających dostęp do wdrażanych e-usług publicznych.

Drugim przykładem potrzeby spełnianej przez dwa działania, jest zwiększenie wykorzystania dostępnych usług publicznych w formie on-line przez firmy. Budowa punktów dostępu do Internetu sprzyjać może wykorzystaniu Internetu w działalności gospodarczej przedsiębiorstw (w odniesieniu do świadczenia e-usług przez przedsiębiorstwa):

- inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne służące rozwojowi przedsiębiorstwa, a w szczególności rozwojowi produktów i usług opartych na TIK (w tym treści cyfrowe), sprzedaży produktów i usług w Internecie, tworzeniu i udostępnianiu usług elektronicznych, jak również usprawniających procesy biznesowe;
- w ramach realizowanych przedsięwzięć dopuszcza się również inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne oraz budowę publicznych punktów dostępu do Internetu np. w formie *hotspotów* w miejscach publicznych, ułatwiających dostęp do wdrażanych e-usług publicznych.

W wyniku analizy zdiagnozowano również **jeden przypadek komplementarności międzyfunduszowej** powodujący powstanie dodatkowych efektów wynikających z realizacji projektów różnego typu. Technologie informacyjno-komunikacyjne w działalności gospodarczej mogą być potencjalnie wspierane przez działania ukierunkowane na podnoszenie jakości kadr regionalnej gospodarki. Rozwój i informatyzacja przedsiębiorstw wymaga bowiem wykwalifikowanych kadr. Działania związane z budowaniem społeczeństwa informacyjnego, wykorzystującego szanse związane z działaniami w obszarze digitalizowania zasobów oraz rozwoju e-usług, nie tyle mogą, co powinny być wspierane poprzez działania związane z realizacją projektów EFS. Będzie to możliwe, zarówno na etapie edukacji szkolnej (kompetencje kluczowe), włączenia społecznego (kompetencje społeczne), jak w kształceniu ustawicznym (ukierunkowanie na kompetencje związane z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi). Warto podkreślić, że w tym przypadku komplementarność działań EFRR i EFS korzysta z opisanej wyżej komplementarności funkcyjnej, wzmacniając równocześnie potencjalne efekty synergiczne. Będą one w tych obszarach związane z powszechnym i wielokierunkowym (np. w e-kształceniu na terenach wykluczonych cyfrowo) wykorzystaniem szans związanych z infrastrukturą społeczeństwa informacyjnego.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że można zauważyć wiele przykładów działań komplementarnych funkcyjnie – rozwiązujących problemy zarówno od strony popytowej, jak i podażowej, a także działań komplementarnych z priorytetami współfinansowanymi z EFS – wspierających kompetencje kadr przedsiębiorstw.

PRIORYTET III ('WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP')

W ramach priorytetu III analiza komplementarności i synergii – podobnie jak w przypadku Priorytetu I - jest nieco utrudniona z uwagi na brak diagnozy sytuacji, z której wynikałyby najważniejsze problemy i wyzwania. Dodatkowo, działania tylko w niewielkim zakresie odpowiadają zdefiniowanym w opisie (opisach) priorytetów zagadnieniom, z kolei w celach szczegółowych wymieszano interwencję skierowaną do różnych grup beneficjentów (MSP/IOB/jednostki nauki).

Warto jednak zwrócić uwagę na **działania komplementarne funkcyjnie** – są to przede wszystkim:

- Wzmocnienie potencjału sektora B+R+I na rzecz przedsiębiorstw
- Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach
- Rozwój i profesjonalizacja proinnowacyjnych usług ośrodków innowacji

Efekty synergiczne szczególnie mogą być osiągnięte w działaniach zorientowanych na podobne obszary, jednak uwzględniających różne perspektywy organizacji finansowanych przedsięwzięć, problemów czy beneficjentów. Takie efekty są możliwe do uzyskania poprzez stymulację działań przedsiębiorstw w zakresie inicjowania i wdrażania innowacji, co za tym idzie zwiększenia wydatków na przedsięwzięcia proinnowacyjne z konsekwentnym wzmacnianiem podmiotów sektora badawczo-rozwojowego przy założeniu funkcji usługowych tego sektora (np. badania wdrożeniowe). Służyć to będzie generowaniu dodatkowych pomysłów.

Podobnie, można zauważyć szereg przykładów **komplementarności międzyfunduszowej**. Działania miękkie z priorytetu VIII (*'Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy'*) wspierają następujące działania z priorytetu III:

- Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP
- Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki
- Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym

Także działania miękkie z priorytetu VII (*'Regionalny rynek pracy'*) wspierają działania z priorytetu III, w tym:

- Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP
- Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki
- Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym

Jak zauważono wcześniej, efekty synergiczne na styku działań finansowanych z EFRR oraz EFS, podobnie jak i komplementarność, uzależnione są w znacznej mierze od ukierunkowywania wsparcia z EFS na uzupełnianie inwestycji infrastrukturalnych oraz w sprzęt i maszyny, realizowanych w ramach wykorzystania instrumentów zwrotnych. Efekty te będą możliwe przede wszystkim w związku z poszukiwaniem odpowiednio wykwalifikowanych pracowników obsługujących wytworzoną infrastrukturę, bądź nawet pracujących na rzecz jej budowy (modernizacji i inne). Inny obszar uzyskania dodatkowych efektów wynikających z równoczesnego inwestowania w kapitał ludzki (np. w kompetencje kadr gospodarki) wspierać będzie działania o charakterze innowacyjnym oraz inne działania, w których jakość kapitału ludzkiego odgrywa kluczowe znaczenie.

Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że pomimo problematycznie zaprezentowanej logiki interwencji można zauważyć tutaj wiele przykładów działań komplementarnych funkcyjnie, a także działań komplementarnych z priorytetami współfinansowanymi z EFS.

PRIORYTET IV ('EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA')

W ramach priorytetu IV **nie zidentyfikowano zazębiania się działań** w kontekście realizacji jednego celu. Działania 1 i 2 (odpowiednio: *„Efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii"* oraz *„Niskoemisyjny transport miejski"*) uzupełniają się prowadząc do poprawy efektywności zużycia energii (cel 1) – w sektorze bytowym i transporcie.

Działania przewidziane w ramach priorytetu IV przyniosą efekty w zakresie **zmniejszenia emisji antropogenicznych** (problemu wskazanego w diagnozie). Zmniejszenie ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza realizowane jest dwoma uzupełniającymi się instrumentami – działaniami (1), które służą zmniejszeniu emisji z działalności przemysłowej i z sektora bytowego oraz (2) działaniami służącymi ograniczeniu emisji komunikacyjnej. Działania te w pewnym stopniu uzupełniają się również prowadząc do realizacji jednego z celów szczegółowych priorytetu zakładającego poprawę efektywności zużycia energii.

Działanie zaplanowane w ramach priorytetu IV, związane z rozwojem niskoemisyjnego transportu **uzupełnia się z działaniami wspierającymi transport w priorytecie VI** prowadząc do realizacji celu głównego.

Działania podejmowane w ramach priorytetu IV **uzupełniają się także z działaniami priorytetu V** w kontekście jednego z celów interwencji, zakładającego, że województwo śląskie będzie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie, atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni.

Związek synergetyczny zachodzi m.in. między priorytetem IV i I: wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie może służyć kreowaniu i wprowadzaniu na rynek innowacyjnych rozwiązań służących podnoszeniu efektywności energetycznej, zmniejszaniu emisyjności oraz rozwojowi odnawialnych źródeł energii. Wdrażanie innowacji związanych z wykorzystaniem energii w MŚP może przyczynić do wzmocnienia pożądanych efektów priorytetu III – poprawy konkurencyjności tego sektora.

W przypadku działań w ramach priorytetu IV można założyć, że rozwój paliw alternatywnych będzie miał pewne efekty związane z rozwojem niskoemisyjnego transportu.

Do zidentyfikowanych **związków synergicznych pomiędzy działaniami** można zaliczyć związek pomiędzy działaniami priorytetu IV i VI. Budowa nowych dróg i przebudowa istniejącej infrastruktury drogowej w województwie może bowiem w pewnym stopniu wzmacniać efekty działań związanych z niskoemisyjnym transportem miejskim (zakup taboru autobusowego). Z kolei wzrost potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw (działanie w ramach priorytetu I) czy też rozwój innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP (działanie w ramach priorytetu III) może wzmacniać efekty w zakresie wdrażania rozwiązań mających na celu poprawę efektywności energetycznej, przejście na gospodarkę emisyjną i rozwój OZE.

Wzajemne związki synergetyczne zachodzą również między działaniami priorytetu IV i VIII (zwłaszcza w zakresie transferu wiedzy związanym z wdrażaniem określonych rozwiązań naukowych i technologicznych).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że jest on niezwykle komplementarny z innymi priorytetami, szczególnie I, V i VI. Zidentyfikowane zostały również związki synergiczne pomiędzy działaniami w ramach tej samej osi, jak i działaniami wpisującymi się w różne osie priorytetowe.

PRIORYTET V ('OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW')

W ramach priorytetu V **nie zidentyfikowano zazębiania się działań priorytetu IV w kontekście realizacji jednego celu**. Przedsięwzięcia w sektorze wodno-ściekowym mogą przyczynić się do zwiększenia świadomości ekologicznej, wpływając na realizację celu polegającego na ochronie i przywracaniu różnorodności biologicznej. Również przedsięwzięcia związane z gospodarką odpadami mogą przyczynić się do zwiększenia świadomości ekologicznej, wpływając na realizację celu polegającego na ochronie i przywracaniu różnorodności biologicznej.

Poprawa stanu środowiska miejskiego jest działaniem komplementarnym z dziedzictwem kulturalnym. Ochrona bowiem obiektów przemysłowych może się przyczynić do ochrony dziedzictwa kulturowego. Podobnie ochrona dziedzictwa kulturowego przyczynia się do poprawy stanu środowiska miejskiego.

Jeżeli chodzi o **komplementarność problemową (funkcyjną)** projekt kluczowy (*„Ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami"*) może przyczynić się do zmniejszenia zanieczyszczenia zbiornika wód podziemnych. Poprawie jakości wód podziemnych służą również inwestycje w sektorze wodno-ściekowym przewidziane w działaniu pierwszym. Taką komplementarność można zauważyć również w przypadku rekultywacji terenów zdegradowanych i ochrony dziedzictwa kulturowego. Poprawa stanu krajobrazu kulturowego nastąpi dzięki remontom różnych obiektów (z jednej strony np. obiektów poprzemysłowych i zdegradowanych budynków, z drugiej – dzięki pracom przy zabytkach).

Związek synergiczny zachodzi m.in. między priorytetem V i I: wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie może służyć kreowaniu i wprowadzaniu na rynek innowacyjnych rozwiązań służących efektywnemu wykorzystaniu zasobów (np. w zakresie gospodarki odpadami). Prawdopodobne jest, że inwestycje związane z budową czy modernizacją sieci kanalizacyjnej czy wodociągowej umożliwią aktywizację zawodową i tworzenie nowych miejsc pracy, a zatem – będą wzmacniały priorytety VII i VIII. Poprawa stanu środowiska miejskiego może wzmacniać rewitalizację terenów zmarginalizowanych, czyli efekty priorytetu X.

Zidentyfikowano zostały **związki synergiczne pomiędzy działaniami w ramach tej samej osi, jak i działaniami wpisującymi się w różne osie priorytetowe**. W przypadku działań w ramach priorytetu V można założyć, że wsparcie kampanii informacyjno-edukacyjnych będzie miał wpływ na inwestycje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej czy gospodarki odpadami. Z drugiej strony inwestycje te mogą wzmacniać działania edukacyjne.

Do zidentyfikowanych związków synergetycznych pomiędzy działaniami można zaliczyć związek pomiędzy działaniami priorytetu V i działań priorytetów I i III. Przykładowo, wzrost potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw (działanie w ramach priorytetu I) czy też rozwój innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP (działanie w ramach priorytetu III) może wzmacniać efekty w zakresie wdrażania rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami czy gospodarki wodno-ściekowej. Wzajemne związki synergetyczne zachodzą również między działaniami priorytetu IV i VIII (zwłaszcza w zakresie transferu wiedzy związanym z wdrażaniem określonych rozwiązań naukowych i technologicznych).

Działania w zakresie poprawy stanu środowiska miejskiego mogą wzmacniać działania służące aktywnej integracji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (priorytet IX) oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych (priorytet X).

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że jest on niezwykle komplementarny z innymi priorytetami, szczególnie I, III i IV. Zidentyfikowane zostały również związki synergiczne pomiędzy działaniami w ramach tej samej osi, jak i działaniami wpisującymi się w różne osie priorytetowe.

PRIORYTET VI ('TRANSPORT')

W ramach priorytetu VI zdiagnozowano szereg sytuacji **zazębiania się działań w kontekście realizacji jednego celu**. Z jednej strony realizowane są bowiem działania ukierunkowane na rozwój infrastruktury kołowej, z drugiej zaś związane ze skróceniem czasu dojazdu, w tym w szczególności do ośrodków miejskich (drogi wojewódzkie). Dodatkowo główne szlaki komunikacyjne regionu zostaną wyposażone (w ramach innego Priorytetu) w zintegrowane węzły przesiadkowe związane z wykorzystanie alternatywnych dla komunikacji indywidualnej środków przemieszczania się ludności (w tym w ramach taboru kolejowego).

W ramach priorytetu są również przypadki komplementarności negatywnej. Negatywna komplementarność dotyczy **wzajemnego konkurowania transportu drogowego z transportem zbiorowym** (kolejowym).

Polepszenie jakości infrastruktury drogowej może negatywnie wpływać na stan komunikacji publicznej w regionie. Relacja pomiędzy wielkością inwestycji w transport drogowy a transport kolejowy, może doprowadzić do wystąpienia tzw. **paradoksu Downsa-Thompsona**, który ściśle uzależnia jakość, przepustowość i prędkość podróży samochodem od jakości transportu zbiorowego. Według tej reguły rozwój infrastruktury drogowej nie jest sposobem na rozładowanie zatorów drogowych, a często jest działaniem powodującym odmienny efekt do zamierzonego. Drugim ważnym efektem o którym trzeba wspomnieć w odniesieniu do rozwoju sieci drogowej jest tzw. **efekt wzbudzenia**. Każde dodatkowe elementy układu drogowo-ulicznego miasta lub aglomeracji przyczyniają się do generowania dodatkowych podróży odrzucanych wcześniej z powodu trudnych warunków ruchu.

Realizacji inwestycji w transport drogowy może doprowadzić do dalszej marginalizacji znaczenia kolei w systemie transportowym województwa, a w dalszej perspektywie czasowej do nasilenia zjawisk **kongestii ruchu drogowego**.

W Priorytecie VI można zaważyć również **szereg działań komplementarnych w sposób funkcyjny** z Priorytetem IV. Celem działań z priorytetu IV w tym zakresie jest wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego. Niewątpliwie transport miejski w ramach działań RPO otrzyma wsparcie, ale będzie ono niewspółmiernie mniejsze od wsparcia transportu indywidualnego. Zatem możliwości przejęcie przez transport zbiorowy, kierowców i pasażerów samochodów, a przez to wpłynięcie na ograniczenie zużycia paliw i emisji spalin, będą bardzo ograniczone. Inwestycje w priorytecie VI działaniu 6.1, przy bardzo dużej swojej skali, mogą okazać się działaniem przeciwskutecznym, wobec niedużej wielkości inwestycji wdrażanych w priorytecie IV. Wobec czego mieszkańcy regionu wybiorą do podróżowania energochłonny samochód, zamiast przyjazny dla środowiska transport zbiorowy.

Niemniej jednak realizacja takich przedsięwzięć jest potrzebna. Są to działania komplementarne względem budowy i przebudowy liniowej i punktowej infrastruktury – uzupełnienie polega na stworzeniu spójnej, całościowej i dogodnej dla pasażerów oferty przewozowej.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania zazębiają się, przy czym można obawiać się wystąpienia różnych negatywnych efektów, jak paradoks Downsa Thompsona, efekt wzbudzenia, czy zjawisko kongestii ruchu drogowego. Występuje również tutaj komplementarność funkcyjna – spełniająca potrzebę budowy zrównoważonego systemu transportowego. Nie występuje komplementarność międzyfunduszowa.

PRIORYTET VII ('REGIONALNY RYNEK PRACY')

Działania w ramach priorytetu VII stanowią wiązkę działań wspólnie zmierzających do podnoszenia wskaźnika zatrudnienia – co świadczy o ich komplementarności. Pełna analiza komplementarności i synergii jest nieco utrudniona z uwagi na brak rzetelnej diagnozy sytuacji, wskazującej na najważniejsze problemy i wyzwania.

Można stwierdzić, że działania priorytetu VII są komplementarne wobec działań priorytetu IX (odnoszą się do zbliżonych grup odbiorców wsparcia, jednak priorytet IX skupia się na integracji społecznej po to, by uczestnik mógł zostać poddany

aktywizacji zawodowej w ramach priorytetu VII) i priorytetu VIII (pierwszy zajmuje się podnoszeniem kwalifikacji kadr powracających na rynek pracy, drugi – kadr na tym rynku obecnych). Ponadto działania w ramach tego Priorytetu są powiązane także z działaniami zaplanowanymi w ramach Priorytetu III - osoba, która założyła działalność gospodarczą będzie mogła już jako przedsiębiorca skorzystać ze wsparcia dla MSP, oferowanego w ramach Priorytetu III.

Analiza zapisów priorytetu wykazała komplementarność pomiędzy priorytetami współfinansowanymi z EFS oraz pozwoliła a wskazanie przykładów działań komplementarnych funkcyjnie.

PRIORYTET VIII ('REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY')

Działania priorytetu VIII są komplementarne funkcyjnie. Dotyczy to przede wszystkim działania dotyczącego potencjału adaptacyjnego firm oraz związanego ze wzrostem transferu wiedzy między nauką a gospodarką. Tworzenie rozwiązań innowacyjnych wymagać będzie wysokiej jakości kadr gospodarki i w tym zakresie również mogą wystąpić efekty synergiczne. Komplementarność tego rodzaju występuje również pomiędzy działaniem dotyczącym wzrostu kompetencji kadr przedsiębiorstw i zwiększeniem aktywności zawodowej osób starszych, chociażby w kontekście wykorzystania potencjału doświadczonych pracowników oraz zmianę ich funkcji i zadań w przedsiębiorstwie. Projekty związane z utrzymywaniem aktywności zawodowej osób starszych nie tylko będą służyć im samym, ale również poprzez utrzymanie tych osób na rynku pracy umożliwią wykorzystanie ich potencjału na rzecz adaptacyjności przedsiębiorstw. Jednocześnie w wyniku rozwoju usług opiekuńczych i schematów godzenia życia rodzinnego z zawodowym uwolnione zostaną dodatkowe zasoby pracy.

Występuje także komplementarność pomiędzy działaniami różnych priorytetów, w tym w szczególności międzyfunduszowa. Zauważalna jest ona w odniesieniu do szeregu działań priorytetu I (wzmocnienie potencjału sektora B+R+I na rzecz przedsiębiorstw, wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach, rozwój i profesjonalizacja proinnowacyjnych usług ośrodków innowacji) i III (wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki i rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym) oraz – w niewielkim stopniu priorytetu II (możliwość wspierania technologii informacyjno-komunikacyjnych w działalności gospodarczej). Efekty synergiczne związane z wdrażaniem działań priorytetu VIII oraz priorytetów finansowanych z EFRR zostały już wcześniej wskazane.

Działania tego priorytetu są także komplementarne z Priorytetem X Rewitalizacja i Infrastruktura Zdrowotna – w części dotyczącej usług zdrowotnych oraz priorytetem VII – regionalny rynek pracy, w związku ze wsparciem powstawania nowych przedsiębiorstw, które z jednej strony mogą poprzez działania konkurencyjne wspierać funkcjonowanie całego sektora, a z drugiej poprzez ukierunkowane na usługi opiekuńcze oraz zdrowotne przynosić dodatkowe efekty w postaci miejsc pracy, rozbudowania oferty z tego zakresu, a także przyczynić się do wyodrębnienia segmentu usług doradczych związanych z zarządzaniem wiekiem w przedsiębiorstwach.

Konkurencyjne, adaptacyjne przedsiębiorstwa o wysokiej kulturze organizacyjnej, wykorzystujące potencjał innowacyjny oraz metody zarządzania strategicznego wspierać będą niemal wszystkie obszary objęte RPO WSL, czy to poprzez realizację wyższej jakości produktów i usług, czy w związku z wykorzystaniem tworzonej infrastruktury (jak również pozyskaniem środków skierowanych na rozwój sektora prywatnego), ale także w odniesieniu do zorientowanego na kształcenie praktyczne szkolnictwie zawodowym, które powinno opierać się przede wszystkim o wspólne działania na styku edukacja – biznes. Rozwój przedsiębiorstw sprzyjać będzie również szerszemu zaangażowaniu w strategie CSR wywołujących dodatkowe efekty w takich obszarach jak ochrona środowiska, czy włączenie społeczne i walka z ubóstwem.

Analiza zapisów priorytetu pozwoliła na wskazanie przykładów działań komplementarnych funkcyjnie i międzyfunduszowo. Priorytet VIII wiąże się przede wszystkim z Priorytetami I i III. Ponadto działania na rzecz aktywnego starzenia się są powiązane z Priorytetem X i VII oraz z Priorytetami edukacyjnymi.

PRIORYTET IX ('WŁĄCZENIE SPOŁECZNE')

W ramach priorytetu IX **działania zazębiają się w kontekście realizacji celów**. Każde z działań ma jakiś wpływ na pozostałe cele, których bezpośrednio nie dotyczy. Wskazane działania – realizowane komplementarnie – przyczynią się do efektywnego wdrażania przedsięwzięć służących włączeniu społecznemu. Zapewnienie dostępu do usług społecznych oraz rozwój ekonomii społecznej komplementarnie sprzyjać będzie aktywnej integracji.

Działania 9.7 i 9.8 są spójne z zakresem i celem dla działania 9.4. Działanie 9.4. Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności jest komplementarne do Działania 9.7. Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym oraz 9.8. Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Wskazane działania – realizowane komplementarnie – przyczynią się do efektywnego wdrażania przedsięwzięć służących włączeniu społecznemu. Zapewnienie dostępu do usług społecznych oraz rozwój ekonomii społecznej komplementarnie sprzyjać będzie aktywnej integracji. Działania zazębiają się poprzez wspólne przyczynianie się do osiągnięcia celów: Cel 1. Rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji; Cel 2. Wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych; oraz w stopniu niskim do osiągnięcia celu: Cel 3. Rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo w regionie.

Jeżeli chodzi natomiast o **komplementarność międzyfunduszową**, występuje uzupełnianie się z działaniami rewitalizacyjnymi w ramach Priorytetu X. Działania z zakresu włączenia społecznego są koherentne z ZIT.

Na podstawie opinii przedstawicieli sektora społecznego (FGI) oraz przedstawiciela instytucji realizujących politykę społeczną (IDI) oraz doświadczeń eksperta, generalnie w zakresie włączenia społecznego nie ma wyraźnych, wskazanych, potencjalnych efektów synergicznych na poziomie priorytetu.

W relacji do Priorytetu X potencjalną synergią jest możliwość realizacji projektów kompleksowych, czyli uwzględniających proces integracji przy równoczesnym procesie rewitalizacji w ramach ZIT.

Ponadto występuje częściowa komplementarność do Priorytetu II 'Cyfrowe śląskie', ponieważ rozwój digitalizacji, cyfryzacji, społeczeństwa informacyjnego sprzyjać będzie inkluzji cyfrowej grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Występuje również pośrednio, komplementarność między priorytetami: IX oraz Priorytetem VII Regionalny Rynek pracy.. Działania w ramach Priorytetu IX są warunkiem niezbędnym dla możliwości efektywnej aktywizacji zawodowej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że wszystkie trzy działania Priorytetu zazębiają się ze sobą. Dodatkowo występuje komplementarność z działaniami rewitalizacyjnymi w ramach Priorytetu X. Synergia natomiast może powstać dzięki realizacji projektów kompleksowych, również rewitalizacyjnych.

PRIORYTET X ('REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA')

W ramach priorytetu X **w obszarze ochrony zdrowia planowany jest jeden rodzaj działań**, który odpowiada jednemu celowi szczegółowemu. Sformułowanie celu szczegółowego dla tego działania *„zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych"* łączy w jednym zdaniu również działania dotyczące rewitalizacji, jednak działania te w rzeczywistości nie zazębiają się bezpośrednio, gdyż rewitalizacja będzie prowadzona na poziomie lokalnym, natomiast wsparcie infrastruktury zdrowotnej ma dotyczyć jedynie ośrodków regionalnych. Dlatego też proponuje się rozdzielenie tego celu na dwa.

Jeżeli chodzi o **komplementarność funkcyjną**, w obszarze zdrowia występują dwa problemy, które działania Programu rozwiązują łącznie. Pierwszym problemem jest *„niski wskaźnik aktywności zawodowej osób starszych*". Działania, które je realizują, to oprócz działania z Priorytetu X:

- aktywizacja osób pozostających bez zatrudnienia (priorytet VII),
- zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych (priorytet VIII).

Wszystkie te działania są nakierowane na to, aby jak najbardziej wydłużyć okres aktywności zawodowej mieszkańców województwa śląskiego, w związku z procesem starzenia się ludności i niżem demograficznym.

Drugim problemem rozwiązywanym wspólnie przez działanie z Priorytetu X i szkolenia dla kadry placówek realizujących powyższe (z EFS) jest *„podniesienie jakości usług medycznych"*. Jednym z zarzutów ekspertów jest to, że zakupiony sprzęt medyczny, w tym ze środków UE, nie jest w pełni wykorzystywany, również ze względu na brak personelu potrafiącego się nim posługiwać. Realizacja obydwu typów działań przyczyni się do efektywnego wykorzystania zakupionego sprzętu.

Ponadto "Badanie poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych" wykazało, że pacjenci śląskich placówek medycznych są zadowoleni z jakości świadczonych usług, jednak skarżą się na brak odpowiedniej informacji i komunikacji.

W tym obszarze szkolenia personelu medycznego powinny również przyczynić się do zwiększenia jakości usług medycznych w ośrodkach regionalnych.

Analiza **komplementarności międzyfunduszowej** na poziomie działań wykazała w przypadku infrastruktury zdrowotnej trzy przypadki współdziałania:

- aktywizacja osób pozostających bez zatrudnienia (priorytet VII) – działania w infrastrukturę zdrowotną poprawiające jakość usług medycznych powinny przyczynić się do poprawy stanu zdrowia pacjentów oraz lepszego starzenia się zmniejszając zjawisko odchodzenia z rynku pracy ze względu na zły stan zdrowia,
- zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych (priorytet VIII) – komplementarność podobna jak wyżej,
- szkolenia dla kadry regionalnych ośrodków medycznych (np. w ramach cross-financingu) – obydwa rodzaje działań przyczynią się do poprawy jakości usług medycznych w ośrodkach regionalnych.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku infrastruktury zdrowotnej nie występuje zazębianie się działań, ale można wskazać dwa przypadki komplementarności funkcyjnej, a także trzy przypadki komplementarności międzyfunduszowej (które w większości się powielają ze sobą).

W obszarze rewitalizacji również **zdiagnozowano zazębianie się działań**. Praktycznie wszystkie siedem działań rewitalizacyjnych stanowi zbiór, który wpływa na wskazane cele RPO WSL w Priorytecie X i V. Działania te pozwolą na osiągnięcie celów pod warunkiem równoległej ich realizacji w odniesieniu do konkretnych obszarów. Dzięki temu będzie możliwe wdrożenie kompleksowych projektów rewitalizacyjnych.

Można wskazać również **komplementarność funkcyjną** działań, które rozwiązują dwa problemy:

- niewystarczająca kompleksowość programów rewitalizacyjnych – cztery działania Priorytetu[91] – realizowane komplementarnie – przyczynią się do kompleksowości programów rewitalizacyjnych, ponieważ uwzględnione zostaną kwestie rewitalizacji technicznej, gospodarczej, a zwłaszcza społecznej;
- kwestie rewitalizacji technicznej, gospodarczej w ścisłym powiązaniu ze społeczną w kontekście aktywizacji społecznej – sześć działań[92] realizowanych komplementarnie – przyczyni się do ukierunkowania na kwestie rewitalizacji społecznej, ponieważ działania częściowe w zakresie rewitalizacji uwzględniają rewitalizację społeczną jako finalny efekt.

Ponadto występuje komplementarność funkcyjna z celem Priorytetu IX: Rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji. Rewitalizacja jest tu instrumentem wspierającym aktywizację społeczności lokalnych.

Jednocześnie komplementarność ta zazębia się z **komplementarnością międzyfunduszową** (Priorytet IX jest współfinansowany ze środków EFS). Działania obu priorytetów przyjmują formę długofalowych, kompleksowych przedsięwzięć organizowania społeczności lokalnych połączonych ze wsparciem organizacji usług świadczonych na rzecz społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych w zakresie ich reintegracji społecznej i zawodowej.

Kompleksowe działania rewitalizacji realizowane będą w szczególności na obszarach miejskich lub o niskiej jakości zagospodarowania przestrzeni publicznych, terenach charakteryzujących się ponadprzeciętnym poziomem wykluczenia społecznego, zdegradowanych zarówno przestrzennie, jak i społecznie, w oparciu o Lokalne Plany Rewitalizacji, tworzone przy zaangażowaniu wszystkich aktorów lokalnych tj.: zarówno władzy samorządowej, biznesu, organizacji obywatelskich jak i samych mieszkańców.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku rewitalizacji wszystkie działania z Priorytetu X zazębiają się, ale pod warunkiem ich równoległej realizacji. Można wskazać dwa przypadki komplementarności funkcyjnej, a także komplementarność międzyfunduszową z Priorytetem IX.

[91] dot. działań: kompleksowa rewitalizacja terenów zdegradowanych; kompleksowe działania mające na celu przywracanie do życia zdegradowanych społecznie, gospodarczo i środowiskowo obszarów poprzez przywrócenie im starej lub nadanie nowej funkcji; inwestycje (części wspólne budynków), dotyczące tkanki mieszkaniowej, tylko jako część większego projektu mającego na celu rewitalizację zubożonych obszarów publicznych; aktywizacja osób wymagających wsparcia poprzez dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, które staną się miejscem spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajając tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi.

[92] dot. działań: aktywizacja osób wymagających wsparcia na obszarach problemowych; kompleksowa rewitalizacja terenów zdegradowanych; wsparcie na rzecz rozwoju mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego; wsparcie społeczności zamieszkującej obszar zdegradowany; dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, które staną się miejscem spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajając tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi.

Potencjalne efekty synergiczne zachodzą między działaniami dotyczącymi **infrastruktury zdrowotnej**, a działaniami Priorytetu I: Nowoczesna Gospodarka. Istnieje bowiem możliwość kreowania i upowszechniania rozwiązań innowacyjnych w obszarze technologii medycznych zgodnie z Programem Rozwoju Technologii 2010-2020, które mogą zostać wykorzystane na rzecz podniesienia jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych.

Synergia efektów może nastąpić również w zakresie poprawy stanu zdrowia mieszkańców regionu, dzięki działaniom w zakresie poprawy jakości usług medycznych w ośrodkach regionalnych, działaniom w ramach Priorytet IV – wzrost produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych oraz wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego (zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz mniejsza liczba wypadków komunikacyjnych), a także Priorytetu VI – poprawa dostępności głównych szlaków drogowych i rozwój transportu kolejowego w regionie (mniej wypadków komunikacyjnych).

Działania na rzecz poprawy jakości usług medycznych w ośrodkach regionalnych nie tylko są komplementarne względem działań na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej osób starszych (Priorytet VIII), ale również mogą się wzajemnie wzmacniać.

W ramach osi X nie jest możliwe zidentyfikowanie efektów synergicznych miedzy działaniami dot. infrastruktury zdrowotnej a działaniami dotyczącymi rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej terytoriów zmarginalizowanych.

W zakresie rewitalizacji na podstawie doświadczeń eksperta oraz IDI z ekspertem branżowym, **generalnie nie ma wyraźnych, potencjalnych efektów synergicznych na poziomie priorytetów**. Priorytet X nie generuje automatycznie synergii. Natomiast w relacji do Priorytetu IX potencjalną synergią jest możliwość realizacji projektów kompleksowych, czyli uwzględniających proces integracji społecznej przy równoczesnym procesie rewitalizacji. Na podstawie doświadczeń eksperta oraz IDI z ekspertem branżowym, działania w zakresie rewitalizacji mogą przyjąć potencjalnie formę kompleksową, co będzie elementem synergii.

PRIORYTET XI ('WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO')

Analiza priorytetu wykazała jego spójność wewnętrzną w przypadku działań związanych z edukacją przedszkolną. Niemniej jednak w trakcie analizy zauważono, że możliwe byłoby realizowanie przez działania związane z edukacją przedszkolną, nie tylko celu szczegółowego 1 Priorytetu, ale również celu 4 (*„wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie"*), gdyby cel ten został sformułowany jako np. podniesienie znaczenia uczenia sie przez całe życie, czy promocja tej idei. Wynika to z faktu, że uczestnictwo w opiece przedszkolnej wpływa na wyniki osiągane przez uczniów. Pozytywny jest wpływ przedszkola w szczególności w przypadku dzieci, których rodzice mają niski status społeczno-ekonomiczny. Badania (RoSE 2010, IBE) wykazują, że im wyższe wykształcenie rodziców, tym większe szanse na uczęszczanie ich dzieci do przedszkola. Upowszechnienie opieki przedszkolnej o dobrej jakości w pewnym stopniu kompensuje braki w potencjale kulturowym domu rodzinnego i stwarza szanse na dalszy rozwój dzieci. Warto zatem zastanowić się nad przeformułowaniem celu 4 priorytetu na np. podniesienie **znaczenia uczenia sie przez całe życie** i w większym stopniu ukierunkowanie edukacji na wszystkich poziomach na uczenie się przez cale życie (LLL). Wynika to z analizy literatury i ma związek z kształtowaniem postaw sprzyjających uczeniu się przez całe życie od najmłodszych lat życia.

W przypadku działań adresowanych do szkół wyjaśnienia wymaga kwestia spójności zaproponowanych projektów z zakresu design thinking i design management adresowanych do uczniów i nauczycieli oraz kwestia działań adresowanych do administracji publicznej w odniesieniu do proponowanych kompleksowych działań rozwojowych szkół.

W przypadku działań *na rzecz poprawy jakości edukacji w szkołach kształcenia ogólnego poprzez wsparcie w postaci kompleksowych działań rozwojowych szkół* oraz *projektów pozwalających opracować ścieżkę pracy z uczniem zdolnym, pomimo iż wpisują się one w realizację tego samego celu (* cel 2 priorytetu XI (*'wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego'*), mogą się zazębiać, jeśli jednym z elementów programów rozwojowych szkół będzie również wsparcie na rzecz pracy z uczniem zdolnym (np. realizacja dodatkowych zajęć związanych z jego uzdolnieniami).

W ramach analizy komplementarności i efektów synergicznych priorytetu VIII wskazano na związek działań obu priorytetów dla rozwoju wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego (w tym w zakresie przygotowania praktycznego), co powinno być oparte o relacje szkół z pracodawcami (także przedsiębiorstwami). Dobrej jakości edukacja zawodowa i ogólna przekładać się będzie na dopasowanie kwalifikacji zdobytych w systemie szkolnym i umiejętności wymaganych przez potencjalnych pracodawców. Efekty synergiczne związane będą z ograniczeniem problemów wynikających z nieskutecznego poszukiwania pracowników o pożądanych kwalifikacjach, co będzie także wynikiem wzrostu liczby uczniów odbywających przygotowanie praktyczne w przedsiębiorstwach, gdyż powszechnie praktyki i staże wykorzystywane są przez pracodawców jako forma rekrutacji. Instytucje edukacyjne powinny także korzystać z potencjału przedsiębiorstw i ich pracowników w organizacji procesu kształcenia. Sprzyjać będzie temu wskazane wcześnie otwarcie na realizację przez przedsiębiorstwa działań i strategii CSR, a także dobrze przygotowana i otwarta na współpracę kadra dydaktyczna szkół. Trzeba również zwrócić uwagę na możliwe potencjalne efekty przedsięwzięć nowatorskich związanych z *design thinking, design management* oraz *design services*.

Priorytet charakteryzuje się dużą komplementarnością międzyfunduszową. Przede wszystkim komplementarność widać w przypadku działania dotyczącego *inwestycji w efektywne i wysokiej jakości programy przedszkolne, w tym adaptacja pomieszczeń i doposażenie placówek* w powiązaniu do działania z priorytetu XII: *inwestycje w infrastrukturę wychowania przedszkolnego, w tym budowa, przebudowa infrastruktury wraz z wyposażeniem, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych* (priorytet XII) Priorytet XI dotyczy wsparcia upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez poprawę jakości realizowanych zajęć, natomiast priorytet XII wspiera te działania o charakterze miękkim poprzez inwestycje w infrastrukturę

Komplementarność międzyfunduszową widać również w przypadku działań dotyczących projektów programów rozwojowych szkolnictwa zawodowego i działań z priorytetu XII dotyczących *inwestycji w infrastrukturę edukacyjną służącą rozwojowi umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych kształcenia zawodowego, w tym budowa, przebudowa, remont laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z wyposażeniem, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.* W tym zakresie priorytet XI dotyczy wsparcia dla poprawy jakości szkolnictwa zawodowego, promocji jego wizerunku, działań na rzecz włączania pracodawców w kształcenie praktyczne. Natomiast priorytet XII wspiera rozwój szkolnictwa zawodowego poprzez inwestycje w infrastrukturę.

Analiza wykazała również **realizację tych samych celów przez różne działania**. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku *inwestycji w infrastrukturę wychowania przedszkolnego* (priorytet XII) oraz *inwestycji w efektywne i wysokiej jakości programy przedszkolne, w tym adaptacja pomieszczeń i doposażenie placówek* (priorytet XI). Oba działania realizują cel 1 priorytetu XI (*'zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego'*) i wzajemnie się zazębiają w części dot. infrastruktury i doposażenia. Działania te są komplementarne w stosunku do priorytetu IX, który przewiduje wsparcie w postaci usług społecznych dla osób sprawujących funkcje opiekuńcze nad dziećmi, w szczególności wsparcie dla rodzin uboższych, w celu umożliwienia im powrotu na rynek pracy.

Analiza wykazała również istnienie **komplementarności problemowej (funkcyjnej)**, w zakresie rozwiązywania następujących trzech problemów:

- upowszechnienie edukacji przedszkolnej o wysokiej jakości usługach – poprzez inwestycje w programy poprawiające jakość oferty placówek przedszkolnych, inwestycje „twarde" w infrastrukturę tych placówek, pomoc osobom samotnie wychowującym dzieci; wszystkie wymienione działania są wobec siebie komplementarne – pozwalają z jednej strony wzmocnić jakość świadczonych przez placówki przedszkolne usług, z drugiej wzmacniają jakość tych usług odpowiednim wyposażeniem i zmodernizowaną infrastrukturą; ponadto istotne jest tu wsparcie proponowane w ramach innej osi priorytetowej (dot. regionalnych kadr gospodarki) dla osób wychowujących dzieci, chcących powrócić na rynek pracy; biorąc pod uwagę sytuacje w woj. śląskim związaną z liczbą osób samotnie wychowujących dzieci, nabiera to szczególnego znaczenia (co 7 bezrobotna kobieta jest samotną matką, co 30 mężczyzna);
- zwiększenie atrakcyjności i efektywności kształcenia zawodowego – poprzez inwestycje w programy rozwojowe szkół zawodowych, inwestycje w infrastrukturę tych placówek, włączanie pracodawców w kształcenie praktyczne uczniów, poradnictwo edukacyjno-zawodowe, prowadzenie projektów ścieżek indywidualnej nauki ucznia zdolnego oraz stypendiów; działania są wzajemnie komplementarne w sferze jakości świadczenia przez placówki szkolnictwa zawodowego usług – podnoszenie jakości oferty wiąże się z możliwością jednoczesną kształcenia praktycznego na nowoczesnych sprzętach oraz u pracodawców – w „realnym" środowisku; dobrej jakości poradnictwo edukacyjno-zawodowe powinno jednocześnie wspomóc uczniów w wyborze dalszej ścieżki kształcenia; dodatkowo Program daje możliwość dostosowania ścieżki pracy ucznia zdolnego do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia – jest to spersonalizowanie działań, które powinno przynosić lepsze rezultaty w przypadku tych uczniów niż uśrednianie podejścia do każdego z nich.
- podniesienie jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego – poprzez inwestycje w programy rozwojowe szkół kształcenia ogólnego, programy ścieżek rozwoju ucznia zdolnego; w przypadku kształcenia ogólnego wsparcie dla rozwoju oferty kształcenia szkół wsparte jest działaniami o charakterze wypracowywania indywidualnego podejścia do kształcenia uczniów, warto jednakże mieć na uwadze, że działania te mogą się zazębiać, jeśli jednym z elementów programów rozwojowych szkól będzie również wsparcie na rzecz pracy z uczniem zdolnym (np. realizacja dodatkowych zajęć związanych z jego uzdolnieniami).

Potencjalne efekty synergiczne mogą wystąpić również w związku z budową „miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu popularyzację nauki" oraz realizacja przedsięwzięć, które będą wykorzystywane w procesie kształcenia ogólnego lub zawodowego, takich jak digitalizacja zasobów a także poszerzenie dostępu do sieci Internet czy inwestycje w ramach priorytetu V zorientowane na dziedzictwo kulturowe (obiekty zabytkowe, obiekty muzealne), które są i powinny być ważnym elementem procesu kształcenia.

Podsumowując, analiza zapisów priorytetu XI wykazała, że spójność i komplementarność działań jest znaczna. Przede wszystkim widać uzupełnianie się działań z zakresu tego priorytetu i działań inwestycyjnych priorytetu XII, realizację tych samych celów (w zakresie infrastruktury i doposażenia, a także programów rozwojowych szkół – cel 1 i 2 priorytetu XI),

a także rozwiązywanie tych samych problemów (upowszechnienie edukacji przedszkolnej, zwiększenie atrakcyjności i efektywności kształcenia zawodowego.

PRIORYTET XII ('INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA')

W przypadku priorytetu XII trudno jest mówić o spójności wewnętrznej jego zapisów, gdyż dotyczą one dwóch odrębnych kwestii: inwestycji w infrastrukturę przedszkolną oraz inwestycji w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego. Jednakże opis priorytetu należałoby rozpatrywać z punktu widzenia **komplementarności międzyfunduszowej**, która w tym przypadku jest bardzo duża w odniesieniu do priorytetu XI *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego.*

Proponowane w priorytecie XII inwestycje w infrastrukturę wychowania przedszkolnego, w tym budowa, przebudowa infrastruktury wraz z wyposażeniem, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych są komplementarne do opisu przedsięwzięć związanych z *inwestycjami w efektywne i wysokiej jakości programy* z priorytetu XI. Priorytet XI dotyczy wsparcia upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez poprawę jakości realizowanych zajęć, natomiast priorytet XII wspiera te działania o charakterze miękkim poprzez inwestycje w infrastrukturę.

Komplementarność międzyfunduszową widać również w przypadku działań dotyczących *inwestycji w infrastrukturę edukacyjną służącą rozwojowi umiejętności uczniów szkół ponadgimnazjalnych kształcenia zawodowego, w tym budowa, przebudowa, remont laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z wyposażeniem, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Są one uzupełnieniem działań proponowanych w priorytecie XI* dotyczących projektów programów rozwojowych szkolnictwa zawodowego (wsparcie dla poprawy jakości szkolnictwa zawodowego, promocji jego wizerunku, działań na rzecz włączania pracodawców w kształcenie praktyczne – działania o charakterze „miękkim"). Natomiast priorytet XII wspiera rozwój szkolnictwa zawodowego poprzez inwestycje w infrastrukturę.

Analiza wykazała również **realizację tych samych celów przez różne działania**. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku *inwestycji w infrastrukturę wychowania przedszkolnego* (priorytet XII) oraz *inwestycji w efektywne i wysokiej jakości programy przedszkolne, w tym adaptacja pomieszczeń i doposażenie placówek* (priorytet XI). Oba działania realizują cel 1 priorytetu XI (*'zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego'*) i wzajemnie się zazębiają w części dot. infrastruktury i doposażenia. Działania te są komplementarne w stosunku do priorytetu IX, który przewiduje wsparcie w postaci usług społecznych dla osób sprawujących funkcje opiekuńcze nad dziećmi, w szczególności wsparcie dla rodzin uboższych, w celu umożliwienia im powrotu na rynek pracy.

Analiza wykazała również istnienie **komplementarności problemowej (funkcyjnej)** w zakresie:

- upowszechnienia edukacji przedszkolnej o wysokiej jakości usługach – poprzez inwestycje w programy poprawiające jakość oferty placówek przedszkolnych, inwestycje „twarde" w infrastrukturę tych placówek, pomoc osobom samotnie wychowującym dzieci; wszystkie wymienione działania są wobec siebie komplementarne – pozwalają z jednej strony wzmocnić jakość świadczonych przez placówki przedszkolne usług, z drugiej wzmacniają jakość tych usług odpowiednim wyposażeniem i zmodernizowaną infrastrukturą,
- zwiększenia atrakcyjności i efektywności kształcenia zawodowego – poprzez inwestycje w programy rozwojowe szkół zawodowych, inwestycje w infrastrukturę tych placówek, włączanie pracodawców w kształcenie praktyczne uczniów, poradnictwo edukacyjno-zawodowe, prowadzenie projektów ścieżek indywidualnej nauki ucznia zdolnego oraz stypendiów - działania są wzajemnie komplementarne w sferze jakości świadczenia przez placówki szkolnictwa zawodowego usług,
- rozwoju warunków godzenia życia zawodowego z rodzinnym (priorytet VIII), a także sprzyjających powrotowi na rynek pracy kobiet po urodzeniu dziecka poprzez zwiększenie liczby miejsc wychowania przedszkolnego i objęcie tą formą edukacji większej liczby dzieci.

Efekty synergiczne w ramach przedsięwzięć finansowanych z EFRR mogą wystąpić w powiązaniu z priorytetem V, szczególnie w odniesieniu do projektów związanych z rewitalizacją terenów zdegradowanych, co może się wiązać z nadaniem tym terenom nowych funkcji, w tym o charakterze edukacyjnym. Potencjał synergiczny posiadają również działania związane z rozwiązaniami transportowymi, w tym przede wszystkim z zakresu inwestycji w obiekty typu park&ride (i inne tego typu), które mogą łączyć w sobie także funkcje opiekuńcze (przedszkola zlokalizowane w pobliżu).

Analiza wykazuje przede wszystkim komplementarność działań z zakresu priorytetu XII i XI. Działania priorytetu XII wpisują się także w realizację celu 1 i 2 priorytetu XI oraz rozwiązywać mają te same zidentyfikowane problemy (upowszechnienie edukacji przedszkolnej, zwiększenie efektywności kształcenia zawodowego).

5.2.4. Trafność zastosowania poszczególnych form wsparcia

PRIORYTET I ('NOWOCZESNA GOSPODARKA')

W ramach priorytetu I **zaproponowane formy finansowania są adekwatne** i trafnie odnoszą się do sformułowanych celów. Katalog działań obu priorytetów jest szeroki co podkreślano podczas wywiadów grupowych oraz podczas wywiadów z ekspertami. Respondenci z którymi przeprowadzono wywiady nie formułowali alternatywnych działań i form wsparcia w odniesieniu do Priorytetu I, uznając go za wyczerpujący i poprawny.

W ramach Priorytetu nie przewidziano instrumentów zwrotnych. Biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia wsparcia zwrotnego w nowym Programie, warto rozważyć wsparcie tą formą wsparcia przedsiębiorców (Wsparcie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw) , uwzględniając przy tym poziom ryzyka podejmowanych działań. **Zaproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu**, przy czym należy zauważyć, że dotacje są bardziej korzystne dla beneficjentów, łatwiejsze do uruchomienia i obsługi, i jako takie wymieniane są jako preferowane. Zgodnie z doświadczeniami krajowymi obecnego okresu programowania, wsparcie dotacyjne jest bardziej adekwatne do przedsięwzięć innowacyjnych (a więc bardziej ryzykownych). Niemniej jednak proponowane w ramach obu Priorytetów wsparcie należy uznać za właściwe.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Rozważyć można jedynie wsparcie instrumentami zwrotnymi przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorców w ramach podejmowania działalności innowacyjnej.

W ramach priorytetu I proponowane tryby wyboru projektów (zarówno konkursowy, jak i indywidualny) pozwolą na osiągnięcie celów Programu (w sensie jakościowym). Rozważać można oczywiście wielkość alokacji odpowiednio na tryb wyboru konkursowy i tryb wyboru projektów indywidualnych, jednak generalnie co do zasady oba tryby mają tutaj swoje uzasadnienie. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że projekty indywidualne choć trudniej realizowane, pozwalają zwykle osiągnąć lepsze rezultaty (za czym stoi zwykle wielkość środków) niż projekty konkursowe (tak wynika z przeprowadzonych wywiadów), ale tryb konkursowy także służy realizacji zakładanych celów. Podczas jednego z wywiadów zasugerowano również objęcie Priorytetu I instrumentem ZIT, wskazując przy tym na możliwość realizowania przedsięwzięć wzmacniających potencjał innowacyjny regionu. Wydaje się jednak, że potrzebna tutaj koordynacja przedsięwzięć infrastrukturalnych (w dalszej części raportu sugeruje się też przygotowanie Mapy infrastruktury badawczej regionu), wymaga jednak całościowego spojrzenia i jako takie powinno jednak być zarządzane z poziomu regionu i IZ. Wskazują na to też doświadczenia krajowe oraz wnioski płynące z realizacji PO IG 2007-2013.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że dobór trybów wsparcia w ramach Priorytetu I jest właściwy.

PRIORYTET II ('CYFROWE ŚLĄSKIE')

W ramach priorytetu II **zaproponowane formy finansowania są adekwatne** i wynikają z doświadczeń obecnego okresu programowania, w którym realizowane przedsięwzięcia miały charakter integrujący i infrastrukturalny (SEKAP). W związku z tym oraz mając na uwadze fakt, że rozwój społeczeństwa informacyjnego obejmuje jednocześnie trzy obszary: obszar infrastruktury, obszar podaży usług (czyli tworzenie usług) oraz obszar popytu na usługi (czyli zapotrzebowanie na usługi) zasadne wydaje się położenie większego nacisku na wsparcie tych dwóch ostatnich obszarów. Dlatego też nie formułuje się **alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów Programu - **zaproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu**.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu.

W ramach priorytetu II zaproponowany tryb konkursowy jest właściwy z punktu widzenia realizacji przedsięwzięć służących rozwojowi społeczeństwa informacyjnego. Dotyczy to zarówno wsparcia powstawania i udostępniania publicznych e-usług i zasobów, jak i przedsięwzięć z zakresu zwiększania wykorzystania technologii ICT w firmach. Biorąc pod uwagę fakt, że w Programie nie przewiduje się realizacji przedsięwzięć stricte infrastrukturalnych, wybór trybu konkursowego uznać należy za najbardziej adekwatny a przy tym sprawiedliwy. Słusznym wyborem jest także brak umieszczenia działań tego priorytetu wśród działań objętych instrumentem ZIT – planowane przedsięwzięcia niekoniecznie mają bowiem wymiar terytorialny lub też dotyczą wsparcia całego regionu (udostępnianie zasobów publicznych)

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że dobór trybu wyboru projektów w ramach Priorytetu II jest właściwy.

PRIORYTET III ('WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP')

W ramach priorytetu III **zaproponowane formy finansowania są adekwatne** i trafnie odnoszą się do sformułowanych celów. Katalog działań priorytetu jest szeroki i obejmuje szeroki zakres instrumentów wsparcia, co podkreślano podczas wywiadów grupowych oraz podczas wywiadów z ekspertami. Respondenci z którymi przeprowadzono wywiady nie formułowali alternatywnych działań i form wsparcia w odniesieniu do Priorytetu III, uznając go za wyczerpujący i poprawny.

W ramach Priorytetu III nie przewidziano instrumentów zwrotnych. Mowa o nich jest jedynie w odniesieniu do działania skierowanego na *Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych*, które to działanie koncentruje się na wsparciu podmiotów udzielających tejże pomocy. Biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia wsparcia zwrotnego w nowym Programie, można rozważyć udzielanie wsparcia w takiej postaci w odniesieniu do wsparcia inwestycyjnego mikroprzedsiębiorstw.

Zaproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu, przy czym należy zauważyć, że dotacje są bardziej korzystne dla beneficjentów, łatwiejsze do uruchomienia i obsługi, i jako takie wymieniane są jako preferowane. Zgodnie z doświadczeniami krajowymi obecnego okresu programowania, wsparcie dotacyjne jest bardziej adekwatne do przedsięwzięć innowacyjnych (a więc bardziej ryzykownych). Niemniej jednak proponowane w ramach Priorytetu wsparcie należy uznać za właściwe.

Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia wsparcia zwrotnego w nowym Programie, można rozważyć udzielanie wsparcia w takiej postaci w odniesieniu do wsparcia inwestycyjnego mikroprzedsiębiorstw.

W ramach priorytetu III proponowane tryby wyboru projektów (zarówno konkursowy, jak i indywidualny) pozwolą na osiągnięcie celów Programu (w sensie jakościowym). Rozważać można oczywiście wielkość alokacji odpowiednio na tryb wyboru konkursowy i tryb wyboru projektów indywidualnych, jednak generalnie co do zasady oba tryby mają tutaj swoje uzasadnienie. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że projekty indywidualne choć trudniej realizowane, pozwalają zwykle osiągnąć lepsze rezultaty (za czym stoi zwykle wielkość środków) niż projekty konkursowe (tak wynika z przeprowadzonych wywiadów), ale tryb konkursowy także służy realizacji zakładanych celów. Pewne zastrzeżenia można sformułować w odniesieniu do objętych instrumentem ZIT przedsięwzięć z zakresu kompleksowego uzbrojenia terenów inwestycyjnych typu brownfield. W zasadzie nieliczne są pozytywne przykłady takich działań realizowanych przy współpracy podmiotów (w aglomeracji miał miejsce jeden taki przypadek) a dodatkowym utrudnieniem mogą być tutaj istniejące ogromne potrzeby w tym zakresie. Ale co do zasady objęcie tego działania instrumentem ZIT jest poprawne.

Podsumowując, analiza zapisów tych priorytetów, wykazała, że dobór trybów wsparcia w ramach Priorytetu III jest właściwy, przy czym rozważyć można wyłączenie działań z zakresu uzbrojenia terenów inwestycyjnych z instrumentu ZIT.

PRIORYTET IV ('EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA')

W ramach priorytetu IV **zaproponowane formy finansowania są adekwatne**. W analizowanym priorytecie planowaną do wykorzystania **formą wsparcia jest dotacja**. Dotacja jest najbardziej preferowaną przez beneficjentów formą wsparcia. Dlatego też można założyć, że potencjalni **beneficjenci będą zainteresowani pozyskaniem wsparcia w tej formie**. Wsparcie udzielane będzie więc w formie bezzwrotnej, **nie planuje się wykorzystywania zwrotnych form pomocy**. W ramach bowiem priorytetu wspierane będą działania dotyczące efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii oraz niskoemisyjnego transportu miejskiego. **Wspieranie takiego rodzaju działań w formie dotacji należy uznać jako prawidłowe**. Dotacje są bowiem bardziej korzystne dla beneficjentów, łatwiejsze do uruchomienia i obsługi oraz w głównej mierze powinny być wykorzystywane w przypadku projektów, które nie generują przychodu. Udzielanie dotacji może przyczynić się do podjęcia decyzji o realizacji danego projektu. Należy założyć, że bez wsparcia publicznego dane przedsięwzięcie nie zostałoby zrealizowane. Analiza przykładowych projektów, które mogą być wspierane za pomocą tego

priorytetu pozwala na sformułowanie wniosku, że w są to projekty, które nie będą takiego dochodu generować. Przykładowe bowiem rodzaje projektów obejmują:

- budowę i przebudowę infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- likwidację „niskiej emisji" poprzez wymianę/ modernizację indywidualnych źródeł ciepła lub podłączanie budynków do sieciowych nośników ciepła,
- termomodernizację w budynkach użyteczności publicznej, wielorodzinnych budynkach mieszkalnych i/lub instalacje OZE w modernizowanych energetycznie budynkach,
- montaż/instalacja efektywnego energetycznie oświetlenia w gminach lub obiektach użyteczności publicznej,
- poprawę efektywności produkcji energii poprzez wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych,
- budowę, przebudowę liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike),
- zakup taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego.

Należy podkreślić, że **część projektów dotyczących np. produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych może potencjalnie generować dochód**. Okres zwrotu takiej inwestycji jest jednak bardzo długi i zależy od wielu czynników wśród których znajduje się m.in. sytuacja na rynku odnawialnych źródeł energii (np. ceny „zielonych certyfikatów").

Wskazane formy finansowania są adekwatne do potrzeb beneficjentów. Beneficjenci bowiem wskazują, że udzielaniem wsparcia w formach zwrotnych nie są zainteresowani z uwagi na ograniczenia w zaciąganiu zobowiązań.

Zaproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu. Realizacja przedsięwzięć w ramach priorytetu ma się bowiem przyczynić do osiągnięcia trzech celów:

- poprawy efektywności produkcji i zużycia energii,
- wzrostu produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł,
- wsparcia niskoemisyjnego transportu miejskiego.

Jak wskazano powyżej wśród możliwych do realizacji projektów brak jest takich, które mogą generować zysk. Należy założyć, że bez wsparcia publicznego dane przedsięwzięcie nie zostałoby zrealizowane. Należy także zwrócić uwagę, że **produkcja energii ze źródeł odnawialnych jest bardziej kosztowna niż ze źródeł tradycyjnych**. Dlatego też nie ma możliwości uzyskania zakładanych efektów dotyczących wzrostu jej znaczenia bez dotowania jej produkcji. Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku wsparcia niskoemisyjnego transportu miejskiego. Niskoemisyjne środki transportu są droższe niż tradycyjne dlatego też wsparcie w formie bezzwrotnej przyczyni się do osiągnięcia zakładanych celów. Tylko udzielanie dotacji w ramach priorytetu może przyczynić się do osiągnięcia założonych celów środowiskowych. Należy także podkreślić, że oprócz celów środowiskowych możliwe będzie osiągnięcie celów społecznych polegających np. na ograniczeniu zachorowań spowodowanych spadkiem zanieczyszczeń powietrza, czy też ograniczenia wypadków drogowych z udziałem rowerzystów poprzez budowę ścieżek rowerowych.

Ewentualnymi **alternatywnymi formami wsparcia** możliwymi do rozpatrzenia w kontekście ich stosowania w analizowanym priorytecie mogłyby być **formy zwrotne**. W opracowanych dotychczas ekspertyzach[93] wskazuje się, że **efektywność energetyczna jest jednym z obszarów gdzie powinno się rozważyć stosowanie pozadotacyjnych form wsparcia**. W rozporządzeniu 1083/2006[94] w art. 44 wskazuje się, że w ramach programów operacyjnych fundusze strukturalne mogą finansować wkłady wnoszone do funduszy oferujących zwrotne finansowanie projektów w zakresie efektywności energetycznej i wykorzystania energii odnawialnej w budynkach. Podstawowymi możliwymi do zastosowania instrumentami zwrotnymi są pożyczki, poręczenia oraz wejścia kapitałowe. Wyniki badań przeprowadzonych na terenie województwa zachodniopomorskiego[95] pokazują, że najbardziej preferowaną przez beneficjentów formą wsparcia w przypadku działań związanych z efektywnością energetyczną są dotacje, zainteresowaniem cieszy się też pożyczka preferencyjna, która powinna być jednak dopełnieniem finansowym dotacji, a najmniejszym zainteresowaniem cieszy się wkład kapitałowy. Respondenci badania jakościowego podkreślali, że okres zwrotu pożyczki w przypadku inwestycji w odnawialne źródła energii powinien wynosić co najmniej 10 lat. Powoduje to, że wsparcie w ramach priorytetu powinno być udzielane tylko w formie dotacji.

[93] Porównaj np. M. Szczepański, Pozadotacyjne instrumenty finansowe w polityce spójności UE po 2013 roku – wymiar wspólnotowy i krajowy, Analiza propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej rozszerzenia zakresu stosowania instrumentów inżynierii finansowej w polityce spójności po 2013 r., Warszawa 2011

[94] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

[95] Określenie zasadności finansowania projektów z zakresu poprawy efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii na terenie województwa zachodniopomorskiego w ramach instrumentów zwrotnych, Urząd Marszałkowski Zachodniopomorskiego, Warszawa-Szczecin 2010, s.7

W ekspertyzie dotyczącej finansowania zwrotnego przygotowanej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego[96] wskazuje się, że wsparcie w formie instrumentów zwrotnych może być udzielane spółkom jednostek samorządu terytorialnego na zakup taboru transportu publicznego. Wskazano także[97], że instrumenty rynkowe (pożyczki rynkowe i preferencyjne) mogłyby być wykorzystane w przypadku wspierania inwestycji z zakresu odnawialnych źródeł energii oraz termomodernizacji.

Również eksperci w trakcie wywiadów indywidualnych, a także w trakcie panelu eksperckiego zwrócili uwagę, że **w priorytecie tym w większym stopniu powinny być wykorzystywane formy zwrotne**. Zgadzają się oni, że okres zwrotu inwestycji z zakresu energetyki jest bardzo długi, natomiast należy zwrócić uwagę, że w obszarze tym coraz większe znaczenie powinny mieć instrumenty zwrotne, dlatego że te inwestycje mogą przynosić zysk. Formy zwrotne mogłyby być przede wszystkim wykorzystywane w ramach działań związanych z efektywnością energetyczną i odnawialnymi źródłami energii. Formy zwrotne powinny być wykorzystywane w przypadku budowy i przebudowy infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, likwidacji niskiej emisji, termomodernizacji czy też w przypadku projektów mających na celu wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych.

> Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zaproponowane formy dofinansowania są adekwatne do potrzeb wskazywanych przez beneficjentów. Najbardziej korzystną bowiem z ich punktu widzenia formą dofinansowania realizacji projektów są dotacje. Nie są one natomiast adekwatne z punktu widzenia realizowanych działań. Przeprowadzone badania, a także rozmowy z ekspertami wskazują, że w obszarze energetyki w coraz większym stopniu powinny być wykorzystywane zwrotne formy finansowania. Dlatego należy rozważyć zasadność udzielania pożyczek w odniesieniu do produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

W ramach priorytetu IV w celu osiągnięcia większej efektywności podejmowanych interwencji **planuje się szerokie wykorzystanie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)**. W uzasadnieniu wskazano, że ZIT pozwolą na dostosowanie rodzaju wsparcia do specyfiki poszczególnych terytoriów i zamieszkującej je społeczności. Instrument ten pozwoli także na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia. Wskazano także, że decyzja o zastosowaniu ścieżki pozakonkursowej podyktowana jest wkładem ZIT do realizacji priorytetu oraz przyspieszenia i intensyfikacji wystąpienia jego cząstkowych i docelowych efektów, w szczególności wskaźników produktu i rezultatów. W ramach priorytetu dopuszczalny będzie także nabór projektów w formule konkursowej. Wprowadzenie instrumentu ZIT pozwoli na efektywne wspieranie inwestycji w poszczególnych czterech subregionach.

W ekspertyzie dotyczącej *„Analizy potrzeb infrastrukturalnych w zakresie środowiska”*[98] wskazano, jaka powinna być procedura wyboru projektów do dofinansowania. Wskazano, że powinna być stosowana ścieżka zarówno konkursowa jak i pozakonkursowa. Zaproponowano, aby **ścieżka pozakonkursowa** była wykorzystywana w przypadku:

- przedsięwzięć dotyczących rozwoju infrastruktury która warunkuje realizację innych inwestycji objętych programem, w tym przede wszystkim rozwój infrastruktury umożliwiającej odbiór energii z odnawialnych źródeł,
- kompleksowych projektów realizowanych na terenie kilu gmin dotyczących miedzy innymi rozwoju transportu publicznego, rozwoju systemów ciepłowniczych, rozwoju infrastruktury do produkcji odnawialnych źródeł energii, ograniczanie niskiej emisji gdzie uzyskanie efektów ekologicznych wymaga realizacji powiązanych działań na dużym obszarze.

Eksperci w trakcie wywiadu grupowego zwrócili uwagę, że realizacja projektów za pomocą instrumentu ZIT ma **jedną poważną wadę**. Wymaga ona bowiem zawarcia porozumienia o realizacji danego projektu przez kilka jednostek samorządu terytorialnego. W opinii ekspertów może to być trudne ponieważ samorządy niechętnie realizują projekty w porozumieniu. Eksperci uważają, że każda jednostka zna swoje potrzeby najlepiej i nie zawsze są one zbieżne z potrzebami innych podmiotów co powoduje, że trzeba osiągać kompromis, który może spowodować, że nie uda się osiągnąć całego zakładanego efektu. Również istnieje obawa, że część beneficjentów nie będzie w stanie znaleźć partnera zainteresowanego realizacją takiego samego projektu.

Podsumowując można wskazać, że zaproponowany sposób wyboru projektów do dofinansowania uznać należy za prawidłowy, należy jednak pamiętać, że zastosowanie instrumentu ZIT może spowodować zmniejszenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów realizacją projektów w tym obszarze.

Aby w pełni osiągnąć zakładane cele priorytetu konieczne jest realizowanie inwestycji na terenie całego województwa. Odpowiednie terytorialne rozmieszczenie inwestycji jest bardzo ważne w przypadku projektów związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska. Należy bowiem zwrócić uwagę, że zdefiniowane cele realizacji priorytetu w konsekwencji przyczynią się do osiągnięcia celów środowiskowych. Osiągniecie tych celów będzie możliwe w sytuacji gdy realizowane

[96] Analiza możliwości zastosowania zwrotnych mechanizmów finansowania inwestycji w perspektywie 2014-2020 w województwie śląskim, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 7
[97] Tamże, s. 95.
[98] Analiza potrzeb infrastrukturalnych w ramach środowiska w województwie śląskim, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 74.

inwestycje pokryją cały obszar województwa. Oczywiście w przypadku niektórych rodzajów inwestycji przedsięwzięcia powinny być realizowane tylko na określonych terenach (np. w przypadku budowy farm fotowoltaicznych – na obszarach o korzystnych warunkach w zakresie pozyskania energii słonecznej).

W trakcie przeprowadzanych wywiadów zarówno indywidualnych jak i grupowych eksperci nie wskazywali uwag do zaproponowanych form finansowania.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w celu osiągnięcia większej efektywności podejmowanych interwencji w ramach priorytetu planuje się szerokie wykorzystanie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Takie rozwiązanie należy uznać za prawidłowe, jednakże zastosowanie instrumentu ZIT może spowodować zmniejszenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów realizacją projektów w tym obszarze.

PRIORYTET V ('OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW')

W ramach priorytetu V **zaproponowane formy finansowania są adekwatne**. W analizowanym priorytecie wsparcie udzielane będzie zarówno w **formie bezzwrotnej** (dotacje) jak i w **formach zwrotnych** (instrumenty finansowe), co wynika kontynuacji realizowanej w ramach RPO 2007-2013 inicjatywy Jessica (poddziałanie 6.2.3).

Przykładowe rodzaje możliwych do realizacji projektów dofinansowanych w **formie dotacji** obejmują:

- budowę i modernizację sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowę sieci kanalizacji deszczowej,
- budowę i modernizację oczyszczalni ścieków komunalnych,
- budowę i modernizację systemów zaopatrzenia w wodę,
- budowę/rozwój/modernizację zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, a także budowa instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych,
- kompleksowe unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest,
- zlikwidowanie zagrożenia ekologicznego generowanego przez tereny poprzemysłowe,
- budowę, modernizację i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej lub ochrony bioróżnorodności wraz z prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych,
- ochronę obszarów nadwodnych poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych wraz z prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych,
- budowę i modernizację niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych wraz z prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych,
- prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane przy zabytkach i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu,
- zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń.

Wskazane rodzaje projektów obejmują projekty, które **nie będę efektywne pod względem ekonomicznym**, dlatego najlepszym i najbardziej adekwatnym instrumentem, który może być wykorzystany w przypadku ich wspierania są dotacje. Dotacje są bowiem bardziej korzystne dla beneficjentów, łatwiejsze do uruchomienia i obsługi oraz w głównej mierze powinny być wykorzystywane w przypadku projektów, które nie generują dochodu.

Przykładowe natomiast rodzaje projektów możliwych do dofinansowania w **formach zwrotnych** obejmują działania wchodzące w zakres rekultywacji terenów zdegradowanych tj.:

- zagospodarowanie przestrzeni miejskich przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarach miejskich,
- przebudowę oraz remont obiektów poprzemysłowych, powojskowych i popegeerowskich przyczyniający się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarach miejskich,
- przebudowę lub remont zdegradowanych budynków przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarach miejskich,

Przy wsparciu realizacji tych projektów wykorzystywana będzie inicjatywa Jessica. Pozwala ona na wykorzystanie funduszy strukturalnych UE w systemie zwrotnym, czyli oferuje odnawialne instrumenty finansowe (pożyczki, gwarancje), dając możliwość lepszego wykorzystania środków funduszy strukturalnych i pozyskania udziału instytucji finansowych, banków i przedsiębiorców, między innymi dzięki partnerstwu publiczno-prywatnemu. Istotnym zastrzeżeniem jest fakt, że projekty, o których mowa powyżej, realizowane przy wsparciu z inicjatywy JESSICA, powinny generować dochód. Współwystępowanie w tych projektach elementów komercyjnych z niekomercyjnymi ma umożliwić wypełnienie luki na

rynku między dotacjami a kredytami i innymi instrumentami bankowymi. Do najważniejszych korzyści, związanych z wdrażaniem inicjatywy Jessica można zaliczyć[99]:

- aspekt społeczny – w ramach inicjatywy Jessica kładzie się nacisk na tzw. aspekt społeczny projektów realizowanych w ramach inicjatywy, który jest szacowany na podstawie przewagi pozytywnych oddziaływań zewnętrznych projektu miejskiego (tzw. elementów społecznych) nad częścią komercyjną inwestycji,
- bardziej kompleksowy charakter projektów aniżeli w systemie dotacyjnym,
- większe zróżnicowanie zakresu projektów niż w systemie dotacyjnym,
- możliwość poprawy współpracy inwestorów prywatnych z władzami miast,
- możliwość poprawy jakości projektów w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

Wskazane formy finansowania są adekwatne do potrzeb beneficjentów, chociaż sami beneficjenci zdecydowanie wolą dotacje i w badaniu deklarowali brak zainteresowania formami zwrotnymi z uwagi na ograniczenia w zaciąganiu zobowiązań. Problemem jest, z ich punktu widzenia, również długi okres zwrotu inwestycji. Jednak eksperci, którzy wzięli udziałbadaniu, potwierdzili**Zaproponowane formy finansowania pozwalają także na osiągnięcie celów programu**. Osiągnięcie wszystkich celów poza rekultywacją terenów zdegradowanych zaplanowano osiągnąć poprzez udzielanie dotacji. Jak wskazano powyżej, beneficjenci potwierdzili w badaniu, oraz w ramach wykorzystania dotychczasowego wsparcia w okresie 2007-2013, że są zainteresowani dotacjami w tym obszarze interwencji. Z kolei projekty mające na celu przeprowadzenie **rekultywacji terenów zdegradowanych** wspierane będę za pomocą instrumentu Jessicca w formie pożyczek. Projekty te muszą wykazywać dochodowość, beneficjent musi wykazać, że projekt będzie się charakteryzował jakąś stopą wzrostu, czyli beneficjent będzie posiadał środki na zwrot pożyczonej kwoty. Dzięki przeprowadzonej rekultywacji dojdzie do przebudowy lub remontu zdegradowanych budynków, przestrzeni miejskiej, co podniesie ich atrakcyjność. Według dostępnych informacji[100] w ramach RPO 2007-2013 podpisano osiem umów o pożyczkę w ramach inicjatywy Jessicca. Pokazuje to, że ta forma wsparcia spotkała się z zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Należy więc założyć, że wybór takiej formy dofinansowania, pomimo deklarowanego braku zainteresowania beneficjentów, pozwoli na osiągnięcie zakładanego celu.

Jedynym z obszarów gdzie można rozważyć **zastosowanie alternatywnych instrumentów jest wsparcie projektów związanych z gospodarką odpadami**, w ramach której można zastanowić się nad zastosowaniem **instrumentów zwrotnych**. W obszarze tym będą realizowane inwestycje dotyczące budowy/rozwoju/modernizacji zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych. Tego rodzaju instalacje, po zakończeniu procesu inwestycyjnego, są w stanie generować zysk. Zapewnienie przychodów będzie wynikać z odpowiedniego poziomu podaży odpadów „gwarancja strumienia odpadów na bramie". W sytuacji, gdy gmina stała się właścicielem odpadów, zapewnienie takiej podaży jest możliwe. Budową takiej instalacji zainteresowane mogą być również podmioty prywatne. Jak wskazano w opracowaniu przygotowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego[101] np. spalarnia odpadów mogłaby zostać wybudowana w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Postulat wykorzystania instrumentów zwrotnych znajdujemy również w kolejnej ekspertyzie przygotowanej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego[102]. Wskazano w niej, że obszarem gdzie takie instrumenty mogą być wykorzystywane, poza rekultywacją terenów zdegradowanych, jest gospodarka odpadami, ponieważ projekty z tego obszaru w dłuższej perspektywie czasu generują zyski.

> Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zaproponowane formy wsparcia są adekwatne. Chociaż zdaniem beneficjentów najbardziej korzystną formą dofinansowania realizacji projektów są dotacje, to jednak opinie ekspertów oraz wyniki badań pokazują, że w obszarze ochrony środowiska w coraz większym stopniu powinny być wykorzystywane zwrotne formy finansowania. Dlatego też postulujemy o dodanie w poddziałaniu dotyczącym gospodarki odpadami możliwości uzyskania wsparcia w formie preferencyjnej pożyczki.

W ramach priorytetu V w uzasadnieniu zasady wyboru projektów do dofinansowania wskazano, że w celu osiągnięcia większej efektywności podejmowanej interwencji planuje się **szerokie zastosowanie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)**. Instrument ten pozwoli na dostosowanie rodzaju wsparcia do specyfiki poszczególnych terytoriów i zamieszkującej je społeczności. Instrument pozwoli także na realizację powiązanych ze sobą projektów uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia. Podkreślono także, że decyzja o zastosowaniu ścieżki pozakonkursowej podyktowana jest wkładem ZIT w realizację priorytetu oraz celem przyspieszenia i intensyfikacji wystąpienia jego cząstkowych i docelowych efektów, w szczególności wskaźników produktu i rezultatu. Zastosowanie tego

[99] Portal Funduszy Europejskich, http://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/Jessica_240310.aspx
[100] http://rpo.slaskie.pl/?grupa=1&art=1302512474&id_m=258
[101] Kształtowanie usług publicznych z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych; Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 161
[102] Analiza potrzeb infrastrukturalnych w ramach środowiska w województwie śląskim, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 8.

instrumentu może przyczynić się do wzmocnienia pozytywnych efektów, które będą możliwe do osiągnięcia dzięki realizacji priorytetu.

Eksperci w trakcie wywiadu grupowego zwrócili uwagę, że realizacja projektów za pomocą instrumentu ZIT ma jedną poważną wadę. Wymaga ona bowiem zawarcia porozumienia o realizacji danego projektu przez kilka jednostek samorządu terytorialnego. W opinii ekspertów może to być trudne, ponieważ samorządy niechętnie realizują projekty w porozumieniu. Uważają oni, że każda jednostka zna swoje potrzeby najlepiej i nie zawsze są one zbieżne z potrzebami innych podmiotów co powoduje, że trzeba osiągać kompromis, który może spowodować, że nie uda się osiągnąć całego zakładanego efektu. Również istnieje obawa, że część beneficjentów nie będzie w stanie znaleźć partnera zainteresowanego realizacją takiego samego projektu.

Oprócz ZIT w ramach priorytetu stosowana będzie także **procedura konkursowa wyboru projektów**. Procedura ta z punktu widzenia beneficjentów jest bardziej wymagająca, ale doświadczenie związane z realizacją innych programów pokazuje, że jest bardziej efektywna, głównie poprzez skrócenie czasu przygotowania projektów planowanych do objęcia wsparciem.

W priorytecie przewidziano także realizację jednego projektu kluczowego „Ochrona Głównego Zbiornika Wód Podziemnych 330 – Gliwice poprzez kompleksowe unieszkodliwienie odpadów wraz z rekultywacją terenów skażonych Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry" w Tarnowskich Górach. Realizacja tego projektu ma się przyczynić do likwidacji zagrożenia ekologicznego generowanego przez tereny poprzemysłowe. Zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci", rozwiązaniem problemu negatywnych skutków zewnętrznych jest zadbanie o to, by zanieczyszczający płacił za wygenerowane przez siebie zanieczyszczenia, co oznacza pełną internalizację kosztów ochrony środowiska przez zanieczyszczającego. Ma to na celu pełne odzwierciedlenie faktycznych kosztów społecznych działalności gospodarczej w prywatnych kosztach ponoszonych przez przedsiębiorcę. Dlatego też za powstałe zdegradowanie terenu powinien zapłacić podmiot odpowiedzialny za to zdegradowanie. W sytuacji jednak, gdy podmiotu tego nie można zidentyfikować lub nie można zobowiązać go do pokrycia kosztów, naprawienia szkód możliwe jest udzielenie wsparcia podmiotowi odpowiedzialnemu za naprawienie tych szkód. Zakłady Chemiczne Tarnowskie Góry zostały zlikwidowane, dlatego też nie ma możliwości wyegzekwowania od nich kosztów związanych z naprawą szkód środowiskowych. Wsparcie może zatem otrzymać podmiot odpowiedzialny za przeprowadzenie unieszkodliwienia tych odpadów – powiat tarnowski.

W ekspertyzie dotyczącej Analizy potrzeb infrastrukturalnych w zakresie środowiska[103] wskazano jaka powinna być procedura wyboru projektów do dofinansowania. Wskazano, że powinna być stosowana ścieżka zarówno konkursowa jak i pozakonkursowa. Zaproponowano, aby ścieżka pozakonkursowa była wykorzystywana w przypadku:

- przedsięwzięć dotyczących rekultywacji obszarów stanowiących szczególne zagrożenie dla środowiska, w szczególności skomplikowanych przedsięwzięć wymagających indywidualnego podejścia, duże znaczenie z punktu widzenia eliminacji kluczowych zagrożeń dla środowiska, (projekt RPO WSL zakłada realizację w trybie pozakonkursowym jednego z takich przedsięwzięć),
- przedsięwzięć dotyczących budowy strategicznej infrastruktury ochrony środowiska, w tym instalacji przekształcania odpadów,
- przedsięwzięć dotyczących rozwoju infrastruktury, która warunkuje realizację innych działań objętych programem,
- kompleksowych projektów realizowanych na obszarze kilku gmin dotyczących uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, rozwoju transportu publicznego, rozwój systemów ciepłowniczych, rozwoju infrastruktury do produkcji energii z OZE, jak również ograniczenia niskiej emisji, gdzie uzyskanie efektów ekologicznych wymaga realizacji powiązanych działań na dużym obszarze.

W analizowanym priorytecie założono osiągnięcie celu dotyczącego rekultywacji terenów zdegradowanych poprzez realizację jednego projektu kluczowego, który, zdaniem eksperta biorącego udział w badaniu terenowym, stanowi wskazany powyżej przypadek 1. Niemniej jednak można wątpić, czy osiągnięcie tego celu nie będzie możliwe poprzez realizację tylko jednego projektu. Dlatego też, aby osiągnąć ten cel szczegółowy Priorytetu konieczne jest umożliwienie realizacji większej liczby projektów, w tym w ramach procedury konkursowej.

> Podsumowując można wskazać, że zaproponowany sposób wyboru projektów do dofinansowania uznać należy za prawidłowy z dwoma zastrzeżeniami. Należy pamiętać, że zastosowanie instrumentu ZIT może spowodować zmniejszenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów realizacją projektów w tym obszarze ze względu na wymóg współpracy między różnymi jednostkami. Po drugie realizacja tylko jednego projektu kluczowego jest niewystarczająca w świetle osiągnięcia celu szczegółowego dot. rekultywacji terenów zdegradowanych.

[103] Analiza potrzeb infrastrukturalnych w ramach środowiska w województwie śląskim, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 74.

PRIORYTET VI ('TRANSPORT')

W ramach priorytetu VI **zaproponowane formy finansowania są adekwatne** i trafne w odniesieniu do potrzeb beneficjentów, na co wskazują warsztaty przeprowadzone z potencjalnymi beneficjentami Programu oraz wywiady pogłębione z ekspertami. **Zaproponowane formy finansowania pozwalają tez na osiągnięcie celów programu**.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Nie należy wprowadzać tutaj alternatywnych form służących realizacji celów.

W ramach priorytetu VI zasadnicza część alokacji została przeznaczona na projekty realizowane w trybie indywidualnym. Tylko w odniesieniu do niewielkiej części, obejmującej realizację projektów modernizacji i przebudowy dróg powiatowych, zakłada się wykorzystanie trybu konkursowego. Taki tryb wyboru projektów jest właściwy z punktu widzenia zakładanych celów Programu (i Priorytetu) i nie rozproszenie wsparcia inwestycji transportowych. Abstrahując od konieczności wyłączenia wsparcia dróg lokalnych, takie podejście do realizacji przedsięwzięć transportowych ocenić należy wysoko, a co za tym idzie, uznać należy je za adekwatne. Przewidziany tryb konkursowy w odniesieniu do realizacji inwestycji na poziomie powiatowym, przyczyni się do zwiększenia efektywności planowanego wsparcia oraz zmaksymalizuje efekty na poziomie wsparcia spójności regionalnego systemu transportowego w odniesieniu do przedsięwzięć wybieranych w trybie indywidualnym. Podobne opinie wyrażali również przedstawiciele potencjalnych beneficjentów obecni na warsztatach dotyczących potrzeb infrastrukturalnych. Ale uzasadnieniem dokonanego trybu wyboru projektów może być tutaj również specyfika realizacji przedsięwzięć z zakresu inwestycji drogowych czy zakupu taboru i specyfika podmiotów odpowiedzialnych za realizację tego typu przedsięwzięć w regionie.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że proponowane tryby wyboru projektów są adekwatne do potrzeb i pozwolą na osiągnięcie celów Programu (Priorytetu).

PRIORYTET VII ('REGIONALNY RYNEK PRACY')

W ramach priorytetu VII **zaproponowane formy finansowania są adekwatne**. Planowaną formą są dotacje (w formie płatności zaliczkowych), które są dla większości beneficjentów i potencjalnych beneficjentów EFS w zasadzie jedyną możliwą formą udziału w Programie (na co bardzo silnie wskazywali respondenci wywiadów indywidualnych, uczestnicy warsztatu konsultacyjnego, a także pracownicy IP w ramach POKL). Są to bowiem instytucje bez zdolności kredytowej i bez źródeł finansowania pozwalających spłacić ewentualną pożyczkę (NGO, wiele niewielkich firm szkoleniowych) lub instytucje z limitowanym, już bliskim przekroczenia lub przekroczonym limitem zadłużenia (JST i ich jednostki organizacyjne jak PUP, OPS czy szkoły) i są to instytucje, które generalnie nie dysponują środkami własnymi na samodzielne finansowanie projektów i oczekiwanie na refundację. Dotacje są więc korzystne dla beneficjentów, są też łatwiejsze w obsłudze zarówno dla beneficjentów jak i instytucji wdrażającej niż np. instrumenty zwrotne (w dokumencie wadliwie zapisano, że wsparcie będzie udzielane także przy użyciu instrumentów zwrotnych mając jednakże na myśli (co wynika z wywiadów z pracownikami) stosowanie tych instrumentów wobec grup docelowych (pożyczka na rozpoczęcie działalności gospodarczej), a nie wobec beneficjentów. Jeśli jednak planuje się użycie instrumentów zwrotnych, to zarówno doświadczenie z obu okresów programowania, wyrażane także przez pracowników IP POKL i przez uczestników warsztatów wskazuje, że środki pozostaną niewykorzystane. Pozwala to na stwierdzenie, że z**aproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu**, dlatego **nie ma potrzeby stosowania alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów. Jak zauważa M. Szczepański, instrumenty zwrotne „powinny finansować jedynie projekty generujące dochód[104], co nie ma miejsca w ramach Priorytetu VII.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu.

W priorytecie VII będą realizowane projekty w **trybie systemowym, konkursowym i ZIT** i jest to właściwe podejście, biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia. Projekty systemowe są sprawdzonym mechanizmem wdrażania projektów realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w zakresie ich zadań ustawowych, współfinansowanych przez Fundusz Pracy. Są także sprawdzonym instrumentem do realizacji projektów przez Wojewódzki Urząd Pracy (lub inne instytucje samorządu województwa), a dotyczące z jednej strony badań, analiz i prognoz, z drugiej – obszarów istotnych dla województwa, a nie

[104] M. Szczepański, Pozadotacyjne instrumenty finansowe w polityce spójności UE po 2013 roku – wymiar wspólnotowy i krajowy. Analiza propozycji KE dotyczącej rozszerzenia zakresu stosowania instrumentów inżynierii finansowej w polityce spójności po 2013 roku, Warszawa 2011

będących przedmiotem szczególnego zainteresowania innych beneficjentów i/lub takich, które powinny być wdrażane w całym województwie jednakowo i proporcjonalnie do skali występowania problemu. Projekty konkursowe zaś dają wielkie możliwości na zgłaszanie własnych pomysłów oddolnej interwencji lokalnej przez znaczna rzeszę uprawnionych podmiotów. Pozwala to na udzielanie grupom docelowym wsparcia najbardziej adekwatnego. A jednocześnie – stanowią ważny czynnik pobudzania społeczeństwa obywatelskiego – organizowania się dla rozwiązywania problemów społecznych, podejmowania inicjatywy, współdziałania. Z kolei ZIT pozwolą na szczególne dostosowanie rodzaju wsparcia do specyfiki obszaru i zamieszkującej go społeczności.

> Zaproponowane tryby wyboru projektów są adekwatne i pozwolą na osiągnięcie celów programu

PRIORYTET VIII ('REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY')

Zaplanowane w ramach priorytetu VIII **formy finansowania są adekwatne**. Planowaną formą są dotacje (w formie płatności zaliczkowych), które są dla większości beneficjentów i potencjalnych beneficjentów EFS w zasadzie jedyną możliwą formą udziału w Programie (na co bardzo silnie wskazywali respondenci wywiadów indywidualnych, uczestnicy warsztatu konsultacyjnego, a także pracownicy IP w ramach POKL). Są to bowiem instytucje bez zdolności kredytowej i bez źródeł finansowania pozwalających spłacić ewentualną pożyczkę (NGO, wiele niewielkich firm szkoleniowych) lub instytucje z limitowanym, już bliskim przekroczenia lub przekroczonym limitem zadłużenia (JST i ich jednostki organizacyjne) i są to instytucje, które generalnie nie dysponują środkami własnymi na samodzielne finansowe projektów i oczekiwanie na refundację. Dotacje są więc korzystne dla beneficjentów, są też łatwiejsze w obsłudze zarówno dla beneficjentów jak i instytucji wdrażającej niż np. instrumenty zwrotne. Jak stwierdzają słusznie autorzy, „takie rozwiązanie wynika przede wszystkim ze specyfiki pomocy zwrotnej, stosowanej w obszarach, w których zostaną zidentyfikowane nieprawidłowości rynku lub nieoptymalny poziom inwestycji, co potwierdza m.in. cytowana już ekspertyza M. Szczepańskiego. Pozwala to na stwierdzenie, że z**aproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu**, dlatego **nie ma potrzeby poszukiwać alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów.

> Planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu.

W priorytecie VIII będą realizowane projekty w **trybie systemowym, konkursowym i ZIT** i jest to właściwe podejście, biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia.

Projekty systemowe są sprawdzonym instrumentem do realizacji projektów przez np. Wojewódzki Urząd Pracy (lub inne instytucje samorządu województwa), a dotyczące z jednej strony badań, analiz i prognoz, z drugiej – obszarów istotnych dla województwa, a nie będących przedmiotem szczególnego zainteresowania innych beneficjentów i/lub takich, które powinny być wdrażane w całym województwie jednakowo i proporcjonalnie do skali występowania problemu. Projekty konkursowe zaś dają wielkie możliwości na zgłaszanie własnych pomysłów oddolnej interwencji lokalnej przez znaczną rzeszę uprawnionych podmiotów. Pozwala to na udzielanie grupom docelowym wsparcia najbardziej adekwatnego. A jednocześnie – stanowią ważny czynnik pobudzania społeczeństwa obywatelskiego – organizowania się dla rozwiązywania problemów społecznych, podejmowania inicjatywy, współdziałania. Z kolei ZIT pozwolą na szczególne dostosowanie rodzaju wsparcia do specyfiki obszaru i zamieszkującej go społeczności.

> Zaproponowane tryby wyboru projektów są adekwatne i pozwolą na osiągnięcie celów programu.

PRIORYTET IX ('WŁĄCZENIE SPOŁECZNE')

W ramach Priorytetu IX przewiduje się jedynie udzielanie dotacji (czyli pomoc bezzwrotną). Mając na uwadze tematykę Priorytetu i grupy docelowe jest to adekwatna forma wsparcia. Podejmowane działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym nie przynoszą dochodu, a są działaniami leżącymi w zakresie obowiązków państwa ramach jego polityki społecznej. Zasadność takich form wsparcia potwierdziły wypowiedzi respondentów w ramach badań terenowych. Podejmowanie działania (czyli aktywna integracja grup zmarginalizowanych, zwiększanie dostępności podstawowych usług społecznych oraz finansowe wspieranie sektora ekonomii społecznej) bezpośrednio przekładają się na sformułowane cele i umożliwią ich osiągnięcie. W kontekście wspierania podmiotów ekonomii społecznej, w zależności od wyników badania dotyczącego oceny ex-ante instrumentów inżynierii finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej, które prowadzi MRR,

można byłoby, kierując się doświadczeniami krajowymi, wprowadzić do programu zapis umożliwiający ewentualne zastosowanie instrumentów finansowych względem podmiotów ekonomii społecznej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Należałoby wprowadzić do programu zapis mówiący o możliwości wspierania podmiotów ekonomii społecznej za pośrednictwem instrumentów inżynierii finansowej o ile odpowiednie instrumenty zostaną wypracowane i przetestowane na poziomie krajowym.

W ramach priorytetu IX planuje się realizację wsparcia w formule konkursowej i systemowej oraz z zastosowaniem instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Na podstawie doświadczeń z wdrażania PO KL 2007-2013 i na podstawie doświadczeń ekspertów branżowych biorącego udział w IDI oraz opinii wyrażonych podczas warsztatów należy uznać, iż tryby wyboru projektów są odpowiednie.
Dotychczasowe analogiczne wsparcie dotyczące przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu było realizowane w ramach Priorytetu VII PO KL poprzez projekty wybrane w procedurze konkursowej oraz projekty systemowe. Dalsze wykorzystywanie tych ścieżek wyboru projektów jest uzasadnione. Z jednej strony sfera ubóstwa i wykluczenia społecznego leży w zakresie kompetencji wielu organizacji pozarządowych, które uzupełniają, poprzez swoją działalność, działania podejmowane przez instytucje publiczne należące do systemu pomocy i integracji społecznej. Umożliwianie tym organizacjom działania, poprzez uruchamianie źródeł finansowania w konkursach, przyczynia się także do wzmacniania organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje te, ze względu na fakt, iż nie podlegają regulacjom prawnym obowiązującym w sektorze pomocy społecznej, mają większą swobodę działania i mogą podejmować szerokie spektrum zadań. Z drugiej strony środki europejskie są dodatkowym źródłem finansowania działań podejmowanych przez instytucje publiczne sektora pomocy społecznej (tj. ośrodki pomocy społecznej i centra pomocy rodzinie). Instytucje te działają zgodnie z przepisami z zakresu pomocy społecznej. Ich działanie jest zatem mocniej niż to ma miejsce w przypadku organizacji pozarządowych uwarunkowane od obowiązującego prawodawstwa, niemniej jednak środki pochodzące z RPO WSL 2014-2020 umożliwią podejmowanie przez te instytucje działań o szerszym zasięgu niż tylko bazując na środkach z budżetu państwa, w szczególności w obszarze aktywnej integracji.
Wreszcie zastosowanie ZIT pozwoli na powiązanie projektu dotyczącego aktywnej integracji, powołania centrum usług społecznych czy wspierania ekonomii społecznej (czyli projektów wchodzących w zakres Priorytetu IX) z innymi projektami o charakterze infrastrukturalnym.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaproponowane tryby wyboru projektów są adekwatne i pozwolą na osiągnięcie celów programu.

PRIORYTET X ('REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA')

W ramach priorytetu X dla inwestycji w obszarze **ochrony zdrowia – zaproponowane formy finansowania są adekwatne**. Planowaną formą finansowania jest **pomoc bezzwrotna (dotacja)**. Jest to forma wsparcia, która była dotychczas stosowana w odniesieniu do projektów dot. infrastruktury zdrowotnej (zarówno w POiIŚ, RPO WSL 2007-2013 jak i innych RPO). Eksperci z zakresu ochrony zdrowia zgodnie potwierdzili, że w tym obszarze jest to optymalna forma wsparcia, stwierdzając, że postęp technologiczny w obszarze technologii medycznych dokonuje się w sposób skokowy i istnieje nieustanna potrzeba dokonywania zakupu bardziej nowoczesnego sprzętu, jeśli chce się prowadzić działalności na najwyższym poziomie. Finansowanie tego typu przedsięwzięć w formie pożyczki byłoby niemożliwe dla placówek medycznych, w szczególności jeśli chodzi o usługi wysokospecjalistyczne.

Zastosowanie tej formy finansowania umożliwi osiągniecie produktów, co powinno przyczynić się do osiągnięcia rezultatów (na razie nie określonych w Programie), co w efekcie końcowym, przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego priorytetu i celu Programu.

Wszyscy eksperci wypowiadający się w badaniu oraz dotychczasowe formy wsparcia infrastruktury zdrowotnej **nie potwierdzają możliwości zastosowania alternatywnych form wsparcia**.

W **zakresie rewitalizacji** na podstawie IDI z ekspertem branżowym należy stwierdzić, że **formy finansowania są ogólnie adekwatne do potrzeb i oczekiwań beneficjentów**.

W odniesieniu do problematyki rewitalizacji, ze względu na charakter społeczny tego działania, jedyną możliwą formą wsparcia są dotacje.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku rewitalizacji i infrastruktury zdrowotnej planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Nie należy wprowadzać tutaj alternatywnych form służących realizacji celów.

W ramach priorytetu X **w obszarze ochrony zdrowia planowanym trybem wyboru projektów jest ścieżka pozakonkursowa w postaci projektów kluczowych**. Decyzja ta jest uzasadniana tym, iż wsparcie mają uzyskać tylko wybrane jednostki świadczące specyficzne usługi specjalistyczne w zakresie zdiagnozowanych problemów zdrowotnych. Umożliwi to, zdaniem autorów, koncentrację wsparcia w ramach zidentyfikowanych obszarów deficytowych systemu ochrony zdrowia regionu.

To wyjaśnienie nie wydaje się w pełni uzasadnione, gdyż również tryb konkursowy, przy odpowiednim skonstruowaniu zakresu tematycznego konkursu oraz kryteriów dostępu i kryteriów oceny merytorycznej projektów, umożliwiłby odpowiednią koncentrację wsparcia. Dotychczasowe doświadczenia w zakresie wdrażania działań z zakresu wsparcia infrastruktury medycznej (RPO i POiIŚ) pokazują zastosowanie zarówno trybu konkursowego jak i projektów wpisywanych na indykatywne listy projektów kluczowych. Doświadczenie z indykatywnymi wykazami indywidualnych projektów kluczowych pokazują trudności we właściwym i terminowym przygotowaniu dokumentacji projektowej[105] i przewagę pod tym względem trybu konkursowego. Zdania ekspertów, którzy wypowiedzieli się w badaniu terenowym są podzielone. Jeden z ekspertów, opowiadający się za ścieżką pozakonkursową, argumentował, że przygotowanie wniosków do konkursu pociąga za sobą ponoszenie kosztów przygotowania odpowiedniej dokumentacji przez wszystkich uczestników konkursu, a nie tylko tych, którzy ostatecznie otrzymują wsparcie, zatem ścieżka pozakonkursowa umożliwi zmniejszenie wydatków ponoszonych na ten cel. Zastosowaniu ścieżki projektów kluczowych powinny towarzyszyć działania mające na celu motywowanie beneficjentów do terminowego przedkładania prawidłowo przygotowanych projektów, w przeciwnym wypadku istnieje zagrożenie braku realizacji produktów działania, a dalej również osiągnięcia rezultatów oraz celu szczegółowego. Ponadto brak jednoznacznej definicji ośrodków regionalnych w Programie powoduje, że nie jest jasny sposób konstruowania listy projektów kluczowych, co budzi dodatkowe wątpliwości odnośnie decyzji co do takiego trybu wyboru projektów.

W przypadku **rewitalizacji** zaproponowane tryby wyboru projektów są adekwatne. Jednakże z doświadczeń eksperta branżowego uczestniczącego w IDI należy zdecydowanie **postawić na projekty konkursowe**, w postaci kompleksowych, dookreślonych obszarowo według określonego algorytmu, kompleksowych programów rewitalizacyjnych, obligatoryjnie realizowanych w szerokim partnerstwie z procedurą naboru wstępnego. ZIT są adekwatną formułą naboru wniosków pod warunkiem wyraźnych zapisów przedstawionych powyżej.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że o ile tryb ZIT jest odpowiedni do wyboru projektów w ramach działań planowanych w zakresie rewitalizacji, o tyle warto się zastanowić nad włączeniem trybu konkursowego do wyboru projektów z zakresu poprawy infrastruktury zdrowotnej przy odpowiednim ustawieniu kryteriów wyboru projektów. Pozostanie przy trybie projektów kluczowych jest możliwe pod warunkiem zastosowania działań motywujących beneficjentów do terminowego i prawidłowego przygotowywania wniosków w ścieżce pozakonkursowej oraz wskazania jednoznacznej definicji ośrodków regionalnych.

PRIORYTET XI ('WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO')

W ramach priorytetu XI **planowaną formą wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja)**. Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych w postaci pożyczek. Podobne rozwiązanie było zastosowane w POKL. Wydaje się, że biorąc pod uwagę charakter wsparcia i obszar (edukacja) jest to **założenie słuszne**. Edukacja bowiem nie generuje przychodów ani zysków, a jej grupami docelowymi są przede wszystkim dzieci i młodzież, na co wskazują wywiady pogłębione z ekspertami.

Biorąc pod uwagę samą oświatę, w większości przypadków organami wnioskującymi będą samorządy (gminy i powiaty jako organy prowadzące placówki przedszkolne i szkoły), stąd wprowadzenie instrumentów zwrotnych (pożyczek) wiązałoby się z koniecznością zwiększenia wydatków na oświatę przez JST, które obecnie i tak stanowią gros wydatków samorządu i mogłoby stanowić zbyt duże obciążenie dla JST i tym samym ryzyko realizacji tych działań.

Zaproponowane formy finansowania pozwalają na osiągnięcie celów programu, przy czym w odniesieniu do celu dot. wzmocnienia kształcenia ustawicznego w regionie w priorytecie XI, nie jest to jasne, gdyż w programie jest mowa o bonach szkoleniowych. Dlatego **nie należy stosować alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów.

[105] Badanie pt. *Pozakonkursowe ścieżki wyboru projektów w ramach RPO WSL: Indykatywny Wykaz Projektów Kluczowych oraz Programy Rozwoju Subregionów*, Warszawa, 2010.

W priorytecie XI będą realizowane projekty w **trybie systemowym, konkursowym i ZIT**. **Projekty konkursowe** adresowane będą do szkół i przedszkoli i wydaje się, że jest to podejście słuszne, biorąc pod uwagę możliwość dofinansowywania działań prorozwojowych organów prowadzących te placówki. Zastosowanie tego rodzaju trybu wynika z doświadczeń z POKL (priorytet IX). W opinii eksperta ds. szkolnictwa zawodowego przemawia za tym możliwość „wypowiedzenia się" oddolnego i adresowania przez oddolne inicjatywy na potrzeby lokalne.

Na uwagę zasługują jednakże zapisy proponujące **projekty systemowe** z zakresu *design-thinking* dla uczniów, nauczycieli i administracji publicznej oraz współpracy szkół ponadgimnazjalnych z uczelniami wyższymi – w przypadku tego pierwszego typu, właściwie nie wiadomo, dlaczego ten typ projektu systemowego miałby być realizowany i na czym miałby polegać, w przypadku drugiego typu z kolei wydaje się, że w ramach programów rozwojowych szkół szkoły mogłyby zawrzeć element współpracy w uczelniami wyższymi i realizować to jako jedno kompleksowe działanie. Na uwagę zasługuje też **ZIT,** który jest instrumentem kompleksowym i skierowanym do danego terytorium, łączącym w sobie te działania, które wymagają zintegrowanego podejścia. Warto jednakże mieć na uwadze, żeby pamiętać o tym, że już w trakcie realizacji ZIT przy dokonywaniu zakupów w wyposażenie przedszkolne czy szkół, nie dopuszczać do sytuacji ujednolicania materiałów dla wszystkich placówek. Doświadczenie z POKL z projektów dot. indywidualizacji wskazuje na to, że nie jest to podejście, które było dla każdej szkoły słuszne i najlepsze (przy czym nie chodzi o standardy wyposażenia, które planuje MEN, lecz o konkretne listy zakupów).

W odniesieniu do jednego z celów – celu 4 (*'wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie'*) powstają wątpliwości, czy **zaproponowane tryby wyboru projektów pozwalają na jego osiągnięcie**. Nie znajdujemy w opisie trybu działań dotyczących tej kwestii, nie wiadomo więc, w jaki sposób będą realizowane projekty w tym obszarze (szkolenia przekwalifikowujące i kursy).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaproponowane tryby wyboru projektów są adekwatne i pozwolą na osiągnięcie celów programu z małymi wyjątkami – realizacji projektów systemowych z zakresu *design-thinking* oraz trybów wyboru dla celu 4 priorytetu XI.

PRIORYTET XII ('INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA')

W ramach priorytetu XII **planowaną formą wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja)**. Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych w postaci instrumentów zwrotnych. Wydaje się, że biorąc pod uwagę charakter wsparcia i obszar (edukacja) jest to **założenie słuszne**. Edukacja bowiem nie generuje zysków. Biorąc pod uwagę samą oświatę, w większości przypadków organami wnioskującymi będą samorządy (gminy i powiaty jako organy prowadzące placówki przedszkolne i szkoły), stąd wprowadzenie instrumentów zwrotnych (pożyczek) wiązałoby się z koniecznością zwiększenia wydatków na oświatę przez JST, które obecnie i tak stanowią gros wydatków samorządu i mogłoby stanowić zbyt duże obciążenie dla JST i tym samym ryzyko realizacji tych działań.

Warto zauważyć, że autorzy programu proponują – w celu zapewnienia większej efektywności interwencji – zastosowanie instrumentu ZIT, który w proponowanych ramach finansowania wydaje się być instrumentem kompleksowym dla danego terytorium i zamieszkującej je społeczności lokalnej.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu XI i XII, wykazała, że planowane formy wsparcia są adekwatne do zaproponowanych działań i pozwolą na osiągnięcie celów Programu. Nie należy wprowadzać tutaj alternatywnych form służących realizacji celów.

W priorytecie XII będą realizowane projekty w **trybie ZIT**, przy czym autorzy programu założyli „furtkę" w stosowaniu tego instrumentu – w uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość stosowania innego trybu wyboru projektów, chociaż nie zostało skazane jakie to będą tryby.

ZIT to słuszny tryb wyboru projektów, na co wskazują chociażby wypowiedzi ekspertów. W przypadku np. szkolnictwa zawodowego ZIT jest instrumentem zapewniającym integralność działań ponadlokalnych. Jako przykład uzasadnionego działania respondent podał utworzenie wspólnych dla kilku powiatów Centrów Kształcenia Praktycznego czy Ustawicznego. ZIT jest instrumentem kompleksowym i skierowanym do danego terytorium, łączącym w sobie te działania, które wymagają zintegrowanego podejścia.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaproponowany tryb wyboru projektów jest adekwatny i pozwala na osiągnięcie celów programu . Nie jest jasne, jakie inne tryby wyboru projektów będą mogły być dopuszczone do stosowania w tym priorytecie.

5.2.5. Trafność sposobu uwzględnienia wymiaru terytorialnego interwencji oraz zasady zintegrowanego podejścia do rozwoju społeczno- ekonomicznego w tym w szczególności w odniesieniu do interwencji ukierunkowanych na obszary problemowe

Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa[106] terytorialny wymiar interwencji ma być realizowany poprzez nowe instrumenty, wśród których najważniejszymi są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) oraz Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS). Ponadto wskazuje się, że polskie miasta będą miały możliwość uczestniczenia w Sieci Rozwoju Obszarów Miejskich oraz starania się o dodatkowe środki w ramach Innowacyjnych Działań na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Miejskiego, jednakże zasady udziału nie są na ten moment znane. Ponadto, interwencja ma być skierowana na obszary strategicznej interwencji, w tym zwłaszcza na obszary problemowe. Oznacza to konieczność uwzględnienia głównych potrzeb i barier rozwojowych poszczególnych typów terytoriów.

Obszary Strategicznej Interwencji

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego wprowadzono nową kategorię obszarów, do których w szczególny sposób ma być adresowana polityka regionalna. Obszary strategicznej interwencji (OSI), obejmują z jednej strony podstawowe obszary koncentracji procesów rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionów (tj. główne ośrodki miejskie wraz z zapleczem funkcjonalnym), a z drugiej strony obszary problemowe cechujące się koncentracją negatywnych zjawisk rozwojowych oraz takie, które wymagają wzmocnienia potencjałów do rozwoju i stworzenia lub poprawy warunków dla zwiększenia absorpcji i rozprzestrzeniania procesów rozwojowych zogniskowanych w głównych ośrodkach miejskich.[107]

Zapisy co do OSI zostały uwzględnione w trakcie programowania działań RPO, o czym świadczy fakt przeprowadzenia warsztatów obejmujących tą tematykę w ramach cyklu spotkań subregionalnych. Warsztaty wprawdzie prowadzone były w związku z aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, jednakże jej zapisy znalazły bezpośrednie odzwierciedlenie w RPO. W projekcie Programu, przy opisywaniu wymiaru terytorialnego interwencji zaznaczono, że koncentracja funduszy uwzględnia także OSI.

Niemniej jednak, zgodnie z zapisami dokumentu przygotowanego przez MRR pt.: „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" opis OSI w ramach RPO powinien obejmować następujące elementy:

- Wskazanie działań, które służą realizacji celów dotyczących OSI państwa, wraz z określeniem szacunkowej alokacji przeznaczonej na te działania lub mechanizmów promujących wsparcie OSI - **oceniany projekt RPO odnosi się do głównych OSI wskazanych w UP tj. miasta wojewódzkie i obszary powiązane z nimi funkcjonalnie, miasta o charakterze regionalnym i subregionalnym i obszary z nimi powiązane, jednakże w sposób dość ogólny, gdyż nie przedstawiono działań służących realizacji celów w zakresie OSI państwa, alokacji na te działania czy mechanizmów promujących OSI**;
- Przedstawienie informacji, w jaki sposób program odnosi się do rozwoju obszarów wiejskich i miejskich – w programie można odnaleźć takowe informacje, jednakże nie podane zostały dokładne dane nt.: sposobu koordynacji działań na tych obszarach, szacunkowej alokacji środków przeznaczonych na te obszary, cele tematyczne i instrumenty wsparcia.
- Ewentualne zdefiniowanie innych (niż te z UP) obszarów szczególnego wsparcia wraz ze sposobem koordynacji działań programu na tych obszarach – należy uzupełnić jeśli planowane;
- Wskazanie mechanizmów koordynacji pomiędzy działaniami skierowanym do obszarów typu OSI a działaniami nieukierunkowanymi terytorialnie – obecnie brak takiego opisu.

Uwzględnienie zasobów i potrzeb subregionów w logice Programu

W celu określenia dostosowania interwencji Programu do potencjałów, zasobów i specjalizacji subregionów oraz potrzeb i uwarunkowań wynikających z poziomu rozwoju funkcji subregionów, przygotowano Tabelę 12.1. Opiera się ona na analizie tekstu Programu oraz badaniach jakościowych.

[106] Umowa Partnerstwa – wstępny projekt, MRR, 12 lipca 2013 r.
[107] Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 – Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, MRR, Warszawa, 13 lipca 2010.

Tekst diagnozy uwzględnia większość potencjałów, a także potrzeb subregionów. Jak wskazywano podczas badań jakościowych, diagnoza Programu ściśle wynikała z zapisów programów rozwoju subregionów. Należy także zaznaczyć, że diagnoza jest spójna z zapisami zaktualizowanej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa śląskiego. Przedstawiciele subregionów podczas pogłębionych wywiadów indywidualnych wskazywali, że w diagnozie Programu trafnie zdiagnozowano najważniejsze potencjały i problemy subregionów. Podczas rozmów podawane były także inne potencjały, jednakże takich wskazań nie było wiele. Zwracano zwłaszcza uwagę na rozwój współpracy międzynarodowej, które to zagadnienie jednak nie jest objęte interwencją w ramach Programu.

Na podstawie analizy poniższej tabeli można także wysnuć wniosek, że interwencja jest bardzo szeroka tematycznie tak więc poszczególne potencjały czy potrzeby subregionów wpisują się w nią, jednakże nie jest ona wprost adresowania na specyficzne potrzeby. Tym bardziej, że interwencja jest jednakowa dla każdego subregionu, mimo że można stanowczo stwierdzić, że pełnią one zróżnicowane funkcje. Wydawać się może, że od przygotowania i realizacji konkretnych projektów będzie zależało to, w jakim stopniu Program będzie wspierał specyficzne potrzeby. Należy także pamiętać o realizacji projektów komplementarnych, które będą uzupełniać interwencję, a całościowo wpływać na osiągnięcie celów rozwojowych subregionów i całego regionu.

Tabela 15 Zestawienie potencjałów oraz potrzeb subregionów z zakresem interwencji Programu (z uwzględnieniem ZIT)

	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
Subregion	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
Subregion południowy	1) Silny sektor turystyczny	1) Turystyka i rekreacja	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki - wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby[109] Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	Relatywnie dobry stan środowiska przyrodniczego i walory naturalne	Walory naturalne	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie	Ochrona różnorodności biologicznej	Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki– wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu

[108] Dla pełnego ukazania zagadnienia posłużono się Szczegółowymi Opisami Priorytetów (w zakresie EFRR – wersja 1.0. z lipca 2013, w zakresie EFS – wersja 1.0. z lipca 2013).
[109] Wsparcie w obszarze turystyki i rewitalizacji, zgodnie z rekomendacjami KE, w okresie 2014-2020 ogranicza się go wsparcia za pośrednictwem przedsiębiorstw.

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			zasobów		regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	Znaczna aktywność gospodarcza mieszkańców	Wysoka przedsiębiorczość mieszkańców	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych, Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości, Wsparcie IOB na rzecz zwiększania konkurencyjności MŚP VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			gospodarczej. VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego		
	Silny sektor produkcji automotive, lotniczej i szybowcowej	Produkcja automotive (przemysł motoryzacyjny, lotniczy, szybowcowy)	I Nowoczesna gospodarka Wzmocnienie potencjału sektora B+R+I na rzecz przedsiębiorstw		
	Dobry dostęp do terenów inwestycyjnych		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych	
	Różnorodna i bogata kultura		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe		Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	Wysoka aktywność społeczna (w tym LGD) i kulturalna mieszkańców		V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe IX Włączenie społeczne	Aktywna integracja, Rozwój ekonomii społecznej w regionie	
	Prężne rolnictwo z przemysłem agroturystycznym				
	Silnie rozwinięta gospodarka stawowo-rybacka oraz pasterstwo wysokogórskie				
	Rozwój klastrów w dziedzinach hi-tech, branży kreatywnej i designu	Aktywność klastrów	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
		Współpraca z partnerami			

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
		zagranicznymi (wspólne inwestycje i projekty, w tym w zakresie turystyki)			
	2) Zapewnienie podstawowej infrastruktury technicznej	2) Infrastruktura podstawowa (sieć wodno-kanalizacyjna)	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Gospodarka wodno-ściekowa		
	Poprawa jakości drogowych powiązań wewnętrznych i zewnętrznych	Infrastruktura drogowa, w tym połączenia ze stolicą regionu	VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu		
	Wzmocnienie roli transportu szynowego i jego integracja z innymi systemami	Infrastruktura kolejowa, w tym połączenia ze stolicą regionu	VI Transport, Transport kolejowy		Transport kolejowy. – częściowa odpowiedź na potrzeby, bo finansowany tylko zakup taboru
	Lepsze wykorzystanie warunków środowiskowych i dziedzictwa kulturowego	Projekt zagospodarowania nadbrzeży rzek i potoków	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MŚP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
					turystycznych
		Działania w zakresie rewitalizacji	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Poprawa stanu środowiska miejskiego, Aktywna integracja, Ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych, świadczonych w interesie ogólnym, Rozwój ekonomii społecznej w regionie, Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	
	Poprawa jakości środowiska – powietrza i wód (systemy kanalizacji)	Ochrona środowiska i gospodarka niskoemisyjna (zanieczyszczenie powietrza i ochrona wód)	IV Efektywność energetyczna V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Gospodarka wodno-ściekowa	Efektywność energetyczna i OZE, Niskoemisyjny transport miejski, Gospodarka odpadami, Ochrona różnorodności biologicznej	
		Zatrzymywanie i przyciąganie inwestorów	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP	Kompleksowe uzbrojenie terenów	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
		(zwłaszcza Żywiecczyzna)		inwestycyjnych	
		Możliwość wykorzystania OZE	IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna	Efektywność energetyczna i OZE	
		Rozwój społeczeństwa informacyjnego	II Cyfrowe Śląskie, Wsparcie rozwoju e-usług publicznych, Technologie informacyjno-komunikacyjne w działalności gospodarczej		
		Rozwój szkolnictwa zawodowego	XI Wzmacnianie potencjału edukacyjnego XII Infrastruktura edukacyjna	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy, Infrastruktura kształcenia zawodowego	
	Przełamywanie skutków peryferyjnego położenia obszarów górskich		VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu		
	Rozwijanie powiązań (gospodarczych, kulturalnych itd.) z miastami Metropoli				

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
	Górnośląskiej				
	Podniesienie poziomu zatrudnienia		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników IX Włączenie społeczne	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych, Aktywna integracja	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
	Wzmocnienie funkcji wyższego rzędu Aglomeracji Bielskiej				1.1.1 Wsparcie pośrednie poprzez różne działania
	Ograniczenie negatywnych zjawisk związanych z bezrobociem i wykluczeniem społecznym		VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Aktywna integracja, Ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych, świadczonych w interesie ogólnym, Rozwój ekonomii społecznej w regionie, Infrastruktura ochrony zdrowia, Rozwój mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego, Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	
	Rozwój współpracy transgranicznej				

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
Subregion północny	1) Korzystne położenie na osi komunikacyjnej północ-południe, dobre położenie w sieci osadniczej		VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy		
	Potencjał przedsiębiorczości – MSP, klastry (branże: odzieżowa, obuwnicza, spożywcza)		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych, Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości, Wsparcie IOB na rzecz zwiększania konkurencyjności, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej		
	Niskie koszty pracy i mobilna siła robocza		VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			życia zawodowego i prywatnego, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników		
	Korzystne warunki inwestowania (wolne przestrzenie inwestycyjne)		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych	
	Rolnictwo ekologiczne i przetwórstwo rolne				
	Tereny o wysokich walorach środowiskowych	Obszary o walorach środowiskowych	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie inwestycji w mikroprzedsiębiorstwa i MŚP w zakresie turystyki V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Ochrona różnorodności biologicznej	Wsparcie inwestycji w mikroprzedsiębiorstwa i MŚP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby
	Potencjał do rozwoju geotermii		IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna	Efektywność energetyczna i OZE	
	Rozwinięty sektor turystyki i agroturystyki	Rozwinięty sektor turystyki	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji w mikroprzedsiębiorstwa i MŚP w zakresie turystyki, Rozwój		Wsparcie inwestycji w mikroprzedsiębiorstwa i MŚP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST,

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			klastrów o znaczeniu regionalnym		więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	2) Przełamywanie negatywnych trendów demograficznych		VIII Regionalne kadry GOW, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego		
	Kształtowanie nowych specjalizacji gospodarczych		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP		
	Wzmocnienie funkcji wyższego rzędu Aglomeracji Częstochowskiej				Wsparcie pośrednie poprzez różne działania
	Działania rewitalizacyjne		V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie	Aktywna integracja, Ułatwienie dostępu do	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			zasobów, Poprawa stanu środowiska miejskiego IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych, świadczonych w interesie ogólnym, Rozwój ekonomii społecznej w regionie, Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	
	Poprawa jakości i efektywności transportu publicznego		IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy	Niskoemisyjny transport miejski	
	Wzrost jakości kształcenia na wszystkich poziomach		XI Wzmacnianie potencjału edukacyjnego XII Infrastruktura edukacyjna	Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
				podstawowego i średniego, Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy, Efektywny rozwój dzieci i młodzieży, Uczenie się przez całe życie dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, Infrastruktura wychowania przedszkolnego, Infrastruktura kształcenia zawodowego	
	Poprawa dostęp do usług publicznych, zwłaszcza usług medycznych dla osób starszych		VIII Regionalne kadry GOW, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Infrastruktura ochrony zdrowia	
	Wzmocnienie pozycji i				

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
	rozwoju małych i średnich miast				
	Wsparcie peryferyjnych obszarów wiejskich				
	Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych	Wykorzystanie walorów, zwłaszcza przyrodniczych, tworzenie infrastruktury kulturalnej	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe	Ochrona różnorodności biologicznej	Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku klastrów turystycznych
		Rozwój podstawowej infrastruktury technicznej (kanalizacja)	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Gospodarka wodno-ściekowa		
Subregion centralny	Wysoki potencjał gospodarczy		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych, Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości, Wsparcie IOB na rzecz zwiększania konkurencyjności MŚP, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym, VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
	Skupienie różnorodnych funkcji, w tym metropolitalnych				Wsparcie pośrednie poprzez różne działania
	Wysoka koncentracja przedsiębiorstw z różnych gałęzi gospodarki		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych, Wsparcie IOB na rzecz zwiększania konkurencyjności MŚP, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
	Rozwijające się przemysły wysokich technologii		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
	Wysoka atrakcyjność inwestycyjna	Dostępność terenów inwestycyjnych, atrakcyjność	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
		inwestycyjna			
	Wysoki poziom nauki i jej zróżnicowana oferta (jednostki B+R, szkoły wyższe)	Bogata oferta edukacyjna	I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw . III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
	Wysoka jakość i urozmaicone kwalifikacje kapitału intelektualnego	Wysoka jakość kapitału ludzkiego	VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW,	Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i średniego,	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wzrost transferu wiedzy w regionie, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników XI Wzmacnianie potencjału edukacyjnego XII Infrastruktura edukacyjna	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy, Efektywny rozwój dzieci i młodzieży, Uczenie się przez całe życie dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, Infrastruktura kształcenia zawodowego	
	Największy w kraju rynek zbytu				
	Koncentracja wielu ośrodków miejskich				
	Dobry poziom skomunikowania drogowego i kolejowego oraz transport lotniczy	Dobra dostępność komunikacyjna (transport drogowy, kolejowy, lotniczy)	VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy		
	Duże znaczenie przemysłu wydobywczego		X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
		Zróżnicowana oferta turystyczna	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym. – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	2) Wzmocnienie procesu metropolizacji Metropolii Górnośląskiej	Wzmocnienie pozycji metropolii Górnośląskiej na tle europejskim			Wsparcie pośrednie poprzez różne działania
	Rozwój zintegrowanego systemu transportu publicznego i inteligentnych systemów zarządzania transportem	Tworzenie zintegrowanych systemów transportowych	IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu	Niskoemisyjny transport miejski	
	Przyciągania inwestorów, wspomagając rozwój inteligentnych specjalizacji	Przyciąganie inwestorów i kapitału, szczególnie wykorzystujących wysokie technologie i specjalizacje regionalne	I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP		
	Wykorzystanie potencjału do rozwoju logistyki	Rozwój logistyki	VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy		
	Zapobieganie suburbanizacji i degradacji przestrzeni miejskiej	Zapobieganie „kurczeniu" się dużych miast, suburbanizacja	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Poprawa stanu środowiska miejskiego IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Aktywna integracja, Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	
	Rozwój kształcenia, w tym zawodowego i dostosowanie go do aktualnych potrzeb rynku pracy	Rozwój kształcenia, w tym zawodowego i dostosowanie go do aktualnych potrzeb rynku pracy	VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie XI Wzmacnianie potencjału edukacyjnego XII Infrastruktura edukacyjna	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy, Infrastruktura kształcenia zawodowego	
	Zapobieganie negatywnym	Działania na rzecz walki z	VII Regionalny rynek pracy,		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
	skutkom bezrobocia, walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym	bezrobociem, wykluczeniem społecznym, zwłaszcza na obszarach poprzemysłowych będących w procesie restrukturyzacji	Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna		
	Rewitalizacja społeczna i gospodarcza	Rewitalizacja	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Poprawa stanu środowiska miejskiego IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Aktywna integracja, Ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych, świadczonych w interesie ogólnym, Rozwój ekonomii społecznej w regionie,	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
				Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	
	Poprawa jakości środowiska naturalnego i miejskiego (w tym wykorzystanie OZE)	Poprawa jakości środowiska naturalnego i miejskiego. Oszczędność energii i wykorzystanie OZE	IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Gospodarka wodno-ściekowa, Poprawa stanu środowiska miejskiego, Dziedzictwo kulturowe	Efektywność energetyczna i OZE, Niskoemisyjny transport miejski, Ochrona różnorodności biologicznej	
	Rozwój i zwiększanie dostępności usług dla osób starszych		VIII Regionalne kadry GOW, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników IX Włączenie społeczne X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Aktywna integracja, Ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych, świadczonych w interesie ogólnym, Rozwój ekonomii społecznej w regionie, Infrastruktura ochrony zdrowia, Rozwój mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
				chronionego	
	Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
		Zapobieganie odpływowi młodych, wykształconych ludzi	VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wzrost transferu wiedzy w regionie, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego,		
Subregion zachodni	1)Znaczny potencjał i zróżnicowanie gospodarcze		I Nowoczesna gospodarka, Wzmocnienie potencjału sektora B+R+R na rzecz przedsiębiorstw, Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP, Wsparcie rozwoju MŚP przy udziale instrumentów zwrotnych, Wzmocnienie rozwoju infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości, Wsparcie IOB na rzecz zwiększania konkurencyjności MŚP, Rozwój klastrów o		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			znaczeniu regionalnym VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie		
	Relatywnie dobry wewnętrzny i zewnętrzny układ komunikacyjny		IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy	Niskoemisyjny transport miejski	
	Wysoka atrakcyjność inwestycyjna	Wysoka atrakcyjność inwestycyjna	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP	Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych	
	Rozwijająca się współpraca zagraniczna, także o charakterze gospodarczym				
	Potencjał przyrodniczy	Potencjał do rozwoju turystyki weekendowej i rekreacji	III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym		Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym. – w przypadku istniejących klastrów

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
					turystycznych
	Potencjał kulturalny		V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe		
	Kapitał ludzki i społeczny (aktywne społeczności lokalne)		VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej		
	2) Rozwój MSP		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie rozwoju innowacji w mikroprzedsiębiorstwach i MŚP		
	Wzrost poziomu przedsiębiorczości mieszkańców	Skłonienie mieszkańców do wyższej przedsiębiorczości	VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez		

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wzrost transferu wiedzy w regionie, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników		
	Powiązanie rozwoju edukacji z potrzebami rynku pracy	Poprawa jakości kształcenia na wszystkich szczeblach	VIII Regionalne kadry GOW, Wzrost transferu wiedzy w regionie . XI Wzmacnianie potencjału edukacyjnego	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy, Efektywny	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			XII Infrastruktura edukacyjna	rozwój dzieci i młodzieży, Infrastruktura kształcenia zawodowego	
	Wzmocnienie funkcji wyższego rzędu Aglomeracji Rybnickiej				Wsparcie pośrednie poprzez różne działania
	Podnoszenie poziomu kooperacji z głównymi ośrodkami subregionu centralnego				
	Ochrona i lepsze wykorzystanie zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturalnego		III Wzmocnienie konkurencyjności MSP , Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki, Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Dziedzictwo kulturowe	Efektywność energetyczna i OZE	Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw i MSP w zakresie turystyki – wsparcie kierowane tylko do przedsiębiorstwa, a nie JST, więc nie można go uznać za całkowicie odpowiadające na potrzeby Rozwój klastrów o znaczeniu regionalnym – w przypadku istniejących klastrów turystycznych
	Podniesienie jakości		VI Transport, Transport		Transport kolejowy. –

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
	wewnętrznych połączeń kolejowych na osi wschód-zachód		kolejowy		wsparcie częściowe, ze względu na finansowanie tylko zakupu taboru
	Poprawa jakości środowiska (powietrza i wód powierzchniowych)	Poprawa jakości środowiska, konieczność ograniczenia emisji	IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Efektywność energetyczna i OZE, Niskoemisyjny transport miejski	
	Podniesienie jakości wewnętrznych połączeń drogowych	Budowa wewnętrznej sieci komunikacyjnej	VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu		
		Dokończenie inwestycji budowy sieci kanalizacyjnej	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Gospodarka wodno-ściekowa		
		Zapobieganie i zatrzymanie procesu wyludniania miast	V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Poprawa stanu środowiska miejskiego VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna		
		Zwalczanie bezrobocia	VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć	Aktywna integracja	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Wspieranie rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników IX Włączenie społeczne		
		Stworzenie spójnej sieci komunikacji pasażerskiej	IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna VI Transport, Budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, Transport kolejowy	Niskoemisyjny transport miejski	
		Restrukturyzacja gospodarki subregionu (zbyt duże znaczenie przemysłu ciężkiego)	VII Regionalny rynek pracy, Wsparcie osób poszukujących pracy i pozostających bez zatrudnienia poprzez aktywne formy wsparcia, Wsparcie dla	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	

Subregion	1) Potencjały, zasoby, specjalizacje, oraz 2) potrzeby i wyzwania zdefiniowane w:		INTERWENCJA RPO – uwzględnienie danego potencjału/potrzeby w ramach:		Uwagi
	projekcie RPO (diagnoza)	wywiadach z przedstawicielami subregionów	Interwencji RPO (priorytet/działanie[108])	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)	
			osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, Wsparcie poprzez instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej VIII Regionalne kadry GOW, Wzmacnianie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, Zapobieganie wczesnemu przechodzeniu na emeryturę, obejmujące przekwalifikowanie pracowników X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna		

Źródło: opracowanie własne.

Na obecnym etapie analiza spójności zapisów RPO z potrzebami zdefiniowanymi w strategiach subregionów jest niemożliwa ze względu na brak takich dokumentów na lata 2014-2020. Uzupełnienie ewaluacji o analizę spójności z dokumentami subregionalnymi będzie możliwe po ich przekazaniu przez Zamawiającego.

Podsumowując, na podstawie powyższej tabeli oraz opisu, można wyciągnąć wniosek, że interwencja RPO odpowiada na większość potrzeb subregionów na dość dużym poziomie ogólności. Wynika to z logiki interwencji wpisującej się w sformułowane odgórnie cele tematyczne. Stąd też interwencja w małym stopniu może zostać dopasowane do specyficznych potrzeb poszczególnych subregionów.

Zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT)

Autorzy interwencji RPO podjęli decyzję, iż zintegrowanymi inwestycjami terytorialnymi zostanie objęty cały obszar województwa. Nowy instrument wsparcia wpisano w sprawdzone już w latach 2007-2013 ramy interwencji w podziale na subregiony. Tak więc, zastosowanie modelu ZIT ma się odbywać w stosunku do czterech subregionów: Metropolii Górnośląskiej wraz z obszarem funkcjonalnym (subregion centralny), Aglomeracji Częstochowskiej wraz z obszarem funkcjonalnym (subregion północny), Aglomeracji Bielskiej z obszarem funkcjonalnym (subregion południowy) oraz Aglomeracji Rybnickiej z obszarem funkcjonalnym (subregion zachodni). Założenie takie sprawia, że żadna jednostka samorządowa nie została wykluczona z ram interwencji. Wytyczne MRR mówią, że ZIT mają być w pierwszej kolejności realizowane w odniesieniu do miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie.[110] W województwie śląskim postanowiono więc te obszary określić dość szeroko (pod względem przestrzennym).

Zgodnie z wytycznymi MRR dobór celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych do realizacji z wykorzystaniem instrumentu ZIT mogą obejmować szeroki katalog tematyczny, co jest uzależnione od zakresu danego RPO (ZIT obejmuje minimum dwa cele tematyczne). Analiza projektu RPO oraz badania jakościowe wskazują, iż ZIT został dodany prawie we wszystkich możliwych działaniach, patrząc na to pod kątem możliwości jego wdrożenia i zrealizowania. Tak więc, objęty nim katalog działań jest szeroki.

Zgodnie z założeniami przyjętymi przez autorów RPO, zintegrowane inwestycje terytorialne mają być realizowane jako całe działania lub priorytety. Objęte ZIT mają być działania/priorytety:

- 3.4.1. Kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych;
- Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna
- 5.2. Gospodarka odpadami
- 5.3. Ochrona różnorodności biologicznej
- Priorytet IX Włączenie społeczne
- Priorytet X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna
- Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego
- Priorytet XII Infrastruktura edukacyjna

Inwestycje w ramach ZIT zostały więc prawidłowo sformułowane pod kątem zgodności z wytycznymi. **Natomiast jeśli chodzi o strukturę Programu, czyli zastosowanie ZIT w konkretnych priorytetach, to także należy ocenić to pozytywnie, zwłaszcza w kontekście realizacji celów całego Programu. Duża efektywność projektów ZIT ma wynikać z ich większej skali i współdziałania partnerów. Nie wydaje się konieczne rozszerzenie ZIT na inne priorytety czy działania.**
Powyższe wnioski w większości znalazły także potwierdzenie w rozmowach z przedstawicielami subregionów, przy czym ta grupa respondentów oceniała to zagadnienie pod kątem potrzeb danego subregionu. Subregiony mają zróżnicowane potrzeby – mimo, że często wsparcie w ramach ZIT uważano za poprawnie umieszczone w danym priorytecie/działaniu, to jednak nie zawsze pula środków czy inne zapisy są satysfakcjonujące. Np. subregion północny wskazuje na bardzo duże potrzeby w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, jednakże przedstawiciele subregionu zdają sobie sprawę, że środki na ten cel nie będą wystarczające.

Analiza porównawcza zapisów diagnozy ze wsparciem w ramach ZIT (przy wykorzystaniu Tabeli 12.)tabeli 1) pozwala zauważyć dość wysoki poziom trafności wsparcia. Należy przy tym zauważyć, że potrzeby subregionów, co wynika z pełnionych przez nie funkcji, są zróżnicowane, jednakże interwencja w pewien sposób odpowiada na te potrzeby. **Na ogólnym poziomie, przedstawiciele subregionów w trakcie badań jakościowych wskazywali iż sposób sformułowania ZIT w Programie jest adekwatny do potrzeb.** Dodać należy, że zauważano rolę wspólnej realizacji przedsięwzięć przez jednostki samorządowe, co ma podnosić efektywność i jakość inwestycji. Jednakże analizując szczegóły ZIT w poszczególnych działaniach czy priorytetach Programu, przedstawiciele subregionów zauważali wiele istotnych z ich punktu widzenia zapisów szczegółowych, które mogą ograniczać przydatność wsparcia w kontekście ich specyficznych potrzeb (np. w RPO przewidziane jest wsparcie turystyki, ale przeznaczone ma być dla podmiotów prywatnych, a jest ono także potrzebne samorządom; możliwość uzyskania wsparcia w zakresie samej promocji terenów inwestycyjnych, bez uzbrojenia, gdyż subregion dysponuje już takimi obszarami.

[110] Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce, MRR, Warszawa, lipiec 2013.

Przy omawianiu ZIT należy także zwrócić uwagę na sposób opisania instrumentu w RPO. Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa, w zapisach Programu powinny zostać ujęte następujące elementy:

- Wskazanie przewidywanego obszaru/obszarów realizacji ZIT;
- Indykatywna wartość środków UE (EFRR oraz EFS), pochodzących z poszczególnych osi priorytetowych RPO lub działań/poddziałań, przeznaczonych na realizację każdego z ZIT.

Pierwszy wymieniony element został wskazany w Programie, zarówno w kontekście przestrzennym jak i tematycznym. **Podając obszary interwencji RPO objęte ZIT uwzględniono wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników (Priorytet VII – *Regionalny rynek pracy,* Priorytet VIII – *Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy),* podczas gdy w dalszej części Programu dla priorytetów tych nie przewidziano alokacji w ramach ZIT (tabela 26. na s. 285).** Należy jednoznacznie wskazać, które działania/priorytety objęte są ZIT.

Zgodnie z zapisami dokumentu przygotowanego przez MRR pt.: „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" opis ZIT w przypadku przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w RPO powinien zawierać:

- Szacunkowe kwoty wsparcia z EFRR dla zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejski oraz szacunkową alokację EFS – Program należy uzupełnić o odpowiednią tabelę zgodnie ze wzorem z ministerialnego dokumentu;
- Opis innych aspektów związanych z podejściem do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich z wykorzystaniem ZIT – należy uzupełnić;
- Zakres zaangażowanie władz miejskich w zarządzanie przedsięwzięciami ZIT – opisano wkład partnerów realizujących ZIT, jednak nie wyróżniono władz miejskich;
- Wskazanie sposobów zapewnienia wyboru projektów komplementarnych do ZIT – można uzupełnić;
- Obszary, na których realizowane będą poszczególne ZIT – wskazano;
- Zakres tematyczny ZIT zgodnie ze strategią ZIT – wskazano pośrednio (tj. podano priorytety programu,;
- Osie priorytetowe, cele tematyczne i priorytety inwestycyjne, w których przewidziano ZIT, wraz z szacunkową kwotą wsparcia – większość elementów zawarto w RPO, wymagają one uporządkowania zgodnie ze schematem MRR;
- Zakres komplementarności z innymi źródłami finansowania wraz ze wskazaniem stosownych osi priorytetowych/priorytetów – odniesiono się, jednak bez podania konkretnych priorytetów;
- Mechanizmy wspólnego zarządzania i realizacji ZIT: 1) koordynacja między IZ a Związkiem ZIT, 2) zakresu zadań przekazywanych do poszczególnych Związków ZIT, 3)trybów wyboru projektów – w obecnej wersji programu zawarto tylko część tych informacji (na wysokim poziomie ogólności).

W przypadku ZIT obejmujących swoim zakresem przedsięwzięcia inne niż te z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, należy zamieścić informacje na temat:

- Przewidywanego zastosowania ZIT w innych obszarach – w programie wymieniono działania i priorytety, w ramach których zastosowane zostaną ZIT;
- Zakresu wykorzystania narzędzia w realizacji programu – w RPO wskazano na szeroki zakres wykorzystania ZIT i podkreślono, że będzie on stosowany w rozbudowanej formie (działania i priorytety, finansowanie z EFS i EFRR, interwencja w stosunku do obszarów miejskich, wiejskich i innych);
- Obszarów lub typów obszarów, na których ZIT będą stosowane – wskazano na obszary 4 subregionów, a także inne kategorie obszarów (m.in. miejskie, wiejskie);
- Osi priorytetowych, celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych, wraz z szacunkową kwotą wsparcia z EFRR i EFS – wskazano procentową alokację na ZIT według priorytetów programu, należy więc uzupełnić informacje zgodnie ze wzorem tabeli przedstawionym przez MRR;
- Mechanizmów wspólnego zarządzania i realizacji ZIT – należy uzupełnić.

Instrument Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Lokalną Społeczność (CLLD)

Rozwój Lokalny Kierowany przez Lokalną Społeczność jest nowym instrumentem, który jednakże nawiązuje do obecnie stosowanego podejścia LEADER w ramach Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Czerpiąc z tych doświadczeń, CLLD umożliwia społecznościom lokalnym inicjowanie i realizację w sposób partycypacyjny działań rozwojowych poprzez powoływanie Lokalnych Grup Działania.

Stosowanie instrumentu CLLD jest dobrowolne dla Polityki Spójności. Instrument może być stosowany, nie tylko w stosunku do obszarów wiejskich, ale do różnego typu obszarów. Sednem instrumentu jest podejście oddolne (bottom-up), w

przeciwieństwie do ZIT, które cechuje proces odgórny. W związku z tym oba instrumenty nie wykluczają się pod względem terytorialnym. [111]

Obecny projekt RPO nie przewiduje zastosowania instrumentu CLLD. Zgodnie z zapisami projektu umowy partnerstwa, instrument może przyczyniać się do osiągania wszystkich celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych realizowanych w RPO zgodnie z podziałem kraj/region. Jednakże wymienia się typy działań szczególnie predestynowane do objęcia instrumentem:

- odbudowa zdolności do rozwoju poprzez zintegrowaną rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich;
- wsparcie dla procesów rozwojowych i restrukturyzacyjnych wobec obszarów wiejskich i miejskich;
- poprawa dostępu mieszkańców do podstawowych dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
- działania z zakresu rynku pracy oraz stymulacja wewnętrznego potencjału gospodarczego;
- zwiększenie aktywności społeczno-zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego na rzecz lokalnego rozwoju społeczno - gospodarczego;
- wspieranie rozwijania połączeń na linii miasto-wieś.

Przedstawiciele poszczególnych subregionów wyrażali opinię, że nowy instrument można by z powodzeniem wykorzystać w RPO w części obszarów tematycznych. Zdecydowanie najczęściej padał tutaj obszar rewitalizacji. Rzeczywiście działania rewitalizacyjne powinny być prowadzone przy wsparciu społeczności lokalnych, często decyduje to o sukcesie danego projektu. Tak więc w tym obszarze respondenci widzieli największą szansę na wdrożenie instrumentu CLLD. Z drugiej strony pojawiły się twierdzenia o tym, że instrument niekoniecznie sprawdziłby się w RPO ze względu na wysoki stopień zindywidualizowania niektórych społeczności i brak chęci do współpracy.

Do niewątpliwych zalet projektów objętych takim instrumentem zaliczono oddolność inicjatywy tj. odpowiedź na rzeczywiste potrzeby danej społeczności. Walorem jest także możliwość wykorzystania potencjału lokalnego danych jednostek np. prężnych organizacji pozarządowych czy zaangażowanej społeczności. Instrument pozwoliłby integrować dane środowiska, a nawet mógłby pomóc zaistnieć pewnym grupom lokalnym, zawodowym.

Jeśli chodzi o potencjalne bariery we wdrażaniu tego typu instrumentu, pojawiały się następujące wskazania:

- trudności formalno-prawne związane z rozliczaniem i realizacją projektu;
- duże skomplikowanie projektu w zakresie organizacyjnym, ze względu na udział co najmniej kilku jednostek/organizacji;
- konieczność dysponowania na poziomie projektu odpowiednią kadrą, zapleczem (zdolnością organizacyjną i instytucjonalną do prowadzenia projektu);
- brak chęci współpracy, ograniczony zakres projektów.

Podsumowując, można stwierdzić iż objęcie takim instrumentem części działań w ramach RPO mogłoby przynieść pozytywne rezultaty tj. wzmocniłoby efekty interwencji. Na zalety oddolnego podejścia wskazywali respondenci zwłaszcza w przypadku działań rewitalizacyjnych.

Podsumowanie

Analiza sposobu uwzględnienia wymiaru terytorialnego wsparcia dotyczyła zasadniczo dwóch głównych instrumentów służących jego realizacji tj. zintegrowanych inwestycji terytorialnych oraz rozwoju lokalnego kierowanego przez lokalną społeczność. Pierwszy z instrumentów ma zostać wykorzystany w dość szeroki sposób – objęto nim kilka działań oraz priorytetów RPO, co uznaje się za sytuację optymalną pod kątem efektywności programu. Zdecydowano się także objąć ZIT obszar całego regionu, a wsparcie różnicować w odniesieniu do czterech subregionów. Zapisy RPO oraz wyniki badań jakościowych wskazują na dobre dostosowanie interwencji do potrzeb subregionów, jednakże tylko jeśli rozpatrujemy to na wysokim poziomie ogólności. Drugi z instrumentów czyli CLLD nie został uwzględniony w obecnym kształcie programu, chociaż istnieją przesłanki świadczące o możliwości jego uwzględniania.

Należy także zwrócić uwagę na obszary strategicznej interwencji – zapisy RPO musza odnosić się do zróżnicowania różnych obszarów, a zwłaszcza wskazywać potrzeby obszarów problemowych.

[111] Umowa Partnerstwa – wstępny projekt, MRR, 12 lipca 2013 r.

Wnioski

Obszary strategicznej interwencji

Zgodnie z wytycznymi MRR zawartymi w dokumencie „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" opis OSI w ramach RPO powinien mieć szerszy zakres niż w obecnie przedstawionym dokumencie.

Uwzględnienie zasobów i potrzeb subregionów w logice Programu

Interwencja odpowiada na potrzeby poszczególnych subregionów – można zauważyć, że większość potrzeb, problemów czy wyzwań zdefiniowanych przez subregiony wpisuje się w interwencję. Jednakże gdyby oceniać dostosowanie interwencji do konkretnych potrzeb, należałoby podejść do tego bardziej krytycznie, bowiem Program w niewielkim stopniu został dopasowany do specyficznych potrzeb subregionów. Wynika to z tego, że interwencja musi wpisywać się w określone cele tematyczne, co sprawia, że niemożliwe staje się zaadresowanie jej wprost na rozwiązanie bardzo specyficznych subregionalnych problemów, a raczej pozostaje ona na dość wysokim poziomie ogólności. W związku z tym, duże znaczenie będzie miało odpowiednie przygotowanie i przeprowadzenie konkretnych projektów, tak aby stanowiły one w jak największym stopniu odpowiedź na wyzwania, jakie stoją przed subregionami.

Zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT)

W obecnym kształcie RPO instrument ZIT zastosowano w dużym stopniu tj. wprowadzono go w kilku działaniach i priorytetach. Przeprowadzone analizy tekstu Programu i innych materiałów oraz wyniki badań jakościowych wskazują, że instrument ZIT zastosowano poprawnie. Oznacza to, że wprowadzono go w priorytetach i działaniach, w których jest to zasadne pod względem efektywności oraz możliwości realizacji projektów przy zastosowaniu ZIT. Instrument ma także pozwolić w dość znaczącym stopniu na osiągnięcie celów rozwojowych subregionów tj. dostosowany jest do ich potencjałów i potrzeb ogólnie zdefiniowanych. Należy jednak zwrócić uwagę, że szczegółowe zapisy i regulacje Programu będą stanowiły o ostatecznym sukcesie bądź porażce tego typu projektów. Zauważono natomiast niedostateczny opis instrumentu ZIT w odniesieniu do dokumentu MRR „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem", a także jedną niespójność treści Programu (opis priorytetów objętych ZIT a tabela alokacji na ZIT).

Instrument Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Lokalną Społeczność (CLLD)

Zgodnie z obecnym projektem RPO nie zakłada się w jego ramach zastosowania instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez lokalną społeczność. Instrument ten posiada zarówno swoje zalety m.in. możliwość podejścia oddolnego i zaangażowania społeczności, jak także wady np. trudności organizacyjne, prawne czy obawy przed niskim zaangażowaniem społeczności. Instrument może się więc sprawdzić, ale w odniesieniu do niektórych obszarów czy społeczności. Obszarem tematycznym szczególnie predestynowanym do objęcia instrumentem jest rewitalizacja. Możliwe jest także uwzględnienie go w przypadku innych obszarów, jak np. proponuje Związek Gmin i Powiatów Województwa Śląskiego: IX Włączenie społeczne, III Wzmocnienie konkurencyjności MSP, V Ochrona środowiska naturalnego i efektywne wykorzystanie zasobów, VIII Regionalny rynek pracy.[112]

Rekomendacje

Zalecane jest uzupełnienie opisu OSI o szczegółowe informacje zgodnie z wytycznymi MRR. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na obszary problemowe.

Zalecane jest pełne opisanie instrumentu ZIT zgodnie z dokumentem MRR „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" oraz poprawa zauważonej niespójności tekstu Programu.

Należy rozważyć możliwość zastosowania instrumentu Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Lokalną Społeczność w ramach interwencji RPO. Istnieją przesłanki świadczące o tym, że instrument taki mógłby podnieść efektywność interwencji w obszarze tematycznym dotyczącym rewitalizacji.

5.2.6. Przewidywany wpływ projektów dużych i kluczowych na realizację celów priorytetów i programu

W projekcie RPO WSL 2014-2020 brak jest informacji pozwalających określić, czy przy definiowaniu projektów wykorzystano wnioski z okresu programowania 2007-2013. Niemniej jednak część z nich wynika z realizowanych obecnie przedsięwzięć stanowiąc ich kontynuację (np. w obszarze transportu), inne z kolei mają charakter uzupełniający wcześniej realizowane przedsięwzięcia. Jednocześnie wywiady i grupy fokusowe przeprowadzone w ramach badania wskazują, że inwestycje te wynikają bądź to z bieżących potrzeb (a więc mają też zakorzenienie w obecnym okresie programowania), bądź też

[112] Stanowisko Zarządu Śląskiego Związku Gmin i Powiatów z dnia 16 maja 2013 r. w sprawie projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (z kwietnia 2013 r.)

stanowią przedsięwzięcia najistotniejsze z punktu widzenia danego obszaru. Mają też oparcie w zapisach dokumentów strategicznych (np. projekt kluczowy „Ochrona Głównego Zbiornika Wód Podziemnych 330 – Gliwice poprzez kompleksowe unieszkodliwienie odpadów wraz z rekultywacją terenów skażonych Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry" w Tarnowskich Górach" wskazany w Strategii ochrony przyrody woj.śląskiego, wskazywany jest też w takich dokumentach regionalnych jak Plan gospodarki odpadami[113] czy Program ochrony środowiska[114]). Spośród wszystkich projektów projekty transportowe najczęściej wynikają z dokumentów strategicznych (na różnych poziomach beneficjentów), z kolei trudność sprawia znalezienie uzasadnienia dla realizacji części przedsięwzięć planowanych w ramach Priorytetu I (brak jest takich dokumentów).

Ze względu na brak określenia wskaźników dla poszczególnych priorytetów Programu nie jest możliwe udzielenie odpowiedzi na pytanie o udział projektów kluczowych w ramach priorytetów w realizacji wskaźników.

Poniżej przedstawiono szacowany wpływ jakościowy na realizację celów Priorytetów oraz cel Programu (ze względu na brak możliwości odniesienia planowanych przedsięwzięć do zakładanych wskaźników). Drugą barierą jest tutaj brak ostatecznych kwot alokacji na poszczególne projekty – obecne zapisy mają charakter jedynie proponowany i zawierają listy projektów których alokacja przekracza znacznie dostępną alokację w ramach poszczególnych Priorytetów. Kryteria jakimi posługiwano się w ocenie to: wpływ na możliwość osiągnięcia celu Priorytetu oraz wpływ na możliwość osiągnięcia wskaźników. Należy przy tym mieć na uwadze, że znaczna część wskazanych przedsięwzięć nie zawiera szczegółowych opisów, a co za tym idzie, ocena ma charakter uznaniowy.

[113] Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.
[114] Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018.

Tabela 16 Wpływ projektów na możliwość osiągnięcia celów Programu.

Priorytet	Tytuł projektu	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Programu *	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Priorytetu*
I	Zintegrowane laboratorium badań środowiskowych i nowych materiałów	2	2
	Utworzenie Europejskiego Centrum Innowacyjnych Technologii Medycznych BIO-MED-TECH SILESIA w Zabrzu	2	2
	Innowacyjne technologie i metody w geoinżynierii i ochronie środowiska na terenach zurbanizowanych	2	1
	Centrum Czystych Technologii Węglowych: rozwój wiedzy i kompetencji gospodarki regionalnej wokół czystych technologii węglowych	2	2
	Interdyscyplinarne badania dla rozwoju nowych technologii medycznych w ramach Centrum Doskonałości STIMCARD oraz współpracujących jednostek badawczych Śląska i Małopolski	2	2
	Śląskie Centrum Inżynierskiego Wspomagania Medycyny i Sportu - Assist Med-Sport Silesia	1	1
	iLab-EPRO Smart grid Politechnika Śląska, Centrum kompetencji sektora energetyki prosumenckiej regionu śląskiego	2	2
	Prace badawczo rozwojowe nad możliwością wykorzystania wód geotermalnych i pokopalnianych w Województwie Śląskim	1	1
	Stworzenie i pilotaż inteligentnego systemu wsparcia aktywności społecznej i zdrowotnej osób starszych w województwie śląskim.	1	1
	Śląskie Centrum Farmacji Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach	2	2
	Działalność badawczo-rozwojowa nad innowacyjnymi metodami leczenia ran przewlekłych	2	2
	Wyposażenie w laboratoria naukowe i laboratoria nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w zakresie audiowizualnym nowego obiektu Wydziału Radia i Telewizji im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach	1	1
	Planetarium - Śląski Park Nauki	1	1

Priorytet	Tytuł projektu	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Programu *	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Priorytetu*
V	Ochrona Głównego Zbiornika Wód Podziemnych 330 – Gliwice poprzez kompleksowe unieszkodliwienie odpadów wraz z rekultywacją terenów skażonych Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry" w Tarnowskich Górach	2	2
VI	Rozbudowa ul. Warszawskiej w Bielsku-Białej (DW942) – odcinek od węzła Komorowice do ul. Piastowskiej	2	2
	Bytomska Centralna Trasa Północ-Południe BCT N-S jako nowy ciąg drogi wojewódzkiej	2	2
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 908 – ul. Dźbowska, Powstańców Warszawy, Gościnna, wraz z przedłużeniem Al. Bohaterów Monte Cassino do ul. Dźbowskiej	2	2
	Stworzenie połączenia DTŚ z Dąbrową Górniczą – etap I połączenie DTŚ w Katowicach z Obrzeżną Zachodnią w Mysłowicach wraz z przebudową obiektów inżynierskich	2	2
	Budowa trasy N-S w Rudzie Śląskiej łączącej Drogową Trasę Średnicową z Autostradą A4	2	2
	Budowa Regionalnej Drogi Racibórz-Pszczyna na odcinku przebiegającym przez Miasto Rybnik	1	1
	Budowa obwodnicy miejscowości Pawłowice jako odcinek Drogi Głównej Południowej	1	1
	Przebudowa DW 934 od m. Imielin do DK 44	2	1
	Budowa obwodnicy Buczkowic stanowiącej połączenie drogi ekspresowej S69 z drogą wojewódzką 942	1	1
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 913 na odcinku od DK S-1 „Węzeł Lotnisko" do skrzyżowania drogi wojewódzkiej nr 913 z ul. Józefa Piłsudskiego w miejscowości Pyrzowice	2	2
	Przebudowa DW 491 od granicy miasta na prawach powiatu Częstochowa do granicy województwa oraz DW 492 od DK46 do granicy województwa w tym przebudowa DW 492 w miejscowości Wręczyca Wielka	1	1
	Przebudowa DW 791 na odcinku od DK1 do DK 78 wraz z budową obwodnicy miejscowości Myszków jako nowego ciągu drogi wojewódzkiej nr 791	2	2
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 933	2	2
	Przebudowa DW 789 od węzła autostradowego przez Gniazdów, Koziegłowy do Lgota Nadwarcie wraz z budową obwodnicy miasta Woźniki	2	2

Priorytet	Tytuł projektu	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Programu *	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Priorytetu*
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 935	2	2
	Przebudowa DW 929 od granicy miasta na prawach powiatu Rybnik do Węzła Świerklany	1	2
	Przebudowa DW 921 od DK 78 do granicy miasta na prawach powiatu Zabrze	2	2
	Przebudowa DW 925 od granicy miasta na prawach powiatu Ruda Śląska – A1 – do granicy miasta na prawach powiatu Rybnik	2	2
	Przebudowa DW 941 od obwodnicy m. Ustroń do DW 942	1	1
	Przebudowa DW 910 od DK 86 do granicy miasta na prawach powiatu Dąbrowa Górnicza	2	2
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 786 na odcinku od km 30+367 do gr. województwa	1	1
	Przebudowa DW 408 na odcinku od m. Sośnicowice do węzła A4 Ostropa w tym: Budowa obwodnicy Sośnicowic w ciągu drogi wojewódzkiej nr 408	2	2
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 793 odcinek Janów – Złoty Potok od km 13+876 do km 15+995 oraz odcinek Żarki-Myszków od km 26+975 do km 32+405,68	1	1
	Przebudowa DW 948 od DK52 do DW 946	1	1
	Przebudowa DW 494 od gr. województwa do granicy miasta na prawach powiatu Częstochowa	1	1
	Przebudowa DW 928 od DK44 do DK1	2	2
	Połączenie drogi krajowej S1 od Węzła Mierzęcice z GTL CARGO w miejscowości Mierzęcice	2	2
	Budowa drogi Głównej Południowej na terenie miast Rydułtowy, Pszowa, Wodzisławia Śląskiego oraz gmin Godowa i Mszany	1	1
	Budowa Regionalnej Drogi Racibórz-Pszczyna na odcinku od włączenia do drogi krajowej nr 45 w Gminie Rudnik do granicy miasta na prawach powiatu Rybnik	1	1
	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 908 na odcinku Częstochowa - Tarnowskie Góry	2	2
	Dostawa 10 sztuk elektrycznych zespołów trakcyjnych do wykonywania kolejowych wojewódzkich	1	1

Priorytet	Tytuł projektu	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Programu *	Wpływ realizacji projektu na możliwość osiągnięcia celu Priorytetu*
	przewozów pasażerskich		
X[115]	Nowoczesna baza Beskidzkiego Centrum Onkologii – Szpitala Miejskiego im.Jana Pawła II w Bielsku-Białej	2	2
	Utworzenie Wieloośrodkowego Zintegrowanego Instytutu Diagnostyki i Leczenia Ran Przewlekłych	2	2
	Organizacja Śląskiego Centrum Wczesnej Diagnostyki Nowotworów i Medycyny Fizykalnej	2	2
	Poprawa jakości i dostępności usług medycznych poprzez utworzenie Zagłębiowskiego Centrum Onkologii – Etap II	2	2

* Uwaga: skala od -1 do 2, gdzie -1 oznacza, że inwestycja wpływa negatywnie na możliwość osiągnięcia celu, 0 oznacza, że nie przyczynia się do realizacji celu, 1 oznacza częściowy wpływ na realizację celu, zaś 2 duży wpływ na możliwość osiągnięcia celu.

[115] Propozycje przedsięwzięć strategicznych – poziom regionalny. *Mandat negocjacyjny. Projekt z dnia 13 sierpnia 2013r*. W analizie nie brano pod uwagę projektów konsultowanych.

Podsumowanie

Planowane do realizacji projekty kluczowe trudno jest ocenić ze względu na brak punktu odniesienia – wartości wskaźników do realizacji których inwestycje i przedsięwzięcia te mogą się przyczynić. W efekcie możliwe jest jedynie jakościowe odniesienie do planowanych przedsięwzięć. Dla części z nich nie udało się uzyskać szczegółowych informacji nt. zakresu ich realizacji, co powoduje, że ocena obarczona może być błędem (dotyczy to w szczególności niektórych przedsięwzięć przypisanych do Priorytetu I, choć nie tylko). Dodatkowo należy mieć na uwadze, że zakres przedsięwzięć wpisanych na listę projektów kluczowych przekracza w swoich założeniach dostępną alokację, co oznacza, że taki katalog projektów z pewnością nie będzie realizowany.

Analiza zapisów tabeli wskazuje, że znaczna część przedsięwzięć wpisuje się w założenia celu głównego Programu, jak i celów szczegółowych poszczególnych priorytetów. Powodów szukać należy tutaj jednak przede wszystkim w szerokim zakresie sformułowań (zarówno celu głównego, jak i poszczególnych priorytetów). Niemniej jednak w mniejszym (rzadziej) lub większym stopniu (częściej) wpisują się one w potrzeby i założenia celów poszczególnych Priorytetów. Tym samym Programu.

5.2.7. Adekwatność wielkości i struktury nakładów finansowych pod kątem ich spójności z wyzwaniami i potrzebami, planowanymi działaniami oraz założonymi celami

Punktem wyjścia do analiz jest tabela z przewidywaną alokacją na poszczególne priorytety w podziale na działania konkursowe, projekty systemowe, ZIT oraz projekty kluczowe, zawarta w projekcie Programu na stronie 285. Poniższa tabela zawiera dodatkowo informację o wstępnej, szacowanej wartości alokacji na poszczególne priorytety.

Tabela 17 Struktura finansowa Programu.

Priorytet		Wkład wspólnoty	Wstępny podział alokacji (mln euro)	Projekty Kluczowe	Projekty systemowe	ZIT	Konkurs
I	**Nowoczesna gospodarka**	9,7%	248	6,5%			3,2%
II	**Cyfrowe Śląskie**	3%	77				3%
III	**Wzmocnienie konkurencyjności MŚP**	10,1%	268			1,7%	8,4%
IV	**Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna**	11,5%	294			6,2%	5,3%
V	**Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów**	8,7%	223	0,8%		2%	5,9%
VI	**Transport**	20%	612	18%			2%
VII	**Regionalny rynek pracy**	8,5%	217		3%		5,5%
VIII	**Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy**	4,9%	126		0,2%		4,7%
IX	**Włączenie społeczne**	5,5%	141		2,9%	1,1 %	1,5%

X	**Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna**	6,4%	184	2,0%		4,4%	
XI	**Wzmocnienie potencjału edukacyjnego**	5,5%	141		0,3%	2%	3,2 %
XII	**Infrastruktura edukacyjna**	2,2%	68			2,2%	

Przedstawiona struktura procentowa alokacji bazuje na dotychczasowych ustaleniach IZ oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, bądź jest efektem dokonania pewnych założeń, w tym uwzględnienia wielkości alokacji wynikającej z przyjętej zasady ring fencingów, niemniej jednak w dużej mierze bazuje na dotychczasowych doświadczeniach IZ RPO WSL 2007-2013. Jak wskazują wnioski z przeprowadzonych wywiadów grupowych z pracownikami IZ planowana alokacja odzwierciedla potrzeby poszczególnych grup beneficjentów, co dotyczy wszystkich priorytetów Programu. Podczas wywiadów nie określono żadnego obszaru, w którym dostępna i zwiększona względem poprzedniego Programu alokacja rodziłaby obawy o możliwość jej wykorzystania (kwotowo). Przeciwnie, w niektórych obszarach kwota dostępnej alokacji jest niewystarczająca - np. biorąc pod uwagę propozycje zgłoszone w ramach listy projektów kluczowych Priorytetu VI Transport, alokacja zostałaby tutaj przekroczona prawie dwukrotnie. Podobne choć mniejsze potrzeby dotyczą Priorytetu IV i V Programu: Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna oraz Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów. Wśród priorytetów, których środki są niewystarczające do realizacji wszystkich potrzebnych i planowanych przedsięwzięć wymieniany był również obszar rewitalizacji, który w Programie znajduje się de facto w dwóch Priorytetach. Z kolei z wywiadów z przedstawicielami subregionów wynika, iż widzą oni zagrożenie w efektywnym wydatkowaniu kwot zaplanowanych w ramach priorytetów interwencji EFS, w szczególności w ramach Priorytetu VII. Takiego zagrożenia w wydatkowaniu środków nie widzą z kolei reprezentanci instytucji zaangażowanych dotychczas w realizację komponentu regionalnego PO KL oraz IZ.

Analiza objęła również relację pomiędzy poszczególnymi typami wsparcia w ramach poszczególnych Priorytetów. Badania wskazują na dwa Priorytety, w ramach których podział alokacji na poszczególne Priorytety powinien ulec zmianie. Dotyczy to priorytetu I, gdzie sugeruje się zwiększenie alokacji na działania konkursowe. Biorąc pod uwagę zakres planowanych przedsięwzięć a także konieczność wspierania kluczowych obszarów infrastruktury B+R regionu zasadne wydaje się jednak pozostanie przy istniejących relacjach, przy czym konieczne jest dokonanie w pierwszej kolejności identyfikacji istniejącego potencjału infrastrukturalnego jednostek regionalnej sfery B+R (czyli stworzenie mapy infrastruktury B+R regionu) a dopiero w dalszej kolejności powinien nastąpić wybór projektów kluczowych w tym obszarze.

Drugim wskazywanym Priorytetem jest Priorytet IV Efektywność energetyczna, OZE i gospodarka niskoemisyjna, gdzie sugerowane jest przesunięcie akcentu (a tym samym wielkości środków) z ZIT na projekty konkursowe. Biorąc pod uwagę doświadczenia wynikające z realizacji dotychczasowych Programów rozwoju subregionów oraz zakres wsparcia Priorytetu zmianę taką można uznać za zasadną. Tym bardziej, że część planowanych przedsięwzięć w ramach Priorytetu ma charakter wyłącznie punktowy.

Ze względu na brak wartości wskaźników priorytetów, trudno jest ocenić na ile wielkość zaplanowanych nakładów finansowych pozwoli na realizację tych działań i Priorytetów.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę dostępność środków w ramach RPO WSL 2014-2020 proponowana struktura alokacji została zaprogramowana w sposób prawidłowy, tj. nie identyfikuje się obszaru w którym alokacja nie pozwoliłaby osiągnąć celów, tym bardziej że bazuje ona na dotychczasowych doświadczeniach. Jest to jednak ocena jakościowa bowiem brak wskaźników dla poszczególnych Priorytetów uniemożliwia dokonanie oceny ilościowej. Zapotrzebowanie na środki w priorytetach „inwestycyjnych" jest zwykle dużo większe niż dostępność środków, co znajduje również potwierdzenie w tym przypadku. Największe potrzeby (tym samym potrzeby, które nie zostaną zaspokojone) identyfikuje się w Priorytecie VI transport, gdzie skala potrzebnych środków znacząco przewyższa dostępną alokację. Za poprawną uznać można również strukturę poszczególnych typów planowanych interwencji, choć i tutaj możliwe są pewne zmiany. Generalnie można uznać, że poziom dofinansowania jest spójny z wyzwaniami i potrzebami i planowanymi do realizacji działaniami.

5.2.8. Ogólna ocena wpływu realizacji programu na sytuację społeczno-ekonomiczną regionu (w tym prawdopodobne, a dotychczas nieprzewidziane w projekcie programu pozytywne i negatywne efekty oddziaływania Programu)

Dla wskazania czynników rozwoju województwa śląskiego w latach 2012 - 2022 przeprowadzono w pierwszej kolejności analizę danych statystycznych GUS i zebranych w tym celu dla poziomu podregionów i powiatów. Przeprowadzono analizy dla około 50 zmiennych dla poziomu podregionów i 50 zmiennych dla poziomu powiatów. Dla potrzeb analizy na poziomie podregionów stworzono grupę podregionów województwa śląskiego i okolic, tak by uzyskać 25 obserwacji potrzebnych dla analiz przekrojowych. Uwzględniono podregiony tworzące z województwem śląskim rodzaj okręgu z centralną pozycją śląskiego: wszystkie podregiony województwa małopolskiego, podregiony województwa opolskiego, podregiony województwa świętokrzyskiego, podregiony województwa łódzkiego bez skierniewickiego, z województwa wielkopolskiego podregion kaliski, z dolnośląskiego podregiony wrocławski, Miasto Wrocław i podregion wałbrzyski.
Istotne czynniki rozwoju zostały wskazane w oparciu o analizy ekonometryczne tj. modele liniowe szacowane przy wykorzystaniu klasycznej metody najmniejszych kwadratów i w razie konieczności uogólnionej metody najmniejszych kwadratów oraz modele przestrzenne. Dla dobrze dopasowanych modeli liniowych przeprowadzono analizę zasadności zastosowania w tym przypadku modeli błędu i/lub opóźnienia przestrzennego w oparciu o istotności testów na występowanie autokorelacji przestrzennej I Morana oraz testów podstawowych i odpornych LM, pozwalających na wybór odpowiedniego modelu przestrzennego według kryterium najwyższego poziomu istotności testu.
Czynniki rozwoju to siły, które w ostatnich latach wpływały na to, że dany podregion/powiat silniej się rozwijał. Ich wsparcie w ramach interwencji w RPO Województwa Śląskiego 2013-2020 powinno więc dać największe efekty w ujęciu przyśpieszenia rozwoju. W przeprowadzonych analizach dla poziomu podregionów jako zmienną objaśnianą, zależną przyjmowano dynamikę PKB lub wskaźnik syntetyczny tendencji wzrostowych obliczony jako suma wystandaryzowanych wartości średniorocznej dynamiki realnego PKB na mieszkańca w latach 2000-2010 oraz średniorocznej wysokości realnego PKB na mieszkańca w tym okresie. Takie podejście wskazuje czynniki nie tylko stymulujące wzrost PKB, ale także umożliwiające utrzymanie szybszego wzrostu PKB przy wyższym jego poziomie w danej jednostce terytorialnej. Dla poziomu powiatów posłużono się przybliżeniem dochodów na poziomie lokalnym w oparciu o wpływy gmin z PIT i CIT w przeliczeniu na mieszkańca. Ze względu na zmieniające się udziały gmin i miast na prawach powiatu w tych podatkach najpierw wydzielono część gminną z wpływów miast na prawach powiatów, a następnie wyrażono wpływy w danym roku w jednostce terytorialnej na mieszkańca w stosunku do średniej krajowej z danego roku, co umożliwia porównanie wysokości tych wpływów w czasie. W analizie uwzględniono też dynamikę zatrudnienia w branżach innowacyjnych i liczbę firm branż innowacyjnych. Branże innowacyjne zostały wyznaczone na podstawie trzech zmiennych, tj. udziału przychodów ze sprzedaży innowacji w całkowitych przychodach w branżach w latach 2004-2006, średniego udziału nakładów na badania i rozwój w nakładach na innowacje branż w 2006 i 2008 roku oraz udziału przedsiębiorstw innowacyjnych, tj. takich, które poniosły nakłady na innowacje. Wskaźnik syntetyczny powstał, jako suma wystandaryzowanych wartości powyższych trzech zmiennych. Dla potrzeb analiz wykorzystano też szacunki wzrostu TFP w przemyśle i budownictwie w podregionach. TFP, czyli całkowita produktywność czynników wytwórczych odzwierciedla wpływ czynników związanych z innowacyjnością, postępem technicznym na wzrost wartości dodanej – w zastosowanych obliczeniach TFP stanowiło wpływ na wzrost wartości dodanej czynników innych niż wzrost zaangażowania pracy i kapitału wyrażonego jako wartość brutto środków trwałych.[116]

W dalszej kolejności otrzymane wartości estymowano na lata kolejne, aż do uzyskania wartości na rok 2022. Przeprowadzono osobną analizę dla podregionów województwa śląskiego na tle kraju, analizę ekonometryczną na poziomie powiatów, analizę ekonometryczną na poziomie podregionów. Na koniec odniesiono wyniki do pozostałych regionów kraju (podregiony śląskie na tle kraju).

Pogłębiona analiza z wykorzystaniem modeli makroekonomicznych i autorskiego modelu statystycznego przeprowadzona dla podregionów województwa śląskiego i podregionów sąsiadujących wskazała, że:

1. Dotychczas dynamikę PKB w podregionach pobudzały przede wszystkim realne inwestycje przedsiębiorstw na mieszkańca, a także zmienne odzwierciedlające znaczenie innowacyjności tj.: dynamika pracujących w branżach innowacyjnych oraz wzrost TFP w przemyśle i budownictwie. Ponadto dynamika realnego PKB 2010/2004 była wyższa w podregionach o wyższej dynamice pracujących 2010/2005, a więc nowe osoby były zatrudniane w związku z produktywnymi przedsięwzięciami. Ponadto w analizowanej grupie podregionów, inaczej niż w całym kraju, istotnym czynnikiem rozwoju okazały się skupiska branż proeksportowych. Dynamika realnego PKB 2010/2004 była niższa w podregionach o wyższej liczbie sklepów w porównaniu z liczbą mieszkańców w 2003 roku, zaś średnioroczna dynamika realnego PKB na mieszkańca w latach 2000-2010 była niższa w podregionach o wyższej średniorocznej liczbie podmiotów wpisanych w REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2002-2011.
2. Średnioroczne realne PKB na mieszkańca w latach 2000-2010 było wyższe w grupie podregionów województwa śląskiego i okolicznych podregionach o wyższych wpływach z podatków lokalnych na mieszkańca oraz o większej liczbie przedsiębiorstw z Listy 500 największych przedsiębiorstw Polityki z 2010 roku, a także w podregionach o większym

[116] Obliczenia dla potrzeb E.Wojnicka-Sycz (2013) Model terytorialnego bieguna wzrostu jako systemu czynników rozwojowych, Sopot

odsetku osób z wyższym wykształceniem w 2002 roku i większej gęstości dróg. Bogactwo tych podregionów wynika więc z poziomu wykształcenia, infrastruktury transportowej, obecności dużych firm i możliwości finansowych gmin, co jest odzwierciedleniem zarówno większej aktywności gospodarczej na danym terenie, jak i większego fiskalizmu.

3. Wskaźnik syntetyczny tendencji rozwojowych powstały jako suma średniorocznego poziomu PKB na mieszkańca i dynamiki realnego PKB na mieszkańca w latach 2000-2010 wyższy był w podregionach o wyższych inwestycjach przedsiębiorstw i wyższych inwestycjach samorządów, a niższy w podregionach o większej liczbie sklepów na 1000 mieszkańców w 2003 roku.

4. Dynamika przedsiębiorczości mierzona liczbą podmiotów wpisanych w REGON w porównaniu z liczbą mieszkańców 2010/2002 była wyższa w podregionach o wyższych wynagrodzeniach brutto w latach 2002-2010, ale niższa w podregionach o wyższych inwestycjach przedsiębiorstw oraz wyższej liczbie sklepów na 1000 mieszk. w 2003 roku. Przy czym zmienna wynagrodzenia była słabo istotna (p=0,065). Oznacza to, że wzrost liczby przedsiębiorstw nie pokrywał się z większymi inwestycjami przedsiębiorstw.

Analiza na poziomie podregionów dla podregionów śląskich i okolicznych podregionów pokazała, że głównymi czynnikami rozwoju są więc i będą inwestycje przedsiębiorstw i samorządów, branże innowacyjne i innowacyjność przemysłu, a także obecność branż produkujących na eksport, obecność największych przedsiębiorstw, wpływy z podatków lokalnych, dostępność transportowa. Wyższe wykształcenie oraz zwiększanie miejsc pracy także znajduje przełożenie na wzrost PKB. Jednocześnie jednak większa przedsiębiorczość w ujęciu wzrostu liczby podmiotów zarejestrowanych w REGON na mieszkańca nie przekłada się na dynamikę PKB, ani na większe inwestycje. Wynika to zapewne częściowo z faktu rejestracji w REGON wielu podmiotów faktycznie nie prowadzących działalności, a także tworzenie podmiotów gospodarczych z konieczności np. przy braku możliwości pracy na etat.

Analiza dla podregionów została przeprowadzona m.in. by wskazać czynniki zewnętrzne jakie oddziałują na podregiony śląskie. W przypadku analizowanych modeli nie zaobserwowano jednak istotnych zależności przestrzennych, co znaczy, że wyżej wspomniane czynniki rozwoju oddziałują głównie na dany podregion. Dla dwóch modeli liniowych lepiej dopasowane okazały się modele przestrzenne. Model opóźnienia przestrzennego dla macierzy wspólnej granicy uzależniający średnioroczną dynamikę realnego PKB na mieszkańca w latach 2002-2010 od realnych inwestycji firm na mieszkańca w latach 2002-2010 oraz dynamiki pracujących w branżach innowacyjnych pokazał, że okoliczne podregiony negatywnie wpływały na rozwój danego. Współczynnik przestrzenny Rho był bowiem ujemny i wyniósł -0,47, co znaczy, że wyższa średnioroczna dynamika realnego PKB na mieszkańca w okolicznych podregionach obniżała średnioroczną dynamikę PKB w danym. Nie zaobserwowano istotnych zależności przestrzennych dla danego obszaru poza macierz wspólnej granicy. Należy zaznaczyć, że każdy podregion województwa śląskiego ma chociaż jednego sąsiada z innego województwa. Oznacza to, że bezpośrednie sąsiedztwo w tym obszarze kraju nie stymuluje, ale wręcz obniża tempo rozwoju. Sytuacja w ościennych województwach stanowi więc dla województwa śląskiego potencjalne zagrożenie. Oszacowany model błędu przestrzennego dla macierzy sąsiedztwa wspólnej granicy uzależniający dynamikę realnego PKB 2008/2002 od dynamiki pracujących w branżach innowacyjnych i wzrostu TFP w przemyśle i budownictwie pokazał, że zmienne inne niż uwzględnione w modelu z okolicznych podregionów mają negatywny wpływ na rozwój danego podregionu. Współczynnik przestrzenny Lambda był tu ujemny i wyniósł (-0,67). Potwierdza to, że bezpośrednie sąsiedztwo pogarsza sytuację rozwojową w danym podregionie w grupie podregionów województwa śląskiego i okolic, a więc wymaga dokładnej obserwacji. To pogarszanie może wynikać ze słabości tych podregionów, ale także w niektórych przypadkach z ich siły powodującej wysysanie czynników wytwórczych. W przypadku województwa śląskiego otoczonego przez podregiony słabsze od siebie osłabiający dynamikę PKB wpływ sąsiadujących podregionów wynika raczej z ich słabości – przykładowo wzrost bezrobocia w sąsiednich podregionach w wyniku upadku przedsiębiorstw powoduje pogorszenie dynamiki PKB w podregionach śląskich. Jednocześnie silniejsze podregiony województwa śląskiego coraz bardziej koncentrują u siebie czynniki rozwoju co zmniejsza potencjał rozwojowy okolicznych podregionów, też w województwa śląskiego.

Aby zobrazować wpływ nowego Programu przeprowadzono też analizę wpływu (wartości) zakończonych w latach 2007-2012 projektów współfinansowanych z RPO Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 w przeliczeniu na mieszkańca na sytuację w powiatach w ujęciu dochodów ludności (ich przybliżenia w postaci wpływów gmin z PIT), inwestycje firm i gmin, dynamikę pracujących, saldo migracji, liczbę turystów zagranicznych i przedsiębiorczość. Modele liniowe uwzględniające wartość zakończonych projektów z RPO Województwa Śląskiego pokazały pozytywny wpływ zrealizowanych projektów na dochody ludności tj. średnioroczne wpływy gmin z PIT na mieszkańca w stosunku do średniej krajowej w latach 2007-2011 oraz na przedsiębiorczość mierzoną liczbą podmiotów zarejestrowanych w REGON na 10 tys. mieszkańców w 2012 roku oraz liczba nowych podmiotów zarejestrowanych w REGON na 10 tys. mieszk. średniorocznie w latach 2007-2012. Powiaty, które cechowały się wyższą wartością projektów z RPO WSL na mieszkańca cechowały się też wyższymi średniorocznymi dochodami osób i wyższą przedsiębiorczością. Jednocześnie zaobserwowano efekty przestrzenne tj. pozytywny wpływ projektów z RPO na przedsiębiorczość i dochody ludności też w powiatach posiadających wspólną granicę z danym, a także pozytywny wpływ wyższych dochodów ludności w okolicznych powiatach i wyższej przedsiębiorczości na te zmienne w danym powiecie. Modele obejmujące zmienną projekty z RPO WSL pokazały też pozytywny wpływ na przedsiębiorczość w danym i okolicznych powiatach występowania skupisk branż innowacyjnych w danym powiecie, co pokazuje, że branże te są branżami rozwijającymi się w sensie ilościowym – powodują powstawanie nowych firm na bazie naśladownictwa, a także powstają nowe firmy z branż powiązanych z branżami innowacyjnymi. Innowacyjne branże w województwie śląskim

wykazują więc cechy branżowych biegunów wzrostu. Ponadto modele te pokazały też pozytywny wpływ wyższych wynagrodzeń w powiecie w stosunku do średniej krajowej średniorocznie w latach 2005-2011 na wpływy gmin z PIT w latach 2007-2011 w danym i okolicznych powiatach. Istotnym czynnikiem rozwoju w ostatnich latach w województwie śląskim, szczególnie w ujęciu wpływu na dochody osób i przedsiębiorczość był więc Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego. Jednocześnie wsparcie udzielone w danym powiecie miało pozytywny wpływ na sytuację w okolicznych powiatach.

Dotychczasowa interwencja z RPO Województwa Śląskiego miała szczególnie pozytywny wpływ na poziom dochodów ludności będących składnikiem PKB oraz na przedsiębiorczość. Według oceny przeprowadzonej przy pomocy modelu HERMIN wpływ całej polityki spójności w latach 2014-2020 na gospodarkę województwa śląskiego ma spowodować wyższe tempo wzrostu o 0,1 procent rocznie z wyjątkiem 2014 r., gdy wpływ ten wyniesie 0 i 0,9% i 1,8% odpowiednio w latach 2015 i 2016, gdy ten wpływ będzie największy. Środki z RPO natomiast będą stanowić około 85% wszystkich środków związanych z polityką spójności na lata 2014-2020. Wskaźnik zatrudnienia ma być wyższy średniorocznie o około 4,1-5,8%, zaś stopa bezrobocia niższa o od 3,1% do 4,3% średniorocznie niż w sytuacji braku polityki spójności.

Wyniki przeprowadzonych symulacji wskazują na pozytywne oddziaływanie polityki spójności zarówno na poziom, jak i tempo zmian PKB w odniesieniu do roku 2022. Wpływ polityki spójności na poziom PKB w cenach bieżących wyniesie wówczas 20,2 pkt % i będzie wyższy od średniej krajowej o ok. 1.1%. Pozytywne efekty wdrażania polityki spójności będą obserwowane również na rynku pracy. Środki unijne nowej perspektywy, poprzez generowanie dodatkowych miejsc pracy, przyczynią się do wzrostu zatrudnienia i ograniczenia bezrobocia. Wyniki symulacji dotyczące wskaźnika zatrudnienia wskazują, że wydatkowanie środków unijnych przyczyni się do wzrostu wskaźnika zatrudnienia ludności w wieku 15-64 do 2022r o 4,1 punktu procentowego. Przeprowadzone symulacje wskazują również na pozytywny wkład polityki spójności w ograniczenie poziomu stopy bezrobocia. Środki wydatkowane w latach nowej perspektywy przyczynią się do obniżenia stopy bezrobocia ludności (w wieku 20-64) o 6,2 punktu procentowego. Pozytywny będzie również wpływ polityki spójności na wydajność pracy w odniesieniu do średniej krajowej – symulacja wskazuje na wzrost w latach 2013-2022 o 2,0 punkty procentowe (wartość ta jest determinowana przede wszystkim wielkością wydatkowanych środków UE). Podobnież pozytywny wpływ środków nowej perspektywy finansowej będzie miał w odniesieniu do wartości poziomu nakładów brutto na środki trwałe. W cenach bieżących w odniesieniu do 2022 r. wartość ta przekroczy 30% w ujęciu względnym.

Reasumując, środki nowej perspektywy finansowej stanowić będą istotny bodziec rozwojowy dla regionu i sprzyjać będą realizacji najważniejszych celów polityki rozwojowej, zobrazowanej wzrostem PKB, wzrostem konkurencyjności przedsiębiorstw i wzrostem zatrudnienia.

Niespodziewane efekty oddziaływania Programu

Analizy z wykorzystaniem modelu statystyczno-przestrzennego przeprowadzone w ramach badania wskazują, że Program może spowodować niespodziewane efekty pozytywne ze względu na zaobserwowane silne interakcje przestrzenne. Ważne jest jednak by to pozytywne oddziaływanie było rozszerzane tj. by projekty sprzyjały dyfuzji wzrostu, szczególnie na pozostałe podregiony województwa. Jakie przedsięwzięcia należy zatem wspierać aby miało to miejsce? Czynnikami stymulującymi dyfuzję powinny być przede wszystkim: inwestycje przedsiębiorstw, szczególnie skoncentrowane na działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej, wspieranie szeroko rozumianej przedsiębiorczości, inwestycje samorządowe zwiększające jakość życia (a więc przedsięwzięcia z zakresu ochrony zdrowia, gospodarki wodno-ściekowej, rewitalizacji obejmującej tereny więcej niż jednej gminy, szeroko rozumianej ochrony środowiska). W efekcie otrzymamy wyższe saldo migracji, czyli atrakcyjność osiedleńczą, czego efektem będzie przyciągnięcie do regionu mieszkańców spoza województwa.

Może temu sprzyjać współpraca partnerów z różnych podregionów w realizacji projektów, a także rozwój infrastruktury fizycznej sprzyjającej interakcjom i rozprzestrzenianiu wiedzy tj. gospodarki cyfrowej i infrastruktury transportowej.

Do niespodziewanych efektów pozytywnych zaliczyć można również zakładaną większą niż dotychczas współpracę uczelni z pracodawcami, do czego zmuszone zostaną podmioty w ramach planowanych przedsięwzięć I Priorytetu RPO.

Negatywny wpływ na sytuację w regionie mają też podregiony z ościennych województw, gdyż zakłócenia gospodarcze tam się pojawiające obniżą tempo wzrostu województwa. Konieczne są więc wspólne działania z ościennymi regionami na rzecz rozwiązania negatywnych problemów tam się pojawiających.

Niespodziewane efekty negatywne to także zagrożenia typowo ekonomiczne, wynikające z sytuacji spowolnienia gospodarczego (a raczej braku skłonności do podejmowania nowych inwestycji), czy też zagrożenie wynikające z faktu, że publiczne środki wypychają często kapitał prywatny (może to mieć miejsce np. w ochronie zdrowia).

Niespodziewane efekty negatywne (zagrożenie) to także niska skłonność do podejmowania inwestycji w nowym okresie programowania (dotyczy to zarówno sfery publicznej i prywatnej – wszędzie tam gdzie konieczne będzie zapewnienie wkładu własnego) wynikająca z braku środków na zapewnienie wkładu własnego.

5.2.9. Analiza alternatywnych sposobów realizacji założonych celów

PRIORYTET I ('NOWOCZESNA GOSPODARKA')

W ramach priorytetu I **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Katalog działań priorytetu obejmuje szeroki zakres instrumentów wsparcia, co podkreślano podczas wywiadów grupowych oraz podczas wywiadów z ekspertami. Wśród działań alternatywnych, które mogłyby przyczynić się do realizacji celów Priorytetu I wymienić można jedynie działania sprzyjające komercjalizacji, a także promocji współpracy sektora nauki i przedsiębiorstw. Warto także zastanowić się nad obligatoryjnym umieszczeniem przedsiębiorców w projektach badawczych realizowanych przez sektor nauki, na co wskazują pozytywne doświadczenia na poziomie kraju. Obecnie jest to jedynie możliwość. Należy też podkreślić, że trudno wyobrazić sobie inne, alternatywne działania, które miałyby służyć realizacji zapisanych w Priorytecie celów. Takich alternatyw poszukiwać można jedynie na poziomie rodzajów i form wsparcia (wsparcie zwrotne, wspólna realizacja projektów i ich rozliczanie).

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu wykazała, że nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów. Wśród potencjalnych alternatywnych działań które mogą służyć realizacji celów wymienić można jedynie wymienić działania sprzyjające i promujące komercjalizację wyników prac B+R oraz promocję współpracy sektora nauki i przedsiębiorstw (te mogą być finansowane z EFS w ramach innego Priorytetu Programu). Rozważyć można też możliwość obligatoryjnego włączenia przedsiębiorców w działania o charakterze badawczym, realizowane w ramach tego priorytetu. Nie identyfikuje się też alternatywnych działań, które miałyby służyć realizacji zapisanych w Priorytecie I celów.

PRIORYTET II ('CYFROWE ŚLĄSKIE')

W ramach priorytetu II **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Mając na uwadze fakt, że rozwój społeczeństwa informacyjnego obejmuje jednocześnie trzy obszary: obszar infrastruktury, obszar podaży usług (czyli tworzenie usług) oraz obszar popytu na usługi (czyli zapotrzebowanie na usługi) zasadne wydaje się położenie większego nacisku na wsparcie tych dwóch ostatnich obszarów. Przy czym pierwszy z nich znajduje swoje odzwierciedlenie w zapisach Programu, natomiast drugi został pominięty. Dlatego też wśród **alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów Programu umieścić można działania skierowane na promowanie wykorzystania publicznych e-usług w społeczeństwie (potencjalnie wspierane ze środków EFS, a także w ramach PO PC 2014-2020). **Jednak nawet pominięcie takiego działania nie wpłynie na możliwość osiągnięcia celów priorytetu i Programu**.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że wśród **alternatywnych form wsparcia** służących realizacji celów Programu umieścić można działania skierowane na promowanie wykorzystania e-usług w społeczeństwie.

PRIORYTET III ('WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP')

W ramach priorytetu III **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów.** Katalog działań priorytetu jest szeroki i obejmuje szeroki zakres instrumentów wsparcia, co podkreślano podczas wywiadów grupowych oraz podczas wywiadów z ekspertami. Respondenci z którymi przeprowadzono wywiady nie formułowali alternatywnych działań w odniesieniu do Priorytetu III, uznając go za wyczerpujący (wymieniono tutaj wsparcie nowopowstających firm, jednak jest to przedmiot wsparcia w ramach innego priorytetu Programu). Analiza zapisów celów szczegółowych wskazuje, że jedynie w odniesieniu do celu mającego na względzie wzrost przedsiębiorczości sformułować można alternatywne działania, które przyczyniłyby się do jego realizacji. Wynika to z faktu, że pojęcie przedsiębiorczości jest pojęciem bardzo szerokim. Takimi działaniami mogą być wzmacnianie odpowiedzialności głównych aktorów, działania z zakresu wzmacniania postaw przedsiębiorczych i proaktywnych na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum, czy promowanie dobrych praktyk.

> Podsumowując, analiza zapisów priorytetu, wykazała, że dla Priorytetów III nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów. Wśród potencjalnych alternatywnych działań które będą służyły realizacji celów wymienić można działania polegające na wzmacnianiu odpowiedzialności głównych aktorów, działania z zakresu wzmacniania postaw przedsiębiorczych i proaktywnych na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum, czy promowanie dobrych praktyk.

PRIORYTET IV ('EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA')

W ramach priorytetu IV **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Jeżeli chodzi natomiast o **bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów** – w ramach priorytetu mają być wspierane działania, których celem jest przeciwdziałanie **niekorzystnym zmianom klimatu**. Wśród najbardziej efektywnych metod ograniczania emisji dwutlenku węgla (jednego z gazów odpowiedzialnych za zmiany klimatu) jest przewidziana w programie **poprawa efektywności energetycznej**. Stosunkowo dużą efektywnością ekonomiczną charakteryzuje się unikanie emisji osiągane dzięki rozwojowi **odnawialnych źródeł energii**[117]. Działania służące rozwojowi OZE są również przewidziane w projekcie programu.

Eksperci podczas panelu eksperckiego zauważyli, że **działania o charakterze informacyjno-edukacyjnym są prostym środkiem pozwalającym na zmniejszenie zużycia energii**, ograniczenie emisji, czy rozwój odnawialnych źródeł energii. Społeczności lokalne mogłyby na przykład korzystać z usług ekspertów posiadających wiedzę w tym zakresie. Takie rozwiązania (tzw. komitety oszczędności energii) funkcjonowały w krajach skandynawskich.

Oddziaływanie na poziom emisji CO_2 może zostać osiągnięte w pewnej mierze poprzez ograniczenie emisji w transporcie indywidualnym (np. poprzez system preferencji finansowych zachęcających do zakupu - wymiany - samochodów używanych na nowe, spełniających wysokie normy, bądź samochody z napędem hybrydowym, kształcenie kierowców z tzw. ekojazdy, budowanie świadomości ekologicznej kierowców i innych użytkowników energii, w tym energii cieplnej i jej wykorzystania w gospodarstwach domowych poprzez zracjonalizowanie energii wykorzystanej do ocieplania budynków, programy dotowanej wymiany stolarki okiennej), inwestycje „u końca rury", czy zintegrowane systemy wsparcia transportu publicznego ukierunkowane na obniżenie kosztów dla klienta (przy jednoczesnej wymianie taboru, co zostało przewidziane w programie). Pominięto także działania związane z efektywnymi formami pozyskiwania energii z węgla i innych tradycyjnych źródeł. Nie uwzględniono także rozwiązania w obszarze energetyki jądrowej, jednak te wykraczają poza politykę regionalną. W ramach priorytetu IV brakuje również działań ukierunkowanych na niskoemisyjną gospodarkę w obszarze rolnictwa, które jest jednym ze źródeł zanieczyszczeń powietrza. Wskazane powyżej sposoby oddziaływania na poziom emisji nie tyle mają alternatywny charakter, co uzupełniają działania wskazane w RPO i w takim kontekście należy je analizować. Ich zastosowanie umożliwiłoby osiągnięcie lepszych rezultatów związanych z przyjętymi do realizacji celami.

Przyjęte w RPO WSL rozwiązania należą do najbardziej skutecznych. W Rezolucji Parlamentu Europejskiego stwierdza się, że (zakładane w projekcie) **zwiększanie udziału transportu publicznego jest najbardziej opłacalnym i najskuteczniejszym sposobem zmniejszenia całkowitej wielkości emisji** CO_2 pochodzących z transportu pasażerskiego[118].

Dla skuteczności działań ważne jest prowadzenie działań w sposób kompleksowy. Wskazuje się na to w projekcie programu, który zakłada preferowanie projektów, które będą **w sposób kompleksowy przyczyniać się do rozwiązania problemów środowiskowych**, np. termomodernizacja połączona z modernizacją instalacji grzewczej oraz montażem urządzeń do pozyskania energii odnawialnej, a tam gdzie jest to właściwe wraz z usunięciem azbestu. Podobne skoordynowanie pożądane jest w przypadku realizacji celu polegającego na wsparciu niskoemisyjnego transportu miejskiego. Jak wskazują doświadczenia różnych krajów, aby ograniczyć emisje gazów cieplarnianych z transportu konieczne jest równoczesne: 1) wykorzystanie środków transportu najbardziej ekonomicznych pod względem zużycia paliwa, 2) zachęcanie do korzystania z niskoemisyjnego transportu, 3) odpowiednie projektowanie miast, tak aby zniechęcić użytkowników do korzystania z transportu zmotoryzowanego[119].

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania zaplanowane w ramach Programu są najbardziej efektywnym sposobem realizacji założonych celów. Wynika to z szeregu opracowań w tym zakresie, a także z doświadczeń europejskich. Jedynym działaniem, którego zabrakło w Programie – jest edukacja i informacja, w jaki sposób mieszkańcy mogą zmniejszać zużycie energii.

PRIORYTET V ('OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW')

W ramach priorytetu V nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów. Jeżeli chodzi natomiast o bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów – wydaje się, że efektywność należałoby raczej rozpatrywać na poziomie poszczególnych przedsięwzięć wchodzących w skład poszczególnych działań służących określonym celom. Wynika to bowiem z tego, że cele priorytetu są dość wąsko określone i odpowiadają w zasadzie przyjętym działaniom.

[117] I. Chojnacki, *Najbardziej opłacalną metodą redukcji CO_2 jest efektywność energetyczna*, http://energetyka.wnp.pl/najbardziej-oplacalna-metoda-redukcji-co2-jest-efektywnosc-energetyczna,172530_1_0_0.html.
[118] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2007 r. w sprawie wspólnotowej strategii na rzecz zmniejszenia emisji CO2 pochodzących z samochodów osobowych i lekkich pojazdów dostawczych (2007/2119(INI))
[119] A. Baeumler, E. Ijjasz-Vasquez, S. Mehndiratta (red.), *Sustainable Low-Carbon City Development in China*, The World Bank, Waszyngton 2012, s. 239.

Analiza zaplanowanych do realizacji w ramach programu działań w kontekście przedstawionej diagnozy pozwala stwierdzić, że program obejmuje najważniejsze i najskuteczniejsze działania ukierunkowane na gospodarkę wodno-ściekową oraz gospodarkę odpadami. Nie zidentyfikowano zatem innych alternatywnych działań, które mogą doprowadzić do celów nakreślonych w dokumencie.

Przykładowo, niektóre źródła podają, że najbardziej efektywnym sposobem gospodarowania odpadami[120] (cel 2 priorytetu: ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami) może być składowanie odpadów . Ten sposób gospodarowania odpadami jest najmniej pożądany – zgodnie z Ustawą o odpadach unieszkodliwianiu poddaje się te odpady, z których uprzednio wysegregowano odpady nadające się do odzysku. Z kolei na obszarach wiejskich z uwagi na bardzo rozproszoną zabudowę bardziej efektywne jest budowanie przydomowych oczyszczalni ścieków niż (przewidziane w programie) budowanie sieci kanalizacyjnej dla ścieków komunalnych.

W odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie zidentyfikowano alternatywnych sposobów realizacji celu dla tego obszaru wsparcia programu.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała brak występowania alternatywnych iii również skutecznych działań realizacji celów zdefiniowanych programie. Należy także podkreślić, że kluczowe znaczenie w kontekście możliwych do uzyskania efektów będzie miał sposób wdrożenia poszczególnych projektów.

PRIORYTET VI ('TRANSPORT')

W ramach priorytetu VI **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Jeżeli chodzi natomiast o **bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów** wymienić należy:

- projekty modernizacji infrastruktury kolejowej, które w większym stopniu (niż zakup taboru) mogą przyczynić się do rozwoju systemu transportu kolejowego o czym mówi cel szczegółowy tego priorytetu, choć na uwadze mieć należy tutaj skalę tego typu przedsięwzięć.
- projekty pomocy technicznej zmierzające do poprawy oferty przewozowej, czy studiów i analiz pozwalających lepiej rozpoznać obecny potencjał i potrzeby w ramach tego podsystemu systemu transportu.

Należy też zwrócić uwagę, że w ramach Priorytetu pominięto całkowicie – opisane zresztą w diagnozie- systemy transportu wodnego i lotniczego, który prawdopodobnie, zgodnie z zapisami linii demarkacyjnej, wspierany będzie z poziomu kraju. W szczególności ten ostatni podsystem systemu transportu ma istotne znaczenie i wpływ na realizację celów Programu, dlatego też jego pominięcie w Programie (prawdopodobnie warunkowane linią demarkacyjną) uznać należy za niewłaściwe. Dotychczasowe doświadczenia innych regionów wskazują, że transport lotniczy jest ważnym elementem systemu i jako taki wspierany jest nie tylko środkami krajowymi, ale również środkami RPO.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że alternatywnym sposobem realizacji celów mogą być projekty modernizacji infrastruktury (które jednak są projektami kosztownymi, co skutkować będzie raczej ograniczonym zakresem realizowanych przedsięwzięć) oraz projekty pomocy technicznej sprzyjające opracowaniu nowych rozwiązań w obszarze transportu oraz lepszemu rozpoznaniu obecnej sytuacji w tym zakresie.

PRIORYTET VII ('REGIONALNY RYNEK PRACY')

W ramach priorytetu VII **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Jeżeli chodzi natomiast o **bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów** – to w odniesieniu do celu *„wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez pracy"* **nie są one znane** (nie wskazują na nie żadne dostępne opracowania, nie wspomniano o nich w ramach wywiadów i warsztatów). **Nie wymaga także poszukiwania alternatywnych sposobów osiągnięcia cel 4** – *„rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia"*, bowiem dotychczasowe doświadczenie pokazuje, że zaproponowano optymalne formy wsparcia, konieczne będzie jedynie niezwykle staranne przemyślenia, do kogo powinny być kierowane instrumenty zwrotne, a do kogo dotacje, a także wypromowanie nowych instrumentów (w tym instytucji poręczeń), bowiem np. przebieg warsztatu konsultacyjnego pokazał, że istnieje wiele obaw co do stosowania nowych form i ich istoty.

[120] W. Piontek, E. Sidorczuk-Pietraszko, *Koszty gospodarki odpadami komunalnymi. Ocena kosztów w wybranych gminach*, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej. Fundacja Ekonomistów Środowiska w Białymstoku 2009, s. 7; R. Taylor, A. Allen, *Waste disposal and landfill: potential harazds and information needs*, w: *Protecting Groundwater for Health: Managing the Quality of Drinking-water Sources*, World Health Organization, 2006, s. 339.

Natomiast zwraca uwagę to, że brak jest w projekcie programu jakichkolwiek specyficznych działań odpowiadających celowi „wzrost kompetencji osób młodych wchodzących na rynek pracy". Uczestniczy warsztatu konsultacyjnego zaproponowali, by cel został uzupełniony o kwestie utrzymania aktywności zawodowej osób starszych i do takiego podwójnego celu proponowano realizację działań łączących pokolenia, z uwzględnieniem mentoringu i dzielenia się pracą. Można dyskutować, czy wówczas nie należałoby tak zdefiniowanego celu przenieść do obszaru priorytetu VIII, nie jest to jednak kluczowa kwestia. Jednak przesądzająca jest tu linia demarkacyjna, która nakazuje rezygnację ze specyficznych działań (a więc i celu) dot. młodzieży.

Szczególny problem natomiast wiąże się z celem dotyczącym aktywizacji przedsiębiorców w zakresie tworzenia miejsc pracy. Oceniając trafność proponowanych form wsparcia stwierdzono, że przewidziane w jego ramach działania nie służą tworzeniu miejsc pracy. Uważamy jednak (co zostało we wspomnianej części zapisane), że nie jest celowe poszukiwanie alternatywnych sposobów osiągania tego celu w ramach Priorytetu VII, rekomenduje się rezygnację z tego celu, skupiając się na zapewnieniu komplementarności pomiędzy działaniami Priorytetu I i III a VII – a więc na rzeczywistym tworzeniu warunków do powstawania nowych miejsc pracy (nie finansowanych ze środków publicznych) i na właściwych działaniach aktywizacyjnych, prowadzących do odpowiedniego do potrzeb rynku pracy przygotowania bezrobotnych.

Realizacja celów priorytetu VII jest ściśle związana z instytucjonalną obsługą rynku pracy, przy czym jakość usług świadczonych przez instytucje rynku pracy (wsparcie dla struktur i systemów) jest przedmiotem wdrażania PO Wiedza, Edukacja, Rozwój.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że przyjęte do realizacji działania są najbardziej adekwatnym sposobem na osiągnięcie wskazanych celów. Tym samym stwierdzono, że nie ma alternatywnych sposobów realizacji założonych celów. Jednocześnie zwrócono uwagę na potrzebę spójności działań pomiędzy priorytetami ukierunkowanymi na wsparcie rozwoju przedsiębiorstw, w ramach których osiągnięty powinien zostać cel związany z tworzeniem miejsc pracy.

PRIORYTET VIII ('REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY')

W ramach priorytetu VIII **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Jeżeli chodzi natomiast o **bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów,** to w wyniku analizy stwierdzono, że:

- kwestia poprawy kompetencji osób pracujących w celu podnoszenia konkurencyjności firm – wskazana do podjęcia interwencja nie wymaga poszukiwania alternatywy, gdyż jest jedyną dostępną opcją, jeśli w ogóle zgodzić się (a tego nie kwestionujemy), że EFS może być skuteczny w tym obszarze; to jednyne, co będzie wymagało starannego przemyślenia, związane jest ze sposobem realizacji wsparcia, tj. organizacji konkursów oraz praktyczne funkcjonowanie popytowego systemu realizacji usług rozwojowych na rzecz przedsiębiorstw, co jednak wykracza poza ramy RPO.[121]
- kwestia wspierania przedsiębiorstw w ich procesach restrukturyzacyjnych – we wcześniejszych analizach wskazaliśmy już potrzebę odejścia od używania niesprawdzonego w PO KL rodzaju interwencji tj. „projektów typu outplacement" na rzecz jednoznacznego podejścia w oparciu o „projekty outplacementowe", co stanowi swoistą alternatywę – zamiast namiastki proponujemy stosowanie oryginału; oznacza to duże wyzwanie dla sposobu organizowania konkursów, ale to zagadnienie wykracza poza ramy RPO,
- kwestia zwiększenia aktywności zawodowej osób starszych – jak już wskazaliśmy wcześniej za nietrafione w tym kontekście należy uznać planowane działania promocyjne dotyczące wszystkich grup ryzyka; nie ma niestety badań pokazujących efekty dotychczasowych kampanii społecznych dotyczących różnych grup na rynku pracy (zwłaszcza starszych), istnieje jednak ryzyko, że kampanie w znacznej mierze odnoszą skutek przeciwny od zamierzonego, popularyzując poglądy dyskryminacyjne i stygmatyzując grupy wspierane. Należy więc starannie przemyśleć ewentualną kampanię, koncentrując ją na grupie wskazanej jako problemowa; nie sugerujemy prowadzenia alternatywnych działań wobec tych dotyczących programów profilaktycznych i programów powrotu do zdrowia. Nie ma co prawda jeszcze wyników badań w zakresie skuteczności działań prowadzonych w tym zakresie w ramach PO KL, jednak informacje zawarte w sprawozdaniach z realizacji projektów dot. tych zagadnień są bardzo obiecujące;
- kwestia rozwoju warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego – w programie zaplanowano najbardziej trafne z punktu widzenia doświadczeń innych krajów oraz opinii ekspertów formy, a więc poszukiwanie form alternatywnych nie jest konieczne (przyjmując – a nie jest to jasno zapisane – że będą to faktycznie działania

[121] Patrz np. raport z badania Przystosowanie ofert szkoleniowych oraz prowadzonych inwestycji w zakresie kształcenia ustawicznego do potrzeb rynku pracy w województwie śląskim, przeprowadzonego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego woj. śląskiego przez ReSource, 2012, a także raport z badań nt Działań aktywizujących osoby w trudnej sytuacji na śląskim rynku pracy, przygotowany przez CDS na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego woj. śląskiego, 2012

nastawione na zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych, a nie kolejna kampania promująca zapewnienie potrzeby dostępu do usług opiekuńczych);

- kwestia transferu innowacji – zaplanowane działania są ściśle związane z Regionalną Strategią Innowacji, stanowią więc optymalny pakiet i poszukiwanie alternatyw nie jest celowe.

> Generalnie zaplanowana interwencja jest adekwatna do potrzeb, wymaga tylko nieznacznych korekt. W związku z tym nie zidentyfikowano alternatywnych, równie skutecznych, sposobów realizacji celów.

PRIORYTET IX ('WŁĄCZENIE SPOŁECZNE')

Szeroki zakres działań przewidzianych w programie jest podstawą stwierdzenia braku **bardziej efektywnych, alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Dotychczasowe rodzaje wsparcia kierowane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przewidywało głównie działania z zakresu aktywnej integracji (Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 oraz PO KL 2007-2013). Dodatkowo PO KL uwzględnił działania związane z rozwojem i wspieraniem ekonomii społecznej będące upowszechnieniem rozwiązań wypracowywanych w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL 2004-2006. Jednak doświadczenia tych dwóch programów pokazują, że osoby zagrożone wykluczeniem społecznym wymagają wsparcia bardziej kompleksowego, w różnych aspektach życia, i że wykluczenie społeczne dotyka nie tylko pojedyncze osoby, ale całe rodziny, zatem konieczne jest kompleksowe wsparcie, w tym dla całych rodzin, nie tylko w zakresie integracji zawodowej, ale przede wszystkim w odniesieniu do integracji społecznej (systemowa aktywizacja rodzin, w tym rodzin zastępczych, rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, rodzin dysfunkcyjnych). Równie ważne jest wsparcie psychologiczne, edukacyjne, wychowawcze, w zakresie ochrony zdrowia, itp. Ten trzeci rodzaj wsparcia proponowany jest w RPO WSL w postaci kompleksowych projektów oferujących uczestnikom usługi społeczne. Tym samym Program obejmuje wszystkie dostępne, funkcjonujące w obszarze włączenia społecznego, formy wsparcia. Trzeba podkreślić, że działania w obszarze włączenia społecznego i walki z ubóstwem podlegają dynamicznemu rozwojowi w związku z wykorzystaniem EFS. Sfera działań eksperymentalnych oraz wsparcie dotyczące systemowych rozwiązań w polityce społecznej (w tym standardów realizacji usług, rozwój ekonomii społecznej czy deinstytucjonalizacja pomocy społecznej), zgodnie z linią demarkacyjną, zostały zawarte w PO Wiedza, Edukacja, Rozwój.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaplanowane sposoby realizacji celów obejmują wszystkie obecnie stosowane i dostępne rodzaje wsparcia.

PRIORYTET X ('REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA')

Opinie ekspertów oraz dotychczasowy zakres wsparcia w obszarze infrastruktury zdrowotnej potwierdzają, że zwiększenie jakości usług medycznych w wybranych ośrodkach regionalnych jest możliwe głównie poprzez modernizację placówek, w tym zakup specjalistycznego sprzętu wysokiej jakości, jak również szkolenie personelu do obsługi tego sprzętu. Są to działania zaplanowane do realizacji w programie, można więc stwierdzić, że są to najbardziej **efektywne sposoby realizacji założonego celu, który koncentruje się na istniejących placówkach zdrowotnych, w kontekście jakości realizowanych usług specjalistycznych. Nie stwierdzono, by do tak nakreślonego celu, mogły prowadzić inne alternatywne działania.**

Podobnie w przypadku **rewitalizacji** – nie zidentyfikowano alternatywnych metod dochodzenia do celu, co więcej uznano, że nie jest to konieczne, gdyż zaplanowane działania stanowią właściwą propozycję interwencji.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaplanowana interwencja jest adekwatna do potrzeb i nie wymaga korekty.

PRIORYTET XI ('WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO')

W ramach priorytetu XI **nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów**. Jeżeli chodzi natomiast o **bardziej efektywne, alternatywne sposoby realizacji założonych celów** – warto zwrócić uwagę na kwestię kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, z czym wiąże się jakość nauczania, a to z kolei determinuje w dużym stopniu wyniki edukacyjne uczniów. O **podnoszeniu kompetencji nauczycieli niewiele można znaleć w treści programu**. Badania potwierdzają, że **rotacja kadry nauczycielskiej i instruktorskiej**, obok przestarzałego parku maszynowego i braku doradztwa zawodowego, jest jedną ze słabości kształcenia zawodowego (*„Diagnoza potrzeb edukacji zawodowej w subregionie częstochowskim"*, ARR w Częstochowie, 2010). Eksperci uczestniczący w FGI również zwracają uwagę na ten aspekt: *„I co jest szczególnie ważne, to tu już widzimy w tych programach, które są, żeby było jak najwięcej staży dla nauczycieli, ponieważ […] kadra jest, ale ta kadra nie bardzo przystaje, a po drugie przy tych nowych technologiach wymaga ciągłego doskonalenia […] bardzo istotny komponent właśnie to ciągłe doskonalenie kadry, szczególnie nauczycieli zawodu"*. Ponadto eksperci podkreślaj konieczność racjonalizacji sieci szkół, gdzie *„niż uderza w poziom zatrudnienia nauczycieli"*.

Wiążę się to z kwestią społeczną redukcji zatrudnienia w zawodzie, kwestią przeciwdziałania bezrobociu w tym względzie i przekwalifikowania osób, które straciły pracę. Uzupełnieniem działań służących osiągnięciu celu nr 2 W*zrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego może być więc finansowanie projektów z zakresu szkoleń i przekwalifikowań kadry nauczycielskiej.*

Wydaje się, że w obecnym porządku prawnym i możliwościach angażowania pracodawców, w tym podmiotów prywatnych w realizację polityki edukacyjnej, w tym w szczególności edukacji zawodowej, nie występują żadne alternatywne sposoby realizacji celów wskazanych w programie. Trzeba jednocześnie podkreślić, że ograniczenia wynikają z obowiązującego systemu edukacji. Nieco inna sytuacja jest w przypadku kształcenia ustawicznego, w ramach którego znaczne działania powinny zostać skierowane na standaryzację usług szkoleniowych, systemy certyfikacji instytucji edukacyjnych, zapewnienie jakości oraz upowszechnianie (promowanie) podnoszenia kwalifikacji wśród osób dorosłych oraz wśród pracodawców. Te alternatywne działania w naszej opinii w znacznie bardziej trafny i skuteczny sposób pozwolą na osiągnięcie celu związanego jakością kształcenia ustawicznego w regionie.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że warto alternatywnym i uzupełniającym działaniem do zaplanowanego wsparcia jest podnoszenie kompetencji kadry nauczycielskiej, w tym przekwalifikowania w świetle niekorzystnych zmian demograficznych. Drugim obszarem, w ramach którego zidentyfikowano alternatywne sposoby osiągania celów programu jest kształcenie ustawiczne.

PRIORYTET XII ('INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA')

W ramach priorytetu xii nie przeprowadzono analizy alternatywnych sposobów realizacji założonych celów. Biorąc pod uwagę charakter interwencji, nie jest konieczne poszukiwanie innych bardziej efektywnych sposobów realizacji założonych celów. Wskazują na to eksperci, podkreślając rolę i znaczenie nowoczesnej infrastruktury szkolnej w kształceniu na potrzeby rynku pracy jak również dotychczasowe formy wsparcia.

> Analiza zapisów tego priorytetu wykazuje, że zaplanowana interwencja jest adekwatna do potrzeb i nie wymaga zmian w zakresie sposobów realizacji założonych celów.

Wyniki analiz statystycznych i analiz z wykorzystaniem modelu HERMIN

Analizując alternatywne sposoby realizacji założonych celów oraz wyniki analiz makroekonomicznych i statystycznych, warto zauważyć na początek, że program w odniesieniu do Priorytetów I oraz III może spowodować dalszą koncentrację rozwoju w biegunach wzrostu, ze względu na wsparcie innowacyjności skupionej głównie w dużych ośrodkach, dlatego też ważne jest jednoczesne rozwijanie powiązań obszarów biegunów wzrostu z pozostałymi, szczególnie problemowymi w zakresie rozwoju kapitału intelektualnego, tak by dochodziło do dyfuzji wzrostu. Z jednej strony służyć temu mogłaby interwencja ukierunkowana terytorialnie (ZIT)(obecnie ZIT nie obejmuje działań wzmacniających innowacyjność i w zasadniczej części przedsiębiorczość), ale sprzyjać może także współpraca partnerów z różnych podregionów w realizacji projektów. Warto zastanowić się więc nad możliwością premiowania (na etapie wyboru projektów) tych projektów, które zakładają współpracę partnerów z różnych podregionów województwa.

Biorąc pod uwagę pozostałe Priorytety to warto zauważyć, że dosyć słaby jest przewidywany według modelu HERMIN wpływ polityki spójności na pobudzenie wzrostu gospodarczego województwa śląskiego. Województwo cechuje się jednak relatywnie wysokim poziomem PKB na mieszkańca, a przyrost PKB z wyższego poziomu jest zazwyczaj niższy. Jednak województwo śląskie jest wewnętrznie zróżnicowane, a stąd konieczne są działania względem obszarów problemowych, tak by nie obniżały tempa wzrostu okolicznych podregionów, jak to ma miejsce obecnie. Działania na pobudzenie obszarów problemowych powinny obejmować m.in. dyfuzję wzrostu z obszarów biegunów wzrostu przez powiązania, ale także uzupełnianie brakujących tam czynników rozwoju warunkujących taki wzrost, czyli wspieranie kwalifikacji, przedsiębiorczości, infrastruktury. Wszystkie te elementy będą wspierane w ramach nowego RPO stąd też trudno o wskazanie z tej perspektywy alternatywnych rozwiązań.

5.2.10. Wpływ na realizację założeń i celów programu pozostałych polityk, strategii i programów wdrażanych na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym oraz innych czynników zewnętrznych związanych z bieżącą i prognozowaną sytuacją społeczno-ekonomiczną

Wpływ założeń innych programów na realizację Programu

PRIORYTET I ('NOWOCZESNA GOSPODARKA')

Priorytet I wynika wprost z realizowanej na poziomie regionu polityki wspierania innowacyjności i przedsiębiorczości, choć w samym programie nie przeprowadzono analizy wpływu innych polityk, strategii i programów na realizację RPO. W dokumencie znajdujemy też odwołania do różnych dokumentów strategicznych.

Pozytywny wpływ na realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego będzie miał nowy, krajowy program operacyjny skierowany na wspieranie innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej (PO IR 2014-2020). Wpływ ten będzie widoczny w odniesieniu do:

-wzrostu wykorzystania prac badawczo- rozwojowych,
-wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw w zakresie stymulowania działalności badawczo-rozwojowej.

Największy wpływ P OIR – wynikający w dużej mierze ze spójności podejmowanych działań - stwierdza się w przypadku działań z zakresu promocji nauki i innowacyjności w społeczeństwie, promowania współpracy sektora przedsiębiorstw z podmiotami reprezentującymi naukę oraz wsparcia polskich podmiotów w procesie ubiegania się o dofinansowanie projektów międzynarodowych.

Zdecydowanie pozytywny wpływ na możliwość osiągania celów Priorytetu I będzie miała Regionalna *Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020.*[122] *Oba Priorytety Strategii (Powiększanie i wewnętrzna integracja potencjału innowacyjnego regionu* oraz *Kreowanie inteligentnych rynków dla technologii przyszłości*) są spójne z zapisami RPO i odnoszą się do sformułowanych w programie celów, w szczególności zaś do: wzrostu komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej i zwiększenia zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki.

Duży wpływ na realizację założeń i celów nowego programu (RPO WSL 2014-2020) będzie miała też realizacja *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+".* Obszar priorytetowy A tejże strategii, którego celem jest: **Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność, wpłynie na aspiracje** związane z kreowaniem nowoczesnych, otwartych na zmianę i nowe wyzwania postaw pro-innowacyjnych, tworzenie sieci współpracy gospodarczej i partnerstw naukowo-biznesowych. Nie mniej ważny wpływ pojawi się w obszarze tworzenia indywidualnych strategii rozwoju firm innowacyjnych. Wzmocnienie uzyska się również w obszarze rozwoju środowisk naukowych.

Wspomnieć należy również o koncepcji inteligentnych specjalizacji, które wyznaczone na poziomie regionu w ramach Regionalnej Strategii Innowacji wspomagać będą koncentrację wydatkowania środków w ramach RPO WSL 2014-2020 na najważniejszych obszarach i najważniejszych branżach regionu.

RPO WSL 2014 – 2020 podejmując działania związane z transferem wiedzy z nauki do przedsiębiorstw, a także dotyczące działalności badawczo-rozwojowej (w tym przedsiębiorstw) wiąże się założeniami *Strategii rozwoju nauki w Polsce do 2015 roku*[123]*,* która przewiduje realizację takich celów strategicznych jak: pełniejsze wykorzystanie potencjału nauki dla edukacji narodowej, kultury i podniesienia poziomu cywilizacyjnego kraju oraz stymulowanie wzrostu innowacyjności polskiej gospodarki. Strategia ukierunkowana jest m.in. na zmiany w systemie organizacji i zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi zakładającymi powstanie akredytowanych jednostek badawczo rozwojowych zorientowanych na realizację badań rozwojowych i wdrożeniowych.

> W badanym priorytecie widoczny wpływ na osiąganie celów ma polityka naukowa państwa (brak jest de facto polityki innowacyjnej prowadzonej na poziomie kraju). Jednak wpływ na realizację celów mają inne Programy (PO IR) i strategie (Strategia Śląskie 2020+", Regionalna Strategia Innowacji.

Nie zidentyfikowano polityk, których realizacja będzie miała wpływ na wdrożenie priorytetu.

[122] Należy zauważyć, że to raczej RPO WSL 2014-2020 powinien realizować zapisy Strategii, a co za tym idzie, raczej powinno oceniać się wpływ RPO na realizację RSI.
[123] Strategia rozwoju nauki w Polsce do 2015 roku, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2008.

W ramach priorytetu zdefiniowano pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów programu w latach 2014-2020. Do zdefiniowanych w projekcie RPO zagrożeń, które mogą utrudnić realizację celów priorytetu należy:

- otoczenie prawne – szczególnie w zakresie komercjalizacji wiedzy i technologii,
- zła sytuacja gospodarcza jest zagrożeniem głównie dla osiągnięcia celów Priorytetu I w tym na rozwój działalności badawczo-rozwojowej.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to otoczenie prawne oraz zła sytuacja gospodarcza, niesprzyjająca podejmowaniu działalności B+R przez firmy.

PRIORYTET II ('CYFROWE ŚLĄSKIE')

Planowana w Priorytecie II interwencja jest spójna i uzasadniona zapisami europejskich i krajowych dokumentów strategicznych oraz dokumentów kierunkowych związanych z perspektywą 2014-2020. Interwencja w ramach priorytetów inwestycyjnych 2.2 i 2.3 jest w pełni zgodna ze Strategią *Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+"* w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych tak w sektorze publicznym, jak i w przedsiębiorstwach.

Rozwój technologii ICT, który jest jednym z celów ***Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020***[124]***,*** będzie pozytywnie wpływał na rozwój sektora przedsiębiorstw tej branży w województwie śląskim, ale również (potencjalnie) może stanowić o rozwoju kadr innowacyjnej gospodarki w obszarze ICT, co pośrednio także wpływać będzie na RPO WSL. Zdecydowanie najsilniejszy wpływ będzie miał PO Polska Cyfrowa na zakres świadczonych usług elektronicznych, w tym usług publicznych w województwie śląskim. W tym zakresie RPO WSL i PO PC są interwencjami ściśle komplementarnymi, wzajemnie wzmacniającymi oddziaływanie zastosowanych instrumentów wsparcia.

W pozytywny sposób na realizację celów RPO WSL będą oddziaływać zapisy *Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2015.* Dotyczy to znacznej części opisanych w Strategii pól strategicznych (bezpośrednio lub pośrednio). Celem Strategii jest jeszcze silniejsze wpisanie regionu w światowe trendy związane z rozwojem komunikacji elektronicznej, a wraz z nią m.in. e-usług, e-lerningu, e-administracji, e-zdrowia, ze stałym zwiększaniem dostępu do Internetu oraz dyskontowaniem przez lokalne społeczności korzyści wynikających z dostępu do informacji i wiedzy. Największy wpływ działania Strategii będą miały na następujące obszary realizacji RPO: realizacja projektów w zakresie tworzenia usług publicznych i rozwiązań teleinformatycznych, sprzedaż produktów i usług w Internecie, tworzenie i udostępnianiu usług elektronicznych oraz działania usprawniające procesy biznesowe w przedsiębiorstwach. Działania te wynikają wprost z realizacji Celu 3. Zwiększenie ilości i użyteczności usług i treści cyfrowych oraz Celu 4. Wzrost udziału technologii informacyjnych i komunikacyjnych w procesie rozwoju gospodarczego Strategii.

> W badanym priorytecie pozytywny wpływ na realizację celów mogą mieć dokumenty programowe na poziomie kraju (PO Polska Cyfrowa) oraz strategiczne na poziomie regionu (Strategia Śląskie 2020+" oraz Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego).

Nie zidentyfikowano polityk, których realizacja będzie miała wpływ na wdrożenie priorytetu.

W ramach priorytetu II **zdefiniowano pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów** programu w latach 2014-2020. Do zdefiniowanych w projekcie RPO zagrożeń, które mogą utrudnić realizację celów priorytetu IV należy zaliczyć:

- brak zainteresowania programem przez potencjalnych wykonawców projektów w odniesieniu do e-usług publicznych,
- brak zainteresowania wynikami (stworzonymi e-usługami publicznymi) przez beneficjentów końcowych.

Należy też wspomnieć o zagrożeniach wynikających z finansowania projektów (brak środków na wkład własny).

Uwarunkowania zewnętrzne to także stosowanie przepisów prawa w zakresie pomocy publicznej, szczególnie problematyczne w odniesieniu do tworzenia infrastruktury dostępu do Internetu.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to brak zainteresowania programem ze strony potencjalnych wykonawców projektów (e-usługi

[124] Projekt, wersja z listopada 2013 r.

publiczne) oraz brak zainteresowania wynikami realizowanych projektów ze strony beneficjentów końcowych.

PRIORYTET III ('WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP')

Priorytet III wynika wprost z realizowanej na poziomie regionu polityki wspierania innowacyjności i przedsiębiorczości, choć w samym programie nie przeprowadzono analizy wpływu innych polityk, strategii i programów na realizację RPO. W dokumencie znajdujemy też odwołania do różnych dokumentów strategicznych.

Pozytywny wpływ na realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego będzie miał nowy, krajowy program operacyjny skierowany na wspieranie innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej (PO IR 2014-2020). Wpływ ten będzie widoczny w odniesieniu do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw, m.in. poprzez stymulowanie ich aktywności innowacyjnej, internacjonalizacji oraz podniesienie jakości usług IOB.

Największy stopień wpływu stwierdza się w przypadku działań wpisujących się w cel tematyczny III, ponieważ w większości będzie on realizowany przez RPO, zaś w PO IR przewidziano działania o charakterze systemowym (a więc odbiorcą będą m.in. podmioty z województwa śląskiego). Dotyczy to w szczególności internacjonalizacji przedsiębiorstw, promocji gospodarczej, promocji nauki i innowacyjności w społeczeństwie, promowania współpracy sektora przedsiębiorstw z podmiotami reprezentującymi naukę oraz wsparcia polskich podmiotów w procesie ubiegania się o dofinansowanie projektów międzynarodowych.

Zdecydowanie pozytywny wpływ na możliwość osiągania celów Priorytetu III będzie miała Regionalna *Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020.*[125] *Oba Priorytety Strategii (Powiększanie i wewnętrzna integracja potencjału innowacyjnego regionu* oraz *Kreowanie inteligentnych rynków dla technologii przyszłości*) są spójne z zapisami RPO i odnoszą się do sformułowanych w programie celów, w szczególności zaś do: *wzrostu konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wzrostu rozwoju przedsiębiorczości w regionie, także do wzmocnienia Instytucji Otoczenia Biznesu.*

Duży wpływ na realizację założeń i celów nowego programu (RPO WSL 2014-2020) będzie miała też realizacja *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+".* Obszar priorytetowy A tejże strategii, którego celem jest: **Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność, wpłynie na aspiracje** związane z kreowaniem nowoczesnych, otwartych na zmianę i nowe wyzwania postaw pro-innowacyjnych, tworzenie sieci współpracy gospodarczej i partnerstw naukowo-biznesowych. Nie mniej ważny wpływ pojawi się w obszarze tworzenia indywidualnych strategii rozwoju firm innowacyjnych.

W badanym priorytecie pozytywny wpływ na osiąganie celów ma polityka państwa zmierzająca do polepszania jakości warunków prowadzenia działalności gospodarczej (np. jedno okienko). Wprowadzane są również ustawy deregulacyjne. Wpływ na osiąganie celów mają jednak w większym stopniu dokumenty strategiczne: strategia Śląskie 2020+", Regionalna Strategia Innowacji.

Nie zidentyfikowano polityk, których realizacja będzie miała wpływ na wdrożenie priorytetu.

W ramach priorytetu III zdefiniowano pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów programu w latach 2014-2020. Do zdefiniowanych w projekcie RPO zagrożeń, które mogą utrudnić realizację celów priorytetu III należy:

- otoczenie prawne – szczególnie w zakresie realizacji przedsięwzięć klastrowych,
- niestabilność rynku - zła sytuacja gospodarcza jest zagrożeniem głównie dla osiągnięcia celu: Wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Ponieważ główne działania priorytetów skierowane są do przedsiębiorstw i wymagać będą ich aktywności, to istotnym utrudnieniem dla realizacji programu w zakresie tego priorytetu niewątpliwe byłaby kolejna fala kryzysu, która zmusi przedsiębiorców do skupienia się na celach krótkoterminowych.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to otoczenie prawne, głównie w zakresie realizacji przedsięwzięć klastrowych oraz niestabilność rynku w zakresie rozwoju przedsiębiorczości.

[125] Należy zauważyć, że to raczej RPO WSL 2014-2020 powinien realizować zapisy Strategii, a co za tym idzie, raczej powinno oceniać się wpływ RPO na realizację RSI.

PRIORYTET IV ('EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA')

W ramach priorytetu IV nie przeprowadzono **analizy wpływu innych polityk, strategii i programów na realizację RPO**, jednakże odwołania do różnych dokumentów strategicznych w programie istnieją w kilku miejscach. Pozytywny wpływ na możliwość osiągania celu związanego z poprawą efektywności produkcji i zużycia energii mogą mieć zapisy *Strategii bezpieczeństwo energetyczne i środowisko*[126], która wśród działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej wymienia stworzenie kompleksowego programu edukacyjnego na rzecz poprawy efektywności energetycznej mającego przyczynić się do kształtowania wśród Polaków zachowań sprzyjających oszczędzaniu energii.

Strategia bezpieczeństwo energetyczne i środowisko może również w pozytywny sposób oddziaływać na realizację celu związanego z odnawialnymi źródłami energii. Dokument ten zakłada kontynuowanie wsparcia finansowego ze środków NFOŚiGW na rozwiązania „smart grid". Inteligentne sieci umożliwiają lokalne bilansowanie zaopatrzenia w energię, podłączanie do sieci nawet bardzo niewielkich źródeł oraz zarządzanie popytem na energię elektryczną w szczycie[127].

Pozytywny wpływ na możliwość osiągnięcia celu związanego ze wsparciem niskoemisyjnego transportu może mieć *Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku*[128]. Postulowane w tym dokumencie rozwiązania mogą zwiększać zainteresowanie mieszkańców miast korzystaniem z (niskoemisyjnego) transportu zbiorowego czy zintegrowanych węzłów przesiadkowych. Chodzi tu o takie działania, jak:

- promowanie innowacyjnych rozwiązań technicznych, np. poprzez zachęcanie do rozwijania systemów zarządzania ruchem, zapewniających priorytet w ruchu środkom transportu publicznego, wprowadzenie biletu ważnego na wszystkie środki transportu u wszystkich przewoźników w skali regionów i kraju (biletu elektronicznego),
- zintegrowanie transportu w miastach (łącznie z dojazdami podmiejskimi), optymalizację i integrację przewozów miejskich oraz regionalnych systemów transportu osób,
- promowanie komunikacji pieszej i rowerowej.

Wydaje się, że niektóre zapisy *Strategii rozwoju transportu do 2020 roku*[129] mogą mieć **negatywny wpływ na możliwość osiągnięcia celów Programu**. Takie działania, jak modernizacja układu drogowego w celu wyeliminowania ciężkiego ruchu towarowego oraz przewozów masowych ładunków niebezpiecznych przez tereny zabudowane, bądź też wprowadzenie rozwiązań dla logistyki transportu towaru w miastach (które przyczynią się do zmniejszenia zatłoczenia i innych uciążliwości dla mieszkańców poprzez ograniczenie i lepsze skoordynowanie ruchu pojazdów ciężarowych) mogą bowiem sprzyjać utrwalaniu niekorzystnego modelu przemieszczania się ludzi opartego o indywidualny transport samochodowy.

W pozytywny sposób na realizację celów RPO WSL mogą oddziaływać zapisy *Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego*[130] przewidującego podejmowanie różnych działań promocyjnych i edukacyjnych przez jednostki samorządu terytorialnego i jednostki naukowe. Działania te dotyczyć mają m.in.: możliwości wykorzystania innych alternatywnych źródeł energii, korzystania z transportu publicznego oraz kształtowania pozytywnych postaw mieszkańców w zakresie poszanowania energii.

Istotny wpływ na realizację założeń RPO mogą mieć równolegle podejmowane przedsięwzięcia w OZE oraz na rzecz efektywności energetycznej finansowane w ramach krajowego programu operacyjnego będącego kontynuacja PO IiŚ 2007-2013. Skala zaangażowanych w ten program środków i skala przedsięwzięć może spowodować masę krytyczną, która pociągnie za sobą zainteresowanie tego typu przedsięwzięciami również w ramach RPO.

> Podsumowując, w badanym priorytecie widoczny jest wpływ innych polityk, strategii i programów na osiągnięcie celów i realizację Programu). Są tam nawiązania do *Strategii bezpieczeństwa energetycznego i środowiska*, *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku* (w zakresie negatywnym) oraz *Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego.* Znaczący powinien być wpływ PO IiŚ 2014-2020 na wzrost zainteresowania efektywnością energetyczną i OZE.

Nie zidentyfikowano polityk, których realizacja będzie miała wpływ na wdrożenie priorytetu, chyba, że za politykę przyjąć otoczenie prawne, które nie sprzyja inwestycjom w OZE (co wskazujemy poniżej jako zagrożenia).

W ramach priorytetu IV **zdefiniowano pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów** programu w latach 2014-2020. **Zdiagnozowano również czynniki, zagrożenia i ryzyka zewnętrzne** mogące mieć wpływ na realizację RPO WSL.

[126] Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa do 2020 r., Projekt z dnia 28 czerwca 2012 r., Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2012.
[127] Tamże.
[128] Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2013.
[129] Tamże.
[130] Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018.

Do zdefiniowanych w projekcie RPO zagrożeń, które mogą utrudnić realizację celów priorytetu IV należy **niesprzyjające inwestycjom w OZE otoczenie prawne**, w którym dodatkowo zachodzą ciągłe zmiany.

Niestabilność na rynku odnawialnych źródeł energii i spadek zainteresowania inwestorów tymi źródłami może rzeczywiście stanowić zagrożenie dla realizacji celów związanych z rozwojem odnawialnych źródeł energii[131]. Niestabilność związana jest z cenami tzw. zielonych certyfikatów (czyli świadectw potwierdzających wytworzenie energii elektrycznej w odnawialnym źródle energii). W ostatnim czasie **ceny te charakteryzują się dużą zmiennością** i są dużo niższe od opłaty zastępczej mającej stanowić dla przedsiębiorstw energetycznych alternatywę dla zakupu świadectw, a więc mającej w zamierzeniu zabezpieczać przed nadmiernym wzrostem cen certyfikatów i wyznaczać granicę opłacalności ich zakupu[132]. Przykładowo w 2012 r. ceny certyfikatów spadły z ok. 280 zł na początku roku do ok. 180 zł w grudniu[133]. Znaczny spadek cen poniżej opłaty zastępczej (297,35 zł w 2013 r.[134]) powoduje, że podmioty, które zainwestowały w OZE ponoszą straty[135]. Omówione czynniki mogą spowodować ograniczone zainteresowanie potencjalnych beneficjentów pozyskaniem wsparcia na realizację projektów związanych z efektywnością energetyczną, odnawialnymi źródłami energii i gospodarką niskoemisyjną.

Na mniejsze zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii negatywny wpływ może mieć **niepewność co do tego, jaki system wsparcia OZE będzie funkcjonował w przyszłości**. Obecnie funkcjonujący system zielonych certyfikatów może być bowiem zastąpiony systemem aukcyjnym[136]. Mimo podpisania ustawy nowelizującej ustawę Prawo energetyczne wprowadzającej m.in. przepisy Dyrektywy z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylającej dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE wskazuje się, że ustawa nie zawiera wszystkich niezbędnych rozwiązań (np. w zakresie priorytetowego dostępu OZE do sieci[137]). Niepewność inwestorów co do funkcjonowania sytemu wsparcia OZE w przyszłości może spowodować, że nie będą oni zainteresowani inwestowaniem w instalacje do jej produkcji. A co za tym idzie nie będą zainteresowani pozyskiwaniem wsparcia za pomocą tego priorytetu.

Zagrożeniem dla realizacji celów programu mogą być też występujące **bariery rozwoju generacji małoskalowej opartej o odnawialne źródła energii**. Jak wynika z raportu URE dotyczą one zwłaszcza:

- warunków zabudowy i zagospodarowania terenu pod lokalizację inwestycji (czas trwania procedury miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zmiany, procedura uzyskania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu lub decyzja o lokalizacji inwestycji celu publicznego dla danego źródła),
- przyłączenia do sieci dystrybucyjnej (wymagania w zakresie uzyskania warunków przyłączenia do sieci elektroenergetycznej oraz brak warunków technicznych i ekonomicznych przyłączenia do sieci)[138].
- Do pozostałych zagrożeń dla realizacji programu można zaliczyć:
- małe doświadczenie różnych podmiotów (MSP, gospodarstwa domowe, instytucje publiczne) w realizacji projektów z wykorzystaniem energii z OZE[139],
- silne lobby górnicze i energetyczne przeciwne dekarbonizacji gospodarki[140],
- utrzymującą się silną dynamika rozwoju motoryzacji indywidualnej[141].

Brak odpowiednich przepisów, a także nieprzewidywalność może zmniejszać skalę zainteresowania realizacją określonych projektów. Taka sytuacja może dotyczyć zwłaszcza inwestowania w odnawialne źródła energii.

[131] Zob. np. OZE ma problem ze spłacaniem kredytów, banki nie chcą finansować nowych inwestycji, http://gramwzielone.pl/trendy/5959/rz-oze-ma-problem-ze-splacaniem-kredytow-banki-nie-chca-finansowac-nowych-inwestycji.

[132] B. Bartniczak, M. Ptak, *Finanse ochrony środowiska. Wybrane problemy*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2009, s. 55 cyt. za: P. Szpiganowicz, *Zbywalne certyfikaty nie zakłócają rynku*, „Wokół Energetyki" 2005, nr 6, s. 24; P. Begier, *Nowelizacja ustawy Prawo energetyczne*, „Wokół Energetyki" 2005, nr 1, s. 39.

[133] J. Pisarska-Tracz, *Ryzyko zielonych certyfikatów*, http://www.oze.pl/energia-wodna/ryzyko-zielonych-certyfikatow,173.html

[134] Informacja Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki Nr 3 /2013 w sprawie zwaloryzowanej jednostkowej opłaty zastępczej jaką należy stosować w celu obliczenia opłaty zastępczej przy realizacji obowiązku, o którym mowa w art. 9a ust. 1 ustawy – Prawo energetyczne za rok 2013, Warszawa, dnia 26 lutego 2013 r.

[135] Zob. np. W. Kędziora, Dalkia: system wsparcia OZE się załamał, nikt nie pracuje nad tym, żeby go ratować, http://gramwzielone.pl/trendy/7757/w-kedziora-dalkia-system-wsparcia-oze-sie-zalamal-nikt-nie-pracuje-nad-tym-zeby-go-ratowac.

[136] Aukcje OZE zastąpią zielone certyfikaty, http://www.reo.pl/aukcje-oze-zastapia-zielone-certyfikaty.

[137] Zob. http://www.chronmyklimat.pl/energetyka/polityka-energetyczna/16060-clientearth-komentuje-podpis-prezydenta-pod-malym-trojpakiem.

[138] „Bariery rozwoju generacji małoskalowej – raport końcowy dla terenu Polski", Urząd Regulacji Energetyki, 2013.

[139] Analiza SWOT dla projektu RPO.

[140] Tamże.

[141] Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2013.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to niesprzyjające inwestycjom OZE otoczenie prawne, niestabilność na rynku, spadek zainteresowania inwestorów tymi źródłami, a także niepewność jak system wsparcia OZE będzie wyglądał w przyszłości. Kluczowe są również bariery rozwoju generacji małoskalowej opartej o odnawialne źródła energii. Zagrożenia te mogą powodować zmniejszone zainteresowanie beneficjentów pozyskiwaniem wsparcia za pomocą tego priorytetu.

PRIORYTET V ('OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW')

W ramach priorytetu V nie przeprowadzono **analizy wpływu innych polityk, strategii i programów na realizację RPO**, jednakże odwołania do różnych dokumentów strategicznych w programie istnieją w kilku miejscach. W pozytywny sposób na możliwość osiągania celów RPO może oddziaływać *Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego*[142], zakładający m.in. prowadzenie edukacji ekologicznej promującej zapobieganie powstawania odpadów oraz właściwe postępowanie z nimi, w tym ich selektywne zbieranie. Działania kształtujące świadomość ekologiczną mieszkańców regionu mogą wpłynąć pozytywnie na ich nastawienie do nowych zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych.

Na możliwość osiągania celów związanych z **poprawą jakości wód** oraz **ograniczeniem ilości odpadów** zagrażających środowisku pozytywnie mogą wpłynąć zapisy strategii *„Śląskie 2020+"*[143], która zakłada, nie tylko wdrażanie technologii, ale również promowanie działań ograniczających antropopresję na środowisko przyrodnicze (infrastruktura ograniczająca negatywny wpływ działalności gospodarczej i komunalnej). Promowanie tych działań może zwiększyć świadomość problemów środowiskowych (dotyczących np. stanu sieci wodociągowej) i zwiększyć zainteresowanie przedsięwzięciami proekologicznymi.

Pozytywny wpływ na możliwość osiągnięcia celu związanego z **ochroną i przywracaniem różnorodności biologicznej** mogą mieć zapisy *„Śląskie 2020+"*[144], która zakłada wspieranie edukacji ekologicznej i kształtowanie postaw prośrodowiskowych. Wiele działań przyczyniających się do osiągnięcia tego celu przewidzianych jest w Strategii ochrony przyrody województwa śląskiego[145].

Negatywnie na cele związane z **ochroną różnorodności biologicznej** mogą wpłynąć zapisy *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku*[146], postulujące np. rozbudowę systemu autostrad i dróg ekspresowych oraz budowę obwodnic miejscowości. Może to spowodować fragmentację siedlisk gatunków i przecinanie korytarzy ekologicznych. Wybudowana liczba przejść dla zwierząt może okazać się np. niewystarczająca.

Realizacji celu polegającego na **ograniczeniu ilości odpadów** zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami będą służyły postulaty zawarte w *Programie oczyszczania kraju z azbestu*[147]. W programie przewidziane są m.in. działania edukacyjne i informacyjno-popularyzacyjne, w szczególności zadania rozpoczęte w latach ubiegłych (m.in. konkurs dla szkół przygotowany w 2008 r.) oraz aktualizacja poradników dotyczących finansowania usuwania azbestu i postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.

Istotny wpływ na realizację założeń tego priorytetu może mieć PO IiŚ 2014-2020 przewidujący działania na rzecz wzmocnienia odporności na zagrożenia związane ze zmianami klimatu na obszarach miejskich, stanowiących znaczącą część województwa śląskiego. Wpływ na ten obszar interwencji może mieć również PO IR, który przewiduje badania również w dziedzinie technologii związanych z ochroną środowiska, mogące potencjalnie skutkować rozwiązaniami mającymi szansę na realizację w ramach RPO.

Podsumowując, w badanym priorytecie widoczny jest wpływ innych polityk, strategii i programów na osiągnięcie celów i realizację Programu. Są tam nawiązania do *Strategii Śląskie 2020+, Strategii bezpieczeństwa energetycznego i środowiska*, *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku* (w zakresie negatywnym), a także *Programu oczyszczania kraju z azbestu.* Wpływ na osiąganie założeń RPO mogą mieć programy krajowe, głównie PO IiŚ, ale również PO IR.

[142] Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.
[143] Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+", Katowice 2013.
[144] Tamże.
[145] *Strategia ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030*, Województwo Śląskie, Katowice 2012.
[146] Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2013.
[147] Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032, Warszawa 2010.

Ukierunkowanie programów regionalnych na tereny zdegradowane celem ich rewitalizacji czy rekultywacji powiązana jest z realizacją założeń Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, Regiony, Miasta, Obszary wiejskie[148], która opierając się na skoncentrowanych problemach rozwojowych identyfikuje cel 2.3: Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. Przy czym zwraca się uwagę na potrzebę realizacja programów o kompleksowym charakterze w odniesieniu do funkcji gospodarczych, społecznych, a także w związku z rekultywacją terenów zdegradowanych pod względem środowiskowym. Stąd podejmowane działania odnosić się powinny do takich obszarów, jak: kapitał ludzki, modernizacja struktury gospodarczej, inwestycje w infrastrukturę techniczną, modernizacja i rozwój obiektów użyteczności publicznej, czy wskazane powyżej kompleksowe programy rewitalizacji. Zgodność RPO WSL 2014 – 2020 jest tym bardziej pożądana, że ww. dokument identyfikuje obszary szczególnie dotknięte problemami związanymi z utratą funkcji społecznych i gospodarczych miast (jednocześnie podkreśla się różny rodowód tych problemów). Województwo śląskie jest regionem o silnej koncentracji ww. problemów miast, które należą do obszarów strategicznej interwencji zawartych w KSRR.

W ramach priorytetu V **nie zdefiniowano zagrożeń i uwarunkowań zewnętrznych**, które mogą mieć wpływ na realizację celów programu w latach 2014-2020.

Uwarunkowaniem zewnętrznym mogącym mieć wpływ na realizację celów programu mogą być **przepisy prawa i jego ewentualne zmiany**. W dokumentach strategicznych regionu zwraca się na przykład uwagę na brak norm prawnych dotyczących rewitalizacji obszarów miejskich i poprzemysłowych[149].

Do uwarunkowań prawnych można również zaliczyć regulacje wchodzące w skład tzw. *trójpaku energetycznego* i niepewność związana z dalszymi zmianami prawa w tym zakresie. Chodzi tu np. o nieuwzględnienie osadów ściekowych jako biomasy w ustawie nowelizującej ustawę *Prawo energetyczne*. Brak odpowiednich przepisów może zmniejszać skalę zainteresowania realizacją określonych projektów. Taka sytuacja może dotyczyć np. wykorzystywania produktów pozyskanych z przetworzenia osadów ściekowych[150].

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to przede wszystkim kwestie związane z przepisami prawa i jego zmianami.

PRIORYTET VI ('TRANSPORT')

W ramach **Priorytetu VI** nie przeprowadzono analizy wpływu innych polityk, strategii i programów na realizację RPO, jednakże w samym programie znaleźć możemy odwołania do takich dokumentów.

Jak zwrócono już uwagę wcześniej (Priorytet IV) pozytywny wpływ na możliwość osiągnięcia celu związanego ze wsparciem transportu może mieć *Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku*[151]. Postulowane w tym dokumencie rozwiązania mogą zwiększać zainteresowanie mieszkańców miast korzystaniem z transportu zbiorowego, a więc w odniesieniu do Priorytetu VI transportu kolejowego. Dodatkowo należy też jeszcze raz podkreślić, że niektóre zapisy *Strategii rozwoju transportu do 2020 roku*[152] mogą mieć negatywny wpływ na możliwość osiągnięcia celów Programu. Takie działania, jak modernizacja układu drogowego w celu wyeliminowania ciężkiego ruchu towarowego oraz przewozów masowych ładunków niebezpiecznych przez tereny zabudowane, bądź też wprowadzenie rozwiązań dla logistyki transportu towaru w miastach (które przyczynią się do zmniejszenia zatłoczenia i innych uciążliwości dla mieszkańców poprzez ograniczenie i lepsze skoordynowanie ruchu pojazdów ciężarowych) mogą bowiem sprzyjać utrwalaniu niekorzystnego modelu przemieszczania się ludzi opartego o indywidualny transport samochodowy.

W szczególności cel operacyjny: D.3. Region w sieci międzynarodowych i krajowych powiązań infrastrukturalnych, wpisujący się w jeden z celów strategicznych tejże strategii: Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy realizował będzie działania nie tylko skorelowane, ale bezpośrednio związane z działaniami RPO. Cele Priorytetu VI wynikają więc wprost z zapisów Strategii (gdzie planowaną interwencją objęta ma być rozbudowa i modernizacja dróg krajowych, w tym autostrad i dróg ekspresowych oraz rozbudowa i modernizacja sieci kolejowej).

Z kolei pozytywny wpływ na realizację RPO WSL 2014-2020 będzie miała realizacji polityki transportowej na poziomie regionu, którą wyznacza przede wszystkim *Strategia Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego* (w wersji przedłożonej do konsultacji). W zasadzie wszystkie pięć celów, począwszy od otwartej i spójnej sieci ośrodków a na wysokiej innowacyjności transportu kończąc, zawiera elementy, tj. priorytetowe kierunki działań które pozytywnie będą wpływać na realizację Programu, poprzez wzmocnienie jego efektów. Dotyczy to np. Rozwoju sfery B+R na rzecz działań innowacyjnych

[148] *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2010.
[149] *Strategia ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030*, Województwo Śląskie, Katowice 2012.
[150] J. Piszczatowska, *Chaos w przepisach dla energetyki odnawialnej spędza sen z powiek przedsiębiorcom*, http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1037462.html.
[151] Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2013.
[152] Tamże.

w transporcie, Współpracy podmiotów systemu transportowego ze sferą B+R, Projektowania, budowania i przebudowy infrastruktury zgodnie z zasadami bezpieczeństwa, czy też Modernizacji i zakupów taboru komunikacji publicznej z uwzględnieniem niskoemisyjności i energooszczędności pojazdów.

Jeśli chodzi o krajowe programy operacyjne, to potencjalnie duży wpływ (a także spójność założeń, celów i zakresu interwencji), należy stwierdzić w przypadku ***Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020***[153]. Oczywiście komplementarność, ze względu na zakres zestawianych interwencji dotyczy zbieżnych obszarów, czyli przede wszystkim wsparcia połączeń kolejowych i drogowych, ale także technologii środowiskowych, niskoemisyjnych oraz umożliwiających efektywne, oszczędne gospodarowanie odpadami oraz wsparcia inwestycji dot. transformacji w kierunku zielonej, niskoemisyjnej gospodarki, zastosowania energooszczędnych metod produkcji, czy systemu inteligentnych sieci energetycznych, co jest przedmiotem PO IŚ 2014-2020 ale też innych priorytetów RPO WSL. Oprócz tego, PO IŚ 2014-2020 nawiązuje do sfery B+R w obszarze „zdrowie", poprzez rozwój infrastruktury B+R (nie tylko uczelni medycznych, ale również instytutów badawczych) oraz promocję nowoczesnych technologii medycznych, co również jest przedmiotem wsparcia w ramach RPO WSL (choć innych niż VI Priorytet).

W pozytywny sposób na realizację celów RPO WSL mogą też oddziaływać zapisy *Koncepcji Samorządu Województwa Śląskiego w zakresie wspierania rozwoju sieci lotnisk lokalnych.* Dobrze rozwinięta sieć lotnisk lokalnych ma bowiem istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki regionu, zwiększa aktywność gospodarczą. Ułatwia też współpracę gospodarczą i naukowo-techniczną. Odpowiednie połączenie lotnisk z siecią dróg oraz linii kolejowych pozwoli w optymalny sposób zorganizować komunikację i transport w regionie.

> Podsumowując, w badanym priorytecie widoczny może być wpływ innych polityk, strategii i programów na osiągnięcie celów i realizację Programu. Znajdują się tutaj działania komplementarne do *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku*, *Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego, ale również PO IiŚ 2014-2020.*

W ramach priorytetu VI zdefiniowano pewne zagrożenia, ryzyka i uwarunkowania zewnętrzne mogące mieć wpływ na realizację celów RPO WSL 2014-2020.

Stwierdza się występowanie barier zewnętrznych w realizacji tego Priorytetu, które mogą przyczynić się do nieosiągnięcia celów Programu. Program w tym zakresie (Priorytet VI) składa się z kilkudziesięciu inwestycji infrastrukturalnych (w zasadniczej części liniowych inwestycji infrastrukturalnych). Generować może to ryzyka związane z: uzyskaniem dokumentacji środowiskowej oraz uzyskaniem dokumentacji i zezwoleń na realizację inwestycji liniowych.

Jednym z ważniejszych czynników zewnętrznych mogących mieć wpływ na realizację RPO jest otoczenie prawne i konieczność stosowania Prawa Zamówień Publicznych, ze swoimi ograniczeniami i konsekwencjami. Ważnym problemem (o zewnętrznym charakterze) są też potencjalne protesty społeczne i brak zgody lokalnych społeczności na realizację inwestycji, które mogą nie tylko utrudnić ale i powstrzymać realizację niektórych inwestycji.

Analizując ryzyka warto dodać, że cel: Rozwój regionalnego transportu kolejowego dla którego odpowiedzią jest zakup taboru do obsługi połączeń regionalnych wymaga zapewnienia, iż gwarantowane jest podniesienie jakości infrastruktury warunkującej realny rozwój systemu i pozyskanie nowych użytkowników. O ile takie działania nie są przewidziane w RPO, musi istnieć gwarancja, iż w odpowiednim zakresie – zgodnie z kierunkami wyznaczonymi w Strategii Rozwoju Systemu Transportowego Woj. Śląskiego (patrz: Lista dużych przedsięwzięć, 7.2. – Transport szynowy) zrealizowane zostaną przedsięwzięcia infrastrukturalne warunkujące efektywne i adekwatne wykorzystane zakupionych pojazdów.

Mniej istotną kwestią jest odpowiednie przygotowanie montażu finansowego dla realizacji Programu i poszczególnych inwestycji z zakresie drogownictwa i infrastruktury, aby uniknąć problemów w zakresie finansowania inwestycji na etapie ich realizacji – a więc odpowiednia polityka finansowa potencjalnych beneficjentów.

Do mniej istotnych zaliczyć można również wciąż niepewną sytuację na rynku firm branży budowlanej, z której wynika wynika duże ryzyko upadłości firm wykonawczych.

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to przede wszystkim kwestie związane z przepisami prawa i realizacją przedsięwzięć infrastrukturalnych (pozwolenia, decyzje środowiskowe, itp.), konieczność stosowania Ustawy PZP, a także możliwości finansowe realizacji przedsięwzięć (montaż finansowy). W mniejszym stopniu dotyczy to niepewnej sytuacji na rynku firm branży budowlanej i ryzyka upadłości firm wykonawczych.

[153] Projekt, wersja z października 2013 r.

PRIORYTET VII ('REGIONALNY RYNEK PRACY')

Cele szczegółowe Priorytetu VII będą realizowane poprzez instrumenty aktywnej polityki rynku pracy, której ramy prawne określa ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. (z późn. zm.) o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ustawa ta określa politykę państwa w zakresie rynku pracy i przeciwdziałania bezrobociu. Jej wpływ na realizacje RPO WSL będzie pozytywny, gdyż stanowi ona podstawę prawną działania PUP i umożliwi tym instytucjom oferowanie usług rynku pracy w ramach projektów współfinansowanych z EFS. Ustawa daje możliwość indywidualizowania wsparcia dla bezrobotnych i przewiduje opracowywanie Indywidualnych Planów Działania dla bezrobotnych. Ustawa od czasu wejścia w życie w 2004 r. była wielokrotnie nowelizowana, w tym w wielu aspektach nowelizacja dotyczyła lepszego jej dopasowania do specyfiki wsparcia w ramach EFS. Najbliższa planowana nowelizacja ma dotyczyć możliwości profilowania wsparcia względem specyficznych potrzeb bezrobotnych. Wypracowanie i wdrożenie odpowiednich sposobów działania może przyczynić się do zwiększenia efektywności działania PUP i innych instytucji rynku pracy, w tym osiągnięcia lepszych efektów zatrudnieniowych w ramach RPO WSL 2014-2020. Duże znaczenie dla działań przewidzianych w ramach Priorytetu VII RPO WSL dotyczących podejmowania działalności gospodarczej będą miały uproszczenia w zasadach rozpoczynania tej działalności, w tym zmniejszenie kosztów i skrócenie czasu na założenie firmy (program „Lepsze regulacje 2015", który dotyczy ułatwień w prowadzeniu biznesu w Polsce). Wpływ tych uproszczeń na osiąganie celów w ramach RPO WSL zależy od tego jak szybko i w jakim zakresie zostaną one wprowadzone w życie. Dotychczasowe rozwiązania dotyczące podejmowania działalności gospodarczej w Polsce (a zatem polityka prowadzona w obszarze przedsiębiorczości) stawiają bowiem Polskę na dalekim miejscu w rankingu światowym, chociaż od 2005 r. Polska zrobiła wiele w zakresie upraszczania procedur administracyjnych związanych z zakładaniem i prowadzeniem firm.[154] Wymogi administracyjne utrudniające podejmowanie działalności gospodarczej mogą mieć osłabiający wpływ na podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby wspierane w ramach Priorytetu VII RPO WSL.

Wpływ na realizację założeń tego Priorytetu będzie miał Program krajowy współfinansowany z EFS (Program Operacyjny Wiedza Edukacja i Rozwój - PO WER) poprzez podejmowanie niektórych działań komplementarnych względem programów regionalnych (wsparcie dla niektórych specyficznych grup docelowych zgodnie z linią demarkacyjną) oraz wypracowywanie rozwiązań systemowych (np. zmiany w przepisach związane z wdrażaniem wyników badań społecznych np. dot. dopasowywanie form wsparcia do profilu osób bezrobotnych) czy innowacyjnych.

> W badanym priorytecie pozytywny wpływ na osiąganie celów ma polityka państwa prowadzona za pomocą ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, która wprowadza indywidualizowane formy wspierania osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Polityka państwa dotycząca zakładania firm poprawia się (wprowadzane są ustawy de regulacyjne) jednak Polska wciąż ma wiele do poprawy w tym zakresie. Działania z poziomu krajowego planowane w PO WER również mogą wpłynąć na realizację założeń RPO.

Istotnym zagrożeniem dla realizacji programu i osiągnięcia jego celów w obszarze Priorytetu VII mogą być przede wszystkim dwa kluczowe czynniki, odnoszące się do zachowań grup docelowych projektów[155]:

- osoby bezrobotne w znacznej części wykazują bardzo niski poziom motywacji do aktywizacji, czemu sprzyja w dużej mierze niespójny system wsparcia w ramach polityki społecznej państwa, ale także, paradoksalnie, bogata oferta projektowa w ramach EFS, pozwalająca na zachowanie pozorów aktywności przy wykorzystaniu wszelkich możliwych źródeł pomocowych,

- szacuje się, że od 30 do nawet 50% zarejestrowanych bezrobotnych rejestruje się wyłącznie z powodu uzyskiwania w ten sposób dostępu do bezpłatnej służby zdrowia. W praktyce, mimo znaczącej liczby osób pozostających bez pracy, nie ma chętnych do udziału w projektach, bowiem potencjalni kandydaci albo pracują w szarej strefie, albo z innych powodów nie są zainteresowani uzyskaniem pracy.

Te czynniki mogą spowodować problemy z osiągnięciem zakładanych wskaźników ze względu na bariery rekrutacji.

Problemem może także okazać się odchodzenie przygotowanych w obecnym okresie programowania pracowników z instytucji pomocy społecznej i z powiatowych urzędów pracy (wymuszone niedoborem środków w JST). W efekcie może znacząco obniżyć się jakość projektów i jakość usług tych instytucji, co może negatywnie wpłynąć na skuteczność i efektywność projektów i spowodować, że nie zostaną osiągnięte wskaźniki rezultatu.

Ponadto osiągnięciu celów mogą przeszkodzić zmiany prawne, które uniemożliwią lub przynajmniej istotnie utrudnią realizację zamierzeń. Trudno o jednoznaczne wskazania, jest to czynnik hipotetyczny, ale realny w warunkach niestabilności polskiego prawa. W kontekście Priorytetu VII ma on znaczenie ze względu na trwający proces nowelizacji ustawy o promocji

[154] Za: http://inwestor.msp.gov.pl/portal/si/338/23688/Zmieniajace_sie_warunki_prowadzenia_biznesu_w_Polsce__wg_nowego_raportu_Banku_Sw.html

[155] Wskazują na to np. liczne wystąpienia przedstawicieli MPiPS, analizy prowadzone przez MPiPS, a także m.in. raport z badań nt Działań aktywizujących osoby w trudnej sytuacji na śląskim rynku pracy, przygotowany przez CDS na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego woj. śląskiego, 2012

zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (nie wszystkie zmiany w ustawie mogą mieć pozytywny wpływ na wdrażania działań z EFS).

> Analiza zapisów priorytetu wykazała, że istnieją różne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów programu związane z niestabilnością prawa, niespójną polityką społeczną państwa oraz brakami kadrowymi w PUP i OPS.

PRIORYTET VIII ('REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY')

Pozytywny wpływ na działanie przewidziane w ramach Priorytetu VIII a dotyczące zapobiegania wczesnemu przechodzeniu na emeryturę ma rządowy Program Solidarność Pokoleń. W ramach tego Programu podejmuje się szereg działań na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia wśród osób w wieku 55-64 lata. W ramach tej polityki wydłużono między innymi wiek emerytalny, rozpoczynając w ten sposób proces prawnego zapobiegania przechodzeniu na wcześniejszą emeryturę. Tym samym powinno wzrosnąć zainteresowanie działaniami proponowanymi w ramach Priorytetu VIII, a także przyczyni się to do osiągania celów tego Priorytetu (Zwiększenie zatrudnienia osób starszych).

Pozytywny wpływ na godzenie życia zawodowego i rodzinnego może mieć polityka państwa obniżająca wiek szkolny (do 6 lat), umożliwiając rodzicom (głównie matkom) powrót do pracy lub poszukiwanie pracy i tym samym realizację jednego z celów tego Priorytetu.

Wpływ na realizację założeń tego priorytetu może mieć program operacyjny realizowany z poziomu krajowego współfinansowany z EFS (PO WER), gdyż w jego ramach powinny zostać wypracowane rozwiązania z zakresu godzenia życia zawodowego i rodzinnego oraz wyrównywania szans płci na rynku pracy, które będą mogły zostać wdrożone w ramach RPO.

> W badanym priorytecie widoczny jest pozytywny wpływ na osiąganie celów szczegółowych polityki państwa w zakresie podnoszenia wieku emerytalnego oraz obniżanie wieku szkolnego dla dzieci. Wpływ na część zakresu wsparcia tego Priorytetu może mieć PO WER.

W przypadku priorytetu VIII zasadniczo nie zidentyfikowano specyficznych **zagrożeń (uwarunkowań zewnętrznych), mogących mieć wpływ na realizację** programu w latach 2014-2020 i osiąganie jego celów. Ponieważ główne działania priorytetu skierowane są do przedsiębiorstw i wymagać będą ich aktywności (aktywnego odbioru), to niewątpliwie poważnym utrudnieniem dla realizacji programu w zakresie tego priorytetu niewątpliwe byłaby kolejna fala kryzysu, która zmusi przedsiębiorców do skupienia się na przetrwaniu firm, a nie na myśleniu o rozwoju indywidualnych pracowników. Z drugiej strony czynnikiem sprzyjającym byłyby silne impulsy rozwojowe w gospodarce – w warunkach dużego zapotrzebowania na pracowników firmy napotykają na duże bariery zaspokojenia tych potrzeb, co wymusza działania na rzecz lepszego wykorzystania posiadanego potencjału. Wskazują na to bardzo wyraźnie doświadczenia ostatnich lat. Również pozytywny wpływ na osiąganie celów Priorytetu VIII może mieć proces starzenia się społeczeństwa i rosnącego zapotrzebowania na starszych pracowników (niejako z braku młodszych).

Czynnikiem mogącym mieć wpływ na realizację programu mogą mieć także zmiany prawne, które uniemożliwią lub przynajmniej istotnie utrudnią realizację zamierzeń.

Zapisy diagnozy w części odnoszącej się do Priorytetu VIII **nie uwzględniają zagrożeń rozwoju regionu w perspektywie średnio i długookresowej**.

> Analiza zapisów priorytetu wykazała, że zasadnicze zagrożenia dla osiągnięcia celów Priorytetu VIII wiążą się z możliwym dalszym utrzymywaniem się sytuacji kryzysowej w gospodarce. Paradoksalnie pozytywny wpływ na rezultaty Priorytetu może mieć proces starzenia się społeczeństwa zwiększający zapotrzebowanie na „starszych" pracowników.

PRIORYTET IX ('WŁĄCZENIE SPOŁECZNE')

Pozytywny wpływ na osiągniecie celów oraz na realizację Programu mogą mieć inne dokumenty rangi strategicznej takie jak Strategia Śląskie 2020+, Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego 2006-2020 jak również Program dotyczący rozwoju kompetencji i umiejętności oraz dobrego rządzenia 2014-2020 (krajowy program operacyjny – PO WER), gdyż przewidują one analogiczne cele oraz synergiczny zakres interwencji (PO WER przewiduje działania systemowe z poziomu krajowego, które powinny np. wzmocnić skuteczność działania instytucji pomocy i integracji społecznej czy wypracować rozwiązania systemowe dla ekonomii społecznej, w tym instrumenty inżynierii finansowej). Pozytywny wpływ na osiąganie celów Priorytetu mogą mieć również działania skierowane na rozwój obszarów wiejskich w ramach programu operacyjnego rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020, gdyż przykładowo formuła Lokalnych Grup Działania powinna w swoich strategiach rozwoju lokalnego uwzględniać przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ograniczanie ubóstwa.

Ważnym aspektem jest spójność Programu z krajową polityką społeczną, polityką rodzinną oraz polityką zatrudnienia. Jednakże ze względu na brak oprzyrządowania wykonawczego tych polityk na poziomie krajowym (tj. brak programów czy strategii posiadających system wdrażania, w tym określone środki finansowe na ich realizację) oraz ze względu na brak ciągłej, spójnej, rzeczywistej polityki państwa w tym zakresie, trudno wskazać na wpływ tych polityk na osiąganie celów Priorytetu IX czy na jego realizację. Jest to wpływ deklaratywny, na poziomie zbieżności celów, jednak brak możliwości wskazania uzupełniających się źródeł finansowania działań mających na celu włączenie społeczne.

Ważnym dokumentem, którego założenia mają wpływ na Program jest Krajowy Program Reform, Polska 2020, Warszawa 2011. Analiza w ramach ewaluacji wykazała spójność RPO z założeniami w/w dokumentu w zakresie: działań w ramach KPR – w powiązaniu z inicjatywą przewodnią „Europejski program walki z ubóstwem": Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych; Rozwój sektora ekonomii społecznej; Zaprojektowanie systemu usług społecznych odpowiadających na nowe wyzwania w zakresie wykluczenia społecznego.

Należy podkreślić, iż wszystkie wskazane powyżej strategie i programy na poziomie krajowym i europejskich pozytywnie wpływają na Program poprzez spójność i wspieranie horyzontalne kwestii ujętych w ramach Priorytetu IX.

> Podsumowując, w badanym priorytecie widoczny jest wpływ innych polityk, strategii i programów na osiągnięcie celów i realizację, zwłaszcza KPR, głównie poprzez zbieżność celów. Ponadto pozytywnym wpływem może być komplementarność z działaniami w ramach Programu dotyczącego rozwoju kompetencji i umiejętności oraz dobrego rządzenia 2014-2020, a także możliwość wspierania integracji społecznej na obszarach wiejskich w ramach Programu dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich jako oferty działań komplementarnych.

Podstawowym **zagrożeniem (uwarunkowaniem zewnętrznym)**, które **może mieć wpływ na realizację celów programu** w latach 2014-2020 jest d**ekoniunktura i kryzys gospodarczy.** Zła sytuacja gospodarcza jest zagrożeniem dla osiągnięcia celów Priorytetu, gdyż może spowodować, iż pomimo osiągnięcia produktów (objęcia grup docelowych wsparciem lub dofinansowanie szeregu projektów w zakresu ekonomii społecznej) nie zostaną osiągnięte rezultaty i cele programu (tj. sytuacja tych osób nie poprawi się, nie znajdą one zatrudnienia, podmioty ekonomii społecznej na znajdą swojego miejsca w konkurencyjnej gospodarce).

> Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Jest to głównie dekoniunktura (zła sytuacja gospodarcza), która może mieć wpływ na poziom bezrobocia i uniemożliwić osobom, które uzyskały wsparcie lub podmiotom ekonomii społecznej, na znalezienie trwałego miejsca na konkurencyjnym rynku pracy.

PRIORYTET X ('REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA')

Potencjalny wpływ na możliwość osiągnięcia celów Programu mogą mieć **inne strategie i programy**. Interwencje w obszarze ochrony zdrowia planowane są w kilku krajowych programach operacyjnych. W projekcie Programu zawarto wstępne informacje odnoszące się do komplementarności i demarkacji z innymi programami operacyjnym.

Potencjalny pozytywny wpływ na realizację celu szczegółowego Programu odnoszącego się do zwiększenia jakości usług medycznych ośrodków regionalnych może mieć PO IR, gdyż w programie tym planuje się wsparcie pola badawczego związanego z ochroną zdrowia, w tym chorób cywilizacyjnych zdiagnozowanych jako najczęstsze choroby, na które zapadają mieszkańcy województwa. Innowacyjne rozwiązania wypracowane w tym programie mogą zostać wykorzystane przez placówki z terenu województwa śląskiego w celu poprawy jakości usług medycznych. Potencjalny pozytywne wpływ mogą mieć także RPO innych województw, które przewidują wsparcie innowacyjnych technologii w medycynie.

Wpływ na realizację założeń RPO może mieć również krajowy program operacyjny dot. infrastruktury i środowiska przewidujący wsparcie w jednym ze swoich priorytetów dla infrastruktury zdrowotnej o znaczeniu ponadregionalnym. Działania takie, realizowane na terenie województwa śląskiego, mogą przynieść efekty synergiczne z przedsięwzięciami planowanymi w RPO.

Na poziomie kraju obowiązuje Narodowy Program Zdrowia (NPZ) na lata 2007-2015 przyjęty przez Radę Ministrów w 2007 r. Program ten jednak nie jest w praktyce wdrażany, gdyż nie wyposażono go w plan finansowy. Politykę w obszarze ochrony zdrowia kreuje w praktyce Narodowy Fundusz Zdrowia poprzez finansowanie świadczeń udzielanych pacjentom przez placówki medyczne. Wpływ polityki prowadzonej przez NFZ na realizację Programu może być negatywny, gdyż NFZ może w przyszłości finansować w niewystarczającym zakresie usługi, które zostaną zmodernizowane w wyniku RPO WSL 2014-2020. Ten problem systemowy wskazany został w raporcie z *"Badania poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych"*, w którym stwierdzono, iż konieczna jest demonopolizacja NFZ i przekazanie większego wpływu oddziałów

regionalnych NFZ i organizatorów na decyzje związane z finansowaniem usług. Na brak pełnego wykorzystania obecnego sprzętu w placówkach medycznych w województwie śląskim ze względu na politykę finansową NFZ wskazywali wszyscy eksperci biorący udział w badaniu. W badaniu tym wskazano również, iż dyrektorzy placówek medycznych nie posiadają wystarczającej wiedzy (danych pochodzących z badań lub danych statystycznych) w zakresie obecnych i przyszłych potrzeb zdrowotnych mieszkańców, co uniemożliwia im właściwe planowanie usług.

Natomiast pozytywny wpływ na realizację Programu w zakresie działań związanych z ochroną zdrowia może mieć nowa ustawa o instytucjach systemu ubezpieczeń społecznych (na razie znajduje się na etapie projektu założeń do projektu ustawy). Zasadniczym celem proponowanej ustawy jest uporządkowanie struktury organizacyjnej systemu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego. W proponowanym projekcie proponuje się powołanie wojewódzkich funduszy zdrowia, jako autonomicznych, regionalnych instytucji ubezpieczenia zdrowotnego, posiadających osobowość prawną, wraz z zagwarantowaniem realnego wpływu samorządów szczebla wojewódzkiego i powiatowego na ich zarządzanie. Projekt zakłada ponadto stworzenie skutecznego instrumentu planowania zabezpieczenia świadczeń, w postaci wojewódzkiej mapy oceny potrzeb zdrowotnych. Będzie to dokument tworzony przez wojewodę przy udziale działającej przy wojewodzie Rady ds. Oceny Potrzeb Zdrowotnych (z udziałem ekspertów Instytutu Zdrowia Publicznego - PZH, wojewódzkich urzędów statystycznych, wojewódzkich funduszy zdrowia i przedstawicieli samorządów). Kolejną istotną dla efektywnego działania systemu ochrony zdrowia będzie zmiana w zakresie taryfikacji świadczeń. Wyodrębnienie tej funkcji i powierzenie jej instytucji niezależnej od płatnika oraz stworzenie podstaw do jej właściwej realizacji stanowi istotną wartość dodaną projektowanej ustawy. Brak systemu taryfikacji świadczeń od dawna należy do najczęściej podnoszonych ułomności polskiego systemu ubezpieczenia zdrowotnego. W przypadku szybkiego opracowania ustawy i jej przyjęcia przez Sejm, może ona zneutralizować zagrożenia zidentyfikowane w tym badaniu, związane z niewystarczającym finansowaniem przez NFZ usług medycznych oraz brakiem wiedzy osób kierujących placówkami medycznymi na temat tego, jakie są rzeczywiste potrzeb mieszkańców w zakresie usług medycznych. Aspektem negatywnym jest jednak to, iż ustawa ta znajduje się dopiero na etapie założeń, zatem jej wdrożenie może opóźnić wdrożenie projektów kluczowych w tym obszarze w ramach RPO WSL 2014-2020.

Wpływ na problematykę rewitalizacji może mieć Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, Regiony, Miasta, Obszary wiejskie[156], która opierając się na skoncentrowanych problemach rozwojowych identyfikuje cel 2.3: Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. Jest to jedyny dokument krajowy rangi strategicznej, w którym tematyka rewitalizacji została poruszona.

Problematyka rewitalizacji nie występuje w żadnym z opracowywanych krajowych programów operacyjnych.

W przypadku **rewitalizacji** ewentualnymi **efektami negatywnymi** wpływu innych strategii i programów na Program mogą być zmiany w zakresie przyjętej, ewentualnej ustawy ds. rewitalizacji. Strategia i polityka państwa w zakresie rewitalizacji mogą przynieść zmiany i wytyczne, z którymi nie będą spójne ZIT. Ewentualnymi **efektami pozytywnymi** wpływu innych strategii i programów na Program może być komplementarny wzrost wiedzy i kompetencji interesariuszy ZIT w zakresie rewitalizacji osiągnięty dzięki Programowi rozwoju kompetencji i umiejętności oraz dobrego rządzenia 2014-2020. Z kolei na **realizację Programu** może wpłynąć możliwość wspierania rewitalizacji obszarów zdegradowanych w obszarach wiejskich w ramach Programu dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich jako oferty działań komplementarnych.

> Podsumowując, w badanym priorytecie widoczny jest wpływ innych polityk, strategii i programów na osiągnięcie celów i realizację Programu (mimo, że nie przeprowadzono takiej analizy w dokumencie). Pozytywny wpływ na realizację działań tego Priorytetu może mieć PO IR. Negatywny wpływ może mieć polityka finansowania ochrony zdrowia przez NFZ. Pozytywny wpływ może mieć planowana ustawa o instytucjach systemu ubezpieczeń społecznych. W przypadku rewitalizacji pozytywny wpływ może mieć wzrost kompetencji pracowników JST do wdrażania ZIT dzięki wsparciu z PO WER oraz analogiczne działania realizowane na obszarach wiejskich w ramach PROW 2014-2020.

Dużym zagrożeniem społeczno-gospodarczym mogącym mieć wpływ na realizację celów programu w latach 2014-2020 jest prognozowane, zdaniem respondentów przywołanego wyżej *„Badania poziomu świadczonych usług…”*, zmniejszenie w przyszłości środków finansowych z przeznaczeniem na opiekę zdrowotną, co pociąga za sobą zagrożenie w postaci braku finansowania usług medycznych dostępnych w wyniku modernizacji placówki ze względu na brak ich finansowania przez NFZ.

W przypadku rewitalizacji **potencjalny wpływ czynników, zagrożeń i ryzyk zewnętrznych na realizację RPO może być niewielki**.

[156] *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2010.

Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu wykazała, że istnieje pewne zagrożenie (uwarunkowanie zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Jest to prognozowany spadek środków na opiekę zdrowotną w przyszłości.

PRIORYTET XI ('WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO')

Potencjalny wpływ na możliwość osiągnięcia celów Programu mogą mieć **inne strategie i programy**. Na pewno zapisy i realizacja PO WER będą miały wpływ na realizację w części dot. obszaru edukacji, poprzez działania systemowe, które będą realizowane i finansowane z tego programu (per analogia – w PO KL działania systemowe w obszarze oświaty obejmowały np. doskonalenie zawodowe nauczycieli, rozwój KRK). Zaznaczyć należy tutaj działania podejmowane w ostatnich latach przez Ministerstwo Edukacji Narodowej odnoszące się do upowszechnienia edukacji przedszkolnej oraz reformę szkolnictwa zawodowego, w ramach którego zrezygnowano z funkcjonowania liceów profilowanych i opracowano system nowych egzaminów w ramach kwalifikacji zawodowych, które można swobodnie kształtować, zarówno w trakcie edukacji szkolnej, jak i w ramach kształcenia ustawicznego. Stwarza to pozytywne warunki do wykorzystania potencjału szkół również w kontekście priorytetów kształcenia przez całe życie. Ważnym wyzwaniem rozwojowym kraju w odniesieniu do edukacji jest wdrażanie założeń Krajowej Ramy Kwalifikacji w kształceniu formalnym oraz pozaformalnym. Założenia KRK w znaczący sposób determinują podejście do procesu kształcenia i stanowić będą istotne warunki realizacji projektów związanych z rozwojem edukacji ogólnej i zawodowej oraz w kontekście kształcenia ustawicznego.

Również można zaobserwować **wpływ innych programów i strategii na samą realizację RPO WSL** w obrębie badanych priorytetów. Może być opóźniona realizacja projektów systemowych na poziomie krajowym – np. wdrażanie w życie KRK (w ramach PO WER). Na kształcenie ustawiczne zwraca szczególna uwagę KE, w tym Strategia Europa 2020, gdzie mając na względzie rozwój gospodarki opartej na wiedzy, kluczową rolę przypisuje się edukacji i szkoleniom. W Polsce, zgodnie z danymi Eurostatu z 2011 roku, dokształcało się mniej niż 5%, podczas gdy w krajach UE wśród osób 25-64 lat dokształcało się nawet ok. 25% w krajach skandynawskich. Jednym z dokumentów strategicznych w Polsce do tego odnoszących się jest *Perspektywa uczenia się przez całe życie*, gdzie zakłada się zwiększenie stopnia uczestniczenia osób dorosłych w kształceniu ustawicznym (do 2020 r. co najmniej 19% osób w wieku 24-65 lat). Biorąc pod uwagę zmiany demograficzne, bardzo liczną grupę w uczeniu się będą stanowiły osoby dorosłe starsze, co oznacza, że do nich kierowane powinna być w dużym stopniu oferta szkoleń i kształcenia, przede wszystkim pozaformalnego. To z kolei jest ściśle powiązane z krajowym systemem kwalifikacji i uznawania kompetencji nabytych w kształceniu pozaformalnym i nieformalnym. Ten trend demograficzny będzie miał znaczenie dla zainteresowania działaniami na rzecz kształcenia ustawicznego dorosłych w ramach RPO WSL.

Zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego może być w dużej mierze **zależne też od rozwiązań systemowych ogólnopolskich** – np. wypracowywane obecnie rozwiązania prawne dotyczące finansowania kosztów praktyk przez pracodawców, ułatwień prawnych w zatrudnianiu młodocianych. Działania te mogą mieć pozytywny wpływ na wdrażanie działań edukacyjnych w ramach RPO WSL.

Kilka aspektów polityki państwa w obszarze edukacji może mieć wpływ na osiąganie celów Priorytetu XI, w tym podejmowane systemowe działania na poziomie krajowym na rzecz poprawy efektywności kształcenia zawodowego poprzez większe systemowe powiązanie tego kształcenia z rynkiem pracy, rozwijanie KRK czy skierowanie uwagi, poprzez dokument Perspektywa uczenia przez całe życie, na potrzebę kształcenia ustawicznego dorosłych.

W ramach priorytetu XI **zdefiniowano pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów** programu w latach 2014-2020. Chodzi o **niekorzystne zmiany demograficzne i charakterystykę obecną rynku pracy**. Jednakże – odpowiadając dosłownie na pytanie – program identyfikuje dwa czynniki utrudniające efektywną realizację zadań – **zmiany demograficzne** oraz **niewystarczające środki finansowe** na oświatę w budżetach samorządów. Na demografię zwracają uwagę respondenci badania FGI: *„Natomiast niż demograficzny to jest nasza główna bolączka, bo biorąc pod uwagę analizy demograficzne, które mamy do 2020 roku na razie lepiej nie będzie, a po 2020 roku przypuszczam, że też lepiej nie będzie".*

Zdiagnozowano również czynniki, zagrożenia i ryzyka zewnętrzne mogące mieć wpływ na realizację RPO WSL. Na pewno wpływ na realizację działań z obszaru edukacji mogą mieć rozwiązania systemowe na szczeblu krajowym tworzące **zachęty dla pracodawców do współpracy ze szkołami** w organizacji praktycznej nauki zawodu oraz egzaminów, wdrażanie Krajowego Systemu Kwalifikacji na szczeblu ogólnopolskim oraz – już w części odnoszącej się bezpośrednio do działań o charakterze regionalnym – tempo działań związanych z ułatwieniem powrotu osobom wychowującym małe dzieci na rynek pracy.

Pewnym problemem jest kwestia **mobilności przestrzennej osób**. Zgodnie z badaniem *„Diagnoza edukacji i rynku pracy w województwie śląskim"* (Wap-Tour sp z o.o, 2010), ważnym czynnikiem wpływającym na zwiększenie realnej szansy na podjęcie zatrudnienia jest mobilność przestrzenna. Im wyższy poziom wykształcenia badanych, tym większy odsetek z nich akceptuje codzienny dojazd do pracy. Wraz z poziomem wykształcenia zwiększa się czas, który może być poświęcony przez

badanych na codzienny dojazd do pracy. Odnosząc się do kwestii edukacji, jeśli mobilność przestrzenna jest utrudniona, a – zgodnie z diagnozą – na obszarach wiejskich występuje niewielki odsetek instytucji szkolnych i agencji zatrudnienia, zagadnieniem, z którym trzeba będzie się zmierzyć jest stworzenie oferty kształcenia dla tych osób, w celu ułatwienia im procesu uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. Nie jest to uwarunkowanie zewnętrzne, ale warto na to zwrócić uwagę pod kątem zapewnienia spójności działań na obszarze terytorialnym, np. poprzez instrument ZIT. Jeżeli program ma dotyczyć zwiększenia udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym, w tym osób z obszarów wiejskich, to należy wpisać do programu ogólne założenia, które spowodują wyjście firm szkoleniowych do obszarów wiejskich tak, aby nie koncentrować działań szkoleniowych w miastach (konkretne działania natomiast powinny być zaplanowane w dokumencie typu wdrożeniowego).

Niektóre z czynników zewnętrznych mogą mieć potencjalnie wpływ niewielki na realizację interwencji (niska mobilność przestrzenna osób zamieszkałych na obszarach wiejskich), część wpływ średni (zmiany demograficzne, wdrożenie KRK), część z kolei duży (tworzenie systemu zachęt dla pracodawców do współpracy ze szkołami zawodowymi, niewystarczające środki finansowe budżetach organów prowadzących szkoły i przedszkola).

Zapisy diagnozy **uwzględniają zagrożenia rozwoju regionu w perspektywie średnio i długookresowej** w niewielkim stopniu. Jedyne zapisy odnoszące się do perspektywy średniookresowej i długookresowej znajdują się w odniesieniu do **zmian demograficznych**, przy czym prognoza dotyczy generalnie liczby ludności do roku 2035.

> Analiza zapisów priorytetów wykazała, że istnieją pewne zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów. Są to zmiany demograficzne, w tym migracja ze Śląska, niewystarczające środki finansowe na oświatę w budżetach samorządów. Na realizację priorytetów mogą mieć wpływ uregulowania centralne dotyczące współpracy pracodawców ze szkołami oraz mobilność przestrzenna osób. Zapisy priorytetów w niewielkim stopniu uwzględniają zagrożenia rozwoju regionu w perspektywie średnio i długookresowej

PRIORYTET XII ('INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA')

Analizowany Priorytet odnosi się do kwestii finansowego wspierania infrastruktury edukacji przedszkolnej i kształcenia zawodowego. W obszarze infrastruktury edukacyjnej brak jest dokumentów typu strategicznego czy odrębnej polityki państwa odnoszącej się wyłącznie do kwestii infrastruktury. Infrastruktura edukacyjna jest traktowana jako instrument poprawy jakości edukacji jako takiej, a wpływ aktualnych działań z poziomu krajowego w tym obszarze przedstawiono w analizie odnoszącej się do Priorytetu XI. Za finansowanie infrastruktury edukacyjnej odpowiadają JST, które finansują infrastrukturę ze środków własnych.

Warto jednak podkreślić, że wypracowanie na poziomie krajowym rozwiązań w zakresie większej współpracy szkół zawodowych w przedsiębiorstwami może pozytywnie wpłynąć również na osiąganie celów tego Priorytetu, dzięki możliwości udziału pracodawców np. w doposażeniu warsztatów szkolnych.

Żaden z opracowywanych krajowych programów operacyjnych nie będzie miał wpływu na realizację założeń tego priorytetu RPO.

> Podsumowując należy wskazać, że infrastruktura edukacyjna jest instrumentem realizacji polityki na rzecz poprawy efektywności systemu edukacji jako takiego, zatem obszar ten podlega wpływom tych samych dokumentów strategicznych i polityki państwa, co działania przewidywane w Priorytecie XI. Duże znaczenie dla osiągania celów tego priorytetu mogą mieć, o ile szybko zostaną wypracowane i wdrożone, rozwiązania na rzecz większej współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami.

W ramach priorytetu XII **zdefiniowano jedno zagrożenie (uwarunkowanie zewnętrzne) mogące mieć wpływ na realizację celów** programu w latach 2014-2020. Chodzi o **niewystarczające środki finansowe na** oświatę w budżetach samorządów, które będą musiały być wydatkowane na współfinansowanie infrastruktury przedszkolnej, w tym budynków, a przede wszystkim na współfinansowanie infrastruktury szkolnictwa zawodowego (budowa, przebudowa, wyposażenie sal do praktycznej nauki zawodu, laboratoriów itp.).

Zapisy diagnozy **uwzględniają zagrożenia rozwoju regionu w perspektywie średnio i długookresowej** w niewielkim stopniu. Jedyne zapisy odnoszące się do perspektywy średniookresowej i długookresowej znajdują się w odniesieniu do **zmian demograficznych**, przy czym prognoza dotyczy generalnie liczby ludności do roku 2035.

Podsumowując, analiza zapisów priorytetu wykazała, że istnieją głównym zagrożeniem (uwarunkowaniem zewnętrznym) mogącym mieć wpływ na realizację celów są niewystarczające środki finansowe na oświatę w budżetach samorządów.

5.2.11. Uwarunkowania zewnętrzne w stosunku do programu operacyjnego, mające wpływ na jego skuteczność i efektywność, w tym warunki wstępne (warunkowość ex-ante), których zasady stosowania zawarte zostały w art. 17 projektu rozporządzenia ogólnego

Zasadność zastosowanych dla programu warunków wstępnych

W projekcie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójność, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 wskazuje się, że *„Doświadczenia z przeszłości wskazują, że skuteczność inwestycji finansowanych przez fundusze została w niektórych przypadkach osłabiona przez utrudnienia w polityce, ramach regulacyjnych i instytucjonalnych."* Stąd konieczność spełnienia warunków (potwierdzona w zapisach art. 17 projektu rozporządzenia), określonych na poziomie UE. Spełnienie tych warunków powinno przyczynić się do ograniczenia niektórych utrudnień w korzystaniu z funduszy, umożliwiając tym samym podniesienie skuteczności i efektywności wsparcia.

Znaczenie warunków ex-ante jest istotne, gdyż ich spełnienie warunkuje możliwość korzystania z funduszy UE przez kraje i regiony. Wyróżnia się warunki ogólne oraz tematyczne.

„Zgodnie z propozycję KE, warunki ogólne mają zastosowanie do wszystkich interwencji z funduszy WRS – mają one na celu promocję stosowania zasad horyzontalnych UE (walka z dyskryminacją ze względu na niepełnosprawność, płeć czy z innych powodów), prawidłowe przestrzeganie horyzontalnych przepisów unijnych w zakresie pomocy publicznej, zamówień publicznych, oceny oddziaływania na środowisko oraz zapewnienie wysokiej jakości systemów monitorowania, zbierania i zarządzania danymi statystycznymi."[157]

Warunki tematyczne odnoszą się do celów tematycznych.

Zgodnie z propozycją zawartą w założeniach do Umowy Partnerstwa, w **regionalnych programach operacyjnych opisane będą jedynie te warunki, których spełnienie zależy od władz regionalnych**.

W projekcie Programu poddanym ocenie ex-ante, w rozdziale 9 ROZWIĄZANIA NA RZECZ SKUTECZNEJ I EFEKTYWNEJ REALIZACJI PROGRAMU, wskazano następujące tematyczne warunki ex-ante (z dopiskiem – do uzupełnienia):

- w ramach Celu Tematycznego 1 opracowana została Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 (przyjęta w dniu 20 grudnia 2012 r.);
- w ramach Celu Tematycznego 6 opracowany został Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014 (przyjęty w dniu 24 sierpnia 2012 r.);
- w ramach Celu Tematycznego 7 przygotowano i przekazano w dniu 10 kwietnia 2013 r. Ministerstwu Rozwoju Regionalnego listę dróg wojewódzkich przewidywanych do realizacji w ramach RPO WSL 2014-2020. Lista została opracowana przez Grupę roboczą ds. transportu dla perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014-2020

Wszystkie zaproponowane warunki wstępne są zasadne, co pokazuje poniższe uzasadnienie:

Opracowanie i przyjęcie Regionalnej Strategii Innowacji Województwa przyczyni się do zwiększenia skuteczności i efektywności Programu, ze względu na koncentrację środków na określonych potencjałach endogenicznych regionu, a także umożliwi wspieranie inteligentnych specjalizacji regionu oraz kluczowych technologii określonych w Programie rozwoju technologii województwa śląskiego, stanowiącym załącznik do Regionalnej Strategii Innowacji. Tym samym umożliwi odpowiednią koncentrację wsparcia w zakresie wspierania innowacyjności.

Przyjęcie Planu gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014 przyczyni się do zwiększenia skuteczności i efektywności poszczególnych projektów, a zatem również i Programu, gdyż przewiduje m.in. prowadzenie edukacji ekologicznej promującej zapobieganie powstawania odpadów oraz właściwe postępowanie z nimi, w tym ich selektywne zbieranie. Działania przewidziane w Planie usprawnią realizację projektów związanych z gospodarką odpadami, gdy

[157] Założenia do umowy partnerstwa, dokument przyjęty przez RM 15 stycznia 2013 r., str. 77.

przyczynią się do stworzenia pozytywnego nastawienia społeczeństwa do tej problematyki i wyjaśnienia obecnie pojawiających się wątpliwości związanych z segregowaniem odpadów.

Przygotowanie listy dróg wojewódzkich przewidywanych do realizacji w ramach RPO WSL 2014-2020 i jej przekazanie do MRR przyczyni się do spełnienia warunku tematycznego, jakim jest, na poziomie kraju, istnienie kompleksowego planu/planów transportu. Ponadto przyjęcie takiej listy umożliwi wdrażanie planowanych projektów kluczowych w obszarze transportu. Tym samym jest to warunek niezbędny do dokonania wyboru projektów.

Zakres i stopień spełnienia warunków wstępnych

Wszystkie określone w projekcie programu warunki wstępne zostały spełnione.

Inne istotne uwarunkowania zewnętrzne w stosunku do Programu nie uwzględnione w ramach zasady warunkowości wstępnej

W programie nie zdefiniowano innych ograniczeń zewnętrznych (warunków), które nie zostałyby uwzględnione w warunkowości wstępnej. Oprócz wskazanych czynników zewnętrznych mogących mieć wpływ na logikę interwencji oraz czynników związanych z bieżącą sytuacją społeczno-gospodarczą, nie istnieją żadne dodatkowe uwarunkowania zewnętrzne w stosunku do Programu, którym należałoby przyznać rangę warunków ex-ante i od ich spełnienia uzależnić uruchomienie wsparcia w ramach RPO WSL 2014-2020.

5.3. Obszar badawczy C: Czy założenia i cele programu są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, w tym w szczególności ze strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi oraz Umową Partnerską?

Wyniki badań

Celem niniejszej części raportu z ewaluacji ex ante Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 jest ocena spójności założeń i celów Programu z najważniejszymi politykami i strategiami ponadregionalnymi, regionalnymi, krajowymi i unijnymi, w tym w szczególności ze Strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi, Umową Partnerstwa oraz zaktualizowaną Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego (ocena spójności zewnętrznej RPO WSL). Na tym etapie ewaluacji, analiza tego obszaru została przeprowadzona głównie za pomocą analizy desk research.

Analiza desk research została zrealizowana metodą krzyżową, która polega głównie na zestawianiu założeń/celów/kierunków działań zawartych w RPO WSL i badanych dokumentach oraz poszukiwaniu cech wspólnych i ewentualnych rozbieżności. W analizie oprócz weryfikacji zgodności wyżej wymienionych elementów sprawdzano również zbieżność rangi danego komponentu (jego wagę) w obydwu porównywanych dokumentach.

Diagnoza głównych problemów i wyzwań rozwojowych zamieszczona w RPO WSL pozwoliła określić cel główny programu, jakim jest wzrost konkurencyjności i poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej poprzez inteligentne wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionu.

Ocena spójności z dokumentami unijnymi

Poniżej, w syntetyczny sposób, zaprezentowano analizę pod względem spójności RPO WSL z najważniejszym dokumentem strategicznym na poziomie unijnym- Strategią Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu[158], który determinuje merytoryczną zawartość i kierunki Wspólnych Ram Strategicznych, które to z kolei określają priorytety inwestycyjne oraz działania w przyszłej perspektywie finansowej w przypadku funduszy europejskich. Strategia Europa 2020 wyznaczyła trzy priorytety/cele strategiczne:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywnej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Priorytety zostały sformułowane na podstawie zidentyfikowanych głównych problemów i wyzwań stojących przed państwami członkowskimi UE. Zdiagnozowane problemy rozwojowe w RPO WSL korespondują z tymi zapisanymi w Strategii Europa 2020, co świadczy o spójności dokumentów (biorąc pod uwagę mniejszy poziom szczegółowości diagnozy w Strategii, odnoszący się do trendów generalnie zaobserwowanych w UE), szczególnie w przypadku takich wyzwań jak: konieczność podwyższenia poziomu inwestycji w działalność badawczo- rozwojową i innowacje, wprowadzenie ułatwień w dostępie do dynamicznego otoczenia biznesu, zapobieganie niekorzystnym zjawiskom demograficznym, potrzeba koncentracji wsparcia na efektywność energetyczną, odnawialne źródła energii oraz gospodarkę niskoemisyjną, a także wzmocnienie pozycji obywateli poprzez zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestowanie w kwalifikacje, zwalczanie ubóstwa i marginalizacji, a także modernizowanie rynków pracy, systemów szkoleń.

W przypadku RPO WSL należy stwierdzić, że cele strategiczne i planowane działania wpisują się w hasło przewodnie Strategii Europa 2020, którym jest wspomniany inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, dzięki uwzględnieniu praktycznie wszystkich obszarów strategii, w częściach odpowiadających zakresowi RPO. W ramach celu „rozwój inteligentny", wskazanego w Strategii, w RPO identyfikuje się cele związane m.in. ze: wzrostem komercjalizacji wiedzy i popularyzacji nauki i innowacji w regionie (poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej oraz zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz IOB na rzecz rozwoju innowacyjności gospodarki), wsparcie regionalnych kadr gospodarki opartej na wiedzy, wzmocnienie IOB czy zwiększanie poziomu dostępności i wykorzystanie publicznych usług cyfrowych w regionie oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP. Do celu „rozwój zrównoważony", autorzy projektu RPO WSL nawiązali m.in. poprzez nawiązanie do: rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia, wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym MŚP, poprawa efektywności produkcji i zużycia energii,

[158] Komunikat Komisji, Bruksela, 3.3.2010 r. KOM(2010) 2020.

wzrost produkcji i dystrybucji energii z OZE oraz wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego, poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym, ograniczanie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami, ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, rekultywacja terenów zdegradowanych, ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój transportu. W przypadku celu trzeciego, jakim jest rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, RPO nawiązuje w zakresie takich celów szczegółowych jak np. rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji, wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych, rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo, zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych oraz rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych, wzmocnienie potencjału edukacyjnego poprzez: zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego, wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego, zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy, wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie oraz infrastruktury edukacyjnej: zwiększanie dostępności placówek wychowania przedszkolnego oraz zwiększenie dostępności i poprawa warunków kształcenia ustawicznego[159] i zawodowego prowadzonego w szkołach.

Dobór obszarów rozwojowych w RPO wpisuje się również w założenia wszystkich projektów przewodnich (flagowych), co najmniej w części odpowiadającej zakresowi RPO:

- Unia innowacji,
- Młodzież w drodze,
- Europejska agenda cyfrowa,
- Europa efektywnie korzystająca z zasobów,
- Polityka przemysłowa w erze globalizacji,
- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia,
- Europejski program walki z ubóstwem.

Podczas analiz nie zidentyfikowano obszarów niespójnych między głównym dokumentem unijnym- Strategią Europa 2020 a RPO WSL, co należy ocenić jednoznacznie pozytywnie. RPO WSL nie odzwierciedla, ze względu na swój zakres i zasięg, wszystkich szczegółowych zagadnień poruszonych w Strategii Europa 2020, ale jest w pełni spójny w komplementarnych dziedzinach i obszarach. Należy dodatkowo podkreślić, że analizy wskazują na pełną zgodność rangi porównywanych elementów dokumentów, czyli celów i kierunków działań; w obu dokumentach (cel główny i cele szczegółowe RPO nawiązują wprost do komplementarnych celów Strategii. Również planowane działania sformułowane w interwencji regionalnej swoją rangą odpowiadają kierunkom wsparcia rekomendowanym w opisach projektów przewodnich).

W związku ze sformułowanymi założeniami Wspólnych Ram Strategicznych (WRS) i Rozporządzenia Ogólnego[160], wsparcie w przyszłej perspektywie programowej jest ukształtowane wokół 11 celów tematycznych i wyodrębnionych w ich ramach priorytetów inwestycyjnych. Zgodnie z nowym paradygmatem WRS- koncentracji tematycznej- w ramach RPO WSL wyodrębniono działania wpisujące się w 9 celów tematycznych (1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji, 2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno- komunikacyjnych, 3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury, 4. Wspieranie podejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach 6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów, 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych, 8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników, 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie), co gwarantuje realizację głównego celu wykorzystywania środków WSR, jakim jest oparcie rozwoju na dalszym zwiększaniu konkurencyjności gospodarki, poprawie spójności społecznej, terytorialnej (przez likwidowanie istniejących barier rozwojowych) i podnoszenie sprawności i efektywności państwa. Dodatkowo, spójność założeń WSR i RPO WSL wzmacnia ukształtowanie programu poprzez pryzmat wymiaru terytorialnego: podział na subregiony (potwierdzony w analizach funkcjonalnych obrazujących zróżnicowanie wewnętrzne regionu, które można uznać za obszary funkcjonalne), miasta oraz obszary wiejskie, z uwzględnieniem słabszych rozwojowych potencjałów na terytorium oddalonym od aglomeracji.

Ocena spójności z najważniejszymi dokumentami krajowymi

[159] W kolejnej wersji projektu RPO WSL wsparcie zostanie rozszerzone o kształcenie ustawiczne.

[160] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, zmieniony wniosek z dnia 22.4.2013 r. COM(2013) 246 final

Kolejnym etapem analiz było badanie poziomu spójności założeń, celów, wyzwań oraz potrzeb rozwojowych zawartych w RPO WSL z elementami uwzględnionymi w najważniejszych dokumentach krajowych. W tym zakresie analiza dotyczyła takich dokumentów, jak: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju- Polska 2030, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r., Krajowy Program Reform na rzecz realizacji Strategii „Europa 2020", Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, projekt Umowy Partnerstwa, Projekt Strategii Innowacji i efektywności gospodarki, Strategię rozwoju kapitału społecznego, Strategię rozwoju transportu do roku 2020, Strategię zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa, projektu Strategii „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko"- perspektywa 2020 oraz Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczpospolitej Polskiej 2011-2022.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030- trzecia fala nowoczesności[161] stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego założenia zostały określone w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju kraju. Uwzględnia ona uwarunkowania wynikające ze zdarzeń i zmian w otoczeniu społecznym, politycznym i gospodarczym Polski w latach 2011-2012. DSRK formułuje cel strategiczny rozwoju kraju do 2030, którym jest poprawa życia Polaków mierzona wzrostem wartości PKB per capita, zwiększenie spójności społecznej oraz zmniejszenie nierówności o charakterze terytorialnym. Rozwój Polski do 2030 roku ma odbywać się w obszarach strategicznych: konkurencyjność i innowacyjność gospodarki, równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywność i sprawność państwa. Podstawą wdrażania DSRK są takie narzędzia jak: budowanie podstaw dla innowacji kraju, zbudowanie terytorialnego zrównoważonego rozwoju oraz solidarność międzypokoleniowa. RPO WSL w najmniejszym stopniu, ze względu na swój zakres oraz rodzaj interwencji nawiązuje do kwestii związanych z usprawnieniami działalności państwa, choć ten akcent również występuje w RPO (w nawiązaniu do polepszenia efektywności usług publicznych, e-administracji itp.). W zakresie potrzeb i najważniejszych wyzwań rozwojowych należy stwierdzić pełną zgodność pomiędzy zapisami RPO i DSRK, ponieważ zostały uwzględnione (a czasem nawet uszczegółowione) główne problemy rozwojowe (np. dotyczące takich obszarów, jak: potrzeba wzrostu konkurencyjności gospodarki, główne wyzwania demograficzne, potrzeby w zakresie adaptacyjności zasobów pracy, bezpieczeństwa energetyczno-klimatycznego, gospodarki opartej na wiedzy, solidarności i spójności regionalnej czy wzrostu kapitału społecznego). RPO WSL nawiązuje w szczególności do działań rozwojowych. W analizach spójności dokumentów wzięto pod uwagę fakt, że Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju jest szersza kontekstowo, odnosi się do całego kraju, a jej zakres czasowy wykracza poza ramy realizacji RPO WSL. Mimo że projekt RPO WSL nie odzwierciedla wszystkich obszarów, należy mówić o jego pełnej zgodności z głównym kierunkiem rekomendowanych zmian. W aspektach zbieżnych, występujących zarówno w RPO, jak i DSRK, identyfikuje się pełną spójność, zarówno na poziomie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej, głównych założeń oraz celów strategicznych. Dodatkowo, RPO WSL odzwierciedla rekomendowanie podejście terytorialne w zakresie rozwoju miast, metropolii i ich obszarów funkcjonalnych- sieciowanie oraz dyfuzję rozwojową. Spójność należy stwierdzić również w przypadku rang analizowanych elementów (celów, kierunków interwencji, działań) w dokumentach, szczególnie w zakresie celu głównego RPO WSL i celu przewodniego w DSRK. Analogię w zakresie występowania stopnia ważności zidentyfikowano także w przypadku ogólnych kierunków działań. Mniejszą zbieżność zauważono w przypadku rangi szczegółowych wytycznych interwencji zapisanych w DSRK i RPO WSL, ale jest to spowodowane innym zakresem i odmiennym charakterem tych dwóch dokumentów.

Podobną ocenę spójności stwierdza się w przypadku Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020.[162] W tym dokumencie również akcentuje się potrzebę wzmocnienia i wykorzystania gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. W planowanych działaniach autorzy projektu RPO WSL nawiązują do wszystkich trzech obszarów strategicznych. W ramach zapewnienia sprawnego i efektywnego państwa RPO WSL w co najmniej pośredni sposób przyczyni się do przejścia od administrowania do zarządzania rozwojem (m.in. poprzez propagowanie e-administracji). Mimo braku szerszych powiązań (związanych z charakterem interwencji, jaką jest RPO WSL) nie zidentyfikowano żadnych sprzeczności w tym obszarze strategicznym. RPO WSL w znacznie szerszym zakresie nawiązuje do obszaru dotyczącego konkurencyjnej gospodarki. Z pewnością przyczyni się do zwiększenia innowacyjności gospodarki, rozwoju kapitału ludzkiego, zwiększenia wykorzystania technologii cyfrowych, zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego i ochrony środowiska, a także do zwiększenia efektywności transportu- kierunków rekomendowanych w ŚSRK. RPO WSL w szerokim zakresie nawiązuje także do trzeciego obszaru strategicznego, jakim jest spójność społeczna i terytorialna. Program regionalny województwa śląskiego w znacznym stopniu dotyka kwestii integracji społecznej, zapewnienia dostępu i określonych standardów usług publicznych, a także wzmocnienia mechanizmów terytorialnego zrównoważenia rozwoju i integracji przestrzennej dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. RPO WSL jest więc spójną i adekwatną odpowiedzią na wyzwania i kierunki działań rekomendowane w ŚSRK, oczywiście biorąc pod uwagę ograniczony zakres regionalnej interwencji. Tak jak w przypadku DSRK, również tu należy stwierdzić spójność również w przypadku rangi analizowanych elementów w dokumentach, szczególnie w zakresie celu głównego RPO WSL i celu przewodniego w SRK. Analogię w zakresie występowania stopnia ważności zidentyfikowano także w przypadku ogólnych kierunków działań. Mniejszą zbieżność zauważono w przypadku rangi szczegółowych wytycznych interwencji zapisanych w SKR i RPO WSL, ale jest to spowodowane innym zakresem i odmiennym charakterem tych dwóch dokumentów.

[161] Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa, 09 listopad 2012 r.
[162] Wersja z września 2012 r.

Dokumentem bezpośrednio przekładającym cele i założenia Strategii Europa 2020 na polskie realia jest aktualizowany corocznie Krajowy Program Reform Europa 2020.[163] Uznano, że w działaniach mających przyczynić się do realizacji Strategii Europa 2020 z poziomu Polski, należy skupić się na niwelowaniu zaległości rozwojowych oraz budowie nowych przewag konkurencyjnych w trzech obszarach:

- infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego,
- innowacyjność dla wzrostu inteligentnego,
- aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

KPR określa docelowe wartości wymaganych wskaźników dla Polski. Są to:

- 71% zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat,
- 1,7% PKB na inwestycje w B+R,
- Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej do poziomu ok. 96 Mtoe, Zwiększenie wykorzystania OZE, redukcja emisji CO2,
- Zmniejszenie do 4,5% odsetka osób wcześnie kończących naukę, zwiększenie do 45% odsetka osób młodego pokolenia posiadających wykształcenie wyższe,
- Obniżenie o 1,5 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem i/lub deprywacją materialną i/lub żyjących w gospodarstwach domowych bez osób pracujących lub o niskiej intensywności pracy.

RPO WSL nawiązuje do wszystkich trzech, wyżej wymienionych obszarów. Spójność KPR i RPO WSL w zakresie działań dotyczy w największym stopniu takich celów jak: cel w zakresie nakładów na B+R (działania wspierające wzrost innowacyjności, stworzenie systemu wsparcia dla przedsiębiorstw, stworzenie mechanizmów finansowania infrastruktury badawczej, wspierania IOB,) cele energetyczne, cele w zakresie przeciwdziałania ubóstwu oraz co najmniej pośrednio w zakresie zatrudnienia oraz edukacji. Tak jak w przypadku poprzednio przeanalizowanych dokumentów, również i tu należy zastrzec, że KPR jest dokumentem szerszym kontekstowo oraz wskazującym działania i mechanizmy rekomendowane do zastosowania w całym kraju. Mimo że RPO WSL nie odnosi się do wszystkich działań rekomendowanych w KPR, należy zaznaczyć, że nie zidentyfikowano niespójności w zdiagnozowanych problemach oraz sugerowanych rozwiązaniach.

KPR poprzez realizację założeń Strategii Europa 2020 jest dokumentem wskazującym instrumenty wykonawcze w zakresie wykorzystywania środków z nowej perspektywy finansowej 2014-2020 w Polsce. Realizuje on tym samym przyjęte główne priorytety Polski i z tego powodu jest on zbieżny z projektem Umowy Partnerstwa,[164] która wprost odnosi się do celu rozwojowego Strategii Rozwoju Kraju 2020. Aktualny projekt RPO WSL, oprócz tego, że jest spójny z założeniami oraz celami Umowy w stopniu, w jakim realizuje Strategię Europa 2020 i Strategię Rozwoju Kraju 2020, przewiduje zastosowanie instrumentu rekomendowanego w Umowie, a odnoszącego się do rozwoju terytorialnego, a mianowicie Zintegrowanych Instrumentów Terytorialnych. Na obecnym etapie programowania rozważane są możliwości zastosowania drugiego instrumentu, jakim jest Rozwój lokalny kierowany przez społeczność. Zgodnie z załącznikiem 1 do projektu Umowy (Wykaz programów operacyjnych), RPO WSL realizuje działania wpisujące się w przyporządkowane programom regionalnym cele tematyczne. W ramach RPO WSL autorzy nie zdecydowali się na uwzględnienie interwencji wpisujących się w 5 cel tematyczny, jakim jest promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem. W przypadku Krajowego Programu Reform i RPO WSL największa spójność rangi elementów została stwierdzona na poziomie celów: głównego i szczegółowych. Działania w RPO WSL (jako generalne kierunki interwencji) odpowiadały zaś poziomem ważności rekomendowanym zamianom w komplementarnych obszarach w KPR, które mają przyczynić się do realizacji określonych celów.

W przypadku Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie[165] (KSRR) istotne jest to, że RPO WSL wpisuje się w nowy paradygmat polityki regionalnej poprzez nawiązanie do jej celów: wspomaganie rozwoju konkurencyjności w regionach, poprzez budowanie konkurencyjności i budowę tożsamości regionalnej województw, efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej, wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych. Dodatkowo w RPO WSL identyfikuje się działania, które wpisują się w rekomendowane w KSRR tworzenie warunków do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi. Oprócz tego, autorzy RPO WSL zaakcentowali budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów zdegradowanych (poprzez: wzmocnienie spójności w układzie krajowym, zwiększenie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich oraz na obszarach o niższej dostępności). W RPO WSL, tak jak w KSRR, wyraźnie podkreśla się istotność rozwoju kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego. Spójność pomiędzy zapisami tych dwóch dokumentów identyfikuje się także w obszarze zwiększenia możliwości wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych przez przedsiębiorstwa i instytucje regionalne, wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu. KSRR podkreśla dodatkowo konieczność uwzględnienia działań prowadzących do restrukturyzacji i rewitalizacji miast i obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze, a także wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości

[163] Analizom poddano aktualizację 2013/2014.
[164] Wersja z 12 lipca 2013 r.
[165] Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 13 lipca 2010 r.

rozwojowe. RPO WSL przyczyni się również do stworzenia warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. Cele te korespondują z celami szczegółowymi RPO WSL.

W analizie spójności RPO WSL w zakresie celów i założeń należało również sięgnąć po Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030[166] (KPZK). Do roku 2030 zakłada się w KPZK integrację polskiej przestrzeni w wymiarze krajowym, jak i regionalnym. Należy zaznaczyć, że podstawą do sformułowania podejścia w KPZK była identyfikacja problemów i potrzeb rozwojowych, zasadniczo zbieżna z częścią diagnostyczną RPO WSL. W KPZK odniesiono się do Katowic- Aglomeracji Górnośląskiej, jako istotnego elementu systemu osadniczego w Polsce. Dodatkowo, zaznaczono, że Aglomeracja Górnośląska jest obszarem problemowym pod względem ogólnego stanu przestrzennego zagospodarowania, co koresponduje z diagnozą RPO WSL. W zakresie ogólnych problemów spójność identyfikuje się zwłaszcza w przypadku uwarunkowań demograficznych, przebiegu procesów gospodarczych, zmian technologicznych (w tym rozwoju energooszczędnych technologii), uwarunkowań wynikających z dziedzictwa kulturowego, stanu i jakości środowiska przyrodniczego. Wynikająca z tego wizja zagospodarowania przestrzennego Polski, opierająca się na pięciu pożądanych cechach przestrzeni: konkurencyjności i innowacji, spójności wewnętrznej, bogactwie i różnorodności biologicznej, bezpieczeństwie oraz ładzie przestrzennym, jest spójna z celem RPO WSL. W ramach RPO WSL można odnaleźć założenia koncepcji integracji przestrzeni w skali regionalnej, która dotyczy przede wszystkim integracji pomiędzy największymi miastami a ich bezpośrednim zapleczem, czyli miastami subregionalnym i otaczającymi je obszarami wiejskimi. W RPO WSL przewidziano konieczność integracji regionalnej, która przebiegać ma w oparciu o wykorzystanie dla rozwoju całego województwa potencjału miasta wojewódzkiego (w wyniku procesów dyfuzji rozwoju) oraz specyficznych czynników rozwojowych (przyrodniczych, klimatycznych, kulturowych, związanych z wykorzystaniem surowców energetycznych). RPO WSL nawiązuje w zasadzie do wszystkich celów KPZK, czyli: podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającego spójności (m.in. poprzez integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich), poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów (m.in. poprzez budowanie potencjału do specjalizacji terytorialnej), poprawę dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski, zwiększanie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa oraz przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego. Istotne jest dodatkowo to, że RPO WSL wpisuje się w zintegrowane podejście terytorialne (integrated territorial approach), które jest odejściem od podejścia sektorowego. Zintegrowane podejście terytorialne, obecne w RPO WSL, charakteryzuje się wykorzystaniem endogenicznych potencjałów terytoriów określonych funkcjonalnie. W tym zakresie w RPO WSL za mało akcentuje się natomiast integrację działań publicznych w wymiarze przestrzennym oraz wielopoziomowy system zarządzania.

W KSRR oraz KPZK odzwierciedlone zostały aktualne trendy związane z terytorialnym wymiarem polityki rozwoju realizowanym m.in. poprzez wyznaczanie obszarów funkcjonalno-przestrzennych, przekraczających podziały administracyjne, związanych z procesami gospodarczymi, społecznymi, przyrodniczymi celem efektywniejszego wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju. Zostało to w odpowiednim zakresie uwzględnione w projekcie RPO. Dodatkowo, szeroki zakres planowanej interwencji znajduje swoje uzasadnienie w zastosowaniu w regionie w latach 2014-2020 zintegrowanego podejścia do rozwoju, które pozwoli na koherentne łączenie na poziomie regionalnym sektorowych i dziedzinowych interwencji. Ma to pomóc w osiągnięciu efektu synergii wsparcia oraz płynnej kontynuacji procesu inwestycyjnego wcześniejszych perspektyw. Zapewni to zrównoważony i komplementarny rozwój regionu. Natomiast jeśli chodzi o ocenę zbieżności rang porównywanych dokumentów, to należy stwierdzić pełną spójność szczególnie w przypadku celu głównego RPO WSL i KSRR oraz KPZK. W KSRR działania odpowiadają swoją rangą ogólnym kierunkom interwencji w poszczególnych priorytetach RPO WSL. Identyczną zgodność rangi działań i celów szczegółowych RPO WSL identyfikuje się w przypadku działań polityki przestrzennej zagospodarowania kraju uwzględnionej w KPZK.

Projekt RPO WSL jest również spójny ze Strategią innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”[167], w takich tożsamych obszarach jak: stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy (przede wszystkim poprzez zwiększanie efektywności nauki, wzmacnianie powiązań nauki z gospodarką, tworzenie sieci współpracy w systemie innowacji, zwiększanie mobilności kadry naukowej, rozwój kadr, rozwój infrastruktury badawczej, współpracę w ramach klastrów, wdrożenie systemu brokerów technologii, promocję postaw proinnowacyjnych wśród MŚP, rozwój akademickiej przedsiębiorczości innowacyjnej), tworzenie infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej oraz rozwój gospodarki elektronicznej. Dodatkowo, RPO WSL z pewnością przyczyni się, w co najmniej pośrednim stopniu, do umiędzynarodowienia polskiej gospodarki oraz dostosowania otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki (poprzez m.in.: dostęp do kapitału, w tym kapitału wysokiego ryzyka, szczególnie w przypadku sektora MŚP, koncentrację wydatków publicznych na działania prorozwojowe i innowacyjne, zwiększanie nakładów publicznych i stymulowanie nakładów prywatnych na działania B+R, dostosowanie mechanizmów i podniesienie

[166] Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 13 grudnia 2011 r.
[167] Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, styczeń 2013 r.

efektywności publicznego finansowania B+R+I, wspieranie różnych form innowacji, wspieranie transferu wiedzy i wdrażania nowych/nowoczesnych technologii). Oprócz tego koherentnym obszarem, w którym zidentyfikowano spójność założeń, celów oraz kierunków działań jest efektywność wykorzystania zasobów naturalnych i surowców. Dodatkowo, analizy wykazały zgodność rangi takich elementów w porównywanych dokumentach, jak: cele, cele szczegółowe, kierunki działań i działania w komplementarnych obszarach RPO WSL i Strategii. Wszystkie wskazane składowe Strategii i RPO miały podobną wagę w opisie założeń.

RPO WSL przyczyni się także do realizacji części założeń (wspólnych obszarowo z interwencją jaką jest RPO) ujętych w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego[168], szczególnie w zakresie podniesienia poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli, wzrostu zatrudnienia, poprawy zdrowia obywateli oraz podwyższania efektywności systemu opieki zdrowotnej. Z kolei w przypadku Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego[169] największą spójność identyfikuje się w zakresie: rozwoju i efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego (w tym wspieranie przedsiębiorczości w kulturze, system wsparcia dla systemu kreatywnego, digitalizacja), usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy, poprawa współpracy instytucji publicznych z obywatelami oraz integracja i solidarność społeczna. Stworzenie zintegrowanego systemu transportowego (w tym transportu miejskiego), które jest jednym z celów szczegółowych RPO Województwa Śląskiego, w zupełności wpisuje się w cel główny Strategii rozwoju transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku).[170] W przypadku projektu Strategii „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko"- perspektywa 2020,[171] nawiązanie w RPO do zapisów Strategii można zidentyfikować w obszarach dotyczących: zapewnienia bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię (w tym OZE, efektywność energetyczna), poprawy stanu środowiska (racjonalne gospodarowanie odpadami, czysta woda, ochrona powietrza, wspieranie i promocja polskich technologii energetycznych i środowiskowych), uporządkowania zarządzania przestrzenią w ramach zrównoważonego gospodarowania zasobami środowiska oraz zwiększenia integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa. Przywołane strategie są dokumentami branżowymi, sektorowymi, szczegółowymi. Dlatego też analizy porównawcze wykazały, że część działań zawartych w RPO WSL odpowiada randze celów określonych w Strategiach. Zgodność rang występujących elementów występuje przede wszystkim na poziomie celów przewodnich.

Także cele Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020[172] również zostały uwzględnione w RPO WSL. Szczególnie dotyczy to takich działań, jak: budowa i rozwój infrastruktury i technologii umożliwiających mieszkańcom obszarów wiejskich korzystanie i dostęp do ICT o wysokim standardzie, rozwój infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne, sanitarne i wodne na obszarach wiejskich, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, zwiększenie wykorzystania OZE na obszarach wiejskich, wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem endogenicznego potencjału obszarów wiejskich, zapobieganie i ograniczanie wykluczenia społecznego i redukcja i przeciwdziałanie ubóstwu na obszarach wiejskich. Tak, jak w przypadku poprzednich Strategii, również w przypadku SZRWRiR należy stwierdzić zgodność rang takich elementów, jak cele i działania, choć komplementarne działania w Strategii były czasem podnoszone do rangi celów szczegółowych, co wynika z charakteru dokumentu.

Z kolei działania przewidziane w RPO WSL, dotyczące efektywnego świadczenia usług społecznych oraz publicznych oraz budowanie efektywniejszego systemu ochrony zdrowia wpisują się w założenia i kierunki interwencji rekomendowane w Strategii Sprawne Państwo 2020,[173] gdzie zbieżność rang porównywanych elementów w dokumentach dotyczyła głownie celów, ponieważ kierunki działań zaproponowane w RPO WSL ze względu na charakter interwencji odpowiadały częściowo celom szczegółowym w Strategii Sprawne Państwo.

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczpospolitej Polskiej 2011-2022[174] jest strategią realizującą w obszarze bezpieczeństwa narodowego strategie rozwoju kraju (krótko- i długookresową). Głównymi celami Strategii są: kształtowanie stabilnego międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i globalnym, umocnienie zdolności państwa do obrony, rozwój odporności na zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, zwiększenie integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa oraz tworzenie warunków rozwoju zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego. Ze względu na rodzaj dokumentu, jakim jest RPO oraz jego przeznaczenie, zidentyfikowano jedynie pośrednią komplementarność pomiędzy wyżej wspomnianą Strategią a RPO WSL. Spójne obszary zauważono raczej na poziomie kierunków działań, a nie celów. Istnieje zatem zbieżność i spójność w przypadku rang komplementarnych dokumentów. Nie zidentyfikowano sprzeczności, zarówno założeń, jak i celów strategicznych. RPO WSL jedynie pośrednio, na poziomie kierunków działań, nawiązuje do SRSBNRP w zakresie rozwoju potencjału naukowo-badawczego, rozwoju konkurencyjności i innowacyjności gospodarki oraz podniesienia zdolności eksportowych. W Strategii jednak zakres wsparcia gospodarczego jest zawężony do przemysłu obronnego. Innym aspektem, akcentowanym zarówno w RPO, jak i Strategii, jest wzmocnienie edukacji, wspierania zatrudnienia, ochrona środowiska, rozwój infrastrukturalny, planowani przestrzenne i regionalne, które

[168] Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, czerwiec 2013 r.
[169] Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji, Warszawa, maj 2013 r.
[170] Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Wodnej, Warszawa, styczeń 2013 r.
[171] Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Środowiska, projekt, czerwiec 2012 r.
[172] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, kwiecień 2012 r.
[173] Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa, luty 2013 r.
[174] Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa, kwiecień, 2013 r.

w Strategii uważane jest jako element niezbędny do zwiększania integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa. W tym sensie zidentyfikowano pozytywne powiązanie Strategii z polityką społeczno-gospodarczą kraju, a nawet regionów. W przypadku tej Strategii zbieżność rang elementów identyfikuje się, podobnie jak wcześniej opisaną spójność założeń, w zakresie komplementarnych celów.

Ocena spójności z dokumentami makro i regionalnymi[175]

Analiza Strategii dla Rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020[176] wykazuje pełną spójność między celami strategicznymi a celami określonymi w RPO WSL. Jest to wynikiem przyjęcia wspólnych założeń na skutek identyfikacji tożsamych problemów i potrzeb rozwojowych (np. w zakresie: zrównoważenia rynku pracy, wzmacniania dostępności komunikacyjnej, podwyższania wydajności gospodarki, utrzymywania standardów jakości środowiska przyrodniczego czy ukierunkowania na poprawę stanu zdrowia mieszkańców). Mimo spójności założeń oraz instrumentów działania, w RPO WSL wszelkie działania zostały zorientowane, zgodnie z charakterem interwencji, jedynie na obszar województwa śląskiego. W RPO znajdują się odniesienia do budowania i wzmacniania relacji i integracji Europola śląsko-krakowskiego jako centrum koncentracji innowacji i kreatywności poprzez realizację założeń strategii makroregionalnej. W przedmiocie analizy zgodności rang porównywanych dokumentów należy podkreślić przede wszystkim zidentyfikowaną spójność w zakresie celów szczegółowych i kierunków działań. Jedynie cel nadrzędny Strategii nie jest celem głównym w RPO WSL, a raczej jednym z synergicznych docelowych efektów. Wynika to z innego charakteru i przeznaczenia dokumentów, co nie wyklucza wcześniej określonej spójności w komplementarnych obszarach.

Autorzy RPO WSL, w części diagnostycznej wprost powołują się na zapisy oraz wnioski dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, zawarte w Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020". Z tego względu oczywiście należy stwierdzić pełną spójność w zakresie przyjętych założeń, wyzwań oraz zidentyfikowanych problemów. Jeżeli chodzi o obszary priorytetowe, cele i kierunki, również należy stwierdzić zbieżność. RPO WSL nawiązuje do wszystkich obszarów priorytetowych, jak: nowoczesna gospodarka, szanse rozwojowe mieszkańców, przestrzeń oraz relacje z otoczeniem. Rzecz jasna ze względu na zakres interwencji RPO WSL nie zawiera on wszystkich działań strategicznych wymienionych w wyżej wskazanych obszarach. W przypadku obszaru, jakim jest „nowoczesna gospodarka" RPO WSL, nawiązuje do takich celów strategicznych, jak: województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność, otwarty i atrakcyjny rynek pracy, konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz strukturach sieciowych, przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały. Z kolei w obszarze „szanse rozwojowe mieszkańców", RPO WSL w co najmniej pośredni sposób nawiązuje do celu operacyjnego, jakim jest poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa, rozwój kompetencji, umiejętności i wzrostu poziomu aktywności mieszkańców, harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców. W ramach obszaru priorytetowego, jakim jest „przestrzeń", RPO WSL nawiązuje, w zakresie celu strategicznego: województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni, do takich celów operacyjnych/działań, jak: zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska, zintegrowany rozwój ośrodków różnej rangi, wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni. W przypadku obszaru „relacje z otoczeniem" RPO WSL co najmniej pośrednio przyczyni się do realizacji celu strategicznego: województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy, przede wszystkim poprzez nawiązanie do takich jednego z celów operacyjnych, a mianowicie do wpisania regionu w sieci międzynarodowe i krajowe powiązania infrastrukturalne (rozbudowa i modernizacja dróg krajowych, autostrad, sieci kolejowej itp.). Z powyższego wynika, że RPO WSL w najwyższym stopniu koresponduje z rekomendowanymi działaniami w Strategii dotyczącymi innowacyjności (w tym wdrażania rozwiązań technologicznych), konkurencyjności gospodarki, zapewnieniem wysokiej jakości życia (w tym dostęp do usług publicznych i zapewnienie funkcjonalności przestrzeni) oraz stworzenia z województwa śląskiego regionu otwartego, będącego ważnym partnerem rozwoju Europy. W przypadku tej Strategii identyfikuje się dodatkowo spójność rang porównywanych elementów dokumentów. Zarówno w RPO WSL, jak i w Strategii zawarto komplementarne, odpowiadające sobie ważnością priorytety, cele szczegółowe oraz kierunki działań.

Spójność RPO WSL w zakresie zidentyfikowanych potrzeb oraz celów rozwojowych w obszarze innowacji i rozwoju technologii zaobserwowano również w przypadku kolejnego dokumentu regionalnego, jakim jest Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020[177]. Zarówno w RPO, jak i Programie Rozwoju Technologii zwrócono uwagę na takie słabe strony, jak m.in.: niski udział nakładów na B+R w PKB, niski współczynnik przedsiębiorstw aktywnych w odniesieniu do liczby mieszkańców, niski poziom efektywności nowo powstałych IOB czy niską jakość infrastruktury badawczej w wielu jednostkach naukowych. Program Rozwoju Technologii jest dokumentem, który w szerszy sposób diagnozuje oraz wskazuje rekomendacje w obszarze nowych technologii i rozwoju potencjału innowacyjnego województwa. Mając na uwadze ograniczony zakres RPO WSL, w częściach wspólnych nie zauważono żadnych rozbieżności

[175] Ze względu na początkowy etap realizacji przedmiotowej ewaluacji oraz fazę programowania perspektywy 2014-2020 w Polsce, w niniejszym raporcie nie przeprowadzono analizy spójności RPO WSL z programami rozwoju subregionów. Wynika to z braku przyjętych/zatwierdzonych projektów programów subregionalnych.
[176] Kraków, 5 kwietnia 2013 r.
[177] Katowice, 2011 r.

diagnostycznych. W RPO WSL odnaleziono bezpośrednie nawiązania do obszarów specjalizacji technologicznych regionu: technologie medyczne, technologie dla energetyki i górnictwa, technologie dla ochrony środowiska, technologie informacyjne i telekomunikacyjne, produkcja i przetwórstwo materiałów, transport i infrastruktura transportowa, przemysł maszynowy, samochodowy, lotniczy i górniczy oraz nanotechnologie i nanomateriały. W kwestii rekomendacji programowych/kierunków działań, również stwierdzono spójność, w kwestiach poruszanych w RPO WSL, np. w zakresie: poprawy aktywności i efektywności działania instytucji wsparcia przedsiębiorczości i innowacji, wspieranie transferu wiedzy pomiędzy sektorem nauki a gospodarką, czy doskonalenia kompetencji dla innowacyjnej gospodarki. Zarówno w RPO WSL, jak i Programie Rozwoju Technologii, stosunkowo silny akcent położono na wzmacnianie potencjału regionalnych MŚP. Działania zaproponowane w RPO WSL swoją rangą odpowiadają w zasadzie rekomendacjom, czyli kierunkom działania zaproponowanym w Strategii. Spójność w zakresie adekwatności umiejscowienia zidentyfikowano również w zakresie głównych celów i założeń porównywanych dokumentów.

W przypadku Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020[178], jak miało to miejsce w analizie spójności RPO WSL z Programem Rozwoju Technologii, należy zastrzec, że Strategia jest dokumentem szerzej analizującym jedynie część zakresu przedmiotowego RPO WSL. Mimo to, stwierdza się i w tym przypadku spójność kierunków strategicznych. To co łączy te dwa dokumenty, to przede wszystkim cel jakim jest powiększenie i wewnętrzna integracja potencjału innowacyjnego regionu oraz kreowanie inteligentnych rynków dla technologii przyszłości. Zarówno w RPO WSL, jak i Strategii położono duży akcent na regionalne inteligentne specjalizacje inteligentne. Jeżeli natomiast chodzi o analizę zgodności rangi porównywanych elementów- składowych dwóch zestawianych dokumentów, to ze względu na inny charakter dokumentów oraz ich różny poziom szczegółowości w obszarze innowacji, nie można mówić o pełnej spójności. Priorytety zawarte w Strategii odnoszą się raczej do celów szczegółowych RPO WSL, zaś cele strategiczne uwzględnione w Strategii odzwierciedlają kierunki działań. Nie świadczy to jednak o jakiejkolwiek sprzeczności czy braku zgodności polityk w obszarze innowacji.

Poniższa tabela prezentuje ekspercką ocenę spójności celów wyrażonych w RPO WSL z tymi, wskazanymi w najważniejszych dokumentach strategicznych. Na poniższe noty wpłynęły dodatkowo wnioski z porównania rang/ważności ocenianych celów/kierunków interwencji w zestawianych dokumentach.

[178] Katowice, 2012 r.

Tabela 18 Ocena spójności celów strategicznych (celów osi priorytetowych) RPO WSL z najważniejszymi dokumentami ponadregionalnymi, regionalnymi, krajowymi i unijnymi (w skali od -2 do 2, gdzie -2 oznacza zdecydowanie negatywną zależność, -1- częściową, negatywną zależność zachodzącą między celami, 0- nie dotyczy, 1- częściową, pozytywną zależność zachodzącą między celami, zaś 2 oznacza zdecydowanie pozytywną zależność zachodzącą pomiędzy celami).

Cele poszczególnych osi priorytetowych[179]	Strategia Europa 2020	WRS	Umowa Partnerstwa	KPR	ŚSRK	KSRR	KPZK	Strategia Rozwoju Województwa	Strategie subregionów
CEL GŁÓWNY: wzrost konkurencyjności i poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej poprzez inteligentne wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionu	2	2	2	2	2	2	1	2	*[180]
P1 NOWOCZESNA GOSPODARKA: Wzrost komercjalizacji wiedzy i popularyzacji nauki i innowacji w regionie, zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki.	2	2	2	2	2	2	2	2	
P2 CYFROWE ŚLĄSKIE: zwiększenie poziomu dostępności i wykorzystania publicznych usług cyfrowych w regionie, zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP	2	2	1	1	1	0	1	1	
P3 WZMOCENIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP: wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie, wzmocnienie Instytucji Otoczenia Biznesu	2	2	2	1	2	2	1	2	
P4 EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, OZE I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA: poprawa efektywności produkcji i zużycia energii, wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego	2	2	2	2	2	1	2	2	
P5 OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW: poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym, ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami, ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, rekultywacja terenów zdegradowanych, ochrona dziedzictwa kulturowego	2	2	2	1	2	1	2	2	
P6 TRANSPORT: poprawa dostępności głównych szlaków drogowych	1	2	2	1	2	2	2	2	

[179] Ze względu brak wyodrębnienia celów szczegółowych programu oraz na przekrojowy charakter i zróżnicowany zakres części osi priorytetowych RPO WSL zdecydowano się na analizę spójności celów poszczególnych priorytetów z celami uwzględnionymi w dokumentach strategicznych.
[180] Kolumna zostanie uzupełniona w kolejnym raporcie z przedmiotowej ewaluacji, w przypadku dostępności zatwierdzonych programów rozwoju subregionów.

regionu, rozwój regionalnego transportu kolejowego									
P7 REGIONALNY RYNEK PRACY: wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, wzrost kompetencji osób młodych wchodzących na rynek pracy, aktywizację pracodawców w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc pracy, rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia	2	2	2	2	2	1	1	2	
P8 REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY: podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wzmocnienie ich potencjału adaptacyjnego oraz doskonalenie umiejętności i kompetencji kadr zarządzających i pracowników, zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych poprzez dostosowanie do potrzeb i skuteczne środki na rzecz aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu, rozwój warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego	2	2	1	1	1	1	1	1	
P9 WŁĄCZENIE SPOŁECZNE: rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji, wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych, rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo w regionie	2	2	2	2	2	1	1	1	
P10 REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA: zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych, rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych	2	2	2	1	2	2	2	2	
P11 WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO: zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego, wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego, zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy, wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie	2	2	2	2	2	1	1	1	
P12 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA: zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego oraz zwiększenie dostępności i	2	2	2	1	1	0	0	1	

poprawa warunków kształcenia zawodowego prowadzonego w szkołach									

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy desk research wskazanych dokumentów.

Przy założeniu osiągnięcia rezultatów programu, a dodatkowo mając na uwadze brak zidentyfikowanych rozbieżności i sprzeczności RPO WSL z innymi dokumentami, należy uznać, iż realizacja działań planowanych w RPO WSL w znacznym stopniu przyczyni się do realizacji postawionych celów na różnych poziomach, wyrażonych w dokumentach strategicznych.

Czy RPO WSL jest spójny ze wskazanymi w projekcie rozporządzenia (art. 48 pkt. 3 (d)) rekomendacjami Rady Unii Europejskiej?

Rada Unii Europejskiej na postawie art. 148 ust. 4 Traktatu jest uprawniona do wydawania zaleceń państwom członkowskim. Niniejsza ewaluacja ex ante RPO WSL zgodnie z art. 48 pkt. 3, lit. d zakłada ocenę spójności projektu z dedykowanymi Polsce zaleceniami. Zapisy RPO WSL odpowiadają głównym potrzebom zidentyfikowanych przez Radę UE,[181] głównie w zakresie wyzwań w obszarze bardziej kompleksowego podejścia, łączącego wysiłki w ramach badań naukowych, innowacji i polityki przemysłowej oraz zapewniającego stworzenie odpowiednich instrumentów wspierających cały cykl innowacji oraz promocji konkurencyjności. W tym zakresie postulowano przedsięwzięcie dodatkowych środków w celu stworzenia otoczenia biznesu sprzyjającego innowacjom poprzez skoordynowanie polityki w obszarach badań, innowacji i przemysłu, a także lepsze dostosowanie instrumentów do poszczególnych etapów cyklu innowacji. Obecny zakres RPO WSL realizuje ten postulat w stopniu adekwatnym do zakresu planowanej interwencji. Oprócz tego, RPO WSL jest spójny w zakresie postulatów dotyczących rynku pracy, poprawy jakości nauczania, aktywacji zawodowej. Innym obszarem, do którego nawiązuje wprost RPO WSL jest poprawa wydajności w całym łańcuchu produkcyjnym oraz wdrożenie projektów inwestycyjnych w kolejnictwie. Rada Unii Europejskiej zwróciła również uwagę na potrzebę poprawy gospodarki odpadowej i gospodarki wodnej, co także znalazło odzwierciedlenie w zapisach RPO. Zbieżność zaleceń z planowanymi działaniami RPO wynika z przyjęcia tożsamych wniosków w zakresie głównych wyzwań i problemów rozwojowych, do których można zaliczyć: niedostateczne dopasowanie wyników nauczania do potrzeb rynku pracy, problemy związane ze wczesną opieką nad dziećmi (także infrastrukturalne, jak liczba placówek), słaby wskaźnik szeroko pojętej innowacyjności (wynikający m.in. z niskiego poziomu wydatków na badania i rozwój), konieczność poprawy efektywności energetycznej, słabo rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa, niski stopień wykorzystania administracji elektronicznej w administracji publicznej.

Podczas analiz nie zidentyfikowano obszarów niespójnych między zaleceniami Rady Unii Europejskiej a RPO WSL, co należy ocenić jednoznacznie pozytywnie. RPO WSL nie odzwierciedla, ze względu na swój zakres i zasięg, wszystkich szczegółowych zagadnień poruszonych w zaleceniach, ale jest w pełni spójny w komplementarnych dziedzinach i obszarach.

Wnioski oraz rekomendacje

Z powyższych analiz wynika, iż autorzy RPO WSL zapewnili trafność celów strategicznych określonych na poziomie unijnym i celów interwencji o charakterze regionalnym przy uwzględnieniu specyficznych uwarunkowań regionu śląskiego. Zidentyfikowano szereg elementów wspólnych, zarówno w zakresie głównych wyzwań, jak i potrzeb rozwojowych, co urzeczywistnia spójność w zakresie zakładanych efektów. Nie stwierdzono rozbieżności na poziomie założeń czy celów, a także kierunkowych działań czy projektów strategicznych, a logika interwencji w pełni odpowiada zasadom określonym w Rozporządzeniu Ogólnym i WRS (cele tematyczne, osie priorytetowe oraz kierunki działań).

Analiza dokumentów strategicznych na poziomie krajowym również wykazała dużą spójność pomiędzy celami dokumentów (wynikających ze zidentyfikowanych potrzeb i wyzwań) a celami RPO WSL. Poziom spójności jest determinowany szczegółowością dokumentu strategicznego, który czasem określa jedynie przewodnie kierunki zmian, a czasem rekomenduje konkretne działania czy instrumenty wsparcia. W przypadku dokumentów krajowych, zdecydowana większość zawiera zgodne wnioski w diagnozach społeczno-gospodarczych i formułuje na tej podstawie podobne rekomendacje.

W projekcie RPO WSL znaleziono odniesienia do większości dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, a nawet do szczegółowych strategii sektorowych i branżowych, wskazując dodatkowo obszary wspólne i komplementarne, co należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. Dodatkowo, w zapisach programu znalazło się czytelne uzasadnienie realizacji wybranych celów tematycznych. W większości krajowych dokumentów strategicznych znajdujemy odniesienia do kwestii administracyjno-prawnych. W tym zakresie należy na późniejszym etapie opracowania RPO WSL bardziej szczegółowo określić mechanizmy mające na celu usprawnienie procesów administracyjnych.

Aktualny projekt RPO WSL zawiera analizę komplementarnych założeń i celów innych programów, szczególnie na szczeblu krajowym i unijnym, choć nie wszystkich (brak zestawienia z PO PC) ze względu na etap programowania. **Bardziej szczegółowego i precyzyjnego opisu wymaga linia demarkacyjna, która rozgranicza interwencję w komplementarnych obszarach z programami operacyjnymi na poziomie kraju. Biorąc pod uwagę zaktualizowany Szablon Programu Operacyjnego, przygotowany przez MRR, odpowiednie zapisy powinny zostać uzupełnione w tej kwestii m.in. w części poświęconej koordynacji** (identyfikacja obszarów, w których wsparcie w ramach programu może być stosowane w sposób komplementarny z innymi źródłami finansowania, aby osiągnąć wybrane do realizacji cele tematyczne, wyjaśnienie, w jaki

[181] Zalecenie Rady w sprawie krajowego programu reform Polski z 2013 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na lata 2012-2016. Com (2013) 371 final z 29.5.2013 r.

sposób efekt synergii i komplementarność zostaną wykorzystane dla zapewnienia skuteczności, opis mechanizmów koordynujących dla każdego z właściwych źródeł finansowania, wskazanie podmiotów odpowiedzialnych za koordynacje w tych dziedzinach itp.)[182]

Przy założeniu osiągnięcia zakładanych efektów, a tym samym osiągnięcia głównych rezultatów programu, a dodatkowo mając na uwadze spójność RPO WSL z innymi dokumentami, należy uznać iż realizacja działań planowanych w RPO WSL w znacznym stopniu przyczyni się do realizacji postawionych celów strategicznych na różnych poziomach, wyrażonych w dokumentach strategicznych.

RPO WSL jest również spójny z wydanymi rekomendacjami Rady UE i przyczynia się do realizacji Krajowego Programu Reform, m.in. w zakresie promocji całego cyklu innowacji i rozwoju przedsiębiorczości, a także poprzez wsparcie rynku pracy, poprawę jakości nauczania, aktywizację zawodową, poprawę wydajności w całym łańcuchu produkcyjnym oraz wdrożenie projektów inwestycyjnych w kolejnictwie. Rada Unii Europejskiej zwróciła również uwagę na potrzebę poprawy gospodarki odpadowej i gospodarki wodnej, co także znalazło odzwierciedlenie w zapisach RPO.

[182] Szablon Programu Operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem, MRR, s. 41.

5.4. Obszar badawczy D: Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych (realizacja zasad równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju)?

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (RPO WSL 2014-2020) jest programem ukierunkowanym na zaplanowanie sposobu wydatkowania środków w ramach kolejnego okresu programowania, pochodzących z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) na terenie województwa śląskiego.

Wydatkowanie środków pochodzących z EFS oraz z EFRR musi odbywać się z poszanowaniem zasad polityk horyzontalnych, w tym dotyczących równości szans i zapobiegania dyskryminacji, równości płci, a także polityki zrównoważonego rozwoju. W związku z powyższym niniejsza analiza ex-ante obejmuje weryfikację zapisów ujętych w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (wersja nr 2, czerwiec 2013) i dotyczy tego czy i w jakim zakresie Program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityki horyzontalnej dotyczącej równości szans kobiet i mężczyzn, niedyskryminacji i zrównoważonego rozwoju (obszar badawczy D). Analiza podzielona została na trzy zasadnicze obszary problemowe, do których z kolei zostały przypisane pytania szczegółowe weryfikujące w jakim zakresie RPO WSL 2014-2020 faktycznie przyczynia się do realizacji założeń horyzontalnych w zakresie równości szans, w tym równości płci, zapobiegania dyskryminacji i w zakresie zrównoważonego rozwoju:

- Stopień i zakres uwzględniania zasad horyzontalnych w procesie programowania,
- Przewidywany wkład Programu w realizację celów polityk horyzontalnych,
- Sposób uwzględnienia zasad horyzontalnych w procesie wdrażania, monitorowania i ewaluacji Programu.

5.4.1. Stopień i zakres uwzględnienia zasad horyzontalnych w procesie programowania (czy w ramach przygotowywania diagnozy oraz całego Programu brane były pod uwagę/poddawane analizie zasady równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju oraz czy w procesie programowania uczestniczyły podmioty zaangażowane w promocję zasad horyzontalnych?)

W jaki sposób na etapie przygotowywania diagnozy były brane pod uwagę polityki horyzontalne? Które kwestie horyzontalne wzięto pod uwagę?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W Programie nie zawarto definicji pojęć wpisujących się w założenia polityki horyzontalnej w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn, niedyskryminacji i przeciwdziałania dyskryminacji, określających paradygmat, w oparciu o który kształtowane jest podejście horyzontalnej.

Tabela 19 **Wybrane definicje określające rozumienie kwestii horyzontalnych.**

Źródło	Definicja
Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (art. 20-26), 2000.	Równość - równość wobec prawa; zakaz wszelkiej dyskryminacji; poszanowanie różnorodności kulturowej, religijnej i językowej; równość płci, ale przy dopuszczeniu „specyficznych korzyści dla płci niedostatecznie reprezentowanych"; prawa dziecka; prawa osób starszych; integracja osób niepełnosprawnych.
Strategia na rzecz równości kobiet i mężczyzn na lata 2010-2015, Komisja Europejska, 2010.	Równość szans kobiet i mężczyzn - działania w obszarze polityki równości szans kobiet i mężczyzn powinny się odnosić do następujących tematów priorytetowych, uwzględnianych w ramach wszystkich obszarów polityki: 1. równa niezależność ekonomiczna kobiet i mężczyzn; 2. równa płaca za pracę o równej wartości; 3. równość w podejmowaniu decyzji; 4. godność, integralność i położenie kresu przemocy na tle płci; 5. działania na rzecz równości płci poza UE; 6. zagadnienia horyzontalne (ról płci, prawodawstwa i narzędzi sprawowania rządów).

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, 1979.	Dyskryminacja kobiet – wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych.
Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700	Dyskryminacja bezpośrednia – sytuacja, w której osoba fizyczna ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną jest traktowana mniej korzystnie niż jest, była lub byłaby traktowana niż inna osoba w porównywalnej sytuacji
Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700	Dyskryminacja pośrednia – sytuacja, w której dla osoby fizycznej ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje lub szczególnie niekorzystna dla niej sytuacja, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne.
Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700	Nierówne traktowanie – rozumie się przez to traktowanie osób fizycznych w sposób będący jednym lub kilkoma z następujących zachowań: dyskryminacją bezpośrednią, dyskryminacją pośrednią, molestowaniem, molestowaniem seksualnym, a także mniej korzystnym traktowaniem osoby fizycznej wynikającym z odrzucenia molestowania lub molestowania seksualnego lub podporządkowania się molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu, oraz zachęcanie do takich zachowań i nakazywanie tych zachowań.
Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700	Równe traktowanie –brak jakichkolwiek zachowań stanowiących nierówne traktowanie.

Bazując na powyższych paradygmatach należy podkreślić, że pojęcia równości szans, niedyskryminowania czy przeciwdziałania dyskryminacji mogą być często stosowane zamiennie. Równe szanse są bowiem często definiowane jako „zakaz wszelkiej dyskryminacji". Ponadto na pojęcie niedyskryminacji składa się nie tylko brak określonych działań, ale także prewencja. Dyskryminacją jest bowiem nie tylko sytuacja, w której dana osoba/grupa doświadcza nierównego traktowania, ale i sytuacja w której „byłaby traktowana" w sposób odmienny niż inna osoba nie wyróżniająca się ze względu na cechy prawnie chronione. Zakaz dyskryminacji obejmuje zatem również zakaz tworzenia norm, przepisów czy sytuacji, których skutkiem mogą być praktyki dyskryminacyjne. Polska jako kraj członkowski dodatkowo ma możliwość realizacji tzw. działań wyrównawczych, czyli dedykowanych dla określonych grup społecznych zagrożonych dyskryminacją oraz wykluczeniem społecznym, w celu eliminacji specyficznych barier, które utrudniają lub uniemożliwiają pełny udział w poszczególnych obszarach życia społecznego i gospodarczego.

W diagnozie przedstawionej w RPO WSL 2014-2020 **w znacznym stopniu uwzględniono założenia horyzontalne w zakresie równości szans, w tym równości płci oraz zapobiegania dyskryminacji**. Różnorodność mieszkańców/mieszkanek województwa śląskiego oraz wynikające z tego trudności i bariery – przekładające się na mniejsze ich możliwości w zakresie aktywności społecznej i gospodarczej – obejmują przede wszystkim kryterium płci, wieku i niepełnosprawności. Dodatkowo, **w diagnozie uwzględniono odmienność sytuacji życiowej** mieszkańców/ mieszkanek województwa śląskiego wynikającą z faktu: zajmowania się osobą zależną (głównie dzieckiem) i trudności z tego wynikających w zakresie godzenia życia zawodowego i rodzinnego, samodzielnego rodzicielstwa, wykształcenia. Diagnoza uwzględniająca kwestie równości szans kobiet i mężczyzn przeprowadzona została przede wszystkim w odniesieniu do **zmian demograficznych występujących na terenie województwa, sytuacji na rynku pracy oraz stanu zdrowia.**

Zastrzeżenia zgłoszone do niniejszej części analizy dotyczą tego, że diagnoza przedstawiona w RPO WSL 2014-2020 **w dość ograniczonym zakresie odnosi się do kwestii ubóstwa czy wykluczenia społecznego**. Zjawiska te są zarazem często konsekwencją praktyk dyskryminacyjnych bądź konsekwencją braku działań wyrównawczych, podejmowanych w celu

przeciwdziałania zjawiskom dyskryminacyjnym. Niemniej jednak dane o charakterze zarówno ilościowym, jak i jakościowym dotyczące ubóstwa, marginalizacji społecznej oraz zagrożenia wykluczeniem społecznym przedstawione zostały w uzasadnieniu do konkretnych Priorytetów Programu. Stąd też na poczet diagnozy można potraktować ujęte tam treści. **Zabrakło jednak w Programie diagnozy z uwzględnieniem kryterium pochodzenia etnicznego, a dokładniej dotyczącej sytuacji społeczności romskiej**, która dość licznie zamieszkuje teren województwa śląskiego. Ta uwaga jest tym bardziej zasadna, jeśli weźmie się pod uwagę, że tereny południowe Polski (w tym województwo śląskie) zamieszkuje przede wszystkim grupa romska Bergitka (zwana także grupą Podkarpacką lub Górską), która należy zarazem do najbiedniejszej grupy romskiej w Polsce i najbardziej marginalizowanej w życiu społecznym oraz gospodarczym w stosunku do pozostałych grup romskich. W treści Programu w jednym miejscu pojawia się odniesienie do społeczności romskiej, tj. w jednym ze wskaźników produktu w odniesieniu do Priorytetu VII, podczas gdy zasadne jest także uwzględnienie potrzeb tej konkretnej grupy w odniesieniu do Priorytetu X (niska aktywność społeczna i zawodowa, wysoki poziom bezrobocia, jakość warunków mieszkalnych osób ze społeczności romskiej, zły stan zdrowia oraz zdecydowanie niższa średnia długość życia Romek/Romów niż średnia krajowa i wojewódzka, problem z uzależnieniami a w szczególności problem związany z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków występujący wśród Romów).

Ponadto należy zwrócić uwagę na to, że **nie uwzględniono kwestii horyzontalnych w odniesieniu do obszaru przedsiębiorczości oraz działań ukierunkowanych na osoby prowadzące działalność gospodarczą**. Stopień wykorzystania innowacyjnych rozwiązań oraz angażowanie się w tworzenie klastrów społecznych i inkubatory przedsiębiorczości zależy od bieżącej sytuacji przedsiębiorstwa, jego płynności finansowej, zakresu prowadzonej działalności, a także postawy przedsiębiorcy/przedsiębiorczyni. Coraz częściej dostrzega się zbliżone wzorce postaw w grupie kobiet i mężczyzn prowadzących własną działalność gospodarczą, wskazując, że nie ma już tzw. przedsiębiorczości kobiecej i męskiej. Z drugiej jednak strony wskazać można różnicujące te dwie grupy. Jak wskazano w badaniu „Przedsiębiorczość kobiet w Polsce" :

1. kobiety rzadziej niż mężczyźni prowadzą działalność w sektorach zaawansowanej technologii;
2. jedną z barier utrudniających założenie i prowadzenie własnej działalności jest tradycyjna socjalizacja, utrwalająca tradycyjny podział ról społecznych według płci;
3. kobiety częściej zgłaszają potrzebę elastyczności w zakresie organizacji opieki nad dzieckiem;
4. kobiety wykazują mniejszą skłonność do aktywności biznesowej obarczonej ryzykiem.

Kwestie te powinny być zarazem uwzględniane w ramach diagnozy, ponieważ mogą mieć one znaczenie przy projektowaniu konkretnych propozycji działań czy rozwiązań ukierunkowanych na **wzmocnienie postaw pro przedsiębiorczych wśród kobiet**, zwłaszcza w obszarze innowacyjności i nowoczesnych technologii.

Główne zastrzeżenie związane z obszarem diagnozy sytuacji na terenie województwa śląskiego dotyczy jednak tego, że w ramach diagnozy **zabrakło odniesienia do założeń horyzontalnych w obszarach związanych z inwestycjami infrastrukturalnymi**. Układy komunikacyjne wraz z przypisanymi do nich środkami transportu, budowy i modernizacje budynków, rozwiązania w obszarze e-usług czy wreszcie rozwiązania infrastrukturalne w obszarze turystyki nie powinny być „ślepe" na kryterium płci, wieku, a przede wszystkim niepełnosprawności. W sposób znaczący wpływają one bowiem na dostępność publicznych dóbr i usług, zwłaszcza dla osób które napotykają na większe ograniczenia wynikające z: choroby, niepełnosprawności, statusu społecznego czy wreszcie ról społeczno-kulturowych pełnionych w życiu. Przykładowo: kobiety preferują odmienne style podróżowania niż mężczyźni (w tym w ramach tzw. podróżowania codziennego), osoby z niepełnosprawnościami napotykają na bardzo zróżnicowane ograniczenia wynikające ze stopnia i rodzaju niepełnosprawności (niepełnosprawność motoryczna, sensoryczna, poznawcza), osoby starsze mają inne poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej a także rzadziej korzystają z nowych rozwiązań technologicznych[183]. Kwestie te

[183] Na podstawie m.in. ***Dobre praktyki samorządów 2012, Samorząd równych szans,*** Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2012. http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/SRS-2012.pdf;http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/SRS-2012.pdf; ***Dostępna komunikacja miejska. Samorząd równych szans,*** *Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego,* 2009; http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/090608_Dostepna_komunikacja_miejska.pdf;http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/090608_Dostepna_komunikacja_miejska.pdf; ***Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans,*** Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2009. http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/Dostepna_przestrzen_publiczna.pdf;http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/Dostepna_przestrzen_publiczna.pdf; ***Dostępność witryn internetowych instytucji publicznych dla osób niepełnosprawnych,*** Dziwisz Michał, Witek Piotr, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2013; http://firr.org.pl/attachments/article/511/Raport%20FIRR%20-%20Dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87%20witryn%20internetowych%20.pdf;http://firr.org.pl/attachments/article/511/Raport%20FIRR%20-%20Dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87%20witryn%20internetowych%20.pdf***; Dostosowanie budynków użyteczności publicznej – teoria i narzędzia***, Budny Jolanta, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji; http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/17917#.UnJfIvlShg0;http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/17917#.UnJfIvlShg0; ***Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia***, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, 2010; http://www.niepelnosprawni.gov.pl/publikacje;http://www.niepelnosprawni.gov.pl/publikacje; ***WCAG 2.0 Podręcznik dobrych praktyk***, Marcinowski Artur, Marcinowski Przemysław Fundacja Widzialni, 2012; http://www.widzialni.org/container/podrecznik6-www.pdf; http://www.equalclimate.org; http://www.unece.org;http://www.widzialni.org/container/podrecznik6-www.pdf; http://www.equalclimate.org; http://www.unece.org; http://www.internationaltransportforum.org.

powinny być wzięte pod uwagę na etapie opracowywania diagnozy, która zarazem stanowić ma punkt wyjścia dla planowanych do realizacji wydatków w ramach kolejnego okresu programowania.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Autorzy projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, mimo iż posługują się pojęciem zrównoważonego rozwoju, nie podają żadnej definicji tej koncepcji. Ten nowy paradygmat rozwoju jest w różnoraki sposób definiowany w literaturze (tabela poniżej).

Tabela 20 **Wybrane definicje rozwoju zrównoważonego i podejścia w definiowaniu tej koncepcji rozwoju**

Źródło	Definicja
Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development, UN World Commission on Environment and Development, Switzerland 1987 cyt. za M. Smoczyńska, *O niektórych definicjach rozwoju zrównoważonego*, w: P. Jeżowski (red.), *Zarządzanie w sektorze publicznym – metody wyceny*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2002, s. 41.	Zrównoważony rozwój (*sustainable development*) oznacza rozwój, który zaspokaja potrzeby obecne, nie pozbawiając przyszłych pokoleń możliwości zaspokojenia ich potrzeb.
K. Górka, S. Chomątowski, *Ekonomika ochrony i kształtowania środowiska*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1985, s. 17.	Ekorozwój to taki przebieg rozwoju gospodarczego, który nie narusza w sposób istotny i nieodwracalny środowiska życia człowieka oraz godzi prawa przyrody i ekonomii.
Rezolucja Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie przedstawienia przez Radę Ministrów strategii zrównoważonego rozwoju Polski (MP 1999 nr 8, poz. 96)	Rozwój zrównoważony oznacza taki model rozwoju, w którym zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych oraz potrzeb przyszłych pokoleń traktowane będzie równoprawnie.
Ustawa Prawo ochrony środowiska (art. 3 pkt 50)	Przez zrównoważony rozwój rozumie się taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.
H. Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2010, s. 46.	Zrównoważony rozwój zmierza do zapewnienia wszystkim żyjącym dzisiaj ludziom i przyszłym pokoleniom dostatecznie wysokich standardów ekologicznych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych w granicach naturalnej wytrzymałości Ziemi (pojemności ekosystemów), stosując zasadę sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej.
T. Borys (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok 2005, s. 40 i n.	Rozwój trwały to rozwój, który ma cechę trwałości. Rozwój samopodtrzymujący (sustensywny) to taki proces zmian (rozwój), który podtrzymuje możliwości zaspokojenia potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń. Rozwój zrównoważony taki proces zmian (rozwój), który ma cechę zrównoważenia. Ze swej istoty koncepcja ta wprowadza równowagę w poszanowaniu nie tylko kapitału przyrodniczego, ale także kapitału antropogenicznego i ludzkiego.

Źródło: opracowania wymienione w tabeli

W projekcie dokumentu można znaleźć pośrednie odwołania do takiego ujęcia koncepcji *sustainable development,* które zakłada wprowadzanie **„ładu zintegrowanego”**, rozumianego jako suma trzech porządków (wymiarów, ładów, składowych itp.[184]): ekonomicznego, społecznego i ekologicznego czy też jako spójne, jednoczesne tworzenie tych trzech ładów[185]. Podejście podkreślające zintegrowany (zrównoważony) zbiór ładów zwraca uwagę na współzależność trzech podstawowych czynników w stymulowaniu długookresowego wzrostu gospodarczego[186]. Warto w tym miejscu dodać, że w literaturze spotyka się niekiedy bardziej szczegółowe formy ładu zintegrowanego, wyróżniające nawet pięć ładów (w wyniku

[184] H. Adamkiewicz-Drwiłło, H. Kruk, *Zrównoważona konkurencyjność przedsiębiorstw – ujęcie teoretyczne*, K. Kawerska (red.), Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyt Naukowy 98, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010, s. 18.

[185] Ład lub porządek to taka organizacja systemu społecznego, dzięki której możliwe jest zgodne (harmonijne) funkcjonowanie jego elementów w taki sposób, aby system jako całość mógł skutecznie realizować swoją funkcję celu oraz wykonywać zadanie, do którego jest powołany. W. Sztumski, *Idea zrównoważonego rozwoju a możliwości jej urzeczywistnienia*, „Problemy Ekorozwoju” 2006, vol. 1, nr 2, str. 74.

[186] B. Fiedor (red.), S. Czaja, A. Graczyk, Z. Jakubczyk, *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 231-232.

wyodrębnienia ładu instytucjonalno-politycznego z ładu społecznego i ładu przestrzennego z ładu środowiskowego)[187]. Pojęcia rozwoju zrównoważonego nie ogranicza się zatem dzisiaj tylko do aspektu ekologicznego, lecz obejmuje się nim również inne cele.

Traktowanie zrównoważonego rozwoju jako koncepcji integrującej w sobie trzy ławy pozwala na sformułowanie wniosku, że **autorzy diagnozy każdy z tych aspektów poddali analizie**. Należy jednak podkreślić, że w diagnozie **nie wskazano wprost, że dokonuje się analizy stanu wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju na terenie województwa**. Omówione zostały natomiast bardzo obszernie wszystkie wymiary zrównoważonego rozwoju. W przypadku bowiem wymiaru środowiskowego poruszono aspekty związane z jakością powietrza, gospodarką wodno-ściekową, gruntami, glebami, terenami zielonymi oraz rewitalizacją. W przypadku aspektu społecznego dokonano charakterystyki sytuacji demograficznej, działalności badawczo-rozwojowej, działalności innowacyjnej, prowadzenia działalności gospodarczej, zdegradowanych terenów poprzemysłowych, energetyki w tym energetyki odnawialnej, transportu, aktywności ekonomicznej a także bezrobocie. Poruszono także aspekty społeczne związane z ochroną zdrowia, pomocą społeczną, zagrożeniem ubóstwa, grupami zagrożonymi marginalizacją, sektorem pozarządowym oraz edukacją. Opisana diagnoza może być zatem traktowana jako **diagnoza dotycząca stanu wdrażania poszczególnych aspektów zrównoważonego rozwoju na terenie województwa**. Wymienione zagadnienia w literaturze przedmiotu traktowane są jak wpływające na realizację polityki zrównoważonego rozwoju[188]. Diagnoza ta oczywiście nie jest pełna, **nie porusza bowiem ona problematyki dotyczącej wszystkich aspektów np. zrównoważonej produkcji i konsumpcji, zrównoważonego transportu czy też partycypacji społecznej**. W diagnozie znajdują się również liczne wskaźniki zaliczane do indykatorów zrównoważonego rozwoju uwzględnione w opracowanym przez GUS w ramach BDL module regionalnym zrównoważonego rozwoju[189]. Wymienić tu można np. nakłady na działalność badawczo-rozwojową, zużycie energii elektrycznej, emisję zanieczyszczeń gazowych i pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych, oczyszczanie ścieków, długość linii kolejowej, wskaźnik zatrudnienia czy też stopę bezrobocia.

W jaki sposób na etapie ustalania logiki interwencji, w tym celów, priorytetów i działań wzięto pod uwagę kwestie horyzontalne? Które kwestie horyzontalne wzięto pod uwagę?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Kwestie horyzontalne związane z realizacją zasady równości szans kobiet i mężczyzn, niedyskryminacji oraz przeciwdziałania dyskryminacji odnoszą się do następujących kryteriów wskazanych wprost w treści Programu: płci, rasy lub pochodzenia etnicznego, religii lub światopoglądu, niepełnosprawności, wieku i orientacji seksualnej.

Logika interwencji Programu jest ukierunkowana na realizację zasady równości szans, w tym płci oraz zapobiegania dyskryminacji. Niemniej jednak z zapisów ujętych w Programie wynika, że **kwestie horyzontalne dostrzegane są tylko w odniesieniu do rynku pracy**. Kwestie horyzontalne wskazane wprost są wyłącznie w treści zapisów celu tematycznego 8 i – częściowo – celu tematycznego 9. Brak odniesienia w celach tematycznych, które bezpośrednio ukierunkowane są na budowę czy modernizację rozwiązań o charakterze infrastrukturalnym, a które zarazem powinny uwzględniać założenia tzw. projektowania uniwersalnego.

Analogicznie, **założenia horyzontalne są ujęte w odniesieniu do tych Priorytetów, które dotyczą rynku pracy, pomocy społecznej i edukacji**. Brak uwzględnienia założeń horyzontalnych w odniesieniu do tych Priorytetów, które wiążą z inwestycjami infrastrukturalnymi, a w obszarze których należy – w sposób praktyczny a nie sztuczny – uwzględnić równość szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminowania. Mowa tutaj przede wszystkim o **konieczności uwzględnienia w tego typu inwestycjach założeń tzw. projektowania uniwersalnego, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z różnego rodzajami niepełnosprawności oraz osób napotykających na trudności w związku z pogarszającym się stanem zdrowia**. Dzięki temu rozbudowa i modernizacja infrastruktury przyczyni się do zwiększenia dostępności zrealizowanych inwestycji dla wszystkich mieszkańców/mieszkanek województwa śląskiego, także tych napotykających na trudności związane ze zdrowiem czy niepełnosprawnością, a tym samym zapewni zwiększenie dostępności rynków pracy, nauki i usług.

Warto zwrócić także uwagę na to, że w ramach polityki horyzontalnej dotyczącej partnerstwa również jest odniesienie do zagadnień wpisujących się w obszar równości szans, w tym płci oraz zapobieganie dyskryminacji. W Programie położono nacisk na zasadę partnerstwa, także uwzględniając podmioty odpowiedzialne za promowanie równości szans i niedyskryminacji. Ponadto wskazano w jaki sposób zasada ta została uwzględniona na etapie przygotowania Programu (konsultacje, udział w pracach grup roboczych) oraz, w jaki sposób będzie zapewniona na etapie realizacji Programu (poprzez udział partnerów w systemie sprawozdawczości, przekazywanie informacji o postępie Programu oraz udział w dyskusji nad rezultatami ewaluacji Programu).

[187] T. Borys (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok 2005, s. 48.
[188] Porównaj np. T. Borys, Wskaźniki zrównoważonego rozwoju, Wyd. Ekonomia i środowisko, Warszawa-Białystok 2005
[189] Wskaźniki zrównoważonego rozwoju; http://www.stat.gov.pl/bdl/app/wskazniki_zr.display?p_id=3875&p_token=-501761829

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

W projekcie dokumentu RPO WSL zapisano, że zasada zrównoważonego rozwoju będzie realizowana na dwóch poziomach:

- **na poziomie programowania** – poprzez odpowiednie zdefiniowanie warunków brzegowych i kierunkowych kryteriów wyboru dla wyznaczania inwestycji podejmowanych w obszarze **środowiska, energetyki, w tym OZE oraz transportu**;
- na poziomie wdrażania natomiast poprzez ustalenie adekwatnych, szczegółowych **kryteriów wyboru projektów**.

Jak wynika z poniższej tabeli wymiary zrównoważonego rozwoju zostały w zróżnicowany sposób uwzględnione w poszczególnych Priorytetach.

Tabela 21 Sposób uwzględnienia wymiarów zrównoważonego rozwoju w poszczególnych Priorytetach RPO WSL

Priorytet	Zagadnienie	Wymiary		
		ekonomiczny	społeczny	ekologiczny
I. Nowoczesna gospodarka	Cel			
	Opis			
II. Cyfrowe śląskie	Cel			
	Opis			
III. Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	Cel			
	Opis			
IV. Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Cel			
	Opis			
V. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów	Cel			
	Opis			
VI. Transport	Cel			
	Opis			
VII. Regionalny rynek pracy	Cel			
	Opis			
VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	Cel			
	Opis			
IX. Włączenie społeczne	Cel			
	Opis			
X. Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Cel			
	Opis			
XI. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	Cel			
	Opis			
XII. Infrastruktura edukacyjna	Cel			
	Opis			

Brak uwzględnienia danego wymiaru

Pośrednie uwzględnienie danego wymiaru – występuje wtedy, gdy w dokumencie nie ma bezpośrednich odwołań do danego aspektu, analiza jednak treści zapisów pozwala na sformułowanie wniosku mówiącego o pośrednim wpływie na daną sferę.

Bezpośrednie uwzględnienie danego wymiaru – występuje wtedy, gdy znajduje się bezpośrednie odwołanie do danego ładu.

Źródło: Projekt RPO WSL

W opisie wszystkich 12 Priorytetów **znajduje się zapis o premiowaniu rozwiązań realizujących zasadę zrównoważonego rozwoju**[190]. Należy jednak podkreślić, że **nie doprecyzowano o jakie rozwiązania chodzi**. Dlatego **należałoby zdefiniować odpowiednie wskaźniki zrównoważonego rozwoju** i na podstawie ich wartości przyznawać beneficjentom dodatkowe punkty.

Warto zauważyć, że autorzy odwołują się do **wskaźnika HDI**, nawiązującego w pewnym stopniu do koncepcji zrównoważonego rozwoju. Wskaźnik ten uwzględnia trzy wymiary rozwoju społecznego: oczekiwaną długość życia, poziom edukacji i PKB na jednego mieszkańca. Jego praktyczna wartość jako obiektywnego miernika jest jednak, jak się przyjmuje w literaturze, dość ograniczona[191].

W przypadku działań związanych z innowacyjnością, najważniejszym aspektem z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju jest tworzenie zielonych miejsc pracy. Ważnym zatem aspektem jest konieczność zapewnienia umiejętności i kwalifikacji zawodowych niezbędnych do inteligentnego rozwoju polskiej zielonej gospodarki, czyli procesu tworzenia zielonych miejsc pracy w związku z wdrażaniem wzorców zrównoważonej produkcji, dotyczącej zmniejszania presji na środowisko przy prowadzeniu i rozwoju działalności gospodarczej. Istotne znaczenie będą miały także działania edukacyjne w celu

[190] W przypadku XII priorytetu zapisano, że w związku z planowanym wsparciem infrastruktury edukacyjnej w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

[191] J. Kronenberg, T. Bergier (red.), *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010, s. 77.

kształtowania nowych zachowań, postaw społecznych a nawet stylu życia niezbędnych dla realizacji wzorców zrównoważonej, odpowiedzialnej konsumpcji. Praktyczne wdrażanie tego podejścia może się odbywać poprzez premiowanie w konkursach tych rodzajów projektów, w ramach których tworzone będą zielone miejsca pracy. Postulujemy, aby w Programie wskazać, że premiowane będą projekty przyczyniające się do tworzenia zielonych miejsc pracy.

W jaki sposób kwestie horyzontalne znajdują odzwierciedlenie we wskaźnikach Programu? Które kwestie horyzontalne wzięto pod uwagę?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W RPO WSL 2014-2020 **uwzględniono wskaźniki odnoszące się do kwestii horyzontalnych w zakresie równości szans**. We wskaźnikach produktu i/lub rezultatu w przypadku Priorytetu VII, VIII, IX i XI zostały uwzględniony podział na płeć. Dodatkowo, część ze wskaźników dotyczy także osób w różnych przedziałach wiekowych, osób z niepełnosprawnościami czy osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Brak wskaźników odnoszących się do kwestii horyzontalnych dotyczących równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji w stosunku do tych Priorytetów, które dotyczą inwestycji infrastrukturalnych. Uwagi tej nie należy jednak traktować jako zarzutu. Istnieje bowiem tutaj ogólna trudność związana z opracowaniem wskaźników równościowych i antydyskryminacyjnych, które są miarodajne, rzetelne, a które zarazem nie będą wprowadzać elementu sztuczności. Nie zmienia to jednak faktu, że założenia tzw. **projektowania uniwersalnego** powinny być uwzględnione na etapie realizacji każdej inwestycji o charakterze infrastrukturalnym w ramach RPO WSL 2014-2020.

Zestawienie wskaźników wykorzystanych do realizacji celów poszczególnych Priorytetów RPO WSL zawiera poniższa tabela. Wśród tych wskaźników zidentyfikowane zostały wskaźniki równości szans i niedyskryminacji wraz z uzasadnieniem dokonanego wyboru.

Tabela 22 Wskaźniki realizacji celów poszczególnych Priorytetów w projekcie RPO WSL i ich znaczenie dla równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
Priorytet 1. Nowoczesna gospodarka			
Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie prowadzenia prac B+R	produktu	-	nie dotyczy
Liczba nowych/zmodernizowanych laboratoriów badawczych, w tym: 1 - jednostki naukowe, 2 - przedsiębiorstwa, 3 - IOB	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego.	brak
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości oraz innowacyjności z uwzględnieniem specyficznych barier i trudności, na które napotykają kobiety w tym obszarze, a także osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury w: 1 - jednostkach naukowych, 2 - przedsiębiorstwach, 3 - IOB	rezultatu	-	nie dotyczy
Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu	rezultatu	-	nie dotyczy
Liczba wdrożonych wyników prac B+R	rezultatu	-	nie dotyczy
Priorytet 2. Cyfrowe śląskie			
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line (UP)	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania	brak

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
		uniwersalnego, zwłaszcza z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i trudności, na jakie napotykają osoby w różnym wieku oraz osoby z niepełnosprawnościami.	
Liczba przedsiębiorstw, w których wdrożono aplikacje cyfrowe wspomagające procesy biznesowe	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości kobiet, ponieważ one wciąż rzadziej decydują się na rozwiązania w obszarze nowoczesnych technologii.	brak
Liczba wspartych przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą związaną z gospodarką elektroniczną (UP)	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości kobiet, ponieważ one wciąż rzadziej decydują się na rozwiązania w obszarze nowoczesnych technologii.	brak
Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (UP)	rezultatu	-	nie dotyczy
Priorytet 3. Wzmocnienie konkurencyjności MSP			
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości oraz innowacyjności z uwzględnieniem specyficznych barier i trudności, na które napotykają kobiety w tym obszarze, a także osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Liczba wspartych klastrów	produktu	-	nie dotyczy
Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu świadczących usługi na rzecz przedsiębiorstw (UP)	produktu	-	nie dotyczy
Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	produktu	-	nie dotyczy
Liczba nowych/udoskonalonych produktów/usług (innowacje produktowe)	rezultatu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości kobiet, ponieważ one wciąż rzadziej decydują się na rozwiązania w obszarze nowoczesnych technologii.	brak
Priorytet 4. Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna			
(Szacowany) Spadek emisji gazów cieplarnianych [CO2] (CI)	produktu	-	nie dotyczy
Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego, zwłaszcza z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i trudności, na jakie napotykają osoby w różnym wieku oraz osoby z niepełnosprawnościami.	brak

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego, zwłaszcza z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i trudności, na jakie napotykają kobiety i mężczyźni, osoby w różnym wieku oraz osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów	rezultatu	-	nie dotyczy
Priorytet 5. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów			
Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego, zwłaszcza z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i trudności, na jakie napotykają kobiety i mężczyźni, osoby w różnym wieku oraz osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	-	nie dotyczy
Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej	produktu	-	nie dotyczy
Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)	produktu	-	nie dotyczy
Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	produktu	-	nie dotyczy
Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków (CI)	rezultatu	-	nie dotyczy
Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)	rezultatu	-	nie dotyczy
(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	rezultatu	-	nie dotyczy
Priorytet 6. Transport			
Całkowita długość nowych dróg (CI)	produktu	-	nie dotyczy
Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)	produktu	-	nie dotyczy
Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego, zwłaszcza z uwzględnieniem specyficznych potrzeb i trudności, na jakie napotykają kobiety i mężczyźni, osoby w różnym wieku oraz osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Priorytet 7. Regionalny rynek pracy			
Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie	realizacji celów priorytetu	Możliwość przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu różnych grup społecznych	Priorytet ukierunkowany na wsparcie osób znajdujących się

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
(K/M)		oraz działania na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn.	w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, napotykających na szczególne bariery w zakresie wchodzenia oraz utrzymania się na rynku pracy. Wskaźniki produktu i/lub rezultaty uwzględniają kryteria wynikające z analizy problemu dokonanej w odniesieniu do województwa śląskiego.
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób bezrobotnych które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba osób długotrwale bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu		
Liczba osób osoby nieaktywne, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu		
Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu(K/M)	produktu		
Liczba osób zatrudnionych, w tym prowadzące działalność na własny rachunek, które zostały objęte wsparciem w (K/M)ramach Programu	produktu		
Liczba osób poniżej 25 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu		
Liczba osób powyżej 54 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu		
Liczba osób z wykształceniem podstawowym (ISCED 1) lub średnim I stopnia (ISCED 2), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu		
Liczba osób z wykształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym (ISCED 3) lub na poziomie pomaturalnym (ISCED 4), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba osób z wykształceniem wyższym (ISCED 5 do 8), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)			
Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
Liczba osób należących do innych grup w niekorzystnej sytuacji społecznej, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	produktu	Możliwość empowermentu oraz projektowania działań dedykowanych do potrzeb grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dyskryminacją w obszarze rynku pracy.	Uwzględnienie partnerów społecznych oraz organizacji pozarządowych w procesie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu różnych grup społecznych oraz dyskryminacji w obszarze rynku pracy.
Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości oraz innowacyjności z uwzględnieniem specyficznych barier i trudności, na które napotykają kobiety w tym obszarze, a także osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Priorytet 8. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy			
Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	Możliwość wzmacniania grup społecznych, które napotykają na szczególne trudności i bariery w obszarze rynku pracy.	Uwzględniono wskaźniki z podziałem na płeć. Brak wskaźników odnoszących się do kryterium wieku i niepełnosprawności.
Liczba osób, które po opuszczeniu Programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób zatrudnionych, które zostały objęte wsparciem w programie, w tym samozatrudnieni (K/M)	produktu		
Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach Programu	produktu	Możliwość wspierania i rozwoju przedsiębiorczości oraz innowacyjności z uwzględnieniem specyficznych barier i trudności, na które napotykają kobiety w tym obszarze, a także osoby z niepełnosprawnościami.	brak
Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Możliwość wzmacniania grup społecznych, które napotykają na szczególne trudności i bariery w obszarze rynku pracy.	Uwzględniono problem związany z godzeniem życia zawodowego i rodzinnego, które jest szczególnie

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
			istotny nie tylko nie względu na nierówność uwarunkowaną płcią występującą w obszarze rynku pracy, ale i istotne zmiany demograficzne mające miejsce obecnie w Polsce.
Liczba osób zagrożonych zwolnieniem z pracy (w tym osoby zwolnione) objętych wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		Uwzględniono wskaźniki z podziałem na płeć. Brak wskaźników odnoszących się do kryterium wieku i niepełnosprawności.
Liczba utworzonych miejsc pracy	produktu	Możliwość wprowadzanie na rynek osób należących do grup marginalizowanych oraz obciążonych stereotypami.	brak
Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w ramach Programu (K/M)	produktu	Możliwość poprawy jakości życia mieszkańców/mieszkanek województwa.	Uwzględniono wskaźniki z podziałem na płeć. Brak wskaźników odnoszących się do kryterium wieku i niepełnosprawności. Brak wskaźników odnoszących się do społeczności romskiej w tym zakresie.
Liczba osób nieaktywnych opiekujących się osobami zależnymi/dziećmi do lat 3, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Możliwość wzmacniania grup społecznych, które napotykają na szczególne trudności i bariery w obszarze rynku pracy.	Uwzględniono problem związany z godzeniem życia zawodowego i rodzinnego, które jest szczególnie istotny nie tylko nie względu na nierówność uwarunkowaną płcią występującą w obszarze rynku pracy, ale i istotne zmiany demograficzne mające miejsce obecnie w Polsce.
Priorytet 9. Włączenie społeczne			
Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	Możliwość przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu różnych grup społecznych oraz działania na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn.	Priorytet ukierunkowany na wsparcie osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy oraz w obszarze życia społecznego. Wskaźniki produktu i/lub rezultaty uwzględniają kryteria wynikające z analizy problemu dokonanej
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6	realizacji celów		

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	priorytetu		w odniesieniu do województwa śląskiego.
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu		
Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem (K/M)	produktu		
Liczba osób nieaktywnych objętych wsparciem (K/M)	produktu		
Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (K/M)	produktu		
Liczba osób poniżej 25 lat objętych wsparciem (K/M)	produktu		
Liczba migrantów, osób obcego pochodzenia, mniejszości objętych wsparciem (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie) (K/M)	produktu		
Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem (K/M)	produktu		
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z podstawowych usług społecznych w ramach Programu (K/M)	produktu		
Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu Programu (w tym samozatrudnieni), które skorzystały z usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej(K/M)	produktu		
Liczba osób powyżej 54 lat objętych wsparciem(K/M)	produktu		
Priorytet 10. Rewitalizacja i infrastruktura społeczna			
Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego.	brak
Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	produktu	-	nie dotyczy
Liczba zmodernizowanych podmiotów leczniczych	produktu	Możliwość uwzględniania założeń tzw. projektowania uniwersalnego.	brak
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej	rezultatu	Możliwość uwzględnienia kryteriów odnoszących się do wieku i niepełnosprawności.	brak
Priorytet 11. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego			
Liczba uczestników Programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (K/M)	realizacji celów priorytetu	Możliwość podnoszenia kwalifikacji i kompetencji zawodowych przez osoby dopiero wkraczające na rynek pracy i/lub przygotowujące się	Priorytet ukierunkowany na podniesienie jakości kształcenia, uwzględniający kryterium płci na
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu		

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zasady równości szans kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji	Realizacja założeń horyzontalnych
Liczba uczestników Programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (K/M)	realizacji celów priorytetu	dopiero do tego procesu. Możliwość przeciwdziałania stereotypom płciowym w obszarze edukacji, w tym przeciwdziałania kształtowaniu się zjawisko segregacji pionowej i poziomej na rynku pracy.	poziomie produktów i/lub rezultatów. Brak elementów, które przeciwdziałają stereotypizacji w obszarze edukacji oraz wspierają dziewczęta i chłopców do wyborów ścieżek edukacyjnych i zawodowych zgodnie z trendami występującymi na rynku pracy, a nie rolami społeczno-kulturowymi.
Liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną w wieku 3-4 lat w ramach Programu - w tym na obszarach wiejskich (K/M)	produktu		
Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami wyrównującymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (K/M)	produktu		
Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M)	produktu		
Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M), -w tym uczniów uczestniczących w stażach i praktykach u przedsiębiorcy/pracodawcy	produktu		
Liczba szkół zawodowych współpracujących z przedsiębiorcami/pracodawcami w ramach Programu Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli (K/M)	produktu		
Priorytet 12. Infrastruktura edukacyjna			
Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki	produktu	Możliwość wyrównywania szans dzieci i młodzieży.	Wsparcie dla osób podejmujących edukację na poziomie szkół zawodowej.
Liczba miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej (CI)	produktu	Realizacja zasady równego startu w odniesieniu do dzieci w ramach edukacji przedszkolnej oraz wspieranie rodziców (w tym głównie kobiet) w procesie powrotu i utrzymania się na rynku pracy.	Priorytet uwzględnia realizację złożeń równościowych zarówno w stosunku do samych dzieci, jak i ich rodziców.
Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	rezultatu	Możliwość wyrównywania szans dzieci i młodzieży.	Wsparcie dla osób podejmujących edukację na poziomie szkół zawodowej.

Źródło: opracowanie własne.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju są podstawowymi narzędziami wykorzystywanymi do monitorowania tej koncepcji rozwoju. Opracowywane są one na każdym poziomie zarządzania od międzynarodowego do lokalnego. W Polsce lista wskaźników poziomu krajowego opracowana została przez Urząd Statystyczny w Katowicach w ramach publikacji **Wskaźniki**

zrównoważonego rozwoju Polski[192]. Natomiast moduł wskaźników zrównoważonego rozwoju z poziomu regionalnego opracowany został w ramach Banku Danych Lokalnych[193].

Zestawienie wskaźników wykorzystanych do realizacji celów poszczególnych Priorytetów RPO WSL zawiera poniższa tabela. Wśród tych wskaźników zidentyfikowane zostały wskaźniki zrównoważonego rozwoju wraz z uzasadnieniem dokonanego wyboru.

Tabela 23 Wskaźniki realizacji celów poszczególnych Priorytetów w projekcie RPO WSL i ich znaczenie dla zrównoważonego rozwoju

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
Priorytet 1. Nowoczesna gospodarka			
Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie prowadzenia prac B+R	produktu	Celem wspierania prac B&R jest akumulacja wiedzy, powstawanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań (produktów, usług, rozwiązań organizacyjnych, marketingowych), a w konsekwencji zwiększenie produktywności kapitału i włączenie do oferty produktów lepiej odpowiadającym potrzebom społeczeństwa/rynku. Działania te mają na celu zapewnienie wzrostu gospodarczego w długim okresie, a także wzmocnienie procesów rozwojowych oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarek.	ekonomiczny
Liczba nowych/zmodernizowanych laboratoriów badawczych, w tym: 1 - jednostki naukowe, 2 - przedsiębiorstwa, 3 - IOB	produktu		ekonomiczny
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	-	-
Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury w: 1 - jednostkach naukowych, 2 - przedsiębiorstwach, 3 - IOB	rezultatu	Celem wspierania prac B&R jest akumulacja wiedzy, powstawanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań (produktów, usług, rozwiązań organizacyjnych, marketingowych), a w konsekwencji zwiększenie produktywności kapitału i włączenie do oferty produktów lepiej odpowiadającym potrzebom społeczeństwa/rynku. Działania te mają na celu zapewnienie wzrostu gospodarczego w długim okresie, a także wzmocnienie procesów rozwojowych oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarek.	ekonomiczny
Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu	rezultatu	-	-
Liczba wdrożonych wyników prac B+R	rezultatu	Celem wspierania prac B&R jest akumulacja wiedzy, powstawanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań	ekonomiczny

[192] Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski,
[193] Wskaźniki zrównoważonego rozwoju, www.stat.gov.pl/bdl
[194] Opis znaczenia wskaźników dla zrównoważonego rozwoju dokonano na podstawie wiedzy eksperckiej oraz na podstawie: Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski, Regionalny moduł wskaźników zrównoważonego rozwoju www.stat.gov.pl/bdl, J. Kronenberg, T. Bergier, Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010; E. Strzelecka, Rewitalizacja miast w kontekście zrównoważonego rozwoju, Budownictwo i inżynieria środowiska nr 2(2011)

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		(produktów, usług, rozwiązań organizacyjnych, marketingowych), a w konsekwencji zwiększenie produktywności kapitału i włączenie do oferty produktów lepiej odpowiadającym potrzebom społeczeństwa/rynku. Działania te mają na celu zapewnienie wzrostu gospodarczego w długim okresie, a także wzmocnienie procesów rozwojowych oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarek.	
Priorytet 2. Cyfrowe śląskie			
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line (UP)	produktu	Zwiększenie liczby usług świadczonych elektronicznie jest jednym z warunków rozwoju społeczeństwa informacyjnego.	społeczny, ekonomiczny
Liczba przedsiębiorstw, w których wdrożono aplikacje cyfrowe wspomagające procesy biznesowe	produktu	-	-
Liczba wspartych przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą związaną z gospodarką elektroniczną (UP)	produktu	-	-
Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (UP)	rezultatu	-	-
Priorytet 3. Wzmocnienie konkurencyjności MSP			
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	-	-
Liczba wspartych klastrów	produktu	Klastry są instrumentem podnoszenia innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw. Przyczyniają się zatem do zrównoważonego rozwoju regionów na terenie których funkcjonują.	ekonomiczny
Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu świadczących usługi na rzecz przedsiębiorstw (UP)	produktu	-	-
Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	produktu	-	-
Liczba nowych/udoskonalonych produktów/usług (innowacje produktowe)	rezultatu	Zrównoważony rozwój jest jednym z motywów podejmowania działalności innowacyjnej. Zachęca on bowiem przedsiębiorców do podejmowania prac nad produktami oszczędzającymi zasoby, bardziej przyjaznymi dla środowiska i wytwarzanymi z uwzględnieniem aspektów społecznych.	ekonomiczny, środowiskowy, społeczny
Priorytet 4. Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna			
(Szacowany) Spadek emisji gazów cieplarnianych [CO2] (CI)	produktu	Powstrzymanie zmian klimatu jest jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed współczesnym światem. Dlatego tak ważnym	środowiskowy

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		aspektem jest ograniczenie emisji CO2.	
Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej	produktu	Zwiększenie liczby dostępnych jednostek taboru komunikacji miejskiej umożliwi przewiezienie większej liczby pasażerów. Nowo zakupione jednostki będą też w większym stopniu przyjazne dla środowiska.	ekonomiczny, środowiskowy
Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych	produktu	Zintegrowane węzły przesiadkowe pozwalają znacząco skrócić czas podróży transportem zbiorowym bez ingerencji w technologię prowadzenia przewozów. Zintegrowane węzły przesiadkowe są traktowane jako jeden z instrumentów wpływających na ograniczenie ruchu samochodów prywatnych i zachęcania mieszkańców do korzystania z komunikacji zbiorowej.	ekonomiczny, społeczny, środowiskowy
Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów	rezultatu	Monitoruje wzrost efektywności energetycznej beneficjentów. Zmniejszenie energochłonności jest jednym z kluczowych wyzwań polityki energetycznej.	ekonomiczny, środowiskowy
Priorytet 5. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów			
Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym	produktu	Zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, dziedzictwo kulturowe, materialne i niematerialne powinno być ważnym czynnikiem rozwoju lokalnego i spójności społecznej.	społeczny
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	produktu	-	-
Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej	produktu	Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców wpłynie na racjonalne korzystanie przez nich z zasobów środowiska oraz pozwoli na ograniczenie ich presji na środowisko.	społeczny, środowiskowy
Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)	produktu	Rekultywacja gruntów polega na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdewastowanym lub zdegradowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowaniu stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg.	środowiskowy, ekonomiczny
Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	produktu	Zachowanie zgodności z zasadami zrównoważonego	środowiskowy, społeczny,

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		rozwoju wymaga od obiektów budowlanych spełniania wysokich standardów w zakresie ich oddziaływania na środowisko, efektywności ekonomicznej oraz przyjazności dla użytkowników i otoczenia. Bardzo ważną kwestią, nie tylko w kontekście zrównoważonego budownictwa, jest wpływ budynków na zdrowie ludzi. Jednym z najważniejszych problemów dotyczących wpływu na zdrowie, z jakim zmaga się polskie budownictwo, jest obecność azbestu w obiektach budowlanych.	ekonomiczny
Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków (CI)	rezultatu	Wskaźnik monitoruje jeden z aspektów polityki ekologicznej polegający na zapewnieniu wysokiego poziomu ekologicznej czystości wód dla ogólnego dobra zarówno obywateli jak i środowiska. Oczyszczalnie ścieków odgrywają ważną rolę w zakresie ochrony zdrowia, życia ludzi i zwierząt oraz ochronie środowiska. Chronią zasoby wody, które będą mogły być wykorzystane przez przyszłe pokolenia, a tym samym przyczyniają się do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju.	środowiskowy, społeczny, ekonomiczny
Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)	rezultatu	Woda jest niezbędna dla życia i działalności człowieka, a rozwój gospodarczy i rosnące potrzeby ludności wywierają coraz większą presję na ilość i jakość wód. Poprawienie jakości wody oraz unikanie jej nadmiernej eksploatacji jest jednym z głównych wyzwań stojących przed wszystkimi państwami, w tym także Polską.	środowiskowy, społeczny,
(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	rezultatu	Odpady wywierają niekorzystny wpływ na środowisko poprzez zanieczyszczanie powietrza, wód powierzchniowych oraz podziemnych. Składowiska odpadów zajmują coraz większą powierzchnię, a niewłaściwa gospodarka odpadami stwarza zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi. Powstające odpady oznaczają także często niewykorzystanie bardzo cennych zasobów	środowiskowy, społeczny, ekonomiczny

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		surowcowych. Prawidłowo prowadzona gospodarka odpadami minimalizuje negatywny wpływ na stan środowiska naturalnego.	
Priorytet 6. Transport			
Całkowita długość nowych dróg (CI)	produktu	Kluczowe znaczenie sieci drogowej wynika z podstawowej jej funkcji, jaką jest zapewnienie dostępu do wszystkich elementów zagospodarowania przestrzennego. Zakładając, że polityka zrównoważonego transportu powinna być restrykcyjna w stosunku do samochodów osobowych budowa nowych dróg może wynikać z konieczności możliwości skorzystania z komunikacji zbiorowej lub z konieczności korzystania z dróg przez pojazdy służbowe różnego rodzaju instytucji odpowiedzialnych np. za bezpieczeństwo publiczne.	ekonomiczny, społeczny
Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)	produktu	Zmodernizowane drogi są bardziej przyjazne (bezpieczne) dla ich użytkowników co przyczynia się między innymi do ograniczenia wypadków drogowych. Nowe drogi przyczyniają się również do ograniczenia zjawiska kongestii co wpływa na zmniejszenie kosztów zewnętrznych związanych ze stratą czasu.	ekonomiczny, społeczny
Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	produktu	Koleje mają do odegrania kluczową rolę w osiągania celów zrównoważonego rozwoju transportu. Kolej jest bowiem znacznie mniej uciążliwa dla środowiska, aniżeli transport samochodowy.	ekonomiczny, społeczny, środowiskowy
Priorytet 7. Regionalny rynek pracy			
Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób bezrobotnych które	produktu	Wysoki poziom bezrobocia	ekonomiczny,

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)		jest jednym z czynników osłabiających rozwój regionalny, wpływa na obniżenie poziomu życia, zwiększa ryzyko ubóstwa oraz jest jednym z powodów wykluczenia społecznego. Redukcja bezrobocia, szczególnie wśród osób w wieku produkcyjnym, jest jednym z warunków dynamicznego rozwoju gospodarczego w dłuższej perspektywie. Z tego względu w ramach polityki zatrudnienia prowadzone są działania zachęcające do podejmowania aktywności zawodowej.	społeczny
Liczba osób długotrwale bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu	Długotrwałe pozostawanie bez pracy powoduje pogorszenie warunków życia, ale także bariery w rozwoju intelektualnym oraz demotywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji. Osoby długotrwale bezrobotne należą do grupy najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne, marginalizację oraz zwiększone trudności ze znalezieniem pracy i ubóstwo. Z tego względu jednym z największych wyzwań w zakresie zrównoważonego rozwoju jest zapobieganie długotrwałemu bezrobociu.	ekonomiczny, społeczny
Liczba osób osoby nieaktywne, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu	-	-
Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu(K/M)	produktu	Istotnym elementem adaptacji do zmieniającej się sytuacji gospodarczej i wymogów rynku pracy jest podwyższanie, uzupełnienie bądź zdobywanie nowych kwalifikacji zawodowych. Przyczynia się ono do wzmocnienia pozycji na rynku pracy, a także rozwoju osobistego i budowania poczucia własnej wartości.	ekonomiczny, społeczny
Liczba osób zatrudnionych, w tym prowadzące działalność na własny rachunek, które zostały objęte wsparciem w (K/M)ramach Programu	produktu	-	-
Liczba osób poniżej 25 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu	Z punktu widzenia państwa - zatrudnienie jest jednym z celów głównych rozwoju sprzyjającym wzmacnianiu spójności społeczno-gospodarczej. Z punktu widzenia jednostki - zatrudnienie jest	ekonomiczny, społeczny

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		podstawowym warunkiem zapewnienia sobie i rodzinie środków finansowych na dobra i usługi. Ponadto praca stwarza warunki do rozwoju jednostki oraz warunkuje pozycję w społeczeństwie, tym samym oddziałując na stopień zaspokojenia aspiracji jednostki i w konsekwencji jakość życia. Ważnym elementem zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie równych szans dostępu do rynku pracy wszystkim grupom społecznym. Szczególną uwagę przywiązuje się do osób, które rozpoczynają karierę zawodową i poszukują swojego miejsca na rynku pracy, a więc na osobach młodych. Inną ważną grupą są osoby po 50 roku życia, które w polskich warunkach często przedwcześnie opuszczają rynek pracy. Sytuacja ta wpływa niekorzystnie zarówno na ich pozycję na rynku pracy i status materialny, jak i oddziałuje na stan finansów publicznych.	
Liczba osób powyżej 54 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu	Z punktu widzenia państwa - zatrudnienie jest jednym z celów głównych rozwoju sprzyjającym wzmacnianiu spójności społeczno-gospodarczej. Z punktu widzenia jednostki - zatrudnienie jest podstawowym warunkiem zapewnienia sobie i rodzinie środków finansowych na dobra i usługi. Ponadto praca stwarza warunki do rozwoju jednostki oraz warunkuje pozycję w społeczeństwie, tym samym oddziałując na stopień zaspokojenia aspiracji jednostki i w konsekwencji jakość życia. Ważnym elementem zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie równych szans dostępu do rynku pracy wszystkim grupom społecznym. Szczególną uwagę przywiązuje się do osób, które rozpoczynają karierę zawodową i poszukują swojego miejsca na rynku pracy, a więc na osobach młodych. Inną ważną grupą są osoby po 50 roku życia, które w polskich warunkach często przedwcześnie	ekonomiczny, społeczny

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		opuszczają rynek pracy. Sytuacja ta wpływa niekorzystnie zarówno na ich pozycję na rynku pracy i status materialny, jak i oddziałuje na stan finansów publicznych.	
Liczba osób z wykształceniem podstawowym (ISCED 1) lub średnim I stopnia (ISCED 2), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu(K/M)	produktu	-	-
Liczba osób z wykształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym (ISCED 3) lub na poziomie pomaturalnym (ISCED 4), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	-	-
Liczba osób z wykształceniem wyższym (ISCED 5 do 8), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)		-	-
Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Znaczna część migrantów doświadcza uprzedzeń, nietolerancji, dyskryminacji i wykluczenia społecznego. Bardzo często żyją w złych warunkach społeczno-ekonomicznych. Taki stan stanowi zagrożenie dla spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju społecznego, ogranicza konkurencyjność i generuje koszty ponoszone przez ogół społeczeństwa.	społeczny
Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Osoby niepełnosprawne stanowią grupę szczególnie narażoną na wykluczenie społeczne. Zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych stanowi podstawę społecznej integracji i wzrostu jakości ich życia.	społeczny, ekonomiczny
Liczba osób należących do innych grup w niekorzystnej sytuacji społecznej, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu grup znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji społecznej jest jednym ze społecznych wyzwań zrównoważonego rozwoju. Otrzymane wsparcie przyczyni się do społecznej integracji tych grup oraz do podniesienia ich jakości życia.	społeczny, ekonomiczny
Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	produktu	Organizacje pozarządowe funkcjonują niezależne od administracji państwowej, a ich działalność nie jest nastawiona na generowanie zysku. Realizują one coraz więcej zadań publicznych i wywierają wpływ m.in. na politykę społeczną, kulturalną i ochrony środowiska. Stanowią formę	społeczny

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		instytucjonalizacji działalności obywatelskiej, stanowią ważny czynnik kształtowania zaufania i tworzenia więzi społecznych.	
Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem	produktu	-	-
Priorytet 8. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy			
Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób, które po opuszczeniu Programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób zatrudnionych, które zostały objęte wsparciem w programie, w tym samozatrudnieni (K/M)	produktu	-	-
Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach Programu	produktu	-	-
Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	-	-
Liczba osób zagrożonych zwolnieniem z pracy (w tym osoby zwolnione) objętych wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	-	-
Liczba utworzonych miejsc pracy	produktu	zatrudnienie jest jednym z celów głównych rozwoju sprzyjającym wzmacnianiu spójności społeczno-gospodarczej. Z punktu widzenia jednostki - zatrudnienie jest podstawowym warunkiem zapewnienia sobie i rodzinie środków finansowych na dobra i usługi. Ponadto praca stwarza warunki do rozwoju jednostki oraz warunkuje pozycję w społeczeństwie, tym samym oddziałując na stopień zaspokojenia aspiracji jednostki i w konsekwencji jakość życia.	społeczny, ekonomiczny
Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w ramach Programu (K/M)	produktu	-	-
Liczba osób nieaktywnych opiekujących się osobami zależnymi/dziećmi do lat 3, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	-	-

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
Priorytet 9. Włączenie społeczne			
Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem (K/M)	produktu	Długotrwałe pozostawanie bez pracy powoduje pogorszenie warunków życia, ale także bariery w rozwoju intelektualnym oraz demotywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji. Osoby długotrwale bezrobotne należą do grupy najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne, marginalizację oraz zwiększone trudności ze znalezieniem pracy i ubóstwo. Z tego względu jednym z największych wyzwań w zakresie zrównoważonego rozwoju jest zapobieganie długotrwałemu bezrobociu.	społeczny, ekonomiczny
Liczba osób nieaktywnych objętych wsparciem (K/M)	produktu	-	-
Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (K/M)	produktu	-	-
Liczba osób poniżej 25 lat objętych wsparciem (K/M)	produktu	-	-
Liczba migrantów, osób obcego pochodzenia, mniejszości objętych wsparciem (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie) (K/M)	produktu	Znaczna część migrantów doświadcza uprzedzeń, nietolerancji, dyskryminacji i wykluczenia społecznego. Bardzo często żyją w złych warunkach społeczno-ekonomicznych. Taki stan stanowi zagrożenie dla spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju społecznego, ogranicza konkurencyjność i generuje koszty ponoszone przez ogół społeczeństwa	społeczny
Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem (K/M)	produktu	Aktywizacja osób niepełnosprawnych jest jednym ze społecznych wyzwań zrównoważonego rozwoju. Dzięki otrzymanemu wsparciu osoby	

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		niepełnosprawne czują się włączone w całokształt życia społecznego.	
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)	produktu	Wykluczenie społeczne jest jedną z barier zrównoważonego rozwoju. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu jest procesem polegającym na podejmowaniu działań na rzecz promowania bardziej równego dostępu do praw, zasobów, możliwości, usług, władzy, etc., w celu osiągnięcia większej równości i sprawiedliwości społecznej.	społeczny
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z podstawowych usług społecznych w ramach Programu (K/M)	produktu	Wykluczenie społeczne jest jedną z barier zrównoważonego rozwoju. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu jest procesem polegającym na podejmowaniu działań na rzecz promowania bardziej równego dostępu do praw, zasobów, możliwości, usług, władzy, etc., w celu osiągnięcia większej równości i sprawiedliwości społecznej.	społeczny
Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu Programu (w tym samozatrudnieni), które skorzystały z usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej(K/M)	produktu	-	-
Liczba osób powyżej 54 lat objętych wsparciem(K/M)	produktu	Ważną grupą społeczną są osoby po 50 roku życia, które w polskich warunkach często przedwcześnie opuszczają rynek pracy. Sytuacja ta wpływa niekorzystnie zarówno na ich pozycję na rynku pracy i status materialny, jak i oddziałuje na stan finansów publicznych.	ekonomiczny, społeczny
Priorytet 10. Rewitalizacja i infrastruktura społeczna			
Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej	produktu	Obiekty takie pełnić będą rolę miejsca spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajając tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi. Przyczynią się zatem do ograniczenia wykluczenia społecznego i zwiększenia spójności społecznej.	społeczny
Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	produktu	Rewitalizacja jest jednym z instrumentów rozwoju lokalnego a tym samym przyczynia się do zrównoważonego rozwoju. Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju rewitalizacja odnoszona jest na ogół do przemian	społeczny, ekonomiczny, środowiskowy

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
		zdegradowanych terenów w trzech obszarach, to jest do: rozwoju gospodarczego (na przykład nowe miejsca pracy), rozwoju społecznego (zapobieganie patologiom społecznym) i rozwój infrastrukturalno-przestrzennego (zachowanie dziedzictwa kulturowego przez remonty, modernizację i konserwację zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznej oraz poprawę środowiska naturalnego).	
Liczba zmodernizowanych podmiotów leczniczych	produktu	Dobra baza lecznicza jest jednym z czynników wpływających na stan zdrowia mieszkańców. Dobra kondycja zdrowotna pozwala na samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie oraz umożliwia realizację własnych aspiracji.	społeczny
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej	rezultatu	Obiekty takie pełnią rolę miejsca spotkań, zdobywania wiedzy oraz aktywizacji społecznej, zaspokajają tym samym potrzeby lokalnej społeczności, często dotkniętej dysfunkcjami i patologiami społecznymi. Przyczyniają się zatem do ograniczenia wykluczenia społecznego i zwiększenia spójności społecznej. Ważnym jednak aspektem jest monitorowanie wykorzystania tej infrastruktury przez społeczeństwo.	społeczny
Priorytet 11. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego			
Liczba uczestników Programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu Programu (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba uczestników Programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (K/M)	realizacji celów priorytetu	-	-
Liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną w wieku 3-4 lat w ramach Programu - w tym na obszarach wiejskich (K/M)	produktu	Wychowanie przedszkolne ułatwia integrację społeczną, wspiera fizyczny i psychiczny rozwój dziecka. Ułatwia wyrównywanie poziomu umiejętności i wiedzy dzieci z miast i wsi. Stanowi przygotowanie do nauki w szkole podstawowej.	społeczny
Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami	produktu	Każdy z uczniów powinien mieć jednakowe szanse w	społeczny

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Znaczenie dla zrównoważonego rozwoju[194]	Monitorowany aspekt
wyrównującymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (K/M)		zakresie edukacji. Pomoc dla uczniów gorzej radzących sobie z nauką pozwoli na wyrównanie ich szans na rynku edukacyjnym.	
Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M)	produktu	-	-
Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M), -w tym uczniów uczestniczących w stażach i praktykach u przedsiębiorcy/pracodawcy	produktu	-	-
Liczba szkół zawodowych współpracujących z przedsiębiorcami/pracodawcami w ramach Programu Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli (K/M)	produktu	-	-
Priorytet 12. Infrastruktura edukacyjna			
Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki	produktu	Monitoruje aspekty związane z dostępem do infrastruktury edukacyjnej. Wartość wskaźnika ma wpływ na wyniki edukacyjne uczniów.	społeczny
Liczba miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej (CI)	produktu	-	-
Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	rezultatu	-	-

Źródło: opracowanie własne

Analiza zawartości powyższej tabeli pokazuje, że **bardzo trudno wskazać, który wskaźnik może być traktowany jak użyteczny do monitorowania postępów w kierunku wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju**. Wśród wskaźników znalazły się bowiem takie, które bez żadnych wątpliwości mogą być traktowane jako wskaźniki zrównoważonego rozwoju i przyczyniają się one w sposób bezpośredni do jego monitorowania. Część wskaźników może być natomiast traktowana jako wskaźniki uzupełniające, kontekstowe, które monitorują zrównoważony rozwój w sposób pośredni. **Część wskaźników nie może być natomiast traktowana jako wskaźniki zrównoważonego rozwoju** z uwagi na fakt, że wartość informacyjna którą one prezentują nie ma większego znaczenia dla monitorowanie zrównoważonego rozwoju.

Zdecydowana większość wskaźników zrównoważonego rozwoju monitoruje więcej niż jeden jego aspekt. Wynika to z faktu, że zrównoważony rozwój jest zjawiskiem złożonym, integrującym w sobie różne aspekty, które się przenikają. Najczęściej monitorowym aspektem jest wpływ na sferę społeczną, co wynika w głównej mierze z celu głównego realizacji Programu jakim jest **wzrost spójności społecznej**. Zaproponowane w RPO WSL **wskaźniki w niewielkim stopniu monitorują aspekty środowiskowe zrównoważonego rozwoju**. Wskaźniki środowiskowe znajdują się bowiem tylko praktycznie w dwóch Priorytetach związanych z ochroną środowiska (IV i V). Dlatego dobrym rozwiązaniem wydaje się być **dołączenie wskaźników środowiskowych do listy wskaźników w pozostałych obszarach wskaźników środowiskowych**.

Moduł wskaźnikowy do monitorowania wpływu Programu na wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju **mógłby także zostać rozszerzony o wskaźniki monitorujące Program w całości**. Można zatem zastanowić się nad dołączeniem wskaźników pokazujących np. udział projektów mających pozytywny wpływ na środowisko we wszystkich projektach, które uzyskały dofinansowanie, udział projektów przyczyniających się do zmniejszenia emisji CO_2 we wszystkich projektach, które uzyskały dofinansowanie, jednak nie jest możliwe wybranie tylko jednego takiego wskaźnika.

Czy w procesie programowania uczestniczyły podmioty zaangażowane w promocję i realizację zasad horyzontalnych (np. w konsultacjach)? Jakie były to podmioty? Jaki był ich udział?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Z zapisów ujętych w Programie wynika, że jego założenia oraz zapisy **podlegały szerokim konsultacjom z przedstawicielami różnych instytucji i organizacji**. Wskazano tutaj, że uwagi czy rekomendacje mogły być zgłaszane przez różne podmioty, w tym jednostki samorządowe (wojewódzkie, powiatowe i gminne), jednostki gospodarcze (przedsiębiorstwa i ich zrzeszenia), jednostki naukowo-badawcze (uczelnie, ośrodki naukowo-badawcze), jednostki społeczne (organizacje pozarządowe i związki zawodowe). W samej treści Programu **zabrakło jednak wskazania z nazwy tych podmiotów**, zatem trudno ocenić, które z nich faktycznie zaangażowane są w działalność na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn oraz przeciwdziałania dyskryminacji. W sprawozdaniu z konsultacji społecznych zwarte są informacje na temat stron zgłaszających uwagi, przy czym są tam głównie wskazane osoby z imienia i nazwiska, bez przypisania do konkretnej organizacji, którą reprezentują. Nie daje to tym samym możliwości weryfikacji, jakie konkretne lokalne i regionalne organizacje działające na rzecz równości szans i niedyskryminacji brały udział w konsultacjach społecznych.

W zapisach Programu zawarta została informacja, że ważną rolę w ramach konsultacji społecznych odegrały warsztaty z ekspertami z różnych dziedzin, w tym równouprawnienia i niedyskryminacji. Wskazano również terminy poszczególnych warsztatów, wraz ze wskazaniem osób je prowadzących. W zestawieniu tematycznym zrealizowanych warsztatów **nie ma jednak wylistowanych warsztatów odnoszących się do kwestii równości szans i niedyskryminacji.**

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Zgodnie z projektem RPO WSL dużą rolę dla wypracowania bądź skonsultowania zakresu interwencji oraz typów beneficjentów w ramach poszczególnych celów tematycznych odegrały **zorganizowane warsztaty z ekspertami**. Do udziału w procesie przygotowania Programu zostali zaproszeni eksperci z takich dziedzin, jak m.in.:

- środowisko,
- zrównoważony rozwój,
- włączenie społeczne,
- rewitalizacja,
- równouprawnienie i niedyskryminacja,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi, dialog obywatelski oraz sfera działalności pożytku publicznego.

W toku konsultacji przeprowadzono szereg spotkań z przedstawicielami zarówno jednostek samorządów terytorialnych, jak również partnerów społecznych oraz gospodarczych. W ramach konsultacji, do Urzędu wpłynęło 1148 uwag od 164 podmiotów[195]. Wśród nich były m.in. podmioty zaangażowane w promocję zasad horyzontalnych oraz partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska. Były to m.in.:

- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach,
- Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego,
- Fundacja Client Earth Poland (prawnicy działający na rzecz ludzi i środowiska[196]),
- Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć (ogólnopolska organizacja pożytku publicznego zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski[197]).

Czy opisano w RPO WSL 2014-2020 sposób i zakres uwzględnienia polityk horyzontalnych w zakresie monitoringu, ewaluacji, na poziomie operacyjnym (w tym przy wyborze i wdrażaniu projektów)?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Zapisy dotyczące realizacji założeń horyzontalnych w RPO WSL 2014-2020 w trakcie wdrażania Programu, a zwłaszcza w zakresie monitoringu oraz ewaluacji Programu wskazane zostały **na dość dużym poziomie ogólności**. Z jednej strony w Programie zapisane jest wprost odwołanie, że założenia horyzontalne stanowić będą ważny element procesu monitoringu i ewaluacji, łącznie ze stosowaniem metody ***gender impact assessment*** w celu oceny oddziaływania realizowanych w ramach Programu działań na sytuację życiową kobiet i mężczyzn. Z drugiej jednak strony **brak uwzględniania perspektywy płci w Priorytetach wykraczających poza rynek pracy, pomoc społeczną i edukację** daje podstawy ku temu, aby wątpić czy *gender impact assessment* będzie stosowany w innych obszarach niż wyżej wymienione. Brak również informacji, w jaki sposób przeprowadzona zostanie ta ocena.

Brak odniesienia do kwestii horyzontalnych w ramach procesu ewaluacji Programu.

Pomimo zgłaszanych wyżej uwag należy podkreślić, że w treści Programu znaleźć można **bezpośrednie odniesienie do kwestii horyzontalnych odnośnie etapu bieżącej realizacji Programu**. W opisie każdego Priorytetu znajduje się następujący zapis: „na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz

[195] Podsumowanie konsultacji społecznych Projektu RPO WSL 2014-2020, http://rpo.slaskie.pl/?grupa=2&art1=1372079550.
[196] ClientEarth, http://www.clientearth.org/pl/o-nas/misja/
[197] Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, http://zielonasiec.pl/o-nas/

rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną". Wskazuje to, że zachowana została wrażliwość na kwestie horyzontalne bez względu na charakter i zakres poszczególnych Priorytetów, odnosząca się zarazem do różnych kryteriów, ze względu na które dochodzić może do praktyk dyskryminacyjnych. Z drugiej jednak strony pojawia się tutaj zastrzeżenie odnośnie tego, co dokładnie składa się na treść tych zapisów i w jaki sposób założenia horyzontalne faktycznie będą uwzględniane i realizowane już w trakcie wydatkowania środków Programu.

W treści Programu pojawia się również **zapis potwierdzający dostrzeganie kwestii horyzontalnych**: „promowanie równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz uwzględnianie problematyki płci zostanie zapewnione w procesie przygotowywania i realizacji Programu, a zasada równości szans kobiet i mężczyzn będzie zasadą horyzontalną dla wszystkich Priorytetów RPO WSL 2014-2020. Oprócz podejścia przekrojowego, w ramach Priorytetów odnoszących się do wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego, przewidziano możliwość realizacji działań mających na celu zwalczanie wszelkiej dyskryminacji". Zapisy te potwierdzają zarazem wcześniej zgłaszane uwagi wskazujące, że **temat polityki horyzontalnej podejmowany jest wyłącznie w odniesieniu tzw. komponentów miękkich, bez praktycznego spojrzenia na to, że także inwestycje o charakterze infrastrukturalnym powinny uwzględniać założenia tzw. projektowania uniwersalnego**, przyczyniając się do faktycznej realizacji zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji w życiu społecznym i gospodarczym.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Najważniejszą rolę w procesie realizacji polityki zrównoważonego rozwoju w ramach Programu Operacyjnego odgrywa **Instytucja Zarządzająca**. Ona to bowiem odpowiada między innymi za przygotowanie kryteriów wyboru projektów do zatwierdzenia przez komitet monitorujący, wybór projektów, zapewnienie prawidłowego wdrażania wybranych do realizacji projektów. W związku z tym **największy wpływ na sposób w jaki zasady zrównoważonego rozwoju zostaną uwzględnione w Programie ma Instytucja Zarządzająca**. Na etapie programowania powinny zostać stworzone wytyczne dotyczące tego w jaki sposób w projektach, które będą chciały uzyskać dofinansowanie powinna zostać uwzględniona polityka zrównoważonego rozwoju. Dlatego ocena formalna powinna dotyczyć zgodności zachowania beneficjenta z art. 8 Projektu rozporządzenia Komisji Europejskiej z grudnia 2012 roku[198] (zastępuje ono Rozporządzenie Rady 1083/2006[199]) mówiącym o zgodności realizowanego projektu z polityką zrównoważonego rozwoju. W związku z czym składając wniosek beneficjent powinien wskazać jaki jest jego wpływ pod względem oddziaływania na środowisko i w jaki sposób realizacja projektu przyczyni się do wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju. Również na etapie oceny merytorycznej powinny zostać wprowadzone rozwiązania, które umożliwią analizę wpływu danego projektu na zrównoważony rozwój. Jeżeli wnioskodawca wskaże oraz uzasadni, że jego projekt ma pozytywny wpływ na realizację polityki zrównoważonego rozwoju powinien za to otrzymywać dodatkowe punkty. Wpływ ten powinien być oceniany **z punktu widzenia wpływu na sferę społeczną i środowiskową**. Wprowadzenie powyżej wskazanych zapisów będzie wynikało z realizacji zadania przypisanego Instytucji Zarządzającej dotyczącej przygotowania kryteriów wyboru projektów do zatwierdzenia przez komitet monitorujący. Będzie także zgodne z zapisem projektu RPO mówiącym, że zasada zrównoważonego rozwoju będzie realizowana na poziomie programowania poprzez odpowiednie zdefiniowanie warunków brzegowych i kierunkowych kryteriów wyboru dla wyznaczania inwestycji podejmowanych w obszarze środowiska, energetyki, w tym OZE oraz transportu, a także, że **zasada zrównoważonego rozwoju na poziomie wdrażania będzie realizowana poprzez ustalenie adekwatnych, szczegółowych kryteriów wyboru projektów**.

Należy także zwrócić uwagę, że powyżej wskazane zapisy z projektu RPO ograniczają monitorowanie zrównoważonego rozwoju tylko do czterech obszarów: ochrony środowiska, energetyki, odnawialnych źródeł energii oraz transportu. **Pomijane są działania podejmowane w obszarze wykluczenia społecznego, rynku pracy, rewitalizacji czy też ochrony zdrowia**. Z drugiej jednak strony w przypadku wszystkich Priorytetów znalazł się zapis mówiący, że **w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. Zapis ten jest jednak bardzo ogólny i wymaga doprecyzowania.**

W obecnie przedstawionej wersji Programu **brak jest informacji dotyczących sposobu monitorowania stopnia realizacji zasad zrównoważonego rozwoju przez beneficjentów**. Aby móc prawidłowo monitorować stopień realizacji zrównoważonego rozwoju w poszczególnych projektach konieczne będzie **zdefiniowanie konkretnych wskaźników**, których stopień realizacji pokaże wpływ danego projektu na zrównoważony rozwój. Wskaźniki te w odniesieniu do aspektów środowiskowych mogą pokazywać zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, ilości produkowanych odpadów czy też zmniejszenie zużycia poszczególnych zasobów (np. woda, energia). Aspekt społeczny może być monitorowany poprzez np. liczbę zatrudnionych osób, poniesionych nakładach na ochronę zdrowia czy też infrastrukturę edukacyjną. Beneficjenci dokonując

[198] Zmieniony wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, COM(2013) 246 final.

[199] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999, Dz. Urz. UE L 210/2006

monitoringu realizacji projektu z punktu widzenia polityki zrównoważonego rozwoju powinni **okresowo sprawozdawać do Instytucji Zarządzającej**, aby ta mogła przedstawiać informacje dotyczące wpływu realizacji Programu na zrównoważony rozwój województwa. Informacje takie powinni otrzymywać członkowie Komitetu Monitorującego, którzy w ramach dokonywania przeglądu realizacji Programu i postępów w osiąganiu jego celów powinni także oceniać postępy w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Na etapie **ewaluacji ex-ante** dokonywana jest ocena czy i w jakim zakresie Program Operacyjny uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów związanych z wdrażaniem polityki zrównoważonego rozwoju. Aby móc prawidłowo określić wpływ realizowanych programów na wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju podobna analiza powinna zostać dokonana na etapie **ewaluacji ex-post**. Aby móc prawidłowo dokonać oceny wpływu realizowanych projektów na politykę zrównoważonego rozwoju konieczne jest podjęcie następujących działań:

- opracować **listę wskaźników**, które zostaną umieszczone w Programie, a których analiza pozwoli na ocenę wpływu realizacji Programu na wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju,
- zobligowanie beneficjentów do opracowywania **listy wskaźników środowiskowych adekwatnej do specyfiki realizowanego projektu i do branży**, w której dany beneficjent prowadzi działalność; wskaźniki te umożliwią monitorowanie wpływu danego podmiotu na środowisko przed i po zrealizowaniu projektu,
- zobowiązać beneficjentów, aby na etapie składania wniosku określali **jaki będzie wpływ realizowanego projektu na wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju**, następnie po realizacji danego projektu beneficjenci powinni określać **jaki był rzeczywisty wpływ projektu na politykę zrównoważonego rozwoju**, powinni wskazywać jakie cele z zakresu wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju udało się zrealizować.

W projekcie RPO wskazano, że **przynajmniej raz w okresie programowania przeprowadzone zostanie badanie ewaluacyjne oceny osiągnięcia zakładanych celów w każdym priorytecie**. W każdym z badań powinien być poddany ocenie **wpływ realizacji danego Priorytetu na osiąganie celów zrównoważonego rozwoju**. Pozwoliłoby to na sformułowanie wniosków, jakie priorytety i w jakim zakresie przyczyniają się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju.

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie wniosku, że **polityka zrównoważonego rozwoju na każdym z analizowanych etapów będzie uwzględniana w sposób bardzo ogólny**. **Brak jest bowiem informacji o sposobach monitorowania wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju**. W przypadku wyboru projektów do dofinansowania ocena zgodności z polityką zrównoważonego rozwoju dokonywana będzie we wszystkich priorytetach. **Nie wskazuje się także na poruszanie kwestii dotyczących zrównoważonego rozwoju na etapie ewaluacji**.

Czy uwzględniono zapisy innych dokumentów, mówiących o kwestiach horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Brak odniesienia do innych dokumentów, mówiących wprost o konieczności wdrażania założeń horyzontalnych w trakcie wydatkowania środków pochodzących z EFS i EFRR. Rekomendowane jest tutaj odniesienie się wprost do dwóch dokumentów, , które na chwilę obecną mają formę projektów rozporządzeń:

- **Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 (COM(2011)607.**

Projekt rozporządzenia bezpośrednio wskazuje, że Europejski Fundusz Społeczny przyczyniać ma się do usunięcia nierówności między kobietami i mężczyznami oraz zapobieganiu dyskryminacji. Stąd też Polska jako państwo członkowskie zobowiązana jest do systematycznego uwzględniania problematyki płci wraz z konkretnymi działaniami na rzecz promowania równości płci i niedyskryminacji. W treści rozporządzania wskazano, że kwestia równości szans kobiet i mężczyzn powinna być uwzględniona **we wszystkich aspektach programów** przy jednoczesnym podjęciu konkretnych działań propagujących równość szans kobiet i mężczyzn.

Rozporządzanie określa zakres zadań do realizacji w ww. zakresie: wspieranie dążenia do wysokiego poziomu zatrudnienia i wysokiej jakości miejsc pracy, mobilność geograficzna i zawodowa pracowników, ułatwianie im dostosowanie się do zmian, zachęcanie do wysokiego poziomu kształcenia i szkolenia, propagowanie równość płci, równych szans i niedyskryminacji, wzmacnianie integracji społecznej i walki z ubóstwem. Powyższy zakres zadań potwierdza, że kwestia równość szans, niedyskryminacji i przeciwdziałania dyskryminacji nie jest postrzegana wyłącznie przez pryzmat rynku pracy oraz działań ukierunkowanych na aktywizację zawodową grup defaworyzowanych w społeczeństwie. Niemniej jednak na kwestie związane z równością szans kobiet i mężczyzn w obszarze rynku pracy położony jest bardzo duży nacisk. Artykuł 7 rozporządzanie wskazuje, że realizacja zasad horyzontalnych odbywać się powinna poprzez dążenie do zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu i rozwoju ich kariery, ograniczenia segregacji na rynku pracy, zwalczania stereotypów związanych z płcią w dziedzinie kształcenia i szkolenia oraz propagowania godzenia pracy i życia osobistego kobiet i mężczyzn. Z kolei artykuł 8 odnosi się do kwestii równości szans związanych z innymi przesłankami, w tym przede wszystkim niepełnosprawnością, zapewniając zwiększenie udziału osób defaworyzowanych w społeczeństwie w rynku pracy, pogłębienie ich integracji społecznej, zmniejszenie nierówności w zakresie wykształcenia i stanu zdrowia oraz ułatwienie przejścia od opieki instytucjonalnej do środowiskowej.

- **Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1083/2006.**

Zgodnie z projektem rozporządzenia, Polska, jako państwo członkowskie, będzie miała obowiązek organizacji partnerstw z przedstawicielami właściwych organów regionalnych, lokalnych, miejskich i innych władz publicznych, partnerów gospodarczych i społecznych oraz podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, **w tym organizacji pozarządowych i organów odpowiedzialnych za promowanie równości i niedyskryminacji**. Jako uzasadnienie dla takiego partnerstwa podawane jest poszanowanie zasady wielopoziomowego sprawowania rządów, zapewnienie odpowiedzialności zainteresowanych organów za planowane interwencje oraz korzystanie z doświadczenia i wiedzy stosownych podmiotów. Wyżej wskazane podmioty powinny być zaangażowane w realizację Programów na poszczególnych ich etapach, włączając w to etap przygotowania, realizacji, monitorowania, jak i oceny umów partnerskich i poszczególnych Programów.

W treści rozporządzenia znaleźć można także stwierdzenie, wskazujące na konieczność podejmowania działań ukierunkowanych na eliminację nierówności i promowanie równouprawnienia między kobietami i mężczyznami, a także na zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Co więcej, wskazano, że każdy program operacyjny powinien obejmować opis konkretnych działań mających na celu promowanie równości szans i zapobieganie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowania, opracowywania i realizacji programu, w szczególności w odniesieniu do dostępności finansowania**, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup docelowych zagrożonych dyskryminacją**, w szczególności wymogi dotyczące zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych. Oznacza to w praktyce konieczność właściwej identyfikacji i analizy potrzeb charakterystycznych dla różnych grup społecznych i ich sytuacji życiowych, w ramach których dochodzi do praktyk dyskryminacyjnych lub zagrożenia dyskryminacją.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Pojęcie *sustainable development* wymienione jest w **Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej**. Zgodnie z art. 11 traktatu przy ustalaniu i realizacji polityk i działań Unii, w szczególności w celu wspierania stałego rozwoju (*sustainable development*), muszą być brane pod uwagę wymogi ochrony środowiska naturalnego. Art. 191 ust. 2 traktatu określa, że polityka Unii w dziedzinie środowiska stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Unii. Opiera się na zasadzie ostrożności oraz na zasadach działania zapobiegawczego, naprawiania szkody w pierwszym rzędzie u źródła i na zasadzie „zanieczyszczający płaci".

W ideę trwałego i zrównoważonego rozwoju, opartego na trzech filarach – ekonomicznym, środowiskowym i społecznym wpisują się wzajemnie powiązane ze sobą priorytety zapisane w długookresowym programie rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej (na lata 2010-2020) **„Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu"** [200]. Tymi priorytetami są[201]:

1) **rozwój inteligentny (*smart growth*)**: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
2) **rozwój zrównoważony (*sustainable growth*)**: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
3) **rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (*inclusive growth*)**: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Elementy wspólnych ram strategicznych dotyczące m.in. horyzontalnej zasady zrównoważonego rozwoju zostały określone w **załączniku I do projektu rozporządzenia ogólnego**[202], ustanawiającego m.in.: wspólne zasady mające zastosowanie do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz kryteria dla państw członkowskich i regionów kwalifikujących się do wsparcia z funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych (tzw. funduszy WRS), czyli Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, dostępne zasoby finansowe oraz kryteria ich alokacji.

[200] M.Sulmicka, *Strategia „Europa 2020" – postlizbońska polityka rozwoju Unii Europejskiej*, http://www.sgh.waw.pl/instytuty/irg/publikacje/pimirg/pim85/pim85_6.pdf

[201] Komunikat Komisji: Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna.

[202] Zmieniony wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, COM(2013) 246 final.

Zgodnie z art. 8 projektu rozporządzenia cele funduszy WRS są osiągane w ramach zrównoważonego rozwoju oraz unijnego wsparcia celu ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego, zgodnie z art. 11 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, z uwzględnieniem zasady „zanieczyszczający płaci". Państwa członkowskie i Komisja mają przy tym dopilnować, aby podczas przygotowywania i realizacji programów (oraz umów partnerskich) były promowane:

- wymogi ochrony środowiska,
- wydajność zasobów,
- dostosowanie do zmiany klimatu i łagodzenie jej skutków,
- odporność na klęski żywiołowe oraz
- zapobieganie ryzyku i zarządzanie ryzykiem.

Zasada rozwoju zrównoważonego w kontekście art. 8 projektu rozporządzenia ogólnego rozumiana jest zatem wąsko, koncentruje się bowiem na ładzie środowiskowym i na takich problemach jak oszczędne gospodarowanie zasobami, ochrona środowiska czy zjawisko zmian klimatu[203]. Należy podkreślić że art. 87 pkt. 3 iii projektu rozporządzenia ogólnego określa, że programy operacyjne (z pewnymi wyjątkami) powinny zawierać opis konkretnych działań mających na celu uwzględnienie przy wyborze operacji powyższych elementów.

Aby zagwarantować uwzględnienie zrównoważonego rozwoju w ramach funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz poszanowanie zasady zrównoważonego rozwoju ustanowionej w art. 3 **Traktatu o Unii Europejskiej**, jak również obowiązku uwzględnienia wymogów ochrony środowiska zgodnie z art. 11 oraz zasady „zanieczyszczający płaci" ustanowionej w art. 192 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, instytucje zarządzające:

- podejmują działania przez cały okres trwania programu, aby uniknąć skutków działań szkodliwych dla środowiska lub je zmniejszyć i
- gwarantują wyniki w postaci korzyści netto dla społeczeństwa, środowiska i klimatu poprzez następujące działania:
  a) kierowanie inwestycji w stronę najbardziej zasobooszczędnych i trwałych (ang. *sustainable*) opcji,
  b) unikanie inwestycji, które mogą mieć znaczący negatywny wpływ na środowisko lub klimat i wpieranie działań łagodzących pozostałe skutki,
  c) branie pod uwagę perspektywy długoterminowej przy porównywaniu kosztów całego „cyklu życia" alternatywnych wariantów inwestycji,
  d) zwiększanie zastosowania zielonych zamówień publicznych (załącznik I do projektu rozporządzenia ogólnego).

Państwa członkowskie gwarantują, że inwestycje dokonywane przy wsparciu z funduszy WRS uwzględniają możliwości łagodzenia zmiany klimatu oraz są odporne na skutki takiej zmiany oraz na klęski żywiołowe, takie jak zwiększone ryzyko powodzi, fale upałów oraz ekstremalne zdarzenia pogodowe.

Zrównoważony rozwój oparty na wprowadzaniu ładu zintegrowanego jest zasadą mającą duże znaczenie dla strategii rozwoju województwa śląskiego. Celem niedawnej aktualizacji tej strategii była – zgodnie z dokumentem **„Śląskie 2020+"** – między innymi ponowna ocena zgodności polityki regionu ze światowymi trendami związanymi z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy, dyfuzją rozwoju poprzez ośrodki metropolitalne, podnoszeniem jakości życia przy uwzględnieniu wymogów wynikających z zasad zrównoważonego rozwoju. Dokument **„Śląskie 2020+"** zakłada również, że **województwo śląskie będzie regionem zrównoważonego i trwałego rozwoju stwarzającym mieszkańcom korzystne warunki życia w oparciu o dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy wykorzystującym zróżnicowane potencjały terytorialne i synergię pomiędzy partnerami procesu rozwoju.**

Dbając o zrównoważony i harmonijny rozwój województwo śląskie będzie dążyć do jak najlepszego wykorzystania pozytywnych tendencji zmian oraz przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom, tak by stworzyć warunki dla rozwoju mieszkańców, przedsiębiorstw i organizacji w globalnej konkurencji.

Cele funduszy objętych zakresem Wspólnych Ram Strategicznych są osiągane w ramach zrównoważonego rozwoju oraz unijnego wsparcia celu ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego zgodnie z art. 11 Traktatu.

Zestawienie dokumentów strategicznych, które mogą być traktowane jako instrumenty zrównoważonego rozwoju, a do których odnosi się projekt RPO WSL, zawiera poniższa tabela.

Tabela 24 Zestawienie dokumentów strategicznych poruszających kwestie zrównoważonego rozwoju i ich sposób uwzględnienia w projekcie RPO WSL

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
Dokumenty unijne		

[203] Provision of ex-ante evaluation and strategic environmental assessment (sea) on the European maritime and fisheries fund for the programming period 2014-2020, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=https%3A%2F%2Fsecure2.gov.mt%2Ffpd%2Ffile.aspx%3Ff%3D8646&ei=2x_QUaibDsjTswafuoHgDA&usg=AFQjCNHBlb754pV-LYmsbiKeVn7of6Kppw&sig2=SsbeV9qUVApD29DHv8YtWg&bvm=bv.48572450,d.Yms

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Zawiera trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety: 1) **rozwój inteligentny** – rozwój gospodarki oparty na wiedzy i innowacji; 2) **rozwój zrównoważony** - wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej; 3) **rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu - wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia**, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną	Instrumentami realizacji zapisów Strategii będą wszystkie cele strategiczne zdefiniowane w projekcie RPO.
Dokumenty krajowe		
Strategia rozwoju kraju 2020, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.	Zakłada m.in.: • podejmowanie działań mających na celu zarządzanie środowiskiem miejskim oraz adaptację miast do zmian klimatu, • położenie większego nacisku na zrównoważenie transportu i rozwój środków transportu bardziej przyjaznych środowisku, • wdrażanie rozwiązań niskoemisyjnych, m.in. w zakresie zrównoważonego transportu miejskiego, • konieczność zwiększania świadomości w zakresie stymulowania wzrostu inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu, • zmniejszenie energochłonności i surowcochłonności gospodarki, • realizację inwestycji ograniczających negatywny wpływ zjawisk pogodowych na gospodarkę (w tym transport).	Zapisy Strategii realizowane będą między innymi za pomocą priorytetowych inwestycji polegających na promowaniu strategii niskoemisyjnych dla obszarów miejskich – niskoemisyjny transport miejski, wspieraniu efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i sektorze mieszkaniowym. W programie nie ma odwołania do zagadnień związanych z adaptacją do zmian klimatu.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie	Stymulowane przez KSRR zmiany w sposobie wykorzystania przestrzeni oraz intensyfikacja procesów społeczno-gospodarczych, poprawa warunków życia i wzrost poziomu konsumpcji	Strategia wskazuje, że „zmiany w sposobie wykorzystania przestrzeni oraz intensyfikacja procesów społeczno-gospodarczych, poprawa warunków życia i wzrost poziomu konsumpcji przebiegały zgodnie z konstytucyjnym wymogiem trwałego i zrównoważonego

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
	przebiegały zgodnie z konstytucyjnym wymogiem trwałego i zrównoważonego rozwoju. Poszczególne przedsięwzięcia muszą uwzględniać potrzebę zachowania trwałości funkcjonowania ekosystemów, optymalizacji wykorzystania przestrzeni oraz utrzymania wysokiego poziomu różnorodności biologicznej.	rozwoju". W projekcie RPO zapisano we wszystkich priorytetach, że przy wyborze projektów będą premiowane rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020	Głównym celem Strategii jest określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r. Ma to na celu zdefiniowanie właściwych interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych. Długookresowy cel główny działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa brzmi: poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Osiągnięcie celu głównego będzie możliwe poprzez realizację celów szczegółowych: Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich; Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej; Bezpieczeństwo żywnościowe; Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego; Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich. Działania w Strategii zaprojektowano w odniesieniu do pięciu	W przypadku celu tematycznego 4 wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach oraz celu tematycznego ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów zapisano, że w ramach zintegrowanego ośrodków różnej rangi województwo śląskie będzie wspierało obszary wiejskie.

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
	kluczowych zagadnień takich jak kapitał ludzki, jakość życia, bezpieczeństwo, konkurencyjność i środowisko.	
Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko perspektywa do 2020	Cel główny Strategii jest zapewnienie wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju nowoczesnego sektora energetycznego, zdolnego zapewnić Polsce bezpieczeństwo energetyczne oraz konkurencyjną i efektywną energetycznie gospodarkę. Cel główny będzie realizowany poprzez trzy cele szczegółowe: 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska 2. Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię 3. Poprawa stanu środowiska W ramach każdego celu szczegółowego zdefiniowane zostały kierunki interwencji. W ramach celu 1 są to: racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin, gospodarowanie wodami dla ochrony przed powodzią, suszą i deficytem wody, zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej, w tym wielofunkcyjna gospodarka leśna, uporządkowanie zarządzania przestrzenią. Dla celu 2: lepsze wykorzystanie krajowych zasobów energii, poprawa efektywności energetycznej, zapewnienie bezpieczeństwa dostaw importowanych surowców energetycznych, modernizacja sektora elektroenergetyki zawodowej, w tym przygotowania do wprowadzenia energetyki jądrowej, rozwój konkurencji na rynkach paliw i energii oraz umacnianie pozycji odbiorcy, wzrost znaczenia rozproszonych, odnawialnych źródeł energii, rozwój	Realizacja zapasów Strategii odbywać się będzie za pomocą celu tematycznego 4 wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach oraz za pomocą celu 6 ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów.

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
	energetyki na obszarach podmiejskich i wiejskich. W przypadku celu 3 są to: zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki, racjonalne gospodarowanie odpadami iw tym wykorzystanie ich na cele energetyczne, ochrona powietrza, w tym ograniczenie oddziaływania energetyki, wspieranie nowych i promocja polskich technologii energetycznych i środowiskowych, promowanie zachowań ekologicznych oraz tworzenie warunków do powstawania zielonych miejsc pracy.	
Dokumenty regionalne		
Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”	Definiuje trzy priorytety strategiczne. Drugi z nich brzmi: województwo śląskie regionem o powszechnej dostępności do regionalnych usług publicznych o wysokim standardzie. W ramach niego jedną z dziedzin wsparcia są usługi i infrastruktura bezpieczeństwa ekologicznego a celem strategicznym jest wysoka jakość środowiska naturalnego. Realizowane kierunki działań to: utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych, poprawa jakości powietrza, ochrona przed hałasem, uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami, rewitalizacja terenów zdegradowanych, zachowanie i odtworzenie bio- i georóżnorodności, rozwój trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.	Wybór priorytetów inwestycyjnych celu 6 uwarunkowany był zapisami Strategii. W związku z czym wybrano następujące priorytety inwestycyjne: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze odpadów w celu spełnienia wymogów dorobku prawnego dotyczącego środowiska, zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze wodnym w celu spełnienia wymogów dorobku prawnego dotyczącego środowiska, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego, ochrona różnorodności biologicznej, ochrona gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu NATURA 2000 i zielonej infrastruktury, działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego.
Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014	W dokumencie zdefiniowane cele z zakresu gospodarki odpadami w odniesieniu do odpadów: komunalnych, sektora gospodarczego, niebezpiecznych, pozostałych, z wybranych gałęzi gospodarki których zagospodarowanie stwarza problemy. Wskazano także działania zmierzające do	Jednym z celów realizacji priorytetu 5 jest ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami. W ramach działań związanych z gospodarką odpadami, wspierane będą projekty z zakresu: budowy/rozwoju/modernizacji zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, a także budowy

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
	poprawy gospodarki odpadami w odniesieniu do każdej grupy odpadów.	instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych oraz likwidacji zagrożenia ekologicznego generowanego przez tereny poprzemysłowe. Jeden ze wskaźników rezultatu tego priorytetu monitoruje możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów.
Program usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do roku 2032	Celem programu jest podjęcie działań związanych z oczyszczeniem terenu województwa śląskiego z azbestu, tj. wyrobów budowlanych zawierających azbest jak również pozostałych wyrobów zawierających azbest i odpadów azbestowych. Do głównych zadań Programu należy między innymi przeprowadzenie inwentaryzacji azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie województwa śląskiego i porównanie ich z dostępnymi źródłami, określenie stopnia i rejonów zagrożenia azbestem, określenie możliwości unieszkodliwiania odpadów azbestowych powstających w wyniku demontażu wyrobów zawierających azbest, określenie możliwości w zakresie edukacji społeczeństwa.	W ramach celu tematycznego 4: Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach wskazano, że przy wyborze preferowane powinny być projekty, które w sposób kompleksowy przyczyniają się do rozwiązania problemów środowiskowych, np. termomodernizacja połączona z modernizacją instalacji grzewczej oraz montażem urządzeń do pozyskania energii odnawialnej, a tam gdzie jest to właściwe wraz z usunięciem azbestu. Jeden ze zdefiniowanych wskaźników produktu priorytetu 5 monitoruje ilość usuniętego azbestu.
Strategia ochrony przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030	Definiuje ona cele strategiczne i kierunki działań. Cele strategiczne zostały sformułowane następująco: zachowanie różnorodności biologicznej i georóżnorodności w dobrym stanie oraz umożliwiającym korzystanie z ich zasobów obecnym i przyszłym pokoleniom; zachowanie i ochrona obszarów o wysokich walorach krajobrazowych oraz powstrzymanie degradacji krajobrazu i przywracanie ładu przestrzennego; Zintegrowany system zarządzania środowiskiem przyrodniczym i przestrzenią; wysoki poziom świadomości ekologicznej i holistycznej wiedzy o przyrodzie i krajobrazie oraz zaangażowania mieszkańców	W ramach celu tematycznego 6 Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów jedną z interwencji jest ochrona różnorodności biologicznej, ochrona gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu NATURA 2000 i zielonej infrastruktury.

Nazwa dokumentu	Najważniejsze zapisy	Sposób uwzględnienia w projekcie RPO
	województwa śląskiego w ich ochronę.	

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzona analiza pokazała, że **w RPO WSL uwzględniono zapisy dotyczące aspektów zrównoważonego rozwoju, które znajdują się w licznych dokumentach programowych szczebla unijnego, krajowego oraz regionalnego**. Jest to o tyle ważne, że dokumenty strategiczne i programowe są zaliczane do instrumentów zrównoważonego rozwoju.

Czy uwzględniono inne zasady horyzontalne? Które? Na jakim etapie?

Zgodnie z metodologią badania analiza wrażliwości Programu na realizację zasad horyzontalnych obejmuje zasadę równości szans, w tym płci i niedyskryminacji, zasadę zrównoważonego rozwoju oraz dostosowania do zmian klimatu i zachowania polityki przestrzennej. Treść RPO WSL uwzględnia także realizację zasady partnerstwa..

ZASADA PARTNERSTWA

Zgodnie z art. 5 projektu rozporządzenia ogólnego zasada partnerstwa opiera się na angażowaniu partnerów w przygotowanie, realizację, monitorowanie i ocenę programów operacyjnych. Szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji zasady partnerstwa jest angażowanie podmiotów działających w obszarach związanych z pozostałymi zasadami horyzontalnymi tj. równości szans, w tym płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju. Zapisy Programu Operacyjnego powinny uwzględniać opis roli partnerów na wszystkich etapach przygotowania i wdrożenia.

Realizacja zasady partnerstwa na etapie opracowania Programu.

Zgodnie z informacjami zawartymi w treści dokumentu zasada partnerstwa realizowana jest w oparciu o:
Formy **zinstytucjonalizowanej** współpracy poprzez:
- Zespół ds. opracowania projektu ramowego zintegrowanego programu regionalnego na lata 2014 – 2020. Powołany został Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego w lutym 2011 roku. Partnerzy reprezentowali cztery statystyczne subregiony województwa śląskiego. W treści Programu nie uwzględniono zapisów dotyczących środowisk, grup podmiotów, sektorów reprezentowanych przez uczestniczące w Zespole osoby. Nie wiadomo także na jakiej podstawie oraz w oparciu o jakie zasady ustalono skład tego organu. Zespół ds. opracowania projektu ramowego zintegrowanego programu regionalnego na lata 2014 – 2020 do czasu opracowania spotkał się trzykrotnie (z częstotliwością raz na rok).
- *Regionalne Forum Terytorialne.* Ciało to zostało powołane aktem prawa tj. Uchwałą Zarządu Województwa w grudniu 2011 roku, jako organ konsultacyjno-opiniodawczy Zarządu Województwa. Składa się ono z osób zasiadających w Komitecie Monitorującym RPO WS 2007 – 2013, Regionalnym Komitecie Monitorującym PO KL 2007 – 2013 oraz Komitecie Sterującym RSI. *RFT* skupia przedstawicieli gminnych, powiatowych i regionalnych władz publicznych, przedsiębiorców, środowiska naukowego oraz sektora pozarządowego i związków zawodowych. *Regionalne Forum Terytorialne* zebrało się czterokrotnie.
- Regionalne Obserwatorium Terytorialne (ROT).
- Grupa robocza ds. transportu dla perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014 – 2020. Grupa robocza skomponowana została w głównej mierze z przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Zarządu Województwa Śląskiego oraz instytucji realizujących zadania w obszarze transportu publicznego tj. Kolei Śląskich Sp. z o.o. i Zarządu Dróg Wojewódzkich. Efektem pracy Grupy jest opracowana lista najistotniejszych projektów dotyczących infrastruktury drogowej i kolejowej, która została zatwierdzona i przyjęta w trybie uchwały Zarządu Województwa.

Formy współpracy **niezinstytucjonalizowanej**:
- Organizacja warsztatów eksperckich. Do udziału w warsztatach zaproszono ekspertów z dziedziny B+R, przedsiębiorczości, równouprawnienia i niedyskryminacji, współpracy z organizacjami pozarządowymi, energetyki, środowiska, zrównoważonego rozwoju, dialogu obywatelskiego oraz działalności instytucji pożytku publicznego. Warsztaty zorganizowano dwukrotnie.
- Uruchomienie narzędzia elektronicznego do zbierania propozycji projektów PARTNER 3 oraz konsultacje zgłoszonych propozycji.
- Konsultacje założeń i zapisów Programu.
- Konsultacje zakresu interwencji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.
- Konsultacje tematyczne i spotkania subregionalne.
- Dystrybucja ankiety, która została wysłana do wszystkich jednostek samorządu terytorialnego województwa śląskiego w celu wstępnej oceny propozycji działań i typów projektów oraz wskazania niezbędnych planowanych przez samorządy działań i inwestycji, w tym w ramach ZIT oraz RLKS.

Do prac nad Programem angażowano również przedstawicieli administracji rządowej tj. Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Wojewody Śląskiego. Zadeklarowano również udział w pracach przedstawicieli Komisji Europejskiej. Nie przedstawiono charakteru i zakresu tej współpracy.

Zasada partnerstwa może być realizowana skutecznie z uwzględnieniem takich rozwiązań, które sprzyjać będą angażowaniu do pracy nad Programem osób nie tyle reprezentujących konkretne instytucje, co całe środowiska, grupy podmiotów związanych z poszczególnymi obszarami polityk. Stąd ważne jest by osoby te spełniały funkcje związane z przekazywaniem informacji oraz uzyskiwaniem opinii, a tym samym „legitymowały się" mandatem umożliwiającym wypowiadanie się w imieniu i interesie całego środowiska, które reprezentują. Zgodnie z treścią Programu partnerzy wybierani byli na podstawie trzech kryteriów kierunkowych: status – typ partnera zgodnie z Rozporządzeniem Ogólnym, tematyczny zakres działania partnera, potencjał instytucjonalny partnera.
W treści Programu nie zamieszczono informacji pozwalających na potwierdzenie założeń dotyczących zrównoważonego udziału partnerów w przygotowaniu Programu na tym etapie. Nie uwzględniono także informacji pozwalającej na pozytywną weryfikację uczestnictwa partnerów społecznych związanych z wdrażaniem działań prorównościowych, niedyskryminacyjnych oraz w obszarze zrównoważonego rozwoju. Nie jest zatem możliwa jednoznaczna ocena spełnienia zasady partnerstwa na tym etapie przygotowania Programu.

Zasada partnerstwa na etapie realizacji i monitorowania (sprawozdawczości) Programu

Na etapie wdrażania partnerzy odegrają istotną rolę w Komitecie Monitorującym Program. Uwzględniając zasadę partnerstwa, w Komitecie Monitorującym uczestniczyć będzie strona rządowa, samorządowa, partnerzy społeczni i gospodarczy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Członkowie Komitetu Monitorującego zostaną wybrani z uwzględnieniem zrównoważonego udziału poszczególnych rodzajów instytucji (nie wyjaśniono, w jaki sposób rozumiany jest zrównoważony udział oraz w jaki sposób zostanie zapewniony) oraz jak najwyższej efektywności pracy przedstawicieli poszczególnych środowisk.

Zasada partnerstwa na etapie oceny Programu

Nie przedstawiono informacji o realizacji zasady partnerstwa w kontekście oceny Programu poza wstępną deklaracją uczestnictwa partnerów społecznych w Komitecie Monitorującym, któremu zostanie przedstawiony plan oceny przygotowany przez Instytucję Zarządzającą Programem. Opis systemu ewaluacji nie uwzględnia informacji o roli Komitetu Monitorującego, jako instrumentu realizacji zasady partnerstwa, w akceptacji tego dokumentu i kierunków podejmowanych w związku z oceną Programu. Nie planuje się powołania jakichkolwiek grup roboczych, w skład których wchodzić mieliby przedstawiciele partnerów pracujących nad programowaniem oceny, jej wynikami oraz rekomendacjami wynikającymi z realizowanych badań ewaluacyjnych.

DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU I POLITYKA PRZESTRZENNA

Zapisy RPO WSL powinny uwzględniać kwestie dotyczące dostosowania do zmian klimatu i polityki przestrzennej, co zostało zagwarantowane w odpowiednich dokumentach na poziomie unijnym i krajowym. Dotyczy to, podobnie jak i w przypadku zrównoważonego rozwoju, art. 8 projektu rozporządzenia ogólnego, a także z art. 11 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Dokumenty te zakładają konieczność uwzględnienia interwencji w analizowanym obszarze, w tym dotyczącej łagodzenia skutków zmian klimatycznych oraz związanych z odpornością na klęski żywiołowe. Z poziomu krajowego zadania związane z polityką przestrzenną zostały uwzględnione w Strategii Rozwoju Kraju oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Miasta, Regiony, Obszary wiejskie. Zakres tych dokumentów w odniesieniu do tych zasad horyzontalnych został zawarty w tabeli 2019.

Zasada dostosowania do zmian klimatu i polityka przestrzenna w diagnozie i w tematyce programu

Rozważania dotyczące zmian klimatu oraz polityki przestrzennej powiązane są często w dokumencie z kwestiami zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska, gdyż przeciwdziałanie zmianom klimatu jest jednym ze środowiskowych wyzwań zrównoważonego rozwoju. Polityka przestrzenna umieszczana jest także w ładzie środowiskowym lub niektórzy badacze wyróżniają czwarty ład zrównoważonego rozwoju – ład przestrzenny[204].. W projekcie RPO dokonano diagnozy dotyczącej odnawialnych źródeł energii, emisji dwutlenku węgla (tylko z zakładów szczególnie uciążliwych), degradacji terenów przez działalność przemysłową, gruntów, gleb, terenów zieleni oraz rewitalizacji. Tym samym została przeprowadzona analiza czynników decydujących o ochronie klimatu i polityce przestrzennej bez jej jednoznacznego wskazywania. Nie dookreślono wskaźników, które można bezpośrednio powiązać z analizowanymi zasadami. Wyjątkiem są wskaźniki zorientowane na takie działania w ramach polityki przestrzennej, które odnoszą się do terenów typu brownfield

oraz rekultywacji i rewitalizacji zdegradowanych obszarów oraz związane z powierzchnią o lepszym statusie ochrony w ramach ochrony różnorodności biologicznej.

W ramach procesu programowania kwestie klimatyczne i polityka przestrzenna mogą być rozpatrywane jako element zainicjowanej przez IZ dyskusji w ramach warsztatów eksperckich. W ramach tych warsztatów podejmowano się dyskusji nad tematyką ochrony środowiska oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Równie istotnym instrumentem, o którym więcej napisano w ramach zasady zrównoważonego rozwoju oraz równości szans, były konsultacje z przedstawicielami jednostek samorządów terytorialnych oraz innych partnerów społecznych. Wśród instytucji biorących udział w tych spotkaniach zidentyfikowano podmioty zainteresowane działaniami w obszarze klimatu, np. WFOŚiGW, Fundacja Client Earth Poland.

Zgodnie z umową partnerstwa realizacja zasady zrównoważonego rozwoju sprowadzać się powinna m.in. do planowania przestrzennego i inwestycji infrastrukturalnych z uwzględnieniem konieczności adaptacji do zmian klimatu, a także ochrony środowiska i oszczędności zasobów oraz ograniczania zjawiska 'rozlewania się miast' (tzw. urban sprawl). Działania wpisujące się w cele tematyczne i priorytety inwestycyjne określone w każdym z programów operacyjnych powinny uwzględniać następujące czynniki kształtowania przestrzeni:

- działania na rzecz przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego zgodnie z celem 6. KPZK 2030 (czyli celu zakładającego przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego),
- zrównoważone podejście, zwłaszcza w aspekcie niskoemisyjnym, oraz sprzyjające włączeniu społecznemu.

W szczególności chodzi o przestrzeganie następujących zasad:

- powstrzymywanie żywiołowego rozlewania się miast, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy i pogłębianiu chaosu przestrzennego,
- kształtowanie w maksymalnym możliwym zakresie przestrzeni publicznych przyjaznych dla mieszkańców i sprzyjających zachowaniom niskoemisyjnym,
- lokalizacja silnych generatorów ruchu w obszarach obsługiwanych wysokowydajnym transportem miejskim,
- preferowanie ponownego wykorzystania terenu i wypełniania zabudowy zamiast ekspansji na tereny niezabudowane (priorytet „brown-field" ponad „green-field"),
- troska o estetykę poszczególnych przedsięwzięć i ich dopasowania do otoczenia z poszanowaniem kontekstu przyrodniczego, kulturowego i społecznego,
- zapewnienie szerokiej partycypacji społecznej w procesach planowania przestrzennego i przygotowania inwestycji.

Poniższa tabela zawiera sposobu uwzględnienia w RPO WSL niektórych z tych zasad.

Tabela 25 Sposób uwzględnienia wybranych zasad polityki przestrzennej w RPO WSL

Zasada	Komentarz
Kształtowanie w maksymalnym możliwym zakresie przestrzeni publicznych przyjaznych dla mieszkańców i sprzyjających zachowaniom niskoemisyjnym.	Takimi miejscami przestrzeni publicznej sprzyjającymi zachowaniom niskoemisyjnym mogą być punktowe obiekty infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike). Muszą być one odpowiednio zaprojektowane (np. zacienione), tak aby zapewniały odpowiedni komfort podróżnym. W diagnozie nie poruszono tego problemu – skupiono się jedynie na poprawie jakości przestrzeni publicznej. W części poświęconej subregionowi centralnemu stwierdza się bowiem, że niezbędna jest rewitalizacja centrów miast i podniesienie jakości przestrzeni publicznych wpływające na poprawę ich wizerunku. Z kolei w uzasadnieniu do wyboru priorytetów inwestycyjnych w ramach 6 celu tematycznego zapisano, że w ramach zapewnienia wysokiego poziomu ładu przestrzennego i efektywnego wykorzystania przestrzeni, głównymi kierunkami działań będą poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic.
Preferowanie ponownego	Wsparcie dotyczące ponownego wykorzystania terenów typu

wykorzystania terenu i wypełniania zabudowy zamiast ekspansji na tereny niezabudowane (priorytet „brown-field" ponad „green-field").	brownfield (rozumianych jako obszary poprzemysłowe, popegeerowskie, powojskowe, pokolejowe) będzie realizowane w ramach Priorytetu III RPO WSL. Wzmocnienie konkurencyjności MŚP będzie polegało na ich uzbrojeniu w celu stymulowania działalności inwestycyjnej i rozwoju regionalnej gospodarki. W uzasadnieniu do wyboru priorytetów inwestycyjnych w ramach celu tematycznego 9 zapisano, że w kontekście osiągnięcia wysokiego poziomu ładu przestrzennego oraz efektywnego wykorzystania przestrzeni ważne jest podjęcie działań w zakresie ożywienia terenów, w tym obiektów poprzemysłowych i zdegradowanych, przywracając im ich dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze lub nadając nowe, służąc tym samym wzmocnieniu spójności społeczno-gospodarczej.
Troska o estetykę poszczególnych przedsięwzięć i ich dopasowania do otoczenia z poszanowaniem kontekstu przyrodniczego, kulturowego i społecznego.	W uzasadnieniu do wyboru priorytetów inwestycyjnych w ramach celu tematycznego 9 odwołano się do badań, które wykazały, że łącząc działania społeczne z infrastrukturalnymi w zakresie rewitalizacji, nie można pomijać specyfiki społeczeństw lokalnych oraz tła materialnego, funkcjonalnego i estetycznego obszaru, w którym te społeczności egzystują.

Spełnieniu zasad polityki przestrzennej może służyć preferowanie tych projektów, które zapewnią odpowiednie zainteresowanie pasażerów transportu zbiorowego. Chodzi tu na przykład o to, że obszary o małej gęstości zaludnienia nie będą w stanie wygenerować wystarczającej dla osiągnięcia efektywności niskoemisyjnego transportu miejskiego wielkości potoków pasażerskich. Zaleca się zatem lokalizowanie odpowiedniej infrastruktury transportu zbiorowego możliwie najbliżej największych generatorów ruchu lub szczególnie ważnych obiektów.

Jak wskazano w Prognozie oddziaływania na środowisko projektu strategii rozwoju województwa śląskiego „ŚLĄSKIE 2020+"[205] w województwie śląskim należy preferować lokalizacje typu „brownfield" (w miarę potrzeb poprzedzone rekultywacją terenu). Przy wyborze lokalizacji typu „greenfield" powinno sie unikać miejsc wymagających znacznych zmian ukształtowania terenu oraz wywołujących konflikty przestrzenne, w tym degradację krajobrazu. Takie zapisy mogłyby zostać wprowadzone również do RPO.

Należy pamiętać, że niektóre projekty wspierane w ramach RPO WSL mogą mieć negatywne konsekwencje z punktu widzenia polityki przestrzennej. Przykładowo, budowa parkingów „Park&Ride", zakładana w działaniu „niskoemisyjny transport miejski" może sprzyjać rozlewaniu się miast (parkingi mogą obniżyć koszty dojazdów).

W każdym programie odpowiednie odzwierciedlenie powinna znaleźć tematyka łagodzenia i adaptacji do zmian klimatu. Zgodnie z Umową Partnerstwa zapewnione powinno być monitorowanie i raportowanie wydatków związanych z realizacją celów dotyczących zmian klimatu. Uwzględnienie problematyki zmian klimatu ma także obejmować aspekt odporności realizowanych inwestycji infrastrukturalnych na skutki zmian klimatu i powiązane z tym zagrożenia klęskami żywiołowymi (zwiększone ryzyko powodziowe, susze, upały, ekstremalne zjawiska powodziowe).

W analizowanym programie nie znalazła się uwaga, że zapewnione zostanie monitorowanie i raportowanie wydatków związanych z realizacją celów dotyczących zmian klimatu. Takie monitorowanie i raportowanie powinny być realizowane przy wykorzystaniu systemu kategorii interwencji przygotowywanego przez KE oraz systemu Rio markers, będącego uznaną metodologią OECD[206].

Uwzględnienie problematyki odporności na skutki zmian klimatu może polegać na odpowiedniej trwałości przedsięwzięć. Proponuje się również uwzględnianie w ocenie projektów takich elementów jak np.:

- odpowiednie zaprojektowanie węzłów przesiadkowych (np. zacienienie przystanków),
- wyposażenie taboru autobusowego w klimatyzację.

Skuteczność programu w odniesieniu do zasady dostosowania do zmian klimatu i polityki przestrzennej

Podobnie, jak jest to w przypadku pozostałych zasad horyzontalnych, bardzo trudno jest na tym etapie wskazać potencjał skuteczności działań związanych z realizacją powyżej wskazanych zasad. W znacznej mierze uzależnione to będzie od rozwiązań praktycznych wykorzystywanych w procesie naboru przedsięwzięć do realizacji, a także w wyniku szczegółowego

[205] Prognoza oddziaływania na środowisko projektu strategii rozwoju województwa śląskiego „ŚLĄSKIE 2020+", Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice 2013.
[206] Zob. Handbook on the OECD-DAC Climate Markers, OECD, 2011.

ukierunkowania wsparcia na realizację bieżących potrzeb rozwojowych i niwelowanie obszarów problemowych. Analiza przyjętych do realizacji działań i ich zakresu wskazuje szacowane pozytywne skutki dla dostosowania do zmian klimatu i przeciwdziałania tym zmianom. W programie znajdują się także rozwiązania zorientowane na politykę przestrzenną, szczególnie w kontekście obszarów zdegradowanych na obszarach miejskich oraz w odniesieniu do obszarów poprzemysłowych. Związane jest to z przywracaniem starych i nadawaniem tym obszarom nowych funkcji społecznych i gospodarczych. Przeciwdziałanie zmianom klimatu to obszar mocno związany z priorytetami zorientowanymi na ochronę środowiska, w tym działania ukierunkowane na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych. Do przedsięwzięć sprzyjających obszarowi dostosowania do zmian klimatu należą wspieranie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii. Podkreślić trzeba, że w ramach tych obszarów możliwe będzie monitorowanie wydatków i uzyskanych efektów bezpośrednich. Podobnie, jak w przypadku analizy skuteczności i efektywności realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, efekty te byłyby możliwe do oszacowania przy jednoznacznym wskazaniu środków zaangażowanych w przedsięwzięcia ukierunkowane na rozwiązywanie tych problemów oraz odpowiednią konstrukcję wskaźników, które powinny być osiągane w ramach poszczególnych projektów.

5.4.2. Przewidywany wkład Programu w realizację celów polityk horyzontalnych

Niniejszy **o**bszar problemowy umożliwia ocenę tego czy w ramach Programu przewidziane zostały konkretne działania/instrumenty służące realizacji zasad horyzontalnych oraz jaka będzie ich spodziewana skuteczność i efektywność, a także czy są one wystarczające.

Czy istnieją w Programie konkretne instrumenty służące osiąganiu celów polityk horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Instrumenty służące osiągnięciu założeń horyzontalnych w zakresie równości szans i zapobiegania dyskryminacji dotyczą wyłącznie tych Priorytetów, które bezpośrednio związane są z problematyką rynku pracy oraz pośrednio ukierunkowane na obszary dotyczące pomocy społecznej i edukacji. Zostało to zapewnione poprzez zapisy odnoszące się do:

- grup docelowych (poprzez ujęcie podmiotów działających na rzecz osób doświadczających nierównego traktowania i dyskryminacji);
- wskaźników rezultatów i wskaźników produktów;
- konieczności uwzględniania kryteriów promujących równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną na etapie wyboru projektów.

Brak z kolei **konkretnych propozycji instrumentów w odniesieniu do tych Priorytetów, które wiążą z inwestycjami infrastrukturalnymi** oraz innymi niż rynek pracy, pomoc społeczna i edukacja.

Instrumentem umożliwiającym ocenę wpływu Programu w odniesieniu do założeń horyzontalnych jest wskazana w programie działalność **Komitetu Monitorującego**. W skład Komitetu zostaną włączone osoby reprezentujące środowiska działające na rzecz równości szans, w tym równości szans kobiet i mężczyzn. Stwierdzenie to sugeruje, że zapewniona będzie także reprezentacja dla środowisk narażonych na dyskryminację ze względu na inne kryterium niż płeć.

Dodatkowo w treści Programu zawarta jest informacja odnośnie planowanego utworzenia **grupy roboczej ds. horyzontalnych przy Komitecie Monitorującym**. Dodatkowo, Komitet Monitorujący będzie uczestniczył w zatwierdzaniu przedsięwzięć mających na celu promowanie równouprawnienia płci, równych szans i zapobieganiu dyskryminacji. Jako grupę szczególna wskazano tutaj jednak wyłącznie osoby niepełnosprawne.

Instrumentem umożliwiającym obiektywną ocenę osiągnięcia zakładanych celów polityk horyzontalnych jest **gender impact assessment.** Prawidłowo wykorzystane i zastosowane narzędzie daje możliwość faktycznej oceny wpływu podejmowanych w ramach Programu działań oraz realizowanych w trakcie jego trwania projektów.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Wspieranie wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju wymaga zastosowania wachlarza różnorodnych **instrumentów**. Instrumenty te pozwalają na sprawne zarządzanie polityką zrównoważonego rozwoju na danym terenie. Do najczęściej stosowanych instrumentów zrównoważonego rozwoju zalicza się:

- wskaźniki,
- strategie,
- programy,
- instrumenty ekonomiczne,
- instrumenty prawno-administracyjne.

W analizowanym dokumencie RPO WSL wykorzystane zostały wskaźniki, instrumenty ekonomiczne i prawno-administracyjne. Jak wynika z tabeli 20 w RPO WSL znajdują się również odwołania do zapisów różnych strategii i programów odnoszących się do koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju są najczęściej wykorzystywanym instrumentem w procesie monitorowania zrównoważonego rozwoju. Prawidłowo skonstruowane pozwalają monitorować postępy we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju. Zestawienie wskaźników, za pomocą których można mierzyć postępy we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju przedstawia tab. 26.

Instrumentami finansowymi (ekonomicznymi) wspierającymi zrównoważony rozwój, a które będą wykorzystane w RPO są **dotacje**. Udzielane beneficjentom dotacje mają na celu osiągnięcie zakładanego w danym projekcie celu, a pośrednio mogą przyczynić się do realizacji poszczególnych celów zrównoważonego rozwoju.

Kolejnym wykorzystywanym instrumentem finansowym są **pożyczki**. Pożyczki są instrumentem powszechnie stosowanym np. przez fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Instrumentem zwrotnym wykorzystywanym przy realizacji Programu będą także **poręczenia**. Cele polityki horyzontalnej, również w ramach RPO, są realizowane przez instrumenty finansowe w postaci pożyczek lub poręczeń, na tej samej zasadzie jak instrumentem finansowym realizacji polityki są dotacje. Dzięki tym środkom pożyczkobiorcy mogą realizować projekty, które przyczyniają się do realizacji celów polityki zrównoważonego rozwoju. Podkreślić także należy, że instrumenty zwrotne są bardziej efektywne od dotacji.

Instrumentem prawno-administracyjnym wykorzystywanym najczęściej, a który ma na celu wspieranie realizacji zasad zrównoważonego rozwoju są **oceny oddziaływania na środowisko**. Zrównoważony rozwój w ocenach środowiskowych może być rozpatrywany dwojako. Po pierwsze należy ocenić, czy sama procedura zapewni realizację zasad zrównoważonego rozwoju, a po drugie czy poddane ocenie przedsięwzięcie jest zgodne ze zrównoważonym rozwojem. Warunkiem umożliwiającym stosowanie ocen środowiskowych jako narzędzia przyczyniającego się do wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju jest stosowanie ich procedur z szerokim udziałem społeczeństwa. Muszą one zawierać wiele elementów, które przyczynią się do spełnienia powyższej roli, między innymi porównanie różnych wariantów danego przedsięwzięcia, ocenę oddziaływań i skutków oraz zastosowanie sposobów przyczyniających się do łagodzenia negatywnych oddziaływań czy planu monitoringu[207]. W przedstawionym projekcie **brak jest informacji czy od potencjalnych beneficjentów oczekiwać się będzie wykonywania tego dokumentu**. Informacje takie powinny znaleźć w dokumentach uszczegóławiających zapisy RPO. Analiza zapisów w projekcie RPO pozwala na wysunięcie wniosku, że **na części beneficjentów na mocy prawa ciążył będzie obowiązek opracowania takiego dokumentu**.

Skuteczne i efektywne wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju wymaga podejmowania różnorodnych działań. W obecnej perspektywie finansowej działania sprzyjające zrównoważonemu wzrostowi powinny się przede wszystkim koncentrować na **ochronie środowiska, ochronie zasobów oraz przeciwdziałaniu zmianom klimatu**. Jest to zgodne z zapisami art. 8 i 87(3) i projektu rozporządzenia ogólnego[208].

Na podstawie obecnie posiadanych informacji bardzo trudno jednoznacznie wskazać, jaka będzie spodziewana skuteczność i efektywność zaproponowanych w Programie działań i instrumentów. Skuteczność i efektywność można bowiem ocenić dopiero po zrealizowaniu danego przedsięwzięcia. Na obecnym etapie można jedynie mówić o przewidywanej skuteczności i przewidywanej efektywności. Ocena przewidywanej skuteczności ma pokazać, czy działania zostały prawidłowo dobrane pod kątem osiągnięcia wyznaczonych celów, a zakładane zasoby i proponowany system wdrażania dają szansę na osiągnięcie skwantyfikowanych celów interwencji. Ocena przewidywanej efektywności ma odpowiedzieć na pytanie czy realne do osiągnięcia cele uzasadniają poniesienie przewidywanych nakładów oraz dokonać oceny optymalizacji alokacji zasobów, tak by wykorzystać przeznaczone zasoby w sposób jak najbardziej ekonomiczny[209].

Na obecnym etapie można jedynie podjąć bardzo wstępną próbę określenia skuteczności i efektywności zakładanych w Programie działań i instrumentów z punktu widzenia ich wpływu na realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju. Ocena skuteczności zaproponowanych w Programie działań i instrumentów z punktu widzenia możliwości osiągnięcia zakładanego celu jakim jest wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju pozwala na sformułowanie wniosku, że **zostały one dobrane w sposób prawidłowy**. Przyczynią się one bowiem do osiągnięcia zakładanych w Programie celów zrównoważonego rozwoju tj. ochrony środowiska, ochrony zasobów oraz przeciwdziałaniu zmianom klimatu. Wydaje się, że **najbardziej skuteczne będą one w odniesieniu do przeciwdziałania zmianom klimatu poprzez przejście na model gospodarki niskoemisyjnej**.

[207] A. Ciechelska, *Oceny oddziaływania jako narzędzie realizacji zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2009, s. 53.

[208] Zmieniony wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, COM(2013) 246 final.

[209] Ewaluacja poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s.19.

Bardzo ważnym aspektem będzie także zapewnienie monitorowania i raportowania wydatków ponoszonych w związku z realizacją działań związanych ze zmianami klimatu. Do przedsięwzięć takich można zaliczyć wspieranie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, adaptacja do zmian klimatu a także transport przyjazny środowisku.

Na podstawie powyższej analizy można wnioskować, że zaproponowane instrumenty i działania charakteryzują się **potencjałem skuteczności i efektywności,** do którego pełnego wykorzystania konieczne jest jednak:

- jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia transportu niskoemisyjnego,
- wskazanie środków finansowych na realizację konkretnych inwestycji,
- wskazanie zakładanych efektów rzeczowych do osiągnięcia dzięki realizacji Programu.

Jaką część interwencji Programu stanowią instrumenty służące realizacji polityk horyzontalnych? Czy w porównaniu z okresem 2007-2013 nakłady te wzrosły czy zmalały?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Treść zapisów Programu **nie daje możliwość odpowiedzi na pytanie** odnośnie tego, jaką część interwencji Programu stanowią instrumenty ukierunkowane stricte na realizację założeń horyzontalnych w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn oraz przeciwdziałania dyskryminacji. **Brak również informacji wskazujących czy zakres interwencji ukierunkowanej na realizację założeń horyzontalnych jest większy/mniejszy/porównywalny do okresu programowania 2007-2013.**

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Analiza zapisów RPO WSL **nie daje możliwości precyzyjnego wskazania jaka część interwencji przyczyni się do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju**. We wszystkich bowiem priorytetach znajduje się zapis mówiący, że premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. Zapis taki sugeruje, że w zamyśle autorów **realizacja wszystkich priorytetów powinna przyczynić się do wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju**. Na podstawie posiadanych informacji **nie ma możliwości wskazania czy przewidziane środki na wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju są mniejsze, większe czy też porównywalne z okresem 2007-2013**.

Jaka jest adekwatność planowanych działań w odniesieniu do celów polityk horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Planowanie działania wpisują się w cele polityki horyzontalnej w zakresie równości szans, w tym równości kobiet i mężczyzn oraz zapobiegania dyskryminacji. **Nie są one jednak w pełni adekwatne**, ponieważ realizacja założeń horyzontalnych osiągana jest wyłącznie poprzez środki pochodzące z EFS w obszarach dotyczących rynku pracy, pomocy społecznej i edukacji. Brak tutaj propozycji działań realizujących założenia horyzontalne w odniesieniu do innych obszarów niż wyżej wymienione. Odnosząc się jednak wyłącznie do ww. obszarów należy stwierdzić, że uwzględniają one sytuację różnych grup społecznych doświadczających praktyk dyskryminacyjnych, a w konsekwencji zagrożonych wykluczeniem społecznym.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, W TYM DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU I POLITYKA PRZESTRZENNA

Planowane działania w ramach wszystkich priorytetów mają przyczynić się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. Należy zatem założyć, że przyjęto założenie, że wszystkie planowane do realizacji zadania mają przyczyniać się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. **Brak jest jednak uszczegółowienia w jaki konkretny sposób dane działania do tego rozwoju będą się przyczyniać**. Można bowiem wskazać, że wsparcie budowy infrastruktury wodno-ściekowej zdecydowanie przyczyni się do wdrażania aspektów środowiskowych zrównoważonego rozwoju. Trudno natomiast w odniesieniu do wszystkich działaniach podejmowanych w ramach priorytetu np. cyfrowe śląskie wskazać jak realizacja działań przyczyni się do wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Jakie wnioski wyciągnięto z wdrażania polityk horyzontalnych (i odpowiednich instrumentów) z okresu 2007-2013 pod kątem nowego okresu programowania?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W Projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 istnieją bardzo liczne odwołania do doświadczeń z bieżącej perspektywy finansowania, także uwzględniające skuteczność czy efektywność środków wydatkowych w okresie 2007-2013 na różne typy działań. Niemniej jednak **nie ma bezpośredniego odniesienia do doświadczeń związanych z realizacją założeń horyzontalnych w okresie 2007-2013 i wniosków z nich płynących** w stosunku do kolejnej perspektywy finansowania. Można wskazać wyłącznie odniesienie do perspektywy programowania 2007-2013 i doświadczeń z niej płynących w związku z wyborem partnerów biorących udział w konsultacjach społecznych niniejszego Programu.

Generalnie, nie przedstawiono wniosków płynących z perspektywy finansowania 2007-2013 zarówno w odniesieniu do realizacji całego programu regionalnego, jak i poszczególnych obszarów/priorytetów ukierunkowanych na rozwiązanie problemów określonych grup społecznych czy też umożliwiających im większy udział w życiu społecznym i gospodarczym regionu.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

W analizowanym dokumencie **nie wskazano jakie wnioski dotyczące wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju w okresie 2007-2013 wyciągnięto i jakie zostały uwzględnione w nowym okresie programowania**. Na podstawie posiadanych informacji nie można stwierdzić jednoznacznie, czy jakiekolwiek wnioski zostały wyciągnięte. W RPO na lata 2007-2013 zapisano wprost, że jedną z wartości, którą kierowano się przy pracach nad programem był zrównoważony rozwój. Diagnoza czynników rozwoju regionu została przeprowadzona w czterech polach strategicznych „odpowiadających kluczowym wymiarom szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju regionalnego: gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym, infra-technicznym, oraz społeczno-kulturowym". Zwrócono także uwagę, że „sukces regionu zależy w dużej mierze również od przezwyciężenia barier stojących na drodze zrównoważonego rozwoju, takich jak: zły stan środowiska, niedrożny system transportowy, liczne zdegradowane obszary miejskie, w których kumulują się problemy społeczne i gospodarcze, czy wysoki stopień zużycia infrastruktury edukacyjnej i zdrowotnej". Analiza tych zapisów pozwala na wyciągnięcie wniosku, że o ile RPO na lata 2007-2013 był wskazywany jako instrument wdrażania zrównoważonego rozwoju na terenie województwa, to w stosunku do obecnie analizowanego dokumentu takiej roli się nie przewiduje.

Czy proponowane instrumenty są wystarczające biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia – jaka jest relacja nakładów przewidzianych na realizację celów polityk horyzontalnych do planowanych rezultatów w tym aspekcie?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Przełożenie nakład-efektywność w odniesieniu do założeń horyzontalnych zostało **w bardzo ograniczonym zakresie** wskazane w treści Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Trudność związana z odpowiedzią na tak postawione pytania związana jest także z tym, że **nie wskazano wprost zarówno nakładów, jak i rezultatów odnoszących się do kwestii horyzontalnych**. Można tutaj przyjąć, że bezpośrednie przełożenie na tę kwestię mają te Priorytety (a więc nakłady i przewidywane rezultaty), które odnoszą się do Priorytetów związanych z rynkiem pracy, pomocą społeczną i edukacją.

Analizując zapisy ujęte w treści Programu warto zwrócić uwagę na to, że istnieje duże prawdopodobieństwo faktycznej realizacji zasady równości szans, w tym płci oraz przeciwdziałania dyskryminacji w obszarach związanych z rynkiem pracy, pomocą społeczna oraz edukacją. Obecne zapisy Programu wskazują zarazem, że kwestie horyzontalne nie są widoczne w odniesieniu do projektów o charakterze infrastrukturalnym (brak jasno wskazanych nakładów w tym zakresie). Wiąże się to z realnym zagrożeniem, że realizowane projekty będą „ślepe" na kryterium płci oraz niepełnosprawności oraz wieku (brak potencjalnych rezultatów).

Skuteczność instrumentów sprzyjających realizacji zasady równości szans, tam gdzie one mają zastosowanie (w odniesieniu do priorytetów związanych z rynkiem pracy, włączeniem społecznym i edukacji) może być wysoka o ile, szczególnie w odniesieniu do kryteriów wyboru projektów i priorytetowych grup docelowych, będą one jasno określały oczekiwania z tego zakresu i będą wynikiem konsensusu i szerokiej konsultacji, chociażby z wykorzystaniem Komitetu Monitorującego i działającej w jego ramach specjalnie utworzonej grupy roboczej. Jednocześnie tego typu działania powinny dotyczyć także osi priorytetowych finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zasięg ich oddziaływania uzależniony jest natomiast od specyfiki poszczególnych obszarów wsparcia, a także możliwości równościowego podejścia w ramach konkretnych projektów.

Wybrane przez IZ instrumenty realizacji zasady równości szans, w tym równości płci i zapobiegania dyskryminacji są wystarczające. Wymagają one zapewnienia odpowiedniej jakości podejmowanych działań, jednak poniesione w tym zakresie nakłady (np. na szkolenia pracowników, organizację spotkań KM, konsultacji sektorowych i innych narzędzi włączających zainteresowane środowiska w programowanie i ocenę Programu) są niewspółmierne do możliwych do uzyskania korzyści. Ich potencjalną efektywność rozumiana jako stosunek nakładów do rezultatów oceniono bardzo wysoko, jednocześnie zakładając wypracowanie takiego podejścia do oceny stopnia realizacji tej zasady, który pozwoli na adekwatną reakcję w przypadku, gdy pożądane zmiany nie zostaną wywołane. Przy czym, zakres tych zmian, wizja i planowane efekty powinny zostać jasno określone w etapie planowania i uwzględnione w Programie w postaci adekwatnych i mierzalnych wskaźników.

Dodatkowo, biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia związane z realizacją zasady równości szans, zauważyć można, że efektywność oraz realne rezultaty wynikające z realizacji programów są możliwe do identyfikacji – a w dalszej

kolejności do jakościowej analizy – o ile jasno zostaną określone cele równościowe w odniesieniu do realizacji całego Programu oraz jasno określone i „owskaźnikowane" działania związane z ich realizacją.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, W TYM DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU I POLITYKA PRZESTRZENNA

Określenie relacji nakładów do oczekiwanych rezultatów w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju **jest niemożliwe**. Po pierwsze jak wskazano powyżej **brak informacji, jakie środki zostaną przeznaczone na wdrażanie zrównoważonego rozwoju**. Po drugie w dokumencie **nie wskazano jakich rezultatów** dotyczących zrównoważonego rozwoju **się oczekuje**.

W odniesieniu do każdego priorytetu założono, że premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. Najważniejsze będzie zatem takie sformułowanie zapisów konkursowych, aby rzeczywiście projekty przyczyniające się do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju były preferowane. Można zatem założyć, że zdecydowana większość lub wręcz wszystkie projekty, które uzyskają wsparcie przyczynią się do wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju. Dlatego można założyć, że środki przeznaczone na realizację poszczególnych przedsięwzięć będą środkami przyczyniającymi się do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju.

ZAGADNIENIA WSPÓLNE DLA ZASAD HORYZONTALNYCH

Realizacja zasad horyzontalnych, w tym równości szans oraz zapobieganie dyskryminacji i zrównoważonego rozwoju możliwa będzie także, jak to już wcześniej wykazano, w oparciu o instrumenty o charakterze niefinansowym, których zastosowanie wiąże się jednak z wydatkowaniem środków, przede wszystkim w ramach pomocy technicznej. Chodzi tutaj o specyficzną konstrukcję systemu wdrażania, w której kluczową rolę odgrywają wskaźniki, kryteria wyboru operacji oraz powołanie i obsługa Komitetu Monitorującego.

Działania związane z ustaleniem odpowiednich, tj. sprzyjających realizacji zasad horyzontalnych, wskaźników oraz kryteriów wyboru projektów zorientowanych na (preferencje) przedsięwzięć w sposób szczególny wprowadzających w życie rozwiązania wynikające z przestrzegania tych zasad należą do obszaru programowania i planowania. Stąd nakłady niezbędne do poniesienia w związku z przygotowaniem dobrych jakościowo wskaźników oraz kryteriów są relatywnie niewielkie w stosunku do możliwych do uzyskania korzyści. Wymagają nakładów związanych z zatrudnieniem personelu obsługowego, konsultacji zewnętrznych przyjętych rozwiązań (organizacji form konsultacji, w tym także Komitetu Monitorującego jako forum dyskusji oraz organu zatwierdzającego kryteria) i ewentualnie niezbędnych do tego celu badań, które służyć będą do weryfikacji stopnia osiągnięcia wskaźników „horyzontalnych". Trzeba również podkreślić, że instrumenty konsultacyjne powinny być organizowane w taki sposób (w tym także dotyczy to Komitetu Monitorującego) począwszy od doboru przedstawicieli różnego rodzaju partnerów społecznych, a skończywszy na przebiegu poszczególnych posiedzeń (KM), warsztatów, konferencji i spotkań, które gwarantowałyby pozyskanie dobrej jakościowo informacji zwrotnej (feedback). Takie podejście wymaga opracowania odrębnych zasad, procedur i standardów działań IZ i innych instytucji w obszarze prowadzenia konsultacji i organizacji form partnerskiej współpracy, których przykładem może być działanie Komitetu Monitorującego. Szczególnie ten ostatni powinien spełniać znacznie bardziej aktywną rolę, a przedstawiciele poszczególnych środowisk powinni być rozliczani z pełnienia funkcji przedstawicielskiej, nie tylko w odniesieniu do organizacji, z której pochodzą, ale właśnie środowiska, które reprezentują. Należy także pamiętać, że koncepcja kosztu wdrożenia zasad horyzontalnych nie ogranicza się tylko do organizacji (obsługi) działań wskazanych powyżej. W modelu, w którym nacisk na wymagania realizacyjne zgodne z zasadami horyzontalnymi, w tym poprzez wypracowanie konkretnych preferencji dla zgłaszanych projektów zakładających wdrażanie konkretnych rozwiązań tego zakresu, ryzyko oraz koszty ich wdrożenia ponoszone będą nie na poziomie zarządzania Programem lecz na poziomie poszczególnych projektów (np. związane z realizacją szczególnego rodzaju wsparcia towarzyszącego dla osób dyskryminowanych, podejmowania dodatkowych działań, przygotowania dodatkowej dokumentacji technicznej, uwzględnienia w inwestycji rozwiązań architektonicznych sprzyjających osobom niepełnosprawnym, czy obojętnych na środowisko naturalne rozwiązań w obszarze inwestycji technicznych). Koszty te jednak w końcowym szacunku ze względu na uzyskany pożądany efekt posłużą do uzyskania lepszego jakościowo potencjału zasobów pracy, korzyści związanych z poprawą stanu środowiska naturalnego czy polityką przestrzenną, w tym odnoszącą się do rewitalizacji terenów zdegradowanych. Podsumowując, jak to już niejednokrotnie zostało wskazane w analizie, RPO WSL w niewielkim stopniu koncentruje się na tych zadaniach ze względu na przyjętą strukturę tego typu dokumentu. W dalszym etapie prac nad Programem i systemem wdrażania RPO wymagana jest więc zatem, w kontekście spełnienia zasad horyzontalnych, szczególna koncentracja na kompetentnym i partnerskim podejściu do ustalania kryteriów wyboru projektów i organizacji prac Komitetu Monitorującego.

5.4.3. Sposób uwzględnienia zasad horyzontalnych w procesie wdrażania, monitorowania i ewaluacji Programu

Niniejszy obszar problemowy umożliwia ocenę tego czy w treści Programu uwzględnione zostały założenia horyzontalne w zakresie monitoringu i ewaluacji Programu.

Czy zapewniono uwzględnienie polityk horyzontalnych w systemie gromadzenia i analizy danych na potrzeby monitoringu?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W treści Programu ujęte są zapisy wskazujące, że **założenia horyzontalne będą uwzględniane w ramach procesu monitoringu i ewaluacji Programu**. **Zapisy te mają jednak charakter dość ogólny**. Brak bardziej szczegółowych informacji odnośnie sposobu realizacji tego założenia.

W treści Programu w odniesieniu do Priorytetu VII, VIII, IX i X ujęto wskaźniki produktu i/lub rezultatu z podziałem na płeć. Cześć z nich dotyczy także osób w różnych przedziałach wiekowych, osób z niepełnosprawnościami czy osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Oznacza to zarazem, że gromadzone i analizowane będą dane z uwzględnieniem kryteriów horyzontalnych. Dokonywane będzie to jednak **wyłącznie w odniesieniu do niektórych Priorytetów Programu**. W przypadku Priorytetów uwzględniających inwestycje infrastrukturalne należy założyć zastosowanie podejścia uniwersalnego oraz wskazać, że sposób realizacji zasady równości szans, w tym równości płci i zapobiegania dyskryminacji będzie wskazywany przez beneficjentów w projektach (na podstawie szczegółowych wytycznych IZ) a następnie zostanie zbadany w ramach procesu Ewaluacji Programu.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Analiza zastosowanych w programie wskaźników jak wskazano w pkt. 4.4.1.3 pozwala na sformułowanie wniosku, że część z nich może być traktowana jako wskaźniki zrównoważonego rozwoju. Zatem za ich pomocą można gromadzić potrzebne dane do analizy wpływu realizacji programu na politykę zrównoważonego rozwoju. Moduł wskaźnikowy do monitorowania wpływu Programu na wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju **powinien jednak zostać rozszerzony o wskaźniki monitorujące Program w całości**. Można zatem zastanowić się nad dołączeniem wskaźników pokazujących np. udział projektów mających pozytywny wpływ na środowisko we wszystkich projektach, które uzyskały dofinansowanie, udział projektów przyczyniających się do zmniejszenia emisji CO_2 we wszystkich projektach, które uzyskały dofinansowanie.

W Programie wskazano także, że w każdym priorytecie premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. Wskazanie przez beneficjentów w jaki sposób realizacja danego projektu przyczyni się do wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju pozwoli na zgromadzenie danych niezbędnych do analizy wpływu programu na zrównoważony rozwój.

Czy istnieją narzędzia do gromadzenia danych na potrzeby monitorowania realizacji polityk horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Narzędziem do gromadzenia danych na potrzeby monitorowania realizacji polityk horyzontalnych są wskaźniki produktu i/lub rezultatu **w przypadku Priorytetu VII, VIII, IX i XI zostały dokonane z podziałem na płeć**. Dodatkowo, część z nich dotyczy także osób w różnych przedziałach wiekowych, osób z niepełnosprawnościami czy osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Brak wskazania, w jaki sposób gromadzone będą dane umożliwiające ocenę stopnia realizacji polityk horyzontalnych w stosunku do pozostałych Priorytetów. W odniesieniu do nich nie opracowano bowiem zarówno wskaźników produktu i/lub rezultatu odnoszących się do kwestii horyzontalnych w obszarze równości szans i niedyskryminacji, jak i nie ujęto innych zapisów wskazujących, jak faktycznie przebiegać proces monitorowania ich pod kątem kwestii równościowych, w tym gromadzenia danych umożliwiających taką ocenę.

Warto tutaj zwrócić uwagę również na to, że istnieje możliwość gromadzenia danych, które pomocne będą dla bieżącego monitoringu oraz oceny realizacji założeń horyzontalnych. Mowa tutaj o wszelkiego rodzaju analizach, ekspertyzach, ocenach oraz audytach opracowywanych/przeprowadzanych **w ramach pomocy technicznej Programu**. Ważne jednak, aby mieć na uwadze tę kwestię decydując się na zlecenie czy opracowanie materiału o charakterze badawczym czy eksperckim już w trakcie wydatkowania środków pochodzących z Programu.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Narzędziem gromadzenia danych na potrzeby monitorowania realizacji polityki zrównoważonego rozwoju są **wskaźniki zrównoważonego rozwoju**. Dane na potrzeby monitoringu mogą być także zbierane od beneficjentów, którzy będą wskazywać w jaki sposób ich projekt przyczynia się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju.

Czy występują uregulowania instytucjonalne dotyczące wdrażania, stosowania oraz nadzoru unijnych dyrektyw w zakresie zasad horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W Programie wskazano wprost jakie instytucje zaangażowane będą w realizację Programu. **Żadnej z nich nie przypisano literalnie zakresu zadań związanych z weryfikacją założeń horyzontalnych**. Z zapisów ujętych w Programie można jednak wywnioskować, że **największy wpływ na zakres realizacji założeń horyzontalnych będzie mieć Instytucja Zarządzająca i/lub Instytucja Pośrednicząca**, a więc instytucje szczebla wojewódzkiego. Równocześnie trudno tutaj określić wpływ innych instytucji – zwłaszcza szczebla centralnego – ponieważ **brak wciąż konkretnych wytycznych czy rozporządzeń**, które regulują w jakim zakresie i w oparciu o jakie narzędzia będą one oceniać poziom realizacji założeń horyzontalnych.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Wprowadzenie w odniesieniu do wszystkich priorytetów zapisu mówiącego o premiowaniu rozwiązań realizujących zasadę zrównoważonego rozwoju wskazuje, że **instytucją odpowiedzialną za weryfikację wpływu programu na politykę zrównoważonego rozwoju będzie Instytucja Zarządzająca**. Ona to bowiem powinna określić jasne zasady dotyczące w jaki sposób w odniesieniu do konkretnych priorytetów oceniać wpływ danego projektu na politykę zrównoważonego rozwoju.

Czy występują wymogi wskazywania w sprawozdaniach okresowych postępu realizacji działań na rzecz polityk horyzontalnych?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W Programie wskazano wprost jakie instytucje zaangażowane będą w realizację Programu. Wskazano również, które z nich odpowiedzialne są za przygotowywanie sprawozdań okresowych. Jest to przede wszystkim Instytucja Zarządzająca i/lub Instytucja Pośrednicząca. **Brak jednak informacji w jakim zakresie i w jakim stopniu szczegółowości sprawozdawczość ta odnosić się będzie do założeń polityki horyzontalnej** w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

W analizowanym dokumencie **nie wskazano w jaki sposób odbywać ma się sprawozdawczość** dotycząca realizacji polityki zrównoważonego rozwoju.

Czy polityki horyzontalne zostały uwzględnione w procesie ewaluacji?

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

W obecnej wersji programu brak odniesienia do kwestii horyzontalnych w ramach procesu ewaluacji Programu.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, W TYM DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU I POLITYKA PRZESTRZENNA

W projekcie RPO wskazano, że przynajmniej raz w okresie programowania przeprowadzone zostanie badanie ewaluacyjne oceny osiągnięcia zakładanych celów w każdym priorytecie. **Nie wskazano jednak czy ewaluacja dotyczyć będzie polityki zrównoważonego rozwoju.** W każdym z badań powinien być poddany ocenie wpływ realizacji danego priorytetu na osiąganie celów zrównoważonego rozwoju. Pozwoliłoby to na sformułowanie wniosków, jakie priorytety i w jakim zakresie przyczyniają się do realizacji polityki zrównoważonego rozwoju.

Czy określono obszary/tematy związane z politykami horyzontalnymi, które będą podlegały ewaluacji?

Analiza zostanie przeprowadzona po uzupełnieniu programu o koncepcję procesu ewaluacji.

5.4.4. Podsumowanie analizy w zakresie obszaru badawczego D

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

Analiza poszczególnych priorytetów, a także projektów możliwych do dofinansowania pozwala na wyciągnięcie wniosku, że wdrażanie RPO w sposób znaczący przyczyni się do realizacji zasad równości szans przedstawionych w poniższej tabeli. Należy jednocześnie podkreślić, że Program we właściwy sposób uwzględnia kwestie horyzontalne na poziomie diagnozy, w której zamieszczono liczne dane odnoszące się do specyficznej sytuacji kobiet i mężczyzn w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego, a także odnoszą się one do innych grup wrażliwych z punktu widzenia polityki równościowej, takich jak osoby niepełnosprawne oraz działań na rzecz zwalczania dyskryminacji. Co ważne Program uwzględnia w tej części również współczesne trendy demograficzne i ich przyszłe konsekwencje dla regionu.

Opis założeń PO WSL 2014 – 2020 zawiera propozycje konkretnych rozwiązań czy form wsparcia ukierunkowanych na wsparcie osób doświadczających nierównego traktowania. Niemniej jednak należy jasno podkreślić, że **obszary interwencji odnoszące się do kwestii równości szans, w tym równości płci oraz przeciwdziałania dyskryminacji związane są wyłącznie ze wykorzystaniem środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Społecznego**. Co więcej, dotyczy to **wyłącznie tych Priorytetów, które odnoszą się do rynku pracy, pomocy społecznej i edukacji**. W związku z powyższym należy stwierdzić, że w ww. obszarach i w związanych z nimi Priorytetach wskazane działania są adekwatne i wystarczające do osiągnięcia celów polityk horyzontalnych. Nie można tego jednak stwierdzić w odniesieniu do Priorytetów wykraczających poza ww. obszary.

Tabela 26 Wpływ RPO na realizację zasad równości szans, w tym płci i zapobiegania dyskryminacji

Zasada równości szans kobiet i mężczyzn[210]	Zakres zasady	Wpływ Programu na realizację zasady
Równa niezależność ekonomiczna	Prawo kobiet do możliwości samostanowienia o swoim życiu poprzez możliwość samodzielnego utrzymania się w zakresie finansowym. Przeciwdziałanie stereotypom i uwarunkowaniom społeczno-kulturowym, które kształtują wyłącznie wobec kobiet oczekiwania związane z prowadzeniem domu i opieką nad osobami zależnymi. Propagowanie przedsiębiorczości wśród kobiet oraz niwelacja czynników negatywnie oddziaływujących na przedsiębiorczość kobiet.	– zwiększenie aktywności zawodowej kobiet na rynku pracy – wypracowanie skutecznych rozwiązań umożżliwiających pogodzenie życia zawodowego i rodzinnego, zwłaszcza kobietom napotykającym na trudności w powrocie i/lub utrzymaniu się na rynku pracy po przerwie związanej z opieką nad dzieckiem
Równa płaca za tę samą pracę i pracę tej samej wartości	Brak różnicy w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn piastujących to samo stanowisko lub wykonujących pracę tej samej wartości.. Eliminacja stereotypów płciowych, pomniejszających dokonania zawodowe czy kwalifikacje i predyspozycje zawodowe kobiet.	– zwiększenie aktywności zawodowej w grupie kobiet – niwelacja stereotypów płciowych w obszarze rynku pracy
Równość w procesach decyzyjnych	Większa obecność i wpływ kobiet na proces decyzyjny w obszarze życia obywatelskiego, społecznego i gospodarczego.	– uwzględnienie organizacji działających na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji w ramach prowadzonych konsultacji społecznych związanych z realizacją Programu – uwzględnianie w Priorytetach ukierunkowanych na rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności dodatkowych trudnościtrudnośći i barier, jakie napotykają w tym obszarze kobiety
Godność, integralność i eliminacja przemocy uwarunkowanej płcią	Przeciwdziałanie przemocy uwarunkowanej płcią oraz molestowaniu seksualnemu w miejscu pracy.	– pośredni i bardzo ograniczony wpływ poprzez wzmacnianie niezależności ekonomicznej kobiet
Równość płci w polityce zewnętrznej	Propagowanie równości płci w polityce zewnętrznej UE oraz wzmacnianie pozycji kobiet na całym świecie	1. brak wpływu
Kwestie horyzontalne	Przeciwdziałanie dyskryminacji uwarunkowanej płcią o charakterze systemowym poprzez kształtowanie zapisów ustawodawczych oraz odpowiednie zarządzanie problematyką równościową	– ujmowanie założeń horyzontalnych w ramach realizacji Programu, zwłaszcza w kontekście ogłaszanych konkursów, bieżącego monitoringu realizacji Programu oraz jego ewaluacji.

Źródło: opracowanie własne

O ile podejmowana w Programie interwencja publiczna bezpośrednio skierowana do osób w ramach wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego nie budzi większych wątpliwości, gdyż w stopniu wystarczającym uwzględnia interesy

[210] Strategia na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2010-2015, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, SEK(2010) 1079, SEK(2010) 1080.

różnych grup o trudniejszym dostępie do rynku pracy i usług społecznych, to **Program nie podejmuje wyzwań związanych z równością szans i przeciwdziałaniem dyskryminacji w części związanej z wykorzystaniem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.** Układy komunikacyjne wraz z przypisanymi do nich środkami transportu, budowy i modernizacje budynków, rozwiązania w obszarze e-usług czy wreszcie rozwiązania infrastrukturalne w obszarze turystyki pozostają „ślepe" na problemy wynikające z płci, wieku, a przede wszystkim, co należy podkreślić i wykazywać, jako niewłaściwe podejście, także i niepełnosprawności. Należy zweryfikować zapisy Programu w tym kontekście i uzupełnić o wymagane przy realizacji projektów oraz inwestycji rozwiązania (np. konstrukcyjne, funkcjonalne) niwelujące bariery o różnym rodzaju i stopniu natężenia, zwłaszcza architektoniczne, ale także związane ze sprawowaniem opieki nad dziećmi i osobami zależnymi i inne. Bariery związane z płcią, niepełnosprawnością, wiekiem, przynależnością etniczną w znaczący sposób wpływają na dostępność do dóbr i usług.

Działania i instrumenty odnoszące się doprocesu zarządzania Programem przedstawione zostały na dużym poziomie ogólności w odniesieniu do założeń horyzontalnych. W związku tym trudno o stwierdzenie na ile są one adekwatne i wystarczające dla osiągnięcia celów horyzontalnych. Założenia systemu wdrażania powinny zakładać odpowiedni stopień wrażliwości na kwestie równości szans i dyskryminacji. Stąd szczególnie ważne jest aby przy realizacji zasady partnerstwa zapewnić odpowiedni udział w gremiach konsultacyjnych i doradczych oraz bezpośrednio zaangażowanych w proces monitorowania i oceny interwencji (Komitet Monitorujący) przedstawicielstwa organizacji zajmujących się problematyką nierówności i dyskryminacji.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

W dokumencie pomimo odwoływania się do koncepcji zrównoważonego rozwoju **brak jest definicji** tego paradygmatu rozwoju. Znajdują się w nim w sposób pośredni odwołania do takiego ujęcia koncepcji *sustainable development,* które zakłada wprowadzanie **„ładu zintegrowanego"**, rozumianego jako suma trzech porządków: ekonomicznego, społecznego i ekologicznego czy też jako spójne, jednoczesne tworzenie tych trzech ładów. Każdy z tych trzech aspektów (ładów) został poddany analizie, co wynika z przedstawionej w dokumencie diagnozy. **Omówione zostały bardzo obszernie wszystkie wymiary zrównoważonego rozwoju**. W przypadku bowiem **wymiaru środowiskowego** poruszono aspekty związane z jakością powietrza, gospodarką wodno-ściekową, gruntami, glebami, terenami zielonymi oraz rewitalizacją. W przypadku **aspektu społecznego** dokonano charakterystyki sytuacji demograficznej, działalności badawczo-rozwojowej, działalności innowacyjnej, prowadzenia działalności gospodarczej, zdegradowanych terenów poprzemysłowych, energetyki w tym energetyki odnawialnej, transportu, aktywności ekonomicznej a także bezrobocie. Poruszono także aspekty społeczne związane z ochroną zdrowia, pomocą społeczną, zagrożeniem ubóstwa, grupami zagrożonymi marginalizacją, sektorem pozarządowym oraz edukacją.

W Programie **uwzględniono zapisy dotyczące aspektów zrównoważonego rozwoju, które znajdują się w licznych dokumentach programowych szczebla unijnego czy krajowego, a także regionalnego**. Jest to o tyle ważne, że dokumenty strategiczne i programowe są zaliczane do instrumentów zrównoważonego rozwoju, jakkolwiek stanowi jedynie tło i powinny determinować planowane do realizacji działania, jak również sposoby ich wdrożenia. A tym samym przekładać się na konkretne rozwiązania w obszarze planowania i wdrażania interwencji prowadzonej z wykorzystaniem instrumentów finansowych UE.

Analiza zapisów RPO WSL pozwala na sformułowanie wniosku, że odwołuje się on do wielu zasad zrównoważonego rozwoju, a wdrażanie Programu w pewnym stopniu przyczyni się do realizacji tych zasad. Należy jednak zwrócić uwagę, że **nie przedstawiono, w jaki sposób realizacja zasady zrównoważonego rozwoju zostanie zapewniona w ramach procedur wyboru projektów, tak by każde przedsięwzięcie realizowane było z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i wyzwań związanych z wykorzystaniem zasobów naturalnych, środowiskowych i społecznych przez przyszłe pokolenia.** Jednocześnie zadeklarowano, że kryteria wyboru projektów uwzględniać będą ten aspekt i projekty realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju będą (w jakiś sposób) premiowane, a tym będą miały większe szanse na uzyskanie wsparcia w ramach dostępnych typów operacji.

Należy podkreślić, że realizacja RPO nie jest obojętna na kwestie związane ze środowiskiem naturalnym, stąd odpowiednie uwzględnienie w założeniach dokumentu wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju powinno dotyczyć w znacznej mierze **sposobu oddziaływania Programu na minimalizowanie negatywnego oddziaływania człowieka na środowisko.** Uwzględniać należy także stopień spełniania prawa z zakresu ochrony środowiska w związku z realizacją inwestycji. Tak więc ocenie powinno podlegać ryzyko związane z możliwością powodzi, suszy, upałów czy innych katastrof naturalnych.

Tabela 27 Wpływ RPO na realizację zasad zrównoważonego rozwoju

Zasada zrównoważonego rozwoju	Zakres zasady	Wpływ programu na realizację zasady
Sprawiedliwości	Prawo do rozwoju musi być egzekwowane tak, aby sprawiedliwie uwzględniać rozwojowe i środowiskowe potrzeby obecnego i przyszłych pokoleń	– realizacja programu ma się przyczynić do oszczędnego i efektywnego gospodarowania zasobami, – zwiększenie efektywności energetycznej – wzrost udziału odnawialnych źródeł energii.
Nieprzekraczania granic	Nakazuje podtrzymywanie (ochronę, zachowanie) wydolności (pojemności) środowiskowej; zgodnie z nią emisja zanieczyszczeń musi mieścić się wewnątrz zdolności asymilacyjnej środowiska bez nieakceptowanej degradacji przyszłej zdolności absorpcyjnej lub innych usług środowiska	– ograniczenie emisji CO_2 o co najmniej 20% w porównaniu do roku 1990 – rozwój niskoemisyjnego transportu i miejskiego – stworzenie sieci zrównoważonego transportu, – wspieranie gospodarki niskoemisyjnej
Integralności ładów	Nakazuje zrównoważoną ochronę kapitału przyrodniczego (naturalnego), kapitału społecznego (ludzkiego) i kapitału antropogenicznego (wytworzonego przez człowieka, a zwłaszcza kapitału kulturowego i ekonomicznego)	– poprawa jakości życia mieszkańców – uwzględnianie wymogów środowiskowych w rozwoju sieci transportowej i transportu publicznego
Silna zasada trwałości	Wymaga aby każdy rodzaj kapitału został zachowany z osobna	– zachowanie kapitału społecznego poprzez poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym – zachowanie kapitału naturalnego poprzez ochronę bioróżnorodności
Prewencji	Wszystkie państwa powinny szeroko stosować działania zapobiegawcze dotyczące ochrony środowiska, mając na uwadze ich własne możliwości w tym zakresie;	2. unikanie emisji zanieczyszczeń u źródła.
Oceny oddziaływania na środowisko	Ocena oddziaływania na środowisko, jako wewnętrzny instrument kontroli, musi być wykonywana dla tych zamierzonych działań, co do których można się spodziewać, że będą miały znacząco niekorzystny wpływ na środowisko i których realizacja wymaga podjęcia decyzji przez kompetentne organy władzy	– opracowanie ocen oddziaływania na środowisko dla inwestycji, które wymagają takich ocen
Zanieczyszczający płaci	We wszystkich tych przypadkach, kiedy udaje się ustalić jednoznacznie odpowiedzialność za użytkowanie i zanieczyszczanie środowiska przyrodniczego koszty tej działalności powinien ponosić sprawca.	–

Źródło: do opisu zakresu zasady wykorzystano A. Skowrońska, *Rola polityki logistycznej państwa we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 33-40; B. Fiedor, S. Czaja, A. Graczyk, Z. Jakubczyk Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 258.

Część wskaźników wykorzystanych do monitorowania stopnia realizacji celów poszczególnych Priorytetów RPO WSL może być traktowana jako wskaźniki zrównoważonego rozwoju. **Zdecydowana większość wskaźników zrównoważonego rozwoju monitoruje więcej niż jeden jego aspekt.** Wynika to z faktu, że zrównoważony rozwój jest zjawiskiem złożonym, integrującym w sobie różne aspekty, które się przenikają. Najczęściej monitorowanym aspektem jest wpływ na sferę społeczną, co wynika w głównej mierze z celu głównego realizacji Programu jakim jest **wzrost spójności społecznej**. W znacznie mniejszym stopniu, co jest niekorzystne, położono akcenty na monitorowanie wskaźników **środowiskowych zrównoważonego rozwoju**. W zasadzie ograniczono się praktycznie do priorytetów bezpośrednio związanych z ochroną środowiska (IV i V).

Podsumowując przeprowadzoną analizę Programu, zapisy zawarte w tym dokumencie nie pozwalają na wyciągnięcie jednoznacznego wniosku, czy zaplanowane działania są wystarczające do realizacji założonych celów dotyczących zrównoważonego rozwoju. Osiągnięcie tych celów zależeć będzie od tego w jaki sposób preferowane będą projekty finansowane w ramach RPO i na ile przyczyniać się one będą do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Dlatego zapisy Programu powinny prezentować wstępne założenia dotyczące tych preferencji stanowiące wyznaczniki budowania systemu oceny projektów w ramach różnych ścieżek kontraktowania środków. Odpowiednio skonstruowane preferencje stanowić będą element zachęty do szczególnej dbałości o zastosowanie rozwiązań w obszarze poszanowania środowiska naturalnego. Innym ważnym aspektem realizacji programu jest uwzględnienie mechanizmów dotyczących ocen skutków wdrażania programu na środowisko naturalne, a także monitorowanie wydatków dotyczących zmian klimatu. Istotną rolę w dążeniu do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju powinno odgrywać zaangażowanie przedstawicieli instytucji zajmujących się tą problematyką w ramach realizacji zasady partnerstwa. Zapisy Programu powinny w klarowny sposób (podobnie jak w przypadku innych zasad horyzontalnych) określać planowaną rolę tych przedstawicieli nie tylko na etapie opracowania założeń programowych i konsultacji proponowanych rozwiązań, ale także w odniesieniu do monitorowania i oceny Programu. Przy czym kluczowe jest tutaj nie tyle stwarzanie możliwości, co uzyskiwanie informacji zwrotnej.

5.4.5. Rekomendacje odnośnie polityk horyzontalnych do wykorzystania w ramach procesu opracowywania i wdrażania Programu

RÓWNOŚĆ SZANS, W TYM RÓWNOŚĆ PŁCI I ZAPOBIEGANIE DYSKRYMINACJI

1. **Uwzględnienie w treści diagnozy oraz Priorytetów Programu społeczności romskiej**
   Rekomendacja dotyczy uwzględnienia w treści diagnozy oraz w zapisach Priorytetów Programu odwołań do społeczności romskiej, tj. grupy, która napotyka na szczególne trudności w obszarze aktywizacji społecznej i zawodowej, a także która – ze względu na różnice kulturowe – stanowi poważne wyzwanie dla instytucji działających w ww. obszarze. Uwaga ta jest tym bardziej zasadna, jeśli weźmie się pod uwagę, że tereny południowe Polski (w tym województwo śląskie) zamieszkuje przede wszystkim grupa romska Bergitka (zwana także grupą podkarpacką lub górską), która należy zarazem do najbiedniejszej grupy romskiej w Polsce i najbardziej marginalizowanej w życiu społecznym oraz gospodarczym w stosunku do pozostałych grup romskich. Dodatkowo, w społeczności tej problemy społeczne wskazywane jako typowe dla województwa mają zupełnie inny wymiar. Różnica dotyczy przede wszystkim następujących kwestii: analfabetyzm, brak wzorów pracy, jakość warunków mieszkalnych, zły stan zdrowia oraz zdecydowanie niższa średnia długość życia Romek i Romów niż średnia krajowa i wojewódzka, problem z uzależnieniami a w szczególności problem związany z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków występujący wśród Romów. Ponadto wskaźnik „Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)" warto zastosować również w ramach Priorytetu IX.

2. **Uwzględnianie w ramach realizacji Programu założeń projektowania uniwersalnego**[211]
   Projektowanie uniwersalne to podejście, w ramach którego punkt ciężkości przeniesiony jest z „obiektu" na „użytkownika". Perspektywa użytkownika jest stale brana pod uwagę dzięki czemu planowane do realizacji inwestycje wpisują się w potrzeby grup odbiorców i odbiorczyń, zróżnicowanych pod kątem: płci, wieku czy (nie)pełnosprawności. Planowanie (czyli identyfikacja i analiza potrzeb różnych grup społecznych i ich przełożenie na planowane do realizacji inwestycje) w procesie projektowania uniwersalnego jest momentem kluczowym. Koszty związane z tak przeprowadzoną inwestycją są znacznie niższe niż konieczność późniejszej jej modyfikacji pod kątem specyficznych potrzeb zgłaszanych przez różne grupy społeczne (np. osoby z określonym rodzajem niepełnosprawności).
   Projektowanie uniwersalne jest możliwe o ile przed przystąpieniem do realizacji inwestycji dokonana zostanie wnikliwa analiza potrzeb różnych grup społecznych, tj. potrzeb wynikających z płci, wieku czy (nie)pełnosprawności, które z danej inwestycji będą korzystać. W przeciwnym razie projekt inwestycji czy działań uwzględniać będzie perspektywę oraz potrzeby tzw. grupy większościowej, do której nie zaliczają się: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze czy nawet kobiety. Zastosowanie projektowania uniwersalnego w projektach typu infrastrukturalnego będzie wymagało opracowania, na dalszym etapie prac nad system wdrażania Programu, zestawu dobrych praktyk oraz szkoleń lub przynajmniej materiałów informacyjnych i edukacyjnych dla beneficjentów.

3. **Brak zapisu w Programie o tym, iż w procesie oceny programu i monitorowaniu oraz kontroli jego realizacji uwzględniane będzie kryterium płci, wieku i (nie)pełnosprawności**
   Konieczność uwzględnienia kryterium płci, wieku i (nie)pełnosprawności w przygotowywanych ekspertyzach, analizach, badaniach, sprawozdaniach oraz audytach na potrzeby procesu realizacji Programu. Przedstawiane w nich dane

[211] *Zasada równości szans w Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013*, raport z badania ewaluacyjnego przeprowadzonego na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010.

powinny mieć zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy. Ponadto zaplanowanie przynajmniej jednego badania ewaluacyjnego oceniającego sposób i stopień wdrożenia zasad równości szans określonych przez IZ (na dalszym etapie prac nad systemem wdrażania Programu), w tym równości płci oraz zapobiegania dyskryminacji, w szczególności w projektach współfinansowanych z EFRR, głównie w projektach infrastrukturalnych.

4. **Promocja Programu i realizowanych w ramach jego projektów organizowana w sposób przestrzegający zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminujący**
   Promocja Programu oraz realizowanych w ramach jego projektów powinna również uwzględniać kwestię równości szans (w tym równości szans kobiet i mężczyzn) oraz niedyskryminacji. W praktyce oznacza to formowanie przekazów informacyjnych oraz promocyjnych wolnych od stereotypów, a także nie wykluczających określonych grup społecznych z określonych działań/dostępu.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

1. **Wskazanie jaka definicja zrównoważonego rozwoju została w dokumencie wykorzystana**. Zrównoważony rozwój jest pojęciem, które może być rozumiane bardzo szeroko lub też bardzo wąsko. Wskazanie beneficjentom jakie podejście do zrównoważonego rozwoju przyjęto umożliwi beneficjentom wskazanie wpływu na poszczególne jego aspekty.

2. W diagnozie powinny znaleźć się **zapisy wskazujące bezpośrednio na dokonanie diagnozy z zakresu realizacji polityki zrównoważonego rozwoju**. Powinien znaleźć się zapis, że RPO jest jednym z instrumentów realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w województwie.

3. **W programie w odniesieniu do każdego z Priorytetów powinna pojawić się zapowiedź, iż premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju**, które zostaną określone na dalszym etapie prac nad systemem wdrażania Programu (w innych dokumentach niż Program Operacyjny).
   W każdym z priorytetów w ramach przeprowadzanych naborów należy zdefiniować warunki w odniesieniu do każdej ze sfer zrównoważonego rozwoju, które będzie musiał spełnić potencjalny beneficjent, aby można było w przejrzysty sposób określić wpływ projektu na realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju. Można wskazać, **aby premiowane było posiadanie przez beneficjenta wdrożonych systemów zarządzania środowiskowego np. ISO 14001 lub EMAS, system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, znaków ekologicznych**. Powinny zostać wprowadzone zapisy obligujące firmy do stosowania **procedury zielonych zamówień publicz**nych. Kryteria związane z zielonymi zamówieniami publicznymi mogą być w szczególności stosowane w odniesieniu do: zakupu środków czystości, w budownictwie, w odniesieniu do energii elektrycznej, żywności i usług cateringowych, mebli, produktów i usług ogrodniczych, biurowego sprzętu komputerowego, papieru, wyrobów włókienniczych oraz transportu.

4. W Programie **wprost powinny zostać zdefiniowane wskaźniki zrównoważonego rozwoju**. Do ich tworzenia mogą być wykorzystane ogólnie dostępne moduły wskaźnikowe. Zbierane za ich pomocą informacje mogą być wykorzystane na każdym etapie zarządzania Programem. Mogą też być użyteczne w momencie przeprowadzania ewaluacji celem wskazania oddziaływania realizacji Programu na wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju.

5.5. Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?

5.5.1. Potencjał administracyjny, w tym zasoby ludzkie instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020, wiedza i doświadczenie pracowników (w tym system szkoleń), system rekrutacji i selekcji, system motywacyjny, fluktuacja kadr, warunki pracy, zasoby materialne

Aby dokonać oceny systemu instytucjonalnego RPO WSL 2014-2020, zgodnie z zapisem w raporcie metodologicznym, odniesiono się częściowo do systemu z lat 2007-2013. W związku z tym przeprowadzono badanie CAWI wśród pracowników IZ i IP2 RPO WSL 2007-2013 oraz IP i IP2 PO KL. Przeprowadzono także wywiad grupowy z kierownictwem wydziałów UM zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WSL (zarówno obecnego jak i planowanego na lata 2014-2020) i PO KL oraz dokonano analizy dokumentów.

Zasoby ludzkie (liczba pracowników, wiedza, zatrudnienie, doświadczenie)

Liczba osób zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WSL 2007-2013 wynosi 344, odpowiednio 234 w IZ RPO WSL (Wydział Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego) oraz 110 w IP2 – Śląskie Centrum Przedsiębiorczości (stan na dzień 31.07.2013). Jeżeli chodzi o liczbę osób zaangażowanych w realizację PO KL w województwie śląskim, to w IP (Wydział EFS w Urzędzie Marszałkowskim) wynosi ona 218 pracowników, a w IP2 (Wojewódzki Urząd Pracy) – 104 (stan na dzień 31.07.2013). W każdej z tych instytucji 3 na 4 pracowników stanowią kobiety. Daje to łącznie liczbę 666 osób i na podstawie badania terenowego wydaje się, że taka mniej więcej liczba osób będzie wdrażać RPO WSL 2014-2020, gdyż nie przewiduje się zatrudniania dodatkowego personelu.

Należy zwrócić uwagę na to, że wśród tych 666 osób pewna część zajmuje się przygotowaniem dokumentów na nową perspektywę finansową 2014-2020. Etap realizacji jednocześnie trzech programów operacyjnych („nowego" i „starego" RPO oraz PO KL) potrwa jeszcze do 2016 r., co będzie skutkowało większą liczbą zadań dla pracowników. Przedstawiciele kierownictwa wydziałów odpowiedzialnych za wdrażanie trzech programów operacyjnych podkreślają braki kadrowe, którym te komórki muszą stawiać czoła. Jako remedium stosowane jest elastyczne przenoszenie pracowników do komórek bardziej obciążonych pracą.

W celu określenia czy ta liczba jest wystarczająca do wdrażania RPO WSL pod uwagę wzięto kilka aspektów. Przede wszystkim porównano liczbę pracowników zaangażowanych w obecnej perspektywie finansowej w województwie śląskim do liczby osób obsługujących programy operacyjne w innych województwach. Na podstawie danych o wielkości alokacji, liczbie umów oraz etatów, wybrano do analizy 3 porównawcze RPO perspektywy 07-13 (pomorskie, małopolskie i dolnośląskie). Z analizy wynika, że w województwie śląskim do dyspozycji jest najwyższa alokacja, realizowane jest najwięcej umów, ale o najniższej wartości (można to wytłumaczyć specyfiką programu i projektami PRS). Dla porównania weźmy RPO pomorskie, gdzie alokacja jest niższa (stanowi 75% alokacji RPO śląskiego), a liczba etatów blisko o połowę niższa. Także wartość alokacji przypadająca na jeden etat w przypadku RPO śląskiego jest najniższa dla porównywanej grupy.

Tabela 28 Porównanie RPO

RPO	alokacja	liczba umów	liczba etatów	alokacja / umowa	liczba umów / liczba etatów	alokacja na 1 etat
pomorskie	1 292 463 495	1644	193	786 170	9	6 696 702
małopolskie	1 595 133 203	2773	283	575 237	10	5 636 513
dolnośląskie	1 240 184 092	2025	234	612 437	9	5 299 932
śląskie	1 747 104 507	4694	344	372 200	14	5 078 792

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dot. RPO

Takich samych analiz dokonano dla PO KL komponentu regionalnego. Podobnie jak w przypadku RPO tutaj także mamy do czynienia z najwyższą alokacją w województwie śląskim oraz największą liczbą umów, ale o najniższej średniej wartości. Dla porównania wzięto PO KL w województwie małopolskim, gdzie alokacja jest najbardziej zbliżona do tej w województwie śląskim, natomiast liczba zaangażowanych pracowników jest niemal połowę mniejsza. Mimo tego, że generalnie w województwie śląskim realizowane jest najwięcej umów, to właśnie w województwie małopolskim liczba umów do liczby etatów jest najwyższa.

Tabela 29 Porównanie PO KL

RPO	alokacja	liczba umów	liczba etatów	alokacja / umowa	liczba umów / liczba etatów	alokacja na 1 etat
pomorskie	421259528	2013	187	209 270	11	2 252 725
małopolskie	642419018	2658	173	241 693	15	3 713 405
dolnośląskie	510776590	2599	234	196 528	11	2 182 806
śląskie	760937811	4049	322	187 932	13	2 363 161

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dot. PO KL

Na tej podstawie można stwierdzić, że liczba osób zatrudnionych w instytucjach systemu wdrażania w województwie śląskim jest wyższa nich w innych województwach i może zostać na tym tle uznana za wystarczającą i odpowiednią do wdrażania nowego programu.

Na podstawie uzyskanych od instytucji systemu wdrażania RPO oraz PO KL danych możemy powiedzieć, że zdecydowana większość pracowników jest zatrudniona w oparciu o umowy o pracę, z czego zdecydowana większość to umowy na czas nieokreślony. Oznacza to, że podstawy prawne zatrudnienia dają pracownikom pewność i stabilność zatrudnienia, a tym samym pozytywnie wpływają na możliwość właściwego wypełniania obowiązków związanych z RPO.

Tabela 30 Formy zatrudnienia

				IZ RPO WSL	IP2 RPO WSL	IP PO KL	IP2 PO KL
1	Pracujący ogółem (3+8)			234	111	218	104
2	Z liczby ogółem:						
3		Umowy o pracę	Razem (4+5+6)	234	110	218	104
4		W tym:	na czas określony	21	8	34	12
5			zastępstwa	14	6	7	9
6			na czas nieokreślony	199	102	177	88
7			w niepełnym wymiarze czasu pracy	10	7	1	4
8		Umowy cywilnoprawne		0	1	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przekazanych przez instytucje danych. Stan na dzień 31.07.2013.

Praktycznie wszyscy pracownicy mają wykształcenie wyższe magisterskie. Najczęściej wskazywany kierunek to ekonomia, politologia, zarządzanie i administracja. Większość pracowników posiada zatem odpowiednie wykształcenie, zbieżne kierunkowo z wykonywaną pracą. Jednocześnie zdecydowana większość pracowników posiada doświadczenie we wdrażaniu programu operacyjnego. Największe doświadczenie posiadają pracownicy IP2 PO KL, dalej IZ RPO WSL oraz IP PO KL i IP2 RPO WSL. Pozwala to wnioskować, że pracownicy posiadają odpowiednie wykształcenie, wiedzę i doświadczenie do zarządzania i wdrażania RPO WSL.

Obciążenie pracą

Na podstawie danych zawartych w Raporcie o potencjale administracji przeprowadzono analizę obciążenia pracą pracowników poszczególnych instytucji systemu wdrażania RPO WSL oraz PO KL. Pod uwagę wzięto liczbę wniosków o dofinansowanie przypadającą na etat oraz liczbę wniosków o płatność na etat w poszczególnych latach.

Tabela 31 Obciążenie pracą instytucji

	2009				2010				2011				2012				I połowa 2013			
	WD	średnia	WP	średnia	WD	średnia	WP	średnia	WD	średnia	WP	średnia	WD	średnia	WP	średnia	WD	średnia	WP	średnia
IZ RPO WSL	9,36	4,85	7,14	4,65	1,32	1,5	5,9	5,9	0,91	0,78	5,63	5,6	0,23	0,6	4,73	5,75	0,02	0,44	3,96	2,96
IP2 RPO WSL	22,39	6,52	6,23	4,35	3,41	5,16	6,69	6,56	17,15	4,5	7,82	8,26	0	4,63	6,48	6,63	0	1,68	4,98	5,05
IP PO KL	9,36	6,18	7,14	7,39	9,44	5,77	8,58	8,34	7,83	5,38	7,66	6,91	4,86	4,65	6,61	7,01	2,29	0,5	7,78	5,08
IP2 PO KL	3,95	4,34	12,43	10,99	3,05	3,71	10,55	7,57	9,84	3,84	8,03	7,19	4,82	2,02	7,92	6,14	7,28	5,99	7,31	3,81

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o potencjale administracji (lata 2013-2009). Na zielono oznaczone zostały wyniki pozytywnie odbiegające od średniej, na czerwono negatywnie.

Jeżeli chodzi o instytucje wdrażające EFRR, to należy zauważyć, że w początkowym okresie wdrażania występowało znaczne obciążenie pracowników – liczba umów o dofinansowanie przypadająca na 1 etat była dwu-, a nawet trzykrotnie wyższa niż średnia dla pozostałych instytucji tego typu w kraju. Sytuacja zaczęła się stabilizować tak, aby w 2012 zejść poniżej średniej krajowej, zarówno dla wniosków o dofinansowanie jak i wniosków o płatność.

Uwagę zwracają też utrzymujące się wysokie wartości zarówno wniosków o dofinansowanie, jak i wniosków o płatność dla obu instytucji wdrażających EFS utrzymujące się w latach 2009-2011. Sytuacja zaczęła się normować dopiero w 2012 roku i to tylko w przypadku IP PO KL, w przypadku IP2 PO KL nadal wartości znacząco przewyższają średnią krajową.

Sytuacja opisana powyżej ma odzwierciedlenie w wynikach badań wśród pracowników, w czasie których na częstą pracę po godzinach wskazywali pracownicy wdrażający EFS. Pracownicy IZ RPO WSL oraz IP2 RPO zdecydowanie rzadziej wybierali tę odpowiedź, deklarując, że zakres ich obowiązków jest prawidłowo dopasowany do czasu pracy, choć czasem zdarzają się sytuację, w których trzeba pracować po godzinach lub w szybkim tempie.

Fluktuacja

We wszystkich instytucjach rekrutacja prowadzona jest zgodnie z regulacjami wewnętrznymi.

Na podstawie danych uzyskanych z działów kadr instytucji objętych badaniem wyliczony został wskaźnik fluktuacji (odchodzenia) za okres 2007-2013. Zgodnie z literaturą[212] wskaźnik fluktuacji określa liczbę pracowników, którzy dobrowolnie odeszli z organizacji, zostali zwolnieni, odeszli na emeryturę lub zmarli. Wskaźnik oblicza się w odniesieniu do łącznej liczby pracowników na koniec raportowanego okresu. Przyjmuje się, że jeżeli wskaźnik osiąga wartości do 10%, to jest to fluktuacja niezagrażająca sprawnemu funkcjonowaniu organizacji.

Najniższe wartości – 4% odnotowane zostały w IZ RPO WSL oraz IP2 RPO WSL – 5%. Nieco wyższe, choć wciąż nie budzące niepokoju notujemy w IP PO KL – 10% oraz IP2 PO KL – 8%.

Z powyższych danych możemy wnioskować, że rotacja kadr nie jest duża, mimo że odczuwana przez niektórych pracowników, nie stanowi ona jednak zagrożenia dla realizacji RPO WSL 2014-2020. Podobnie, jak w przypadku obciążenia pracą, uwagę zwraca różnica, między odczuciami pracowników wdrażających RPO WSL i PO KL. Potwierdza to, że należy zwrócić uwagę na wzmocnienie pracowników zajmujących się EFS.

System motywacyjny

Na system motywacyjny składają się zazwyczaj wynagrodzenie, premie i nagrody, system awansów i podwyżek oraz działania umożliwiające rozwój zawodowy.

[212] Zestaw wskaźników. Praktyki dotyczące zatrudnienia i godnej pracy (LA), Global Reporting Initiative, 2006.

Istnienie systemu motywacyjnego w badanych instytucjach potwierdziła większość pracowników IZ RPO, IP2 RPO oraz IP PO KL, natomiast w IP2 PO KL większość pracowników zaprzeczyła istnieniu takowego systemu. Zdaniem pracowników trzon systemu motywacyjnego stanowią przede wszystkim premie i nagrody, szkolenia, atrakcyjne wynagrodzenie oraz dobra atmosfera w pracy.

Ze względu na zamrożenie poziomu wynagrodzeń i liczby etatów w administracji publicznej w 2009 r., te elementy systemu motywacyjnego w IZ, IP i IP2 mają od kilku lat bardzo ograniczone zastosowanie. Wynagrodzenie w UM i WUP (na koniec czerwca 2013), zgodnie z raportem o potencjale administracyjnym, wynosi odpowiednio 3654 zł i 3145 zł brutto (brak danych na temat ŚCP), co w przypadku UM jest nieznacznie niższe niż średnia zarobków dla województwa (3983,74[213]) i znacząco niższe w przypadku WUP.

W związku z tym podstawowym elementem systemu motywacyjnego będą instrumenty rozwoju zawodowego, czyli prowadzone w instytucjach polityki szkoleniowe.

Większość pracowników brała udział w szkoleniach zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, średnio raz na pół roku. Najczęściej pojawiające się zagadnienia szkoleniowe to prawo zamówień publicznych, przepisy w zakresie pomocy publicznej, wdrażanie funduszy strukturalnych, kwalifikowalność wydatków oraz weryfikacja wniosków o płatność (w szczególności pracownicy IP RPO i IP PO KL), a także stosowanie kodeksu postępowania administracyjnego. Ogółem, zgodnie z wynikami badań pracownicy na ogół dobrze oceniają funkcjonującą w instytucjach politykę szkoleniową.

Pozwala to stwierdzić, że pracownicy stale podnoszą swoje kwalifikacje i mają dostęp do szkoleń, co wskazuje na właściwie funkcjonujący system szkoleń i edukacji pracowników. Szkolenia mogą w tych instytucjach stanowić element systemu motywacyjnego. Ponadto dzięki szkoleniom wiedza i kompetencje, a także umiejętności pracowników są stale podnoszone, co pozytywnie wpływa na potencjał całej instytucji.

Dodatkowo pracownicy wskazywali, który etap realizacji przyszłej perspektywy wymagać będzie największej liczby szkoleń:

- IZ RPO WSL
    - Kontrola wydatkowania środków przez beneficjentów Programu, rozliczanie wniosków o płatność i inne instrumenty finansowej kontroli
    - Monitorowanie postępu rzeczowego w dofinansowanych projektach
    - Nabór projektów oraz podpisywanie umów o dofinansowanie
    - Narzędzia informatyczne niezbędne do prawidłowej realizacji Programu oraz m.in. do skutecznego gromadzenia i przekazywania danych w formie elektronicznej
- IP2 RPO WSL
    - Kontrola wydatkowania środków przez beneficjentów Programu, rozliczanie wniosków o płatność i inne instrumenty finansowej kontroli
    - Nabór projektów oraz podpisywanie umów o dofinansowanie
    - Koordynacja działań pomiędzy Instytucjami Wdrażania RPO WSL
    - Współpraca z organem odpowiadającym za realizację płatności w Programie
    - Monitorowanie postępu rzeczowego w dofinansowanych projektach
- IP PO KL
    - Kontrola wydatkowania środków przez beneficjentów Programu, rozliczanie wniosków o płatność i inne instrumenty finansowej kontroli
    - Nabór projektów oraz podpisywanie umów o dofinansowanie
    - Monitorowanie i ewaluacja przebiegu realizacji Programu (w tym wewnętrzna kontrola finansowa i audyt wewnętrzny)
- IP2 PO KL
    - Kontrola wydatkowania środków przez beneficjentów Programu, rozliczanie wniosków o płatność i inne instrumenty finansowej kontroli
    - Monitorowanie postępu rzeczowego w dofinansowanych projektach
    - Nabór projektów oraz podpisywanie umów o dofinansowanie

[213] Bank Danych Lokalnych GUS, dane za I półrocze 2013.

Wskazywane przez pracowników zagadnienia szkoleniowe należą do standardowych tematów szkoleń dla kadry instytucji systemu wdrażania funduszy europejskich. Zwraca uwagę wskazywanie zawsze w pierwszej kolejności potrzeby szkoleń związanych z kontrolą wydatkowania środków. Może to wynikać z etapu, na którym obecnie są programy perspektywy 2007-2013, w którym największym wyzwaniem obecnie jest weryfikacja prawidłowości poniesionych wydatków. Niemniej jednak, w związku z faktem, iż zgodnie z nowymi przepisami dot. perspektywy finansowej 2014-2020, nieprawidłowości w wydatkowaniu środków w konkretnym projekcie będą skutkowały nieprawidłowościami na poziomie programu i pomniejszaniem o tę kwotę dostępnej alokacji, kwestia prawidłowości ponoszenia wydatków nabiera dużej wagi już od momentu wyboru projektów. Pracownicy systemu wdrażania powinni na jak najwcześniejszym etapie posiadać odpowiednią wiedzę odnośnie zasad wydatkowania środków a następnie weryfikacji (kontroli) prawidłowości tego procesu tak, aby przypadków nieprawidłowości było jak najmniej.

Pracownicy instytucji systemu są przygotowywani do pełnienia nowych zadań związanych z RPO WSL. Odbywa się to na razie w trybie roboczym, poprzez udział w programowaniu nowej perspektywy – dotyczy to ograniczonej liczby pracowników. Duże znaczenie w przygotowaniu większości pracowników do nowej perspektywy ma również fakt dokonania reorganizacji Urzędu Marszałkowskiego od 1 kwietnia 201 4. Dzięki temu każdy pracownik Wydziałów RR, EFS oraz EFRR wie jakie zadania będzie pełnił w ramach perspektywy 2014-2020.

Zatem ogólna ocena systemu motywacyjnego jest dobra, mimo pewnych odgórnych ograniczeń jeśli chodzi o płace. Zdaniem ewaluatora system ten pozwala na wystarczające zaangażowanie pracowników w zadania związane z RPO WSL.

Warunki pracy

Ocenie poddano także warunki pracy, pod kątem sprzyjania należytemu wykonywania obowiązków.

Najsłabiej, niezależnie od instytucji oceniano warunki lokalowe, głównie ze względu na zbyt ciasne i przepełnione pokoje oraz brak klimatyzacji (średnia na skali 1-5: IZ RPO WSL – 3,5, IP2 RPO – 3,9, IP PO KL – 3,7 oraz IP2 PO KL – 3,4). Materiały biurowe oceniane są raczej dobrze, choć pojawiają się uwagi o niskiej ich jakości i brakach pod koniec roku (IP2 RPO WSL). Sprzęt komputerowy i oprogramowanie również oceniane są raczej dobrze w IZ RPO WSL, IP PO KL, IP2 PO KL, dobrze natomiast oceniany jest przez pracowników IP2 RPO WSL.

Z tych opinii wynika, że warunki wykonywania pracy są na ogół dobre i sprzyjają należytemu wykonywaniu obowiązków, choć są pola do ulepszeń (w szczególności niewystarczająca powierzchnia biurowa).

Podsumowanie

Na podstawie powyższego obrazu kadry instytucji, które będą wchodziły w system wdrażania RPO WSL 2014-2020 można powiedzieć, że kadra ta jest liczbowo wystarczająca do realizacji nowego programu, stosunkowo doświadczona w zakresie obszaru, którym będzie się zajmowała, bardzo dobrze wykwalifikowana i na bieżąco podnosząca swoją wiedzę i kwalifikacje. Dotychczasowa fluktuacja kadr nie zagraża pamięci instytucjonalnej, chociaż brak wśród czynników systemu motywacyjnego elementu finansowego, może spowodować, w przypadku lepszej sytuacji na rynku pracy, odpływ najlepszych pracowników, którzy nie będą mogli liczyć na poprawę warunków finansowych. W związku z nakładaniem się perspektyw finansowych istnieje ryzyko nadmiernego obciążenia pracą do połowy 2016 r. Reorganizacja Urzędu Marszałkowskiego jest pozytywnym krokiem w kierunku przygotowania pracowników do realizacji nowych zadań związanych z nową perspektywą finansową.

5.5.2. Struktury i rozwiązania organizacyjne w ramach oraz pomiędzy instytucjami systemu realizacji (m.in. podział kompetencji/zadań, koordynacja działań, mechanizmy koordynacji i monitorowania komplementarności i synergii efektów podejmowanych działań, komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna, systemy gromadzenia i elektronicznej wymiany danych)

Przygotowanie systemu instytucjonalnego RPO WSL jest już mocno zaawansowane, gdyż w Urzędzie Marszałkowskim od kwietnia 2014 r. funkcjonują nowe Wydziały, które pełnią zadania związane z nową perspektywą finansową, jednocześnie kontynuując wdrażanie obecnej perspektywy 2007-2013.

Struktura organizacyjna i podział obowiązków w ramach systemu realizacji

Zgodnie z zapisami projektu RPO WSL (wersja 5.1) funkcję Instytucji Koordynującej realizację Umowy Partnerstwa pełnić będzie minister właściwy ds. rozwoju regionalnego. Funkcję Instytucji Zarządzającej RPO WSL 2014-2020 pełnić będzie jak dotychczas Zarząd Województwa Śląskiego. Instytucji Zarządzającej zostanie także powierzona funkcja Instytucji Certyfikującej (będzie to nowa funkcja).

W ramach projektowanego systemu, zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Urzędu Marszałkowskiego, przewiduje się koncentrację zadań dotyczących zarządzania i wdrażania RPO WSL 2014-2020 w strukturze Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, w której zostały wyodrębnione wydziały o funkcjach zarządzania programem (Wydział Rozwoju Regionalnego) oraz wdrażające (Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Wydział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). Wdrażanie części zadań zostanie powierzone, na podstawie danych zgromadzonych w badaniu terenowym, Instytucjom Pośredniczącym II stopnia/ Instytucjom Wdrażającym - Wojewódzkiemu Urzędowi Pracy w Katowicach oraz Śląskiemu Centrum Przedsiębiorczości.

Sprawność zarządzania i wdrażania RPO w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym, w tym system gromadzenia danych

Zarówno IZ jak i obydwie IP RPO WSL 2014-2020 posiadają już doświadczenie we wdrażaniu środków zarówno z EFRR jak i EFS w perspektywie finansowej 2007-2013. W związku z tym możliwa jest pośrednia ocena potencjału administracyjnego w odniesieniu do perspektywy 2014-2020.

O sprawności instytucji świadczą między innymi dotychczasowe wyniki wdrażania RPO WSL oraz PO KL komponentu regionalnego w województwie śląskim. Poziom zakontraktowania środków w RPO WSL wyniósł 96,9% (stan na dzień 31.01.2014), przekraczając średnią dla wszystkich RPO 93,3%, a kwota wydatków poświadczonych do KE wyniosła 63,6% alokacji, przy średniej 64,2%[214]. Instytucja Zarządzająca nie identyfikuje w sprawozdaniu okresowym zagrożeń w realizacji programu. Poziom zakontraktowanych środków w PO KL w województwie śląskim wyniósł na koniec stycznia 2014 100% (średnia dla PO KL komponentu regionalnego 96,7%), a kwota wydatków poświadczonych do KE wyniosła 71,5% (średnia 70%)[215]. Można zatem powiedzieć, że oba programy wdrażane są sprawnie.

Zasadniczo zadania IZ w perspektywie 2014-2020 pozostaną te same, choć program będzie dwufunduszowy. Na tą chwilę jedyna zidentyfikowana różnica to przeniesienie certyfikacji do IZ. Także w wydziałach wdrażających pojawi się nowy obszar ZIT, choć w województwie śląskim wdrażane były PRS, które w pewnym stopniu przygotowały instytucję do wdrażania ZIT, za wyjątkiem Wydziału EFS.

W ramach IZ i dwóch IP RPO WSL 2014-2020 wydzielono referaty zajmujące się gromadzeniem danych na potrzeby monitoringu, analiz i ewaluacji. Ponadto, w ramach Referatu monitoringu i kontroli programu IZ utworzono Zespół ds. systemów informatycznych, którego jednym z zadań jest opracowywanie raportów dla danych zgromadzonych za pomocą różnych systemów. Powołano także Regionalne Obserwatorium Terytorialne, które razem z ROT z pozostałych województw będzie tworzyć system współpracy i przepływu informacji między najważniejszymi podmiotami publicznymi, biorącymi udział w realizacji polityki rozwoju na szczeblu regionalnym, w celu monitorowania i oceny całości interwencji publicznej, mającej wpływ terytorialny.

Dodatkowo wprowadzony zostanie nowy system informatyczny, służący generowaniu potrzebnych informacji, na który składać się będą:

- centralny system informatyczny (SL 2014), za którego budowę i funkcjonowanie będzie odpowiadał minister ds. rozwoju regionalnego. System ten tworzony jest w celu spełnienia wymogów rozporządzenia ogólnego m.in. w zakresie: obowiązku rejestrowania i przechowywania danych dotyczących każdego projektu, niezbędnych do monitorowania, oceny, zarządzania finansowego, kontroli i audytu.
- lokalny system informatyczny (LSI), tworzony na potrzeby wniosków o dofinansowanie oraz innych ustandaryzowanych formularzy. Centralny System Informatyczny SL2014 będzie zasilany danymi LSI, zgodnie z minimalnym zakresem określonym w wytycznych MIR, poprzez systemy wymiany danych (np. webserwisy).

Poniżej przedstawiono schemat zasilania danymi systemów informatycznych[216]. Jak można zauważyć systemem objęte są wszystkie niezbędne referaty i wydziały. W skład systemu wchodzą referaty Wydziału EFS i Wydziału EFRR w zakresie naboru i oceny projektów, realizacji, kontroli i monitoringu, a także Wydział RR monitorujący cały program i sprawozdający do odpowiednich instytucji nadrzędnych (MIiR i KE). Można stwierdzić, że kształt systemu z założenia pozwoli zbierać informacje od wszystkich właściwych referatów i dokonywać analizy postępu rzeczowego i finansowego.

[214] Stan wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-13 na dzień 31.04.2014
[215] Stan wdrażania PO KL na dzień 31.04.2014
[216] Na podstawie Regulaminu organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego stanowiącego załącznik nr 2 do uchwały Zarządu województwa Śląskiego nr 484/321/IV/2014z dnia 25 marca 2014 r.

Nabór i ocena projektów

- **Wydział EFS**
  - Referat wsparcia projektów pozakonkursowych
  - Referat wyboru projektów (tryb konkursowy)
- **Wydział EFRR**
  - Referat oceny projektów 1
  - Referat oceny projektów 2
  - Referat oceny projektów 3

Realizacja i monitoring projektów

- **Wydział EFS**
  - Referat obsługi projektów (konkursowych i własnych IP)
  - Referat koordynacji projektów (pozakonkursowych)
  - Referat wdrażania ZIT (projektów wdrażanych w formule ZIT)
  - Referat realizacji projektów (realizacja własnych projektów IP)
- **Wydział EFRR**
  - Referat ds. kontraktacji i realizacji projektów (umowy, aneksy)
  - Referat ds. płatności, certyfikacji i nieprawidłowości

Kontrola projektów

- **Wydział EFS**
  - Referat kontroli
- **Wydział EFRR**
  - Referat kontroli projektów

Monitoring osi priorytetowych

- **Wydział EFS**
  - Referat zarządzania, monitorowania i analiz (monitoring osi priorytetowych EFS)
- **Wydział EFRR**
  - Referat monitoringu i wsparcia zarządzania (brak jednoznacznego wskazania w Regulaminie organizacyjnym, że ten referat będzie się zajmował monitoringiem osi współfinansowanych z EFRR)

Monitoring Programu

- **Wydział RR**
  - Referat monitoringu i kontroli programu

Po przeanalizowaniu regulaminu organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego i jego omówieniu podczas wywiadu grupowego z kierownictwem poszczególnych Wydziałów można powiedzieć, że zadania związane z procesem zarządzania i wdrażania RPO zostały właściwie podzielone pomiędzy odpowiednie Wydziału i referaty. Podział zadań związanych z RPO zapewnia ciągłość między perspektywą 07-13, a nową 14-20. Nie ma dublujących się zadań między referatami. Zwraca jednak uwagę to, że w przypadku Referatu monitoringu i wsparcia zarządzania w Wydziale EFRR nie wskazano wyraźnie, że referat ten będzie monitorował wdrażanie osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR i na tej podstawie przygotowywał dane na potrzeby sprawozdawczości do IZ. Takiego zadania nie zawiera również lista zadań Referatu monitoringu i kontroli Programu w Wydziale Rozwoju Regionalnego. Rekomendujemy wyraźne wskazanie w Regulaminie Wewnętrznym Urzędu, która komórka organizacyjna będzie monitorowała postęp rzeczowy w osiach priorytetowych współfinansowanych z EFRR.

Lokalny system informatyczny będzie wspólny dla projektów z EFS i EFRR i będzie budowany w oparciu o doświadczenia z perspektywy 07-13. W związku z tym, że system jeszcze nie powstał (IZ jest na etapie ogłaszania przetargu) nie można odnieść się do poprawności działania systemu[217]. Oceniać go można jedynie pośrednio odnosząc się do obecnie funkcjonującego systemu gromadzenia informacji.

Stworzony w ramach wdrażania RPO WSL 2007-2013 system generowania danych na potrzeby innych instytucji (IP na potrzeby IZ, IZ na potrzeby MRR jak również Komisji Europejskiej) nie był przedmiotem żadnego badania ewaluacyjnego zatem nie ma możliwości powołania się na opinię innych ewaluatorów odnośnie poprawności jego działania. Ewaluator, mający doświadczenie we współpracy z IZ RPO WSL 2007-2013 przy realizacji tematycznych badań ewaluacyjnych może potwierdzić, iż gromadzenie danych na potrzeby ewaluacji odbywało się sprawnie i terminowo. W ramach badania

[217] Opóźnienia w przygotowaniu systemów wiążą się między innymi z brakiem wszystkich wytycznych z MiR

terenowego uzyskano także opinię użytkowników obecnie funkcjonującego systemu generowania danych, który został oceniony przez przedstawicieli RPO WSL oraz PO KL jako dobry. Warto jednak przypomnieć, że chodzi o system generowania danych na potrzeby RPO WSL 2007-2013 podczas gdy nowy system będzie musiał również gromadzić informacje, które obecnie gromadzono według nieco innych zasad w ramach systemu wdrażania PO KL 2007-2013.

System generowania danych w PO KL nie jest tak sprawny i kompletny jak LSI w RPO. Większość danych gromadzona jest w wersjach papierowych i uzyskanie elektronicznie zagregowanych danych nie jest łatwe i szybkie. Dlatego system w przyszłej perspektywie powinien zostać rozbudowany i umożliwiać przygotowanie zestawień w wersjach elektronicznych. Należałoby wykorzystać doświadczenia z RPO WSL. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w czasie wywiadu grupowego pracownicy z Wydziału EFS są włączeni w proces przygotowania nowego LSI 2014-2020.

Dodatkowo dla celów zarządzania i sprawozdawczości w instytucji zarządzającej oraz instytucjach pośredniczących będą wykorzystywane systemy informatyczne:

- Systemy finansowo-księgowe służące prowadzeniu księgowości,
- Systemy usprawniające monitorowanie wykonania programu, w tym w zakresie wskaźników,
- Systemy do zarządzania dokumentami w tych instytucjach.

System komunikacji

W kontekście systemu RPO WSL 2014-2020 należy zauważyć, że pracownicy dotychczas dobrze oceniali komunikację wewnętrzną i nieco gorzej komunikację zewnętrzną (na podstawie badania CAWI). Nie identyfikowano systemowych problemów w przepływie informacji między poszczególnymi komórkami, wydziałami i osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie i zarządzanie RPO. Zważywszy, że Wydział RR był bardzo liczny (prawie połowa zatrudnienia w całym Urzędzie Marszałkowskim), dokonując reorganizacji Urzędu na potrzeby nowej perspektywy finansowej, wydzielono nowy Wydział RR oraz Wydział EFRR. W Urzędzie praca nad dokumentami (takimi jak RPO) odbywa się w zespołach międzywydziałowych i międzyreferatowych, co również wzmacnia komunikację wewnętrzną i zewnętrzną w instytucjach systemu.

Programy Rozwoju Subregionów 2007-13

Programy Rozwoju Subregionów (PRS), są programami tworzonymi w porozumieniu z władzami samorządów lokalnych danego subregionu. Podstawowym elementem PRS jest uzgodniona lista projektów, które zostały uznane za szczególnie istotne dla rozwoju danego subregionu i wpłyną na poprawę życia mieszkańców na danym terytorium. Jak pokazują wyniki analiz PRS okazały się bardzo skutecznym i efektywnym narzędziem realizacji celów Programu (PRS-y z 1% alokacji potrafią zrealizować 17,5% wskaźników programowych, projekty konkursowe – 8%, natomiast projekty kluczowe – tylko 2,4% tych wskaźników[218]). Także inne badanie ewaluacyjne[219] wykazało, że wybrane do dofinansowania projekty w ramach PRS są realizowane sprawniej oraz lepiej zaspokajają potrzeby mieszkańców niż projekty wybierane w trybie konkursowym. Pozytywnie należy ocenić fakt kontynuowania realizacji części projektów w trybie ZIT i RIT (zbliżonym do PRS), ponieważ dzięki realizacji projektów pozakonkursowych możliwe jest sprawniejsze wydatkowanie środków unijnych. W strukturze organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego przewidziano w odpowiednich komórkach zadania związane z ZIT i RIT, w szczególności w ramach Wydziału EFS, dla którego to będzie nowe zadanie.

Podsumowanie

Dzięki reorganizacji Urzędu Marszałkowskiego od kwietnia 2014 r. funkcjonuje nowa struktura na potrzeby kontynuacji wdrażania RPO WSL 2007-2013 oraz PO KL 2007-2013 oraz uruchomienia realizacji RPO WSL 2014-2020. Analiza zadań poszczególnych komórek organizacyjnych wykazuje odpowiedni podział zadań zapewniający generowanie odpowiednich danych i ich przekazywanie do właściwych komórek. Wyraźnego wskazania wymaga jedynie komórka organizacyjna, która będzie wykonywała zadania związane z monitorowaniem postępu rzeczowego i finansowego na poziomie osi priorytetowych EFRR i weryfikacji sprawozdania z realizacji osi priorytetowych przez Śląskie Centrum Przedsiębiorczości. Wprawdzie system informatyczny jeszcze nie został uruchomiony, jednak trwają prace nad jego przygotowaniem. Pozytywne doświadczenia z funkcjonowania LSI w ramach RPO WSL 2007-2013 pozwalają przypuszczać, że nowy system będzie działał sprawnie.

[218] Wstępna ocena realizacji i efektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, PSDB, 2012, str. 58.

219 Pozakonkursowe ścieżki wyboru projektów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013: Indykatywny Wykaz Projektów Kluczowych oraz Programy Rozwoju Subregionów, PSDB

5.5.3. Obszary ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji programu, sposoby ograniczania zidentyfikowanych ryzyk i barier

Potencjalne ryzyka w realizacji Programu

Na tym etapie można zidentyfikować dwa rodzaje ryzyk:

Obszar ryzyka	**Nazwa ryzyka**	**Prawdopodobieństwo wystąpienia** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	**Stopień zagrożenia – skutki** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	***Wpływ ryzyka na Program*** *(wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	**Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące**
A	B	C	D	E	F
Potencjał administracyjny	Opóźnienie w uzyskaniu pełnej sprawności działania przez system instytucjonalny ze względu na konieczność stworzenia nowego systemu na bazie dwóch Wydziałów UM	2	1	*2*	Mogą pojawić się, szczególnie na początku realizacji Programu, problemy w koordynacji działań instytucji o nieco odmiennych profilach. Istnieje zatem ryzyko utraty potencjału instytucji. Badanie przeprowadzone wśród pracowników pokazało również, że pracownicy czują się zdezorientowani, nie wiedzą jaka będzie ich rola w nowym okresie programowania. Zmiany w każdej instytucji wymagają intensywnej komunikacji z pracownikami. Zapotrzebowanie pracowników na informacje i ich chęć dialogu znacznie się wtedy zwiększa. Utrzymanie odpowiedniego poziomu zaangażowania, a co za tym idzie – powodzenie zmian, w dużej mierze zależą więc od umiejętnej komunikacji z pracownikami. Brak komunikacji jest odbierany jako lekceważenie i buduje w takich sytuacjach nieufność do zarządzających. Dlatego na ten aspekt należy zwrócić szczególną

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
					uwagę tak, aby uniknąć sytuacji utraty zaufania i możliwego wtedy odpływu pracowników.
Inne (np. wskaźniki, harmonogram, itp.)	Opóźnienia w uruchamianiu projektów w ramach ZIT oraz projektów kluczowych	3	3	9	Doświadczenie z wdrażania projektów wybieranych na ścieżce pozakonkursowej pokazuje, że uruchamiane są one z dużym opóźnieniem. Dodatkowo nowy instrument (ZIT), który będzie wymagał wielu uzgodnień na poziomie lokalnym, również nie przyczyni się do przyspieszenia wdrażania RPO w tych Priorytetach, w których przewiduje się ZIT. Zatem ustalając harmonogram wdrażania RPO należy zaplanować odpowiedni czas na uruchomienie tych ścieżek wyboru projektów oraz w pierwszej kolejności zaplanować uruchamianie konkursów.

Priorytet I ('Nowoczesna gospodarka')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Ryzyko niezrealizowania fragmentu celu Priorytetu I odnoszącego się do wzrostu komercjalizacji wiedzy ze względu na brak stosowanych rozwiązań i doświadczenia zainteresowanych podmiotów.	2	1	2	Promowanie dobrych praktyk z zakresu komercjalizacji wiedzy oraz promowanie szeroko rozumianej współpracy pomiędzy sektorem nauki a przedsiębiorczością.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Zagrożenie realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych powielających istniejący w regionie potencjał badawczy (Priorytetu I)	2	2	4	Opracowanie *Mapy infrastruktury badawczej woj. śląskiego* stanowiącej punkt wyjścia do realizowanych przedsięwzięć, w tym projektów z listy projektów kluczowych.
Alokacja	Ryzyko braku zainteresowania działaniami ze względu na brak wkładu własnego potencjalnych beneficjentów w przypadku Priorytetu I i projektów infrastrukturalnych	1	2	2	Promocja działania i potencjalnych efektów przedsięwzięć.

Priorytet II ('Cyfrowe śląskie')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Ryzyko dotyczące celu zwiększania poziomu dostępności i wykorzystania publicznych usług cyfrowych w regionie	1	2	2	Promowanie i upowszechnianie wykorzystania technologii cyfrowych i komunikacyjnych w codziennym życiu.

Priorytet III ('Wzmocnienie konkurencyjności MŚP')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Duża podaż środków zwrotnych (z obecnej i poprzedniej perspektywy finansowej) utrudniająca aplikowania nowych środków w ramach działania skierowanego na wsparcie sektora MŚP z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych	3	1	3	Promowanie dostępności środków.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Długotrwałość i złożoność przedsięwzięć zmierzających do uporządkowania i przygotowanie terenów inwestycyjnych typu *brownfield* obniżająca atrakcyjność tego typu projektów	2	2	4	Promowanie dobrych praktyk w zakresie realizacji tego typu przedsięwzięć.
Wynikające z przyjętych	Brak możliwości realizacji projektów z	2	1	2	Promowanie dobrych praktyk oraz

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
działań i instrumentów	zakresu rozwoju infrastruktury przez aktorów wspierających przedsiębiorczość akademicką ze względu na niski ich potencjał w ramach Priorytetu III				wsparcie mentorskie podmiotów w zakresie pozyskiwania środków, realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych, itp.
Alokacja	Ryzyko niewykorzystania alokacji środków na działanie z zakresu kompleksowego uzbrojenia terenów inwestycyjnych (typu *brownfield*)	1	2	2	Promocja działania i potencjalnych efektów przedsięwzięć.
Alokacja	Ryzyko niewykorzystania alokacji środków skierowanych na projekty z zakresu tworzenie infrastruktury badawczo-naukowej w ramach wsparcia rozwoju klastrów.	3	2	6	Promocja działania i potencjalnych efektów przedsięwzięć.
Inne	Ryzyko braku podejmowania wspólnych decyzji w ramach przedsięwzięć objętych ZIT ze względu na partykularne interesy aktorów.	1	2	2	Promowanie dobrych praktyk, w tym praktyk wynikających z wdrażania Programów rozwoju subregionów.

Priorytet IV (‘Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna’)

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Ryzyko braku poprawy stanu środowiska z powodu braku	2	3	6	Uwzględnienie w ramach RPO WSL działań uświadamiających,

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
	zainteresowania projektami dotyczącymi likwidacji niskiej emisji.				mających na celu przekazanie wiedzy na temat szkodliwości spalania odpadów w domowych piecach (kampania informacyjna).
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Zbyt duży katalog możliwych do realizacji projektów co może wpłynąć na ograniczenie możliwych do osiągnięcia efektów zarówno środowiskowych jak i społeczno-gospodarczych.	1	2	2	Ograniczenie katalogu możliwych do realizacji inwestycji do tych, dzięki którym osiągnięty zostanie duży efekt środowiskowy oraz społeczno-gospodarczy (rozwój infrastruktury do produkcji i przesyłu odnawialnych źródeł energii oraz mających na celu podnoszenie efektywności energetycznej związane z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w budynkach połączone z kompleksowymi działaniami na rzecz ograniczania niskiej emisji).
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Niska jakość dokumentacji projektowej wynikająca z przyjętej pozakonkursowej procedury wyboru projektów (możliwość wielokrotnego poprawiana opracowanej dokumentacji)	2	2	4	Ścisła współpraca z beneficjentami nad przygotowaniem projektów. Zaplanowanie realnych, wynikających z doświadczeń, harmonogramów przyjmowania i następnie realizacji projektów.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Brak możliwości uzyskania porozumienia pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego w sprawie wspólnego realizowania inwestycji za pomocą instrumentu ZIT.	3	1	3	Organizacja spotkań dla potencjalnych beneficjentów. Prezentacja zalet realizacji projektów za pomocą tego instrumentu. Zachęcanie i wspieranie przy zawieraniu partnerstw.
Alokacja	Zbyt mała w stosunku do zgłaszanych potrzeb beneficjentów alokacja środków przewidzianych na realizację priorytetu.	2	3	6	Udzielanie wsparcia beneficjentom w formach zwrotnych, co poprzez rewolwing umożliwi wsparcie większej ilości projektów.
Alokacja	Zbyt mała w stosunku do zgłaszanych potrzeb beneficjentów alokacja środków	3	3	9	Udzielanie wsparcia na realizację projektów innowacyjnych, modelowych.

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
	przewidzianych na realizację priorytetu.				Doświadczenia związane z realizacją tych projektów będą mogły jako „dobre praktyki" zostać przekazane innym podmiotom co umożliwi im realizację inwestycji ze środków własnych. Instytucja zarządzająca, a także instytucje pośredniczące mogłyby organizować spotkania podczas których beneficjenci mogliby się swoimi doświadczeniami dzielić z podmiotami planującymi realizację podobnych projektów.

Priorytet V ('Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Zbyt duży katalog możliwych do realizacji projektów co może wpłynąć na ograniczenie możliwych do osiągnięcia efektów zarówno środowiskowych jak i społeczno-gospodarczych.	1	2	*2*	Ograniczenie katalogu możliwych do realizacji inwestycji do tych, dzięki którym osiągnięty zostanie duży efekt środowiskowy oraz społeczno-gospodarczy (rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, uporządkowanie gospodarki odpadami komunalnymi oraz rekultywacja terenów zdegradowanych).
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Niska jakość dokumentacji projektowej wynikająca z przyjętej pozakonkursowej procedury wyboru projektów (możliwość wielokrotnego poprawiana opracowanej dokumentacji)	2	2	4	Ścisła współpraca z beneficjentami nad przygotowaniem projektów. Zaplanowanie realnych, wynikających z doświadczeń, harmonogramów przyjmowania i następnie realizacji projektów.

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Brak możliwości uzyskania porozumienia pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego w sprawie wspólnego realizowania inwestycji za pomocą instrumentu ZIT.	3	1	3	Organizacja spotkań dla potencjalnych beneficjentów. Prezentacja zalet realizacji projektów za pomocą tego instrumentu. Zachęcanie i wspieranie przy zawieraniu partnerstw.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Brak opracowanego regionalnego programu edukacji ekologicznej co może utrudniać wspieranie inwestycji z zakresu edukacji ekologicznej. Obecnie zapisy dotyczące edukacji ekologicznej znajdują się w wielu dokumentach strategicznych (np. Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, Regionalnym Programie Operacyjnym województwa śląskiego na lata 2007-2013, Programie ochrony środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018, Planie gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014 (projekt).	1	1	*1*	Podjęcie prac nad stworzeniem regionalnego programu edukacji ekologicznej. Program powinien zawierać: diagnozę bazy i zasobów edukacyjnych na terenie województwa, zidentyfikowanie problemów edukacji ekologicznej, wskazanie mocnych i słabych stron, określenie celów realizacji programu oraz instrumentów jego realizacji. Program taki powinna przygotować komórka ds. ochrony środowiska w Urzędzie Marszałkowskim.
Alokacja	Zbyt mała w stosunku do zgłaszanych potrzeb beneficjentów alokacja środków przewidzianych na realizację priorytetu może ograniczyć osiągnięcie zakładanych celów priorytetu.	3	3	*9*	Udzielanie wsparcia beneficjentom w formach zwrotnych, co poprzez rewolwing umożliwi wsparcie większej ilości projektów.

Priorytet VI Transport

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe,*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe,*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie,*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące

		2 – średnie, 3 – wysokie)	2 – średnie, 3 – wysokie)	4–3: średnie, 2-1: niskie)	
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Ryzyko niezrealizowania celu: rozwój regionalnego transportu kolejowego ze względu na brak inwestycji w pozostałe (niż tabor) składniki systemu transportowego.	3	3	6	Realizacja inwestycji infrastrukturalnych oraz innych (np. tworzenie oferty przewozowej) w ramach środków krajowych oraz ewentualnie innych środków lub też wpisanie możliwości realizacji takich przedsięwzięć w ramach RPO.
Inne	Ryzyko braku realizacji przedsięwzięć w obszarze transport (projekty kluczowe) ze względu na brak odpowiedniej dokumentacji projektów lub też znaczące opóźnienia tych przedsięwzięć.	2	3	6	Wyznaczenie terminów „kontrolnych" – np. 6 miesięcy od momentu wpisania na listę gotowa dokumentacja, 9 miesięcy od momentu wpisania na listę rozpoczęcie inwestycji, itd.

Priorytet VII ('Regionalny rynek pracy')| Priorytet VIII ('Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy')

Obszar ryzyka	**Nazwa ryzyka**	**Prawdopodobieństwo wystąpienia** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	**Stopień zagrożenia – skutki** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	***Wpływ ryzyka na Program*** *(wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	**Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące**
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Zmiany prawne, dotyczące instrumentarium i systemu instytucjonalnego w obszarze wdrażania RPO (np. w zakresie działania PUP) – VII	2	2	4	Minimalizacji ryzyka służą działania już podjęte – tzn. unikanie w programie zapisów zbyt szczegółowych Na etapie wdrażania niezbędne będzie stałe monitorowanie inicjatyw legislacyjnych i czynny udział w pracach nad nowelizacjami oraz – w razie potrzeby – odpowiednie wczesne podejmowanie prac korygujących zapisy programu

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program* *(wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Niski potencjał potencjalnych beneficjentów (poza JST), w tym brak możliwości zapewnienia wkładu własnego – VII i VIII	2	3	6	Zwolnienie słabych beneficjentów (w szczególności NGO) z konieczności wnoszenia wkładu własnego kosztem zwiększenia wymaganego pułapu od instytucji mocnych, Wprowadzenie maksymalnie prostych wymogów wobec sposobu dokumentowania wkładu własnego (np. uzgodnionej wartości niektórych rodzajów wkładu własnego np. godziny pracy wolontariusza).
Możliwość osiągnięcia celów RPO/ Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Niskie zainteresowanie instrumentami zwrotnymi dla podejmujących działalność gospodarczą - VII	3	1	3	Aktywne propagowanie istniejącej możliwości jako jedynej i nadal atrakcyjnej dla pewnej grupy odbiorców, z zastosowaniem przyjaznego języka, dostosowanego do odbiorcy Uproszczenie dostępu do instrumentów zwrotnych poprzez stworzenie gęstej sieci instytucji zajmującej się udzielaniem wsparcia, np. w każdym powiecie, Łączenie instrumentów zwrotnych z działaniami oferowanymi odbiorcy wsparcia bezpłatnie (finansowanymi w ramach projektu), takimi jak szkolenia, doradztwo, ew. także wsparcie pomostowe
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Małe zainteresowanie potencjalnych odbiorców wsparcia korzystaniem z oferty programu – VII i VIII	2	2	4	Intensywna akcja promocyjna odnosząca się do korzyści z udziału w projektach, z wykorzystaniem historii sukcesu
Inne (np. wskaźniki, harmonogram,	Koncentracja na wskaźnikach a nie na	3	3	9	Określenie jasnych celów i wskazanie konkretnych rezultatów programu;

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	*Wpływ ryzyka na Program* (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
itp.)	celach i rezultatach				Rozliczanie zarówno beneficjentów, jak też IP/IZ z osiągania tych celów i rezultatów, a nie wyłącznie z rosnącego poziomu kontraktacji

Priorytet IX ('Włączenie społeczne')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	*Wpływ ryzyka na Program* (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Potencjał administracyjny	Niewystarczający potencjał w zakresie efektywnego zarządzania planowaniem i wdrażaniem ZIT w zakresie koordynacji rewitalizacji i włączenia społecznego w ramach ZIT. Niewystarczająca aktywność i rola instytucji regionalnych w koordynacji polityki społecznej. Niewystarczający potencjał zarządczy JST do wdrażania ZIT.	2	3	6	Należy wskazać w procedurach RPO właściwy opis zarządzania ZIT już na etapie wstępnej preselekcji wniosków. Należy wskazać jasny zakres koordynacji dla właściwych instytucji.
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Zbyt niski poziom efektów zatrudnieniowych (na podstawie doświadczeń z PO	3	3	9	W ramach RPO WSL należy umożliwić finansowanie jedynie projektów z właściwym poziomem efektu zatrudnieniowego.

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program* *(wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
	KL 2007-2013)				
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Niewystarczający poziom i zakres kompetencji w zakresie kreowania i udostępniania usług społecznych na poziomie lokalny. Nie jest jasne, kto miałby zarządzać usługami społecznymi	3	2	6	Należy wskazać w procedurach naboru wniosków określenie ex ante koniecznych kompetencji w zarządzaniu usługami społecznymi.
Alokacja	Zbyt wysoka alokacja na projekty systemowe i ZIT (łącznie 4%), co może spowodować niedostatek środków finansowych na projekty konkursowe (tylko 1,5%).	2	2	4	Należy równoważyć alokację na projekty systemowe, ZIT i konkursowe, gdyż kwestie włączenia społecznego są jedną z głównych dziedzin zainteresowania organizacji pozarządowych i należy umożliwić im aktywne włączanie się we wdrażanie RPO WSL 2014-2020 w tym obszarze.
Inne (np. wskaźniki, harmonogram, itp.)	Zbyt niskie wskaźniki w zakresie efektów zatrudnieniowych. Harmonogram może być zbyt zrównoważony i „płaski” w przeciągu lat 2014-2020, co nie wywoła szybkich efektów projektów	3	3	9	Należy przyjąć zestaw wskaźników jakościowych i efektywnościowych na poziomie rezultatów odnoszących się do efektów zatrudnieniowych. W pierwszej procedurze naboru należy rozdysponować jak największą kwotę dla weryfikacji rzeczywistych potrzeb. Wskaźniki te powinny być obligatoryjne jako kryteria dostępu.

Priorytet X ('Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna') - rewitalizacja

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Potencjał administracyjny	Niewystarczający potencjał w zakresie efektywnego zarządzania planowaniem i wdrażaniem ZIT.	2	2	4	Należy wskazać w procedurach RPO właściwy opis zarządzania ZIT już na etapie wstępnej preselekcji wniosków.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Niewystarczający kapitał społeczny podmiotów będących interesariuszami do współpracy przy realizacji wspólnych ZIT.	3	2	6	Należy wskazać w procedurach ZIT konieczność powołania partnerstwa z pozsiadania konkretnej strategii lub programu rewitalizacyjnego przy założeniu szerokiego i rzeczywistego uspołecznienia ZIT, co może zwiększyć kapitał społeczny.
Alokacja	Zbyt niska alokacja na projekty rewitalizacyjne w stosunku do potrzeb, co może zrodzić niewłaściwą konkurencję.	3	2	6	Należy równoważyć alokację na infrastrukturę zdrowotną w ramach Priorytetu X z projektami rewitalizacyjnymi. W pierwszej procedurze naboru należy rozdysponować jak największą kwotę dla weryfikacji rzeczywistych potrzeb.

Priorytet X ('Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna') – infrastruktura zdrowotna

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	Stopień zagrożenia – skutki *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	*Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia	Niewłaściwy zakres wsparcia w projekcie (tj.	1	3	3	Przed przygotowaniem projektu konieczne jest

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
celów RPO	niezgodne z potrzebami pacjentów lub tego typu usługi medyczne są już dostępne w województwie i nie są wykorzystywane w wystarczającym stopniu)				przeprowadzenie dogłębnej diagnozy potrzeb na planowane usługi medyczne oraz weryfikacji czy tego typu usługi nie są już oferowane w województwie w wystarczającym zakresie.
Wynikające z przyjętych działań i instrumentów	Brak możliwości realizacji projektu inwestycyjnego z EFRR jeśli powiązany projekt finansowany z EFS nie zostanie przyjęty do realizacji w drodze konkursu	3	3	9	Należy rozważyć inny tryb wyboru powiązanych projektów finansowanych z EFS tak, aby nie blokować wdrażania działań z EFRR.
Alokacja	Nie zidentyfikowano ryzyka – lista projektów kluczowych nie została ostateczne uzgodniona				
Inne (np. wskaźniki, harmonogram, itp.)	Opóźnienie w opracowaniu projektów kluczowych	2	2	4	Ścisła współpraca z beneficjentami nad przygotowaniem projektów. Zaplanowanie realnych, wynikających z doświadczeń, harmonogramów przyjmowania i następnie realizacji projektów.

Priorytet XI (‘Wzmocnienie potencjału edukacyjnego’) | Priorytet XII (‘Infrastruktura edukacyjna’)

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Wpływ ryzyka na Program (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące

A	B	C	D	E	F
Możliwość osiągnięcia celów RPO	Brak odpowiednio wyszkolonej kadry nauczycielskiej	2	3	6	Uwzględnienie działań na rzecz zwiększenia kompetencji nauczycieli w ramach Priorytetu XI lub VIII (jednoznaczne wyodrębnienie takiego działania).

5.5.4. Planowane uproszczenia dla beneficjentów

Planowane działania na rzecz obniżenia obciążeń administracyjnych u beneficjentów

W aktualnej wersji Programu (z czerwca 2013) nie ma jeszcze zapisów dotyczących redukcji obciążeń administracyjnych i propozycji mechanizmów usprawniających struktury organizacyjne.

Z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami subregionów możemy jedynie powiedzieć jakie są propozycje ze strony beneficjentów. Wszyscy zwrócili uwagę na konieczność przekazywania dokumentów w dwóch wersjach papierowej i elektronicznej. Postulowano o zastąpienie wersji papierowej skanem dokumentu. Przyspieszyłoby to przekazywanie dokumentów, a jednocześnie zmniejszyłoby ilość zużywanego papieru, chroniło te dokumenty przed zniszczeniem, a także ułatwiło archiwizację. Kolejna kwestia poruszana przez przedstawicieli subregionów to zastąpienie części dokumentów oświadczeniami. Kolejny postulat dotyczył umożliwienia, aby wnioskodawcy na etapie składania wniosku mogli składać oświadczenie o podjęciu procedury uzyskania stosownych decyzji. Uzyskane decyzji powinny być składane dopiero przed podpisaniem umowy o dofinansowanie.

Respondenci wywiadów indywidualnych zwracali uwagę także na dublowanie się kontroli i brak koordynacji tego procesu.

Inną, równie ważną kwestią z perspektywy beneficjenta jest duża liczba wytycznych, wymogów i innych dokumentów regulujących proces ubiegania się o środki z programów operacyjnych i realizacji projektów. Stąd postulat, aby w ramach RPO WSL 2014-2020 IZ czuwała nad tym, aby liczba dokumentów ograniczała się do niezbędnego minimum i aby zasady obowiązujące w całym programie były jednolicie stosowane przez wszystkie zaangażowane we wdrażania instytucje. Planowane przez IZ działania zmierzające do tego celu powinny zostać uwzględnione w RPO w sekcji 10 (wg nowego szablonu RPO).

5.6. Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

5.6.1. Trafność, przejrzystość, wiarygodność statystyczna, agregowalność, dostępność, solidność (ang. robustness) wskaźników realizacji (produktu i rezultatu)

Analiza trafności, przejrzystości, wiarygodności statystycznej i agregowalności została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch metodyk – metodyki SMART oraz SPICED[220]. Szczegółowe wyniki analizy prezentuje załącznik do raportu, poniżej zaś przedstawiono najważniejsze wnioski płynące z analizy.

W ujęciu ogólnym przeprowadzona analiza SMART wskazuje na istotne braki zaproponowanego zestawu wskaźników. Możemy wyróżnić cztery podstawowe typy ocen, jakie przydzielano indykatorom:

a) wskaźnik skonstruowany prawidłowo, spełnia wszystkie kryteria analizy SMART, otrzymał oceny wyłącznie pozytywne

b) wskaźnik nie spełnia kryterium *specific* (konkretny, szczegółowo opisany, powiązany z konkretnymi problemami), ale przeszedł pozytywnie weryfikację w ramach pozostałych kryteriów

c) wskaźnik nie spełnia kryterium *specific* oraz nie w pełni wpisuje się w kryteria *measurable, available, rational*

d) wskaźnik skonstruowany nieprawidłowo, nie spełnia kryteriów analizy SMART

Wskaźniki produktu oceniano zazwyczaj lepiej niż wskaźniki rezultatu, chociaż obie te kategorie obarczone są niejednokrotnie błędami typowymi dla swoich poziomów pomiaru (więcej na ten temat w dalszej części analizy). Znaczna część indykatorów została sformułowana w sposób zbyt ogólny lub nieprecyzyjny, stąd też w kryterium *specific* przeważają oceny negatywne lub neutralne. Niejednokrotnie trudno zorientować się, co w istocie ma mierzyć dany wskaźnik (prawidłowo skonstruowany wskaźnik jest zrozumiały bez dodatkowych instrukcji i wyjaśnień).

Przykłady wskaźników ocenionych negatywnie w kryterium „specific":

Wskaźniki produktu:

- Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej – nie jest jasne, czym są „działania w zakresie edukacji ekologicznej", czy mowa jest o działalności szkoleniowej i liczbie osób, które w szkoleniach wzięły udział, a może do osiągnięcia wartości docelowej wystarczy sam fakt mieszkania na terenie objętym pro-ekologiczną kampanią społeczną? Brakuje jednoznacznych wytycznych, w jaki sposób wskaźnik miałby być zliczany.
- Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe – nie jest jasne, o jakie projekty chodzi, z jakiego zakresu?
- Liczba działań informacyjnych o szerokim zasięgu – wskaźnik jest całkowicie niejasny i w zasadzie niemożliwy do interpretacji. Nie określono, co rozumie się przez działania informacyjne oraz szeroki zasięg. Pozwala to na dowolność interpretacji wskaźnika i wliczanie do jego wartości niemal dowolnych działań. Nie wiadomo też, o czym dokładnie mają informować te działania.

Wskaźniki rezultatu:

- Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu – nie jest jasne, co dokładnie rozumiane jest pod pojęciem „wspartej", brakuje jednoznacznych wytycznych, np. czy w przypadku zakupu sprzętu do laboratorium do wskaźnika wliczane będą tylko osoby korzystające z tego konkretnego sprzętu, a może całego laboratorium, które „zostało wsparte"?
- Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI) – nie jest jasne, co oznacza określenie „dodatkowe osoby" oraz „ulepszone zaopatrzenie w wodę".
- Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M) – nie wiadomo, co w istocie oznacza „lepsza sytuacja na rynku pracy", podobnie jak w pozostałych przypadkach brakuje jednoznacznych wytycznych do zaliczenia danego beneficjenta do takiej kategorii (jedyny przykład takiej wytycznej w postaci przypisu dolnego znajdujemy we wskaźniku rezultatu Priorytetu XIII „Pomoc Techniczna EFS").

[220] SPICED to akronim od angielskich słów oznaczających: Podmiotowe, Partycypacyjne, Zinterpretowane i Zrozumiałe, Sprawdzalne i Porównywalne, Uprawnione, Różnorodne i Zdezagregowane.

Konieczne jest przeformułowanie obecnego katalogu wskaźników, a przynajmniej opracowanie jasnych definicji i sposobów ich interpretowania, aby czytający nie miał wątpliwości, co mierzy dany wskaźnik (zakres przedmiotowy) oraz w jaki sposób jest obliczany (co uznajemy za „zaliczone" do wskaźnika?). Jasność zastosowanych sformułowań to także punkt wyjścia dla zgodności systemu z pozostałymi kryteriami metodyki SMART.

W przypadku kryterium **measurable** (mierzalność, możliwość ukazania zmiany wartości na skali) dominowały oceny pozytywne lub neutralne. Chociaż w przedstawionym do analizy dokumencie programowym nie ustalono jednostek pomiaru wskaźników, większość z nich łatwo zidentyfikować na postawie brzmienia indykatora. Za możliwe do zmierzenia uznano większość wskaźników związanych z liczbą materialnych produktów lub rezultatów interwencji. Wątpliwości pojawiały się najczęściej w przypadku tych wskaźników, których ocena wg krytegium „specyfic" była negatywna. Brak jasności odnośnie sposobu rozumienia wskaźnika może powodować analogiczne wątpliwości w przypadku możliwości dokonania pomiaru jego zmiany. Przykładowo:

Wskaźnik „Liczba wdrożonych wyników prac B+R" – nie mając pewności, w jaki sposób rozumiane jest wdrożenie wyników prac oraz kto ma dokonać wdrożenia (czy tylko projektodawca?), wątpliwości budzi również mierzalność wskaźnika (jakie działanie zostanie uznane za wdrożenie?). W przypadku braku jasnych wytycznych odnośnie sposobów zliczania wskaźnika, jego mierzalność również może budzić wątpliwości.

Z kryterium measurable blisko powiązane jest kryterium **available** (dostępność), odpowiadające na pytanie – czy możliwe jest zapewnienie źródeł danych dla wskaźników? Wspomniany wcześniej brak matryc logicznych dla poszczególnych priorytetów powoduje, że w ewaluowanych założeniach RPO województwa śląskiego nie wskazano wprost źródeł weryfikacji wartości wskaźników. W kryterium tym większość indykatorów uzyskała ocenę pozytywną lub neutralną – dane takie istnieją i są dostępne (dokumentacja projektów, lokalne instytucje działające w obszarach powiązanych z celami interwencji). Oceny neutralne oznaczają konieczność ponownego zastanowienia się, czy możliwe jest zebranie wiarygodnych i rzetelnych danych o poziomie wskaźnika. Pięć wskaźników oceniono jako niemożliwe do zweryfikowania (w przypadku większości z nich negatywne były również oceny w kryteriach „specyfic" oraz „measurable").

- Przykład wskaźnika niespełniającego kryterium dostępności: Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej – obok braku jasności w zakresie interpretacji wskaźnika (co oznacza „korzystanie z obiektów infrastruktury społecznej"? czy sam fakt mieszkania w danym miejscu oznacza korzystanie z tych obiektów? czy realizacja projektu ma spowodować wzrost liczby takich osób?) problemem będzie rzetelne wyliczenie jego wartości.

W kryterium **rational** (racjonalne, możliwe do zweryfikowania i zmierzenia za racjonalne środki) oceny wskaźników okazały się zbliżone do ocen uzyskanych w kryterium available. Przeważająca liczba wskaźników została uznana za możliwą do pozyskania i zweryfikowania w ramach racjonalnych i akceptowalnych nakładów (finansowych, osobowych, czasowych).

Przedstawione do ewaluacji tabele wskaźników nie zawierają informacji na temat częstotliwości monitorowania, które zostaną uzupełnione w późniejszym czasie, dlatego wszystkie oceny w kryterium **time-bounded** (powiązany w czasie) są neutralne.

Analiza szczegółowa wskaźników RPO województwa śląskiego dla poszczególnych priorytetów pod kątem:

1) prawidłowości sposobu sformułowania wskaźników;
2) poprawności przypisania wskaźników do poszczególnych poziomów interwencji;
3) kompletności zaproponowanego zestawu indykatorów oraz ich zdolności do śledzenia realizacji założonych celów programu i postępów we wdrażaniu;
4) agregowalności systemu indykatorów.

Podsumowanie i uwagi ogólne

Przyjęty system wskaźników nie tworzy spójnego katalogu indykatorów, pozwalającego skutecznie śledzić postępy we wdrażaniu programu. Jego główną wadą jest niekompletność oraz wybiórczość w zakresie opisywania celów interwencji. Jakość katalogów wskaźników poszczególnych priorytetów jest zróżnicowana. W ogólnym ujęciu katalogi indykatorów można ocenić następująco:

Katalog wskaźników kompletny lub wymagający drobnych uzupełnień	Priorytet II, X, XII
Katalog niekompletny, nieopisujący znacznej liczby celów priorytetu	Priorytet I, III, IV, V, IX, XI
Katalog zbyt rozbudowany, zawierający wskaźniki spoza zakresu interwencji priorytetu	Priorytet VII, VIII
Katalog pozbawiony wskaźników rezultatu	Priorytet VI

Wskaźniki nie obejmują całościowo opisanych celów priorytetów, a jedynie wybrane ich fragmenty. W niniejszym raporcie proponuje się takie rozbudowanie katalogu wskaźników, aby każde z działań posiadało przynajmniej jeden indykator, w którym agregowane będą bardziej szczegółowe produkty i rezultatu pojedynczych projektów. Nowe wskaźniki zaczerpnięte zostały z listy WLWK 2014 lub zaproponowane przez autorów raportu. W przypadku wskaźników WLWK część opisów dostarczonych przez MRR jest niekompletna i nie w pełni wyjaśnia sposób rozumienia lub interpretacji indykatora (w takim wypadku proponuje się konkretne zapisy uszczegóławiające).

Przeważająca liczba wskaźników produktu została określona w sposób ilustrujący wyłącznie liczbę beneficjentów poszczególnych priorytetów, co na poziomie programu (wysoki stopień ogólności) jest akceptowalne, ale wymaga uszczegółowienia na poziomie działań/poddziałań (odniesienie do konkretnych rodzajów działań w projektach).

W ewaluowanych założeniach RPO województwa śląskiego nie określono, które ze wskaźników mają być podstawą do dokonywania ewentualnych korekt finansowych, stąd brak oceny w tym zakresie.

Uwagi szczegółowe[221]

PRIORYTET I. NOWOCZESNA GOSPODARKA

Cele priorytetu

- wzrost komercjalizacji wiedzy oraz popularyzacji nauki i innowacji w regionie poprzez rozwój kluczowej infrastruktury badawczej,
- zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw oraz Instytucji Otoczenia Biznesu na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu zostały sformułowane prawidłowo.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik rezultatu: *Liczba wdrożonych wyników prac B+R*, po uszczegółowieniu i uzupełnieniu o stosowny opis będzie można uznać za prawidłowy i adekwatny do śledzenia rezultatów priorytetu. Wdrożenia mają szanse nastąpić w okresie około dwóch lat po zakończeniu realizacji projektów.

Uszczegółowienia wymaga wskaźnik *Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury w: 1 - jednostkach naukowych, 2 - przedsiębiorstwach, 3 – IOB*, warto dookreślić, co dokładnie będzie uznawane za projekt B+R oraz zastanowić się, w jaki sposób po zakończeniu realizacji projektów w ramach RPO zapewniony zostanie dostęp do tego typu informacji (np. w przedsiębiorstwach).

Wskaźnik *Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu* - sugeruje się rezygnację ze zliczania pojedynczych osób korzystających z infrastruktury, ponieważ może to być w praktyce niemożliwe. W opisie wskaźnika rekomenduje się zaznaczenie, że zliczane będą pojedyncze, unikalne podmioty (przedsiębiorstwa), które podpisały umowy na samodzielne lub zlecone badania w powstałej lub zmodernizowanej infrastrukturze. Wtedy pojęcie „korzystanie" będzie rozumiane jako przeprowadzenie prac badawczych.

PRIORYTET II. CYFROWE ŚLĄSKIE

Cele priorytetu

- zwiększenie poziomu dostępności i wykorzystania publicznych usług cyfrowych w regionie,
- zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP.

Wskaźniki produktu

Wskaźnik Liczba usług publicznych udostępnionych on-line (UP) jest prawidłowy.

Wskaźnik *Liczba wspartych przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą związaną z gospodarką elektroniczną (UP)* jest niekonkretny i nie zdefiniowany, obecnie niemal każde przedsiębiorstwo może zostać uznane za prowadzące taką działalność.

[221] Ze względu na fakt, iż analiza wskaźników jest przedmiotem analiz części B i części F raportu, w niniejszym rozdziale przedstawiono jedynie uwagi do zdefiniowanego katalogu wskaźników i propozycje uszczegółowienia/modyfikacji. Propozycje uzupełnienia systemu wskaźników w kontekście logiki interwencji zawiera część B raportu.

Wskaźnik *Liczba przedsiębiorstw, w których wdrożono aplikacje cyfrowe wspomagające procesy biznesowe* jest nie w pełni poprawnie skonstruowany, ponieważ to nie przedsiębiorstwa, a aplikacje cyfrowe będą rzeczywistym produktem realizowanych projektów.Warto przemyśleć również ewentualne przeniesienie wskaźnika na poziom rezultatów, zależy to od przewidywanego czasu wdrożeń oraz rodzaju realizowanych projektów.

Wskaźniki rezultatu

Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (UP) – wskaźnik jest prawidłowy, ale umieszczony na niewłaściwym poziomie interwencji.

PRIORYTET III. WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP

Cele priorytetu

- wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw,
- wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie,
- wzmocnienie Instytucji Otoczenia Biznesu.

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu skonstruowania wg schematu „liczba wspartych …", a więc w sposób bardzo ogólny, chociaż akceptowalny na poziomie programu. Należy rozważyć dodanie wskaźników mniej ogólnych.

Wskaźniki rezultatu

Liczba nowych/udoskonalonych produktów/usług (innowacje produktowe) – wskaźnik prawidłowy, bezpośrednio odnoszący się do celu priorytetu, jakim jest wzrost konkurencyjności MŚP. W kontekście agregowalności całego systemu warto zastanowić się nad zastosowaniem analogicznego wskaźnika w priorytecie I.

PRIORYTET IV. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA

Cele priorytetu

- poprawa efektywności produkcji i zużycia energii,
- wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł,
- wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego.

Wskaźniki produktu

Dwa wskaźniki produktu: *Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej* oraz *Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych* zostały sformułowane w sposób prawidłowy.

Wskaźnik *(Szacowany) Spadek emisji gazów cieplarnianych [CO2] (CI)* jest nieprawidłowy – produkt nie może być wynikiem szacunków i przypuszczeń. Takie sformułowanie wskaźnika wynika prawdopodobnie z faktu, iż projektujący zdawali sobie sprawę z trudności, jakich przysporzy precyzyjne określenie wartości „zaoszczędzonego" w wyniku realizacji projektów CO^2. Wskaźnik ten jest niemożliwy do weryfikacji, nie uda się dostarczyć rzetelnych danych do jego wyliczenia. Nie jest też jasne, czy ma być to spadek wyrażony w masie CO^2, czy też w postaci procentowego spadku w stosunku do początku wdrażania priorytetu. Już samo założenie spadku emisji CO^2 jest ryzykowne, ponieważ w wyniku rozwoju województwa śląskiego, pomimo skutecznej realizacji poszczególnych projektów, emisja ta może wzrosnąć.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik *Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów* posiada podobne wady do opisywanego powyżej wskaźnika produktu odnoszącego się do redukcji emitowanego CO^2. Nie wiadomo, w jaki sposób dokonano by tego typu obliczeń.

PRIORYTET V. OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW

Cele priorytetu

- poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym,
- ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami,

- ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej,
- rekultywacja terenów zdegradowanych,
- ochrona dziedzictwa kulturowego.

Wskaźniki produktu

Wskaźniki *Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)*, *Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest, Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)* zostały skonstruowane prawidłowo.

Wskaźnik *Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej* jest niejasny i wymaga dodatkowego objaśnienia, czym są „działania w zakresie edukacji ekologicznej", czy mowa jest o działalności szkoleniowej i liczbie osób, które w szkoleniach wzięły udział, a może do osiągnięcia wartości docelowej wystarczy sam fakt mieszkania na terenie objętym pro-ekologiczną kampanią społeczną?

Wskaźnik *Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym* również jest prawidłowy, chociaż wymaga doprecyzowania, jakie obiekty będą uznawane za „dziedzictwo kulturowe".

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik *(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)* należy przeformułować w taki sposób, aby był on zrozumiały. W obecnym brzmieniu nie jest jasne, czy ma on mierzyć jedynie wygenerowane przez projekty zdolności przetwarzania odpadów (przyjmując wartość bazową „0") czy też mierzyć procentowy wzrost możliwości przerobowych śląskich zakładów recyklingowych, przyjmując wartość bazową „x" (bieżące zdolności przerobowe), zwiększonych dzięki podjętej interwencji o jakiś odsetek.

PRIORYTET VI. TRANSPORT

Cele priorytetu

- poprawa dostępności głównych szlaków drogowych regionu,
- rozwój regionalnego transportu kolejowego.

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu zostały określone w sposób prawidłowy.

Wskaźniki rezultatu

W założeniach programowych RPO nie zdefiniowano wskaźników rezultatu dla priorytetu VI.

PRIORYTET VII. REGIONALNY RYNEK PRACY

Cele Priorytetu:

- wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia,
- wzrost kompetencji osób młodych wchodzących na rynek pracy,
- aktywizacja pracodawców w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc pracy.
- rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia poprzez poprawę dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu zostały określone w ten sam sposób, stanowią proste zsumowanie liczny beneficjentów z danej kategorii. Jako wskaźniki pojedyncze, nie stanowiące systemu, mogłyby zostać uznane za prawidłowe, jednak w obecnym, zbyt rozbudowanym katalogu tworzą całość niespójną. W szczególności wątpliwość budzi użycie w priorytecie wskaźników takich jak:

- *Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)*
- *Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)*
- *Liczba osób należących do innych grup w niekorzystnej sytuacji społecznej, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)*

Wskaźnik *Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe* jest w obecnym brzmieniu niejasny.

Wskaźniki rezultatu

Dwa wskaźniki rezultatu zostały zdefiniowane prawidłowo: *Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)* oraz *Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)*. Niejasne jest, dlaczego zdecydowano się na jedynie 6-miesięczny okres pomiaru, skoro rezultaty mogą być mierzone w czasie nawet do 2 lat po zakończeniu projektów.

Wskaźnik *Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)* **jest błędny**, ponieważ nie wskazuje jakiejkolwiek zmiany w sytuacji zawodowej osób objętych wsparciem. Jest to parametr informującym o liczbie beneficjentów, którzy ukończyli udział w projektach i może być zestawiony z całkowitą liczbą beneficjentów, którzy zapisali się do projektów. W takim wypadku obrazowałby odsetek osób, które „dotrwały" do końca szkoleń/kusów etc. W dalszym ciągu nie byłoby to jednak wskaźnik rezultatu, a raczej sukcesu, rozumianego jako samo ukończenie udziału w programie.

Wskaźnik *Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu* **również skonstruowano nieprawidłowo, jest on niekonkretny oraz bardzo trudny w operacjonalizacji.** Nie wiadomo, co oznacza oraz jak dokonywać pomiaru „lepszej sytuacji na rynku pracy"? Jedynym sposobem wydaje się dotarcie do beneficjentów, którym należałoby wytłumaczyć, co oznacza „lepsza sytuacja". Wtedy czysto deklaratywnie odpowiadaliby oni „tak: lub „nie". Wskaźnik byłby obciążony dużym potencjalnym błędem pomiaru.

PRIORYTET VIII. REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

Cele priorytetu

- podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wzmocnienie ich potencjału adaptacyjnego oraz doskonalenie umiejętności i kompetencji kadr zarządzających i pracowników
- zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych poprzez dostosowanie do potrzeb i skuteczne środki na rzecz aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu
- rozwój warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego
- wzrost transferu wiedzy pomiędzy sektorem nauki a gospodarką

Wskaźniki produktu

Większość wskaźników produktu uznano za prawidłowe, chociaż nietworzące spójnego katalogu w pełni obejmującego cele priorytetu.

Wskaźnik *Liczba utworzonych miejsc pracy* **uznano za skonstruowany prawidłowo, chociaż nie w pełni powiązany z celami priorytetu:** Zadaniem priorytetu jest zachęcanie pracodawców do zatrudniania osób ze wskazanych w opisie priorytetu grup, nie ma tam jednak założenia dotyczącego tworzenia nowych miejsc pracy.

Brakuje wskaźników odnoszących się do pozostałych celów priorytetu związanych z konkurencyjnością przedsiębiorstw, rozwojem warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego oraz transferem wiedzy pomiędzy sektorem nauki i gospodarką.

Wskaźniki rezultatu

Dwa wskaźniki rezultatu przyjęły brzmienie identyczne jak w przypadku priorytetu VII. **Wskaźnik** *Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu* nie jest poprawny. Wskaźnik *Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (K/M)* jest prawidłowy, chociaż mało adekwatny wobec celów priorytetu.

Wskaźnik *Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (K/M)* jest częściowo prawidłowy. Należałoby w brzmienie wskaźnika wpisać, co będzie uznawane za zyskanie kwalifikacji. Fakt ten nie może być mierzony w sposób automatyczny (założenie, że wszyscy, którzy opuścili program, zyskali kwalifikacje) ani deklaratywny (kwalifikacje zyskali Ci, którzy zadeklarowali, że tak się stało). Najbardziej wiarygodnym punktem odniesienia będą certyfikaty dla uczestników (muszą potwierdzać faktycznie zdobyte kwalifikacje!).

Wskaźnik *Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy (K/M)* jest zbyt rozbudowany, łączy w sobie dwa różne zagadnienia. **Nie należy w ramach jednego wskaźnika zliczać osób bezrobotnych, które znalazły zatrudnienie dzięki uzyskanemu wsparciu oraz już pracujących, którzy kontynuowali zatrudnienie**.

PRIORYTET IX. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Cele priorytetu

- rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, w tym na obszarach wymagających rewitalizacji przy wykorzystaniu instrumentów aktywnej integracji
- wzrost dostępu do podstawowych usług warunkujących możliwości rozwojowe dla osób i grup marginalizowanych oraz dostosowanie sposobu i formy świadczenia usług do potrzeb wynikających z uwarunkowań demograficznych,
- rozwijanie sektora ekonomii społecznej i wzmocnienie roli gospodarki społecznej w integracji społeczno-zawodowej grup o utrudnionym dostępie do zatrudnienia i nieaktywnych zawodowo w regionie

Wskaźniki produktu

Większość wskaźników produktu zyskało brzmienie identyczne z tymi zastosowanymi w priorytetach VII i VIII, należy uznać je za prawidłowe. Wyjątek stanowi wskaźnik *Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe,* który podobnie jak w przypadku priorytetu VII jest w obecnym brzmieniu niejasny, sugeruje się jego modyfikacje w sposób analogiczny do opisanej powyżej.

Wskazane jest uzupełnienie katalogu wskaźników tak, aby w pełniejszy sposób opisywał cele priorytetu. Propozycje zawarte zostały w innej części raportu.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik *Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)* jest mało konkretny i niewiele mówi o sytuacji beneficjentów projektów.

Wskaźnik *Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)* uznano za nieprawidłowy.

PRIORYTET X. REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA

Cele priorytetu

- zwiększenie spójności społecznej poprzez nowe formy pomocy oraz zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych,
- rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych.

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu skonstruowano prawidłowo, należy zadbać o jasne wytyczne odnośnie sposobów rozumienia terminów: „obiekt infrastruktury społecznej", „podmiot leczniczy".

Wskaźniki rezultatu

Jedyny wskaźnik rezultatu określono w sposób prawidłowy, chociaż wątpliwości może budzić sposób jego interpretacji. Nie jest w pełni jednoznaczne, czy wzrost liczny osób korzystających z infrastruktury społecznej (w tym szpitali, sanatoriów, domów pomocy społecznej) jest zjawiskiem jednoznacznie pozytywnym. Należy także doprecyzować termin „korzystanie z obiektów…" w taki sposób, aby był on przejrzysty oraz umożliwiał dotarcie do odpowiednich danych.

PRIORYTET XI. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO

Cele priorytetu

- zwiększenie odsetka dzieci objętych wysokiej jakości usługami placówek wychowania przedszkolnego;
- wzrost dostępu do wysokiej jakości oferty kształcenia ogólnokształcącego;
- zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie realizowanych zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy;
- wzmocnienie kształcenia ustawicznego w regionie.

Wskaźniki produktu

Wszystkie wskaźniki produktu określone zostały w sposób prawidłowy, a ich katalog jest w dużej mierze adekwatny do śledzenia postępów we wdrażaniu priorytetu.

Wskaźniki rezultatu

Dwa z trzech wskaźników rezultatu uznano za nieprawidłowe:

Wskaźnik *Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu programu (K/M)* jest mało konkretny i niewiele mówi o sytuacji beneficjentów projektów.

Wskaźnik *Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (K/M)* jest niejasny i trudny w interpretacji.

PRIORYTET XII. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

Cel priorytetu

- zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego oraz zwiększenie dostępności i poprawa warunków kształcenia zawodowego prowadzonego w szkołach.

Wskaźniki produktu

Wskaźnik *Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki* określono w sposób prawidłowy.

Wskaźnik *Liczba miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej (CI)* wymaga rozdzielenia na dwa wskaźniki dotyczące przedszkoli oraz szkół zawodowych.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik *Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów* jest prawidłowy, ale warto podzielić go na dwa wskaźniki, oddzielne dla dzieci w edukacji przedszkolnej oraz uczniów szkół.

5.6.2. Dobór wskaźników (oraz ich wartości) dla oceny realizacji celów pośrednich tzw. „kamieni milowych" (trafność doboru – czy wskaźniki dostarczają odpowiedniej informacji na temat postępów we wdrażaniu; realność ich osiągnięcia w wyznaczonych terminach, dostępność niezbędnych danych; czynniki zewnętrzne mogące mieć wpływ na realizację wskaźników rezultatu; czy wskaźniki wybrane jako podstawa ewentualnych korekt finansowych są reprezentatywne dla działań podejmowanych w ramach poszczególnych priorytetów.

Ramy wykonania stanowić będą podstawę do oceny realizacji programu operacyjnego zwłaszcza w kontekście podziału rezerwy wykonania po przeglądzie wyznaczonych kamieni milowych (wartości pośrednich) w 2019 r. Na ramy wykonania składają się następujące wskaźniki, dla których ustalane są cele pośrednie i końcowe:[222]

- **Wybrane wskaźniki produktu pochodzące z WLWK**, które powinny być reprezentatywne dla głównych typów projektów, a więc korespondować z celami szczegółowymi priorytetów inwestycyjnych. Należy dodać, że wskaźniki powinny być wybierane spośród wskaźników wyznaczonych do monitorowania osi priorytetowej, w postaci zagregowanej jeśli ten sam wskaźnik jest używany do wielu priorytetów inwestycyjnych w ramach osi priorytetowej.
- **Wskaźnik finansowy** w postaci całkowitej kwoty wydatków kwalifikowalnych w odniesieniu do projektów w pełni wdrożonych lub wyselekcjonowanych (konieczne wskazanie wartości na koniec 2018 r., przy założeniu, że na koniec 2023 r. osiągnięte zostanie 100%);
- **Kluczowe elementy wdrażania (KEW)** pełniące rolę celów pośrednich (nie końcowych), gdy nie jest możliwe mierzenie postępów za pomocą wskaźników produktu, przy czym istnieje swoboda ich wyboru (jednak wymagają one uzasadnienia).

Na ramy wykonania, ze względu na strategiczne i finansowe implikacje, powinno się zwrócić szczególną uwagę podczas ustalania struktury programu. Wytyczne MRR wskazują w tym wypadku na konstrukcję programu zakładającą realizację w ramach osi priorytetowej jednego celu tematycznego. Jest to o tyle istotne, że ułatwia wybór odpowiednich wskaźników celów pośrednich i końcowych na dla poszczególnych osi priorytetowych. Strukturę RPO WSL w tym kontekście należy ocenić jako poprawną, bowiem w ramach poszczególnych osi priorytetowych realizowany jest zazwyczaj jeden cel tematyczny (tylko w osi V obok CT 6 realizowany ma być

[222] Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem, MRR.

CT 5). Układ priorytetów inwestycyjnych w osiach jest spójny, co powinno ułatwiać wybór trafnych wskaźników ram wykonania.

Oceny poprawności doboru wskaźników dla celu pośredniego i końcowego w odniesieniu do poszczególnych osi priorytetowych należy dokonywać przez pryzmat kryteriów przedstawionych w wytycznych MRR (i KE). Przedstawione wskaźniki i wartości pośrednie i końcowe powinny być:

- realistyczne tj. możliwe do osiągnięcia w danym czasie, mając na względzie określony kontekst rozwojowy, środki finansowe oraz zdolności instytucjonalne;
- reprezentatywne dla danego priorytetu tj. powinny odzwierciedlać typy operacji przewidziane w priorytecie i ich rolę w kontekście wypełniania celów szczegółowych danego priorytetu i programu.

Jako metodę określania reprezentatywności wskaźników wskazano określenie udziału finansowego interwencji objętej danym wskaźnikiem w odniesieniu do całości interwencji przewidzianej w priorytecie. Z kolei dla części alokacji nie objętej ramami wykonania należy przedstawić wyjaśnienie tego faktu oraz wskazać wpływ tej części interwencji na osiągnięcie celów szczegółowych.[223]

Wytyczne MRR[224] podkreślają potencjalne konsekwencje złego doboru wskaźników pod kątem przedstawionych kryteriów. Skutkuje to bowiem realizacją inwestycji, które w niewielkim stopniu bądź w ogóle nie pozwalają na osiągnięcie wskaźników, co ostatecznie prowadzić może do słabych wyników podczas przeglądu w 2019 r. i utraty rezerwy wykonania albo korekt finansowych w 2025 r. W praktyce oznacza to, że poza uwzględnieniem powyższych kryteriów przy ustalaniu wskaźników, należy także zadbać o wprowadzenie mechanizmów wdrożeniowych, promujących inwestycje przyczyniające się do realizacji celów pośrednich i końcowych (np. kryteria wyboru projektów, kolejność naboru projektów).

W poniższej tabeli przedstawiono ocenę wskaźników przedstawionych w wersji 5.1 RPO pod kątem kryterium reprezentatywności.

[223] W prezentacji MRR z 13.11.2013 mowa jest o tym, że wybrane cele pośrednie i końcowy muszą objąć min. 50% alokacji na oś.
[224] Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem, MRR.

Tabela 32 Ocena reprezentatywności wskaźników ram wykonania

Oś	Wskaźnik celu pośredniego i końcowego	Typ wskaźnika	Jednostka miary (Program)	Wyjaśnienie zastosowania wskaźnika (opis z Programu)	Priorytety inwestycyjne i typy działań w osi	Ocena reprezentatywności wskaźnika
I	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w projektach	PI 1.1 – poprawa jakości infrastruktury badawczej PI 1.2 – tworzenie i rozbudowa infrastruktury badawczej firm, prowadzenie prac B+R, wdrożenie lub zakup własnych lub zakupionych wyników B+R, wsparcie transferu wiedzy i praw niematerialnych; wsparcie ośrodków innowacji w zakresie świadczenia usług proinnowacyjnych	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	Wskaźnik mierzy liczbę podpisanych umów o dofinasowanie.		Wskaźnik odnosi się tylko do interwencji skierowanej do przedsiębiorstw w ramach PI 1.2. Alokacja na PI 1.2 stanowi niemal 80% środków osi, jednakże nie została podana kwota przeznaczona na wsparcie ośrodków innowacji w ramach tego priorytetu. W zależności od tej kwoty będzie można stwierdzić czy wskaźnik pokrywa co najmniej 50% alokacji. Niemniej jednak wskaźnik jest bardzo prosty w monitoringu postępu rzeczowego oraz dobrze oddaje sedno interwencji priorytetu.
II	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w projektach	PI 2.2 – inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne w MSP PI 2.3 – wsparcie realizacji zadań publicznych w postaci cyfrowej, digitalizacja zasobów i treści, inwestycje w rozwiązania teleinformatyczne, budowa publicznych punktów dostępu do internetu	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba przedsiębiorstw Otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	Wskaźnik mierzy liczbę podpisanych umów o dofinasowanie.		Wskaźnik produktu dla działań w ramach PI 2.2 odnoszący się do całości alokacji. Wskaźnik jest reprezentatywny, a przy tym łatwo mierzalny.
	Liczba zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych	produktu	Szt.			Wskaźnik produktu dla PI 2.3 został usunięty z listy WLWK w wersji 5 z 7.03.2014. Zaleca się zweryfikowanie wskaźnika i zastąpienie go innym wskaźnikiem produktu dla PI 2.3.
III	Całkowita kwota	finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i	PI 3.1 – wsparcie usług świadczonych przez inkubatory przedsiębiorczości, kompleksowe	

	wydatków kwalifikowanych			weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w projektach	przygotowanie terenów pod inwestycje PI 3.3 – wsparcie MSP: pozyskanie i wdrożenie innowacji, wsparcie przedsięwzięć z zakresu turystyki, rozwój instrumentów finansowych, wsparcie klastrów	
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	Wskaźnik mierzy liczbę podpisanych umów o dofinasowanie.		Wskaźnik odnosi się do działań realizowanych w ramach PI 3.3. Ocena wskaźnika jest utrudniona ze względu na brak podziału alokacji pomiędzy planowane działania oraz brak możliwości weryfikacji sposobu obliczania jego wartości. Niemniej jednak, opis zawarty w programie sugeruje, że wskaźnik dotyczy wszystkich działań, przy czym istotne jest czy wliczane są tutaj również przedsiębiorstwa wspierane w ramach klastrów. Alokacja na PI 3.3 jest wysoka i niemal czterokrotnie wyższa niż na 3.1 dlatego należy ocenić, że wskaźnik jest reprezentatywny tj. obejmuje większość alokacji osi. Ponadto jest on łatwy w monitorowaniu.
IV	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej	produktu	Szt.		PI 4.1 – budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii z OZE. PI 4.2 - budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii z OZE oraz inne przedsięwzięcia na rzecz poprawy efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach PI 4.3 – termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wraz z budową i przebudową infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii z OZE. PI 4.5 – budowa i przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego oraz zakup taboru autobusowego i tramwajowego, wdrażanie IST oraz wymiana oświetlenia. PI 4.7 – wsparcie wykorzystania źródeł kogeneracyjnych	Wskaźniki produktu wybrane do ram wykonania dla oceny osi IV dotyczą wyłącznie PI 4.5. Wybór tej osi jest uzasadniony ze względu na najwyższą alokację, stanowiącą ok. 55% alokacji osi. Nie jest możliwe dokładne podanie alokacji obejmowanej przez trzy wskaźniki, bowiem w PI 4.5 przewidziano także inne typy inwestycji np. wymianę oświetlenia.
	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	Produktu	Szt.			Zasadne wydaje się uwzględnienie w ramach wykonania także wskaźników dla innych priorytetów, zwłaszcza dla PI 4.3, w którym przewidziano znaczącą alokację (28,5% alokacji osi). Najbardziej adekwatnym wskaźnikiem byłby: *Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków*, pozwalający na objęcie ogółu alokacji na PI 4.3. W zależności od szczegółowego podziału alokacji pomiędzy poszczególne działania w ramach priorytetów inwestycyjnych można zaproponować uwzględnienie w ramach wykonania jednego/dwóch wskaźników dla PI 4.5 (pokrywających większość alokacji na ten cel) i wskaźnika dla PI 4.3 oraz ewentualnie także innych PI.
	Liczba zainstalowanych Inteligentnych systemów transportowych	Produktu	Szt.			
	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji			Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
V	Liczba jednostek służb ratowniczych	Produktu	Szt.		PI 5.2 – wyposażenie jednostek ochotniczej straży pożarnej w sprzęt PI 6.1 – budowa/ rozbudowa /modernizacja	Wskaźnik dla PI 5.2, obejmujący całość realizowanych działań, a więc pokrywający 10,5% alokacji na oś. . Wskaźnik odzwierciedla jeden z głównych rodzajów interwencji dla

	doposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof				zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, budowa instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych, unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest PI 6.2 – budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz sieci kanalizacji deszczowej, budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowa i modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę, wsparcie budowy systemów indywidualnych oczyszczania ścieków PI 6.3 – prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane przy obiektach dziedzictwa kulturowego, promocja obiektów; zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego; rozwój zasobów kultury; PI 6.4 – budowa, modernizacja i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej; wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych na cele turystyczne, modernizacja infrastruktury ochrony przyrody.	osi, jednakże obejmuje niewielką część alokacji.
	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	Produktu	km			Wskaźnik dotyczący PI 6.2, przy czym nie można określić udziału alokacji, jaką obejmuje miernik. W priorytecie inwestycyjnym, poza budową kanalizacji sanitarnej, mają być realizowane także inne przedsięwzięcia, w tym kosztochłonne (np. budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków). W związku z tym przypuszczać można, że wskaźnik obejmie ok. 10-15% alokacji osi.
	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów	produktu	ha			Wskaźnik dla PI 6.4. Trudno odnieść się do alokacji, którą on obejmuje. Nawet jeśli obejmowałby całość alokacji, to dawałoby to wynik ok. 16% alokacji na oś. Trzy wskaźniki wybrane dla osi V mogą okazać się niereprezentatywne rozpatrując udział alokacji na oś jakiej dotyczą. Warto byłoby: -uwzględnić wskaźnik produktu dla PI 6.2, który obejmuje największy udział alokacji na ten priorytet inwestycyjny (jeśli jest to budowa sieci sanitarnej to pozostawić obecny wskaźnik) -uwzględnić wskaźnik produktu dla PI 6.3
	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji			Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
VI	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w projektach	PI 7.2 – przebudowa i budowa kluczowej infrastruktury drogowej PI 7.4 – modernizacja linii kolejowych i poprawa jakości taboru	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych	produktu	km	Wskaźnik mierzy interwencję ponad 50% alokacji osi priorytetowej		Wskaźnik dotyczy PI 7.2 – jak zaznaczono w opisie priorytetu, przebudowa dróg będzie stanowiła zasadniczą część przedsięwzięć. Uznać więc można, że większość kwoty alokacji na PI 7.2 zostanie przeznaczona na ten cel, co sprawia, że wskaźnik obejmie max 81%

	dróg					alokacji osi (przy skierowaniu całe kwoty alokacji na PI 7.2 na przebudowę dróg). Wskaźnik jest reprezentatywny.
VII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji		PI 8.5 – działania na rzecz wzrostu aktywności na rynku pracy PI 8.7 – działania na rzecz podejmowania działalności gospodarczej	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba osób bezrobotnych (łącznie z długotrwale bezrobotnymi) objętych wsparciem w programie	produktu	Os.			Wskaźnik dla PI 8.5, który – uwzględniając zapisane działania i grupy docelowe – powinien obejmować zdecydowaną większość alokacji. Oddaje on główne założenia interwencji, skierowanej do osób pozostających bez zatrudnienia. Wskaźnik jest reprezentatywny.
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	produktu	Os.			Wskaźnik dotyczy PI 8.5, w ramach którego wsparcie zostanie skierowane m.in. do osób w wieku powyżej 50 lat. Jednakże wskaźnik ten będzie zawierał się we wskaźniku: liczba osób bezrobotnych objętych wsparciem w programie. Na tym etapie trudno także przybliżyć udział alokacji, do jakiej może on się odnosić. Wskaźnik może pozostać jako uzupełniający, mimo, że osoby w wieku powyżej 50 lat stanowią tylko jedną z grup docelowych (aczkolwiek według założonych wartości docelowych wskaźnika grupa ta ma stanowić dużą część odbiorców).
	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	Produktu	Os.			Wskaźnik będzie stanowił sumę wartości wskaźnika dla PI 8.5 i PI 8.7. W przypadku PI 8.7 mierzy on całość interwencji (tj. 33% alokacji na oś) , natomiast w przypadku PI 8.5 część interwencji. Wskaźnik należy uznać za reprezentatywny dla głównych typów interwencji w ramach osi priorytetowej.
VIII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji		PI 8.8 – działania na rzecz powrotu do pracy osób po przerwie, w tym wspieranie opieki nad dziećmi do lat 3, wspieranie elastycznych form zatrudnienia PI 8.9 – wsparcie adaptacyjności firm, wsparcie w zakresie transferu wiedzy i technologii PI 8.10 – działania na rzecz aktywnego starzenia się, umożliwiającego powrót lub kontynuowanie pracy	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	Produktu	Os.			Wskaźnik odnosi się do dwóch celów szczegółowych, które będą realizowane w ramach PI 8.9. Generalnie wskaźnik powinien obejmować całość interwencji priorytetu inwestycyjnego (w zależności od metodologii jego obliczania), a tym samym pokrywać prawie 69% alokacji osi.
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie	Produktu	Szt.			Wskaźnik dotyczy części interwencji z PI 8.9 skierowanej do przedsiębiorstw w zakresie poprawy ich adaptacyjności. Stanowić on może wskaźnik dodatkowy wobec powyższego miernika; dotyczy bowiem części tej samej interwencji. Trudno określić, bez informacji o alokacji na poszczególne działania, jaką część alokacji na oś może

						on pokryć. Można rozważyć jego usunięcie.
	Liczba osób objętych wsparciem w ramach programów zdrowotnych współfinansowanych z EFS	produktu	Os.			Opracowanie i realizacja programów zdrowotnych stanowi zasadniczą część działań w ramach PI 8.10. Wskaźnik pozwala więc objąć większość kwoty alokacji. Wskaźnik jest reprezentatywny.
IX	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy			PI 9.4 – działania na rzecz zatrudnienia i integracji społeczno-zawodowej osób i grup doświadczających wykluczenia społecznego; inicjatywy na obszarach zdegradowanych PI 9.7 – wsparcie usług społecznych i zdrowotnych PI 9.8 – wsparcie podmiotów ekonomii społecznej PI 9.9 – wsparcie lokalnych społeczności z obszarów peryferyjnych poprzez instrument RLKS	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu	Produktu	Os.			Wskaźnik odnosi się do części interwencji z PI 9.4 (w ramach jednego z celów szczegółowych) – bez podziału alokacji na działania trudno określić jaki udział alokacji na oś obejmuje wskaźnik. Jest on tutaj adekwatny ze względu na najwyższe finansowanie przeznaczone na PI 9.4. Dodatkowo przedmiotowy wskaźnik mógłby również mierzyć działania realizowane w ramach drugiego z celów szczegółowych dla PI 9.4, nie został jednak zapisany w programie. Wskaźnik odnosi się również do interwencji z PI 9.8 w zakresie wsparcia poprzez podmioty ekonomii społecznej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz do interwencji z PI 9.9 na rzecz osób zamieszkujących obszary zdegradowane. Wskaźnik jest reprezentatywny dla działań przewidzianych w osi, pozwalając na objęcie znaczącej części alokacji osi.
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	Produktu	Os.			Wskaźnik agregowany z poziomu priorytetu inwestycyjnego 9.4 w zakresie jednego celu szczegółowego oraz PI 9.7. Odnosi się do szczególnej grupy docelowej działań, jednocześnie będzie się zawierał w dwóch pozostałych wskaźnikach produktu ram wykonania. Wskaźnik reprezentatywny dla typów interwencji, aczkolwiek jego wykorzystanie nie jest niezbędne.
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi lub zdrowotnymi w programie	produktu	Os.			Wskaźnik odnosi się do części działań realizowanych w ramach PI 9.7, jednakże niemożliwe jest podanie udziału alokacji bez znajomości kwot przeznaczonych na konkretne działania. Z racji charakteru interwencji można uznać, że wskaźnik będzie dotyczył większości alokacji (max. 31% alokacji na oś). Z logiki interwencji wynika, że wskaźnik mógłby być zastąpiony wskaźnikiem „Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu" i wtedy mógłby być podany w wielkości zagregowanej. Aczkolwiek taka forma rozdziału wskaźników również jest poprawna, pozwala uszczegółowić zestaw wskaźników.

X	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w projektach	PI 9.1 – przedsięwzięcia w zakresie zwiększania jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych; inwestycje w infrastrukturę społeczną PI 9.2 – kompleksowe projekty rewitalizacyjne PI 9.10 – inwestycje realizowane w ramach instrumentu RLKS, zwłaszcza w zakresie poprawy dostępu do podstawowych dóbr i usług, ochrony środowiska i wykorzystania walorów przyrodniczych.	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	produktu	Szt.	Wskaźnik mierzy interwencję finansowaną przez ponad 50% alokacji przypadającej na oś priorytetową		Wskaźnik dla PI 9.2, dotyczący działań rewitalizacyjnych. Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika wskazuje, że ma się on odnosić do całości alokacji na omawiany priorytet inwestycyjny. Podejście to jest o tyle słuszne, o ile zakłada się, że każdy projekt będzie posiadał element inwestycyjny (zgodnie z definicją wskaźnik dotyczy obiektów nowych, przebudowanych lub przekształconych). Katalog wskaźników można uzupełnić o miernik przypisany do PI 9.1 dla pełniejszej reprezentatywności działań realizowanych w osi.
XI	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji		10.1 – wsparcie wychowania przedszkolnego oraz edukacji na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym 10.3 – wsparcia kształcenia dla osób dorosłych 10.3 BIS – przedsięwzięcia na rzecz wsparcia szkolnictwa zawodowego	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	Produktu	Szt.			Wskaźnik odnosi się do części interwencji w ramach PI 10.1 (jeden z celów szczegółowych). Alokacja na ten priorytet wynosi ok. 53% ogółu środków osi, jednakże nie wiadomo jaka część tej kwoty zostanie przeznaczona na wsparcie wychowania przedszkolnego.
	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie	Produktu	Os.			Wskaźnik dotyczy części interwencji PI 10.1 (drugi z celów szczegółowych). Łącznie z powyższym wskaźnikiem odnoszącym się do tego samego priorytetu, możliwe jest objęcie 53% alokacji na oś.
	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	produktu	Os.			Wskaźnik obejmuje interwencję w ramach PI 10.3 BIS, jednakże dotyczy tylko jej części skierowanej na organizację staży i praktyk. Trudno ocenić, jaką część alokacji może pokryć ten rodzaj wsparcia. Wskaźnik jest jednak reprezentatywny dla interwencji w ramach osi.
XII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji	Wskaźnik mierzy rzeczywiste tempo ponoszenia i weryfikowania wydatków kwalifikowalnych w	PI 10.4 – inwestycje w infrastrukturę wychowania przedszkolnego; inwestycje w infrastrukturę szkół i placówek kształcenia zawodowego; inwestycje w infrastrukturę instytucji upowszechniających naukę i postawy	Wskaźnik obowiązkowy; odnosi się do całości alokacji na oś.

				projektach	innowacyjne	
	Potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie	produktu	Os.	Wskaźnik dotyczy głównych działań w ramach Osi priorytetowej.		Wskaźnik odnosi się do celu szczegółowego 1 w ramach PI 10.4. Reprezentuje jeden z głównych typów działań w osi.
	Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	produktu	Szt.	Wskaźnik dotyczy głównych działań w ramach Osi priorytetowej.		Wskaźnik odnosi się do celu szczegółowego 2 w ramach PI 10.4. Reprezentuje jeden z głównych typów działań w osi. Dwa zaproponowane wskaźniki dotyczą dwóch z trzech celów szczegółowych, zatem w zależności od podziału alokacji na poszczególne działania, powinny obejmować ponad 50% alokacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WSL wersja 5.1.

Podsumowując ocenę reprezentatywności wskaźników ram wykonania, należy ocenić ten aspekt pozytywnie, aczkolwiek w niektórych przypadkach możliwe są zmiany pozwalające na dobór bardziej adekwatnych wskaźników (propozycje zawarto w powyższej tabeli). W obecnym projekcie programu nie zdecydowano się na zastosowanie KEW. Uzasadnieniem dla zastosowania takiego rozwiązania musiałby być brak możliwości opierania się na wykorzystanych w programie wskaźnikach produktu. Wydaje się, że przy właściwym wyborze wskaźników produktu na poziomie priorytetów inwestycyjnych, właściwym rozwiązaniem jest ich przeniesienie do ram wykonania. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, żeby wybrane wskaźniki były łatwo mierzalne i proste w monitorowaniu.

W poniższej tabeli zwarto odniesienie do drugiego kryterium oceny wskaźników celu pośredniego tj. ocenę ich realności wraz z podaniem ewentualnych zagrożeń mogących wpłynąć na osiągnięcie planowanej wartości w zamierzonym terminie.

Tabela 33 Ocena realności wskaźników celu pośredniego

Oś	Wskaźnik celu pośredniego i końcowego	Typ wskaźnika	Jednostka miary (Program)	Cel pośredni *Dla wskaźników EFS:*			Cel końcowy *Dla wskaźników EFS:*			Ocena realności wskaźnika celu pośredniego	Potencjalne zagrożenia dla realizacji celu pośredniego
				M	K	O	M	K	O		
I	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów - niewystarczający potencjał przedsiębiorstw do realizacji projektów w zakresie B+R o dużym budżecie - opóźnienia w realizacji projektów i przedłużanie terminów ich zakończenia przez beneficjentów - długi czas realizacji projektów infrastrukturalnych
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	**134**			**523**			Wartość celu pośredniego stanowi ok. 26% wartości celu końcowego. Zaplanowano więc ukończenie ok. ¼ projektów do końca 2018 r. Wskaźnik odnosi się do zróżnicowanych działań na rzecz przedsiębiorstw udzielanych w formie wsparcia bezzwrotnego. W przypadku projektów o większym budżecie, z komponentem infrastrukturalnych, czas ich realizacji może być dłuższy. Jak pokazuje sprawozdanie z realizacji RPO, wartości wskaźnika *Liczby przedsiębiorstw objętych wsparciem w zakresie innowacji* wzrastają dość wolno w stosunku do założonej wartości[225] - na koniec 2010 r. było to zaledwie kilka procent założonej wartości docelowej, a w 2013 r – 55%. Przy czym wsparcie było skierowane do MSP i nie cieszyło się zbyt dużym zainteresowaniem.[226]	- niewystarczający potencjał przedsiębiorstw do realizacji projektów w zakresie B+R o dużym budżecie - szczegółowe założenia wsparcia (zwłaszcza dla przedsiębiorstw) wpływające na zainteresowanie potencjalnych beneficjentów - opóźnienia w realizacji projektów i przedłużanie terminów ich zakończenia przez beneficjentów

225 Sprawozdanie z realizacji RPO WSL za II półrocze 2013 r. (z załącznikami).

226 Sprawozdanie z realizacji RPO WSL za 2012 r. (z załącznikami).

						Założona wartość pośrednia jest możliwa do osiągnięcia, przy wprowadzeniu zasad i mechanizmów obniżających bariery dla przedsiębiorstw i przy utrzymywaniu zainteresowania firm dotacjami na innowacje. Wartość jest realna jeśli wskaźnik dotyczy podpisanych umów o dofinansowanie, a nie zakończonych projektów.	
II	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji		**100**	Brak informacji o wartości celu pośredniego	
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	**277**	**1 111**	Wartość wskaźnika celu pośredniego stanowi ok. 25% wartości końcowej. Działania tego typu (np. działanie 8.1 i 8.2 PO IG) cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony przedsiębiorstw, tym bardziej jeśli są udzielane na zasadzie dotacji. Wartość celu pośredniego należy uznać za realną.	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów
	Liczba zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych	produktu	Szt.	-	-	Brak informacji o wskaźniku, który zostanie wybrany do ram wykonania (dla PI 2.3).	- opóźnienia w zamówieniach i przetargach publicznych w ramach projektów
III	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji		**100**	Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	produktu	Szt.	**344**	**1 149**	Wartość wskaźnika celu pośredniego stanowi niecałe 30% wartości końcowej. Trudno tutaj odnieść się do realności tej wartości ze względu na brak dokładnego opisu działań w ramach PI 3.3 oraz nieznajomość metodologii szacowania wskaźnika. Wydaje się, że istotny wpływ na realizacje wskaźnika (w zależności od przewidzianej liczby przedsiębiorstw do wsparcia w tym zakresie) będzie miało wsparcie zwrotne tj. zainteresowanie firm tego typu instrumentem w ramach funduszy UE.	- szczegółowe założenia wsparcia wpływające na zainteresowanie beneficjentów (zwłaszcza w PI 3.3, które stanowi większość finansowania w osi)
IV	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym	produktu	Szt.	**168**	**560**	W programie założono realizację celu pośredniego na poziomie 30% wartości końcowej. Patrząc na doświadczenia regionu we wdrażaniu podobnych działań, analogiczny wskaźnik z lat 2007-2013 jeszcze w 2010 r. wynosił zero, dopiero w 2011 r. odnotowano jego przyrost.[227] Należy więc zadbać o jak najszybsze rozpoczęcie projektów, wtedy też wartość pośrednia może	- niewłaściwe zaplanowanie harmonogramu naborów - opóźnienie wynikające z procedur przetargowych

227 Sprawozdanie z realizacji RPO WSL za rok 2012 (z załącznikami).

	komunikacji miejskiej					zostać osiągnięta.	
	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	Produktu	Szt.	**8**	**80**	Założono osiągnięcie 10% wartości końcowej. Jest to uzasadnione ze względu na charakter inwestycji i ewentualne problemy, które mogą wystąpić w trakcie ich realizacji.	- opóźnienie wynikające z procedur przetargowych - opóźnienia w realizacji projektów (problemy w trakcie realizacji np. techniczne)
	Liczba zainstalowanych Inteligentnych systemów transportowych	Produktu	Szt.	**5**	**21**	Wskaźnik celu pośredniego zaplanowano na poziomie ponad ¼ wartości końcowej. W RPO WSL 2007-2013 działanie skierowane na wdrażanie systemów sterowania ruchem cieszyło się bardzo niskim zainteresowaniem, aczkolwiek wskazano, że działania te będą wdrażane po zakończeniu najważniejszych inwestycji.[228]	- opóźnienie wynikające z procedur przetargowych - niskie zainteresowanie beneficjentów
	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji		**100**	Brak informacji o wartości celu pośredniego	
V	Liczba jednostek służb ratowniczych doposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof	Produktu	Szt.	**15**	**152**	Wartość celu pośredniego zaplanowano na bardzo niskim poziomie, stąd też nie powinno być problemu z jej osiągnięciem.	- opóźnienia w trakcie zamówień publicznych - nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów
	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	Produktu	km	**20,4**	**407,79**	Wartość celu pośredniego zaplanowano na ostrożnym poziomie ok. 5%. Wynikać to może z charakteru inwestycji, zwykle długotrwałego i wymagającego odpowiedniego przygotowania.	- opóźnienia wynikające z procedur przetargowych -problemy związane z wywiązywaniem się z obowiązków wykonawców inwestycji - słabe przygotowanie projektów (od strony projektowo-koncepcyjnej inwestycji) - opóźnienia wynikające np. z problemów technicznych w trakcie realizacji inwestycji

228 Sprawozdanie z realizacji RPO WSL za rok 2012 (z załącznikami).

	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów	produktu	ha	**67,83**			**128,58**			Zaplanowano realizację wskaźnika końcowego w ponad 50%. W RPO 2007-2013 analogiczny wskaźnik osiągnął pierwszy przyrost dopiero w 2011 r.[229] Należy zwrócić uwagę na odpowiednie zaplanowanie i przygotowanie projektów, aby założona wartość mogła zostać osiągnięta.	- opóźnienia w realizacji projektów
	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
VI	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	produktu	km	**93**			**359**			Wskaźnik zaplanowano na dość bezpiecznym poziomie. Należy sądzić, że realizacja inwestycji drogowych, z racji wcześniejszych doświadczeń, powinna przebiegać sprawniej niż w latach 2007-2013. Potencjalni beneficjenci będą także zainteresowani środkami na ten cel ze względu na ich niedobór pod koniec perspektywy 2007-2013.	-opóźnienia wynikające z procedur przetargowych -problemy związane z wywiązywaniem się z obowiązków wykonawców inwestycji - słabe przygotowanie projektów (od strony projektowo-koncepcyjnej inwestycji)
VII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego	
	Liczba osób bezrobotnych (łącznie z długotrwale bezrobotnymi) objętych wsparciem w programie	produktu	Os.	**19 633**	**23 996**	**43 630**	**30 063**	**36 744**	**66 808**	Zaplanowano wartość pośrednią na poziomie ok. 65% wartości końcowej. Wymaga to więc odpowiedniego zaplanowania naborów i rozpoczęcia projektów. Działania skierowane do tej grupy docelowej spotykają się z zapotrzebowaniem, stąd też wartość jest możliwa do osiągnięcia.	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	produktu	Os.	**8 843**	**4 761**	**13 604**	**14 653**	**7 890**	**22 544**	Wskaźnik zawiera się w powyższym, jego wartość pośrednią zaplanowano także na podobnym poziomie. Należy jednak zwrócić uwagę na trudność w zaktywizowaniu osób w wieku powyżej 50 lat.	-niskie zainteresowanie osób w wieku powyżej 50 lat (trudność w aktywizowaniu tej grupy osób)
	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie	Produktu	Os.	**4 030**	**2 870**	**6 900**	**11 161**	**17 103**	**18 868**	Wskaźnik celu pośredniego na poziomie ok. 37% należy ocenić jako wartość realną, biorąc pod uwagę duże zainteresowanie tego typu działaniami zwłaszcza na	- niższe zainteresowanie wsparciem w formie zwrotnej w porównaniu do wsparcia

[229] Sprawozdanie z realizacji RPO WSL za rok 2012 (z załącznikami).

	działalności gospodarczej w programie									zasadzie dotacji (bez problemu osiągnięto zakładane wartości wskaźników w komponencie regionalnym PO KL w regionie[230]).	bezzwrotnego
VIII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	Produktu	Os.	**13 028**	**19 359**	**32 169**	**16 289**	**24 205**	**40 493**	Wartość celu pośredniego założono na bardzo wysokim poziomie bowiem niemal 80%. O ile taka wartość jest teoretycznie możliwa do osiągnięcia z uwagi na zainteresowanie tego typu działaniami, to jest to dość ryzykowne.	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie	Produktu	Szt.		**2 770**			**6 154**		Wartość celu pośredniego należy ocenić jako realną.	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów - niewielkie zainteresowanie ze strony MSP
	Liczba osób objętych wsparciem w ramach programów zdrowotnych współfinansowanych z EFS	produktu	Os.		**66 099**			**141 831**		Wartość celu pośredniego należy ocenić jako realną.	
IX	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu	Produktu	Os.	**7 053**	**11 350**	**18 402**	**16 637**	**27 983**	**44 620**	Wartość docelową należy uznać za realną.	
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	Produktu	Os.	**1 937**	**2 053**	**3 990**	**3 483**	**3 773**	**7 257**	Założona wartość pośrednia jest dość ryzykowna, przekracza połowę wartości końcowej. Dodatkowo realizacja wskaźnika zależna jest od realizacji wskaźnika dla PI 9.7 (poniżej), w którym zaplanowano wysoką wartość pośrednią. Realność wartości zależy także od przyjętego założenia co do momentu pomiaru tj. jeśli pomiar następuje w momencie zakończenia udziału w projekcie, wartość może	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów - opóźnienia w realizacji projektów - projekty długoterminowe

230 Sprawozdanie z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach PO KL 2007-2013 za rok 2013 (wraz z załącznikami).

										być trudna do osiągnięcia.	
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi lub zdrowotnymi w programie	produktu	Os.	**4 570**	**5 585**	**10 155**	**6 528**	**7 979**	**14 507**	Założona wartość pośrednia jest dość ryzykowna, przekracza 70% wartości końcowej. Realność wartości zależy także od przyjętego założenia co do momentu pomiaru tj. jeśli pomiar następuje w momencie zakończenia udziału w projekcie, wartość może być trudna do osiągnięcia.	- nieodpowiednie przygotowanie harmonogramu naborów - opóźnienia w realizacji projektów - projekty długoterminowe
X	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	produktu	Szt.		**17**			**71**		Wartość pośrednią założono na poziomie ok. 24% celu końcowego. Poziom jest możliwy do osiągnięcia przy odpowiednim zaplanowaniu inwestycji. Istnieje jednak trudność z interpretacją wskaźnika – zgodnie z opracowaniem GUS[231], wskaźnik dotyczy budowy, odbudowy, rozbudowy, nadbudowy, przebudowy, jak również przekształcenie (zmianę celu funkcjonowania). Co do zasady, wskaźnik powinien dotyczyć zakończonych inwestycji. Trudno zatem dokładnie odnieść się do możliwości osiągnięcia wskaźnika bez znajomości założeń szacowania. Spodziewać się można, że część inwestycji będzie możliwa do szybszego zrealizowania, natomiast inne będą wymagały dłuższego czasu realizacji (zwłaszcza przy założeniu o projektach kompleksowych).	- problemy podczas realizacji projektów (np. techniczne) - słabe przygotowanie projektów (od strony projektowo-koncepcyjnej) - niskie zainteresowanie inwestycjami finansowanymi w formie zwrotnej (problem z zadłużaniem i finansowaniem wkładu własnego jst)
XI	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji				**100**			Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	Produktu	Szt.		**2 616**			**5 812**		Planuje się wskaźnik celu pośredniego na poziomie bliskim 50% wartość końcowej, co jest uzasadnione typem interwencji (m.in. potencjalne duże zainteresowanie, forma zwrotna).	
	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie	Produktu	Os.		**45 134**			**77 260**		Wskaźnik celu pośredniego wynosi ok. 57% wartości celu końcowego, co świadczy o planowanym szybkim uruchomieniu środków na działania edukacyjne. Wskaźnik możliwy do osiągnięcia przy odpowiednim zaplanowaniu naborów i projektów (przy założeniu, że będzie liczony z	- nieodpowiednie zaplanowanie harmonogramu naborów

[231] Wspólna Lista Wskaźników Kluczowych 2014-2020 – katalog definicji dla CT finansowanych z EFRR, FS oraz dla pomocy technicznej, wersja z 7 marca 2014 r.

						zakończonych projektów).	
	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	produktu	Os.	**898**	**2 296**	Wartość pośrednia jest możliwa do osiągnięcia przy odpowiednim zaplanowaniu naborów.	- nieodpowiednie zaplanowanie harmonogramu naborów
XII	Całkowita kwota wydatków kwalifikowanych	Finansowy	% alokacji		**100**	Brak informacji o wartości celu pośredniego.	
	Potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie	produktu	Os.	**1 189**	**5 946**	Wartość pośrednią trudno ocenić ze względu na brak informacji o sposobie szacowania odnoszącym się do interpretacji pojęcia potencjalnej liczby. Nie jest jasne w jaki sposób wartość potencjalna będzie odnosiła się do rzeczywistej.	
	Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	produktu	Szt.	**14**	**69**	Zaplanowano realizację ok. 20% wartości celu końcowego, co jest uzasadnione charakterem inwestycyjnym projektów.	- nieodpowiednie przygotowanie inwestycji - problemy w trakcie realizacji projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WSL 2014-2020 (wersja 5.1) – w zakresie listy wskaźników wybranych do ram wykonania oraz materiałów przekazanych przez Zamawiającego – w zakresie wartości wskaźników produktu.

5.6.3. Sposoby umożliwiające terminowe dostarczanie odpowiedniego zakresu danych m.in. na użytek sprawozdań rocznych.

Obecnie istniejący system informatyczny służy zbieraniu i gromadzeniu on-line danych wewnętrznych, czyli projektowych. Zapewnia on spójność gromadzonych danych i informacji z systemem zbierania wskaźników Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Prace w dwóch systemach (LSI i KSI) powodowały czasem problemy, szczególnie w części RPO finansowanej z Europejskiego Funduszu Społecznego, gdzie występowała potrzeba wpisywania danych historycznych lub uspójniania wskaźników, a czasem danych z obligatoryjnych załączników określanych na poziomie krajowym (np. załącznik nr 2 do wniosku o płatność i dane PEFS). W tym aspekcie występowały czasem rozbieżności w systemie wskaźników oraz pomiędzy innymi bazami, systemami (np. SIMIK).

Dane zewnętrzne, np. publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, pozyskuje się obecnie niejako „obok" systemu informatycznego i nie są one ze sobą w żaden sposób powiązane. Dane te mogą być istotne w kontekście wartości (i szacowania) wskaźników rezultatu strategicznego (długoterminowego).

Brak jest narzędzi informatycznych zapewniających automatyczne zbieranie danych od innych komórek i instytucji zaangażowanych w proces realizacji RPO (ponad te informacje, które dotyczą realizowanych projektów). Na obecnym etapie nie planuje się również uruchomienia takiego systemu (choć od strony informatycznej system jest na to przygotowany) - w kwestii systemu informatycznego nie zapadła jeszcze decyzja w sprawie jego ostatecznego kształtu w kolejnej perspektywie RPO WSL pod względem merytorycznej zawartości. Warto podkreślić też, że do tej pory system pozyskiwania danych miał charakter „ciągły", natomiast weryfikacja wielu wskaźników rekomendowanych obecnie przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego wynikać będzie dopiero z wniosków o płatność końcową, co jest potencjalnym ryzykiem i być może będzie wymagało przedefiniowania systemu zbierania danych.

Wniosek jaki płynie z tych doświadczeń dla nowego okresu programowania to wniosek o odpowiednio wcześniejszej analizie kompatybilności wskaźników szczegółowych z głównymi wskaźnikami programowymi. Wymagać będzie to bowiem nie tylko prac merytorycznych nad system wskaźników, ale przede wszystkim prac programistycznych w istniejącym systemie gromadzenia danych.

System instytucjonalny (w tym zasoby ludzkie odpowiedzialne za zbieranie danych) zorganizowany na potrzeby działań monitoringowych, można uznać za system sprawny, który na obecnym etapie, po zdobyciu doświadczeń związanych z dobiegającym końca okresem programowania, nie będzie wymagał większych modyfikacji.

5.6.4. Źródła oraz metody generowania danych oraz sposoby służące zapewnieniu wysokiej jakości pozyskiwanych danych.

W ramach ewaluacji analizie poddano źródła i metody generowania danych oraz wskazano propozycje rozwiązań zapewniających pozyskiwanie wysokiej jakości danych na potrzeby monitoringu.

System wskaźników programu wraz z ich metrykami należy ocenić jako odpowiedni pod kątem dostępności źródeł danych, sposobów zbierania danych i terminowości dostępu. Wskaźniki służące do monitorowania postępu wdrażania RPO WSL opierają się przede wszystkim na danych Głównego Urzędu Statystycznego (wskaźniki rezultatu dla EFRR) oraz informacjach zbieranych od beneficjentów (wskaźniki rezultatu dla EFS, wskaźniki produktu). W nielicznych przypadkach zakłada się konieczność przeprowadzenia badania ewaluacyjnego, które pozwoli monitorować osiąganie wskaźnika. Wybrane wskaźniki, w przypadku których jako źródło danych wskazano GUS są łatwo i ogólnodostępne. W przypadku wskaźników rezultatu i produktu, których monitoring opiera się na danych pozyskiwanych od beneficjentów należy zauważyć, że ewentualne problemy mogą wynikać z jednej strony z niedostatecznego zaplanowania systemu monitoringu (np. sprawiającego, że beneficjenci nie będą zobligowani do monitorowania danego wskaźnika), z drugiej strony z błędnego zrozumienia sposobu liczenia wskaźnika. Druga wskazana sytuacja może być istotna zwłaszcza w przypadku wskaźników rezultatu EFS, które odnoszą się do sytuacji „po opuszczeniu programu". Wymaga to bowiem zobligowania beneficjentów do oceny, często miękkich aspektów projektu takich jak kompetencje czy wiedza i mierzenia ich po zakończeniu działań projektowych.

Szczegółowe informacje zostały zawarte w poniższej tabeli. Jako prosty sposób zbierania danych określono możliwość pozyskania danych z GUS (nawet jeśli istnieje potrzeba obliczenia wartości wskaźnika na podstawie dostępnych danych) lub z lokalnego/krajowego systemu informatycznego. Terminowość określono jako okres

od momentu sprawozdawczego do momentu pozyskania danych i wyliczenia wskaźnika za dany okres sprawozdawczy.

Tabela 34 Analiza sposobu zbierania danych niezbędnych do monitoringu wartości wskaźników

PI	Wskaźnik	Jedn.	Źródło danych	Sposób zbierania danych	Terminowość
–	**OŚ PRIORYTETOWA 1. NOWOCZESNA GOSPODARKA**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
1.1	Nakłady ogółem na B+R w relacji do PKB	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po 2 latach
1.2	Nakłady na działalność innowacyjną[232]	tys. zł	GUS	Prosty (dane dostępne na stronie GUS BDL)	Dane dostępne po 2 latach
1.2	Nakłady na działalność B+R	mln zł	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po 2 latach
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
1.1 1.2	Liczba wspartych laboratoriów badawczych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
1.2	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
1.2	Liczba instytucji otoczenia biznesu wspartych w zakresie profesjonalizacji usług	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 2. CYFROWE ŚLĄSKIE**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
2.2	Przedsiębiorstwa ogółem dla których strona internetowa spełnia funkcje prezentacji katalogów, wyrobów lub cenników[233]	%	GUS	Prosty (dane do obliczenia wskaźnika dostępne w publikacji GUS w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach)	Dane dostępne po roku
2.3	Liczba e-usług dostępnych na regionalnych platformach cyfrowych	szt.	Śląskie Centrum Społeczeństwa Informacyjnego	Dane zbierane przez Śląskie Centrum Społeczeństwa Informacyjnego i udostępniane IZ	B.d.
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
2.2	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
2.3	Liczba urzędów, które poprawiły efektywność funkcjonowania dzięki awansowi cyfrowemu	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
2.3	Liczba zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc

[232] Uwaga: należy objaśnić nakłady jakiej grupy są uwzględniane tzn. czy są to nakłady ogółu przedsiębiorstw, przedsiębiorstw przemysłowych czy przedsiębiorstw usługowych. Wskaźnik w tym momencie jest niejasny. Ponadto, dane o działalność innowacyjnej dostępne są za 2012 r., bo pozwoli zaktualizować wartość bazową (obecnie za 20111 r.)

[233] Uwaga: dostępne są dane za 2013 r. pozwalające zaktualizować wartość bazową wskaźnika (publikacja GUS w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach).

2.3	Liczba zdigitalizowanych dokumentów zawierających informacje sektora publicznego	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 3. KONKURENCYJNOŚĆ MŚP**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
3.1 3.3	Podmioty gospodarki narodowej wpisane w rejestrze REGON w sektorze prywatnym[234]	szt.	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
3.1	Liczba nowych i ulepszonych usług świadczonych przez IOB	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
3.1	Powierzchnia wspartych (przygotowanych) terenów inwestycyjnych	ha	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
3.3	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
3.3	Liczba wspartych klastrów	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
3.3	Wartość udzielonych pożyczek	mln zł	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
3.3	Wartość udzielonych poręczeń	mln zł	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 4. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
4.1 4.2 4.3 4.7	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
4.2 4.3 4.5	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln PKB	GWh	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po 2 latach (dane na temat PKB)
4.3	Emisja zanieczyszczeń gazowych	t/r	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku

[234] Uwaga: dostępne są dane za 2013 r. pozwalające zaktualizować wartość bazową wskaźnika (GUS BDL).

4.5	Przewozy pasażerów	mln os.	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
4.5	Miejsca w wozach	tys. szt.	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
4.1 4.2 4.3	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.1 4.2 4.3	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.2	Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.3	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.5	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.5	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.5	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
4.7	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej w ramach kogeneracji	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 5. OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
5.2	Udział interwencji, w których czas przybycia pierwszego podmiotu ratowniczego od zgłoszenia do przybycia na miejsce zdarzenia nie przekroczył 5 minut w liczbie zdarzeń ogółem	%	KG PSP	Dane zbierane przez KG PSP i udostępniane IZ	Dane dostępne po roku
6.1	Udział masy składowanych odpadów komunalnych w masie zebranych odpadów komunalnych	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
6.2	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
6.3	Ogółem wydatki budżetów JST na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	mln zł	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
6.4	Udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku

–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
5.2	Liczba jednostek służb ratowniczych doposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.1	Liczba wspartych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
6.1	Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	Mg	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.2	Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.	LSI/KSI	Prosty (liczba podpisanych umów o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
6.2	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	km	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.2	Długość sieci wodociągowej	km	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.3	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.4	Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem	szt.	LSI/KSI	Prosty (liczba podpisanych umów o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
6.4	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów	ha	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
6.4	Liczba wspartych form ochrony przyrody	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 6. TRANSPORT**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
7.2	Drogi o twardej nawierzchni na 100 km^2	km	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
7.4	Linie kolejowe ogółem na 100 km^2	km	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
7.2	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	km	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
7.2	Całkowita długość nowych dróg	km	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
7.4	Liczba zakupionych pojazdów kolejowych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
7.4	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych	km	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 7. REGIONALNY RYNEK PRACY**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
8.5 8.7	Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc

–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
8.5	Liczba osób bezrobotnych (łącznie z długotrwale bezrobotnymi) objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.5	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.5	Liczba osób w wieku 25-30 lat objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.5	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.5	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.5 8.7	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 8. REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
8.8	Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9 8.10	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, które zrealizowały swój cel rozwojowy dzięki udziałowi w programie	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
8.8	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.8	Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.9	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc

8.10					
8.9	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w programie (w tym przedsiębiorstw spółdzielczych i przedsiębiorstw gospodarki społecznej)	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
8.10	Liczba osób objętych wsparciem w ramach programów zdrowotnych współfinansowanych z EFS	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 9. WŁĄCZNIE SPOŁECZNE**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
9.4 9.7 9.9	Liczba osób w niekorzystnej sytuacji społecznej poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.8	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
9.4 9.7	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.4	Liczba osób biernych zawodowo, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.4	Liczba inicjatyw społecznych zrealizowanych w ramach programu	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.4	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.7	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi lub zdrowotnymi w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.8	Liczba podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.9	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.9	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 10. REWITALIZACJA ORAZ INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZDROWOTNA**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
9.1	Przeciętne trwanie życia	lata	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku

9.1 9.2	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po 2 latach
9.10	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
9.1	Liczba wspartych podmiotów leczniczych	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
9.1	Liczba przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.2	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
9.10	Liczba wspartych Lokalnych Grup Działania	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 11. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
10.1	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych edukacją przedszkolną	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
10.1	Liczba przedszkoli, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	szt.	Badanie ewaluacyjne	Dane podawane na podstawie wyników badania ewaluacyjnego	Dane dostępne 2 lata po zakończeniu projektu
10.1	Liczba szkół, w których realizowane są działania w zakresie kompetencji kluczowych	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 10.3 BIS	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3	Liczba osób, które nabyły kompetencje w ramach lub po opuszczeniu programu	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 BIS	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	os.	Badanie ewaluacyjne	Dane podawane na podstawie wyników badania ewaluacyjnego	Dane dostępne po przeprowadzeniu badania ewaluacyjnego
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
10.1	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.1	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.1	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.1	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc

10.1	Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3	Liczba osób w wieku 25-64 lata o niskich kwalifikacjach, które uczestniczyły w edukacji pozaformalnej w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie w zakresie uzyskania kompetencji kluczowych	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 10.3 BIS	Liczba osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3	Liczba osób z wykształceniem ponadgimnazjalnym lub policealnym objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3	Liczba osób z wykształceniem wyższym objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 BIS	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 BIS	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.3 BIS	Liczba szkół i placówek objętych wsparciem w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 12. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki rezultatu strategicznego***	–	–	–	–
10.4	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	%	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
10.4	Liczba uczniów i słuchaczy ponadgimnazjalnych szkół zawodowych	os.	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
10.4	Liczba osób odwiedzających instytucje paramuzealne typu inne	os.	GUS	Prosty (dane dostępne w GUS BDL)	Dane dostępne po roku
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–
10.4	Potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.4	Liczba obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	szt.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
10.4	Liczba wspartych instytucji popularyzujących naukę i innowacje	szt.	LSI/KSI	Prosty (podpisane umowy o dofinansowanie)	Dane dostępne ad hoc
–	**OŚ PRIORYTETOWA 13. POMOC TECHNICZNA**	–	–	–	–
–	***Wskaźniki produktu***	–	–	–	–

–	Liczba uczestników form szkoleniowych dla instytucji	os.	LSI/KSI	Prosty (instytucja sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc
–	Liczba uczestników form szkoleniowych dla beneficjentów	os.	LSI/KSI	Prosty (beneficjent sprawozdaje wskaźnik)	Dane dostępne ad hoc

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WSL wersja 5.1.

Dotychczasowe problemy (podczas wdrażania RPO WSL) w zakresie dostępu do danych i zbierania rzetelnych danych dotyczyły:

- braku odpowiednich wskaźników/danych w zasobach statystyki publicznej (np. obszar ochrony zdrowia);
- konieczności weryfikacji niektórych wskaźników (głównie w części RPO WSL finansowanej z EFS) na podstawie danych deklaratywnych podawanych przez beneficjentów;
- rozproszenia danych po wielu instytucjach (np. należących do systemu NFZ), co utrudniało ich pozyskanie;
- agregowania i zapewniania spójności dostępnych danych ze wskaźnikami kluczowymi;

W kontekście przedstawionych powyżej informacji, można wskazać główne sposoby umożliwiające dostarczanie danych o wysokiej jakości:

- zapewnienie sprawnego i rzetelnego funkcjonowania lokalnego systemu informatycznego, w którym gromadzone będą dane od beneficjentów;
- zapewnienie wskaźników na poziomie projektów tożsamych ze wskaźnikami produktu na poziomie priorytetów inwestycyjnych, aby istniało odpowiednie zasilanie i możliwość agregacji;
- ustalenie i realizacja wymogu, zgodnie z którym beneficjenci będą wykorzystywali wszystkie wskaźniki produktu z poziomu priorytetu. Sytuacja braku wykorzystania danego wskaźnika np. ze względu na typ projektu powinna być sygnalizowana we wniosku o dofinansowanie poprzez wpisanie wartości „zero" zamiast całkowitego pomijania wskaźnika. Zwrócić należy uwagę na wskaźniki produktu wybrane do ram wykonania, które można uznać za obligatoryjne w przypadku danego typu projektów. Korzyścią z wprowadzenia wymogu odniesienia się do wszystkich wskaźników będzie skłonienie beneficjentów do analizy logiki projektu i wykorzystania wszystkich możliwych wskaźników;
- zapewnienie dostępu do danych ad hoc tj. wglądu do danych automatycznie po ich uzupełnieniu przez beneficjentów. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Urząd Marszałkowski kontynuowane będzie automatyczne zasilenie systemu monitoringu z generatora;
- opracowanie i przekazywanie beneficjentom rzetelnej informacji na temat wskaźnika i sposobu jego obliczania (dokładne metryki wskaźników);
- opracowanie sposobów weryfikacji zebranych danych i sprawdzania ich rzetelności.

5.6.5. Potrzeby w zakresie dostępu do danych niezbędnych do skutecznej realizacji procesu ewaluacji, w tym w szczególności dla zaawansowanych metodologicznie badań ewaluacyjnych przeprowadzanych m.in. za pomocą metod kontrfaktycznych (identyfikacja luk informacyjnych w tym zakresie oraz zaproponowanie sposobów pozyskiwania niezbędnych danych)

Potrzeby w zakresie dostępu do danych na potrzeby ewaluacji wskazano odnosząc się do zaproponowanych przez IZ badań ewaluacyjnych. W poniższej tabeli zaprezentowano zakres potrzebnych danych oraz zidentyfikowano ewentualne luki informacyjne i bariery w dostępie do danych.

Tabela 35 Luki i bariery w dostępie do danych

Lp.	Rok	Temat badania	Opis badania	Główne metody wykorzystane w ramach badania	**Potrzebne dane**	**Potencjalne luki informacyjne / bariery w dostępie do danych**
1.	2015	Analiza zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WSL na lata 2014-2020	Celem badania będzie ocena zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WSL na lata 2014-2020 pod kątem ich zgodności z RPO WSL na lata 2014-2020 i skuteczności w osiąganiu jego celów. Ewaluacja obejmie ocenę trafności zastosowanych rozwiązań m.in. w zakresie typów beneficjentów, minimalnych/ maksymalnych wartości projektów, wydatków kwalifikowanych i demarkacji wewnętrznej Uszczegółowienia. W ramach badania oceniona zostanie spójność wewnętrzna dokumentu oraz zgodność z dokumentami programowymi na szczeblu krajowym i unijnym a także przejrzystość i kompletność zapisów dokumentu.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentów i wytycznych regulujących procesy programowania i wdrażania funduszy strukturalnych UE w latach 2014-2020 * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *analiza porównawcza rozwiązań zastosowanych w RPO WSL 2014-2020 z innymi RPO na lata 2014-2020 * analiza rozwiązań i projektów zrealizowanych w ramach RPO WSL 2007-2013 i PO KL 2007-2013 komponent regionalny	- dokumenty programowe RPO WSL 2014-2020 (m.in. program, uszczegółowienie) - wytyczne i dokumenty KE dla perspektywy 2014-2020 - dokumenty programowe dla RPO innych województw - dokumentacja programowa i projektowa dla RPO WSL 2007-2013 i PO KL 2007-2013 komponent regionalny (przy czym dokumentacja projektowa powinna być dostępna w wersji elektronicznej)	Nie zidentyfikowano.
2.	2015	Ocena zdolności absorpcyjnych potencjalnych beneficjentów pod kątem sprawnego wdrażania RPO WSL na lata 2014-2020	Celem badania będzie określenie zdolności potencjalnych beneficjentów RPO WSL na lata 2014-2020 do aplikowania o dofinansowanie i realizacji projektów, co przyczyni się do usprawnienia procesu wdrażania Programu. W ramach badania zostanie przeprowadzona analiza procesu przygotowania wniosków oraz realizacji i rozliczenia	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, danych dotyczących projektów złożonych w ramach RPO WSL i PO KL komponent regionalny na lata 2007-2013 * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumenty programowe RPO WSL 2014-2020 (m.in. program, uszczegółowienie) - dane na temat wniosków złożonych w latach 2007-2013 (najlepiej w formacie xls), w tym dane na temat podmiotów aplikujących nieskutecznie, -dane teleadresowe do beneficjentów RPO WSL i PO KL komponent regionalny i do podmiotów aplikujących nieskutecznie	Nie zidentyfikowano.

			projektów, w celu uzyskania pogłębionej wiedzy na temat barier utrudniających sprawne wykorzystanie środków w ramach RPO WSL.	* wywiady/ ankiety z potencjalnymi beneficjentami RPO WSL na lata 2014-2020		
3.	2015	Ewaluacja ex ante systemu realizacji RPO WSL na lata 2014-2020	W ramach badania ocenie zostanie poddana spójność systemu zarządzania i wdrażania RPO WSL oraz podział zadań i kompetencji określony w jego ramach. Ponadto, ewaluacja obejmie ocenę procesów i regulujących je procedur oraz potencjał zasobów ludzkich, materialnych i finansowych, niezbędnych do skutecznej realizacji zadań programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	- dokumenty programowe RPO WSL 2014-2020 (m.in. program, uszczegółowienie) - wytyczne i dokumenty KE oraz MIR dla perspektywy 2014-2020	Nie zidentyfikowano.
4.	2015	Ocena systemu wdrażania oraz stopnia zaawansowania przygotowań i realizacji projektów systemowych i inwestycji w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	Celem badania będzie ocena zaprojektowanego systemu wdrażania ZIT, RIT i projektów systemowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 oraz ewaluacja stanu przygotowania wybranych projektów do realizacji.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych i wykonawczych RPO WSL na lata 2014-2020, Strategii Rozwoju Subregionów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ ankiety z beneficjentami/ potencjalnymi beneficjentami * wywiady/ ankiety z liderami Subregionów	- dokumenty programowe RPO WSL 2014-2020 (m.in. program, uszczegółowienie) - wytyczne i dokumenty KE oraz MIR dla perspektywy 2014-2020 - dokumenty subregionów - wytyczne i dokumenty przygotowanie w związku z realizacją ZIT i RIT - procedury i regulaminy wewnętrzne - struktura organizacyjna IZ/IP i inne informacje w zakresie zarządzania, - informacje dotyczące obsługi beneficjenta, np. czas oczekiwania na konsultację, przeciętna liczba projektów przypadająca na jednego opiekuna - informacje o płynności i sprawności IZ/IP w obsłudze projektów, w tym o ewentualnych opóźnieniach w przekazywaniu środków na	- należy zwrócić uwagę na dostęp do danych na temat podmiotów/osób wspieranych w ramach projektów systemowych.

					realizację projektów - dane kontaktowe do beneficjentów i potencjalnych beneficjentów (podmiotów aplikujących nieskutecznie) - dane kontaktowe do liderów subregionów	
5.	2015	Analiza narzędzi informatycznych (system IT) oraz instrukcji dla beneficjentów pod względem jakości użytkowej i przejrzystości	Celem głównym badania będzie ocena funkcjonalności zaprojektowanego systemu informatycznego RPO WSL 2014-2020 oraz ewaluacja zapisów instrukcji przygotowanych dla beneficjentów (m.in. dotyczących wypełniania wniosku o dofinansowanie i wniosku o płatność), w celu zaproponowania rozwiązań zwiększających przejrzystość i użytkowość badanych narzędzi.	*analiza danych zastanych, w tym instrukcji dla beneficjentów RPO WSL na lata 2014-2020 * ocena użytkowności systemu IT RPO WSL * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ ankiety z beneficjentami/ potencjalnymi beneficjentami	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014-2020 - dane teleadresowe beneficjentów i wnioskodawców - dane teleadresowe beneficjentów i wnioskodawców RPO WSL 2014-2020 - informacje na temat funkcjonowania systemu IT	Nie zidentyfikowano.
6.	2015	Wpływ realizacji RPO WSL na lata 2007-2013 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego, z wykorzystaniem makroekonomicznego modelu HERMIN	Celem głównym badania będzie określenie i ocena wpływu realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 na wybrane wskaźniki makroekonomiczne, za pomocą regionalnego modelu HERMIN. Ocenie zostanie poddany m.in. wpływ Programu na: zmianę PKB, liczbę utworzonych miejsc pracy netto, stopę bezrobocia, stopę oszczędności, aktywność zawodową oraz bilans handlowy.	*w ramach badania wykorzystany zostanie regionalny model makroekonomiczny HERMIN gospodarki województwa śląskiego * analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2007-2013, raportów z wcześniejszych badań dotyczących województwa śląskiego przeprowadzonych za pomocą modelu HERMIN, Regionalny model HERMIN gospodarki województwa śląskiego – Podręcznik, Bank Danych Lokalnych	- dokumenty strategiczne - dokumenty programowe RPO WSL 2007-2013 - raporty ewaluacyjne i inne dostępne dokumenty - dane ze statystyki publicznej regionalnej, krajowej, europejskiej (inne np. z NBP) potrzebne do skonstruowania modelu dla określonych wskaźników - dane na temat wsparcia (w tym w podziale na obszary tematyczne) w ramach RPO WSL w badanych latach (KSI SIMIK) (dane w formacie xls)	Nie zidentyfikowano.
7.	2015	Badanie ad hoc				

8.	2016	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Celem meta ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych od początku perspektywy 2014-2020.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	Nie zidentyfikowano
9.	2016	Ocena rozwiązań zapewniających realizację komplementarnych przedsięwzięć w ramach RPO WSL 2014-2020 wraz z analizą komplementarności wsparcia RPO z interwencjami finansowanymi z UE w województwie śląskim oraz komplementarności wewnętrznej Programu	Głównym celem badania jest analiza i ocena interwencji podejmowanych w ramach RPO WSL 2014-2020 pod kątem wskazania najbardziej skutecznych i efektywnych rozwiązań zapewniających komplementarność realizowanych przedsięwzięć. Poza tym w badaniu zidentyfikowane zostaną obszary, w których realizacja projektów w ramach RPO w połączeniu z interwencjami finansowanymi z UE skutkuje najwyższą efektywnością wdrażania Programu w woj. śląskim. W wyniku badania określone zostaną mechanizmy na poziomie programowania, zarządzania i wdrażania, przyczyniające się do zapewnienia komplementarności realizowanych inwestycji. Komplementarność zostanie oceniona przez pryzmat dopasowania interwencji oraz generowania wartości dodanej (synergii).	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, literatury w temacie komplementarności, dokumentacji projektowej; * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ankiety z beneficjentami RPO	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dokumentacja programowa innych interwencji ze środków UE - dokumenty strategiczne - literatura przedmiotu - dane kontaktowe beneficjentów RPO - dane na temat wdrażania innych programów finansowanych z UE na terenie województwa (w tym liczba i wartość projektów, obszar tematyczny)	Nie zidentyfikowano
10.	IV kwartał 2016 / ewentualnie odbiór wyników w I kwartał 2017	Analiza osiągania celów Programu do roku 2016 wraz ze zidentyfikowaniem ewentualnych problemów realizacji celów oraz wskazaniem rozwiązań możliwych do wdrożenia	W ramach badania ocenie zostanie poddany stopień realizacji założonych celów pośrednich Programu poprzez pryzmat aktualnych wartości wskaźników. Ponadto, zostaną zidentyfikowane zagrożenia w osiągnięciu założonych celów pośrednich i końcowych RPO WSL. W ramach badania zostaną	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dokumenty strategiczne - dane na temat osiągania wskaźników (bieżące dane z monitoringu) - dane finansowe na temat wykorzystania alokacji - zweryfikowane w oparciu o wskazane w	Nie zidentyfikowano.

			wskazane możliwe mechanizmy zaradcze służące podniesieniu możliwości osiągnięcia poszczególnych celów Programu.	* wywiady z ekspertami	wykazie źródła bieżące wartości wskaźników służących do postępu wdrażania programu - dodatkowe wskaźniki pomocnicze pozwalające ocenić zmiany w sytuacji społeczno- gospodarczej regionu (np. dynamika PKB na 1 mieszkańca, struktura demograficzna, struktura zatrudnienia)	
11.	2016	Badanie ad hoc				
12.	2017	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2016.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	Nie zidentyfikowano.
13.	2017	Ewaluacja mid-term systemu realizacji RPO WSL	Celem badania ewaluacyjnego będzie ocena funkcjonowania instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WSL, pod kątem efektywności i skuteczności realizowanych zadań. Ewaluacja obejmie ocenę procesów i regulujących je procedur. W ramach badania ocenie zostanie poddana komunikacja wewnętrzna w ramach poszczególnych instytucji oraz zewnętrzna pomiędzy instytucjami.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - procedury i regulaminy wewnętrzne, - struktura organizacyjna IZ/IP etc. - informacje dotyczące obsługi beneficjenta, np. czas oczekiwania na konsultację, przeciętna liczba projektów przypadająca na jednego opiekuna - informacje o płynności i sprawności IZ/IP w obsłudze projektów, w tym o ewentualnych opóźnieniach w przekazywaniu środków na realizację projektów	Nie zidentyfikowano.

14.	2017	Ocena systemu informacji i promocji oraz działań informacyjno-promocyjnych w kontekście potrzeb informacyjnych potencjalnych beneficjentów RPO WSL 2014-2020	Celem badania będzie ocena zaprojektowanego w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 systemu informacji i promocji. Ewaluacji zostaną poddane działania informacyjno – promocyjne podjęte od początku wdrażania Programu, celem wypracowania rekomendacji zwiększających ich efektywność i skuteczność. W ramach badania analizie zostaną poddane stosowane narzędzia komunikacyjne oraz dokumenty programowe dotyczące promocji. Ponadto, przedmiotem badania będzie przepływ informacji pomiędzy IZ a beneficjentami w celu identyfikacji potrzeb informacyjnych wśród poszczególnych grup docelowych.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących obowiązków informacyjnych i komunikacyjnych w ramach RPO, dokumentów programowych dotyczących RPO WSL na lata 2014-2020, raportów z przeprowadzonych dotychczas badań ewaluacyjnych z zakresu działań informacyjno–promocyjnych *analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady kwestionariuszowe potencjalnych beneficjentów/ beneficjentów Programu	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - liczba wniosków złożonych i dofinansowanych - dane dotyczące postępu w wykorzystaniu alokacji oraz przyznanych dofinansowań - dokumentacja dotycząca przeprowadzonych działań informacyjno-promocyjnych - dane na temat narzędzi wykorzystywanych do komunikacji - dane teleadresowe beneficjentów programu	Nie zidentyfikowano.
15.	2017	Analiza założeń i realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	Celem ewaluacji jest ocena skuteczności realizacji zasad horyzontalnych na poziomie programu oraz wdrażanych projektów w ramach RPO WSL 2014-2020.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady kwestionariuszowe beneficjentów Programu	- dokumentacja programowa - wnioski projektowe i inne dostępne informacje dotyczące realizacji zasad horyzontalnych (na poziomie projektów) - stopień realizacji wskaźników odnoszących się do zasad horyzontalnych - dostępne ekspertyzy, raporty, opracowania itp. - lista teleadresowa beneficjentów programu	- konieczność zapewnienia odpowiednich informacji zbieranych od beneficjentów – tj. wskazywania przez nich we wniosku o dofinansowanie sposobu w jaki realizacja danego projektu przyczyni się do wdrażania zasad horyzontalnych
16.	2017	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XI	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego, zarówno	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów	- dokumentacja programowa - dokumenty strategiczne - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność	Nie zidentyfikowano.

		Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego.	* wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu XI RPO *metody kontrfaktyczne *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	końcową (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do ekspertów - lista teleadresowa beneficjentów - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w przedmiotowym obszarze badania - dane na potrzeby wykorzystania metod kontrfaktycznych: w zależności od konkretnej metodologii – bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat beneficjentów i instytucji nie objętych wsparciem, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS.	
17.	2017	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu XII RPO *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność końcową (zwłaszcza wskaźniki) - dane kontaktowe do ekspertów - lista teleadresowa beneficjentów - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w przedmiotowym obszarze	Nie zidentyfikowano.
18.	2017	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	Celem badania będzie pomiar wybranych wskaźników, zawartych w dokumencie strategicznych IZ RPO WSL w zakresie działań informacyjno-promocyjnych, tj: - badanie odsetka mieszkańców województwa, którzy zetknęli się z	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL * wywiady/ ankiety z mieszkańcami	- dokumentacja programowa - informacje na temat zrealizowanych działań informacyjnych i promocyjnych przez instytucje zarządzające i wdrażające program oraz beneficjentów	Nie zidentyfikowano.

			informacją o RPO WSL, - badanie czytelności komunikatów nt. RPO WSL wśród odsetka mieszkańców, którzy zetknęli się z informacją/ komunikatem, - badanie odsetka mieszkańców regionu deklarujących dostrzeganie w swoim najbliższym otoczeniu obszarów lub projektów wspieranych z funduszy europejskich w ramach RPO WSL.			
19.	2017	Wstępna ocena zastosowania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020	Celem głównym badania będzie ocena skuteczności i efektywności wdrażania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. W ramach badania oceniona zostanie także adekwatność zaprogramowanego wsparcia, poprzez odniesienie przyjętych celów interwencji Programu do potrzeb grup docelowych. Analiza obejmie także porównanie rozwiązań stosowanych w ramach RPO WSL z innymi regionami kraju.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *panel ekspertów	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dane w zakresie poziomu osiągnięcia wartości wskaźników oraz metodologii agregacji wskaźników z poziomu projektów na poziomy wyższe - dane kontaktowe do beneficjentów, w tym do beneficjentów ostatecznych wsparcia (np. przedsiębiorstwa które uzyskały pożyczki i poręczenia w ramach priorytetu inwestycyjnego 3.3.)	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców
20.	2017	Ocena efektywności wdrażania Pomocy Technicznej	Głównym celem badania będzie dokonanie oceny efektywności wdrażania środków Pomocy Technicznej w ramach RPO WSL 2014-2020. W ramach badania ocenie zostaną poddane efekty wydatkowania środków pomocy technicznej, stopień realizacji zaplanowanego budżetu i zidentyfikowane zostaną inne istotne obszary, w które powinny być zaangażowane środki	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych i programowych * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumentacja programowa - dane w zakresie poziomu osiągnięcie wskaźników dla pomocy technicznej i postępu finansowego - informacja na temat przeprowadzonych działań i ich efektów	Nie zidentyfikowano.

			Programu.			
21.	2017	Analiza realizacji priorytetów Strategii Europa 2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020	W ramach badania zostanie dokonana ocena realizacji priorytetów Strategii Europa 2020. Badanie pozwoli na sprawdzenie czy i w jakim stopniu Program przyczynia się do osiągnięcia celów Strategii.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych i programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dokumenty strategiczne - dane na temat poziomu osiągnięcia wskaźników RPO WSL pozwalających na realizację strategii Europa 2020 - dane dotyczące postępu finansowego programu - informacje dotyczące efektów wsparcia w ramach RPO WSL	Nie zidentyfikowano.
22.	2017	Ocena stanu realizacji wybranych projektów ścieżki pozakonkursowej (w tym projektów kluczowych)	W ramach badania zostanie sprawdzony stopień zaawansowania realizacji projektów kluczowych oraz największych projektów wybranych do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Ocenione zostaną szanse na terminowe wykonanie projektów, a także możliwości osiągnięcia założonych celów. Analizie zostaną poddane również dotychczasowe problemy występujące w trakcie realizacji projektów. Badanie pozwoli także na ocenę rozwiązań systemowych wykorzystywanych w trakcie wsparcia projektów ścieżki pozakonkursowej.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentów i wytycznych regulujących procesy programowania i wdrażania funduszy strukturalnych UE w latach 2014-2020, dokumentów związanych z realizacją poszczególnych projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z beneficjentami Programu	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa -wytyczne, regulaminy w zakresie wyboru projektów - dane na temat postępu realizacji projektów w trybie pozakonkursowym (w tym wkład w realizację wskaźników programu, postęp finansowy)	Nie zidentyfikowano.
23.	III-IV kwartał 2017	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział w projektach do 31 grudnia 2016 r.	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	- dokumentacja programowa - dane na temat zrealizowanych projektów oraz wnioski projektowe (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do uczestników projektów	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą

						agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców
24.	2017	Badanie ad hoc				
25.	2018	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2017.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	Nie zidentyfikowano
26.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami * wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy	- dokumentacja programowa - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność końcową (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do ekspertów - lista teleadresowa beneficjentów - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w przedmiotowym obszarze	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców
27.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	*analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na	- dokumentacja programowa - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność końcową (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do ekspertów oceniających projekty - lista teleadresowa beneficjentów - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w przedmiotowym obszarze - dane na potrzeby wykorzystania metod kontrfaktycznych: w zależności od konkretnej metodologii – bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców

				wiedzy *metody kontrfaktyczne	beneficjentów i instytucji nie objętych wsparciem, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS.	
28.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IX Włączenie społeczne	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami * wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej IX Włączenie społeczne	- dokumentacja programowa - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność końcową (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do ekspertów oceniających projekty - lista teleadresowa beneficjentów - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w przedmiotowym obszarze	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców
29.	2018	Analiza udziału podmiotów III sektora w realizacji RPO WSL 2014-2020	Przedmiotem badania będzie ocena możliwości i stopnia zaangażowania NGO w realizację celów RPO na lata 2014-2020. W ramach badania zidentyfikowane zostaną bariery ograniczające aktywność organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu środków Programu, w tym dostosowanie zakresu i formy wsparcia do ich potrzeb, barier formalnych na etapie oceny, wyboru i realizacji	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentacja konkursowa, dokumentacja projektowa, * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z przedstawicielami	- dokumentacja programowa - wnioski aplikacyjne, wnioski o płatność końcową (zwłaszcza część wskaźnikowa) - lista teleadresowa beneficjentów z sektora NGO - lista teleadresowa wybranych NGO z obszaru regionu - wybrane wskaźniki na podstawie danych ze statystyki krajowej/regionalnej w	Nie zidentyfikowano.

			projektów oraz barier organizacyjnych podmiotów III sektora. W wyniku analizy wypracowane zostaną mechanizmy i dobre praktyki służące zwiększeniu dostępności środków RPO WSL dla organizacji pozarządowych.	NGO	przedmiotowym obszarze	
30.	2018	Analiza zastosowania rozwiązań innowacyjnych w projektach RPO WSL na lata 2014-2020 wraz z oceną wsparcia RPO WSL na lata 2014-2020 na wzrost innowacyjności w województwie śląskim	W ramach badania zostanie sprawdzona skala zastosowania rozwiązań innowacyjnych. Badanie pozwoli też na ocenę stopnia innowacyjności wprowadzanych rozwiązań oraz określenia wybieranych rodzajów rozwiązań innowacyjnych. Poddane analizie zostaną również koszty i korzyści wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych. Ocena dotyczyć będzie również mechanizmów zastosowanych w ramach RPO WSL pod kątem wspierania zastosowania przez beneficjentów rozwiązań innowacyjnych. Badanie pozwoli tez odpowiedzieć na pytanie czy i w jakim stopniu wsparcie w ramach RPO WSL przyczyniło się do wzrostu innowacyjności w województwie śląskim.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami *studia przypadków	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (zwłaszcza charakterystyka projektu i jego innowacyjności oraz wskaźniki i rezultaty) - literatura przedmiotu - dane kontaktowe do beneficjentów - wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej i europejskiej w zakresie innowacyjności	- potencjalną trudnością może być niewystarczający opis poziomu innowacyjności rozwiązania zawarty we wniosku aplikacyjnym. Wskazane jest sformułowanie jasnych wytycznych dla beneficjentów co do zawartości wniosku w kontekście dokładnego i jednoznacznego określenia innowacyjności projektu (np. kryteria stosowania w skali świata/kraju/regionu, czas stosowania na świecie)
31.	2018	Analiza udziału sektora przedsiębiorstw w realizacji RPO WSL 2014-2020	Przedmiotem badania będzie ocena możliwości oraz stopnia zaangażowania sektora przedsiębiorstw w realizację celów RPO WSL na lata 2014-2020. W ramach badania zidentyfikowane zostaną bariery ograniczające aktywność przedsiębiorstw w wykorzystywaniu środków Programu, w tym dostosowanie zakresu i formy wsparcia do ich potrzeb, barier formalnych na	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentacja konkursowa, dokumentacja projektowa, * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z	- dokumentacja programowa - dokumenty strategiczne - dokumentacja projektowa - dane kontaktowe do beneficjentów - dane na temat postępu realizacji programu i udziału przedsiębiorstw (jako beneficjenci, obiorcy i partnerzy w projektach)	- w przypadku gdy badania obejmie również odbiorców wsparcia i partnerów (jak np. w PI 1.2 w działaniu dotyczącym profesjonalizacji usług IOB dla firm oraz partnerów w konsorcjach), problemem może być dotarcie do tych firm. Sugeruje się, aby beneficjenci byli zobowiązani do monitorowania jakie firmy otrzymują wsparcie.

			etapie oceny, wyboru i realizacji projektów oraz barier organizacyjnych beneficjentów. W wyniku analizy wypracowane zostaną mechanizmy i dobre praktyki służące poprawie formy wsparcia dla przedsiębiorców w celu skutecznej realizacji celów Programu.	beneficjentami		
32.	IV kwartał 2018/ ewentualnie odbiór wyników w I kwartał 2019	Ewaluacja mid-term dot. postępu rzeczowego RPO WSL dla potrzeb przeglądu śródokresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania	Celem badania jest sprawdzenie stopnia osiągnięcia celów RPO WSL na lata 2014-2020, w tym realizacji ram i rezerwy wykonania. Wskazane zostaną bariery oraz czynniki sprzyjające osiąganiu celów poszczególnych priorytetów oraz celu głównego Programu. Analiza pozwoli też na sprawdzenie możliwości zrealizowania celów Programu oraz oszacowania stopnia osiągnięcia poszczególnych celów. Zbadana zostanie również skuteczność wydatkowania alokacji w ramach poszczególnych osi priorytetowych pod kątem realokacji środków.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dokumenty strategiczne - dane na temat osiągania wskaźników (bieżące dane z monitoringu) - dane finansowe dotyczące wykorzystania alokacji (w różnych przekrojach) - zweryfikowane bieżące wartości wskaźników służących do postępu wdrażania programu	Nie zidentyfikowano.
33.	2018	Badanie ad hoc				
34.	2019	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2018.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	Nie zidentyfikowano.

35.	2019	Ocena funkcjonowania systemu informacji i promocji RPO WSL na lata 2014-2020 oraz ocena trafności i skuteczności działań informacyjno-szkoleniowych w kontekście potrzeb informacyjnych beneficjentów Programu	Badanie pozwoli na ocenę funkcjonowania systemu informacji i promocji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. Analizie zostaną poddane sposoby komunikowania się (kanały) oraz narzędzia wykorzystywane w ramach działań informacyjno-szkoleniowych. W ramach badania zostanie również sprawdzone, czy informacja o prowadzonych działaniach dociera do adresatów, dostosowanie działań do potrzeb beneficjentów Programu oraz efektywność stosowanych rozwiązań.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących systemu informacji-promocji, * analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady/ankiety z mieszkańcami województwa śląskiego	- dokumentacja programowa - dokumenty w zakresie systemu informacji i promocji - liczba wniosków złożonych i dofinansowanych - dane dotyczące postępu w wykorzystaniu alokacji oraz przyznanych dofinansowań - dokumentacja dotycząca przeprowadzonych działań informacyjno-promocyjnych -dane na temat wykorzystywanych do komunikacji narzędzi i kanałów	Nie zidentyfikowano.
36.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu II RPO *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie	- dokumentacja programowa - dokumenty strategiczne - dokumentacja projektowa: wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową, zwłaszcza w części wskaźnikowej - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów	Nie zidentyfikowano.

37.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	*analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * metody kontrfaktyczne mające na celu oszacowanie wpływu wsparcia na podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw. * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania - dane na potrzeby wykorzystania metod kontrfaktycznych: w zależności od konkretnej metodologii – bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat beneficjentów i instytucji nie objętych wsparciem, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS.	- badanie efektów wsparcia osi wymaga gromadzenia przez beneficjentów danych na temat odbiorców wsparcia (np. poprzez inkubatory przedsiębiorczości, podmiotów obecnych na terenach inwestycyjnych). Wskazane jest zobligowanie beneficjentów do dokładnego monitorowania efektów projektów.
38.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane na temat liczby projektów dofinansowanych, zakończonych - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki	Nie zidentyfikowano.

					publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania	
39.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów. , zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane na temat liczby projektów dofinansowanych, zakończonych - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania	Nie zidentyfikowano.

40.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane na temat liczby projektów dofinansowanych, zakończonych - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania	Nie zidentyfikowano.
41.	2019	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 stycznia 2017 do 30 czerwca 2018	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	- dokumentacja programowa - dane na temat zrealizowanych projektów oraz wnioski projektowe (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do uczestników projektów	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców

42.	2019/odbiór wyników do końca kwietnia 2020	Ewaluacja ex-post systemu realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020	W ramach badania sprawdzona zostanie efektywność i skuteczność systemu zarzadzania i wdrażania RPO WSL z uwzględnieniem posiadanych zasobów ludzkich, materialnych i finansowych. Ocenie zostaną poddane instytucje wchodzące w skład systemu oraz procedury przez nie stosowane.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - procedury i regulaminy wewnętrzne, - struktura organizacyjna IZ/IP etc. - informacje dotyczące obsługi beneficjenta, np. czas oczekiwania na konsultację, przeciętna liczba projektów przypadająca na jednego opiekuna - informacje o płynności i sprawności IZ/IP w obsłudze projektów, w tym o ewentualnych opóźnieniach w przekazywaniu środków na realizację projektów - dane na temat postępu wdrażania programu	Nie zidentyfikowano.
43.	2019	Badanie ad hoc				
44.	2020	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2019.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	Nie zidentyfikowano.
45.	2020	Analiza wkładu Programu w realizację unijnej strategii EU 2020	Badanie ewaluacyjne pozwoli na sprawdzenie w jaki sposób Program przyczynia się do realizacji celów strategii Europa 2020. Badanie pozwoli na przeanalizowanie czynników sprzyjających i utrudniających realizacje celów. Wskazane zostaną inwestycje, które w największym stopniu wpisują się w realizację priorytetów Strategii EU 2020.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *studia przypadków	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa - dokumenty strategiczne - dane na temat poziomu osiągnięcia wskaźników RPO WSL pozwalających realizować strategię Europa 2020 - dane dotyczące postępu finansowego programu - informacje dotyczące efektów wsparcia w ramach RPO WSL	Nie zidentyfikowano.

46.	2020	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane na temat liczby projektów dofinansowanych, zakończonych - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania	Nie zidentyfikowano.
47.	2020	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VI Transport	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VI Transport, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VI Transport	- dokumentacja programowa - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - stopień realizacji wskaźników na poziomie rezultatu i produktu - dane na temat postępu finansowego programu - dane na temat liczby projektów dofinansowanych, zakończonych - dane kontaktowe do beneficjentów - dane kontaktowe do ekspertów - wybrane wskaźniki na podstawie statystyki publicznej krajowej/europejskiej w zakresie przedmiotowym badania	Nie zidentyfikowano. - potencjalnie trudność w zebraniu aktualnych danych w przypadku inwestycji jeszcze nie zakończonych

48.	2020	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	Celem badania będzie pomiar wybranych wskaźników, zawartych w dokumencie strategicznych IZ RPO WSL w zakresie działań informacyjno-promocyjnych, tj: - badanie odsetka mieszkańców województwa, którzy zetknęli się z informacją o RPO WSL, - badanie czytelności komunikatów nt. RPO WSL wśród odsetka mieszkańców, którzy zetknęli się z informacją/ komunikatem, - badanie odsetka mieszkańców regionu deklarujących dostrzeganie w swoim najbliższym otoczeniu obszarów lub projektów wspieranych z funduszy europejskich w ramach RPO WSL.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL * wywiady/ ankiety z mieszkańcami	- dokumentacja programowa - dokumenty w zakresie systemu informacji i promocji - liczba wniosków złożonych i dofinansowanych - dane dotyczące postępu w wykorzystaniu alokacji oraz przyznanych dofinansowań - dokumentacja dotycząca przeprowadzonych działań informacyjno-promocyjnych -dane na temat wykorzystywanych do komunikacji narzędzi i kanałów	Nie zidentyfikowano.
49.	2020	Analiza realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	W ramach badania sprawdzone zostaną sposoby realizowania poszczególnych zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL na etapie programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji. Wskazane zostaną bariery utrudniające realizację tych zasad. Analizie zostaną podane również projekty, pod kątem realizacji zasad horyzontalnych. Badanie pozwoli na wskazanie dobrych praktyk w ramach projektów realizowanych w ramach RPO WSL.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *studia przypadków	- dokumentacja programowa - wnioski projektowe i inne dostępne informacje dotyczące realizacji zasad horyzontalnych (na poziomie projektów) - stopień realizacji wskaźników odnoszących się do zasad horyzontalnych - dostępne ekspertyzy, raporty, opracowania itp. - lista teleadresowa beneficjentów programu	- konieczność zapewnienia odpowiednich informacji zbieranych od beneficjentów – tj. wskazywania przez nich we wniosku o dofinansowanie sposobu w jaki realizacja danego projektu przyczyni się do wdrażania zasad horyzontalnych.

50.	2020	Ocena efektów wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	W ramach badania zostanie sprawdzony poziom osiągnięcia celów projektów realizowanych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Przeanalizowana zostanie efektywność projektów zintegrowanych oraz ich skuteczność w porównaniu z projektami realizowanymi w ramach ścieżki konkursowej. Ocenie zostanie poddane sposób w jaki projekty przyczyniają się do rozwoju poszczególnych ZIT.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z beneficjentami	- dokumentacja programowa - dokumenty strategiczne - dokumentacja projektowa (wnioski aplikacyjne, sprawozdania, wnioski o płatność końcową) - dane na temat wykorzystania alokacji na działania realizowane w ramach instrumentu ZIT - dane na temat realizacji wskaźników projektów w formule ZIT i ich wkładu w cele programu - dane kontaktowe do beneficjentów	Nie zidentyfikowano.
51.	III-IV kwartał 2020	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 lipca 2018 do 31 grudnia 2019	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	- dokumentacja programowa - dane na temat zrealizowanych projektów oraz wnioski projektowe (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do uczestników projektów	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców.
52.	2020/ odbiór wyników do końca kwietnia 2021	Wpływ RPO WSL 2014-2020 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego w tym na poziom bezrobocia i produkt krajowy brutto (Ewaluacja podsumowująca postęp rzeczowy RPO WSL)	Celem badania jest analiza w jaki sposób interwencja w postaci regionalnego programu operacyjnego przyczyniła się do rozwoju województwa śląskiego. Badanie pozwoli sprawdzić w jakim stopniu udało się sprostać potrzebom/wyzwaniom które zostały wskazane w założeniach Programu. Ocenie zostaną poddane dotychczasowe efekty Programu a także możliwość osiągnięcia założonych celów Programu po zakończeniu jego	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej, danych związanych z realizacją projektów oraz danych statystycznych * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	- dokumentacja programowa - dokumenty strategiczne - dokumentacja projektowa (wnioski o płatność końcową, zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane o poziomie osiągnięcia wskaźników rezultatu i produktu (bieżące dane monitoringowe) - dane i wskaźniki z krajowej/regionalnej statystyki publicznej	Nie zidentyfikowano.

			realizacji.			
53.	2020	Badanie ad hoc				
54.	2021	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2020.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	- dokumentacja programowa RPO WSL 2014 – 2020 i inne wytyczne i dokumenty - dotychczasowe raporty ewaluacyjne	
55.	2021	Badanie ad hoc				
56.	III-IV kwartał 2023	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 stycznia 20 20 do 31 grudnia 2022 r.	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	- dokumentacja programowa - dane na temat zrealizowanych projektów oraz wnioski projektowe (zwłaszcza część wskaźnikowa) - dane kontaktowe do uczestników projektów	- problematyczny może okazać się dostęp do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia. Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. ostatecznych odbiorców. Dane powinny być gromadzone w formie umożliwiającej ich łatwą agregację (np. w postaci baz xls). W szczególności powinny być gromadzone dane kontaktowe do ostatecznych odbiorców.
57.	2025	Ocena skuteczności i efektywności prowadzonych działań informacyjnych i promocyjnych podejmowanych w ramach RPO WSL 2014-2020	Głównym celem badania będzie podsumowywanie efektów funkcjonowania systemu informacji i promocji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. Analizie zostaną poddane sposoby komunikowania się (kanały) oraz narzędzia	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących systemu informacji-promocji, * analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami	- dokumentacja programowa - dokumenty w zakresie systemu informacji i promocji - liczba wniosków złożonych i dofinansowanych - dane dotyczące postępu w wykorzystaniu	Nie zidentyfikowano.

			wykorzystywane w ramach działań informacyjno-szkoleniowych.	odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady/ankiety z mieszkańcami województwa śląskiego	alokacji oraz przyznanych dofinansowań - dokumentacja dotycząca przeprowadzonych działań informacyjno-promocyjnych - dane na temat wykorzystywanych do komunikacji narzędzi i kanałów	

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów przekazanych przez IZ.

Podsumowując przedstawioną w powyższej tabeli analizę dostępu do danych na rzecz procesu ewaluacji należy stwierdzić, że w większości przypadków nie zidentyfikowano problemów z dostępem do potrzebnych danych w kontekście poczynionych założeń metodologicznych. Należy zaznaczyć, że przy rozszerzeniu zakresu metodologicznego danego badania jednocześnie może być konieczne zebranie dodatkowych danych. Z perspektywy doświadczeń procesu ewaluacji w poprzednim okresie programowania oraz planowanego systemu ewaluacji na lata 2014-2020 można sformułować główne wyzwania:

- Zobligowanie beneficjentów w umowach o dofinansowanie do udzielania informacji w związku z prowadzonymi badaniami ewaluacyjnymi;
- Zaprojektowanie wniosku aplikacyjnego w sposób zapewniający możliwość zbierania odpowiednich i porównywalnych informacji na potrzeby procesu ewaluacyjnego;
- Zapewnienie dostępu do danych nt. PKD beneficjentów i podmiotów aplikujących nieskutecznie;
- Zapewnienie dostępu do danych nt. ostatecznych odbiorców wsparcia (np. klientów wspartych IOB). Beneficjenci powinni być obligowani do gromadzenia określonego zakresu danych nt. swoich klientów (dane kontaktowe, branża, wielkość, rodzaj usługi z jakiej firma korzystała), dane te powinny być gromadzone w podobnym formacie, najlepiej takim, który umożliwia automatyczną agregację danych (np. xls);
- Zapewnienie dostępu do danych nt. podmiotów nieskutecznie aplikujących o wsparcie- zarówno danych kontaktowych jak i danych dotyczących ich charakterystyki. Istotnym jest by tego rodzaju dane były gromadzone w jednakowy sposób przez wszystkie instytucje, zawierały analogiczny zakres danych i były dostępne w formie elektronicznej (najlepiej w postaci baz xls). Dostępne dla ewaluatorów w formie elektronicznej powinny być również wnioski aplikacyjne podmiotów aplikujących nieskutecznie;
- Zapewnienie dostępu do danych z wniosków o płatność końcową w formacie xls, który umożliwia automatyczną agregację danych (mowa tu w szczególności o wartościach wskaźników);
- Zapewnienie dostępu do danych w zakresie partnerów/konsorcjantów w projektach - każda instytucja wdrażająca powinna gromadzić dane na temat partnerów projektów. Dane powinny być dostępne w postaci xls. Zakres zbieranych danych powinien być analogiczny we wszystkich instytucjach. Postuluje się by podstawowe dane o partnerach były gromadzone w systemie SIMIK i były ogólnodostępne (byłyby niezwykle użyteczne na etapie przygotowywania ofert);
- Zapewnienie dostępu do danych nt. podmiotów wspieranych w ramach projektów systemowych. Istotnym jest by wszystkie instytucje realizujące projekty systemowe gromadziły dane nt. ostatecznych odbiorców i by określony minimalny zakres tych danych (dane dotyczące podstawowej charakterystyki) zbierany był przez każdą instytucję w identycznym formacie.

Dane na potrzeby zastosowania metod kontrfaktycznych

W latach 2014-2020 proces ewaluacji ma pozwolić w większym niż dotychczas stopniu uchwycić rzeczywiste efekty interwencji publicznej oraz wyjaśnić mechanizmy oddziaływania polityki spójności. Oznacza to jednocześnie, że ewaluacja będzie musiała być oparta o zaawansowane metody badawcze pozwalające badać efekt netto interwencji.[235] W związku z tym na etapie planowania procesu ewaluacji należy zakładać wykorzystanie metod kontrfaktycznych.

Zasadniczo w ramach analizy stanów kontrfaktycznych (tj. sytuacji zakładającej brak interwencji) ewaluacja zmierza do wyjaśnienia jaka jest różnica pomiędzy efektem interwencji i efektem braku interwencji. Kluczowy problem stanowi oszacowanie efektu netto dla beneficjentów jako różnicy pomiędzy faktycznym efektem a kontrfaktycznym stanem jej braku dla tej grupy. Im pełniejszy model (ocena) stanu kontrfaktycznego tym wyższa będzie trafność badania.[236] W związku z tym bardzo duże znaczenia ma dobór grupy kontrolnej do

[235] Projekt dokumentu *Wytyczne w zakresie systemu ewaluacji polityki spójności oraz realizacji ewaluacji programów operacyjnych perspektywy 2014-2020*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

[236] Górniak J., *Efekt przyczynowy w ewaluacji*, w: Haber A., Szałaj M., *Ewaluacja wobec wyzwań stojących przed sektorem finansów publicznych*, PARP, Warszawa, 2009.

badania, gdyż należy tutaj dążyć do wyeliminowania efektu selekcji na wynik. W zależności od konkretnych metod, które zostaną wykorzystane można wskazać zakres analiz jak i powiązane z nim potrzeby informacyjne.

Jak podaje A. Martini[237] najbardziej zasadne w ewaluacji interwencji publicznych jest wykorzystanie szeregu metod nieeksperymentalnych. Jako cztery najbardziej niezawodne i wiarygodne podejścia z punktu zmniejszania obciążenia selekcyjnego podaje on:

- Metoda różnicy w różnicy – zakłada się, że dostępne są **dane dotyczące rezultatów dla beneficjentów i podmiotów niebędących beneficjentami zarówno sprzed interwencji, jak i po interwencji**. Zakłada się, że nie-beneficjenci zachowują się podobnie do beneficjentów; szacuje się oddziaływanie interwencji poprzez odjęcie różnicy rezultatów przed interwencją od różnicy po interwencji.
- Podejście oparte na metodach łączenia (*matching*) – opiera się na wyszukaniu innych podmiotów nie-beneficjentów, które w możliwie największym stopniu odpowiadają charakterystyce beneficjentów (pod względem wszelkich możliwych do zaobserwowania cech). W związku z tym niezbędny jest jak najszerszy **zbiór danych dotyczących zarówno beneficjentów, jak i innych podmiotów spoza grupy beneficjentów**. Badane są **efekty dla wybranych jednostek**.
- Podejście oparte na pojęciu nieciągłości (*discontiniuity*) – dotyczy sytuacji, w której niektóre podmioty kwalifikują się bądź też nie kwalifikują do korzystania z interwencji na podstawie zdefiniowanej reguły (zwykle o charakterze administracyjnym). Grupy są do siebie podobne pod wieloma względami, ale jednocześnie podzielone wobec wartości progowej, przy czym po jednej stronie progu znajdują się podmioty objęte interwencją, a po drugiej nieobjęte. Badana jest różnica rezultatów osiągniętych wokół wartości progowej. Potrzebne są więc **dane o charakterystyce podmiotów objętych i nieobjętych wsparciem oraz efektach osiąganych przez podmioty.** Możliwość zastosowania podejścia będzie zależała od tego czy proces selekcji w przyznawaniu wsparcia polegał na stworzeniu rankingu wnioskodawców według ciągłej punktacji.
- Podejście oparte na zmiennych instrumentalnych (*instrumental variables*) – zakłada się, po pierwsze, że na uczestnictwo w interwencji wpływa czynnik zewnętrzny, po drugie, że czynnik zewnętrzny oddziałuje na rezultat wyłącznie pośrednio poprzez wpływ na udział w interwencji. Tak więc wywołuje on dwa efekty, jeden związany z rezultatem, a drugi z uczestnictwem. Z kolei efekt udziału w interwencji może być oszacowany na podstawie obliczenia stosunków dwóch efektów wywołanych przez czynnik zewnętrzny. Istotny jest tutaj więc sam **sposób selekcji oraz uzyskiwane rezultaty.**

Wybór i zastosowanie któregoś z powyższych podejść wymaga poczynienia różnych założeń metodologicznych. W praktyce proces analizy napotyka na wiele trudności związanych z dostępem do konkretnych, rzetelnych danych.[238] Dotyczy to zwłaszcza danych o jednostkach/podmiotach, spośród których dokonuje się wyboru grupy kontrolnej. W zależności od tematyki ewaluacji będą potrzebne inne dane (np. o osobach bezrobotnych, przedsiębiorstwach sektora MSP itd.). W przypadku ograniczenia możliwości wykorzystania baz danych można np. połączyć wykorzystanie techniki *propensity score matching* z przeprowadzeniem wywiadu kwestionariuszowego, dodatkowo wspomagając się metodami jakościowymi. Warto o tym wspomnieć, gdyż jak wskazują przykłady przeprowadzonych badań efektu netto, analizy takie napotykają na wiele trudności w kontekście dostępu do odpowiednich baz danych, m.in.: brak dostatecznie rozwiniętej sieci informatycznej instytucji w zakresie gromadzenia danych, niekompatybilność baz różnych instytucji, braki danych, niechęć do udostępniania danych. W badaniach opartych na metodach kontrfaktycznych wykorzystuje się zwłaszcza dostępne bazy danych (dane gromadzone przez różne instytucje np. urzędy pracy), dane ze statystki krajowej/regionalnej GUS, dostępne badania i opracowania. Informacje takie należy więc uwzględnić przy projektowaniu planu ewaluacji.

Obecny plan ewaluacji przewiduje zastosowanie metod kontrfaktycznych w przypadku trzech badań:

[237] Martini A., *Wprowadzenie do podstawowych pytań stawianych w ewaluacji oddziaływania interwencji: Czy interwencja coś zmieniła? A jeśli tak, to dla kogo?*, w: Haber A., Trzciński R. (red.), *Ocena wpływu i prognozowanie efektów w badaniach ewaluacyjnych*, PARP, Warszawa, 2011.

[238] Por. Penszko P., *Przykład ewaluacji efektów Aktywnych Polityk Rynku Pracy*, w: Haber A., Trzciński R. (red.), *Ocena wpływu i prognozowanie efektów w badaniach ewaluacyjnych*, PARP, Warszawa, 2011.

- Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego;
- Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy;
- Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP.

Analizy przeprowadzone w części raportu dotyczącej kompletności, trafności i wykonalności zaproponowanej przez IZ koncepcji procesu ewaluacji programu, poddały w wątpliwość wykorzystanie metod kontrfaktycznych w przypadku badania Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego. Z kolei wskazano na możliwość wykorzystania metod kontrfaktycznych w przypadku następujących badań:

- Wstępna ocena zastosowania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020,
- Analiza udziału podmiotów III sektora w realizacji RPO WSL 2014-2020,
- Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka.

Propozycję uwzględnienia metod kontrfaktycznych w planie ewaluacji przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 36 Propozycja metod kontrfaktycznych do uwzględnienia w planie ewaluacji

Temat badania	Możliwe do wykorzystania metody kontrfaktyczne	Potrzebne dane
Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	- grupa kontrolna: osoby/podmioty/instytucje nie korzystające ze wsparcia w ramach RPO - możliwe do wykorzystania opisane powyżej podejścia (różnica w różnicy, podejście oparte na metodach łączenia, podejście oparte na pojęciu nieciągłości, podejście oparte na zmiennych instrumentalnych) w połączeniu z metodami jakościowymi i ilościowymi	- dane na potrzeby wykorzystania metod kontrfaktycznych: w zależności od konkretnej metodologii – bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat beneficjentów i instytucji nie objętych wsparciem, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS, wyniki badań jakościowych.
Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	- grupa kontrolna: osoby/podmioty/instytucje nie korzystające ze wsparcia w ramach RPO - możliwe do wykorzystania opisane powyżej podejścia (różnica w różnicy, podejście oparte na metodach łączenia, podejście oparte na pojęciu nieciągłości, podejście oparte na zmiennych instrumentalnych) w połączeniu z metodami jakościowymi i ilościowymi	- dane na potrzeby wykorzystania metod kontrfaktycznych: w zależności od konkretnej metodologii – bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat beneficjentów i instytucji nie objętych wsparciem, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS, wyniki badań jakościowych.
Wstępna ocena zastosowania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020	- grupa kontrolna: przedsiębiorcy, którzy nie korzystali z instrumentów finansowych - możliwe do wykorzystania opisane powyżej podejścia (różnica w różnicy, podejście oparte na metodach łączenia, podejście oparte na pojęciu nieciągłości, podejście oparte na zmiennych instrumentalnych) w połączeniu z metodami jakościowymi i	- dane, w zależności od zastosowania konkretnej metodologii: bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat przedsiębiorstw nie korzystających z instrumentów finansowych, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS, wyniki badań jakościowych.

	ilościowymi	
Analiza udziału podmiotów III sektora w realizacji RPO WSL 2014-2020	- grupa kontrolna: NGO które nie otrzymały wsparcia z programu, - możliwe do wykorzystania opisane powyżej podejścia (różnica w różnicy, podejście oparte na metodach łączenia, podejście oparte na pojęciu nieciągłości, podejście oparte na zmiennych instrumentalnych) w połączeniu z metodami jakościowymi i ilościowymi	- dane, w zależności od zastosowania konkretnej metodologii: bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat NGO nie wspieranych z RPO, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS, wyniki badań jakościowych.
Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	- grupa kontrolna: przedsiębiorstwa nie korzystające ze wsparcia, - możliwe do wykorzystania opisane powyżej podejścia (różnica w różnicy, podejście oparte na metodach łączenia, podejście oparte na pojęciu nieciągłości, podejście oparte na zmiennych instrumentalnych) w połączeniu z metodami jakościowymi i ilościowymi	- dane, w zależności od zastosowania konkretnej metodologii: bazy danych w zakresie przedmiotowym badania na temat przedsiębiorstw nie korzystających ze wsparcia, wyniki badania efektów i charakterystyki podmiotów (np. kwestionariuszowe), dostępne raporty i publikacje, dane GUS, wyniki badań jakościowych.

5.6.6. Zasoby ludzkie oraz potencjał instytucjonalny, system monitorowania i ewaluacji (obszary ryzyka i bariery dla skutecznej i efektywnej realizacji procesów monitorowania i ewaluacji)

Struktura organizacyjna do realizacji monitoringu i ewaluacji, w tym komunikacja wewnętrzna

W projekcie RPO WSL przedstawiono podstawowe informacje dotyczące procesu monitorowania i ewaluacji, w tym zakres zadań komitetu monitorującego, a także rolę IZ, jako instytucji odpowiedzialnej za prawidłowy przebieg procesu sprawozdawczości. Opisano wynikające z rozporządzenia ogólnego założenia co do zakresu i terminów sprawozdań przedkładanych do KE. W programie jest także informacja o prowadzeniu monitorowania i sprawozdawczości na wszystkich poziomach instytucjonalnych wdrażania programu (tj. beneficjenta, instytucji zarządzającej lub instytucji, do której IZ delegowała zadania oraz Komitetu Monitorującego).

Za proces monitorowania i ewaluacji RPO WSL 2014-2020 będą odpowiadały następujące komórki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego zgodnie z aktualnym, obowiązującym od 1 kwietnia 2014 r., Regulaminem Organizacyjnym:

- w Wydziale RR (IZ):
  - Referat monitoringu i kontroli programu
  - Referat analiz regionalnych i ewaluacji
- w Wydziale EFS (IP) – Referat zarządzania, monitorowania i analiz
- w Wydziale EFRR (IP) – Referat monitoringu i wsparcia zarządzania

Oznacza to, że zadania związane z monitorowaniem będą realizowane na poziomie IP oraz IZ, natomiast zadania związane z ewaluacją – na poziomie IZ. To rozwiązanie należy uznać za słuszne, pod warunkiem właściwego przepływu informacji między IZ a IP – komunikowanie wyników badań do IP przez IZ, przekazywanie danych monitoringowych z IP do IZ (w tym elektronicznie).

Zapisy regulaminu organizacyjnego pozwalają sądzić, że te warunki zostaną w zasadzie spełnione. Do zadań Referatu analiz regionalnych i ewaluacji w IZ należy bowiem m.in.:

- „prowadzenie konsultacji propozycji rekomendacji oraz wniosków z badań w gronie potencjalnych adresatów rekomendacji,
- monitorowanie procesu wdrażania rekomendacji wypracowanych w ramach badań ewaluacyjnych."

Co oznacza, że wyniki badań ewaluacyjnych będą komunikowane pracownikom IP. Natomiast pracownicy IP mają za zadanie:

- w przypadku Wydziału EFS - monitoring działań i priorytetów w ramach RPO WSL (dot. wdrażania EFS) i sporządzanie sprawozdań dla Instytucji Zarządzającej RPO WSL, a także obsługę systemów informatycznych,
- w przypadku Wydziału EFRR – „przygotowywanie zestawień i raportów związanych z monitorowaniem projektów, zgodnie z potrzebami Wydziału".

Należy stwierdzić, na podstawie opisu zadań referatów zajmujących się monitorowaniem w IZ oraz IP w Regulaminie Organizacyjnym, że zadania IP EFRR zostały wskazane dosyć lakonicznie, w szczególności w porównaniu z wyczerpującą ich identyfikacją (biorąc pod uwagę wymogi dokumentu typu Regulamin Organizacyjny) w odniesieniu do pozostałych referatów. Warto więc doprecyzować wyraźnie zadania Referatu monitoringu i wsparcia zarządzania w Wydziale EFRR w Regulaminie Wewnętrznym Urzędu, aby było jasne, że Referat ten nie tylko monitoruje projekty, ale całe osie priorytetowe współfinansowane z EFRR i przygotowuje sprawozdania dla IZ RPO WSL 2014-2020.

Pewną wątpliwość może budzi także fakt, iż wśród zadań Referatu Zarządzania, Monitorowania i Analiz w Wydziale EFS znajdują się te dot. „badań i analiz dla potrzeb (…) wdrażania RPO WSL w części dotyczącej EFS". Nie wiadomo, gdzie będzie przebiegała „linia demarkacyjna" między badaniami prowadzonymi przez ten Referat a Referat analiz regionalnych i ewaluacji w Wydziale RR. Warto również doprecyzować tę kwestię tak, aby zadanie w ramach badan i analiz nie dublowały się.

W projekcie Planu ewaluacji RPO WSL 2014-2020 wskazano, że za jego realizację będzie odpowiadała Jednostka Ewaluacyjna (JE). Warto doprecyzować sposób funkcjonowania JE – czy będzie to konkretny referat czy być może zespół złożony z pracowników z różnych referatów.

Ocenę jakości przepływu informacji między komórkami organizacyjnymi można dokonać na podstawie doświadczeń kończącej się perspektywy finansowej 2007-2013. Ogólnej oceny przepływu informacji w IZ RPO WSL 2007-2013 dokonano w badaniu pt. „Wstępna ocena realizacji efektów RPO WSL na lata 2007-2013" w części dotyczące Sprawności komunikacji wewnętrznej (pionowej i poziomej) w IZ i IP2. Badanie wykazało, że przepływ informacji w całej IZ jest dobry, nie wskazując nie jakiekolwiek odstępstwo w tej kwestii w odniesieniu do komórek odpowiedzialnych za monitoring i ewaluację. Z kolei wyniki badania ankietowego zrealizowanego w ramach oceny ex-ante pokazują, że pracownicy odpowiadający za ewaluację i monitoring oceniają dobrze komunikację wewnętrzną (na 4 w skali 1 do 5) oraz stosunkowo dobrze komunikację zewnętrzną (na 3,6 w skali 1 do 5). Wyniki badania ankietowego zostały potwierdzone także w wywiadzie grupowym. Podczas dyskusji zwrócono uwagę, że w wydziale zajmującym się RPO WSL 2007-2013, ze względu na dużą liczbę pracowników, przetestowano już pracę w zespołach międzyreferatowych. Ponadto praca nad RPO WSL 2014-2020 toczy się w zespołach międzywydziałowych obejmujących nie tylko Wydziały funduszowe, ale również pozostałe Wydziały merytoryczne urzędu. Te doświadczenie przyczyniają się do podniesienia jakości komunikacji wewnętrznej w instytucji i z pewnością są pozytywne w kontekście działania Urzędu.

Na tej podstawie można odpowiedzieć, że dotychczasowy przepływ informacji między komórkami odpowiedzialnymi za monitoring i ewaluacje jest należyty i pozwala na rzetelne prowadzenie tych procesów w ramach obecnie realizowanych programów operacyjnych. Doprecyzowania wymagają jedynie zadania dotyczące monitorowania RPO WSL 2014-2020 Referatu Monitoringu i wsparcia zarządzania w Wydziale EFRR.

Wyniki badanie ankietowego pokazują, że w obydwu Wydziałach (RR ora EFS na moment realizacji badania) pracownicy zajmujący się monitorowaniem i ewaluacją mają w większości ponad dwuletni staż pracy, co może wskazywać, że przy kontynuowaniu ich zatrudnienia w okresie 2014-2020, zadania te będą wykonywały osoby z pewnym doświadczeniem. Pracownicy zajmujący się ewaluacją i monitorowaniem w Wydziale EFS częściej niż ich koledzy z Wydziału Rozwoju Regionalnego skarżyli się na przeciążenie pracą. Ogólnie w Wydziale EFS zaobserwowano większą fluktuację kadr. Mogłoby to oznaczać mniej stabilny zespół do prowadzenia monitoringu i ewaluacji działań współfinansowanych z EFS. Ponadto dla pracowników EFS nowym zadaniem będzie obsługa lokalnego systemu informatycznego.

Wymiar zewnętrzny procesu monitoringu i ewaluacji

Proces generowania danych na potrzeby monitoringu, w tym wykorzystanie systemów informatycznych, został poddany analizie w rozdziale 5.5.2.

W ramach RPO zostanie powołany Komitet Monitorujący (w programie zawarto informację, że Komitet Monitorujący zostanie powołany w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia Polski o decyzji dotyczącej przyjęcia przez Komisję Europejską programu operacyjnego), który będzie pełnił zadania związane z monitoringiem i ewaluacją Programu. Projekt Planu ewaluacji mówi również o istnieniu Grupy Sterującej ds. ewaluacji. Nie wiadomo jednak czy Grupa ta będzie stanowiła część KM. Nie wskazano również zadań tej grupy ani jej składu. Te elementy powinny zostać uzupełnione w Planie ewaluacji, gdyż dopiero wówczas będzie można ocenić rolę tego ciała wspierającego proces ewaluacji RPO.

5.6.7. Kompletność, trafność i wykonalność zaproponowanej przez IZ koncepcji procesu ewaluacji programu

Ocenie poddane zostały następujące materiały składające się na wstępną wersję koncepcji procesu ewaluacji:

- lista tematów badań ewaluacyjnych;
- projekt planu ewaluacji zawierający:
  - sposoby komunikacji planowanych wyników ewaluacji;
  - obszary i sposoby wykorzystania wyników;
  - działania na rzecz budowy potencjału ewaluacyjnego, w tym:
    - zasoby ludzkie potrzebne do realizacji procesu ewaluacji;
    - plan szkoleń;
  - działania ukierunkowane na budowę kultury ewaluacyjnej;
- harmonogram ewaluacji wraz z legendą.

Lista tematów badań ewaluacyjnych wraz z uzasadnieniem ich realizacji

Lista tematów będąca częścią projektu planu ewaluacji zawiera 57 badań ewaluacyjnych, rozłożonych na lata 2015-2025 (11 lat). Jest to więc plan szeroko zakrojony. Zawiera on następujące grupy badań:

- Ocena systemu realizacji RPO WSL 2014-20;
- Badania dotyczące instrumentów terytorialnych RPO WSL na lata 2014-2020;
- Realizacja celów i osiągnięcie założonych wartości wskaźników RPO WSL 2014-2020;
- Ocena funkcjonowania systemu informacji i promocji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020;
- Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach poszczególnych osi priorytetowych;
- Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020;
- Wpływ RPO WSL 2014-2020 na realizację Strategii Europa 2020;
- Analiza realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020;
- Meta-ewaluacje;
- Grupa badań *ad hoc*;
- Pozostałe badania.

W ramach grupy „Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach poszczególnych osi priorytetowych" zaplanowano badania dotyczące wszystkich osi priorytetowych. Wszystkie te badania będą miały na celu ocenę osiągnięcia celów szczegółowych poszczególnych osi. Lista tematów zawiera także szereg badań ewaluacyjnych mających na celu ocenę systemu realizacji, informacji i promocji. Zakres tematyczny badań jest więc szeroki i można uznać, że pokrywa on się z zakresem tematycznym RPO WSL.

Jednakże zgodnie z art. 52 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.[239], ewaluacja służyć ma nie tylko ustaleniu wpływu programów, ale także poprawie jakości ich opracowywania i wdrażania. W związku z tym badania ewaluacyjne należy przeprowadzać w taki sposób, by można było odpowiednio wcześnie wprowadzić modyfikacje w sytuacji, w której występują trudności w realizacji danej osi priorytetowej lub nastąpiły istotne zmiany gospodarcze czy też społeczne. Przedstawiona w projekcie planu ewaluacji lista tematów nie we wszystkich przypadkach pozwala na to, by w aktualnym okresie programowania możliwe było wdrożenie rekomendacji ewaluacyjnych i doprowadzenie realizacji działania do osiągnięcia wszystkich zaplanowanych efektów.

[239] Ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006.

Mając na względzie ww. kwestie, rekomendujemy przemodelowanie koncepcji ewaluacji poszczególnych priorytetów RPO WSL w następujący sposób (przy założeniu, że projekty RPO WSL będą realizowane, zgodnie z zasadą n+2, w latach 2015-2022):

- w połowie realizacji programu (2018 r.) rekomendujemy przeprowadzenie pięciu badań w grupie „Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach poszczególnych osi priorytetowych". Badania te mogłyby dotyczyć następujących grup osi priorytetowych:
  - I, III (przedsiębiorczość);
  - II, IV, V, VI (infrastruktura poza społeczną i zdrowotną);
  - VII, VIII, IX, XI (rynek pracy i społeczeństwo);
  - X, XII (infrastruktura społeczna i zdrowotna);
  - wsparcie w ramach instrumentów terytorialnych;

  Badania te miałyby charakter analizy *mid-term*, a jednocześnie umożliwiałyby dokonanie odpowiednio wczesnych modyfikacji w konkursach zaplanowanych na kolejne lata tam, gdzie byłoby to konieczne. Z punktu widzenia realizacji badań, pozwoliłoby to ograniczyć badania z udziałem tych samych grup, np. beneficjentów.
- rekomendujemy jednoczesne przesunięcie badań dotyczących wpływu priorytetów VII, VIII, IX, XI i XII na lata 2020-2021, kiedy to zrealizowana zostanie większość projektów i możliwa będzie realna ocena wpływu tych priorytetów na rozwój regionu;

Z punktu widzenia wdrażania programu przeprowadzony zostanie szereg badań mających na celu analizę systemu realizacji, dokumentów, narzędzi informatycznych, informacji i promocji RPO WSL. Przewidziane są trzy ewaluacje systemu realizacji (ex-ante, mid-term i ex-post). Analiza listy tematów wskazuje jednak na kilka elementów, które powinny zostać poddane zmianom:

- brakuje oceny systemu wyboru i oceny projektów – badanie takie jest potrzebne, aby stosowany przez kolejne lata system okazał się przejrzysty, efektywny i użyteczny zarówno dla IZ, jak i dla beneficjentów i pozwolił na wybór jak najlepszych projektów;
- w 2017 r. oraz w 2019-2020 r. zaplanowane zostały dwa niezależne badania dotyczące tego samego tematu - informacji i promocji RPO WSL. Jedno z badań ma na celu ocenę systemu i działań, a drugie – analizę wskaźników. Zdaniem ewaluatora taki podział jest niezasadny i oba te zagadnienia można umieścić w jednym badaniu (tj. jedno badanie dot. informacji i promocji w 2017 r. (mid-term) i jedno w 2020 lub 2021 r. (na zakończenie realizacji programu).

Metody przewidziane do zastosowania wraz z określeniem zapotrzebowania na dane oraz sposoby zapewnienia i dostarczenia danych

Uwagi ogólne:

- duża część zaplanowanych badań opiera się jedynie na metodach ilościowych lub jedynie na metodach jakościowych. Tymczasem jak wskazuje literatura fachowa[240], oba te rodzaje metod powinny się uzupełniać (szczegółowe odniesienia do każdego badania znajdują się w tabeli poniżej);
- w części badań nie wzięto pod uwagę opinii kluczowych grup odbiorców programu (beneficjentów lub uczestników projektów/użytkowników wspartej infrastruktury), wobec czego proponowana ewaluacja ma charakter mało partycypacyjny;
- w niektórych badaniach użyte jest słowo „wywiady" lub „wywiady kwestionariuszowe", jednak nie sprecyzowano, czy są to badania ilościowe (np. wywiad standaryzowany telefoniczny CATI) czy też jakościowe (wywiad pogłębiony) – należy sprecyzować to przy każdym użyciu słowa „wywiad";
- nie sprecyzowano, jakie metody kontrfaktyczne będą stosowane w badaniach (jaką grupę kontrolną należy zbadać);

[240] Np. Jasiński M., Kowalski M., Fałszywa sprzeczność: metodologia jakościowa czy ilościowa?, w: Haber A. (red.), Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza, PARP, Warszawa 2007.

Szczegółową ocenę propozycji planowanych metod dla poszczególnych badań ewaluacyjnych zawiera poniższa tabela.

Tabela 37 Szczegółowa ocena propozycji planowanych metod dla poszczególnych badań ewaluacyjnych

Lp.	Temat badania	OCENA PROPONOWANYCH METOD WRAZ Z UZASADNIENIEM I REKOMENDACJAMI ZMIAN
1	Analiza zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WSL na lata 2014-2020	Wśród zaproponowanych metod brakuje takiej, która umożliwiłaby ocenę zapisów SzOP RPO WSL z punktu widzenia interesariuszy (przede wszystkim potencjalnych beneficjentów: przedsiębiorców, NGO, instytucji publicznych). Taka ocena jest konieczna by zapewnić partycypacyjny charakter tworzenia RPO i odpowiedź na potrzeby interesariuszy. Dlatego rekomendujemy dodatkową metodę partycypacyjną – wielokrotne grupy fokusowe, w których uczestniczyć będą przedstawiciele interesariuszy; dla każdej grupy powinny zostać zorganizowane 2 spotkania w odstępie dwutygodniowym; podczas pierwszego z nich prezentowane byłyby założenia RPO WSL i SzOP RPO WSL i odbywałaby się wstępna dyskusja, zaś przed drugim spotkaniem uczestnicy zapoznawaliby się z materiałem i dyskutowali nad szczegółami podczas tego spotkania.
2	Ocena zdolności absorpcyjnych potencjalnych beneficjentów pod kątem sprawnego wdrażania RPO WSL na lata 2014-2020	Zaproponowane metody są wystarczające. Należy położyć szczególny nacisk na zaangażowanie wszystkich grup beneficjentów do badania.
3	Ewaluacja ex ante systemu realizacji RPO WSL na lata 2014-2020	Podobnie jak w przypadku pkt 1., do oceny tej należy zaangażować także interesariuszy (np. metodą wielokrotnych grup fokusowych lub wywiadów indywidualnych).
4	Ocena systemu wdrażania oraz stopnia zaawansowania przygotowań i realizacji projektów systemowych i inwestycji w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	Zaproponowane metody są wystarczające.
5	Analiza narzędzi informatycznych (system IT) oraz instrukcji dla beneficjentów pod względem jakości użytkowej i przejrzystości	W ramach ocen użytkowności należy przeprowadzić testy narzędzi, w których uczestniczyć powinny różne grupy interesariuszy.
6	Wpływ realizacji RPO WSL na lata 2007-2013 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego, z wykorzystaniem makroekonomicznego modelu HERMIN	Zaproponowane metody są wystarczające.
7	Badanie ad hoc	n/d
8	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewaluacja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.
9	Ocena rozwiązań zapewniających realizację komplementarnych przedsięwzięć w ramach RPO WSL 2014-2020 wraz z analizą komplementarności wsparcia RPO z interwencjami finansowanymi z UE w województwie śląskim oraz komplementarności wewnętrznej Programu	Zaproponowane metody są wystarczające.
10	Analiza osiągania celów Programu do roku 2016 wraz ze zidentyfikowaniem ewentualnych problemów realizacji celów oraz wskazaniem	Zaproponowane metody są wystarczające.

	rozwiązań możliwych do wdrożenia	
11	Badanie ad hoc	n/d
12	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.
13	Ewaluacja mid-term systemu realizacji RPO WSL	Ewaluacja systemu realizacji RPO WSL powinna objąć także badanie beneficjentów i wnioskodawców (w tym tych, którzy nie otrzymali dotacji) (metodą ankietową oraz wywiadów indywidualnych lub grupowych). Jest to konieczne, gdyż to oni są głównymi odbiorcami i użytkownikami systemu realizacji RPO, a ich opinia na ten temat powinna przede wszystkim być podstawą do ewentualnych zmian.
14	Ocena systemu informacji i promocji oraz działań informacyjno-promocyjnych w kontekście potrzeb informacyjnych potencjalnych beneficjentów RPO WSL 2014-2020	Do połączenia z badaniem nr 18. Badanie dotyczące beneficjentów Programu powinno zostać rozszerzone o metody jakościowe (wywiady indywidualne i grupowe), aby pogłębić wyniki. Ponadto należy dodać analizę medialną, która pozwoli na bezpośrednią analizę zastosowanego przekazu. Ponadto warto dodać analizę jakości strony internetowej.
15	Analiza założeń i realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	Badanie dotyczące beneficjentów Programu powinno zostać rozszerzone o metody jakościowe (wywiady indywidualne i grupowe), aby pogłębić wyniki.
16	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	Nie został opisany sposób wykorzystania metod kontrfaktycznych – w przypadku tej osi priorytetowej ich zastosowanie wydaje się wątpliwe (kto może być grupą kontrolną?)
17	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna	Zaproponowane metody są wystarczające.
18	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	Do połączenia z badaniem nr 14.
19	Wstępna ocena zastosowania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020	W przypadku niniejszego badania można zastosować także metody kontrfaktyczne (z grupą kontrolną przedsiębiorców, którzy nie korzystali z instrumentów finansowych).
20	Ocena efektywności wdrażania Pomocy Technicznej	Zaproponowane metody są wystarczające.
21	Analiza realizacji priorytetów Strategii Europa 2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020	Zaproponowane metody są wystarczające.
22	Ocena stanu realizacji wybranych projektów ścieżki pozakonkursowej (w tym projektów kluczowych)	Zaproponowane metody są wystarczające.
23	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu	Badanie należy uzupełnić o wywiady z beneficjentami (realizatorami) projektów, gdyż oni jedynie będą w stanie uzupełnić pozyskane dane o wyjaśnienie przyczyn takiego, a

	długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	nie innego stanu rzeczy.
24	Badanie ad hoc	
25	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.
26	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy	Badanie wymaga rozszerzenia o metodę ilościową (ankieta bezpośrednia telefoniczna/komputerowa) wśród beneficjentów, gdyż jedynie oni dysponują szeregiem informacji nt. realizowanych projektów.
27	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	Badanie wymaga rozszerzenia o metodę ilościową (ankieta bezpośrednia telefoniczna/komputerowa) wśród beneficjentów, gdyż jedynie oni dysponują szeregiem informacji nt. realizowanych projektów. Należy sprecyzować, jakie metody kontrfaktyczne zostaną zastosowane.
28	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IX Włączenie społeczne	Badanie wymaga rozszerzenia o metodę ilościową (ankieta bezpośrednia telefoniczna/komputerowa) wśród beneficjentów, gdyż jedynie oni dysponują szeregiem informacji nt. realizowanych projektów.
29	Analiza udziału podmiotów III sektora w realizacji RPO WSL 2014-2020	W przypadku niniejszego badania można zastosować metodę kontrfaktyczną (grupą kontrolną byłyby NGOs, które nie otrzymały wsparcia z programu). Ponadto proponujemy rozszerzenie badania NGOs o metody ilościowe (o ile słowo „wywiady" oznacza tu wywiady pogłębione, jakościowe).
30	Analiza zastosowania rozwiązań innowacyjnych w projektach RPO WSL na lata 2014-2020 wraz z oceną wsparcia RPO WSL na lata 2014-2020 na wzrost innowacyjności w województwie śląskim	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu.
31	Analiza udziału sektora przedsiębiorstw w realizacji RPO WSL 2014-2020	Zaproponowane metody są wystarczające.
32	Ewaluacja mid-term dot. postępu rzeczowego RPO WSL dla potrzeb przeglądu śródokresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania	W ewaluację tę należy zaangażować także kluczowe grupy beneficjentów (np. w formie wywiadu grupowego), gdyż bez ich zaangażowania niemożliwe będzie właściwe sformułowanie rekomendacji dostosowanych do potrzeb wszystkich grup interesariuszy.
33	Badanie ad hoc	n/d
34	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.

35	Ocena funkcjonowania systemu informacji i promocji RPO WSL na lata 2014-2020 oraz ocena trafności i skuteczności działań informacyjno-szkoleniowych w kontekście potrzeb informacyjnych beneficjentów Programu	Do połączenia z badaniem nr 48. Konieczne jest przeprowadzenie badań wśród instytucji – aktualnych i potencjalnych beneficjentów RPO, gdyż to do nich skierowane są działania informacyjne i promocyjne (słowo „beneficjent" ujęte jest w samej nazwie badania, podczas gdy grupa ta nie jest ujęta w metodach).
36	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
37	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
38	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
39	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
40	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
41	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	Badanie należy uzupełnić o wywiady z beneficjentami (realizatorami) projektów, gdyż oni jedynie będą w stanie uzupełnić pozyskane dane o wyjaśnienie przyczyn takiego, a nie innego stanu rzeczy.
42	Ewaluacja ex-post systemu realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020	Ewaluacja systemu realizacji RPO WSL powinna objąć także badanie beneficjentów i wnioskodawców (w tym tych, którzy nie otrzymali dotacji) (metodą ankietową oraz wywiadów indywidualnych lub grupowych). Jest to konieczne, gdyż to oni są głównymi odbiorcami i użytkownikami systemu realizacji RPO, a ich opinia na ten temat powinna przede wszystkim być podstawą do ewentualnych zmian.
43	Badanie ad hoc	n/d
44	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.
45	Analiza wkładu Programu w realizację unijnej	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem

	strategii EU 2020	sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
46	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	Ewaluacja osi powinna objąć także badanie beneficjentów i wnioskodawców (w tym tych, którzy nie otrzymali dotacji) (metodą ankietową oraz wywiadów indywidualnych lub grupowych). Można zastosować także metodę kontrfaktyczną (grupą kontrolną byliby przedsiębiorcy, którzy nie korzystali z dotacji). Należy sprecyzować rodzaj zastosowanego wywiadu (badanie powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
47	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VI Transport	Zaproponowane metody są wystarczające pod warunkiem sprecyzowania rodzaju zastosowanego wywiadu (badanie beneficjentów powinno objąć metody ilościowe i jakościowe).
48	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	Do połączenia z badaniem 30.
49	Analiza realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	Ewaluacja osi powinna objąć także badanie beneficjentów i wnioskodawców (w tym tych, którzy nie otrzymali dotacji) (metodą ankietową oraz wywiadów indywidualnych lub grupowych). Jedynie oni są wstanie wskazać na bariery utrudniające realizację zasad horyzontalnych.
50	Ocena efektów wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	W przypadku instrumentów terytorialnych niezbędne jest zbadanie (metodą reprezentatywnej ankiety oraz wywiadów indywidualnych) mieszkańców miejscowości, w których realizowano ZIT – uzupełni to wiedzę beneficjentów o perspektywę tych, do których ZIT są *de facto* skierowane, i którzy mają na nie bezpośredni wpływ zgodnie z zasadą CLLD.
51	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	Badanie należy uzupełnić o wywiady z beneficjentami (realizatorami) projektów, gdyż oni jedynie będą w stanie uzupełnić pozyskane dane o wyjaśnienie przyczyn takiego, a nie innego stanu rzeczy.
52	Wpływ RPO WSL 2014-2020 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego w tym na poziom bezrobocia i produkt krajowy brutto (Ewaluacja podsumowująca postęp rzeczowy RPO WSL)	Jest to kluczowa ewaluacja ex-post RPO WSL, dlatego wymaga przeprowadzenia szeregu badań. Należy zrealizować badanie ilościowe (ankieta/wywiad CATI) i jakościowe (wywiady indywidualne i grupowe): - beneficjentów; - uczestników, użytkowników i grup docelowych (mieszkańcy, przedsiębiorcy, NGOs, instytucje publiczne).
53	Badanie ad hoc	n/d
54	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	Zaproponowane metody są wystarczające.

55	Badanie ad hoc	n/d
56	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	Badanie należy uzupełnić o wywiady z beneficjentami (realizatorami) projektów, gdyż oni jedynie będą w stanie uzupełnić pozyskane dane o wyjaśnienie przyczyn takiego, a nie innego stanu rzeczy.
57	Ocena skuteczności i efektywności prowadzonych działań informacyjnych i promocyjnych podejmowanych w ramach RPO WSL 2014-2020	Konieczne jest przeprowadzenie badań ilościowych i jakościowych wśród beneficjentów RPO, gdyż to do nich skierowane były działania informacyjne i promocyjne.

Sposoby komunikacji planowanych wyników ewaluacji

Proponowane sposoby komunikacji wyników badań ewaluacyjnych są na razie bardzo ogólne. Wymieniono szerokie grono interesariuszy (co należy ocenić pozytywnie), którzy będą informowani o wynikach badania, jednak bez wskazania w jaki sposób. W kolejnej wersji Planu należy doprecyzować te informacje. Warto wskazać, że JE będzie dążyła do prezentowania wyników badania w sposób przystępny, dopasowując formę przekazu do grupy odbiorców. W ramach komunikacji warto zaplanować takie narzędzia jak skrócone wersje raportów (w szczególności tych raportów, które będą bardzo obszerne i/lub będą dotyczyły szczególnie złożonej tematyki), broszury informacyjne, prezentacje w formacie Prezi czy infografiki, itp.

Plan zawiera informację, że „do końca 2022 roku zostanie przygotowany raport ewaluacyjny, będący syntezą wyników wszystkich zrealizowanych badań ewaluacyjnych, zawierający osiągnięte rezultaty programu wraz z komentarzem", jednak badanie to nie jest ujęte w liście tematów.

Obszary i sposoby wykorzystywania wyników

Również obszary i sposoby wykorzystania wyników opisane są w sposób bardzo ogólny, jednak fakt zaplanowania systemu monitorowania stopnia wdrożenia rekomendacji należy uznać za pozytywny. W kolejnej wersji Planu ewaluacji należy doprecyzować sposób monitorowania wdrożenia rekomendacji oraz wprowadzania bieżących modyfikacji pod wpływem badań ewaluacyjnych - jakie narzędzie zostanie do tego celu wykorzystane, w jaki sposób odbiorcy rekomendacji będą rozliczani z ich wdrożenia itp. Warto wskazać w jaki sposób wykorzystanie wyników badań ewaluacyjnych (w szczególności promocja dobrych praktyk) może zostać połączone z procesem informowania o efektach wdrażania RPO, w jaki sposób te procesy zostaną skoordynowane (w którym momencie i w jaki sposób informacja i promocja stanie się de facto przekazywaniem informacji, których źródłem są badania ewaluacyjne).

Działania na rzecz budowy potencjału ewaluacyjnego i kultury ewaluacyjnej

Informacje o JE warto uzupełnić o wskazanie konkretnej komórki organizacyjnej w Urzędzie Marszałkowskim, która będzie pełniła tę rolę.

Plan szkoleń, aczkolwiek zawierający niewiele zagadnień szkoleniowych jest, zdaniem ewaluatora, odpowiednio dobrany do zakresu wiedzy, którą powinien posiadać pracownik zajmujący się zamawianiem i realizacją badań ewaluacyjnych w urzędzie administracji publicznej. Ponadto zakres ten jest zgodny z rekomendacjami z badania „Metaanaliza badań systemu realizacji i wdrażania polityki spójności w ramach perspektywy 2007–2013 pod kątem planowania systemu realizacji dla perspektywy 2014–2020"[241]. Warto jednak dodać, że lista szkoleń będzie aktualizowana w miarę pojawiania się potrzeb. Sugerujemy także określenie minimalnych kompetencji, które pracownik ds. ewaluacji powinien posiadać.

Na potrzeby zamawiania badań oraz w ramach budowania kultury ewaluacyjnej w Urzędzie, warto rozważyć uwzględnienie w Planie ewaluacji działań na rzecz zapewnienia realizacji na rzecz RPO WSL 2014-2020 badań na odpowiednim poziomie poprzez:

- określenie minimalnych wymogów odnośnie realizacji badań (np. sporządzanie transkrypcji z wywiadów jakościowych, analiza wypowiedzi przy użyciu odpowiedniej aplikacji np. Atlas Ti, posiadanie certyfikatów jakości prowadzenia badań ilościowych, itp.)
- zapewnienie oceny oferty przez członków komisji przetargowych posiadających również odpowiednią wiedzę albo odpowiednie przeszkolenie w zakresie ewaluacji i prowadzenia badań społecznych.

[241] „Metaanaliza badań systemu realizacji i wdrażania polityki spójności w ramach perspektywy 2007–2013 pod kątem planowania systemu realizacji dla perspektywy 2014–2020" dla MRR (maj 2012 r.), str. 42.

Harmonogram procesu ewaluacji

Badania dotyczące efektów i wpływu osi priorytetowych są rozłożone na lata 2017-2020, przy czym efekty wpływu dwóch osi priorytetowych (XI, XII) badane będą w 2017 r., trzech osi (VII, VIII, IX) – w 2018 r., pięciu osi (II, III, IV, V, X) – w 2019 r., i dwóch osi (I, VI) – w 2020 r. Jak to już wskazywaliśmy, ocena efektów możliwa będzie po co najmniej 4 latach realizacji programu. Jak to już wskazano poprzednio, należy zarekomendować przesunięcie badań dotyczących wpływu priorytetów VII, VIII, IX, XI i XII na lata 2020-2021, gdyż wtedy zrealizowana zostanie większość projektów i możliwa będzie realna ocena wpływu tych priorytetów na rozwój regionu.

Liczba badań ewaluacyjnych, przedstawionych w zaproponowanym harmonogramie, bardzo różni się w poszczególnych półroczach/latach. Na poniższym wykresie uwidocznione są te różnice.

Wykres 1 Propozycja harmonogramu badań ewaluacyjnych wraz z ich liczbą

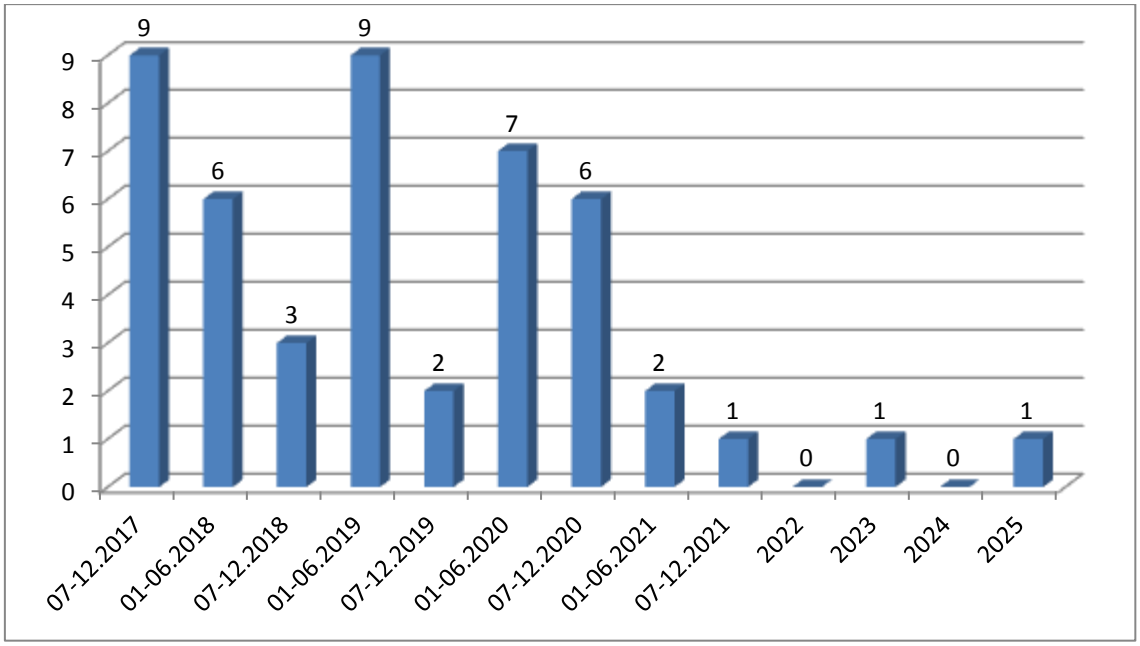

Z punktu widzenia efektywności prowadzonych działań, przy założeniu, że w JE zatrudnionych będzie 6 pracowników mogących samodzielnie prowadzić nadzór nad realizacją badań, należy stwierdzić, iż w jednym półroczu nie powinno być realizowanych więcej niż 6 badań ewaluacyjnych. Większe nagromadzenie badań ma miejsce w latach 2017-2020. Dlatego proponujemy przeniesienie badań:

- nr 12 i 13 – z I półrocza 2017 na I półrocze 2021;
- nr 14, 15, 16 – z I półrocza 2018 na II półrocze 2021;
- nr 48, 49, 50 – z II półrocza 2017 na I półrocze 2018;
- nr 19, 20, 21 – z I półrocza 2019 na II półrocze 2019;
- nr 3 – z I półrocza 2020 na I półrocze 2021.

Przy wykorzystaniu tej rekomendacji harmonogram będzie możliwy do zrealizowania.

Budżet

Zgodnie z zapisami Projektu RPO WSL 2014-2020 z kwietnia 2014 r., w ramach Osi Priorytetowej XIII – Pomoc Techniczna, na ewaluacje i badania (kod interwencji 122) przeznaczono **6 000 000 EUR** dofinansowania z EFS. Wg kursu NBP z 12.05.2014 r. stanowi to równowartość **25 078 200 PLN**. Biorąc pod uwagę fakt, iż na całą oś XIII przeznaczono dodatkowo **19 411 765 EUR** wkładu krajowego, co stanowi 15% całości finansowania, przy założeniu, że proporcje wkładu krajowego będą takie same na każdy rodzaj interwencji, można oszacować, że wkład krajowy na interwencję oznaczoną kodem 122 wyniesie również 15% całości finansowania. W takiej sytuacji przy dofinansowaniu z EFS w wysokości 6 000 000 EUR wkład krajowy wyniósłby 1 058 823,53 EUR, a całość środków na ewaluacje i badania – 7 058 823,53 EUR czyli – wg ww. kursu – **29 435 294,12 PLN**.

Zapis z Projektu wskazuje, iż obok ewaluacji w ramach Osi XIII realizowane będą także „prace związane z prowadzeniem wieloaspektowych analiz, ekspertyz, ocen, studiów regionalnych, publikacji”[242], nie precyzując jednocześnie w sposób ścisły, jakie to będą analizy, ekspertyzy etc. Mając na względzie standardową praktykę w tym zakresie można jednak oszacować, że co najmniej 70% kwoty zaplanowanej na interwencję oznaczoną kodem 122 przeznaczone zostanie na badania ewaluacyjne. Przy takim szacunku można uznać, że na badania ewaluacyjne przeznaczone zostanie **20 604 705, 88** zł, co oznacza średnią kwotę na 1 zaplanowane badanie ok. **360 000 zł**.

Jedynie część zaplanowanych badań (np. „Wpływ RPO WSL 2014-2020 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego w tym na poziom bezrobocia i produkt krajowy brutto”) będzie wymagać zaangażowania większych środków. Wstępna analiza zaproponowanych metod wskazuje, że średnio na jedno zaplanowane badanie ewaluacyjne przypadać będzie kwota nie większa niż **200 000 zł**.

A zatem wielkość budżetu przeznaczonego na ewaluację w projekcie RPO WSL wystarczy na zrealizowanie zaplanowanych badań (także w wersji uwzględniającej sugestie ewaluatora ex-ante z niniejszego materiału) i zapewnienie ewentualnej rezerwy na wypadek różnic kursowych lub innych podobnych problemów.

Bariery i problemy związane z ewaluacją

Poniższa tabela przedstawia potencjalne problemy i ryzyka, które mogą wiązać się z procesem ewaluacji Programu:

Tabela 38 Lista potencjalnych problemów i ryzyk związanych z procesem ewaluacji Programu

Bariera	Sposób przezwyciężenia
Nieprecyzyjne oszacowanie kwoty przeznaczonej na poszczególne badania	• Dokładne sprecyzowanie metod i prób badawczych dla każdego z badań w rocznych planach ewaluacji; • Dokonanie wstępnych rozeznań rynku przed oszacowaniem kwot.
Pominięcie istotnych grup docelowych i interesariuszy w badaniach ewaluacyjnych	• Współpraca z ciałami reprezentującymi beneficjentów i grupy docelowe przy określaniu badanych populacji dla każdego badania; • Wsparcie ze strony Komitetu Monitorującego; • Wsparcie ze strony Grupy Sterującej Ewaluacją
Trudność w realizacji badań kontrfaktycznych	• W przypadku niektórych grup beneficjentów wytypowanie grup kontrolnych może być niemożliwe (np. JST – w praktyce wszystkie JST korzystają ze środków UE) • Realizacja badań kontrfaktycznych wymaga zaangażowania większych środków (koszt realizacji badań jest większy) oraz przeznaczenia odpowiednio dłuższego czasu na realizację badania
Niski stopień wykorzystania rekomendacji	• partycypacyjne metody mające na celu wypracowanie sposobów wdrażania rekomendacji (współpraca z partnerami społecznymi i gospodarczymi, udział przedstawicieli beneficjentów w formułowaniu rekomendacji); • sprawna komunikacja między wydziałami;
Przedłużające się procedury przetargowe opóźniające realizację badań	• stworzenie jasnych i przejrzystych procedur oceny oraz zmniejszenie formalnych wymogów wobec potencjalnych wykonawców badań.
Trudność w nadzorowaniu kilku badań naraz	• Klarowny podział zadań między pracownikami JE; • Ustanowienie „opiekuna” każdego z badań ewaluacyjnych na wzór opiekunów projektów.

Wnioski i rekomendacje

Należy zauważyć, że system wskaźników tworzą: wskaźniki produktu, wskaźniki rezultatu bezpośredniego oraz wskaźniki rezultatu strategicznego w odniesieniu do interwencji EFRR oraz podobny system wskaźników w odniesieniu do interwencji EFS, z wyjątkiem tego, iż wskaźniki rezultatu strategicznego nazywa się tutaj długoterminowymi wskaźnikami. Jednocześnie MRR zaleca opracowanie wskaźników specyficznych dla Programu. Rekomenduje się dopracowanie systemu wskaźników, w

[242] Projekt RPO WSL na lata 2014-2020, wersja 5.1, Katowice, kwiecień 2014 r., str. 231.

sposób który odpowiadałby sformułowanym wytycznym MRR a jednocześnie **sugeruje się rozszerzenie istniejącego katalogu wskaźników o wskaźniki spoza listy WLWK**.

Przeważająca liczba wskaźników produktu została określona w sposób ilustrujący wyłącznie liczbę beneficjentów poszczególnych priorytetów, co na poziomie programu (wysoki stopień ogólności) jest akceptowalne, ale wymaga uszczegółowienia na poziomie działań/poddziałań (odniesienie do konkretnych rodzajów działań w projektach). **Rekomenduje się położenie większego nacisku na opracowanie wskaźników specyficznych dla programu** (zgodnie z sugestiami MRR zawartymi w Szablonie Programu Operacyjnego 2014-2020).

Przyjęty system wskaźników nie tworzy spójnego katalogu indykatorów, pozwalającego skutecznie śledzić postępy we wdrażaniu programu. Jego główną wadą jest niekompletność w zakresie opisywania celów interwencji - wskaźniki nie obejmują całościowo opisanych celów priorytetów, a jedynie wybrane ich fragmenty. Rekomenduje się rozbudowanie katalogu wskaźników, tak aby każde z działań posiadało przynajmniej jeden indykator, w którym agregowane będą bardziej szczegółowe produkty i rezultatu pojedynczych projektów. Ułatwi to monitorowanie postępu realizacji Programu.

6. Wnioski i rekomendacje

6.1. Ogólna ocena projektu Programu

Diagnoza Programu zawarta w ocenianym projekcie zawiera szeroki opis sytuacji województwa śląskiego, stanowiąc przy tym tło realizacji RPO WSL 2014-2020. Diagnoza zawiera analizę wielu obszarów, także tych, które następnie nie znajdują swojego odzwierciedlenia w dalszej logice interwencji (a więc przyjętych celach, czy działaniach). Prezentowane informacje w większości przypadków prezentowane są poprawnie, przy czym w wielu obszarach dostępne są już nowsze dane, stąd konieczne jest ich uzupełnienie. Wadą diagnozy jest także brak podsumowania niektórych obszarów w postaci najważniejszych problemów oraz wyzwań (a także ich priorytetyzacji). Najważniejszą rekomendacją płynącą z analizy jest propozycja przeformułowania diagnozy w taki sposób, by miała ona charakter problemowy i związana była bezpośrednio z logiką interwencji Programu (związki przyczynowo-skutkowe). Efektem byłoby umieszczenie w niej jedynie tych zapisów, które w sposób bezpośredni odnosiłby się do celów programu, a także sformułowanych działań (którym w dalszej części odpowiadałyby wskaźniki). Byłoby to również zgodne z wytycznymi dotyczącymi przygotowania nowych programów operacyjnych.

W zakresie obszaru B dotyczącego oceny zaproponowanej logiki interwencji względem możliwości osiągnięcia założonych celów należy stwierdzić, że program zawiera wiele braków i niespójności. Najistotniejsze wady to brak pełnej spójności między wskazanymi w diagnozie problemami a proponowanymi działaniami, chociaż z drugiej strony, nie stwierdzono w Programie działań kompletnie zbędnych, nie odpowiadających na rzeczywiste potrzeby regionu. W wielu wypadkach nie wskazano także spodziewanych rezultatów podejmowanych działań, co nie pozwala do końca ocenić proponowanej logiki interwencji. Obowiązek wpisania programu w nowy szablon programu operacyjnego spowoduje jednak automatyczne usunięcie tych niespójności i braków. Zaproponowane formy wsparcia zostały w większości uznane za słuszne, jedynie w przypadku kilku działań proponuje się umożliwienie udzielania pożyczek zamiast dotacji. Również analiza proponowanych ścieżek wyboru projektów w zdecydowanej większości potwierdziła ich słuszność, w tym poparcie dla idei Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, chociaż z zastrzeżeniem, że jest to nowy instrument, który wymaga koordynacji wielu podmiotów, stąd jego efektywne uruchomienie może wymagać więcej czasu, co należy uwzględnić w harmonogramie wdrażania RPO.

W Programie poprawnie uwzględniono zasadę koncentracji tematycznej.

Biorąc pod uwagę dostępność środków w ramach RPO WSL 2014-2020 proponowaną strukturę alokacji ocenić należy jako prawidłową, tj. nie identyfikuje się obszaru w którym alokacja nie pozwoliłaby osiągnąć celów a jednocześnie stanowi odpowiedź na potrzeby potencjalnych beneficjentów. Jest to jednak ocena jakościowa bowiem brak wskaźników dla poszczególnych Priorytetów uniemożliwia dokonanie oceny ilościowej. Za poprawną uznać można również strukturę poszczególnych typów planowanych interwencji, choć i tutaj możliwe są pewne zmiany. Generalnie można uznać, że poziom dofinansowania jest spójny z wyzwaniami i potrzebami i planowanymi do realizacji działaniami.

Interwencja odpowiada na potrzeby poszczególnych subregionów – można zauważyć, że większość potrzeb, problemów czy wyzwań zdefiniowanych przez subregiony wpisuje się w interwencję. Jednakże gdyby oceniać dostosowanie interwencji do konkretnych potrzeb, należałoby podejść do tego bardziej krytycznie, bowiem Program w niewielkim stopniu został dopasowany do specyficznych potrzeb subregionów. Wynika to z tego, że interwencja musi wpisywać się w określone cele tematyczne, co sprawia, że niemożliwe staje się zaadresowanie jej wprost na rozwiązanie bardzo specyficznych subregionalnych problemów, a raczej pozostaje ona na dość wysokim poziomie ogólności. W związku z tym, duże znaczenie będzie miało odpowiednie przygotowanie i przeprowadzenie konkretnych projektów, tak aby stanowiły one w jak największym stopniu odpowiedź na wyzwania, jakie stoją przed subregionami.

Przeprowadzone analizy tekstu Programu i innych materiałów oraz wyniki badań jakościowych wskazują, że instrument ZIT zastosowano poprawnie. Oznacza to, że wprowadzono go w priorytetach i działaniach, w których jest to zasadne pod względem efektywności oraz możliwości realizacji projektów przy zastosowaniu ZIT. Instrument ma także pozwolić w dość znaczącym stopniu na osiągnięcie celów rozwojowych subregionów tj. dostosowany jest do ich potencjałów i potrzeb ogólnie zdefiniowanych. Należy jednak zwrócić uwagę, że szczegółowe zapisy i regulacje Programu będą stanowiły o ostatecznym sukcesie bądź porażce tego typu projektów.

Cele RPO WSL 2014-202 ze względu na swój szeroki charakter są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym, ponadregionalnym i regionalnym, w tym w szczególności ze strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi oraz Umową Partnerstwa. Na poziomie regionalnym brak jest obecnie strategii rozwoju poszczególnych subregionów, co utrudnia ocenę spójności RPO z celami rozwoju poszczególnych jednostek.

Analiza programu pod kątem uwzględniania i przyczyniania się do realizacji celów polityk horyzontalnych pozwala stwierdzić, iż w diagnozie przedstawionej w RPO WSL 2014-2020 w znacznym stopniu uwzględniono założenia horyzontalne w zakresie równości szans, w tym równości płci i zapobiegania dyskryminacji. W treści diagnozy oraz Priorytetów Programu nie uwzględniono jednak społeczności romskiej zamieszkującej tereny województwa śląskiego. Ponadto obszary interwencji

odnoszące się do kwestii równości szans, w tym równości płci i zapobiegania dyskryminacji związane są wyłącznie ze wykorzystaniem środków pochodzących z EFS. Brak powiązania tych założeń horyzontalnych z projektami finansowanym z EFRR (inwestycje infrastrukturalne). Analiza dotycząca zrównoważonego rozwoju wskazuje, że pomimo braku w dokumencie definicji zrównoważonego rozwoju oraz wskazania bezpośredniego odwołania do kwestii zrównoważonego rozwoju, znajduje się w nim jednak wiele zapisów pozwalających na stwierdzenie, że zrównoważony rozwój traktowany jest jako koncepcja integrująca w sobie trzy ładу. We wszystkich Priorytetach wskazano, że przy wyborze projektów do dofinansowania premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. Nie sprecyzowano jednak w jaki sposób beneficjenci mają wskazywać wpływ projektu na realizację polityki zrównoważonego rozwoju oraz w jaki sposób odbywać się będzie premiowanie. Zaproponowane w RPO WSL wskaźniki w niewielkim stopniu monitorują aspekty środowiskowe zrównoważonego rozwoju (tylko wskaźniki w dwóch Priorytetach związanych z ochroną środowiska (IV i V).

Opis systemu instytucjonalnego, zawarty w kolejnej wersji RPO poddanej aktualizacji oceny ex-ante w ramach Etapu 2 badania, pozwala stwierdzić, że planowane do zarządzania i wdrażania RPO instytucje posiadają odpowiednie kadry (pod względem liczby, wykształcenia i doświadczenia) i są zdolne do realizacji zadań powierzonych im zgodnie z Regulaminem organizacyjnym Urzędu Marszałkowskiego. Analiza struktury organizacyjnej systemu instytucjonalnego wykazała, że uwzględniono w nim wszystkie zadania, żadne z nich nie dubluje się. Wyjaśnienia wymaga jedynie niejednoznaczny podział zadań między IZ oraz IP ds. osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR odnośnie monitoringu na poziomie osi priorytetowych i sprawozdawczości.

Obszar badawczy dotyczący możliwości skutecznego i efektywnego prowadzenia procesów monitorowania i ewaluacji był możliwy jedynie w odniesieniu do procesu monitorowania. Proponowany w Programie system wskaźników wymaga korekt. Jednocześnie katalog wskaźników znajdujący się obecnie w Programie wymaga doprecyzowania pod kątem spełniania kryteriów SMART – wiele spośród nich nie spełnia obecnie tych kryteriów. Rekomenduje się również sformułowanie dodatkowych wskaźników, wykraczających poza ramy wskaźników z listy WLWK, które obejmowałyby całość interwencji – obecnie część wskaźników obejmuje wyłącznie część planowanej w ramach RPO interwencji.

Ocenie poddano także wstępną wersję koncepcji procesu ewaluacji wskazując na konieczność uszczegółowienia i formułując sugestie odnośnie optymalnych metod badawczych w odniesieniu do poszczególnych planowanych badań. Planowany budżet na badania ewaluacyjne, zasoby ludzkie ds. ewaluacji oraz zakres zadań jednostki ewaluacyjnej oceniono pozytywnie.

6.2. Tabela wniosków i rekomendacji z etapu 1

L.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
Obszar badawczy A: Czy interwencja publiczna w postaci RPO na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne?			
1.	W wielu miejscach w tekście diagnozy nie podano źródeł danych a brak takowych informacji, zarówno w przypadku danych ilościowych jak i jakościowych, znacząco obniża jasność tekstu oraz zmniejsza możliwość zweryfikowania prezentowanych danych. Często także nie podano roku, z którego pochodzą prezentowane dane. Ponadto sposób prezentacji materiałów źródłowych wymaga ujednolicenia. Układ treści diagnozy nie jest do końca czytelny, gdyż nie wyróżniono w jasny sposób podsumowań. W opisie niektórych obszarów nie przedstawiono wniosków płynących z zaprezentowanych danych, a jedynie powtórzono informacje opisane wcześniej w tekście. str. 44-46, rozdział 5.1	Należy uzupełnić tekst diagnozy o źródła danych, zarówno w odniesieniu do danych ilościowych jak i jakościowych. Wskazane jest także dodanie roku, z którego pochodzą prezentowane dane (w miejscach w których tego nie uczyniono). Rekomenduje się także ujednolicenie sposobu prezentacji materiałów źródłowych.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
2.	Autorzy diagnozy w wielu miejscach nie korzystali z aktualnych danych. Można to jednakże tłumaczyć momentem opracowywania tekstu diagnozy, w tym jej poszczególnych obszarów. Zauważyć można, że niektóre obszary diagnozy zawierają aktualne dane, natomiast inne wręcz przeciwnie – w całości opierają się na nieaktualnych informacjach (dotyczy to zwłaszcza fragmentów zaczerpniętych ze strategii rozwoju regionu). str. 44-46, rozdział 5.1	Rekomendowana jest poprawa nieaktualnych danych ilościowych zgodnie z uwagami wskazanymi w treści raportu z ewaluacji. Zalecane jest także uwzględnienie uwag, co do poprawności danych.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
3.	Szczegółowa analiza diagnozy pod kątem poprawności formułowanych wniosków wykazała niewiele niezgodności. Aczkolwiek diagnoza powinna skupiać się na ukazaniu związków przyczynowo-skutkowych tj. prezentacji danych i informacji, na podstawie których wyciągane są wnioski. Obecnie jednak większą uwagę poświęca się przedstawieniu danych. Analiza zgodności prezentowanych danych i wyciąganych na tej podstawie wniosków z zakresem interwencji wskazała na możliwość a czasem konieczność uzupełnień diagnozy. Należy pamiętać, że zgodnie z wytycznymi MRR diagnoza powinna uzasadniać podejmowaną interwencję. Z drugiej jednak strony, dążyć należy do uzyskania tekstu syntetycznego, który uzasadnia podejmowaną	Należy zweryfikować tekst diagnozy pod kątem zgodności i kompletności z planowaną interwencją. Stąd też rekomendowane jest przyjęcie podejścia, w którym diagnoza obejmowałaby jedynie te obszary, które odzwierciedlałaby dalszą logikę interwencji, tj. diagnoza odnosiłaby się do sformułowanych celów i działań. Tym samym diagnoza zmieniłaby swoją obecną formułę z prezentacji szerokiego tła realizacji Programu, na prezentację uzasadnienia podejmowanej interwencji - pokazującą logiczne związki przyczynowo-skutkowe. Takie podejście to diagnozy znajduje swoje	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

	interwencję i przedstawia jak najmniej ogólnych informacji czy danych nie poddanych żadnej ocenie. str. 44-46, rozdział 5.1	uzasadnienie w wytycznych MRR.	
4.	Autorzy diagnozy nie umieścili w niej elementów oceny czy wartościowania prezentowanych danych i czynników. Sprawia to, że tekst stanowi wyłącznie opis poszczególnych tematów i zjawisk, natomiast nie zawiera jasnej konkluzji na temat wagi i wpływu danych czynników na obecny i przyszły rozwój regionu – nie zawiera jasnego wskazania wyzwań, potrzeb i potencjałów rozwojowych. str. 44-46, rozdział 5.1	Wskazane jest zawarcie oceny (czyli nadanie priorytetu) prezentowanym czynnikom (wyzwania, potrzeby i potencjały rozwojowe) w kontekście ich obecnego i przyszłego wpływu na rozwój regionu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
5.	W obecnym projekcie diagnozy RPO, analizy w układzie subregionalnym zostały podzielone pomiędzy poszczególne obszary tematyczne i osobny podrozdział *Wymiar terytorialny*. W przypadku tematycznych opisów diagnostycznych w niektórych miejscach odniesiono się do sytuacji subregionów, jednakże ten sposób prezentacji nie pozwala na całościowy ogląd sytuacji. Utrudnione jest to tym bardziej, że informacje jakościowe i wnioski zostały zebrane w podrozdziale *Wymiar terytorialny.* Co więcej, dla formułowanych tutaj problemów czy potrzeb nie znajdujemy często uzasadnienia w danych ilościowych prezentowanych wcześniej. str. 44-46, rozdział 5.1	Rekomendowane jest uporządkowanie zagadnień związanych z analizą potrzeb subregionów (a także największych miast regionu) przy czym sugeruje się uwzględnienie zróżnicowań subregionalnych w opisie poszczególnych obszarów diagnozy (Sekcja 1 nowego szablonu)(zwłaszcza w obszarach objętych instrumentem ZIT). Rekomenduje się także uzasadnienie prezentowanych danych ilościowych, tak aby potwierdzały sformułowane wnioski tj. potrzeby czy problemy.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?			
6.	Priorytet I Nowoczesna gospodarka: analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że brakuje diagnozy sytuacji w kwestii centrum promocji i popularyzacji nauki i innowacji. str. 47-49, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnić diagnozę zawartą w Programie o problemy i wynikające z nich potrzeby dotyczące centrum promocji i popularyzacji nauki i innowacji.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
7.	Priorytet I Nowoczesna gospodarka: zaplanowane działania zostały właściwie dobrane pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać z wyjątkiem działania skierowanego na stworzenie miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu promocję, popularyzację nauki i innowacji wśród mieszkańców regionu. Nie odnaleziono wystarczającego potwierdzenia tej potrzeby w literaturze, doświadczeniu, czy wiedzy ekspertów. str. 47-49, rozdział 5.2	Rekomenduje się wskazać, jakie działania zostaną podjęte w przypadku stworzenia miejsca o znaczeniu regionalnym, mającego na celu promocję, popularyzację nauki i innowacji wśród mieszkańców regionu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

8.	Priorytet I Nowoczesna gospodarka: generalna ocena logiki interwencji jest negatywna i wymaga gruntownej przebudowy. Na poziomie produktów sytuacja jest pozytywna – produkty generalnie odpowiadają działaniom z jednym wyjątkiem – centrum popularyzacji nauki i innowacji. Na poziomie rezultatów sytuacja przedstawia się gorzej - można mieć zastrzeżenia co do łączenia ze sobą wsparcia oferowanego przedsiębiorstwom, IOB i jednostkom naukowym. Zaproponowane działania w różnym stopniu realizują cele priorytetu. str. 90, rozdział 5.2	Rekomenduje się zmienić strukturę celów – na poziomie celów szczegółowych, ale też wskaźników. Należy wyodrębnić poszczególne podmioty interwencji: IOB/firmy/jednostki naukowe. Należy zdefiniować potrzeby i wyzwania tak, aby działania miały uzasadnienia w zapisach i przyjętych wskaźnikach.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
9.	Priorytet III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP: analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w przypadku kilku działań brakuje diagnozy i nie wskazano problemów, które mają one rozwiązać. Brak diagnozy sytuacji dotyczy działań związanych ze wsparciem MŚP z branży turystycznej, rozwojem inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów, wykorzystania terenów typu brownfield oraz rozwoju istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu. str. 47-49, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnić diagnozę zawartą w Programie o problemy i wynikające z nich potrzeby dotyczące wsparcia MŚP z branży turystycznej, rozwoju inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów, wykorzystania terenów typu brownfield oraz rozwoju istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
10.	Priorytet III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP: generalna ocena logiki interwencji jest negatywna i wymaga gruntownej przebudowy. Rezultat dotyczący innowacji produktowych jest nieadekwatny do działania, w którym zamierza się wspierać wszystkie rodzaje innowacji. Brakuje wskaźników opisujących cele związane z IOB. Zaproponowane działania w różnym stopniu realizują cele priorytetów - najsłabsze znaczenie dla realizacji celów ma działanie związane z przygotowywaniem terenów typu brownfield, również działanie dotyczące wsparcia klastrów w średnim stopniu będzie realizować cele osi III. Średnie znaczenie będzie miało również wsparcie przedsiębiorstw z branży turystycznej. str. 47-49, rozdział 5.2	Rekomenduje się zmienić strukturę celów – na poziomie celów szczegółowych, ale też wskaźników. Należy zdefiniować potrzeby i wyzwania tak, aby działania miały uzasadnienia w zapisach i przyjętych wskaźnikach.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
11.	Priorytet II Cyfrowe Śląskie: analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że trzy spośród czterech działań odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby. Brakuje diagnozy digitalizacji zasobów. Dodatkowo, warto pogłębić analizę korzystania firm z TIK. Analiza wykazała również, że nie wszystkie potrzeby znalazły swoje odzwierciedlenie w proponowanych działaniach: zwiększania dostępu do Internetu w przypadku przedsiębiorstw, zwiększenia dostępu do Internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, wsparcia kursów i szkoleń informacyjnych dla obywateli w zakresie korzystania z TIK.	Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o związki przyczynowo-skutkowe w obszarze wsparcia projektów ukierunkowanych na digitalizację zasobów i treści, jak również utworzenie nowych treści cyfrowych stanowiących element zasobów publicznych, a także w obszarze aktualnego korzystania przez firmy z technologii ICT (liczba firm korzystających z komputerów jest niewystarczająca).	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

	str. 50, rozdział 5.2		
12.	Priorytet II Cyfrowe Śląskie: Obecny rezultat tego działania ('Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych') nie jest rezultatem, a raczej produktem (powstaje w trakcie realizacji projektu). W przypadku rezultatów trudno mówić o logice powiązań z produktami – lub z drugiej strony wpływowi na realizację celów priorytetu, bowiem po przeniesieniu obecnego rezultatu dotyczącego pojemności zdigitalizowanych zasobów – w priorytecie w ogóle nie ma wskaźników na tym poziomie. str.50, rozdział 5.2	Rekomenduje się dodanie wskaźnika produktu: 1) Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (wcześniej wskaźnik rezultatu) a także dodania wskaźników rezultatu – np.: 1) Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3 - dwustronna interakcja [szt.] 2) Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4 - transakcja [szt.].	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
13.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: diagnoza zawiera informacje o zanieczyszczeniach zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających zainstalowanych w zakładach uznanych za szczególnie uciążliwe dla atmosfery. W RPO WSL nie przewidziano wsparcia dla instalacji tego typu urządzeń. str. 50-51, rozdział 5.2	Rekomenduje się usunięcie z diagnozy zapisów odnoszących się do redukcji pyłów i gazów w urządzeniach oczyszczających bądź też wyraźne zaznaczenie, że realizacja programu nie przyczyni się bezpośrednio do zwiększenia ilości zanieczyszczeń zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających wraz z uzasadnieniem braku takich działań.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
14.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że zaplanowane w programie rodzaje działań (rodzaje interwencji) zostały właściwie dobrane pod kątem problemu, który mają rozwiązać. Priorytet zakłada także likwidację niskiej emisji, czyli tej, która pochodzi z niewielkich kotłowni i palenisk domowych, w których spalanie węgla odbywa się w nieefektywny sposób (np. węglem, który ma niskie parametry grzewcze) czy też stosowane jest współspalanie odpadów komunalnych. Sprawność energetyczna takich instalacji jest niska, czego skutkiem jest nadmierne zużycie węgla, wyższe aniżeli wynika to z zapotrzebowania na energię w tych źródłach. str. 54, rozdział 5.2	Rekomenduje się włączenie działań związanych ze stosowaniem bardziej efektywnych form pozyskiwania energii z węgla. Wprowadzenie zapisu o tym, że preferowane będą projekty, które zakładają kompleksowe działania służące ograniczaniu niskiej emisji, a nie polegające jedynie na pojedynczych przedsięwzięciach. Zapisy dotyczące zakupu taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego mogłyby zostać zmienione tak, aby wsparcie koncentrowało się na zakupie taboru niskoemisyjnego (np. napędy: elektryczny, hybrydowy). Zwiększenie liczby dostępnych jednostek taboru komunikacji miejskiej umożliwi nie tylko przewiezienie większej liczby pasażerów, ale bezpośrednio przyczyni się do redukcji emisji gazów	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

		cieplarnianych. Wsparcie zakupu nowego taboru mogłoby również być związane ze szkoleniami kierowców zawodowych w zakresie tzw. ekojazdy.	
15.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: zaplanowane działania mogą przynieść wskazane w programie produkty i rezultaty. Produktem działań związanych ze wzrostem efektywności energetycznej oraz wykorzystaniem energii ze źródeł energii ze źródeł odnawialnych rzeczywiście może być spadek emisji gazów cieplarnianych. Temu produktowi odpowiada rezultat, jakim jest energia pierwotna zaoszczędzona w wyniku realizacji projektów. Można mieć wątpliwości co do poprawności wybranych wskaźników. Zaplanowany produkt w postaci spadku emisji gazów cieplarnianych może przyczynić się do osiągnięcia zaplanowanego rezultatów (zaoszczędzenia energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów), choć należy zauważyć, że związek przyczynowo-skutkowy między wspomnianym produktem i rezultatem ma odwrotny kierunek. Poza tym zaproponowane wskaźniki nie są zgodne ze Wspólną Listą Wskaźników Kluczowych. Przykładowo: rezultat „Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów" został usunięty z WLWK. str. 56, rozdział 5.2	Rekomenduje się zmienić obecną listę wskaźników produktu i rezultatu: 1) obecny produkt (spadek emisji gazów cieplarnianych [CO_2]) należy przenieść do wskaźników rezultatu, 2) należy dodać nowe wskaźniki produktu (np. liczbę wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE), 3) rezultaty należy zmienić zgodnie z WLWK	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
16.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: diagnoza nie wskazuje rzeczywistych potrzeb w zakresie wsparcia niskoemisyjnego transportu miejskiego. W przypadku działania dotyczącego zakupu taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego diagnoza jest niepełna: nie wskazano rzeczywistych potrzeb w zakresie zakupu taboru autobusowego. str. 56, rozdział 5.2	Rekomenduje się doprecyzowanie diagnozy i wskazanie w niej precyzyjnych potrzeb w zakresie liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego oraz taboru. Rekomenduje się również jednoznaczne określenie, czy chodzi o transport niskoemisyjny, a więc taki, który przyczyni się do rozwiązania wskazanego w diagnozie problemu dużej emisji antropogenicznej, na którą składa się m.in. emisja komunikacyjna. W obecnym opisie priorytetu IV mowa jest o „zakupie taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego". Tymczasem zgodnie z linią demarkacyjną wsparcie na poziomie regionalnym ma być przeznaczane „dla ekologicznego transportu publicznego w pozostałych miastach i/lub obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie." (poza miastami wojewódzkimi). Zakup taboru (bez podkreślenia, ze chodzi o tabor niskoemisyjny) może wydawać się nieuzasadniony	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

		również w kontekście zapisów diagnozy, zgodnie z którymi „region charakteryzuje się najwyższym w kraju odsetkiem ludności miast obsługiwanych przez komunikację miejską”.	
17.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: eksperci podczas panelu eksperckiego zauważyli, że działania o charakterze informacyjno-edukacyjnym są prostym środkiem pozwalającym na zmniejszenie zużycia energii, ograniczenie emisji czy rozwój odnawialnych źródeł energii. Społeczności lokalne mogłyby na przykład korzystać z usług ekspertów posiadających wiedzę w tym zakresie. Takie rozwiązania (tzw. komitety oszczędności energii) funkcjonowały w krajach skandynawskich. str. 56-58, rozdział 5.2	Rekomenduje się wprowadzenie działania, którego zabrakło w Programie – dotyczącego edukacji i informacji, w jaki sposób mieszkańcy mogą zmniejszać zużycie energii. Może to również polegać na preferowaniu tych projektów, których realizacji będą towarzyszyły działania edukacyjne w zakresie racjonalnego wykorzystywania energii w gospodarstwie domowym.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
18.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zaproponowane formy dofinansowania są adekwatne do potrzeb wskazywanych przez beneficjentów. Najbardziej korzystną bowiem z ich punktu widzenia formą dofinansowania realizacji projektów są dotacje. Nie są one natomiast adekwatne z punktu widzenia realizowanych działań. Przeprowadzone badania, a także rozmowy z ekspertami wskazują, że w obszarze energetyki w coraz większym stopniu powinny być wykorzystywane zwrotne formy finansowania. str. 56-58, rozdział 5.2	Rekomendujemy wprowadzenie do projektu Programu zapisu o możliwości udzielania pożyczek w odniesieniu do produkcji energii ze źródeł odnawialnych.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
19.	Priorytet IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna: Podsumowując, analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że w celu osiągnięcia większej efektywności podejmowanych interwencji w ramach priorytetu planuje się szerokie wykorzystanie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Takie rozwiązanie należy uznać za prawidłowe, jednakże zastosowanie instrumentu ZIT może spowodować zmniejszenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów realizacją projektów w tym obszarze. str. 56-58, rozdział 5.2	Rekomendujemy podjęcie działań mających na celu zachęcanie potencjalnych beneficjentów do zawierania porozumień mających na celu wspólną realizację przedsięwzięć.	Przeprowadzenie kampanii informacyjnej wśród potencjalnych podmiotów na temat zalet realizacji projektów za pomocą Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.
20.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: analiza zapisów tego priorytetu, wykazała, że działania w dużym stopniu odpowiadają na zdiagnozowane w programie potrzeby. Nie przewidziano jednak wsparcia urządzeń do unieszkodliwiania i	Rekomenduje się wyjaśnić w opisie Priorytetu, dlaczego nie będą wspierane działania dotyczące urządzeń do unieszkodliwiania i oczyszczania ścieków przemysłowych, a także w zakresie odpadów	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

	oczyszczania ścieków przemysłowych, a także w zakresie odpadów przemysłowych. Analiza wykazała również słabość diagnozy w zakresie zagrożenia azbestowego, ochrony różnorodności biologicznej, a także stanu obiektów zabytkowych i zagrożeniach. str. 59-63, rozdział 5.2	przemysłowych. Należy również dodać diagnozę dotyczącą zagrożenia azbestem na terenie województwa, a także innych odpadów niebezpiecznych. Należy uzupełnić diagnozę w zakresie ochrony różnorodności biologicznej o różne formy ochrony przyrody (w tym np. obszary Natura 2000), gatunki roślin i zwierząt występujące na terenie województwa i informacje, które uzasadniałyby wsparcie ochrony obszarów nadwodnych.	
21.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: Produkt „Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie" został określony zbyt wąsko (nie obejmuje wszystkich beneficjentów), a także nie jest jasne, których działań dotyczy. Brak jest wskaźnika dotyczącego działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego. W przypadku działania polegającego na ochronie dziedzictwa kulturowego nie ma wskaźnika dotyczącego zabezpieczenia obiektów na wypadek zagrożeń. Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: Zaplanowane produkty mogą tylko częściowo przyczynić się do osiągnięcia zaplanowanych rezultatów. Pomiędzy takimi wskaźnikami jak „Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów" i „Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest" a rezultatem „(Dodatkowe) możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów" nie zachodzi związek przyczynowo-skutkowy. Produkt „Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów" może dotyczyć wyłącznie projektu kluczowego przewidzianego w obecnym projekcie RPO WSL (uwzględnionego w ramach działania związanego z gospodarką odpadami), przy czym zgodnie z WLWK wskaźnik ten odnosi się do priorytetów inwestycyjnych 6.4 i 6.5, a więc tych które odnoszą się do ochrony różnorodności i gleby oraz poprawy stanu środowiska miejskiego. str. 59-63, rozdział 5.2	Rekomenduje się dodanie wskaźników produktu, na przykład: 1) Liczba rozbudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych 2) Liczba wybudowanych zakładów zagospodarowania odpadów 3) Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem a także wskaźników rezultatu, na przykład: 1) Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne 2) Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach,	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
22.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zaproponowane formy dofinansowania są adekwatne do potrzeb wskazywanych przez beneficjentów. Najbardziej korzystną bowiem z ich punktu widzenia formą dofinansowania realizacji projektów są dotacje. Nie są one natomiast adekwatne z punktu widzenia	Rekomendujemy wprowadzenie do projektu Programu w poddziałaniu dotyczącym gospodarki odpadami zapisu o możliwości uzyskania wsparcia w formie preferencyjnej pożyczki.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory.

	realizowanych działań. Przeprowadzone badania, a także rozmowy z ekspertami wskazują, że w obszarze ochrony środowiska w coraz większym stopniu powinny być wykorzystywane zwrotne formy finansowania. str. 59-63, rozdział 5.2		
23.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: Zaproponowany sposób wyboru projektów do dofinansowania można uznać za prawidłowy. Należy jednak pamiętać, że zastosowanie instrumentu ZIT może spowodować zmniejszenie zainteresowania potencjalnych beneficjentów realizacją projektów w tym obszarze. str. 59-63, rozdział 5.2	Rekomendujemy podjęcie działań mających na celu zachęcanie potencjalnych beneficjentów do zawierania porozumień mających na celu wspólną realizację przedsięwzięć.	Przeprowadzenie kampanii informacyjnej wśród potencjalnych podmiotów na temat zalet realizacji projektów za pomocą Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.
24.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: alternatywne sposoby realizacji założonych celów należałoby raczej rozpatrywać na poziomie poszczególnych przedsięwzięć wchodzących w skład poszczególnych działań służących określonym celom. Wynika to bowiem z tego, że cele priorytetu są dość wąsko określone i odpowiadają w zasadzie przyjętym działaniom. Na obszarach wiejskich z uwagi na bardzo rozproszoną zabudowę bardziej efektywne może być budowanie przydomowych oczyszczalni ścieków niż (przewidziane w programie) budowanie sieci kanalizacyjnej dla ścieków komunalnych. str. 59-63, rozdział 5.2	Rekomendujemy wprowadzenie możliwości uzyskania wsparcia na budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
25.	Priorytet V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów: Informacje o projekcie kluczowym przewidywanym do wsparcia są niewystarczające. str. 59-63, rozdział 5.2	Rekomendujemy szersze omówienie planowanego projektu kluczowego („Ochrona Głównego Zbiornika Wód Podziemnych 330 – Gliwice poprzez kompleksowe unieszkodliwienie odpadów wraz z rekultywacją terenów skażonych Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry" w Tarnowskich Górach").	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów.
26.	Priorytet VI Transport: W przypadku zakupu taboru kolejowego brak realizacji innych przedsięwzięć (poprawa oferty przewozowej, poprawa stanu infrastruktury) nie przyczyni się do rozwoju mobilności mieszkańców regionu i wzrostu liczby podróży koleją (co zidentyfikowano jako problem). Dlatego rozwój regionalnego transportu kolejowego (cel) w wyniku realizacji przedsięwzięcia (zakup 10 jednostek taboru) będzie tylko częściowy. str. 65, rozdział 5.2	Rekomenduje się doprecyzowanie diagnozy i wskazanie w niej precyzyjnych potrzeb w zakresie liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego, taboru, czy infrastruktury drogowej (wskazanie związków przyczynowo-skutkowych).	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

27.	Priorytet VI Transport: zaplanowane działania zostały w połowie właściwie dobrane pod kątem problemów, jakie mają rozwiązać. Zakup taboru kolejowego bez realizacji innych przedsięwzięć (poprawa oferty przewozowej, poprawa stanu infrastruktury) nie przyczyni się do rozwoju mobilności mieszkańców regionu i wzrostu liczby podróży koleją. str. 65, rozdział 5.2	Rekomenduje się przygotowanie bardziej kompleksowych zestawów przedsięwzięć, które rzeczywiście mogą przyczynić się do zaspokojenia potrzeb wskazywanych (lub ogólnie przyjętych) w diagnozie.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
28.	Priorytet VI Transport: cztery zaproponowane działania przechodzą w sposób logiczny w produkty. W tym zakresie nie można mieć uwag. W Programie nie określono jednak wskaźników rezultatu. W przypadku celów analiza wykazała nieprawidłowości w ich określaniu - cel 2 nie zostanie zrealizowany w pełni przy takim sformułowaniu katalogu działań. str. 65, rozdział 5.2	Należy ograniczyć cel 2 do proponowanego działania (poprawa jakości podróżowania), albo rozszerzyć działania (o poprawę oferty przewozowej, rozwój infrastruktury, itp.).	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
29.	Priorytet VII Regionalny rynek pracy: nie jest możliwe jednoznacznie przyporządkowanie działań do potrzeb, gdyż słabością opisu jest brak jasnego wskazania problemów i wynikających z nich potrzeb – potrzeby nie zostały w sposób jasny i jednoznaczny wskazane w rozdziale zawierającym opis priorytetu i w ogóle nie zostały określone w rozdziale zawierającym diagnozę. str. 67-68, rozdział 5.2	Należy przekonstruować opis tak, aby potrzeby zostały jasno i jednoznacznie nazwane i aby planowane działania zostały do nich jednoznacznie przypisane	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
30.	Priorytet VII Regionalny rynek pracy: Pomimo braku jasnego wyrażenia potrzeb można ocenić, że większość zaplanowanych działań została dobrana właściwie, za wyjątkiem instrumentu pozwalającego pracodawcom na tworzenie oferty praktyk bądź staży jako sposobu pomniejszenia ryzyka tworzenia nowych miejsc pracy. str. 67-68, rozdział 5.2	Rekomenduje się rezygnację z koncepcji staży jako środka prowadzącego do tworzenia miejsc pracy, gdyż nie zostało to potwierdzone ani w literaturze, ani w doświadczeniu, ani podczas spotkań z ekspertami.	Modyfikacja zapisów w taki sposób, aby nie przedstawiać staży i praktyk jako środka na tworzenie miejsc pracy
31.	Priorytet VII Regionalny rynek pracy: Cel priorytetu obejmuje wzrost kompetencji osób młodych, podczas gdy nie zaplanowano działań skierowanych specyficznie do tej grupy. str. 67-68, rozdział 5.2	Rekomenduje się rezygnację z tego celu, ponieważ zgodnie z linią demarkacyjną działania na rzecz osób młodych realizowane będą w ramach programu krajowego	Wykreślenie celu szczegółowego dot. wspierania osób młodych

32.	Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy: Opis priorytetu nie pozwala na jednoznaczne przypisanie działań do problemów str. 69-70, rozdział 5.2	Rekomenduje się uporządkowanie katalogu potrzeb tak, aby jednoznacznie wskazać potrzeby, na bazie których zaplanowano działania w Priorytecie.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
33.	Priorytet IX Włączenie społeczne: rozwijanie sektora ekonomii społecznej przewiduje wyłącznie wsparcie finansowej w postaci dotacji, tymczasem na poziomie krajowym rozważane jest zastosowanie instrumentów inżynierii finansowej (a nawet już testowane w ramach PO KL). str. 71, rozdział 5.2	Należy wprowadzić możliwość wspierania ekonomii społecznej również w formie instrumentów inżynierii finansowej, jeśli takie rozwiązania zostaną przyjęte i przetestowane z powodzeniem na poziomie krajowym	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów
34.	Priorytet X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna: w przypadku infrastruktury zdrowotnej nie wszystkie działania odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby. W tym obszarze działanie znajduje częściowe uzasadnienie w diagnozie w postaci informacji o zmianach demograficznych (starzenie się społeczeństwa) oraz stanie zdrowia społeczeństwa. Brak jednak w diagnozie uzasadnienia dla ograniczenia wsparcia jedynie do ośrodków regionalnych (co może stanowić naruszenie celu szczegółowego priorytetu mówiącego o spójności społecznej). Brak także definicji ośrodków regionalnych. Brak również w diagnozie informacji o złym stanie infrastruktury medycznej w województwie śląskim uzasadniającym konieczność dokonywania nowych inwestycji. Brak w diagnozie potrzeby zwiększania dostępności usług medycznych w ośrodkach regionalnych (według diagnozy dostępność jest bardzo dobra). str. 71-75, rozdział 5.2	Rekomenduje się, aby w przypadku infrastruktury zdrowotnej diagnoza została uzupełniona o uzasadnienie ograniczenia wsparcia do ośrodków regionalnych (tj. uzasadnienie braku możliwości ubiegania się o środki przez placówki medycznego z poziomu lokalnego), wskazanie potrzeb w zakresie infrastruktury i konieczności zwiększania dostępności usług medycznych.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
35.	Priorytet X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna: główne wyzwania województwa śląskiego w sferze ochrony zdrowia (zgodnie z diagnozą) to proces starzenia się społeczeństwa i jego stan zdrowia. Brak specjalistycznej infrastruktury nie był wskazywany jako problem w województwie śląskim. str. 71-75, rozdział 5.2	Rekomenduje się przeprowadzić dokładną weryfikację, czy rzeczywiście występują braki w specjalistycznej infrastrukturze. Projekty inwestycyjne powinny zostać poprzedzone dokładną inwentaryzacją dostępnych w danym obszarze usług w województwie śląskim a dotychczas niewykorzystanych w wystarczającym zakresie. Dopiero po stwierdzeniu braku takich usług można przeznaczyć środki na daną inwestycję.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
36.	Priorytet X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna: w obszarze infrastruktury zdrowotnej brak definicji ośrodków regionalnych oraz słabe uzasadnienie ograniczenia ścieżki wyboru projektów do projektów kluczowych powodują, iż taki tryb wyboru nie wydaje się najwłaściwszy.	Rekomenduje się zmianę trybu wyboru projektów na konkursowy przy zastosowaniu ściśle określonych kryteriów dostępu i kryteriów strategicznych	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów

	str. 71-75, rozdział 5.2		
37.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: Niektóre działania budzą zastrzeżenia z uwagi na niejasne powiązanie ich z celami i diagnozą. Należą do nich: *Wsparcie dla nauczycieli nastawione na ich udział w działaniach rozwojowych*, powiązanie diagnozy w kontekście szkół artystycznych z *Projektami programów rozwojowych szkolnictwa zawodowego,* realizacja projektów za zakresu design thinking i design management oraz projekty innowacyjne skierowane do administracji publicznej. str. 76-81, rozdział 5.2	Należy wyjaśnić w diagnozie zasadność działań prorozwojowych dla nauczycieli, a także działań z zakresu design thinking, design management i design services. Działanie dotyczące projektów innowacyjnych dla administracji publicznej należy usunąć lub przenieść do innego priorytetu. Należy zweryfikować (doprecyzować) zapisy odnoszące się do szkół artystycznych w powiązaniu z programami rozwojowymi szkolnictwa zawodowego.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory.
38.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: W świetle informacji zawartych w diagnozie zabrakło działań nakierowanych na wsparcie nauczycieli, którym może grozić zwalnianie ze szkół w przyszłości. str. 76-81, rozdział 5.2	W przypadku pozostawienia takiego problemu w diagnozie programu należy wskazać działanie, które będzie na nie odpowiadać (na przykład w innym Priorytecie)	Uspójnienie opisu problemów (diagnozy) z proponowanymi działaniami
39.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: w diagnozie brak statystyk dotyczących poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej osób dorosłych na obszarach wiejskich, w szczególności kobiet. Tymczasem wskazuje się na większą potrzebę działań skierowanych do osób zamieszkujących obszary wiejskie, w szczególności do kobiet. str. 76-81, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o analizę poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej osób dorosłych na wsi, w tym w szczególności kobiet,	Wprowadzenie rekomendowanych zapisów do diagnozy programu.
40.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: w diagnozie brak wystarczającej uwagi dla obszaru szkolnictwa zawodowego str. 76-81, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnienie diagnozy o statystyki odnoszące się do liczby absolwentów szkół zawodowych i dotyczące zatrudniania osób młodych.	Uzupełnienie części diagnostycznej programu
41.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: brak całkowitej spójności między zapisami diagnozy a proponowanymi działaniami dot. komputeryzacji szkół. str. 76-81, rozdział 5.2	Dopisanie w opisie proponowanych działań informacji o wsparciu dla szkół zawodowych i szkolnictwa ogólnego (podstawowego) - proponuje się też objąć gimnazja i ponadgimanzjalne	Wprowadzenie rekomendowanego zapisu do opisu działań

42.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: wśród działań skierowanych do szkolnictwa zawodowego warto dodać kilka dodatkowych skierowanych do kadry nauczycielskiej (podniesienie kwalifikacji, podniesienie jakości kadry, „odmłodzenie" kadry tj. przyciągnięcie młodych nauczycieli zawodu) oraz związanych ze wsparciem szkół zawodowych w przygotowaniu oferty kształcenia ustawicznego dla dorosłych str. 76-81, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnienie katalogu działań związanych ze szkolnictwem zawodowym o działania ukierunkowane na wsparcie jakości kadry nauczycielskiej (szkolenia, większe możliwości współpracy z pracodawcami w celu uzupełniania i podwyższania ich kwalifikacji), przyciągnięcie nowych, młodszych nauczycieli zawodu (rozwiązania związane z systemem motywacyjnym dotyczącym wynagradzania, szkoleń i przekwalifikowań, systemem doskonalenia zawodowego). W kontekście włączania osób dorosłych w proces uczenia się proponuje się rozważyć wsparcie szkolnictwa zawodowego w działaniach na rzecz orientacji na kształcenie osób dorosłych.	Wprowadzenie rekomendowanych działań do katalogu działań.
43.	Priorytet XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego: Cel szczegółowy 3 (Zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie zajęć do potrzeb lokalnego rynku pracy) powinien zostać przeformułowany, aby podporządkować mu większą liczbę zaproponowanych działań. str. 76-81, rozdział 5.2	Proponuje się nowe sformułowanie celu 3 tak, aby cel ten zakładał również podniesienie atrakcyjności szkolnictwa zawodowego.	Przeformułowanie celu szczegółowego 3.
44.	Identyfikuje się braki w monitorowaniu niektórych Priorytetów przez wskaźniki z WLWK. Dotyczy to np. Priorytetów: II (na poziomie produktów), III (dla instrumentów bezzwrotnych oraz odnośnie potencjału IOB), IV (słaby związek z interwencją), VI (na poziomie produktów), VII, IX (słaby związek z interwencją), XI (słaby związek z interwencją). str. 47-81, rozdział 5.2	Rekomenduje się ponowne przeanalizowanie listy WLWK pod kątem uzupełnienia istniejących luk.	
45.	Identyfikuje się braki w monitorowaniu niektórych Priorytetów przez wskaźniki z WLWK. Dotyczy to np. Priorytetów: II (na poziomie produktów), III (dla instrumentów bezzwrotnych oraz odnośnie potencjału IOB), IV (słaby związek z interwencją), VI (na poziomie rezultatów), VII, IX (słaby związek z interwencją), XI (słaby związek z interwencją). str. 47-81, rozdział 5.2	Rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o propozycje spoza listy WLWK, a zawarte w części B (diagramy logiczne) oraz F niniejszego raportu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów

Wymiar terytorialny			
46.	Zgodnie z wytycznymi MRR zawartymi w dokumencie „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" opis OSI w ramach RPO powinien mieć szerszy zakres niż w obecnie przedstawionym dokumencie. str. 111-129, rozdział 5.2	Zalecane jest uzupełnienie opisu OSI o szczegółowe informacje zgodnie z wytycznymi MRR. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na obszary problemowe.	Wprowadzenie do projektu programu stosownych zapisów (przedstawiono w raporcie)
47.	Przeprowadzone analizy tekstu Programu i innych materiałów oraz wyniki badań jakościowych wskazują, że instrument ZIT zastosowano poprawnie. Oznacza to, że wprowadzono go w priorytetach i działaniach, w których jest to zasadne pod względem efektywności oraz możliwości realizacji projektów przy zastosowaniu ZIT. Instrument ma także pozwolić w dość znaczącym stopniu na osiągnięcie celów rozwojowych subregionów tj. dostosowany jest do ich potencjałów i potrzeb ogólnie zdefiniowanych. Należy jednak zwrócić uwagę, że szczegółowe zapisy i regulacje Programu będą stanowiły o ostatecznym sukcesie bądź porażce tego typu projektów. Zauważono natomiast niedostateczny opis instrumentu ZIT w odniesieniu do dokumentu MRR „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem", a także jedną niespójność treści Programu (opis priorytetów objętych ZIT a tabela alokacji na ZIT). str. 129-130, rozdział 5.2	Zalecane jest pełne opisanie instrumentu ZIT zgodnie z dokumentem MRR „Szablon programu operacyjnego 2014-2020 w Polsce z komentarzem" oraz poprawa zauważonej niespójności tekstu Programu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
48.	Zgodnie z obecnym projektem RPO nie zakłada się w jego ramach zastosowania instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez lokalną społeczność. Instrument ten posiada zarówno swoje zalety m.in. możliwość podejścia oddolnego i zaangażowania społeczności, jak także wady np. trudności organizacyjne, prawne czy obawy przed niskim zaangażowaniem społeczności. Instrument może się więc sprawdzić, ale w odniesieniu do niektórych obszarów czy społeczności. Obszarem tematycznym szczególnie predestynowanym do objęcia instrumentem jest rewitalizacja. str. 130-131, rozdział 5.2	Należy rozważyć możliwość zastosowania instrumentu Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Lokalną Społeczność w ramach interwencji RPO. Istnieją przesłanki świadczące o tym, że instrument taki mógłby podnieść efektywność interwencji w obszarze tematycznym dotyczącym rewitalizacji.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
Sposób zastosowania zasady koncentracji tematycznej			
49.	Brak jest opisu celu/celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego dla każdej osi priorytetowej. str. 82-90, rozdział 5.2	Zgodnie z zaktualizowanym szablonem programu operacyjnego, RPO WSL należy wzbogacić o opis celu/celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego danej osi priorytetowej z osobna, wyrażające rezultaty do osiągnięcia przy udziale środków UE, uwzględniając przy tym sytuację bazową w danej	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory

		dziedzinie interwencji.	
Obszar badawczy C: Czy założenia i cele programu są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, w tym w szczególności ze Strategią Europa 2020, WRS oraz Umową Partnerstwa?			
50.	Aktualny projekt RPO WSL zawiera analizę komplementarnych założeń i celów innych programów, szczególnie na szczeblu krajowym i unijnym, choć nie wszystkich (brak zestawienia z PO PC). Bardziej szczegółowego i precyzyjnego opisu wymaga jednak linia demarkacyjna, która rozgranicza interwencję w komplementarnych obszarach z programami operacyjnymi na poziomie kraju. str. 171-172, rozdział 5.3	Biorąc pod uwagę zaktualizowany Szablon Programu Operacyjnego, przygotowany przez MRR, odpowiednie zapisy powinny zostać uzupełnione m.in. w części poświęconej koordynacji (identyfikacja obszarów, w których wsparcie w ramach programu może być stosowane w sposób komplementarny z innymi źródłami finansowania, aby osiągnąć wybrane do realizacji cele tematyczne, wyjaśnienie, w jaki sposób efekt synergii i komplementarność zostaną wykorzystane dla zapewnienia skuteczności, opis mechanizmów koordynujących dla każdego z właściwych źródeł finansowania, wskazanie podmiotów odpowiedzialnych za koordynacje w tych dziedzinach).	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
Obszar badawczy D: Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych?			
51.	Odnośnie polityki horyzontalnej równości szans, w tym równości płci i zapobiegania dyskryminacji brak uwzględnienia w zapisach programu odwołań do społeczności romskiej, która zamieszkuje teren woj. śląskiego, tj. grupy, która napotyka na szczególne trudności w obszarze aktywizacji społecznej i zawodowej, a także która – ze względu na różnice kulturowe – stanowi poważne wyzwanie dla instytucji działających w ww. obszarze. str. 220-223, rozdział 5.4	W treści diagnozy oraz Priorytetów Programu (VII i IX) należy uwzględnić odwołania do społeczności romskiej. Ponadto wskaźnik „Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach Programu (K/M)" warto zastosować również w ramach Priorytetu IX.	Wprowadzenie zapisów odnośnie uwzględnienia równości szans i niedyskryminacji społeczności romskiej w treści Programu i niektórych Priorytetów oraz sugerowanego wskaźnika do opisu Priorytetu IX.
52.	W zapisach dot. polityk horyzontalnych brak odniesienia się do zasad projektowania uniwersalnego. Projektowanie uniwersalne to podejście, w ramach którego punkt ciężkości przeniesiony jest z „obiektu" na „użytkownika", dzięki czemu planowane do realizacji inwestycje wpisują się w potrzeby grup odbiorców i odbiorczyń, zróżnicowanych pod kątem: płci, wieku czy (nie)pełnosprawności. str. 220-223, rozdział 5.4	Założenia projektowania uniwersalnego powinny być uwzględnione w realizacji Programu	Wprowadzenie zapisów odnośnie projektowania uniwersalnego do opisu każdego z Priorytetów z adnotacją o tym, iż szczegółowe wytyczne odnośnie spełniania tego warunku zostaną określone na dalszym etapie prac nad systemem wdrażania RPO WSL wraz z działaniami dot. promocji dobrych praktyk oraz działaniami informacyjnymi i edukacyjnymi.
53.	Brak zapisu w Programie o tym, iż w procesie oceny programu i monitorowaniu oraz kontroli jego realizacji uwzględniane będzie kryterium płci, wieku i (nie)pełnosprawności str. 220-223, rozdział 5.4	Konieczność uwzględnienia kryterium płci, wieku i (nie)pełnosprawności w przygotowywanych ekspertyzach, analizach, badaniach, sprawozdaniach oraz audytach na potrzeby procesu realizacji Programu. Przedstawiane w nich dane powinny mieć zarówno	Wprowadzenie sugerowanych zapisów w części RPO dotyczące monitorowania, kontroli oraz ewaluacji.

		charakter ilościowy, jak i jakościowy. Ponadto zaplanowanie przynajmniej jednego badania ewaluacyjnego oceniającego sposób i stopień wdrożenia zasad równości szans określonych przez IZ (na dalszym etapie prac nad systemem wdrażania Programu), w tym równości płci oraz zapobiegania dyskryminacji, w szczególności w projektach współfinansowanych z EFRR, głównie w projektach infrastrukturalnych.	
54.	Promocja Programu oraz realizowanych w ramach jego projektów powinna również uwzględniać kwestię równości szans (w tym równości szans kobiet i mężczyzn) oraz niedyskryminacji str. 220-223, rozdział 5.4	Promocja Programu i realizowanych w ramach jego projektów organizowana w sposób przestrzegający zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminujący	Wprowadzenie do Programu zapisów, iż w ramach promocji Programu zostanie zwrócona uwaga na to, aby przekazy informacyjne oraz promocyjne były wolne od stereotypów, a także nie wykluczające określone grupy społeczny z określonych działań/dostępu.
55.	W dokumencie RPO WSL pomimo odwoływania się do koncepcji zrównoważonego rozwoju brak jest definicji tego paradygmatu rozwoju. str. 220-223, rozdział 5.4	Wskazanie jaka definicja zrównoważonego rozwoju została w dokumencie wykorzystana. Zrównoważony rozwój jest pojęciem, które może być rozumiane bardzo szeroko lub też bardzo wąsko. Wskazanie beneficjentom jakie podejście do zrównoważonego rozwoju przyjęto umożliwi beneficjentom wskazanie wpływu na poszczególne jego aspekty.	Wprowadzenie definicji zrównoważonego rozwoju do dokumentu programowego
56.	Brak w Programie zapisów wskazujących bezpośrednio na dokonanie diagnozy z zakresu realizacji polityki zrównoważonego rozwoju, ani że RPO jest jednym z instrumentów realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w województwie. str. 220-223, rozdział 5.4	W diagnozie powinny znaleźć się zapisy wskazujące bezpośrednio na dokonanie diagnozy z zakresu realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. Powinien znaleźć się zapis, że RPO jest jednym z instrumentów realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w województwie.	Wprowadzenie do treści Programu zapisów wskazujących bezpośrednio na dokonanie diagnozy z zakresu realizacji polityki zrównoważonego rozwoju i że RPO WSL jest jednym z instrumentów realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w województwie śląskim. Diagnoza ta może być dokonana np. na podstawie dostępnych modułów wskaźników zrównoważonego rozwoju poziomu regionalnego. Moduł regionalny opracowany został przez GUS i jest dostępny w BDL http://www.stat.gov.pl/bdl/app/wskazniki_zr.display?p_id=4195&p_token=-832439439.
57.	Nie sprecyzowano w odniesieniu do każdego z Priorytetów w jaki sposób beneficjenci mają wskazywać wpływ projektu na realizację polityki zrównoważonego rozwoju oraz w jaki sposób odbywać się będzie premiowanie rozwiązań realizujących zasadę zrównoważonego rozwoju.	Wprowadzenie w odniesieniu do każdego z Priorytetów zapowiedzi o tym, że będą premiowane rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.	Wprowadzenie do opisu każdego priorytetu (lub zapisu ogólnego w sekcji 11 szablonu programu) zapowiedzi o tym, że będą premiowane rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

	str. 220-223, rozdział 5.4		Szczegółowe rozwiązania powinny zostać wprowadzone w dokumencie mającym charakter wdrożeniowy. W tym dokumencie w każdym z Priorytetów w ramach przeprowadzanych naborów należy zdefiniować warunki w odniesieniu do każdej ze sfer zrównoważonego rozwoju, które będzie musiał spełnić potencjalny beneficjent, aby można było w przejrzysty sposób określić wpływ projektu na realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju. Można wskazać aby premiowane było posiadanie przez beneficjenta wdrożonych systemów zarządzania środowiskowego np. ISO 14001 lub EMAS, system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, znaków ekologicznych. Powinny zostać wprowadzone zapisy obligujące firmy do stosowania procedury zielonych zamówień publicznych. Kryteria związane z zielonymi zamówieniami publicznymi mogą być w szczególności stosowane w odniesieniu do: zakupu środków czystości, w budownictwie, w odniesieniu do energii elektrycznej, żywności i usług cateringowych, mebli, produktów i usług ogrodniczych, biurowego sprzętu komputerowego, papieru, wyrobów włókienniczych oraz transportu.
58.	W Programie nie zostały zdefiniowane wprost wskaźniki zrównoważonego rozwoju. Wskaźniki środowiskowe znajdują się tylko w dwóch Priorytetach związanych z ochroną środowiska (IV i V). str. 220-223, rozdział 5.4	W Programie należy wprost zdefiniować wskaźniki zrównoważonego rozwoju.	Do tworzenia wskaźników zrównoważonego rozwoju mogą być wykorzystane ogólnie dostępne moduły wskaźnikowe. Zbierane za ich pomocą informacje mogą być wykorzystane na każdym etapie zarządzania Programem. Mogą też być użyteczne w momencie przeprowadzania ewaluacji celem wskazania oddziaływania realizacji Programu na wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju.
Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?			
59.	Brak opisu systemu instytucjonalnego w Programie	Program należy uzupełnić o opis planowanego systemu instytucjonalnego	Uzupełnienie programu

	str. 223-225, rozdział 5.5.		
60.	Na podstawie badania ankietowego pracownicy zajmujący się EFS są bardziej obciążeni pracą w porównaniu do RPO oraz innych instytucji wdrażających PO KL w kraju. str. 225-227, rozdział 5.5.	Zaplanowanie odpowiedniego wzmocnienia potencjału kadrowego dla komórek zajmujących się EFS w nowym systemie instytucjonalnym RPO WSL 2014-2020.	Wzmocnienie kadrowe komórek EFS w nowym okresie programowania.
61.	Brak w programie planowanych działań na rzecz redukcji obciążeń instytucjonalnych str. 252, rozdział 5.5.	Program należy uzupełnić o planowane uproszczenia dla beneficjentów.	Uzupełnienie programu
Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?			
62.	Należy zauważyć, że system wskaźników tworzą: wskaźniki produktu, wskaźniki rezultatu bezpośredniego oraz wskaźniki rezultatu strategicznego w odniesieniu do interwencji EFRR oraz podobny system wskaźników w odniesieniu do interwencji EFS, z wyjątkiem tego, iż wskaźniki rezultatu strategicznego nazywa się tutaj długoterminowymi wskaźnikami. Jednocześnie MRR zaleca opracowanie wskaźników specyficznych dla Programu. str. 252-262, rozdział 5.6	Rekomenduje się dopracowanie systemu wskaźników, w sposób który odpowiadałby sformułowanym wytycznym MRR a jednocześnie sugeruje się rozszerzenie istniejącego katalogu wskaźników o wskaźniki spoza listy WLWK.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory
63.	Przeważająca liczba wskaźników produktu została określona w sposób ilustrujący wyłącznie liczbę beneficjentów poszczególnych priorytetów, co na poziomie programu (wysoki stopień ogólności) jest akceptowalne, ale wymaga uszczegółowienia na poziomie działań/poddziałań (odniesienie do konkretnych rodzajów działań w projektach). str. 254, rozdział 5.6	Rekomenduje się położenie większego nacisku na opracowanie wskaźników specyficznych dla programu (zgodnie z sugestiami MRR zawartymi w Szablonie Programu Operacyjnego 2014-2020).	Wprowadzenie do projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących zgodnie ze szczegółowymi uwagami przedstawionymi w raporcie.
64.	Przyjęty system wskaźników nie tworzy spójnego katalogu indykatorów, pozwalającego skutecznie śledzić postępy we wdrażaniu programu. Jego główną wadą jest niekompletność w zakresie opisywania celów interwencji - wskaźniki nie obejmują całościowo opisanych celów priorytetów, a jedynie wybrane ich fragmenty. Ułatwi to monitorowanie postępu realizacji Programu. str. 254, rozdział 5.6	Rekomenduje się rozbudowanie katalogu wskaźników, tak aby każde z działań posiadało przynajmniej jeden indykator, w którym agregowane będą bardziej szczegółowe produkty i rezultatu pojedynczych projektów.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory, zgodnie ze szczegółowymi uwagami przedstawionymi w raporcie (diagramy logiczne oraz część F).
65.	Brak w programie koncepcji procesu ewaluacji str. 265-266, rozdział 5.6	Program należy uzupełnić o planowaną koncepcję ewaluacji	Uzupełnienie programu

6.3. Tabela wniosków i rekomendacji z etapu 2

L.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Odniesienie się do rekomendacji (do wdrożenia w całości/częściowo do wdrożenia/odrzucona)[243]
Obszar badawczy A: Czy interwencja publiczna w postaci RPO na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne?				
1.	Diagnoza powinna skupiać się na ukazaniu związków przyczynowo-skutkowych tj. prezentacji danych i informacji, na podstawie których wyciągane są wnioski. Obecnie jednak większą uwagę poświęca się przedstawieniu danych.	Zaleca się zwrócenie uwagi na logiczne powiązania przedstawianych w diagnozie informacji, zwłaszcza w dziale dotyczącym innowacji, MSP oraz wychowaniu i edukacji.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory	Rekomendacja częściowo wdrożona. Częściowo uwzględniono w zakresie: - uwag dotyczących obszaru innowacji (zapisy dot. aparatury i współpracy przedsiębiorstw w zakresie B+R, nieścisłości terminologiczne, uporządkowanie treści), - uwag dotyczących MŚP (zmiana nagłówka, uporządkowanie treści), - uwag dotyczących edukacji (usunięcie powtórzeń, skrócenie i uporządkowanie tekstu dot. wykształcenia ludności). Zgodnie z Szablonem PO z dn. 15 lutego 2014 r. diagnoza powinna być uporządkowana wg układu celów tematycznych lub układu osi priorytetowych. Kształt celów tematycznych i osi priorytetowych powoduje, że część informacji została ujęta w diagnozie zgodnie z logiką programowania a nie logiką powiązań tematycznych (np. obszar kultury w części dot. środowiska, ujęcie pod odmiennym kątem w kilku fragmentach podobnego tematu (np. przedsiębiorczość i innowacyjność w OP 1, 3)

[243] W przypadku wskazania statusu częściowo do wdrożenia prosimy o wskazanie w jakiej części rekomendacja zostanie wdrożona a w jakiej odrzucona, wraz z uzasadnieniem powodów odrzucenia części rekomendacji. W przypadku odrzucenia rekomendacji prosimy o uzasadnienie.

2.	Autorzy diagnozy nie umieścili w wystarczającym stopniu elementów oceny czy wartościowania prezentowanych danych i czynników. Sprawia to, że tekst stanowi wyłącznie opis poszczególnych tematów i zjawisk, natomiast nie zawiera jasnej konkluzji na temat wagi i wpływu danych czynników na obecny i przyszły rozwój regionu – nie zawiera jasnego wskazania wyzwań, potrzeb i potencjałów rozwojowych.	Wskazane jest zawarcie oceny (czyli nadanie priorytetu) prezentowanym czynnikom (wyzwania, potrzeby i potencjały rozwojowe) w kontekście ich obecnego i przyszłego wpływu na rozwój regionu.	Wprowadzenie do kolejnej wersji projektu programu stosownych zapisów/modyfikacja zapisów istniejących do tej pory	Rekomendacja odrzucona. Syntetyczny opis najważniejszych wyzwań dla województwa śląskiego w ramach RPO WSL 2014-2020 sformułowano w części wstępnej diagnozy. Ponadto, z uwagi na szeroki zakres tematyczny programu i konieczność uzasadnienia wsparcia, niezbędne było ujęcie wszystkich zagadnień, które obejmie interwencja UE, nie zaś ich priorytetyzowanie (elementy priorytetyzacji pod kątem skali przeznaczonych środków znajdują się w rozdziale dot. uzasadnienia podziału finansowego). Dodatkowo, w opisie przedsięwzięć w każdej z Osi Priorytetowych odniesiono się do najważniejszych wyzwań i problemów w danym obszarze tematycznym. Konstrukcja części diagnostycznej została przygotowana zgodnie z Szablonem PO z dn. 15 lutego 2014 r. oraz przyjętą logiką programowania. Ewentualne zmiany zostaną wprowadzone jeśli będzie to wynikać z uwag KE do projektu Programu.
Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?				
Wymiar terytorialny				
3.	W wersji 4 programu brakuje informacji o mechanizmach wspólnego zarządzania i realizacji ZIT, w tym: koordynacji między IZ a Związkiem ZIT, zakresie zadań przekazywanych do poszczególnych Związków ZIT, trybach wyboru projektów. Wskazane zalecenie wynika nie tylko z dokumentu Szablon programu operacyjnego z komentarzem opracowanego przez MIR, ale również z szablonu programu operacyjnego KE.	Zalecane jest uwzględnienie wytycznych MIR oraz KE.	Wprowadzenie do programu stosownych zapisów.	Rekomendacja odrzucona. W rozdz. 4 Zintegrowane podejście terytorialne RPO WSL 2014-2020 uwzględniono zapisy odnośnie wszystkich wskazanych przez Ewaluatora elementów: - mechanizmy wspólnego zarządzania i realizacji ZIT/RIT, zakres przekazywanych zadań: odniesiono się do udziału Związku ZIT/RIT w wyborze projektów w ramach programu oraz członkostwa przedstawicieli ZIT/RIT w Komitecie Monitorującym; wskazano, iż Związek ZIT/RIT będzie uczestniczył w realizacji, monitorowaniu i

				sprawozdawczości RPO WSL, a szczegółowe ustalenia w tym zakresie zostaną uwzględnione w zawartym porozumieniu między IZ a Związkiem ZIT/RIT, - tryby wyboru projektów: wskazano, iż wybór projektów będzie realizowany w trybie pozakonkursowym negocjacyjnym oraz uzupełniająco w trybie konkursowym; ponadto, odniesiono się do formuły ZIT/RIT w opisie kierunkowych zasad wyboru projektów w każdej osi priorytetowej, gdzie ZIT/RIT będzie zastosowany. Ewentualne zmiany zostaną wprowadzone jeśli będzie to wynikać z uwag KE do projektu Programu.
4.	Oś Priorytetowa X, PI 9.1 (str. 187 Programu) W ramach PI 9.1 nie jest zasadne przeznaczenie specjalnej puli środków na interwencję osi dla miast i dzielnic wymagających rewitalizacji.	Usunięcie zapisu: „Przewiduje się również przeznaczenie specjalnej puli środków na interwencji osi dla miast i dzielnic miast wymagających rewitalizacji.”	Zgodnie z rekomendacją usunięcie zapisu,	Rekomendacja odrzucona. Zgodnie z przyjętym w ramach RPO WSL 2014-2020 podejściem do OSI – miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji, jednym z istotnych obszarów wsparcia na w/w obszarach będzie wsparcie infrastruktury społecznej i zdrowotnej oraz promowanie włączenia społecznego (zakres interwencji PI 9.1). Zgodnie z opisanym w rozdz. 4 Zintegrowane podejście terytorialne RPO WSL 2014-2020 podejściem do w/w OSI, priorytetowo będą wspierane miasta Bytom i Radzionków, na których koncentrują się największe problemy społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Wsparcie będzie realizowane w formule pozakonkursowej negocjacyjnej. W ramach wstępnych negocjacji zakresu wsparcia OSI w Bytomiu i Radzionkowie ustalono, iż w/w miasta są zainteresowane realizacją przedsięwzięć w zakresie PI 9.1.
Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?				

5.	Nie wiadomo który Wydział Urzędu Marszałkowskiego będzie monitorował wdrażanie osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR i na tej podstawie przygotowywał dane na potrzeby sprawozdawczości do IZ. Na podstawie Regulaminu Organizacyjnego obowiązującego w dniu realizacji badania nie można tego stwierdzić.	Rekomendujemy wyraźne wskazanie w Regulaminie Wewnętrznym Urzędu, która komórka organizacyjna będzie monitorowała postęp rzeczowy w osiach priorytetowych współfinansowanych z EFRR.	Jednoznaczne wskazanie w Regulaminie Wewnętrznym Urzędu Marszałkowskiego, który Wydział i który referat odpowiada za monitorowanie wdrażania osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR i przygotowywał wkład do sprawozdania z realizacji RPO.	Rekomendacja w całości do wdrożenia Rekomendacja zostanie wdrożona po przyjęciu Programu, ze względu na ewentualne zmiany dotyczące układu instytucjonalnego, które mogą wystąpić w wyniku dalszych prac nad Programem. Wtedy tez planuje się zmianę odpowiednich zapisów w Regulaminie Organizacyjnym.
Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?				
6.	W kontekście przedstawionych w raporcie informacji, można wskazać następujące sposoby umożliwiające dostarczanie danych o wysokiej jakości: • ustalenie i realizacja wymogu, zgodnie z którym beneficjenci będą wykorzystywali wszystkie wskaźniki produktu z poziomu priorytetu. Sytuacja braku wykorzystania danego wskaźnika np. ze względu na typ projektu powinna być sygnalizowana we wniosku o dofinansowanie poprzez wpisanie wartości „zero" zamiast całkowitego pomijania wskaźnika. Zwrócić należy uwagę na wskaźniki produktu wybrane do ram wykonania, które można uznać za obligatoryjne w przypadku danego typu projektów. Korzyścią z wprowadzenia wymogu odniesienia się do wszystkich wskaźników będzie skłonienie beneficjentów do analizy logiki projektu i wykorzystania wszystkich możliwych wskaźników.	Rekomenduje się ustalenie jako obligatoryjnego wymogu, wskazywania wszystkich wskaźników produktu (zwłaszcza wybranych do ram wykonania) na poziomie danego priorytetu inwestycyjnego.	Wprowadzenie odpowiednich zapisów do Uszczegółowienia Programu oraz dokumentacji projektowej w ramach konkursów.	Rekomendacja do wdrożenia w części Zastosowanie wymogu obligatoryjnego wskazywania wszystkich wskaźników produktu, ale właściwych dla danego działania a nie priorytetu inwestycyjnego ponieważ w obszarze priorytetu znajdzie się większa liczba wskaźników czasem zupełnie niepowiązanych obszarem tematycznym np. oś priorytetowa 9.1 ma przełożenie na działania 10.1 i 10.2 w RPO WSL 2014 – 2020, tym samym w tej osi priorytetowej znajdują się wskaźniki dot. zdrowia i rewitalizacji.
7.	Podsumowując ocenę reprezentatywności wskaźników ram wykonania, należy ocenić ten aspekt pozytywnie, aczkolwiek w niektórych przypadkach możliwe są zmiany pozwalające na dobór bardziej adekwatnych wskaźników.	Rekomenduje się przegląd listy wskaźników ram wykonania pod kątem kryterium reprezentatywności i uwzględnienie propozycji Wykonawcy zawartych w raporcie.	Uwzględnienie stosownych zapisów.	Rekomendacja w części do wdrożenia. W osi II Cyfrowe Śląskie zmodyfikowano wskazany Przez ewaluatora wskaźnik. W osi VII Regionalny rynek pracy IZ rozważa rezygnację z wykazywania wskaźnika Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie w ramach wykonania dla osi VII.

				W osi VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy rozważa rezygnację z wykazywania wskaźnika Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie. Wobec przyjęcia rekomendacji nt. rozważenia niezbędności wskazywania w ramach wykonania osi IX Włączenie społeczne wskaźnika Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie IZ zdecydowała o jego nieuwzględnieniu w ramach wykonania, mając na uwadze, iż zawiera się w dwóch pozostałych wskaźnikach produktu ram wykonania.
8.	Analiza wstępnej wersji koncepcji planu ewaluacji pozwoliła stwierdzić, że harmonogram i lista tematów nie we wszystkich przypadkach pozwala na to, by w aktualnym okresie programowania (tj. 2014-2020) możliwe było wdrożenie rekomendacji ewaluacyjnych i doprowadzenie realizacji działania do osiągnięcia wszystkich zaplanowanych efektów, a przecież, zgodnie z rozporządzeniem ogólnym, badania ewaluacyjne należy przeprowadzać w taki sposób, by można było odpowiednio wcześnie wprowadzić modyfikacje w sytuacji, w której występują trudności w realizacji danej osi priorytetowej lub nastąpiły istotne zmiany gospodarcze czy też społeczne.	Przemodelowanie koncepcji ewaluacji poszczególnych priorytetów RPO WSL w następujący sposób (przy założeniu, że projekty RPO WSL będą realizowane, zgodnie z zasadą n+2, w latach 2015-2022): • w połowie realizacji programu (2018 r.) rekomendujemy przeprowadzenie pięciu badań w grupie „Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach poszczególnych osi priorytetowych”. Badania te powinny dotyczyć następujących grup osi priorytetowych: o I, III (przedsiębiorczość); o II, IV, V, VI (infrastruktura poza społeczną i zdrowotną); o VII, VIII, IX, XI (rynek pracy i społeczeństwo); o X, XII (infrastruktura	Uwzględnienie w dalszych pracach nad koncepcją planu ewaluacji RPO WSL 2014-2020	Rekomendacja odrzucona Badania odnoszące się do sposobu realizacji celów w poszczególnych osiach zostało pomyślane jako badanie o charakterze ex-post a nie mid term. Badanie o charakterze mid term zostało przewidziane jako odrębne badanie.

		społeczna i zdrowotna); ○ wsparcie w ramach instrumentów terytorialnych; Badania te miałyby charakter analizy *mid-term*, a jednocześnie umożliwiałyby dokonanie odpowiednio wczesnych modyfikacji w konkursach zaplanowanych na kolejne lata tam, gdzie byłoby to konieczne. Z punktu widzenia realizacji badań, pozwoliłoby to ograniczyć badania z udziałem tych samych grup, np. beneficjentów. • rekomendujemy jednoczesne przesunięcie badań dotyczących wpływu priorytetów VII, VIII, IX, XI i XII na lata 2020-2021, kiedy to zrealizowana zostanie większość projektów i możliwa będzie realna ocena wpływu tych priorytetów na rozwój regionu.		
9.	Harmonogram realizacji badań ewaluacyjnych zawiera zbyt dużą koncentrację liczby badań w niektórych okresach.	Przeniesienie badań: ○ nr 12 i 13 – z I półrocza 2017 na I półrocze 2021; ○ nr 14, 15, 16 – z I półrocza 2018 na II półrocze 2021; ○ nr 48, 49, 50 – z II półrocza 2017 na I półrocze 2018; ○ nr 19, 20, 21 – z I półrocza 2019 na II półrocze 2019; ○ nr 3 – z I półrocza 2020 na I półrocze 2021.	Uwzględnienie w dalszych pracach nad koncepcją planu ewaluacji RPO WSL 2014-2020	Rekomendacja w części do wdrożenia. Rozważane jest przesuniecie poszczególnych badań w ramach harmonogramu badań (np. 19, 20, 21)

7. Aneksy

7.1. Opis zakresu i sposobu uwzględnienia w Programie wniosków i rekomendacji

Rekomendacje uwzględnione po etapie 1

Obszar badawczy A: Czy interwencja publiczna w postaci RPO na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne?

Rekomendacja 1 i 2

Ewaluatorzy przeanalizowali aktualność i trafność diagnozy zawartej w Programie. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji uzupełniono tekst diagnozy o brakujące źródła danych, zarówno w odniesieniu do danych ilościowych jak i jakościowych. Ponadto, dodano informację identyfikującą źródła danych (jeśli nie wskazano inaczej źródłem danych jest GUS – str. 9 RPO WSL) oraz ujednolicono sposób prezentacji materiałów źródłowych. Dokonano także poprawy nieaktualnych danych ilościowych i dodano informację, iż prezentowane dane odnoszą się do roku 2011 a w przypadku danych dotyczących rynku pracy podano dane za II kwartał 2013 roku (str. 9 RPO WSL).

Rekomendacja 3 i 4

Ewaluatorzy dokonali analizy i oceny związków przyczynowo-skutkowych tj. sposobu prezentacji danych i informacji, na podstawie których wyciągane są wnioski. Na podstawie wypracowanych wniosków skrócono diagnozę, a tam gdzie było to konieczne dokonano jej uzupełnienia. Ważną zmianą było wprowadzenie nowego podziału obszarów diagnozy (kolejno: *Innowacje, społeczeństwo informacyjne, mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, energia, ochrona środowiska, transport, aktywność zawodowa i adaptacyjność przedsiębiorstw, zdrowie, spójność społeczna, infrastruktura społeczna, podmioty ekonomii społecznej w województwie śląskim oraz wychowanie i edukacja*), które łączy się teraz bezpośrednio z zakresem interwencji (priorytetami). Do diagnozy wprowadzono także zapisy wskazujące na dokonanie pewnej oceny (wartościowania) wyzwań, potrzeb i potencjałów rozwojowych – np.: *Ponadto zdecydowano o przeznaczeniu ponad 16% alokacji programu na priorytet VI Transport realizujący cel tematyczny 7 (priorytety inwestycyjne 7.2. oraz 7.4.). Wynika to z niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury komunikacyjnej w regionie o największym natężeniu ruchu w kraju*. W wyniku wprowadzonych zmian diagnoza identyfikuje priorytety w wydatkowaniu środków oraz zawiera prezentację uzasadnienia podejmowanej interwencji.

Rekomendacja 5

Analizie poddano również zapisy diagnozy związane z analizą potrzeb subregionów i największych miast regionu. W wyniku ewaluacji dane dotyczące tych potrzeb zostały wskazane w części diagnostycznej obszarów objętych instrumentem ZIT oraz w rozdziale poświęconym ZIT (strona 192 i kolejne), gdzie przedstawiono zróżnicowania subregionalne, podkreślono wsparcie wymiaru miejskiego interwencji oraz wskazano na wsparcie obszarów wiejskich.

Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?

Rekomendacja 6,7,8

W odniesieniu do Priorytetu I *Nowoczesna gospodarka* – podobnie jak w odniesieniu do innych priorytetów – analizowano logikę interwencji, w tym związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy zapisami diagnozy i części strategicznej programu, a w szczególności spójność podejmowanych działań z rezultatami i celami jakie zamierza się osiągnąć. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji uzupełniono część diagnostyczną odnoszącą się do centrum promocji i popularyzacji nauki (na stronie 11 wprowadzono zapis: *Dalszy rozwój innowacji oraz instytutów naukowych w województwie powinien być ściśle powiązany z rozwojem technologicznym regionu. Istotnym aspektem związanym ze wzmacnianiem i poszerzeniem skali oddziaływania istniejących i przyszłych instytucji naukowo-badawczych w województwie pozostaje podjęcie działań na rzecz popularyzacji nauki wśród dzieci i młodzieży oraz wspierania talentów i wybitnych osiągnięć*). Doprecyzowano również zapis części strategicznej odnoszący się do centrum. Na poziomie celów szczegółowych Priorytetu dokonano również rozdzielenia celów szczegółowych ze względu na podmiot wsparcia (przedsiębiorstwa, IOB i jednostki naukowe).

Rekomendacja 9,10

W odniesieniu do Priorytetu III *Wzmocnienie konkurencyjności MŚP* – podobnie jak w odniesieniu do innych priorytetów – analizowano logikę interwencji, w tym związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy zapisami diagnozy i części strategicznej programu, a w szczególności spójność podejmowanych działań z rezultatami i celami jakie zamierza się osiągnąć.

W wyniku ewaluacji do części diagnostycznej Programu odnoszącej się do wsparcia w ramach Priorytetu III dodano zapisy definiujące potencjał Instytucji Otoczenia Biznesu (np. *w województwie śląskim zauważalna jest silna dynamika przyrostu liczby jednostek infrastruktury przedsiębiorczości technologicznej. Parki technologiczne (66,8%) oraz ośrodki szkoleniowo-doradcze i informacji (57,5%) zostały wskazane przez menedżerów firm nowej gospodarki jako podmioty, mające największe znaczenie wśród infrastruktury przedsiębiorczości technologiczne* – str. 11). Dodano również zapisy dotyczące kooperacji i współpracy w ramach klastrów (str. 12-13.), a także odnoszące się do problemu terenów typu brownfield (str. 16).

Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji zmodyfikowano również część strategiczną priorytetu formułując cele interwencji w sposób rozdzielający wsparcie ze względu na podmiot wsparcia (wcześniej połączono ze sobą wsparcie oferowane przedsiębiorstwom, IOB i jednostkom naukowym). Do poszczególnych celów szczegółowych przyporządkowano również odrębne wskaźniki.

Rekomendacja 11,12

W odniesieniu do Priorytetu II *Cyfrowe Śląskie* – podobnie jak w odniesieniu do innych priorytetów – analizowano logikę interwencji, w tym związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy zapisami diagnozy i części strategicznej programu, a w szczególności spójność podejmowanych działań z rezultatami i celami jakie zamierza się osiągnąć.

Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji uzupełniono część diagnostyczną o zapisy dotyczące digitalizacji zasobów i treści oraz na temat korzystania przez firmy z technologii ICT, a także skrócono jej zapisy o te, niezwiązane z przedmiotem interwencji programu (str. 11-12). Zmodyfikowano również wskaźniki odnoszące się do Priorytetu II. Wskaźnik dot. digitalizacji zastąpiono wskaźnikiem: „Liczba utworów z zasobów publicznych zdigitalizowanych i udostępnionych on-line" (jako wiarygodniejszy do oszacowania wartości docelowej), zaś w odniesieniu do e-usług publicznych zaproponowano wskaźnik: „ Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3" (dwustronna interakcja) jako ogólniejszy, w którym zagregowane zostaną również usługi o wyższym stopniu dojrzałości.

Rekomendacja 13

W odniesieniu do Priorytetu IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna,* w ramach analizy logiki interwencji, stwierdzono brak powiązania między diagnozą a zaplanowanymi działania w odniesieniu do problemu zanieczyszczeń zatrzymanych i zneutralizowanych w urządzeniach oczyszczających zainstalowanych w zakładach uznanych za szczególnie uciążliwe dla atmosfery. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji usunięto z diagnozy informacje o tym problemie, na który program nie odpowiada.

Rekomendacja 15

W odniesieniu do Priorytetu IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna,* zweryfikowano czy planowane działania mogą przynieść zakładane produkty i rezultaty. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji dodano wskaźnik produktu: Liczba wybudowanych / zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej w ramach kogeneracji. Pozostałe rekomendacje i potencjalne zmiany w programie są przedmiotem konsultacji z MRR.

Rekomendacja 16

W odniesieniu do Priorytetu IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna,* zweryfikowano powiązanie między diagnozą i planowanymi działaniami. Stwierdzono brak w diagnozie jednoznacznego wskazania potrzeb wsparcia w zakresie transportu publicznego. Wobec powyższego w diagnozie dodano zapisy stwierdzające (str. 17), że wyzwaniem staje się zwiększenie efektywności systemu drogowego, obsługującego drugi co do wielkości pod względem liczby ludności region w Polsce. Wskazano także, że, z uwagi na znaczenia transportu kolejowego oraz jego roli w transporcie multimodalnym, szczególnie ważna staje się konieczność dalszego wspierania modernizacji linii kolejowych, prowadzących do poprawy ich jakości. Wyzwaniem natomiast stojącym przed organizacją kolejowego transportu publicznego jest zwiększenie częstotliwości i efektywności połączeń tak, aby zabezpieczyć potrzeby występujące w tym zakresie oraz zatrzymać tendencję spadkową ilości pasażerów korzystających z komunikacji publicznej. Wiąże się to między innymi z koniecznością naprawy i zakupu taboru. W odniesieniu do funkcjonowania Portu Lotniczego w Pyrzowicach podkreślono, że kluczową kwestią pozostaje jego skomunikowanie z miastami Metropolii Górnośląskiej.

Rekomendacja 18

W odniesieniu do Priorytetu IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna,* dokonano analizy adekwatności planowanych form wsparcia rekomendując wprowadzenie w programie zapisów o możliwości udzielania pożyczek. Na podstawie przeprowadzonych analiz i uzgodnionych wniosków i rekomendacji wprowadzono zapis (str. 84 i 88) o wykorzystaniu instrumentów finansowych w P.I. 4.2 w postaci pożyczek na zasadach preferencyjnych i poręczeń oraz w P.I. 4.3 w postaci instrumentów zwrotnych (pożyczek preferencyjnych i poręczeń) i mieszanych (dotacja

+pożyczka) w odniesieniu do projektów z zakresu wspierania efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w sektorze mieszkaniowym.

Rekomendacja 20 i 21

W odniesieniu do Priorytetu V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* dokonano analizy logiki interwencji, w tym powiązania między diagnozą i planowanymi działaniami oraz działaniami a wskaźnikami pomiaru ich realizacji. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji uzupełniono diagnozę o informacje dotyczące ochrony różnorodności biologicznej (str. 13). Wskazano, że województwo wyróżnia się na tle kraju ponadprzeciętnym bogactwem i różnorodnością gatunkową, ekosystemową i krajobrazową przyrody żywej oraz elementów przyrody nieożywionej, co jest determinowane specyficznym położeniem województwa w obrębie jednostek fizyczno-geograficznych o odmiennej historii, budowie geologicznej, rzeźbie i klimacie[244]. Zwrócono uwagę, że wyzwaniem będzie ochrona bioróżnorodności regionu, przywrócenie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków, w tym poprzez rozwój odpowiedniej infrastruktury oraz prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych. Ponadto w diagnozie dodano informacje (str. 15) dot. problemu związanego z odpadami zgromadzonymi na terenach poprzemysłowych generującymi zagrożenie ekologiczne oraz odpadami zawierającymi azbest. W diagnozie stwierdzono, że znaczna część unieszkodliwionego w kraju azbestu (przeszło 20%) pochodziło z obszaru województwa śląskiego. Diagnozę uzupełniono o informacje odnoszące się do złego stanu technicznego obiektów zabytkowych (str. 16) wynikającego np. z: niszczenia zabytków gospodarczą działalnością człowieka, braku bieżącej konserwacji i systematyczności działania. Stan zabytków w województwie śląskim jest gorszy nież średnia w kraju, gdyż jedynie kilka procent obiektów zabytkowych w województwie śląskim nie wymaga remontu. W programie dokonano także kilku zmian związanych z systemem wskaźników poprzez wprowadzenie następujących indykatorów: Moc przerobowa zakładów gospodarowania odpadami (Mg/rok), Liczba wybudowanych/rozbudowanych/zmodernizowanych zakładów gospodarowania odpadami (szt.), Liczba objętych wsparciem ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej lub ochrony bioróżnorodności (szt.), Liczba inwestycji zlokalizowanych na zrewiatalizowanych obszarach (szt.).

Rekomendacje 26,27,28

W odniesieniu do Priorytetu VI Transport – podobnie jak w odniesieniu do innych priorytetów – analizowano logikę interwencji, w tym związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy zapisami diagnozy i części strategicznej programu, a w szczególności spójność podejmowanych działań z rezultatami i celami jakie zamierza się osiągnąć. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji zmodyfikowano część diagnostyczną odnoszącą się do obszaru transportu (str. 17-18). Zmodyfikowano również zapisy części strategicznej w odniesieniu do infrastruktury kolejowej poprzez włączenie wsparcia z zakresu poprawy infrastruktury transportu kolejowego (modernizacji linii kolejowych) służących rozwojowi połączeń regionalnych.

Rekomendacja 29, 30 i 31

Ewaluatorzy dokonali analizy logiki interwencji w ramach Priorytetu VII Regionalny rynek pracy, w tym powiązania między diagnozą a planowanymi działaniami, oraz między działaniami a rezultatami i celami jakie zamierza się osiągnąć. Na podstawie wniosków i rekomendacji wprowadzono następujące zmiany (str. 117-122). Zrezygnowano z celu szczegółowego wzrost kompetencji osób młodych, gdyż zgodnie z linią demarkacyjną, nie przewiduje się działań w tym celu na poziomie regionalnym. Ponadto usunięto z programu zapis dot. instrumentu pozwalającego pracodawcom na tworzenie oferty praktyk bądź staży, jako sposobu pomniejszenia ryzyka tworzenia nowych miejsc pracy, gdyż nie jest to adekwatny instrument względem problemu, który ma rozwiązać. Wprowadzono nowy cel szczegółowy tego Priorytetu dotyczący wzrostu mobilności geograficznej związanej z zatrudnieniem.

Rekomendacja 32

W odniesieniu do Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki analizie poddano związek logiczny między diagnozą i wskazanymi w niej potrzebami i planowanymi działaniami. Na podstawie wniosku z badania dokonano uzupełnień w diagnozie. Dodano zapis (str. 13), iż przeżywalność przedsiębiorstw w województwie śląskim w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywała się na niezbyt wysokim poziomie (oscylowała wokół wartości dla kraju), co uzasadnia potrzebę działań na rzecz poprawy żywotności firm, w szczególności z sektora MMŚP, które są najbardziej podatne na wszelkie wahania sytuacji rynkowej. Ponadto wskazano w diagnozie (str. 19), iż ze względu na pogorszenie sytuacji na śląskim rynku pracy, będącego następstwem osłabienia gospodarczego kraju i światowego kryzysu gospodarczego, niezbędne jest wsparcie firm w walce z kryzysem.

Rekomendacja 34

W odniesieniu do Priorytetu X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna zweryfikowano logikę interwencji, w związku z czym, na podstawie wniosku z badania, uzupełniono diagnozę o informacje dotyczące stanu bazy leczniczej w województwie śląskim (str. 21). W diagnozie znalazły się zapisy o tym, że większość szpitali w województwie śląskim nie spełnia wymogów określonych przepisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z 26 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim

[244] Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030.

powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą i jest objęta programem dostosowania w tym zakresie, z terminem realizacji do 2016 r. Ponadto w zakresie szpitalnictwa konieczny jest dalszy rozwój bazy materialnej, zarówno tej kubaturowej, jak i aparatury i sprzętu.

Rekomendacja 37, 40, 41, 42 i 43

W odniesieniu do Priorytetu XI *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego* analizie poddano logikę interwencji i powiązanie działań z problemami wskazanymi w diagnozie i celami programu. W wyniku badania dokonano kilku zmian w programie. Z diagnozy usunięto zapisy dotyczące szkół artystycznych. W opisie przedsięwzięć (str. 167-168) doprecyzowano wsparcie dla nauczycieli, stwierdzając, że jest to wsparcie uzupełniające do wsparcia dla uczniów tak, aby udział nauczycieli w inicjatywach wiązał się z poprawą jakości działań realizowanych następnie z uczniem, mając jednocześnie na względzie sytuację demograficzną w regionie i zmniejszającą się liczbę placówek oświatowych i, tym samym, konieczność racjonalizacji wsparcia kierowanego do nauczycieli. Również w opisie przedsięwzięć (str. 167) uzasadniono zajęcia z zakresu design koniecznością zwiększenia poziomu innowacyjności regionu. Zajęcia tego typu mają kształtować umiejętności kluczowe tj. myślenie projektowe, działanie skierowane na klienta, które w życiu zawodowym niejednokrotnie wpływają na skuteczność podejmowanych działań dostosowując tym samym szkolnictwo do potrzeb rynku pracy. Zajęcia tego typu mają się również przyczynić do wzrostu liczby studentów kierunków technicznych, co jest kluczem do rozwoju innowacyjnej gospodarki oraz krajowego i regionalnego rynku pracy. Diagnozę uzupełniono także (str. 27) o dane dotyczące szkolnictwa zawodowego. Wskazano, że w przypadku poziomu zasadniczego, województwo śląskie skupia ok. 10% uczniów i szkół tego typu w kraju z niewielką tendencją spadkową w latach 2004-2011 i dużą rozbieżnością sytuacji w poszczególnych subregionach województwa. Większy spadek, liczby uczniów i szkół, obserwowalny jest na poziomie średnim szkolnictwa zawodowego. Województwo śląskie posiada duży potencjał w tym obszarze, który należy wzmacniać. W opisie przedsięwzięć dodano zapis (str. 170) o tym, iż wsparcie obejmie wyposażenie szkół zawodowych w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne zapewniające wysoką jakość kształcenia i umożliwiające realizację podstawy programowej kształcenia w zawodach. Z programu usunięto zapisy dotyczące projektów innowacyjnych dla administracji. Wreszcie przeformułowano cel szczegółowy odnoszący się do szkolnictwa zawodowego rozszerzając go o zwiększenie atrakcyjności tego działu szkolnictwa.

Rekomendacja 44, 45

W ramach badania ewaluacyjnego analizie poddano proponowany system wskaźników służący monitorowaniu interwencji w ramach RPO WSL 2014-2020. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji system wskaźników został przeanalizowany i poprawiony, w tym także poprawiono wskaźniki w ramach Priorytetu II i III RPO WSL, do których ewaluator zgłosił uwagi. Katalog wskaźników został doprecyzowany w taki sposób, iż każdy cel szczegółowy posiada wskaźnik (lub wskaźniki) produktu i rezultatu strategicznego.

Rekomendacje 46, 47

W ramach ewaluacji dokonano oceny wymiaru terytorialnego interwencji, gdzie analizowano zakres zastosowania instrumentu ZIT oraz odniesiono się do zapisów RPO w odniesieniu do OSI. W wyniku wypracowanych wiosków i rekomendacji w projekcie Programu uzupełniono opis OSI oraz w szerszym zakresie opisano kontekst stosowania instrumentu ZIT.

W nowym rozdziale 4 (str. 198 i nast.) scharakteryzowano szczegółowo zakres zintegrowanego podejścia terytorialnego, w tym określono OSI, obszary funkcjonalne, określono wymiar miejski wsparcia, zidentyfikowano główne wyzwania rozwoju tych obszrów, a także odniesiono się do rozwoju obszarów wiejskich. Szeroko scharakteryzowano również zakres wykorzystania instrumentu ZIT w ramach RPO WSL 2014-2020, w tym określono wymiar instytucjonalny wdrażania instrumentu.

Rekomendacja 49

Ewaluatorzy dokonali analizy i oceny sposobu zastosowania zasady koncentracji tematycznej w Programie. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji do RPO WSL wprowadzono (lub je rozszerzono) opisy celów szczegółowych dla każdego priorytetu inwestycyjnego każdej osi priorytetowej. Dla każdego priorytetu inwestycyjnego określono również rezultaty jakie zamierza się osiągnąć w wyniku podjęcia interwencji.

Obszar badawczy D: Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych?

Rekomendacje 51 – 55 oraz 57

W ramach badania ex-ante analizie poddano stopień uwzględnienia w programie zasad polityk horyzontalnych, w tym zasady równości szans, równości płci, zapobiegania dyskryminacji oraz zasady zrównoważonego rozwoju, dostosowania do zmian klimatu i polityki przestrzennej. W wyniku badania, na podstawie wniosków i rekomendacji wprowadzono następujące zmiany do projektu programu. Do części diagnostycznej wprowadzono informację (str. 23) o zamieszkiwaniu terenu województwa przez mniejszości etniczne, w tym mniejszość romską, oraz o znaczeniu podejmowania działań na rzecz integracji tych społeczności z dominującą grupą w celu zachowania spójności regionalnej i państwowej. W programie

dodano również informacje (str. 257) o sposobach zachowania zasad równości szans i równości płci w trakcie monitorowania i oceny realizacji programu poprzez gromadzenie danych na temat realizowanych projektów ukierunkowanych na integrację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych, gromadzenie i zbieranie danych statystycznych w podziale na płeć, realizację badań ewaluacyjnych pozwalających na ocenę wpływu realizowanych działań na sytuację kobiet i mężczyzn, ocenę efektywności pomocy udzielonej osobom o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności oraz monitorowanie dalszych losów tych osób i efektywności udzielonej pomocy w podziale na płeć. W programie pojawiła się także informacja (str. 210), iż w ramach informowania i promocji programu wdrażane będą zasady polityk horyzontalnych poprzez równy dostęp do informacji dla osób niepełnosprawnych, dbałość o środowisko naturalne oraz współpraca z partnerami społeczno-gospodarczymi.

W projekcie programu (str. 253-255) zawarto sposób rozumienia koncepcji zrównoważonego rozwoju przyjmując szeroką definicję tego paradygmatu rozwoju, a także wprowadzono ogólny zapis o tym, iż zasada zrównoważonego rozwoju będzie realizowana poprzez określenie, na poziomie programowania, warunków brzegowych i kierunkowych kryteriów wyznaczania inwestycji w obszarze środowiska, energetyki, w tym OZE oraz transportu, oraz, na etapie wdrażania, poprzez kryteria wyboru projektów.

Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?

Rekomendacje 59, 60 i 61

Na dotychczasowym etapie realizacji badania ex-ante dokonano tylko częściowej oceny układu instytucjonalnego ze względu na niewielki zakres informacji na ten temat. Opis układu instytucjonalnego został rozszerzony. Wymieniono wszystkie instytucje wchodzące w ramy układu instytucjonalnego oraz wskazano podmioty, które będą pełniły określone role (rozdział 5.1). Program został uzupełniony o opis działań na rzecz redukcji obciążeń administracyjnych dla beneficjentów (rozdział 8) zgodnie z wytycznymi MRR. Dodatkowo w programie przewiduje się zastosowanie Lokalnego Systemu Informatycznego dla wniosków o dofinansowanie od grudnia 2014 r., co przyśpieszy wybór oraz realizację projektów, a także usprawni przechowywanie dokumentów projektu, zgodnie z art. 132 rozporządzenia ogólnego. Systemy informatyczne będą udostępnione nieodpłatnie, także poza godzinami pracy urzędu (tzn. 24/7) poprzez Internet. Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https oraz metod uwierzytelniania zgodnych z Dyrektywą 1999/93/EC zapewni odpowiedni poziom bezpieczeństwa danych. Ponadto w celu weryfikacji poprawności danych gromadzonych w systemach informatycznych prowadzone będą audyty jakości danych.

Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

Rekomendacja 62, 64

W ramach badania ewaluacyjnego analizie poddano proponowany system wskaźników służący monitorowaniu interwencji w ramach RPO WSL 2014-2020. Na podstawie wypracowanych wniosków i rekomendacji system wskaźników został przeanalizowany i poprawiony. Katalog wskaźników został doprecyzowany w taki sposób, iż każdy cel szczegółowy posiada wskaźnik (lub wskaźniki) produktu i rezultatu strategicznego.

Rekomendacja 65

W wyniku ewaluacji do Programu wprowadzono również zapisy dotyczące systemu ewaluacji (str. 212-213). Określono tutaj rodzaje ewaluacji, które będą prowadzone, instytucję odpowiedzialną za proces ewaluacji oraz inne instytucje, które będą włączone w ten proces (Komitet Monitorujący, KJE). Określono też rolę instytucji współpracujących w systemie.

Rekomendacje uwzględnione po etapie 2

Należy podkreślić, że w ramach etapu 2 badania ex-ante RPO WSL 2014-2020 skupiono się przede wszystkim na aspektach odnoszących się do potencjału administracyjnego, systemu monitoringu oraz ewaluacji programu. Szczegółowe opisy tych systemów znajdują się w innych dokumentach niż sam RPO, dlatego ewaluacja objęła również analizę dodatkowych dokumentów takich, jak Regulamin Organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego czy projekt Koncepcji procesu ewaluacji. Niektóre z przyjętych rekomendacji będą uwzględnione na późniejszym etapie prac nad programem, poprzez modyfikację zapisów w tych dodatkowych, szczegółowych dokumentach.

Obszar badawczy A: Czy interwencja publiczna w postaci RPO na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne?

Rekomendacja 1

W ramach etapu 2 badania ewaluacyjnego zwrócono uwagę, iż diagnoza powinna skupiać się na ukazaniu związków przyczynowo-skutkowych tj. prezentacji danych i informacji, na podstawie których wyciągane są wnioski. Stwierdzono, że konieczne jest zwrócenie większej uwagi na logiczne powiązania przedstawianych w diagnozie informacji, zwłaszcza w dziale dotyczącym innowacji, MSP oraz wychowaniu i edukacji. W kolejnej wersji programu wprowadzono zmiany dotyczące obszaru innowacji (zapisy dot. aparatury i współpracy przedsiębiorstw w zakresie B+R, nieścisłości terminologiczne, uporządkowanie treści), sektora MŚP (zmiana nagłówka, uporządkowanie treści) oraz dotyczące edukacji (usunięcie powtórzeń, skrócenie i uporządkowanie tekstu dot. wykształcenia ludności).

Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

Rekomendacja 6

W ramach drugiego etapu wskazano, że jednym ze sposobów umożliwiających dostarczenie danych o wysokiej jakości jest ustalenie i realizacja wymogu, zgodnie z którym beneficjenci będą wykorzystywali wszystkie wskaźniki produktu z poziomu priorytetu. Sytuacja braku wykorzystania danego wskaźnika np. ze względu na typ projektu powinna być sygnalizowana we wniosku o dofinansowanie poprzez wpisanie wartości „zero" zamiast całkowitego pomijania wskaźnika. Zwrócić należy uwagę na wskaźniki produktu wybrane do ram wykonania, które można uznać za obligatoryjne w przypadku danego typu projektów. W związku z tym rekomendowano oraz przyjęto rozwiązanie obligatoryjnego wymogu wskazywania wszystkich wskaźników produktu (zwłaszcza wybranych do ram wykonania), właściwych dla danego działania Programu.

Rekomendacja 7

W ramach etapu 2 badania ewaluacyjnego analizie poddano zagadnienie reprezentatywności wskaźników ram wykonania. W związku z powyższym zmodyfikowano wskaźnik w osi II Cyfrowe Śląskie. W dwóch przypadkach (Osi VII oraz Osi VIII) rozważana jest rezygnacja ze wskaźników. Dotyczy to takich wskaźników jak: *Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie*, *Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie*. Zrezygnowano również z następującego wskaźnika ram wykonania osi IX Włączenie społeczne: *Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie*.

<u>Rekomendacje uwzględnione odnoszące się do potencjału instytucjonalnego</u>

Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?

Rekomendacja 5

W ramach etapu 2 badania ewaluacyjnego analizie poddano, w uzupełnieniu do analizy zapisów samego RPO, również szczegółowe rozwiązania organizacyjne określone w Regulaminie Organizacyjnym Urzędu Marszałkowskiego. Stwierdzono, że zadania związane z monitorowaniem osi priorytetowych współfinansowanych z EFRR nie zostały jednoznacznie przypisane do żadnej komórki organizacyjnej. Zostanie to uzupełnione po przyjęciu Programu przez KE, przy okazji wprowadzania zmian w Regulaminie Organizacyjnym Urzędu.

Obszar badawczy F: Czy założenia programu umożliwiają skuteczną i efektywną realizację procesów monitorowania i ewaluacji?

Rekomendacja 9

Analizie w ramach etapu 2 poddano także projekt koncepcji procesu ewaluacji. W kolejnej wersji tego dokumentu przygotowywanego przez IZ zostanie dokonana modyfikacja dot. zmiany harmonogramu realizacji niektórych badań ewaluacyjnych (np. badania nr 19, 20, 21). Jednak ze względu na wczesny etap prac nad planem ewaluacji i harmonogramem badań należy zaznaczyć, że ostateczny kształt harmonogramu może ulec jeszcze modyfikacjom, a jego ostateczny kształt zależeć będzie od potrzeb.

7.2. Koncepcja procesu ewaluacji (projekt)

1. Lista tematów badań ewaluacyjnych wraz z metodologią, harmonogramem i uzasadnieniem ich realizacji znajduje się poniższej tabeli.

2. Sposoby komunikacji wyników planowanych ewaluacji
   Planowane badania ewaluacyjne prowadzone będą w porozumieniu i we współpracy z podmiotami zaangażowanymi w zarządzanie i wdrażanie Programu. Wyniki badań ewaluacyjnych przekazywane będą ww. podmiotom w trakcie realizacji ewaluacji w celu wypracowania użytecznych i adekwatnych rekomendacji.
   Wnioski i rekomendacje z planowanych badań przekazywane będą członkom Komitetu Monitorującego oraz członkom Grupy sterującej ds. ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, a także odbiorcom rekomendacji. Raporty z badań ewaluacyjnych przekazywane będą również Krajowej Jednostce Ewaluacji oraz Komisji Europejskiej.
   Najważniejsze wyniki planowanych ewaluacji prezentowane będą również w ramach sprawozdań rocznych. JE będzie również udostępniać opinii publicznej wyniki wszystkich badań ewaluacyjnych zrealizowanych w ramach RPO WSL. Ponadto, do końca 2022 roku zostanie przygotowany raport ewaluacyjny, będący syntezą wyników wszystkich zrealizowanych badań ewaluacyjnych, zawierający osiągnięte rezultaty programu wraz z komentarzem.

3. Obszary i sposoby wykorzystania wyników
   JE będzie koordynować i monitorować stopień wykorzystania rekomendacji z przeprowadzonych badań. Wyniki przeprowadzonych badań będą wykorzystywane do weryfikowania kształtu zaprogramowanej pomocy w ramach RPO WSL oraz do oceny efektów Programu. Wnioski i rekomendacje wspomagać będą procesy decyzyjne w zakresie zarządzania i wdrażania RPO WSL. Ponadto, wypracowane w ramach badań dobre praktyki będą upubliczniane w celu ich promocji wśród beneficjentów, potencjalnych beneficjentów i ogółu społeczeństwa.

4. Działania na rzecz budowy potencjału ewaluacyjnego (w tym zasoby ludzkie potrzebne do realizacji procesu ewaluacji i plan szkoleń)

   Zasoby ludzkie potrzebne do realizacji procesu ewaluacji
   Instytucja Zarządzająca zapewni zasoby niezbędne do realizacji procesu ewaluacji, w tym odpowiednie zasoby ludzkie. Za realizację procesu ewaluacji odpowiadać będzie Jednostka Ewaluacyjna, odpowiedzialna w szczególności za:

- koordynację procesu ewaluacji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020,
- organizację i przewodniczenie pracom Grupy sterującej ds. ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020,
- opracowanie szczegółowego opisu zakresu i realizacji badań ewaluacyjnych w oparciu o Plan ewaluacji i we współpracy z interesariuszami Programu,
- wybór wykonawcy zewnętrznego,
- nadzór nad wykonawcą zewnętrznym, w tym monitorowanie przebiegu prac, pomoc w pozyskiwaniu danych i koordynacja przekazywanych danych, ocena efektów prac ewaluatora,
- przeprowadzanie analiz wewnętrznych na zlecenie jednostek zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO na lata 2014-2020 oraz jednostek zewnętrznych,
- animowanie i monitorowanie stanu wdrażania rekomendacji z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych,
- upowszechnianie wyników badań ewaluacyjnych,
- współpracę z KJE oraz innymi podmiotami zaangażowanymi w proces ewaluacji,
- raportowanie KE, KM i KJE wyników ewaluacji,
- czynny udział w pracach grup tematycznych mających na celu wypracowanie metodologii i realizację badań przekrojowych w obszarach tematycznych,

– budowę potencjału ewaluacyjnego na poziomie RPO WSL.

W ramach jednostki ewaluacyjnej zatrudnione będą osoby posiadające wiedzę i doświadczenie w obszarze badań ewaluacyjnych oraz analiz. Instytucja Zarządzająca zapewni również odpowiednią liczbę osób do skutecznej i efektywnej realizacji procesu ewaluacji.

Plan szkoleń

W celu budowy potencjału ewaluacyjnego pracownicy JE RPO WSL będą uczestniczyli w szkoleniach służących pogłębianiu wiedzy z zakresu realizacji procesu ewaluacji w ramach programu operacyjnego. Przewiduje się przede wszystkim udział pracowników w szkoleniach dotyczących:
- metodologii przeprowadzania badań ewaluacyjnych w zakresie: ilościowych i jakościowych metod zbierania danych, metod kontrfaktycznych, tworzenia i wykorzystania w praktyce narzędzi badawczych,
- zlecania realizacji badań ewaluacyjnych w kontekście przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych,
- sporządzania opisu przedmiotu zamówienia.

Ponadto, pracownicy JE będą brali udział w bieżących spotkaniach i konferencjach oraz tworzonych grupach tematycznych, dotyczących tematyki ewaluacji, organizowanych przez KJE oraz inne instytucje i podmioty zaangażowane w proces ewaluacji funduszy strukturalnych UE.

5. Działania ukierunkowane na budowę kultury ewaluacyjnej

Budowa kultury ewaluacyjnej w ramach RPO WSL odbywać się będzie poprzez następujące działania:
- w ramach funkcjonowania Grupy sterującej ds. ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Na posiedzeniach Grupy prezentowane będą wyniki zakończonych badań ewaluacyjnych, omawiane będą planowane do realizacji badania oraz stopień realizacji planu ewaluacji RPO WSL,
- w ramach strony internetowej IZ RPO WSL, na której zamieszczane będą informacje dotyczące działań JE RPO WSL, w tym m.in. ogłoszenia o zamówieniach na przeprowadzenie badań ewaluacyjnych, raporty z zakończonych badań oraz bieżące informacje na temat realizacji procesu ewaluacji RPO WSL na lata 2014 – 2020,
- publikację raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych,
- podczas organizowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego konferencji, przedstawiane będą wyniki zrealizowanych badań, a także poprzez publikację informacji na temat efektów realizowanych badań w wydawnictwach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Tabela 39 Plan ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – propozycje badań

Lp.	Rok	Temat badania	Właściwy obszar	Opis badania	Główne metody wykorzystane w ramach badania	Uzasadnienie realizacji badania
1.	2015	Analiza zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WSL na lata 2014-2020	EFRR/EFS	Celem badania będzie ocena zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów RPO WSL na lata 2014-2020 pod kątem ich zgodności z RPO WSL na lata 2014-2020 i skuteczności w osiąganiu jego celów. Ewaluacja obejmie ocenę trafności zastosowanych rozwiązań m.in. w zakresie typów beneficjentów, minimalnych/ maksymalnych wartości projektów, wydatków kwalifikowanych i demarkacji wewnętrznej Uszczegółowienia. W ramach badania oceniona zostanie spójność wewnętrzna dokumentu oraz zgodność z dokumentami programowymi na szczeblu krajowym i unijnym a także przejrzystość i kompletność zapisów dokumentu.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentów i wytycznych regulujących procesy programowania i wdrażania funduszy strukturalnych UE w latach 2014-2020 * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *analiza porównawcza rozwiązań zastosowanych w RPO WSL 2014-2020 z innymi RPO na lata 2014-2020 * analiza rozwiązań i projektów zrealizowanych w ramach RPO WSL 2007-2013 i PO KL 2007-2013 komponent regionalny	Konieczność weryfikacji poprawności i adekwatności zapisów SzOP, warunkujących efektywne wdrażanie RPO WSL.
2.	2015	Ocena zdolności absorpcyjnych potencjalnych beneficjentów pod kątem sprawnego wdrażania RPO WSL na lata 2014-2020	EFRR/EFS	Celem badania będzie określenie zdolności potencjalnych beneficjentów RPO WSL na lata 2014-2020 do aplikowania o dofinansowanie i realizacji projektów, co przyczyni się do usprawnienia procesu wdrażania Programu. W ramach badania zostanie przeprowadzona analiza procesu przygotowania wniosków oraz realizacji i rozliczenia projektów, w celu uzyskania pogłębionej wiedzy na temat barier utrudniających sprawne wykorzystanie środków w ramach RPO WSL.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, danych dotyczących projektów złożonych w ramach RPO WSL i PO KL komponent regionalny na lata 2007-2013 * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ ankiety z potencjalnymi beneficjentami RPO WSL na lata 2014-2020	Konieczność weryfikacji możliwości i gotowości potencjalnych beneficjentów do aplikowania i wykorzystywania środków w ramach RPO WSL, w celu oceny wykonalności założeń Programu.

3.	2015	Ewaluacja ex ante systemu realizacji RPO WSL na lata 2014-2020	EFRR/EFS	W ramach badania ocenie zostanie poddana spójność systemu zarządzania i wdrażania RPO WSL oraz podział zadań i kompetencji określony w jego ramach. Ponadto, ewaluacja obejmie ocenę procesów i regulujących je procedur oraz potencjał zasobów ludzkich, materialnych i finansowych, niezbędnych do skutecznej realizacji zadań programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	Konieczność weryfikacji poprawności i adekwatności rozwiązań zaprogramowanych w ramach badanego systemu, warunkujących efektywne wdrażanie RPO WSL.
4.	2015	Ocena systemu wdrażania oraz stopnia zaawansowania przygotowań i realizacji projektów systemowych i inwestycji w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Celem badania będzie ocena zaprojektowanego systemu wdrażania ZIT, RIT i projektów systemowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 oraz ewaluacja stanu przygotowania wybranych projektów do realizacji.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych i wykonawczych RPO WSL na lata 2014-2020, Strategii Rozwoju Subregionów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ ankiety z beneficjentami/ potencjalnymi beneficjentami * wywiady/ ankiety z liderami Subregionów	Konieczność weryfikacji trafności przyjętych rozwiązań dla wdrażania ścieżki pozakonkursowej oraz oceny gotowości wybranych projektów do realizacji, w celu oceny wykonalności założeń Programu.
5.	2015	Analiza narzędzi informatycznych (system IT) oraz instrukcji dla beneficjentów pod względem jakości użytkowej i przejrzystości	EFRR/EFS	Celem głównym badania będzie ocena funkcjonalności zaprojektowanego systemu informatycznego RPO WSL 2014-2020 oraz ewaluacja zapisów instrukcji przygotowanych dla beneficjentów (m.in. dotyczących wypełniania wniosku o dofinansowanie i wniosku o płatność), w celu zaproponowania rozwiązań zwiększających przejrzystość i użytkowość badanych narzędzi.	*analiza danych zastanych, w tym instrukcji dla beneficjetów RPO WSL na lata 2014-2020 * ocena użytkowności systemu IT RPO WSL * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ ankiety z beneficjentami/ potencjalnymi beneficjentami	Konieczność weryfikacji przyjętych rozwiązań w zakresie systemu IT i instrukcji dla beneficjentów przyjętych w ramach RPO WSL, warunkujących sprawne wdrażanie Programu.

6.	2015	Wpływ realizacji RPO WSL na lata 2007-2013 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego, z wykorzystaniem makroekonomicznego modelu HERMIN	EFRR	Celem głównym badania będzie określenie i ocena wpływu realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 na wybrane wskaźniki makroekonomiczne, za pomocą regionalnego modelu HERMIN. Ocenie zostanie poddany m.in. wpływ Programu na: zmianę PKB, liczbę utworzonych miejsc pracy netto, stopę bezrobocia, stopę oszczędności, aktywność zawodową oraz bilans handlowy.	*w ramach badania wykorzystany zostanie regionalny model makroekonomiczny HERMIN gospodarki województwa śląskiego * analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2007-2013, raportów z wcześniejszych badań dotyczących województwa śląskiego przeprowadzonych za pomocą modelu HERMIN, Regionalny model HERMIN gospodarki województwa śląskiego – Podręcznik, Bank Danych Lokalnych	Zobowiązanie IZ RPO WSL do oszacowania wpływu Programu na wybrane wskaźniki makroekonomiczne za pomocą modelu Hermin.
7.	2015	Badanie ad hoc				
8.	2016	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych od początku perspektywy 2014-2020.	• Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy
9.	2016	Ocena rozwiązań zapewniających realizację komplementarnych przedsięwzięć w ramach RPO WSL 2014-2020 wraz z analizą komplementarności wsparcia RPO z interwencjami finansowanymi z UE w województwie śląskim oraz komplementarności wewnętrznej Programu	EFRR/EFS	Głównym celem badania jest analiza i ocena interwencji podejmowanych w ramach RPO WSL 2014-2020 pod kątem wskazania najbardziej skutecznych i efektywnych rozwiązań zapewniających komplementarność realizowanych przedsięwzięć. Poza tym w badaniu zidentyfikowane zostaną obszary, w których realizacja projektów w ramach RPO w połączeniu z interwencjami finansowanymi z UE skutkuje najwyższą efektywnością wdrażania Programu w woj. śląskim. W wyniku badania określone	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, literatury w temacie komplementarności, dokumentacji projektowej; * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady/ankiety z beneficjentami RPO	Konieczność weryfikacji przyjętych rozwiązań w zakresie komplementarności wsparcia w ramach RPO WSL oraz wprowadzenia zmian warunkujących efektywniejsze wdrażanie funduszy UE w województwie śląskim.

				zostaną mechanizmy na poziomie programowania, zarządzania i wdrażania, przyczyniające się do zapewnienia komplementarności realizowanych inwestycji. Komplementarność zostanie oceniona przez pryzmat dopasowania interwencji oraz generowania wartości dodanej (synergii).		
10.	IV kwartał 2016 / ewentualnie odbiór wyników I kwartał 2017	Analiza osiągania celów Programu do roku 2016 wraz ze zidentyfikowaniem ewentualnych problemów realizacji celów oraz wskazaniem rozwiązań możliwych do wdrożenia	EFRR/EFS	W ramach badania ocenie zostanie poddany stopień realizacji założonych celów pośrednich Programu poprzez pryzmat aktualnych wartości wskaźników. Ponadto, zostaną zidentyfikowane zagrożenia w osiągnięciu założonych celów pośrednich i końcowych RPO WSL. W ramach badania zostaną wskazane możliwe mechanizmy zaradcze służące podniesieniu możliwości osiągnięcia poszczególnych celów Programu.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z ekspertami	Konieczność weryfikacji stopnia osiągania celów RPO WSL na potrzeby przeprowadzenia oceny wykonania Programu w 2017 r. oraz wdrożenia usprawnień w kontekście osiągnięcia celu głównego Programu.
11.	2016	Badanie ad hoc				
12.	2017	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2016.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy.
13.	2017	Ewaluacja mid-term systemu realizacji RPO WSL	EFRR/EFS	Celem badania ewaluacyjnego będzie ocena funkcjonowania instytucji zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie RPO WSL, pod kątem efektywności i skuteczności realizowanych zadań. Ewaluacja obejmie ocenę procesów i regulujących je procedur. W ramach badania ocenie zostanie poddana komunikacja wewnętrzna w ramach poszczególnych instytucji oraz zewnętrzna pomiędzy instytucjami.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia	Konieczność oceny działania systemu w celu wdrożenia usprawnień, warunkujących skuteczna i efektywną realizację RPO WSL.

					pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	
14.	2017	Ocena systemu informacji i promocji oraz działań informacyjno-promocyjnych w kontekście potrzeb informacyjnych potencjalnych beneficjentów RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Celem badania będzie ocena zaprojektowanego w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 systemu informacji i promocji. Ewaluacji zostaną poddane działania informacyjno – promocyjne podjęte od początku wdrażania Programu, celem wypracowania rekomendacji zwiększających ich efektywność i skuteczność. W ramach badania analizie zostaną poddane stosowane narzędzia komunikacyjne oraz dokumenty programowe dotyczące promocji. Ponadto, przedmiotem badania będzie przepływ informacji pomiędzy IZ a beneficjentami w celu identyfikacji potrzeb informacyjnych wśród poszczególnych grup docelowych.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących obowiązków informacyjnych i komunikacyjnych w ramach RPO, dokumentów programowych dotyczących RPO WSL na lata 2014-2020, raportów z przeprowadzonych dotychczas badań ewaluacyjnych z zakresu działań informacyjno – promocyjnych *analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady kwestionariuszowe potencjalnych beneficjentów/ beneficjentów Programu	Korzystanie z unijnego wsparcia wiąże się z obowiązkiem prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych. Istnieje zatem konieczność weryfikacji trafności przyjętych założeń w ramach badanego systemu, warunkujących efektywne wdrażanie RPO WSL i skuteczną promocję funduszy strukturalnych UE.
15.	2017	Analiza założeń i realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Celem ewaluacji jest ocena skuteczności realizacji zasad horyzontalnych na poziomie programu oraz wdrażanych projektów w ramach RPO WSL 2014-2020.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady kwestionariuszowe beneficjentów Programu	Konieczność oceny stopnia uwzględnienia zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL na etapie programowania, wdrażania, monitoringu i ewaluacji, warunkującego efektywne wdrażanie Programu.

16.	2017	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	EFS	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu XI RPO *metody kontrfaktyczne *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
17.	2017	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu XII RPO *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej XII Infrastruktura edukacyjna	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
18.	2017	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	EFRR/ EFS	Celem badania będzie pomiar wybranych wskaźników, zawartych w dokumencie strategicznych IZ RPO WSL w zakresie działań informacyjno-promocyjnych, tj: - badanie odsetka mieszkańców województwa, którzy zetknęli się z informacją o RPO WSL,	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL * wywiady/ ankiety z mieszkańcami	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia przedmiotowego pomiaru

				- badanie czytelności komunikatów nt. RPO WSL wśród odsetka mieszkańców, którzy zetknęli się z informacją/ komunikatem, - badanie odsetka mieszkańców regionu deklarujących dostrzeganie w swoim najbliższym otoczeniu obszarów lub projektów wspieranych z funduszy europejskich w ramach RPO WSL.		
19.	2017	Wstępna ocena zastosowania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020	EFRR/EFS	Celem głównym badania będzie ocena skuteczności i efektywności wdrażania instrumentów finansowych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. W ramach badania oceniona zostanie także adekwatność zaprogramowanego wsparcia, poprzez odniesienie przyjętych celów interwencji Programu do potrzeb grup docelowych. Analiza obejmie także porównanie rozwiązań stosowanych w ramach RPO WSL z innymi regionami kraju.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *panel ekspertów	Konieczność oceny dotychczasowych efektów zaprogramowanego wsparcia za pomocą instrumentów finansowych i wdrożenia zmian, warunkujących skuteczną i efektywną realizację RPO WSL.
20.	2017	Ocena efektywności wdrażania Pomocy Technicznej	EFS	Głównym celem badania będzie dokonanie oceny efektywności wdrażania środków Pomocy Technicznej w ramach RPO WSL 2014-2020. W ramach badania ocenie zostaną poddane efekty wydatkowania środków pomocy technicznej, stopień realizacji zaplanowanego budżetu i zidentyfikowane zostaną inne istotne obszary, w które powinny być zaangażowane środki Programu.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych i programowych * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	Konieczność oceny dotychczasowych efektów wykorzystania środków PT i wdrożenia zmian, warunkujących skuteczną i efektywną realizację RPO WSL.
21.	2017	Analiza realizacji priorytetów Strategii Europa 2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020	EFRR/EFS	W ramach badania zostanie dokonana ocena realizacji priorytetów Strategii Europa 2020. Badanie pozwoli na sprawdzenie czy i w jakim stopniu Program przyczynia się do osiągnięcia celów Strategii.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych i programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	Konieczność oceny wpływu Programu na osiąganie celów unijnej strategii na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu.

22.	2017	Ocena stanu realizacji wybranych projektów ścieżki pozakonkursowej (w tym projektów kluczowych)	EFRR/EFS	W ramach badania zostanie sprawdzony stopień zaawansowania realizacji projektów kluczowych oraz największych projektów wybranych do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Ocenione zostaną szanse na terminowe wykonanie projektów, a także możliwości osiągnięcia założonych celów. Analizie zostaną poddane również dotychczasowe problemy występujące w trakcie realizacji projektów. Badanie pozwoli także na ocenę rozwiązań systemowych wykorzystywanych w trakcie wsparcia projektów ścieżki pozakonkursowej.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentów i wytycznych regulujących procesy programowania i wdrażania funduszy strukturalnych UE w latach 2014-2020, dokumentów związanych z realizacją poszczególnych projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z beneficjentami Programu	Konieczność weryfikacji stanu realizacji projektów i zidentyfikowania ewentualnych problemów mających wpływ na opóźnienia wykonania projektów, w celu usprawnienia wdrażania Programu.
23.	III-IV kwartał 2017	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	EFS	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział w projektacvh do 31 grudnia 2016 r.	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	Obowiązek oszacowania wartości wskaźników wynika z obowiązków IZ oraz standardów metodologicznych opracowanych przez MIR.
24.	2017	Badanie ad hoc				
25.	2018	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2017.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy.
26.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy	EFS	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

				bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VII Regionalny Rynek Pracy	
27.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	EFS	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	*analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VIII. Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy *metody kontrfaktyczne	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
28.	2018	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IX Włączenie społeczne	EFS	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami * wywiady/ankiety z uczestnikami projektów *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej IX Włączenie społeczne	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

29.	2018	Analiza udziału podmiotów III sektora w realizacji RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Przedmiotem badania będzie ocena możliwości i stopnia zaangażowania NGO w realizację celów RPO na lata 2014-2020. W ramach badania zidentyfikowane zostaną bariery ograniczające aktywność organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu środków Programu, w tym dostosowanie zakresu i formy wsparcia do ich potrzeb, barier formalnych na etapie oceny, wyboru i realizacji projektów oraz barier organizacyjnych podmiotów III sektora. W wyniku analizy wypracowane zostaną mechanizmy i dobre praktyki służące zwiększeniu dostępności środków RPO WSL dla organizacji pozarządowych.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentacja konkursowa, dokumentacja projektowa, * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z przedstawicielami NGO	Z doświadczeń poprzedniej perspektywy finansowej wynika, że udział organizacji pozarządowych w absorpcji środków unijnych napotyka na duże ograniczenia. Istnieje zatem konieczność weryfikacji przyjętych rozwiązań wdrażania RPO WSL, pod kątem możliwości dostosowania ich do potrzeb NGO, celem zwiększenia udziału podmiotów III sektora w realizacji celów Programu.
30.	2018	Analiza zastosowania rozwiązań innowacyjnych w projektach RPO WSL na lata 2014-2020 wraz z oceną wsparcia RPO WSL na lata 2014-2020 na wzrost innowacyjności w województwie śląskim	EFRR/EFS	W ramach badania zostanie sprawdzona skala zastosowania rozwiązań innowacyjnych. Badanie pozwoli też na ocenę stopnia innowacyjności wprowadzanych rozwiązań oraz określenia wybieranych rodzajów rozwiązań innowacyjnych. Poddane analizie zostaną również koszty i korzyści wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych. Ocena dotyczyć będzie również mechanizmów zastosowanych w ramach RPO WSL pod kątem wspierania zastosowania przez beneficjentów rozwiązań innowacyjnych. Badanie pozwoli tez odpowiedzieć na pytanie czy i w jakim stopniu wsparcie w ramach RPO WSL przyczyniło się do wzrostu innowacyjności w województwie śląskim.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z beneficjentami *studia przypadków	Konieczność podsumowania i oceny stopnia, sposobu i efektów uwzględnienia rozwiązań innowacyjnych w ramach wdrażania RPO WSL (z uwzględnieniem wszystkich Priorytetów Programu)
31.	2018	Analiza udziału sektora przedsiębiorstw w realizacji RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Przedmiotem badania będzie ocena możliwości oraz stopnia zaangażowania sektora przedsiębiorstw w realizację celów RPO WSL na lata 2014-2020. W ramach badania zidentyfikowane zostaną bariery	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, dokumentacja konkursowa,	Konieczność weryfikacji przyjętych rozwiązań wdrażania RPO WSL, pod kątem zaangażowania sektora przedsiębiorstw w realizację

				ograniczające aktywność przedsiębiorstw w wykorzystywaniu środków Programu, w tym dostosowanie zakresu i formy wsparcia do ich potrzeb, barier formalnych na etapie oceny, wyboru i realizacji projektów oraz barier organizacyjnych beneficjentów. W wyniku analizy wypracowane zostaną mechanizmy i dobre praktyki służące poprawie formy wsparcia dla przedsiębiorców w celu skutecznej realizacji celów Programu.	dokumentacja projektowa, * wywiady z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami	celów Programu, celem zwiększenia aktywności przedsiębiorców oraz poprawienia formy skierowanego do nich wsparcia dla optymalizacji wykorzystania środków unijnych.
32.	IV kwartał 2018/ ewentualnie odbiór wyników I kwartał 2019	Ewaluacja mid-term dot. postępu rzeczowego RPO WSL dla potrzeb przeglądu śródokresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania	EFRR/EFS	Celem badania jest sprawdzenie stopnia osiągnięcia celów RPO WSL na lata 2014-2020, w tym realizacji ram i rezerwy wykonania. Wskazane zostaną bariery oraz czynniki sprzyjające osiąganiu celów poszczególnych priorytetów oraz celu głównego Programu. Analiza pozwoli też na sprawdzenie możliwości zrealizowania celów Programu oraz oszacowania stopnia osiągnięcia poszczególnych celów. Zbadana zostanie również skuteczność wydatkowania alokacji w ramach poszczególnych osi priorytetowych pod kątem realokacji środków.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	Konieczność weryfikacji stopnia osiągania celów RPO WSL na potrzeby przeprowadzenia oceny wykonania Programu w 2019 r. (w tym na potrzeby realokacji środków) oraz wdrożenia usprawnień w kontekście osiągnięcia celu głównego Programu.
33.	2018	Badanie ad hoc				
34.	2019	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2018.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy.

35.	2019	Ocena funkcjonowania systemu informacji i promocji RPO WSL na lata 2014-2020 oraz ocena trafności i skuteczności działań informacyjno-szkoleniowych w kontekście potrzeb informacyjnych beneficjentów Programu	EFRR/EFS	Badanie pozwoli na ocenę funkcjonowania systemu informacji i promocji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. Analizie zostaną poddane sposoby komunikowania się (kanały) oraz narzędzia wykorzystywane w ramach działań informacyjno-szkoleniowych. W ramach badania zostanie również sprawdzone, czy informacja o prowadzonych działaniach dociera do adresatów, dostosowanie działań do potrzeb beneficjentów Programu oraz efektywność stosowanych rozwiązań.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących systemu informacji-promocji, * analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady/ankiety z mieszkańcami województwa śląskiego	Korzystanie z unijnego wsparcia wiąże się z obowiązkiem prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych. Istnieje zatem konieczność oceny dotychczasowych efektów realizowanych działań i wdrożenia zmian, warunkujących efektywne wdrażanie RPO WSL i skuteczną promocję funduszy strukturalnych UE.
36.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów w ramach osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu w ramach Priorytetu II RPO *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej II Cyfrowe Śląskie	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

37.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	*analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * metody kontrfaktyczne mające na celu oszacowanie wpływu wsparcia na podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw. * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
38.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

39.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów. , zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
40.	2019	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna	EFRR/ EFS	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej X Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

41.	2019	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	EFS	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 stycznia 2017 do 30 czerwca 2018	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	Obowiązek oszacowania wartości wskaźników wynika z obowiązków IZ oraz standardów metodologicznych opracowanych przez MIR.
42.	2019/ odbiór wyników do końca kwietnia 2020	Ewaluacja ex-post systemu realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020	EFRR/EFS	W ramach badania sprawdzona zostanie efektywność i skuteczność systemu zarzadzania i wdrażania RPO WSL z uwzględnieniem posiadanych zasobów ludzkich, materialnych i finansowych. Ocenie zostaną poddane instytucje wchodzące w skład systemu oraz procedury przez nie stosowane.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL na lata 2014-2020, wytycznych w zakresie systemu zarządzania i wdrażania programów operacyjnych * wywiady/ ankiety z pracownikami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * analiza ścieżki krytycznej w celu wskazania obszarów przejścia pomiędzy zadaniami i wskazania „wąskich gardeł" w realizacji danego procesu	Konieczność podsumowania i oceny funkcjonowania systemu instytucjonalnego zaprojektowanego dla wdrażania RPO WSL.
43.	2019	Badanie ad hoc				
44.	2020	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2019.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy.
45.	2020	Analiza wkładu Programu w realizację unijnej strategii EU 2020	EFRR/EFS	Badanie ewaluacyjne pozwoli na sprawdzenie w jaki sposób Program przyczynia się do realizacji celów strategii Europa 2020. Badanie pozwoli na przeanalizowanie czynników sprzyjających i	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów	Konieczność oceny wpływu Programu na osiąganie celów unijnej strategii na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego

				utrudniających realizacje celów. Wskazane zostaną inwestycje, które w największym stopniu wpisują się w realizację priorytetów Strategii EU 2020.	* wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *studia przypadków	sprzyjającego włączeniu społecznemu.
46.	2020	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej I Nowoczesna gospodarka	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.
47.	2020	Analiza sposobu, w jaki wsparcie w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 przyczyniło się do osiągnięcia celów w ramach osi priorytetowej VI Transport	EFRR	Badanie ma na celu sprawdzenie dotychczasowych efektów wsparcia udzielonego w ramach osi priorytetowej VI Transport, zarówno tych zamierzonych jak i niezaplanowanych. W ramach badania ewaluacyjnego zostanie sprawdzona skuteczność i efektywność wsparcia. Zostaną wskazane czynniki, które przyczyniły się do realizacji celów, oraz bariery, które utrudniły osiągniecie zamierzonych efektów.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *wywiady/ankiety z beneficjentami Programu *wywiady z ekspertami dziedzinowymi z obszaru osi priorytetowej VI Transport	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia oceny, w jaki sposób wdrożone inwestycje przyczyniły się do osiągnięcia celów osi priorytetowej.

48.	2020	Badanie pomiaru wybranych wskaźników w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych RPO WSL 2014-2020	EFRR/ EFS	Celem badania będzie pomiar wybranych wskaźników, zawartych w dokumencie strategicznych IZ RPO WSL w zakresie działań informacyjno-promocyjnych, tj: - badanie odsetka mieszkańców województwa, którzy zetknęli się z informacją o RPO WSL, - badanie czytelności komunikatów nt. RPO WSL wśród odsetka mieszkańców, którzy zetknęli się z informacją/ komunikatem, - badanie odsetka mieszkańców regionu deklarujących dostrzeganie w swoim najbliższym otoczeniu obszarów lub projektów wspieranych z funduszy europejskich w ramach RPO WSL.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych RPO WSL * wywiady/ ankiety z mieszkańcami	Zobowiązanie IZ do przeprowadzenia przedmiotowego pomiaru
49.	2020	Analiza realizacji zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	W ramach badania sprawdzone zostaną sposoby realizowania poszczególnych zasad horyzontalnych w ramach RPO WSL na etapie programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji. Wskazane zostaną bariery utrudniające realizację tych zasad. Analizie zostaną podane również projekty, pod kątem realizacji zasad horyzontalnych. Badanie pozwoli na wskazanie dobrych praktyk w ramach projektów realizowanych w ramach RPO WSL.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program *studia przypadków	Konieczność podsumowania stopnia, sposobu i efektów uwzględnienia zasad horyzontalnych w ramach wdrażania RPO WSL.

50.	2020	Ocena efektów wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	W ramach badania zostanie sprawdzony poziom osiągnięcia celów projektów realizowanych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Przeanalizowana zostanie efektywność projektów zintegrowanych oraz ich skuteczność w porównaniu z projektami realizowanymi w ramach ścieżki konkursowej. Ocenie zostanie poddane sposób w jaki projekty przyczyniają się do rozwoju poszczególnych ZIT.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej oraz danych związanych z realizacją projektów * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program * wywiady z beneficjentami	Konieczność podsumowania i oceny efektów wsparcia w wyniku zastosowania ZIT w ramach RPO WSL.
51.	III-IV kwartał 2020	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	EFS	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 lipca 2018 do 31 grudnia 2019	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	Obowiązek oszacowania wartości wskaźników wynika z obowiązków IZ oraz standardów metodologicznych opracowanych przez MIR.
52.	2020/ odbiór wyników do końca kwietnia 2021	Wpływ RPO WSL 2014-2020 na rozwój społeczno-gospodarczy województwa śląskiego w tym na poziom bezrobocia i produkt krajowy brutto (Ewaluacja podsumowująca postęp rzeczowy RPO WSL)	EFRR/EFS	Celem badania jest analiza w jaki sposób interwencja w postaci regionalnego programu operacyjnego przyczyniła się do rozwoju województwa śląskiego. Badanie pozwoli sprawdzić w jakim stopniu udało się sprostać potrzebom/wyzwaniom które zostały wskazane w założeniach Programu. Ocenie zostaną poddane dotychczasowe efekty Programu a także możliwość osiągnięcia założonych celów Programu po zakończeniu jego realizacji.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów strategicznych, programowych, dokumentacji projektowej, danych związanych z realizacją projektów oraz danych statystycznych * wywiady z przedstawicielami instytucji zarządzającej i wdrażającej Program	Konieczność podsumowania efektów wsparcia w ramach RPO WSL i oceny stopnia osiągnięcia założonych celów Programu.

53.	2020	Badanie ad hoc				
54.	2021	Meta-ewaluacja badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w kontekście RPO WSL 2014-2020 (ewalucja wewnętrzna)	EFRR/EFS	Celem meta-ewaluacji jest synteza wyników badań przeprowadzonych w roku 2020.	Analiza danych zastanych – raportów z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych w ramach RPO WSL	Zobowiązanie IZ RPO WSL do przeprowadzenia przedmiotowej syntezy.
55.	2021	Badanie ad hoc				
56.	III-IV kwartał 2023	Oszacowanie uzyskanych wartości wskaźnika/wskaźników rezultatu długoterminowego wsparcia w ramach EFS.	EFS	W ramach badania zostanie/-ą oszacowany/-e wskaźnik/wskaźniki długoterminowe założone w programie. Badanie zostanie przeprowadzone w oparciu o populacje uczestników projektów, którzy ukończyli udział we wsparciu od 1 stycznia 20 20 do 31 grudnia 2022 r.	* analiza danych zastanych * wywiady telefoniczne z uczestnikami projektów	Obowiązek oszacowania wartości wskaźników wynika z obowiązków IZ oraz standardów metodologicznych opracowanych przez MIR.
57.	2025	Ocena skuteczności i efektywności prowadzonych działań informacyjnych i promocyjnych podejmowanych w ramach RPO WSL 2014-2020	EFRR/EFS	Głównym celem badania będzie podsumowywanie efektów funkcjonowania systemu informacji i promocji w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. Analizie zostaną poddane sposoby komunikowania się (kanały) oraz narzędzia wykorzystywane w ramach działań informacyjno-szkoleniowych.	* analiza danych zastanych, w tym dokumentów dotyczących systemu informacji-promocji, * analiza narzędzi wykorzystywanych do komunikacji * wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych * wywiady/ankiety z mieszkańcami województwa śląskiego	Korzystanie z unijnego wsparcia wiąże się z obowiązkiem prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych. Istnieje zatem konieczność oceny efektów zrealizowanych działań w przedmiotowym zakresie.

7.3. Synteza wyników SOOŚ

Podstawa prawna

Ustawa z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 1999, poz. 1227, z późn. zm.) art. 55 ust. 3 określa zakres niniejszego Podsumowania.

Przygotowanie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 jest ściśle związane z przygotowaniem się województwa śląskiego do wydatkowania środków unijnych w ramach nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Proces opracowywania RPO WSL 2014-2020 jest spójny z Umową Partnerstwa, zapisami przedstawionymi przez Komisję Europejską w tzw. pakiecie legislacyjnym, a także z wytycznymi Ministerstwa Rozwoju Regionalnego „Organizacja procesu przygotowania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dokumentów dla perspektywy finansowej UE na 2014-2020". Procedurze oceny oddziaływania na środowisko poddano drugą wersję RPO WSL 2014-2020, w której zespół opracowujący dokument uwzględnił część uwag zgłoszonych na etapie konsultacji społecznych Wstępnego projektu RPO WSL 2014-2020 prowadzonych od 11 stycznia do 8 lutego 2013 r. oraz do pierwszej wersji Projektu RPO WSL 2014-2020 prowadzonych od 19 kwietnia do 24 maja 2013 r.

RPO WSL 2014-2020 uwzględnia w swoich założeniach cele tematyczne określone przez Unię Europejską i realizuje je za pomocą Priorytetów Inwestycyjnych. Poszczególne Priorytety oraz przewidziane do realizacji projekty kluczowe odnoszą się do zdiagnozowanych potrzeb województwa z uwzględnieniem subregionów.

Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko oraz informacja o wynikach postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko

Prognozę oddziaływania na środowisko dla Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 opracowano zgodnie z postanowieniami umowy zawartej przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego z firmą ekovert Łukasz Szkudlarek. Podstawą Prognozy była druga wersja Projektu RPO WSL 2014-2020 z 25 czerwca 2013 r. oraz stanowiska Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach i Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego - w sprawie określenia zakresu Prognozy oddziaływania na środowisko dla przedmiotowego dokumentu.

Zakres i treść Prognozy są zgodne z wymogami art. 51 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227, z późn.zm.), jak również zakresem i stopniem szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie oddziaływania na środowisko, określonym przez Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach.

W ramach Prognozy przeprowadzono analizę możliwych oddziaływań na środowisko oraz ludzi związanych z realizacją zamierzeń zawartych w RPO WSL 2014-2020. W pracach nad Prognozą zastosowano model oparty na ocenie polityk *(policy appraisal),* a za najbardziej szczegółowy poziom w ocenie RPO WSL 2014-2020, uznano priorytety wraz z ich celami szczegółowymi oraz zaplanowanymi działaniami.

Z uwagi na ogólny charakter ocenianego dokumentu wszystkie rozważania dotyczące oddziaływań mają charakter bardzo teoretyczny, a zidentyfikowane oddziaływania mają charakter potencjalny. Ich wystąpienie jest ściśle uzależnione od typu projektu wybranego do dofinansowania, w szczególności od lokalizacji oraz rozwiązań projektowo-technologicznych zastosowanych w realizacji konkretnego przedsięwzięcia. Prognoza zawiera rekomendacje dotyczące propozycji ulepszenia zapisów RPO WSL 2014-2020, szczególnie pod kątem możliwości wzmacniania oddziaływań pozytywnych. W Prognozie podkreślone zostało także, iż możliwe jest uniknięcie lub znaczne minimalizowanie potencjalnych negatywnych oddziaływań pod warunkiem wyboru do dofinansowania projektów, w których w sposób prawidłowy uwzględnione zostały kwestie środowiskowe na etapie projektowania przedsięwzięcia a także na etapie uzyskiwania zezwoleń na inwestycję (wraz z oceną oddziaływania na środowisko) oraz pod warunkiem premiowania kwestii środowiskowych podczas oceny i wyboru projektów przeznaczonych do dofinansowania.

Zgodnie z ustaleniami z Prognozy RPO WSL 2014-2020 nie wymaga przeprowadzenia procedury transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko. Założenia RPO WSL 2014-2020 nie będą bowiem powodowały wystąpienia negatywnego oddziaływania na terytorium sąsiednich krajów.

Opinie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach i Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego

Projekt RPO WSL 2014-2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko, zgodnie z art. 57 i 58 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2008 r. Nr 199 poz. 1227 z późn. zm.) został poddany zaopiniowaniu przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (RDOŚ) w Katowicach oraz Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego (ŚPWIS).

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach oraz Śląski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny zaopiniowały Projekt RPO WSL 2014-2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko pozytywnie, nie wnosząc żadnych uwag. Sformułowane w opiniach RDOŚ w Katowicach i Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego zalecenia dotyczące uwzględnienia rekomendacji wynikających z Prognozy wykorzystano przy opracowywaniu ostatecznej wersji RPO WSL 2014-2020.

Informacje o przebiegu konsultacji społecznych przeprowadzonych w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Zgodnie z art. 41 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. z 2013 r., poz. 596), art. 6a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84 poz. 712 z późn. zm.) oraz art. 39 i art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199 poz. 1227 z późn. zm.) projekt RPO WSL 2014-2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko Zarząd Województwa Śląskiego przekazał do konsultacji społecznych.

Konsultacje społeczne projektu RPO WSL 2014-2020 trwały od 5 sierpnia do 9 września 2013 r., a Prognozy oddziaływania na środowisko Projektu RPO WSL 2014-2020 od 19 sierpnia do 9 września 2013 r. Zarząd Województwa Śląskiego 13 sierpnia 2013 r. przyjął do konsultacji Prognozę oddziaływania na środowisko dla Projektu RPO WSL 2014-2020. Informację o rozpoczęciu konsultacji społecznych umieszczono na elektronicznej tablicy ogłoszeń (BIP), na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego, na stronach www.slaskie.pl, rpo.slaskie.pl, efs.slaskie.pl oraz opublikowano w gazecie o zasięgu regionalnym. Tekst Projektu RPO WSL 2014-2020 i Prognozy, a także formularze do zgłaszania uwag zostały umieszczone pod banerem „Konsultacje Projektu RPO WSL 2014-2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko" na stronach www.slaskie.pl, rpo.slaskie.pl, efs.slaskie.pl. Uwagi i wnioski można było także składać pisemnie na wskazany w ogłoszeniu o rozpoczęciu konsultacji adres (Wydział Rozwoju Regionalnego**,** Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego**,** ul. Ligonia 46**,** 40-037 Katowice) oraz ustnie do protokołu w wyznaczonym miejscu (w którym można było także zapoznać się z Projektem RPO WSL 2014-2020 oraz Prognozą).

W ramach konsultacji społecznych przeprowadzono także cykl spotkań, podczas których został zaprezentowany Projekt RPO WSL 2014-2020 oraz wnioski wynikające z Prognozy. W trakcie wszystkich spotkań przeprowadzana była dyskusja nt. obu dokumentów. Zrealizowano 4 spotkania subregionalne (w Bielsku-Białej, Częstochowie, Rybniku i Katowicach). Ponadto w Katowicach odbyła się konferencja regionalna, która transmitowana była online poprzez stronę rpo.slaskie.pl. W sumie w spotkaniach subregionalnych uczestniczyło 446 osób, wśród których byli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych, instytucji społeczno-gospodarczych oraz organizacji pozarządowych oraz osoby prywatne.

Zgłoszone uwagi i wnioski w trakcie konsultacji społecznych

W ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych drugiej wersji Projektu RPO WSL 2014-2020 wpłynęło 258 uwag od różnych podmiotów. W tym 244 do drugiej wersji Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego, a 14 do Prognozy oddziaływania na środowisko.

Propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu

W drugiej wersji projektu RPO WSL 2014-2020 opracowany został system prowadzenia monitoringu realizacji zamierzeń zawartych w niniejszym dokumencie. Jest on oparty o zaproponowane wskaźniki (produktu i rezultatu) realizacji celów poszczególnych Priorytetów. Wskaźniki umożliwiające monitorowanie wdrażania RPO WSL 2014-2020 w odniesieniu do kwestii środowiskowych przewidziano tylko w ramach Priorytetów IV i V, zorientowanych m.in. na wspieranie działań związanych z ochroną środowiska. W Prognozie zwrócono uwagę, iż wykorzystanie wskaźników środowiskowych w odniesieniu do Priorytetu IV i V nie jest wystarczające dla oceny skutków realizacji całości RPO WSL 2014-2020 na środowisko. Dla pełnej oceny wpływu RPO WSL 2014-2020 na środowisko zaproponowano rozszerzenie monitoringu, o monitorowanie skutków realizacji RPO, w oparciu o listy wskaźników, które pozwolą łączyć ocenę uzyskanych efektów związanych z rozwojem lokalnym z efektami środowiskowymi.

Projekt RPO WSL 2014-2020 zakłada budowę systemu ewaluacji. Badania ewaluacyjne będą wykonywane przez funkcjonalnie niezależnych ekspertów, a wszystkie oceny będą poddawane do publicznej wiadomości w całości. W Prognozie zalecono aby ewaluacje dotyczyły między innymi oceny wdrażania zamierzeń RPO WSL 2014-2020 pod kątem stosowania zasady zrównoważonego rozwoju i uwzględniania aspektów środowiskowych przy realizacji poszczególnych Priorytetów. Zaproponowano przeprowadzenie dwóch ewaluacji: *on going* w trakcie wdrażania RPO WSL 2014-2020 (dwa lata po rozpoczęciu wdrażania, tak aby zapewnić możliwość uwzględnienia rekomendacji i wniosków) oraz *ex ante* po zakończeniu wdrażania.

7.4. Analiza systemu wskaźników

1) OCENA WG KRYTERIÓW SMART

Tabela 40 Ocena według kryteriów SMART

PRIORYTET I. NOWOCZESNA GOSPODARKA						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie prowadzenia prac B+R	+	+	+	+	+/-
	Liczba nowych/zmodernizowanych laboratoriów badawczych, w tym: 1 - jednostki naukowe, 2 - przedsiębiorstwa, 3 - IOB	+	+	+	+	+/-
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury w: 1 - jednostkach naukowych, 2 - przedsiębiorstwach, 3 - IOB	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu	-	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba wdrożonych wyników prac B+R	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
PRIORYTET II. CYFROWE ŚLĄSKIE						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded

Wskaźniki produktu	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line (UP)	+	+	+	+	+/-
	Liczba przedsiębiorstw, w których wdrożono aplikacje cyfrowe wspomagające procesy biznesowe	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba wspartych przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą związaną z gospodarką elektroniczną (UP)	+/-	+/-	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (UP)	+	+/-	+/-	+/-	+/-
PRIORYTET III. WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+	+	+/-
	Liczba wspartych klastrów	+	+	+	+	+/-
	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu świadczących usługi na rzecz przedsiębiorstw (UP)	+	+	+	+	+/-
	Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	+	+	+/-	+/-	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba nowych/udoskonalonych produktów/usług (innowacje produktowe)	+	+	+/-	+	+/-
PRIORYTET IV. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki	(Szacowany) Spadek emisji gazów	-	-	-	-	+/-

produktu	cieplarnianych [CO2] (CI)					
	Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej	+	+	+	+	+/-
	Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów	-	-	+/-	-	+/-
PRIORYTET V. OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej	-	+	+	+	+/-
	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)	+	+	+	+	+/-
	Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków (CI)	-	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)	-	+/-	+/-	+/-	+/-
	(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
PRIORYTET VI. TRANSPORT						

Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Całkowita długość nowych dróg (CI)	+	+	+	+	+/-
	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)	+	+	+	+	+/-
	Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	NIE OKREŚLONO WSKAŹNIKÓW REZULTATU					
PRIORYTET VII. REGIONALNY RYNEK PRACY						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba osób bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób długotrwale bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób osoby nieaktywne, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób zatrudnionych, w tym prowadzące działalność na własny rachunek, które zostały objęte wsparciem w (K/M) ramach programu	+	+	+	+	+/-

	Liczba osób poniżej 25 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób powyżej 54 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób z wykształceniem podstawowym (ISCED 1) lub średnim I stopnia (ISCED 2), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób z wykształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym (ISCED 3) lub na poziomie pomaturalnym (ISCED 4), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób z wykształceniem wyższym (ISCED 5 do 8), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób należących do innych grup w niekorzystnej sytuacji społecznej, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+/-	-	-	+/-
	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	+/-	-/+	-	-	+/-

	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	-	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	-	-	-	-	+/-
PRIORYTET VIII. REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba osób zatrudnionych, które zostały objęte wsparciem w programie, w tym samozatrudnieni (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach programu	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób zagrożonych zwolnieniem z pracy (w tym osoby zwolnione) objętych wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+	+	+/-

	Liczba utworzonych miejsc pracy	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w ramach programu(K/M)	-	+	+	+	+/-
	Liczba osób nieaktywnych opiekujących się osobami zależnymi/dziećmi do lat 3, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (K/M)	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy (K/M)	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	-	-	-	-	+/-
	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (K/M)	+	+	+	+	+/-
PRIORYTET IX. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób nieaktywnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób poniżej 25 lat objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-

	Liczba migrantów, osób obcego pochodzenia, mniejszości objętych wsparciem (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie) (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z podstawowych usług społecznych w ramach programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni), które skorzystały z usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób powyżej 54 lat objętych wsparciem(K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+/-	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po	-	-	-	-	+/-

	opuszczeniu programu (K/M)					
PRIORYTET X. REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej	+/-	+	+	+	+/-
	Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	+	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba zmodernizowanych podmiotów leczniczych	+/-	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
PRIORYTET XI. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną w wieku 3-4 lat w ramach programu - w tym na obszarach wiejskich (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami wyrównującymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M)	+	+	+	+	+/-

	Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M), -w tym uczniów uczestniczących w stażach i praktykach u przedsiębiorcy/pracodawcy	+	+	+	+	+/-
	Liczba szkół zawodowych współpracujących z przedsiębiorcami/pracodawcami w ramach programu	+	+	+	+	+/-
	Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli (K/M)	+	+	+	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (K/M)	+	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu programu (K/M)	-	+/-	+/-	+/-	+/-
	Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (K/M)	-	+/-	+/-	+/-	+/-
PRIORYTET XII. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA						
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SMART				
		Specific	Measurable	Available	Rational	Time-bounded
Wskaźniki produktu	Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki	+	+	+	+	+/-
	Liczba miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej	+/-	+	+	+	+/-

	(CI)					
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	+	+	+	+	+/-

2. OCENA WG KRYTERIÓW SPICED

Poniższa ocena została przeprowadzona z pominięciem dwóch kryteriów SPICED, które uznano za nieadekwatne do oceny wskaźników na poziomie RPO. Kryteria te to: podmiotowość i partycypacyjność.

Tabela 41 Ocena według kryteriów SPICED

PRIORYTET I. NOWOCZESNA GOSPODARKA					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie prowadzenia prac B+R	+	+	+	+
	Liczba nowych/zmodernizowanych laboratoriów badawczych, w tym: 1 - jednostki naukowe, 2 - przedsiębiorstwa, 3 - IOB	+	+	+	
	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury w: 1 - jednostkach naukowych, 2 - przedsiębiorstwach, 3 - IOB	+	+/-	+	+
	Liczba osób/przedsiębiorców korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji	+/-	+/-	+	

	projektu				
	Liczba wdrożonych wyników prac B+R	+/-	+/-	+	
PRIORYTET II. CYFROWE ŚLĄSKIE					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line (UP)	+	+/-	+	+/-
	Liczba przedsiębiorstw, w których wdrożono aplikacje cyfrowe wspomagające procesy biznesowe	+/-	+/-	+	
	Liczba wspartych przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą związaną z gospodarką elektroniczną (UP)	-	+/-	+	+/-
Wskaźniki rezultatu	Pojemność zdigitalizowanych zasobów publicznych (UP)	+/-	+/-	+/-	
PRIORYTET III. WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI MŚP					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+/-	+
	Liczba wspartych klastrów	+	+	+/-	
	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu świadczących usługi na rzecz przedsiębiorstw	+	+	+/-	

	(UP)				
	Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba nowych/udoskonalonych produktów/usług (innowacje produktowe)	+/-	+	+	-
PRIORYTET IV. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	(Szacowany) Spadek emisji gazów cieplarnianych [CO2] (CI)	-	-	+/-	-
	Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru komunikacji miejskiej	+	+	+	
	Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów	-	-	+/-	-
PRIORYTET V. OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego poddanych pracom konserwatorskim i restauracyjnym	+	+	+	+/-

	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	+	+	+	
	Liczba osób objętych działaniami w zakresie edukacji ekologicznej	+/-	+/-	+	
	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów (CI)	+	+	+	
	Masa unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba (dodatkowych) osób korzystających z ulepszonego oczyszczania ścieków (CI)	-	-	+/-	+/-
	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonego zaopatrzenia w wodę (CI)	-	-	+/-	
	(Dodatkowe) Możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	+/-	+	+	
PRIORYTET VI. TRANSPORT					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Całkowita długość nowych dróg (CI)	+	+	+	+
	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)	+	+	+	
	Liczba zakupionych/zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	NIE OKREŚLONO WSKAŹNIKÓW REZULTATU				

PRIORYTET VII. REGIONALNY RYNEK PRACY					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba osób bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+/-	-
	Liczba osób długotrwale bezrobotnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób osoby nieaktywne, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu(K/M)	-	+/-	-	
	Liczba osób zatrudnionych, w tym prowadzące działalność na własny rachunek, które zostały objęte wsparciem w (K/M) ramach programu	+	+	+/-	
	Liczba osób poniżej 25 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób powyżej 54 lat, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób z wykształceniem podstawowym (ISCED 1) lub średnim I stopnia (ISCED 2), które zostały objęte wsparciem	+	+	+/-	

	w ramach programu(K/M)				
	Liczba osób z wykształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym (ISCED 3) lub na poziomie pomaturalnym (ISCED 4), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób z wykształceniem wyższym (ISCED 5 do 8), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba migrantów, osoby obcego pochodzenia, mniejszości (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie), które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	+	+	+/-	
	Liczba osób należących do innych grup w niekorzystnej sytuacji społecznej, które zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)	-	-	+/-	
	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	+/-	+	-	
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem	+	+/-	+/-	

Wskaźniki rezultatu	Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+	+	+	+/-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	-	+	+/-	
	Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+	+	+	
	Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	-	-	-	
PRIORYTET VIII. REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba osób zatrudnionych, które zostały objęte wsparciem w programie, w tym samozatrudnieni (K/M)	+	+	+/-	-
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach programu	+	+	+/-	
	Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi, które	+	+	+/-	

	zostały objęte wsparciem w ramach programu(K/M)				
	Liczba osób zagrożonych zwolnieniem z pracy (w tym osoby zwolnione) objętych wsparciem w ramach programu(K/M)	+/-	+/-	+/-	
	Liczba utworzonych miejsc pracy	+/-	+	+	
	Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w ramach programu(K/M)	+	+	+	
	Liczba osób nieaktywnych opiekujących się osobami zależnymi/dziećmi do lat 3, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (K/M)	+/-	+/-	+	+/-
	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy (K/M)	+/-	+/-	+	
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	-	-	+/-	
	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (K/M)	+	+	+	
PRIORYTET IX. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE					
Rodzaj	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			

wskaźnika		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	-
	Liczba osób nieaktywnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób nieaktywnych, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (K/M)	-	-	-	
	Liczba osób poniżej 25 lat objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	
	Liczba migrantów, osób obcego pochodzenia, mniejszości objętych wsparciem (w tym społeczności marginalizowane, takie jak Romowie) (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zostały objęte wsparciem w ramach programu (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z podstawowych usług społecznych w ramach programu (K/M)	+/-	+	+	
	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni), które skorzystały z usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej(K/M)	+/-	+	+	
	Liczba osób powyżej 54 lat objętych wsparciem(K/M)	+/-	+	+	

	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	+/-	+	-	
Wskaźniki rezultatu	Liczba nieaktywnych uczestników (na nowo) poszukujących pracy po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	+/-	+/-	+/-	-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	-	+	-	
	Liczba uczestników zatrudnionych, w tym samozatrudnieni po zakończeniu udziału w projekcie (K/M)	-	+	+/-	
	Liczba uczestników posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	+	+	+	
	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (K/M)	-	-	-	
PRIORYTET X. REWITALIZACJA I INFRASTRUKTURA ZDROWOTNA					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba zbudowanych / przebudowanych / doposażonych obiektów infrastruktury społecznej	+	+	+	+/-
	Powierzchnia zrewitalizowanych	+	+	+	

	obszarów				
	Liczba zmodernizowanych podmiotów leczniczych	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej	+/-	+	+/-	-
PRIORYTET XI. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną w wieku 3-4 lat w ramach programu - w tym na obszarach wiejskich (K/M)	+	+	+	+
	Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami wyrównującymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (K/M)	+	+	+	
	Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M)	+	+	+	
	Liczba uczniów (szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) objętych wsparciem w ramach programów rozwoju szkół (K/M), -w tym uczniów uczestniczących w stażach i praktykach u przedsiębiorcy/pracodawcy	+	+	+	

	Liczba szkół zawodowych współpracujących z przedsiębiorcami/pracodawcami w ramach programu	+	+	+	
	Liczba osób objętych wsparciem, w tym liczba nauczycieli (K/M)	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (K/M)	+/-	+/-	+	-
	Liczba uczestników kształcenia i szkolenia po opuszczeniu programu (K/M)	-	+	-	
	Liczba uczestników programu, którzy uzyskali kwalifikacje po jego opuszczeniu (do 6 miesięcy) w stosunku do wszystkich osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (K/M)	+/-	+/-	+/-	
PRIORYTET XII. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA					
Rodzaj wskaźnika	Brzmienie wskaźnika	Ocena wg kryteriów SPICED			
		Zinterpretowane i Zrozumiałe	Sprawdzalne i Porównywalne	Uprawnione	Różnorodne i Zdezagregowane
Wskaźniki produktu	Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki	+	+	+	+/-
	Liczba miejsc we wspieranej infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej (CI)	+	+	+	
Wskaźniki rezultatu	Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	+	+	+	-

	Liczba odwiedzin portalu informacyjnego/serwisu internetowego	+/-	+	+	

7.5. Weryfikacja aktualności oceny w odniesieniu do IV wersji RPO WSL 2014-2020

Obszar badawczy A: Czy interwencja publiczna w postaci regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 trafnie odpowiada na zdiagnozowane w programie wyzwania i potrzeby społeczno-ekonomiczne

Obecne wersja diagnozy została podzielona na następujące obszary tematyczne: innowacje; społeczeństwo informacyjne; mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa; energia, gospodarka niskoemisyjna; ochrona środowiska; transport; aktywność zawodowa i adaptacyjność przedsiębiorstw; zdrowie; spójność społeczna; infrastruktura społeczna; podmioty ekonomii społecznej w województwie śląskim; wychowanie i edukacja. Obecny podział na działy, a także szczegółowe zapisy, są dużo bardziej nastawione na kwestie społeczne, niż to miało miejsce w poprzedniej wersji dokumentu. Poza tym same obszary cechuje różny stopień szczegółowości; zdecydowano się połączyć wiele zagadnień w działach: innowacje, mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, ochrona środowiska, natomiast np. wydzielono osobny dział dotyczący podmiotów ekonomii społecznej.

W dziale dotyczącym innowacji, po podaniu danych odnośnie m.in. nakładów B+R, relacji GERD/PKB, zatrudnieniu w B+R, podano wniosek o konieczności wzmacniania potencjału instytucjonalnego w zakresie B+R, w tym instytutów naukowych w związku z ich niedostatecznym wyposażeniem w aparaturę. Zaprezentowane wcześniej dane nie uzasadniają takiego wniosku – nie podano danych o stopniu zużycia aparatury, a także nie wiadomo dlaczego odniesiono się wyłącznie do potencjału instytucjonalnego, a nie np. przedsiębiorstw. Zdanie *„Istotnym wskaźnikiem wpływającym na poziom rozwoju innowacyjnego przedsiębiorstw jest poziom powiązania ich działalności z działalnością badawczo-naukową”* jest niezrozumiałe, tym bardziej w kontekście podanych dalej danych o współpracy przedsiębiorstw w zakresie działalności innowacyjnej (bez uwzględnienia sektora nauki). Możliwe, że autorom chodziło o powiązanie ze sferą nauki czyli współpracę przedsiębiorstw z uczelniami, instytutami naukowymi itd. Wtedy tez należałoby podać dane o przedsiębiorstwach współpracujących tylko ze sferą nauki. Zwrot *„infrastruktura przedsiębiorczości technologicznej”* nie jest powszechnie stosowany – wnioskując z treści akapitu bardziej wskazane byłoby posługiwanie się pojęciem infrastruktura ośrodków innowacji[245]. Ułożenie poszczególnych akapitów w części dotyczącej innowacji jest nielogiczne – dział rozpoczyna się od analizy działalności B+R, później wspomina się o działalności innowacyjnej i współpracy w tym procesie, by następnie znowu powrócić do działalności B+R.

W dziale Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa zamieszczono, zdaniem ewaluatora, zbyt dużo różnorodnych informacji dość luźno powiązanych z tytułem działu. Połączono tutaj zagadnienia dotyczące przedsiębiorczości, IOB, terenów inwestycyjnych, klastrów, turystyki, nakładów na działalność innowacyjną. Zasadniczo należy uporządkować cały opis, aby zachowywał spójność. Ponadto, nie opisano w tym miejscu, jak sugeruje nagłówek, sytuacji mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Opis sytuacji MSP jest istotny z punktu widzenia zakresu interwencji. Część zagadnień można wydzielić albo włączyć do innych działów tematycznych, np. nakłady na działalność innowacyjną do działu innowacje, gdyż tam jest uzasadnione umieszczenie akapitu na ten temat. Należałoby więc podzielić ten dział oraz nadać mu inną nazwę – np. działalność i otocznie przedsiębiorstw.

W dziale Ochrona środowiska dodano informacje o dziedzictwie kulturowym, co nie znajduje uzasadnienia.

Dział Aktywność zawodowa i adaptacyjność przedsiębiorstw został poprawnie opisany, aczkolwiek niektóre zapisy są niejasne np. w zdaniu: „Ważne jest również tworzenie strategii naprawczych, jako formy wsparcia dla średnich firm w kontekście walki z kryzysem” nie wiadomo dlaczego pojawiły się tylko średnie firmy.

W obszarze Zdrowie, zwłaszcza w porównaniu z dość zwięzłymi i krótkimi opisami w innych działach, nadmiernie został rozbudowany opis stanu zdrowia mieszkańców.

Z kolei, obszar Podmioty ekonomii społecznej zawiera również informacje o aktywności organizacji pozarządowych, co nie przystaje do tak zatytułowanego działu. Ponadto, w żaden sposób nie skomentowano danych o organizacjach pozarządowych. Również sam opis podmiotów ekonomii społecznej nie niesie informacji o uzasadnieniu wspierania tego typu działalności.

W dziale Wychowanie i edukacja, danym ilościowym nie towarzyszy żaden komentarz, zwłaszcza co do zapotrzebowania np. na miejsca w przedszkolach, podniesienia jakości opieki. Dalszy opis dotyczący kształcenia na różnych poziom jest bardzo nieuporządkowany – np. informacje o poziomie wykształcenia ludności pojawiają się w dwóch miejscach. Opis należy zweryfikować i usunąć niepotrzebne informacje (powtarzające się lub nic nie wnoszące do tematu), a także wzbogacić o komentarze/wnioski w zakresie opisywanych zagadnień. Podane zostały także informacje o dostępie do edukacji na terenach wiejskich, jednakże za uzasadnienie tej tezy podaje się dane o instytucjach szkoleniowych i agencjach

[245] Zgodnie z: Bąkowski A., Mażewska M. (red.), Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2012, PARP, Warszawa, 2012.

zatrudnieniowych, a nie o instytucjach edukacyjnych. Nie wskazuje się także na jakich poziomach edukacji ten dostęp jest utrudniony. Przez dostęp należałoby rozumieć również zapewnienie dojazdu do placówek, szczególnie dzieciom, o czym nie wspomniano. Akapit jest mało spójny logicznie.

Wersja nr 4 programu, w stosunku do poprzednio ocenianej, zawiera bardziej zwięzłą diagnozę, w wielu miejscach uzupełnioną o opis problemów, przyczyn czy skutków danych zjawisk. Należy jednak zwrócić uwagę, że nie wszędzie takie opisy zostały wprowadzone – dotyczy to np. obszaru innowacji, mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, podmiotów ekonomii społecznej, wychowania i edukacji. Autorzy podjęli decyzję o niezamieszczaniu informacji nt. wymiaru terytorialnego (w podziale na podregiony, w stosunku do których ma być prowadzona interwencja ZIT). Jest to uzasadnione jeśli celem jest zachowanie zwięzłości diagnozy.

Obszar badawczy B: Czy zaproponowana w ramach programu logika interwencji umożliwi realizację założonych celów?

Wymiar terytorialny interwencji

W dokumencie nie odniesiono się w sposób wystarczający do OSI państwa. Zgodnie z Umową Partnerstwa[246] w programie operacyjnym należy zamieścić:

- wskazanie działań, które służą realizacji celów dotyczących właściwych dla danego programu OSI państwa, wraz z określeniem szacunkowej alokacji przeznaczonej na te działania lub mechanizmów preferujących wsparcie OSI; określenia w jaki sposób terytorialnie zintegrowana interwencja przyczynia się do osiągania celów danego programu operacyjnego, a co za tym idzie odpowiednich wskaźników produktu i rezultatu.

W Umowie Partnerstwa zostały wymienione następujące typy OSI: Polska Wschodnia, miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne, miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji, obszary wiejskie, w szczególności o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, obszary przygraniczne oraz inne obszary interwencji w układzie terytorialnym (np. miasta subregionalne, obszary górskie, Żuławy). Zasadniczo RPO WSL powinien odnieść się do sposobu realizacji działań na rzecz wspierania OSI państwa. W obecnej wersji programu znajduje się opis miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze i wymagających rewitalizacji, odniesienie do miasta wojewódzkiego wraz z obszarem funkcjonalnym. Znalazło się także odniesienie do wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. Jednakże w programie brakuje całościowego opisu OSI tj. odniesienia się do wszystkich rodzajów OSI, chociażby obszarów przygranicznych, jak również szczegółowych informacji wskazanych w umowie partnerstwa (np. określenie szacunkowej alokacji). Program powinien zawierać klarowne informacje na temat wsparcia OSI państwa, jednakże obecnie większość miejsca poświęcono realizacji wymiaru miejskiego i instrumentowi ZIT.

W przypadku instrumentu ZIT, w szerokim opisie tego zagadnienia zabrakło informacji o mechanizmach wspólnego zarządzania i realizacji ZIT, w tym: koordynacji między IZ a Związkiem ZIT, zakresie zadań przekazywanych do poszczególnych Związków ZIT, trybach wyboru projektów. Wskazane zalecenie wynika nie tylko z dokumentu Szablon programu operacyjnego z komentarzem opracowanego przez MIR, ale również z szablonu programu operacyjnego KE[247].

Sposób zastosowania zasady koncentracji tematycznej (uzasadnienie oraz spójność z logiką interwencji w tym w szczególności z celami programu)

Rozumiejąc koncentrację tematyczną przede wszystkim jako wsparcie możliwe tylko w ramach priorytetów powiązanych z celami Strategii Europa 2020, należy stwierdzić, że w najnowszej wersji programu, wszystkie cele (w tym szczegółowe) wpisują się w nowy paradygmat. Zmodyfikowana interwencja, a więc wszystkie priorytety, została poprawnie przyporządkowana do celów tematycznych, wyodrębnionych w nowej perspektywie finansowej, przede wszystkim w celu realizacji Strategii Europa 2020. W ramach prac nad RPO WSL zidentyfikowane problemy i główne wyzwania rozwojowe zostały prawidłowo przełożone na cele tematyczne i priorytety inwestycyjne determinujące zasadę koncentracji tematycznej.

Przeprowadzone analizy weryfikacyjne ostatnich zmian w związku z przygotowaniem IV wersji programu, potwierdzają poprawność i zbieżność zaplanowanych kierunków działań wynikających z przedstawionych w programie opisów z celami priorytetów inwestycyjnych, do których zostały trafnie przyporządkowane. Cele planowanych działań są spójne z celami PI i nie zidentyfikowano w tym zakresie żadnych sprzeczności.

[246] Umowa Partnerstwa, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, 8.01.2014.
[247] Draft template and guidelines for the content of the operational programme, version 31.10.2013.

W procesie planowania podziału środków pomiędzy poszczególne obszary wsparcia w RPO WSL 2014 – 2020 prawidłowo wzięto pod uwagę warunki koncentracji tematycznej wynikające z Umowy partnerstwa, przyjętej przez Radę Ministrów dnia 08.01.2014 r. Doprecyzowania wymaga zapis, iż zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa Polska przyjęła poziomy koncentracji tematycznej dla regionów mniej rozwiniętych odpowiednio 54,5% na cele tematyczny 1,2,3 i 4, w tym minimum 19,8% na cel tematyczny 4 oraz minimum 28,9% środków EFS na cel tematyczny 9. Wartości te nie wynikają z przywołanej Umowy Partnerstwa, przy czym RPO WSL wypełnia przywołane (podwyższone) progi alokacji na wybrane cele tematyczne. Dodatkowo, opis podziału środków nie wskazuje jasno, w jaki sposób w programie przeznaczono więcej niż 28,9% środków EFS na cel tematyczny 9.

W zapisach programu, w części dotyczącej rozkładu środków finansowych i uzasadnienia podziału środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne, nie odniesiono się również do zasady potwierdzonej w Umowie Partnerstwa, mówiącej o tym, że minimum 60% całkowitej alokacji przyznanej z EFS zostanie przeznaczone na maksymalnie 5 priorytetów inwestycyjnych.

Weryfikacja aktualności logiki interwencji w poszczególnych osiach priorytetowych

Oś Priorytetowa I

W przypadku PI 1.1 wątpliwości budzi następujący zapis Programu: *W ramach przedsięwzięcia dotyczącego rozwoju infrastruktury badawczej dopuszcza się realizację badań stosowanych i prac rozwojowych będących integralną częścią projektu.* Zapis ten wskazuje, że badania stosowane i prace rozwojowe mogą (ale nie muszą) być integralną częścią projektu. To z kolei może wpłynąć na możliwość osiągnięcia zakładanych celów. Zapis ten (w kontekście celów, ale także wskaźników) należałoby więc doprecyzować, bądź też z niego zrezygnować, a doprecyzować na poziomie Uszczegółowienia RPO (jeśli rzeczywiście intencją autorów jest selektywne wspieranie badań stosowanych i prac rozwojowych). Sugestia ta wynika również z faktu, że obecny zapis nie wyjaśnia możliwości (konieczności?) prowadzenia badań podstawowych.
Z kolei w przypadku PI 1.2 mowa jest o tym, że *W ramach powyższego priorytetu inwestycyjnego, wsparcie uzyskają prace badawczo-rozwojowe prowadzone przez przedsiębiorstwa na terenie województwa śląskiego wsparcie uzyskają również projekty polegające na wdrożeniu własnych lub zakupionych wyników badań naukowych oraz technologii.* Z powyższego zapisu wynika, że prace badawczo-rozwojowe muszą być prowadzone na terenie województwa, co stanowić może ograniczenie w przypadku, kiedy zaistnieje konieczność realizacji badań wykraczających poza zakres kompetencji jednostek zlokalizowanych w woj. śląskim. Jeśli intencją autorów jest w tym przypadku zatrzymywanie środków w regionie warto zastanowić się nad złagodzeniem takiego zapisu, bądź nadanie priorytetu takim projektom. Niemniej jednak ważniejsze w przypadku PI 1.2 jest prowadzenie prac i ponoszenie nakładów na działalność B+R nie zaś ich fizyczne umiejscowienie.

Drugą wątpliwość (konieczność doprecyzowania) budzi zapis wskazujący na możliwość wdrażania zakupionych technologii. Jeśli rzeczywiście taka była intencja autorów warto mieć na uwadze, że projekty tego typu mogą mieć dominujący charakter spośród wszystkich wskazanych w opisie. Choć prowadzi do celu, którym jest *zwiększenie zaangażowania przedsiębiorstw na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki.*

Oś Priorytetowa II

Brak uwag

Oś Priorytetowa III

W przypadku PI 3.1 wskazano, że *dofinansowanie uzyskają projekty przyczyniające się do rozwoju przedsiębiorczości poprzez rozwój istniejących inkubatorów przedsiębiorczości oraz akademickich inkubatorów przedsiębiorczości*. Celem jest tutaj *wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie*. Warto doprecyzować, w jaki sposób wsparcie na rzecz wskazanych instytucji przełoży się na wzrost przedsiębiorczości. Obecnie możliwa jest bowiem sytuacja, w której podmioty te otrzymają wsparcie, realizowany będzie wskaźnik produktu, natomiast nie będzie miało to przełożenia na wskazany cel szczegółowy.

PI 3.3. – brak uwag.

Oś Priorytetowa IV

W PI 4.1 wątpliwość budzi zaplanowany wskaźnik produktu („Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej") który, zgodnie z WLWK, jest wskaźnikiem rezultatu. Wskaźnikami produktu mogłyby – zgodnie z wcześniejszą rekomendacją – być np.:

- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]
- Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]

- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]
- Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]

Pewne zastrzeżenia można mieć do opisu planowanych przedsięwzięć na s. 99 projektu RPO, a mianowicie do zdania: *W ramach priorytetu inwestycyjnego 4.1 wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych wspierane będą działania polegające na budowie i przebudowie infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, których celem jest przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatu będącym konsekwencją m.in. zanieczyszczeń gazowych i pyłowych wprowadzanych do powietrza*. Zmiany klimatu są konsekwencją wprowadzania do atmosfery gazów cieplarnianych, a nie pyłów.

W PI 4.2, podobnie jak w PI 4.1, zaplanowano wskaźnik produktu „Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej"). Ten wskaźnik mógłby zostać zamieniony na wskaźnik „Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną [szt.]", który, zgodnie z WLWK, jest wskaźnikiem produktu. Poza tym, należy zauważyć, że produkt „Ilość zaoszczędzonej energii pierwotnej w wyniku realizacji projektów" został usunięty ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (gdzie był wskaźnikiem rezultatu). Ten problem został zauważony już w rekomendacjach i odnosi się również do PI 4.3 i 4.5.

Zgodnie z linią demarkacyjną wsparcie w PI 4.2 z poziomu regionalnego skierowane jest do MŚP. W projekcie programu nie jest to wprost zapisane. Odpowiedni zapis mógłby się znaleźć w opisie głównych beneficjentów.

Zaplanowany dla PI 4.3 wskaźnik produktu „Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO2]" jest, zgodnie z WLWK, wskaźnikiem rezultatu. Wskaźnik ten można by zastąpić wskaźnikiem – „Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)"

W tabeli zawierającej wskaźniki rezultatu strategicznego (s. 105) podany jest wskaźnik „Emisja zanieczyszczeń gazowych". Pełna nazwa tego wskaźnika (według publikacji Urzędu Statystycznego w Katowicach) brzmi „Emisja gazowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w tys. t". Działania związane ze wspieraniem efektywności energetycznej w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym nie będą miały wpływu na jego wartość[248]. Projekty te mogą raczej przyczynić się do ograniczenia niskiej emisji, o czym mowa jest zresztą na s. 104 projektu RPO.

Pomiędzy produktami i rezultatem PI 4.7 nie ma związku – w opisie przedsięwzięć można uwzględnić wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji z OZE.

Oś Priorytetowa V

W ramach priorytetu inwestycyjnego 6.1 wątpliwość budzi wskaźnik produktu „*Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie*". Przedsiębiorcy są bowiem jedną z możliwych kategorii beneficjentów tego działania. Oprócz nich beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia, jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej), porozumienia podmiotów wyżej wymienionych reprezentowane przez lidera, podmioty działające w oparciu o umowę/porozumienie w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego (tzw. projekty hybrydowe), spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe oraz towarzystwa budownictwa społecznego. Powoduje to, że tak zdefiniowany wskaźnik odnosi się tylko do części beneficjentów. Lepszym rozwiązaniem jest sformułowanie wskaźnika w brzmieniu „*Liczba podmiotów otrzymujących wsparcie*".

W ramach priorytetu inwestycyjnego 6.2 wśród możliwych do dofinansowania przedsięwzięć wskazano „*wsparcie budowy systemów indywidualnych oczyszczania ścieków na terenach zabudowy rozproszonej*". Równocześnie w tabeli rekomendacji wskazano, że odrzucona została rekomendacja dotycząca „wprowadzenie możliwości uzyskania wsparcia na budowę przydomowych oczyszczalni ścieków".

Oś Priorytetowa VI

Brak uwag w odniesieniu do PI 7.2.

W odniesieniu do PI 7.4 i celu szczegółowego: *Poprawa jakości i funkcjonowania oferty systemu transportowego oraz zwiększenie transportowej dostępności kraju w układzie europejskim,* a także w odniesieniu do zapisu diagnozy identyfikującego wyzwanie w postaci zmniejszającej się liczby pasażerów w przewozach kolejowych, warto zastanowić się nad dodaniem zapisu, który jasno wskazywałby sposób poprawy oferty systemu transportowego. W Programie mowa jest o tym, że "W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparcie uzyskają przedsięwzięcia z zakresu poprawy infrastruktury transportu kolejowego (modernizacji linii kolejowych), oraz poprawy jakości taboru dla rozwoju połączeń regionalnych" (str. 135). I jest to zapis wystarczający. Natomiast trzecim, ważnym elementem jest oferta przewozowa przewoźników, o której nie wspomina się w Programie. Warto zastanowić się więc (nie jest to konieczne) nad dodaniem zapisu, który obok

[248] Zob. *Województwo Śląskie. Podregiony, powiaty, gminy*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2013, s. 42.

modernizacji linii wskazywałby na konieczność modyfikacji istniejącej oferty przewozowej (na lepszą z perspektywy pasażerów) w odniesieniu do linii poddanych modernizacji.

Uwaga ogólna do osi priorytetowych współfinansowanych z EFS

Opis każdej Osi Priorytetowej współfinansowanej z EFS poprzedzony jest wprowadzeniem, którego główne tezy są następnie powtarzane w opisach PI. Sugerujemy rezygnację z tych części wprowadzających jako zbędnych i naruszających spójność całego Programu (opisy Osi Priorytetowych współfinansowanych z EFRR nie posiadają takich elementów).

Opisy planowanych przedsięwzięć w tych osiach priorytetowych nie są opisami przedsięwzięć, ale uzasadnieniem planowanego wsparcia. Uzasadnienie wsparcia powinno wynikać z diagnozy.

W Opisach planowanych przedsięwzięć są podane przykładowe typy operacji bez żadnych komentarzy czy wyjaśnień. Sugerujemy, aby Opisy planowanych przedsięwzięć przeformułować w kierunku skoncentrowania przekazu na faktycznym opisie planowanych przedsięwzięć w kontekście zamierzonych celów i rezultatów, a w mniejszym zakresie na uzasadnianiu przedsięwzięć.

Oś Priorytetowa VII

Na str. 139 Programu powtórzono dwukrotnie te same wskaźniki

Oś Priorytetowa VIII

Bez innych uwag niż uwagi ogólne do Osi Priorytetowych współfinansowanych z EFS.

Oś Priorytetowa IX

W PI 9.4 jako podstawowy tryb wyboru projektów planuje się zastosowanie trybu pozakonkursowego oraz ZIT/RIT, przy czym w ramach ZIT/RIT tryb konkursowy może zostać zastosowany w sposób uzupełniający. Takie rozwiązanie może spowodować nieprzewidziany negatywny skutek w postaci osłabienia śląskich organizacji pozarządowych zajmujących się przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu, gdyż pozbawia je źródła finansowania ich działalności. Kwestia przeciwdziałania ubóstwu jest ważnym obszarem działania NGO i rozwijania społeczeństwa obywatelskiego. Z drugiej strony, jeśli w ramach ZIT/RIT wykorzystanie trybu konkursowego będzie szerokie (a nie tylko uzupełniające), może to przyczynić się do wzmocnienia działań NGO na szczeblu lokalnym (byłby to wówczas nieprzewidziany pozytywny skutek Programu).

W PI 9.8 brak najistotniejszego typu projektu, a mianowicie typu projektu dotyczącego wspierania prowadzenia działalności przez podmioty ekonomii społecznej (CIS, KIS, ZAZ, WRZ, spółdzielnie socjalne) na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób. Rozumiemy, że wskazane typy są tylko przykładowe, a nie jedyne możliwe, jednak ten typ projektu z pewnością w zestawie przykładowym powinien się znaleźć. Jego brak uniemożliwi realizację wskaźników dla tego PI, takich jak: Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w ramach programu czy Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach.

Oś Priorytetowa X

W odniesieniu do celu szczegółowego 1 w ramach P.I. 9.1. w Opisie kierunkowych zasad wyboru projektów wskazano, że: *Przewiduje się również przeznaczenie specjalnej puli środków na interwencji osi dla miast i dzielnic miast wymagających rewitalizacji*. Rozwiązanie takie budzi zastrzeżenie, gdyż stoi w sprzeczności z celem szczegółowym, który mówi o specjalistycznych usługach medycznych w ośrodkach regionalnych (w rozumieniu ośrodków o znaczeniu regionalnym) oraz z uzasadnieniem działania, które wskazuje, że projekty, wybierane w procedurze konkursowej, będą odpowiadały na specyficzne potrzeby regionalne. Tymczasem rewitalizacja miast i dzielnic odpowiada na potrzeby lokalne. Rekomendujemy usunięcie tego zapisu ze strony 187 Programu i nie przeznaczanie specjalnej puli środków na realizację tego celu szczegółowego w ramach działań rewitalizacyjnych.

W odniesieniu do celu szczegółowego 2 w ramach PI 9.1. zastrzeżenie budzi przeformułowanie tego celu. W poprzednich wersjach RPO dążono do spójności społecznej poprzez podejmowanie określonych działań (np. rewitalizację czy nowe formy pomocy). Obecnie cel szczegółowy 2 jest dwuczłonowy: składa się z dążenia do spójności społecznej ORAZ do eliminowania barier w dostępie do usług. Sugerujemy powrót do poprzedniej wersji i użycie przyimka „poprzez", tj. „zwiększenie spójności społecznej POPRZEZ eliminowanie barier w dostępie do usług na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym". Dzięki temu cel ten lepiej będzie się wpisywał w cel ogólny Programu.
W ramach PI 9.2 wprowadzono, oprócz dotacji, również finansowanie poprzez instrumenty finansowe. Rozumiemy, że autorzy Programu wykorzystali w tym zakresie rekomendacje z badania pt. „Analiza możliwości zastosowania zwrotnych

mechanizmów finansowania inwestycji w perspektywie 2014-2020 w województwie śląskim", jednak autorzy tego raportu napisali, że „Niemniej nie jest oczywiste, czy – również w kontekście planowanego wprowadzenia reguły wydatkowej – w przyszłości można spodziewać się wysokiego popytu ze strony JST na tego typu instrument." (str. 96). W związku z dużymi wątpliwościami odnośnie popytu na środki zwrotne w tym zakresie, nie wydaje się celowe wprowadzanie do programu wskaźników związanych z popularnością zwrotnych form finansowania: Wartość udzielonych pożyczek i Wartość udzielonych poręczeń.

Oś Priorytetowa XI

W nowym projekcie RPO występuje pewna nieścisłość między zapisami opisu planowanych przedsięwzięć w obszarze „wzrost dostępu do wysokiej jakości ofert kształcenia ogólnokształcącego" a przykładowymi typami operacji. Mianowicie opis przedsięwzięcia zwraca uwagę na to, że w celu zwiększenie innowacyjności, zasadnym jest prowadzenie projektów z zakresu kreatywności. Nie znajduje to bezpośrednio odzwierciedlenia w zapisach typów operacji. Co prawda są one przykładowe, ale warto byłoby je uzupełnić. Tymczasem w opisie dot. PI 10.3 Bis w części dot. szkolnictwa zawodowego brak jest wskazania na konieczność kształtowania takich kompetencji u młodzieży, za to w przykładowych typach operacji takie operacje zostały wyróżnione.

Brak zależności między zaproponowanymi na str. 209 wskaźnikami produktu a wcześniejszym opisem przedsięwzięć. Chodzi tu o następujące wskaźniki:

1. Liczba osób w wieku 25-64 lata o niskich kwalifikacjach, które uczestniczyły w edukacji pozaformalnej w programie
2. Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami
3. Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie w zakresie uzyskania kompetencji kluczowych.

Opis przedsięwzięć wskazuje na działania pozwalające zwiększyć dostęp do edukacji formalnej i pozaformalnej. Wymienia się w szczególności wsparcie w zakresie komunikacji i umiejętności cyfrowych jako kontynuację dotychczasowych działań. Zarówno w tym miejscu, jak i w diagnozie, nie znajduje się zapisów dotyczących konieczności wsparcia osób dorosłych o niskich kwalifikacjach. Nie ma też nawiązania do realizacji pozaszkolnych form kształcenia we współpracy z pracodawcami, ani nawiązania do konieczności objęcia osób 50+ działaniami szkoleniowymi w zakresie uzyskiwania kompetencji kluczowych (oprócz tych dot. kompetencji cyfrowych i komunikacji). Diagnoza, co prawda, zamieszcza statystyki dot. niskiego udziału osób dorosłych w uczeniu się, ale o niskim poziomie wykształcenia pisze się już tylko w aspekcie osób zamieszkujących tereny wiejskie.

Na str. 214 zaproponowano wskaźnik dot. liczby podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie, jednakże nie znajduje to odzwierciedlenia w opisie planowanych przedsięwzięć.

Oś Priorytetowa XII

Brak uwag.

Obszar badawczy C: Czy założenia i cele programu są spójne z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, w tym w szczególności ze strategią Europa 2020, Wspólnymi Ramami Strategicznymi oraz Umową Partnerską?

Przeprowadzona weryfikacja aktualności oceny IV wersji programu dotyczy aktualizacji dokumentów, których analiza wyznaczała poziom spójności zewnętrznej RPO WSL. Należy zaznaczyć, że cele i główne, rekomendowane kierunki, zarówno w RPO WSL, jak i w porównywanych dokumentach (biorąc również pod uwagę modyfikacje) nie uległy zasadniczej zmianie.

Zakres RPO WSL został rozszerzony (względem poprzednich wersji) o działania wpisujące się w priorytet inwestycyjny 5.2- wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski I katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami. W ramach analizowanych dokumentów nie zidentyfikowano sprzeczności czy niespójności wynikających z dodania w programie działań wpisujących się w cel tematyczny V- Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem.

Zatwierdzenie Umowy Partnerstwa przez Radę Ministrów dnia 8 stycznia 2014 r. nie zmieniło pozytywnej oceny spójności założeń RPO i UP, ponieważ nie doszło do zmian w zakresie identyfikacji głównych wyzwań, celów ani do modyfikacji określenia zakresu interwencji przypisanego regionalnym programom operacyjnym w samej Umowie Partnerstwa.

Ostateczne przyjęcie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, również nie wpłynęło na ocenę spójności założeń RPO WSL z kierunkami rekomendowanymi w polityce unijnej. W zakresie możliwości wydawania rekomendacji przez Radę Unii Europejskiej zmianie uległy jedynie numery porządkowe artykułów w Rozporządzeniu.

Obszar badawczy D: Czy i w jakim zakresie program uwzględnia i przyczynia się do realizacji celów polityk horyzontalnych (realizacja zasad równości szans płci, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju)?

Dodana została definicja zrównoważonego rozwoju, traktująca ten paradygmat rozwoju jako koncepcję holistyczną ujmującą całokształt relacji społeczeństwo – gospodarka – środowisko. Definicja ta nie występuje w literaturze przedmiotu, należy jednak uznać, że uwzględnia najważniejsze cechy (zasady) zrównoważonego rozwoju, takie jak sprawiedliwość wewnątrzpokoleniowa i międzypokoleniowa oraz równoważenie trzech wymiarów – społecznego, ekonomicznego i ekologicznego.

Brak uwag odnośnie realizacji zasady równości szans płci i niedyskryminacji.

Obszar badawczy E: Czy i w jakim zakresie istniejący układ instytucjonalny, w tym zasoby ludzkie, jest wystarczający do realizacji założeń i celów programu?

Ryzyka i bariery

Tabela 42 Priorytet IX ('Włączenie społeczne')

Obszar ryzyka	Nazwa ryzyka	Prawdopodobieństwo wystąpienia (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	Stopień zagrożenia – skutki (1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)	*Wpływ ryzyka na Program* (wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)	Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące
A	B	C	D	E	F
Alokacja	Poważne osłabienie śląskich NGO poprzez znaczne ograniczenie środków EFS na włączenie społeczne w trybie konkursowym	3	3	9	Należy zapewnić środki w procedurze konkursowej w ramach ZIT/RIT tak, aby śląskie NGO nadal mogły działać na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Tabela 43 Priorytet X ('Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna') – infrastruktura zdrowotna

Obszar ryzyka	**Nazwa ryzyka**	**Prawdopodobieństwo wystąpienia** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	**Stopień zagrożenia – skutki** *(1 – małe, 2 – średnie, 3 – wysokie)*	***Wpływ ryzyka na Program*** *(wynik C X D: 9-6: wysokie, 4–3: średnie, 2-1: niskie)*	**Zarządzanie ryzykiem – działania minimalizujące**
A	B	C	D	E	F
Inne (np. wskaźniki, harmonogram, itp.)	Opóźnienie w opracowaniu projektów kluczowych	0	0	0	Usunięcie tego ryzyka ze względu na brak projektów kluczowych w tej Osi.

7.6. Diagramy poprawionej logiki interwencji dla poszczególnych priorytetów

Diagramy znajdują się w odrębnym załączniku do raportu

7.7. Raport metodologiczny

Raport ze względu na swój rozmiar znajduje się w oddzielnym pliku.